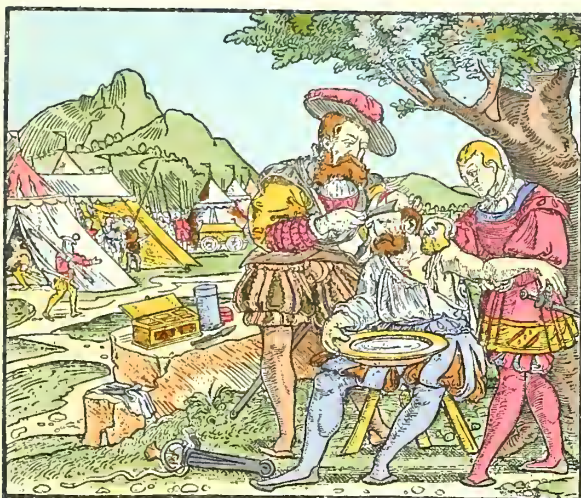
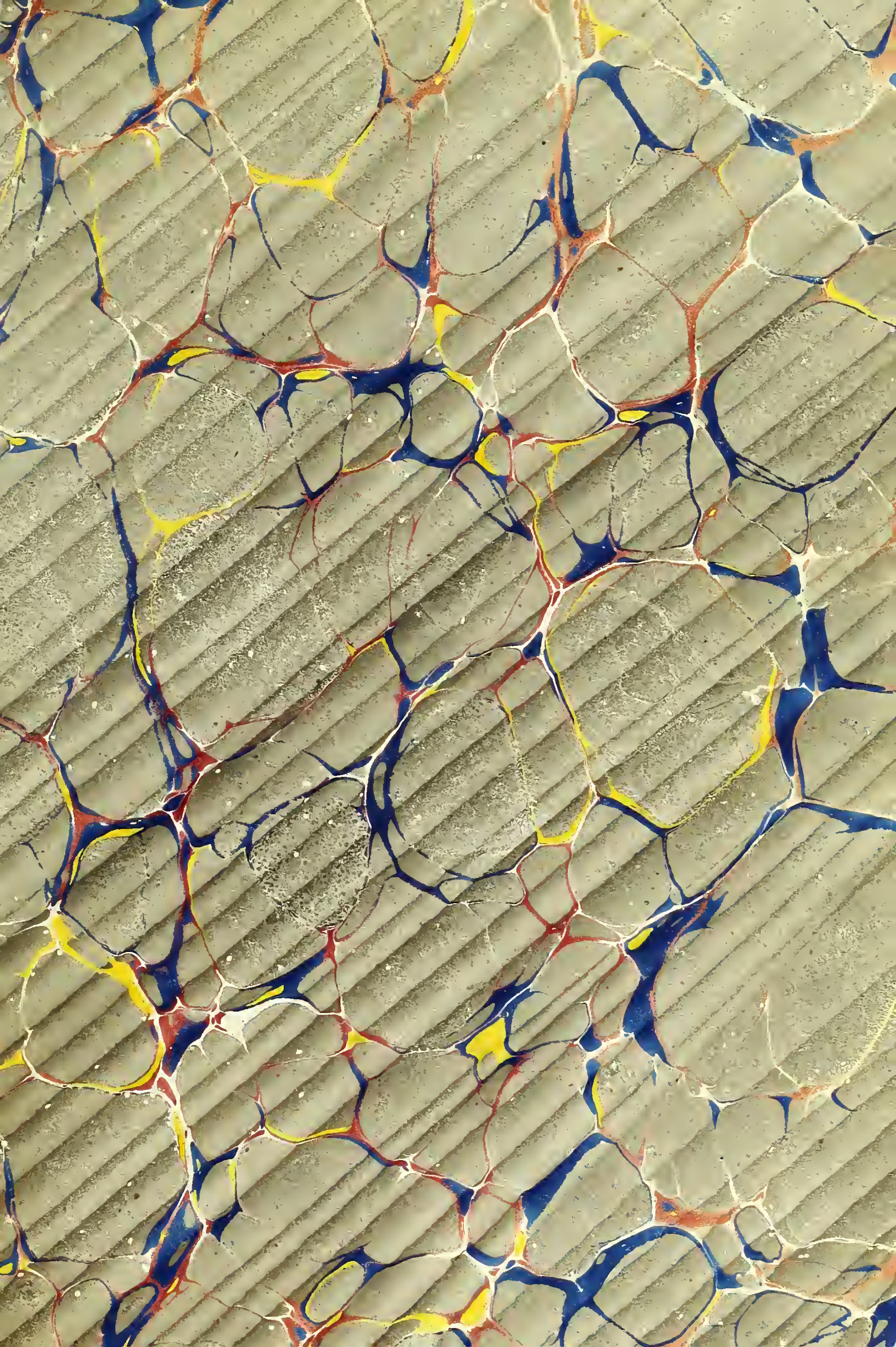

MARCI AVRELII SEVERINI

DE VIPERÆ NATVRA, VENENO, MEDICINA DEMONSTRATIONES ET EXPERIMENTA NOVA.

Modo posce

REDEVNT IN PRISTINA VIRES

Venena iuuant

E uocat orco

Vigilantia cessit.

Vnus pacat Amor

Gelido sub marmore viuax.

Pacis et Artis.

En quibus armis

Sat rationis tot armis.

Jo. Georg. sculps.

ex lib. Asarij Prousij

MARCI AVRELII SEVERINI,

THVRII TARSIENSIS,

PHILOSOPHI AC MEDICI,

ANATOMIAE ET CHIRVRGIAE

Regio in Lyceo Neapoli Professoris Primarii

VIPERA PYTHIA:

Id est,

De Viperæ Natura, Veneno, Medicina, Demonstrationes, & Experimenta noua.

PATAVII, Typis Pauli Frambotti Bibliop. MDCLI.

SVPERIORVM PERMISSV.

SEREN.^MO ET POTENT.^MO PRINCIPI

FERDINANDO II.

MAGNO ETRVRIÆ DVCI

M. Aurelius Seuerinus F. P.

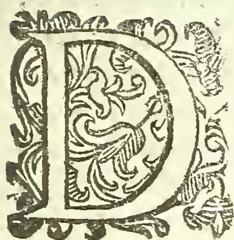
Vod tenues & obſcuros ingenii fœtus Mediceæ domus ſacrario ſiſtere auſus ſum, nihil mihi debes Ducum DVX MAGNE, *nec Etruriæ modo, ſed literarum, atque omnis ſanctioris diſciplinæ Princeps Optime, quique titulus nunquam domi veſtræ conſenuit Literatiſsime. Ex quo enim Maiores tui tam Italicæ libertatis, quàm diſciplinarum reparatores feliciſsimi errantibus Muſis domicilium in ea Vrbe fixêre, ex qua quondam Romana vis ſacrorum ius omne, ac diſciplinæ auguralis ſcientiam petiit, nemo non literarum ſacra ſecutus ingenii ſui monumenta, totumque erudiendæ poſteritatis negotium iſtuc tranſmittere, veſtriſque penetralibus ſacrare inſtituit, ſatis claritudinis fore ratus, ſi in Muſarum templa ſerena admiſſus in partem Etruſcæ maieſtatis veniret, decuſque inde duraturum acciperet, redderetq́. Scilicet grande laborum pretium, ac virtutis deſtitutæ ſolatium habebatur Medicæum nomen publicatis ingeniis præſcripſiſſe certam non intermoriture famæ fiduciam, & quandam immortalitatis notam. Satis præterea tutum ſe quiſque aduerſus ſeculi liuorem atque ingeniorum venena exiſtimabat,*

mabat,

mabat, si librorum fronti COSMI *utriusq;* LAVRENTII, LEONIS X. *aut* FERDINANDI *Nomen præfulsißet, quos non hominum sed virtutis titulos, ac miracula nemo iam sine sacro quodam horrore cogitat, aut respicit. Ipse quoq; extremos iam æui cardines premens exacta per literas librosque ætate, nec uno animi fœtu vulgato extremum hunc laborem veluti in procinctu legare Tibi non dubitaui, ut in te artem feliciter desinerem, ceterisque operibus imponerem magnum diem. Vt id auderem singularis tua facilitas impulit, quâ tam ingenia tueris, quàm prouocas, & torpentibus ubique studiis, literisq; exteras oras aliudque cœlum respicientibus graßantem barbariem strenuè submoues. Sed ea præcipuè cura, qua solers naturæ parentis indagator regnum eius sedulo scrutatus in eiusdem arcanis eruendis ærarium exhauris, ingenia fatigas, et quidquid illa toto orbe dispersit in unum contrahis, ut maiores tui Ingeniis famam, Tu & libris materiam, atque exemplum suppedites. Vt spes mihi sit, quidquid ex serpente ferâ ad humani generis salutem commentatus sum tibi eo nomine gratum futurum, quod non modò scelera, ac maculosum nefas procul habes, sed ex vitiis, hostibusque necatis Imperio pacem moribusq;* MEDICINAM *facere didicisti. Vale Neapoli Cal. Septemb.* MDCL.

De ſuis ſcribendi legibus atque Pręſcriptis

PRÆFATIO AVTORIS.

E Vipera ſcribere, quæ iam ab aliÿs ſcripta ſunt, atque ea libris prodere, quæ iam prodita fuerunt, equidem id, ac ſi actum agatur, & crambe cocta recoquatur, impudens mihi factum, infructuoſum aliis exiſtimarim. Mihi verò inuenire aliquid eorum, quæ non inuenta sũt, quod ipsũ notũ quam occultum eſſe præſtet, ſcientiæ votũ ac opus eſſe videtur: ſimiliterq; & ſemiperfecta ad finem producere, atq; abſoluere. *Verba ſunt Hippoc. in veſtibulo Lib. de Arte propoſita. Quæ duo ſcribendi præcepta quemadmodum equidem in preſenti reuereor, ſic & in quocunque meo ſcripto conatus ſum exequi ſtudioſe. Qua item norma propoſita, quo ſcopo mihi velut præfixo diſputationem hanc utcunque breuem atque anguſtam ſtudui pro virili deducere; breuem, inquam, ideſt iuſtum dicendi modum ſerio cuſtodii, cauens quidem, tum lectorum noſtræ ſe fidei committentium tædia; tum maxime etiam, quod ſuo quaſi iure vitanda fuit inſolentia rerum alienarum: quod vitium nedum ego fugi, ſed exhorrui ſemper, repetens animo mecum adſcitarum in doctrinas ex longinquo rerum nullum eſſe finem, aut modum. Quam ob rem adhæreo non imprudens præcepto P. R. Cenſoris in Dialectica rigidiſſimi, unde & in Ariſtotelem graues aduerſiones molitus ſummas ſcribendi leges, & præcipuas fecit duas. Altera eſt, qua complectimur quæcumque ſub argumento propoſito natura ſunt comprehenſa, nulla prorſus particula, vel ſilentio inuoluta, vel non expreſſa: hæc* κάθ' ὅλου *vocata eſt. Altera, qua ſolum ea, quæ limitibus argumenti circumſepta ſunt, exponuntur, aliis quæ extra ſunt omnibus gratuitò dimiſſis: hæc* κάτ' αὐτὸ *dicta eſt. Quibus duobus præſcriptis ritè recteque ſeruatis fit, ut una & integra rei natura*

tura patescat, una cum dicendi absolutione, concinnitate; luce mensuræ modo memoriæ, & intelligentiæ fructu. Secus autem his duobus quasi finibus spretis intermina scribendi prolixitas, error, mutilatio, difficultas, & confusio pariuntur in promtu discentium mentibus. Dicerem autem hoc nostro seculo quam multa, quamue intolerabilia mala literis omnibus & disciplinis per deprauatum scribendi, docendique morem siue redundantiæ, siue insufficientiæ, siue coniunctim exercitum, siue seiunctim, quiue, & quot in utroque genere peccarint professores, qui sunt certè innumerabiles. Verum ne obtrectator in libri limine videar Momusue, libenvolensq; sileo. Tantum ad me redeo, qui minus quidem attinentibus disputationibus & quæsitis hoc me volumine abstinuisse sicut equidem non dubito, sic & alios non dubitaturos cognosco. Cæterum enim neque mihi vitio versum iri confido, quod aliqua interdum à proposito non abhorrentia, neque aliena; verum aut locum apte implentia, aut rem viuidius repræsentantia, expolientia, exornantia, poeticorum episodiorum modo coagmentata interserantur, quod tuo plerunque commodo procuratum est, Lector. Nempe ut defatigatus quandoque disputationibus seriis & seueris narratiunculis iucundioribus recreeris, atque ut summatim dicam leuius toleres uniuersum lectionis onus. Hæc enim prima & præcipua occasio est, quod

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

quamquam neque hoc nobis perpetuum, verum secus ubi

Ornari res ipsa negat contenta doceri.

Imperfectionis fortasse potius subiero culpam, qui quantum sobrietati studui, tantundem in ieiunitatem decidisse potui. Quem defectum (concesserim) commisi equidem prudens in plerisque, idest in rebus haud planè necessariis, sed quibus supersedere, velut hypotheseon loco, facile debui. Qualia quidem sunt de formis serpentium; de veneni natura, differentiis; de Viperæ moribus naturalibus; de medicinali eiusdem omni materia; de Theriacæ rerum longo apparatu; de diagnoseos, ac prognoseos; de therapeias amplis excursibus: quæ mea quidem non esse vel à primordio constitui, quippe quæ sunt diligenter ab aliis autoribus pertractata. Sic verò non recessi à more, & à præscripto Hippocratis, qui Libro

bro de Carnibus initio scripta reliquit hæc: Ego ad hunc vsque sermonē communibus sententiis utor, tū aliorum, qui me præcesserunt, tum etiam meis. Necesse est enim commune principium sententijs supponere eum, qui velit de Arte tractationē medica componere. *Natiuis autem Viperæ primordiis exploratrix partium* ἐχιδνοτομὴ *succedit; Lemma profectò necessarium, ac fundamentum fermè præcipuum nostræ disquisitionis. Quo quidem scopo luculentissimam hanc particulam exquirenti mihi, & cumulatissima huc adiumenta comparanti, protinus occurrere collium Euganeorum viperæ frequentissimæ, atque ad Theriaca laudatissimæ, quæ siquidem mihi locorum longinquitate non paterent, optandum porrò fuit, ut vir amicus ac Zootomiæ seriò peritus et paratas habere pro voto posset, et usq; dispicere seu fœtubus turgidas, seu vacuas; & fœtas quidem seu distentas inspicere, seu visere parientes. Atque Patauino in Amplissimo Lyceo naturæ corporum interpres Vir lynceus,* IOANNES VESLINGIVS MINDANVS *se obtulit, cui vel Atoma secandi subtilitate, vel obsequendi studio & comitate non ubique gentium inuenissem herclè parem. Huic igitur Anatomicorum ætatis nostræ Phœnici, tum medici negotii, tum senii tædio grauatus, prouinciam amicè detuli: qui qua fuit humanitate, atque adiuuandi mei alacritate, assessore* IOANNE RHODIO *viro undecunque doctissimo, deque veteris Latinitatis medicorum splendore bene merentissimo, rem hanc expeditissime confecit. In cuius ego viri subsidio sicut in utramque aurem recubui, sic labore leuatus, honore auctus Lectoribus candore probatis aureolam Echidnotomen puram putam exhibeo; certus quod in ea re nil sint omnino desideraturi. Vtinam vero præmaturum singularis amici fatum promissam nobis* ὀδοντολογίαν *reliquisset. Huius certè loco Viri Clarissimi Ioannis Baptistæ Hodierni curiosam ad me Dissertationem eruditi omnino luce dignam censuere. Nec verò, si ultra, quam Hippocratis fuit præscriptum, aliorum inuentis usus fuerim, propterea superuacuam & culpabilem commisisse operam videri debeo. Nimirum id non supinè, nec sine auctario, aut non sine emolumento fuisse arbitror, qui alienæ officinæ res ampliando, vel moderando, vel corrigendo, vel interpretando, vel in alios usus bonos transferendo, & accommo-*

dando

dando protulerim. Quales curiosæ in primis amicorum de Viperis narrationes: quas nobilissimos Theriacopœos Lucenses, quos honoris gratia nomino, D. Michaelem & Balthasarem Campos fratres germanos aliquando suppleturos confido. Sationis suæ fructus qui reddit ager modice uberiores, laudes nonnullas à cultore sentit; qui pares, vel minores rependit, hic illaudatus restat, & infeliciter audit. Ad summam autem de Tractationis huius usura sic mihi persuadeo, sic polliceor; si ritè fidem obseruata merentur, non sine fructu grato dignoque futurum, quodcunque scripserim. Scripsi autem doctis, & candidis: scripsi his, qui rectè res pensitare, ac iudicare norint. Cæterum Deo prouisori maximo, qui mea ad laborem studia miseris mortalibus adiuuandis incitauit, quicquid idest operis, quicquid promeriti mei, commendo.

AD

AD AVCTOREM CLARISSIMVM.

Vipera quæ siluas coluit vaga Regna Dianæ,
Nunc Heliconiadum gramina carpit humo.
Et quæ venantem Latoida terruit atra,
Ad medicas Marci ludit amica manus.
Mira fides: scripta hæc dum dat sua philtra SEVERVS,
Mortiferam colubri dedidicere luem.

Hieronymus Bombinus Soc. Iesu.

AD PHOEBVM De Antidoto ex Vipera.

Sic flauos tibi ventilet
Crines aura leui ludrica flamine,
Et colli vaga per niues
Lasciuâ volitet cæsaries fugâ.
Intonsa nitidus coma
Collis diue potens, Phœbe, biuerticis
Huc præsens ades: & chelyn
Vocemq; ambrosiis consocia modis.
Vincendum tibi mellei
Virus vipereum nectare carminis.
Artem namque Machaonis
Tu calles, medicis usibus arbiter.
Dic qua pharmaca vi potest
Inflicto coluber condere vulneri,
Et qua lege, venenifer
Olim, sæuiiam nunc posuit suam.
Vires, quas rapuit ferox,
Iam mista moriens restituit dape.
Ibat per nemorum iuga
Attollens humeris colla tumētibus,
Linguis tergeminis minax
Nuper dū liquidā vipera semitam
Cæli lambit; & horridas
In spiras sinuat flexa plicatilem
Caudam, siluigenûm metus
Pastorum; tacito quā pede presserat
Auceps callidus, & suis
Captiuam subito condidit arculis
Victor: tum chalybes truces
In cotes acuit sanguineam ad necē.
Dein caudæ capita infimæ
Coniungens digito, certius expedit
Vulnus: scissaque protinus
Abscedunt mediis ultima partibus.
Ast illa inter aquas diu
Caudā trunca simul, trūcaq; verticē,
Pellis nudaque tegmine
Luctata en Lachesis increpitās morā.
Tum, ne quid superet, faces
Coxerunt vitiū; coctaq; pharmacū
Miscet vipera vulneri.
Quid non ingenij consiliis licet?

P. Sacconus.

QVodnam veneno postulatis Pythium
Alexipharmacum? SEVERVS illico
De Vipera promptum dat, ac peritia
Longa petitum; quo tuetur intimis
Ergastulis natura quicquid abdidit.
Venena sic pellunt venena protinus
Vili paratu graminis recondita,
Vt Bezáar frustra petatis obsidem
Salutis, huic AVRELIVS domesticis
Dum pharmacis doctoque consulit stilo.

Fortunius Licetus.

VIue diu generose senex, sanctissime mysta
Palladis, Hesperiæ decus indelebile magnæ.
Viue diu, nam dum viuis non pauca subinde
Ad diam veniunt selecta volumina lucem,
Queis referas Naturæ adyta, & procul ire tenebris
Iussis, Cecropii illustras confinia mundi,
Socraticosque doces Iuuenes potare fluentam
Pergameæ Sophiæ, totum quæ sospitat orbem.
Viue diu. Nam te viuo, morbique febresque
Quicquid & humanos vexando detinet artus,
Aufugit, & trepidum petit atri lumina Pluti.
Viue diu, Iudex procul à liuore remotus
Nomen Amicorum contra conuitia vulgi
Vsque tuens, & Momorum maledicta refellens,
Tanto animi affectu, tanta pietate refulgens,
Vt qui te nouit MARCE, ò doctissime MARCE,
Protinus acclamet repetendo verba diserta:
Viue diu generose senex, sanctissime mysta
Palladis, Hesperiæ decus indelebile magnæ.

Paganinus Gaudentius.

VIpereos quid MARCE sinus latebrasque volutas?
Nonne times anguis tabe fluente latus?
An facies formosa poli, Thetidisque profundæ
Non fuerat chartis apta serenda tuis?
Fallimur: hæc ultro discunt mitescere; quando
Mite nitet cælum, mitis & unda silet.
Mitis ut in tectis posthac eat anguis, ab aureo
Debuit eloquio mitior ire tuo.

Ad

Ad Evndem.

Mercurio par cuncta Deo spectabilis erras,
Atque refers censu diuite mille notas.
Siue lyram tractat, Martem seu carcere soluit,
Euolat aligero seu per inane gradu,
Pegaseam tu docte lyram, tu nablia pulsas,
Saucia pannoso è carcere membra rapis.
Italiam vaga facta tuum iam Fama per omnem
Nomen agit, pennas dum citat acta leues.
Desuerant angues, gestat quos pacifer Hermes,
Vipera Mercurium te decet ista suum.

Ioannes Bapt. Clericius.

Vipera Parthenopes dudum concepta lacunis
Collibus Euganeis Pythia, Phœbe, redit.
Munus habes medico dignum: nec vilius auro
AVRELI claro nomine vernat opus.
Quæ vis bestiolæ, qua venis toxica pellat
Dira, SEVERINI culta pagella docet
Discite Phœbigenæ paruo producere vitam:
Discite quam tuto noxia sæpe iuuent.

Ioannes Rhodius.

Al Sig. D. MARC' AVRELIO SEVERINO Scrittore absolutissimo della Vipera Pithia.

QVesta, che miri ingiuriosa à morte,
Lacero il sen, cadauero di vita:
Se fu tosco atrocissimo di vita,
Fia già sferza inuittissima di morte?
O qual'arte, ò qual'opra: in grembo à morte
Spirar per mano vltrice aura di vita:
Et con armi di morte ordir la vita,
Et con spegner di vita, ancider morte?
Versi adunque Megera, apri Pandora
Stuolo di mali, insidioso & fosco:
Ch'opposti à tanto horror affidi ancora?
Sorga de Libij campi il più spietato
Angue che spiri horrendo, & mortal tosco:
Che questo ancor potrai iungere el fato.

Mutio Camponeschi Med. Fis. di Ciuità Regale.

TV che primier vai nel Peonio Choro
De chiari gesti tuoi ben puoi pregiarte:
Tra noi d'eccelsa sapientia, & d'arte
Celebre essempio, & del bel dir sonoro.
Già spinto à Lete, nel vital restoro
Rendi l'huom fral, fatto immortale in parte,
Nuouo Esculapio, che le membra sparte
Aggiungi, & serbi col salubre alloro.
Deue à te più che al dì Cò vecchio il mondo,
Buon SEVERIN, ch'à miseri mortali
Spieghi di fiera rea velen secondo.
Ve là su in Ciel la tua Pithia Gentile
Giunta al suo pari: hor chi l'ha preste l'ali,
Pensier, forma, ordimento, ingegno, & stile.

Del Medesimo.

INDEX

INDEX CAPITVM

PART. I.

PART. II.

Am-

PART. III.

MARC. AVREL. SEVERINVS THVRIVS TARSIENSIS PHILOSO. AC MEDI. IN REG. LYCEO NEAP. ANAT. ET CHIR. PROF. PRIM. AN. ÆT. LXXI.
Illustrem manus ausa sagax depingere MARCVM,
Falleris, exactum si tibi credis opus.
Quod capit immensis conclusum finibus orbem,
Qui capiat tantum parua tabella caput?
Reinoldus Dehnius
Regiomontanus.
CIƆ IƆC

M. AVRELII SEVERINI
VIPERÆ PYTHIÆ
PARS PRIMA,
QVÆ DE HVIVS EST NATVRA.

DE TETRA, ET HORRENDA VIPERAE NATVRA. CAP. I.

§. 1. *Ex fabricæ ametria, procreationis modo, gressu, deiecto situ, habitu, halitu, visu, toto genere forma viperæ exosa.*

Mplissima in hac rerum universitate, quam Deus & melior natura ex informi chao primitus excitauit, pleraq; multa videntur irrepsisse, quæ fortuitam & reiectaneã arguunt sui procreationem. Eiusmodi sunt bestiolæ, & animalcula, quæ terris, aut demissæ repunt, aut pedibus gaudentes terrenam non excedunt sortem. Ex utroque genere despectissimæ sunt serpulæ, morsu vel ictu venenum inferentes; tum quod depressæ terram perpetuo lambunt; tum quod innocentibus consueuerunt nocere. Ex quo ordine sunt, & in propositum nostrum sermonem delapsæ pridem Viperæ. Nihilominus,

Indigna procreata videntur Reptilia uniuersa.

ſi penitiſſime rē inſpiciamus, plane cognoſcemus, oportuiſſe terris extare animantes anguina forma, ſeu quidē naturæ amplitudine; ſeu τῆς ὕλης vacuitate, appetitu, rapacitate; ſeu numerorum momentorumque multiplicium in aliquam ſpem implicitu, atque concurſu; ſeu ſpecierum complemento; ſeu ſpecioſa rerum varietate; ſiue inceſſus proprietate, quæ per ſummum Philoſophum in peculiari pertractatione fuit demonſtrata. Forent autem ſerpentes nocenti ac truculenta natura (atram appellauit in Georgico Secundo Virgilius) id oportuit certe tum materiæ fatali neceſſitate, & ut ita dicam, congruitate; tum inſita animantium tuitione; tum Dei Opt. Maximi ad noſtros acuendos ſenſus, & ad ſingularem eliciendam antidotum aduerſus venena prouidentia: quæ ſingula ſuo ſunt loco per nos declaranda. Ex hoc igitur omni genere cum atrox atque inſultatrix ſuapte natura fuerit vipera conſenſerunt, & cum hoc charactere tetro, & cum hac conditione feroci, cæteræ aſpectabiles formæ. Sic ab opifice prouidentiſſimo condita fuit abominabilis, diuino rē indicante oraculo. quod habet: *inimicitias ponam inter te, & mulierem; inter ſemen tuum, & ſemen illius.* Abominabilis etiam, & horrida reddita eſt per nonnullos conformationis, & ſtructuræ ſuæ ordines, quos mox ſubiungam.

Cauſa quibus ſerpentes oportuit extare terris.

Conſentiens cum nocenti viperæ natura ſpecies abominabilis.

Primum autem uniuerſam ſtructuram explicabo; iuxta quam horriferum, & exoſum eſt viſu animal, ut quod prępoſtero, ut dicam, ſitu, atque e diametro diſtat ab hominis ſpecie. Hæc enim in cælum ſublata, & recta; illa ſolo æquata, ac deiecta: illius facies ſublimis ſublime cælum aſſiduè ſpectat; huius os perpetuo terram contrectat quo dictum eſt illud: *ſuper pectus gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.* Quod ſi quadrupedes animantes, quæ pronæ ſunt in terram, licet pedibus alte ſublatæ, turpes viſu videntur, quanto turpior, & informior, quæ non proniſſima ſolum, ut in tertio de uſu partium vocavit.

Fœdę fabricæ ſerpentis expenſio. Hominis ſtatura. Viperæ ad terram deiectio plane contraria.

iori.

cavit Galenus, ſed expes, ac reptans pectore deradit terram: quamquam reuera pectus non eſt, ſed ſedes ſituſq; pectoris verbo ſignificata. Raptantur igitur per terrã, cor, atque præcordia; raptantur, & nutritioni generationiq; dicata membra; per hiemem, per brumam, perque rigentes terras noctu, diuque cubanti, quieſcenti, gradienti, *Aequata ſolo vipera ſemper.* viſcera, caput, ſenſoria omnia hærent incubantque terrę: hærent inquam, neque abſiſtere puncto uno temporis ab humo poſſunt, nil fallente decreto Domini, qui imperauit, ut ſuper ventrem graderetur cunctis diebus vitæ ſuæ. Hæc una greſſus enormitas fuit. Altera deinde eſt, quod conuoluere, ut Virgilius ait, lubrica membra per ſpiras *Greſſus enormis.* atque affatim uniuerſa ſe ſpina ſecundum latus elumbi quodam, & luxatorum modo commouere, mendicæ nimium ſortis, & miſere prorſus deficientis naturæ videtur: quod audi, quam acute perſpexerint priſci, qui, ut Gigantum diis ſuperis inſultantium miſerabilem inſolentiam unice deriderent, auguſtiſſimam in his humanam formam turpiter in angues deſinentem ſunt commenti. Quo certe ſpectaculo quid incongruentius, aut indecentius, quid abſurdius dici queat? quam vermium ſane productionem videtur indicaſſe Pythagoras μετεμψυκωτὴς omniũ *Serpentes 55. Pythag. ex humana medulla.* præſens, qui vipereos exortus ex humana medulla putreſcente profectos autumauit apud Ouidium 15. Metam. canentem ſic;

Sunt, qui cum clauſo putrefacta eſt ſpina ſepulcro
Mutari credunt humanas angue medullas

Vſq; adeo ut cum Sphyngibus, & Harpyis fœdiſſimis omnium monſtris connumerarit Ouidius, cum de Gigantibus ita loquutus eſt:

Sphyngaque, & Harpyias ſerpentigeroſque Gigantes.

Metire modo corporis anguini terminos, quam ab hominis conſtitutione diſſiti ſint omnes. eſt virilis ſpecies *Corporis Anguini termini quam ab humana proportione diſſiti.* ſecundum longitudinis, latitudinis, craſſitiei limites ſym-

metra, & commoderata; at incommoderata prorsus, & ametra secundum exilem sui productionem est anguis undequaque. Nec verò solum exterioris habitus, sed & interioris. Par enim ad unguem, & æqua conformatio prælongi ventriculi, longissimi iecinoris, promissorum renum, testium, uteri, pulmonis, & cæterarum partium singularum, quæ longum corporis filum oportet pariter comitentur & æquent. In infinitum autem, ut abeat insolentia formæ; & hanc in teretem, & quasi caudiformem, ac vermiformem speciem delapsa est deformitas. Quid autem dixi vermiformem? quin vero, & ipsi vermes apparent, in arcula conglobati viperini catuli, quos edi per singulas vicenorum, & quinorum numero compertũ est. Cuius tanti sapientis ut mire confirmaretur decretum, utque Viperæ improbitas abunde nunc appareret, Aeliani noua fuit aduersio; haud ex omnium promiscue neque ex honestorum medullis, verum ex scelestorum hominum priuatis confieri Viperarum exortum, ut congruat his illud, mali corui mala oua. Neque ab hac interpretatione abluserunt Mythologi naturæ scientes, quorum, ut alias dixi, Nicãder tradidit venenatos angues ex Titanum, & Typhæi præcise sanguine fuisse conceptos. Acusilaus vero scripsit hoc genus animãtes ex Typhonis cruore procreatos. Apollonius quoque Rhodius in Alexandriæ Constitutione ex Gorgonis guttis sanguine stillantibus natos. Aquilam, quæ Promethei iecur exedit, ex Typhone & Echidna natam aliqui aiũt apud Hyginum: Echidnamque & Chimeræ matrem retulit Cœlius. Ipsam vero ex Phalange, & Arachne, tam quidem exiguis quã veneno cumulatis bestiolis exortam exposuit Zenodotus in Lib. de ortu Serpentium. Ad hæc omnia Cerberus Horatio Cẽticeps densissimos è tot capitibus per tot dorsa demissos angues surrigens horrende latrat immane monstrum ex Typhone & Echidna idest Vipera creatum.

Vipera ex medullis scelestorum.

Serpentium generatio varia ex Mythologis.

De-

Denique non aptari Viperas adverteris nisi cum immanibus, & extremè nefastis. de quibus postmodum nos. Interim dimissis velaticiis mythologorum commentis, aliorum apertiores de serpentium ortu sentẽtias referamus. Serpẽtes ex hominum cadaueribus mediis gigni medullis, sicut apes ex bobus gignuntur, ex equis fuci, ex asinis crabrones, scripsit Plutarchus. Ex humanis promiscue cadaueribus serpentes gigni tradiderunt rerum naturaliũ scriptores. Ita Pierius. Macrobius vero in Aegypto mures, ait, ex terra, & imbre nascuntur, & in aliis locis ranæ, serpentesq; & similia. & apud Cælium Rhodiginum Auicenna asserit serpentes ex mulierum præcipue capillis concipi, quod productiores sint humectioresque natura. Præterea Maro Plinio referente fimeta sub dio concauo loco, & qui humorem colliget stramento intecta, ne in sole arescant, palo e robore depacto fieri iubet. ita fore ne innascantur his serpentes. Postremum his addam Arnobium, qui in libr. 7. contra Gentes: *Aesculapius*, ait, *iste quem prædicatis, Deus præstans, sanctus Deus, salutis dator, valetudinum pessimarum propulsator, prohibitor, & destructor, per terram reptans, cœno natis ut vermiculis mos est, solum mento radit, & pectore, tortuosis voluminibus se trahens, atque ut pergere prorsus possit, partem sui postremam conatibus prioris adducit.* Hæc nostræ religionis assertor. quibus suis, & aliorum testimoniis vides iam ex putri materia, neque alia, quam vermes forte nasci serpentes. Vin' experimentum? Tales profecto fuit spectare circa Padum implexos, quum illusione magna visæ Viperæ sunt e limo surgere tempore belli Cæsaris, & Antonii, referente rem Sabellico 3 Enn. 6. Talesque videre fuit in oppido Turris Paludum loco, ut nomen monstrat, uliginoso, qui sub Ponte Torrentis est; ubi tanta vis exstitit anguium An. Christi CIↃIↃCXXVII. ut nisi per indigenas occursum fuisset facile proximos oppidanos

Ex Medusæi capitis cruore deciduo serpentes.

Apum, crabronum, generatio.

Incessus anguiũ proprius.

nos omnes exterminasset. quæ mihi prodita est historia à Reuerendo Sacerdote & erudito Viro Iacobo Verardo Lyciense. Memini autem & per maritimos tandem tractus vim anguium expressam a magno Dante Aligherio cum Inferni Cantico XXV. cecinit:

Maremma non cred'io, che tante n'habbia,
Quante biscie gli hauea sopra la groppa.

Verum enimvero quid vermes dubitamus nominare serpentes, quando & σκολωπλανίας appellauit Cerastas Nicander. Adde quod & Vermes dicere vicissim possis serpentes, ut dixit utique lumbricos serpētes autor libri secretorum ad Montium: ut iam nil distet, seu serpentes dixeris vermes, seu vermes serpentes. Scoliodes autem hæc natura tam vilis, & sordida, tam despecta visa est Galeno in Lib. de formatione fœtus, ut suos Platonicos unā mundi animam rerum omnium formatricē opinari facile passus non sit, hoc uno nomine, quod sic impiè constituatur unum eumdemque opificem hominum pariter ut Viperarum: quod reptile genus subdidit ad hæc Pergamenus vir sic aduersum, sic infensum nostræ naturę, ut comparatos ab ortu nostro nos sentiamus ad horrendos Angues, habitataque membra veneno, quod Manilius ait, continuo visos abolendos; impuneque profectò abolere nituntur pueri, viri, femellę, & quodcumque genus est hominum rusticorum aut urbanorum. quam ad configendas, atque perdendas serpentes impunitatem, & inuidiosam hominibus harum conditionem luculenter expressit eruditissimus Ariostus Cantico XLIII. Statiunculis XCIX. & C. sub genii persona cum serpentis amictu sic.

Despecta Vipera natura.

Platonis opinio à Galeno reprobatur.

Cunctis hominibus exosa Vipera natura.

Il vedersi coprir del brutto spoglio,
Et gir serpendo è cosa tanto schiua,
Che non è pari al mondo altro cordoglio;
Talche bestemmia ogn'una l'esser viua.
E l'obligo, ch'io t'hò, perche ti voglio,

Insieme

Insiemememente dir, onde deriua.
Tù saprai, che quel dì per esser tali:
Siamo à periglio d'infiniti mali.

100.

Non è si odiato altro animale in Terra,
Come la serpe; & noi, che n'habbiam faccia,
Patiamo da ciascuno oltraggio, & guerra;
Che chi ne vede, ne percuote, & caccia.
Se non trouiamo, oue tornar sotterra,
Sentiamo quanto pesa altrui le braccia.
Meglio saria poter morir, che rotte,
E stroppiate restar sotto le botte.

Cuius uniuersalis auersationis,& odii preter reconditam unam antipathiam, quam nuper enarraui,pręcipua altera causa est, quod depresso, et humili isto serpentium alioquin insidiantium in terris constratu facilis secũdum omnem suam voluntatem sub nostros stantium pedes, et ad nostra, seu sedentium, seu cubantium corpora est adreptus: quem adreptum sępè ferente rerum casu paratum, suo secum animo concipientes sibique ipsi repręsentantes mortales, qui lubricam, et versatilem εἰλυσπάδες colubri versuram tuentur,non possunt non pauere,seu per omnes corporis nudi sinus, seu per vestium laxamenta futurum timeant istorum insinuatum. Sic Virgilius Aen. 7: *Abominationis nostræ super viperam causa.*

Ille inter vestes & læuia pectora lapsus
Voluitur attactu nullo fallitque furentem.

Sic mea porro est imaginatio,subire voluisse duos Angues in Herculis infantis cunabula, ut eum inter crepundia cõficerent, sic Ophelten Archemorũ alias dictum Lycurgi Regis Nemeę filium, dum negligenter ab Hypsiphile custoditur, serpens dirus adortus est, ut legitur apud Ouidium Sulmonensem. Sic Argen in ventriculum hominis sopiti subrepsisse: quod Hipp. narrauit in Epide. 5. Sic Viperam item, quam e stomacho per anum eduxit Marcus Ca-

Latētis in nos Anguium surreptus explicatio.

Vipera è stomacho cuiusdam hominis miro modo euocata.

Catinaria vi suffiti corii una cum lini semine combusti. Ad summam, ea causa prouidentiæ fortasse fuit, qua monuit incautos Nicander, vitarent sepen serpentem corpore similem humilibus lacertis. Ad insolentem corporis viperei constitutionem ad formæ deformitatemque accessit habitus, & extima cutis perenni circulorum ambitu loricata, & squalentibus hispida squamis, quæ per iram quemadmodum histricis spicula suos in usus surriguntur. Hæc autem cutis inconcinnis coloribus ac lynceis quasi maculis est variegata. quali quidem versicolore variaque pelle depictus est anguis Virgilio per hæc:

Cutis squamis & versicolore habitu corporis.

Cærulea cui terga notæ, maculosus, & auro
Mille trahit varios aduerso sole colores.
Squamam incendebat fulgor, ceu nubilus arcus.

Exemplo simili bestiam fraudulẽtam repræsentauit Dantes Aligerius Tuscus Poeta, Physicus omnium maximus, hisce carminibus Inferni Cantici XVII.

Lo dorso, e'l petto, & ambedue le coste
Dipinte hauea di nodi, e di rotelle,
Con più color sommesse, e sopra poste
Non fer mai drappo Barbari, nè Turchi,
Ne fer mai tele per Arachne imposte.

Horribilis Viperæ cõspectus.

His & aliis, quæ calamo satis exprimi non possunt, notis continuo visum anguem non expauescant, aut non exhorrescant mortales? Quam naturalem hominis affectionem dixit Gal. lib. 2. de Sympt. Causis Cap. 2. etiã cum fuga ac tremore sentias suetam. Adde etiam cum subito pallore, ut idem Gal. Lib. de Motibus manifestis, & obscuris. quinimo Hippocrates in libro de Humoribus. Vsq; adeo, ut in solennem comparationis venerit formam. Sic Iuuenalis Satyra 1:

Palleat, ut nudis pressit, qui calcibus anguem.

Quem eundem incaute calcati ita quidem anguis horrorem mirificus Poeta sic expressit, ut ne per lusum quidẽ,

Aeneid. 2.

sed

ſed exhorreſcens ipſe ſuos item auditores exhorrere voluerit:

Obſtupuit retroque pedem cùm voce repreſſit
Improuiſum, aſpris veluti qui ſentibus anguem
Preſſit humi nitens, trepiduſque repente refugit,
Attollentem iras, & cærula colla tumentem.

Ad hęc autem quo Mythologorũ conſilio rictibus anguiũ crebriter hiantibus Meduſæ caput complicari libuit, quã ut terroris ſummi ſignificationem exhiberent hocce hieroglyphico? Audiſti iam quam multum prædicata; audi nunc quam vere comperta naturalis inter homines anguium abominatio. Scilicet narrauit Plutarchus in vita Scipionis, & Gal. ad Piſonem Cap. 5. Annibalem Claſſis Pruſiacę præfectum aduerſus Pergami Regem nouo commento quum pugna iniretur magnam ſerpentium vim in vaſa fictilia conieciſſe, deinde inito prælio dum omnium animos oculoſque occuparet certamen vaſa in hoſtium naues immiſiſſe, atque eo pacto implicatos hoſtes & re noua perterritos in fugam vertiſſe, victoriamque retuliſſe. Atque hoc in martiali neceſſitate ducis ſtratagema fuit atque ſagacitas. Alias vero ſub ludicro ſpectaculo deſidioſus Heliogabalus, ut eſt apud Lampridiũ, ſerpentes per Marſicæ gentis ſacerdotes collegiſſe fertur, eoſque ſubitò ante lucem, ut ſolet populus, ad ludos celebres conuenire, per locum effudiſſe, multoſque afflictos morſu & fuga conſternauiſſe. Quid quod non tantum homo, ſed & animantes ferme omnes viſam hanc formam pauent. Spectent enim oſſifraga, Pauo, Gallus gallinaceus, Accipiter, Cygnus, Vultur, Anas, Anſer, Pica, Mus; ſpectent animantes incautæ diſcurrentem anguẽ, continuo videbis has diſſilire, ſtridere, plumis horrere, concuti alis, conſternari pectoribus. Dictus iam viperæ viuentis horror, quî fortaſſe credas abſentis & mortuæ non ſentiatur? Sed & abſens tãtundem abominabilis eſt, relictis à ſe fœdis veſtigiis, & odore graui, quem ad nauſeam uſque referet capſula, in qua fuerit viperarum venatio

Mythologorũ autoritas.

Annibalis ſtratagema.

Heliogabali per Serpentes luſus.

Et cætera omnes animantes unam Viperã exhorrent.

Veſtigia Viperarum graueolentia.

tio diu conclusa. Sed longe teterrimum halant cauernę, sub quibus per hiemem omnem fuerint stabulatæ: cuius rei non ignarus Poeta Martialis lib. 4. Ep. 4. de Bassa putida sic ait:

Quod vulpis fuga, viperæ cubile,
Malles, quàm, quod oles, olere Bassa.

Locum nescio legerit aut aduerterit Lucius Mainerius Siculus Rerum Hispanicarum Cap. 16. qui eo pro constante constituto, quod viperæ bene fragrent excrementa, siccam eiusdem temperaturam adstruxit. Quin & eruditissimus H. Cardanus lib. 9. de Subtilitate, & hunc sequutus rariorum cunctorum obseruantissimus Hieronymus Mercurialis, Lib. 1. de Venenis Cap. 14. professi sunt, quia venenosis animantibus excrementa omnia sunt excocta; propterea fieri, ut hæc non fœteant, imo ubi habitant serpentes fragrantiam potius reddi, quam fœtorem. Cui tamen opinioni repugnat ac dissonat δὶς διὰ πασῶν, quod scriptum reliquit Conradus Tigurinus in Lib. de Serpent. in genere. B. F. per hæc: *Vbi ad locum excrementi, qui sub aluo est, sicuti & in piscibus, excoriando ventum est, odore grauissimo feces humana excrementa superarunt.* Addit & Aelianus Lib. 9. de Animal. cap. 44. cum inter se coeunt serpentes odorem exhalare grauissimum. Sic ultro citroque re distracta grauis existit de fecum anguinarum odore controuersia. Verum enim vero ut inter duos scriptores ex aduerso iudicãtes iudicium interseram meum: quod animo statuerim indicabo. Aliud namque est de serpentibus uniuersis (Anguis porro Aesculapii ab explorato fragrat) quod & Conradus retulit; aliud de Vipera speciatim asseuerare. Quare qui fragrantiam extulit serpentum perbene cauendum è capsulis grauem Viperarum exhalatum admonuit: nec quicquam incommodi fecit. Sed nos nostra prosequamur. nedum enim Viperæ, sicut ille dicebat, cubile displicentissimum est olfactu; verum etiam eiusdem, non dico afflatus, sed afflantis vicinitas, tractusque hospitantis malignus est. Nempe Nicander

De serpentium halitu, & odore cõtrouersia.

Dissidij Sedatio.

cander

cāder in Theriacis, Dioſcorides in Lib. 2. Materię medicę cap. 191. prodiderunt inter alias pleraſque cauſas, quibus fungi pernicioſi ſunt, proxime accedentes viperarū incolatus eſſe. Quod etiam enunciatum uniuerſale fecit Columella Lib. 1. de re ruſt. cap. 5. dicens: *Tum etiam natricum, ſerpentiumque peſtes, hiberna deſtitutas uligine, cæno & fermentata colluuie venenatas emittit: ex quibus ſæpè contra aluntur cæci morbi, quorum cauſas ne medici quidem perſpicere queunt.* Sic quidem integrarum iniucunda ſpiratio eſt, cæterum neque elixarum aut ad ſalem parandum uſtarum odor ſuauis eſt. Verum, ſi monenti Piſonem Galeno credimus, peſtilens eſt, & auerſanda. Adeo nil ex puſillo corpore ſurgit, quod non ſit nobis infeſtum atque funeſtum.

Iam autem nedum olfactus, viſus, guſtus ita ſunt ex hac fera perhorridi; verum etiam lubricum, & fluxile cōtagium ſuarum quarumdam partium, non dico venenatarum, ſed hoc etiam vitio culpatarum. Porro ſi renes eius homo quiſpiam incautè calcauerit, affectum iri peſsime, teſtificatus eſt Vincentius Belluacenſis. Quæ contagio, quam admirabiliter & in alios tranſuadat, paucis aduerte docebo. Nempe qui quondam ſerpentis dente colliſi fuerint, horum ſuperuentus & gallinarum incubitus & pecorum fœtus abortu vitiare queunt. Maius dicam, quo maius utique cogitari vix queat. Nam & ſono fidium ex viperæ inteſtinis conflatarum abortionem prouocari geſtantibus utero Lib. 20. Magię Naturalis mandauit Porta. Sed & prægnans pleuritica curata per adipem viperę oleo amygdalino diſſolutam maximo cum lochiorū fluxu fœtum deiecit, obſeruatore Ioanne Baptiſta Spūtonio in Lib. de puluere viperino Cap. 10. F. His autem paſſilium omnium qualitatū formis, & circūſtantiis non ſolū male augurata vipera eſt; verum etiam ementita viperā & ſenſibus interioribus exterioribuſq; obiecta deſpectui ſunt. Quare & referentes hanc formam animantes, quales ſunt ophidion, muſtela, myrus, ſtella læuis piſcis quadriſerpens maculoſus, & alii omnes anguinę ſpeciei piſces, prę-

Fides ex Vipereis inteſtinis contagioſæ.

Tristifica quarumcunq; animantium anguina forma.

sertim marinus serpens, licet esu commodissimi, nihilominus ob nimiam cum serpente terrestri similitudinem, quid dicam in mensas appetantur? Nam etiamnum, ut in prouerbio est, cane rabido peius & angue cominus eminusque declinantur. Verum quid exhorreri dixi similes animantes? Nam, & repræsentantes ipsam formæ stirpium tristificæ sentiuntur aspectu. Sic dracontii versicolor anguina species. Sic radix serpentiformis ὀφιοειδὴς dicta: sic lignum colubrinum: sic cucurbita anguina, quæ exili productoq; corpore mire conflexa est, qualitate suis in hortis sæpe serunt demetuntque villici nostri, quia simulacra sunt serpentis, odiosa sunt visu. Superat autem has omnes Ophiusa, in Elephantine Athiopiæ nascens herba, liuida difficilisq; aspectu, quæ terrores minæque serpentium ut obuersentur facit, ita ut usque mortem eo sibi metu cõsciscant homines, ob idq; cogi sacrilegos illã ebibere, quæ verba Plinii sunt alicubi Naturalis histo. prolata. Quid quod exuuias suas equidem non dicam, sed unũquodq; corpus teres sesquidodrantem, aut circiter productum; item capitulatum in summo, sub calcem proportione gracilescens; versicolor & apte per spiras in plano loco dispositũ, fabrefactũ deniq; sic, quod serpẽtis speciem modice adumbret, sæpenumero vidimus animi pusilli homines, pueros, femellas obtutu primo concutere. Non solum autem simulacrum & idea, quam corporei penicilli, vel stylus exprimant, inuisæ sunt; sed ipsa imago menti obiecta est etiam perniciosa. Nimirum retulit in opere de Insomniis Hieronymus Cardanus; si Viperinum prægnans femina fœtum pariturãm se somniet, tanti id esse momenti, ut & inde brevi temporis spatio sit peritura; periturum quoque per abortionem fœtum, si grauida mulier viperam transcenderit. quod prodidit Plinius, & Porta noster. Qui Plinius & Lib. 28. c.3. *aggrauari vulnera*, dixit, *introitu eorum, qui unquam fuerint serpentiũ canisue dẽte læsi.* Quasi, inquam ego, non fiat væsanis percussoribus, si per seipsos insultent mortalibus, verum & per alios, &

Tristifica Vegetalium anguina forma.

Corpus unumquodlibet ementiens anguem ingratum visu.

Imaginatione concepta vipera maligna.

longa memoria demorsus officiant nobis. His adde & alteram historiam de homine quodam, qui cum serpentem pro anguilla comedisset, nil perpessus est ante quam cognovisset viperam fuisse: quo comperto adeo animo commotus est, ut in morbum illapsus obierit. Ita Libauius in Alchymię Pharmaceuticę cap. 12.

Adeo scilicet omnibus modis viuens; mortua, & mortuæ imago; item, quæ imaginatione repræsentata est eiusdem species. Itemque transfusu suo omni, omnique participatu mortalibus est infesta, atque funesta. quapropter, & mali ominis fuit antiquitus serpens. Itaque apud Horatium Lib. 3. Carm. 27.

Rumpat & serpens iter institutum. *Vipera nefasta & mali ominis.*

Nimirum serpens interprete Lambino trãsuersa ex parte equo terrorem inferens præsignificabat apud veteres tristem itineris euentum. Numerata sunt autem hæc omnia mala per Terentium in Phormione: *Introiit in ædes ater alienus canis, anguis per impluuium decidit de tegulis, gallina cecinit* &c.

Sed his longè maiora dabunt historiæ. Ex quibus nos pauca. Primum quod M. Aurelii Romanorum Imperatoris coniux Faustina visa sibi sit serpentes eniti duos, & perditos per hoc filios parituram, & partos iam Commodum, & Antoninum in pessimos Principes euasuros consulti vates continuo comprehenderunt. Fuit, & inauspicatus T. Graccho Imperatori sacrificanti duorum anguium ex occulto prolapsus, qui trium immolatarum exta victimarum identidem adederunt: ille vero Flauii hospitis sui perfidia in manus delitescentis hostis Magonis Pœnorum Ducis delatus est & sublatus: quod Valerius Maximus in 1. Lib. Cap. 6. narrauit. Quid autem si vetustissimis & altissimis quantum fieri potest principiis delapsi memoria repetamus malè per nostros primos parentes à primordio gustatum pomum? quo quid inauspicatius, quid maleferiatius? quod uniuersi ordinem mundi peruertit; quod morti nos immortales subiecit; quod uniuerso generi malum ine-

ineluctabile produxit. Inde autem est hostile illud, & irreconciliabile dissidium humano semini cum serpentibus, ut sibi ultro citroque aduersentur, & insidientur; serpentes quidem hominibus infesti, homines vero vicissim perdendis serpentibus intenti: quod & advertit profanus à sacra Genesi Galenus, ut ante diximus. Itaq; iure merito fit inde, ut arcano naturæ sensu ab iis abhorreat homo. Quod si fuerunt in deliciis serpentes hominibus quibusdam, ut Tiberio, & his, quos Apuleii verbo venenati serpentis amplexus delectant, hoc in prodigiis referendum; & insolentissimorum hominum facinus reputandum.

§. 2. *De Viperæ abominatione per huius partes recensita.*

Totũ iã feræ belluæ corpus apparuit: nũc eius partes sunt recẽsendæ. Ex solidis huius partib. primũ se offert caput, quod cũ serpẽtibus omnibus ad feriendũ sit atrox, viperę est atrocissimum Gal. teste Lib. ad Pisonem. cap. 9. cumque animantibus cæteris ferme omnibus terrenis rotundum sit, & testudinatum, huic est summe compressum, & rhomboides Cardano, detonsa pyramis Alberto, quasi sagitta ad feriendum comparata. Præsertim si cum longo rectoque corpore perinde ac cum oblonga rectaque hasta concipiatur hæc pyramis coniuncta. Rectè igitur Marinus noster hanc ipsam divinè dixit

Viperæ caput, & huius partes quã tetra.

Animata saetta, & vivo strale.

Serpentes missili volare tormento.

Vt cum nequiuerit scilicet animal nequam quemadmodum Acontias seipsam ejaculari: de qua re Plinius lib. 8. cap. 23. nec pedibus pavendas tantum serpentes, sed & missili volare tormento; nihilominus hanc velit forma referre. Verum omnino tamen caput hoc cervicis expers mirum est, ut sit tortile, quantaque cum pernicitate sit vibratile. Quod & Horatius in 33. carm. 27.

Vipera distenta sagittam refert.
Agilitas Viperæ.

Rumpat, & serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittæ
Terruit Mannos.

Tan-

Tanta inquam, ut observatores nonnulli perhibeant currentis equi pedi, priusquam hic sublatus in terram imprimatur, feram hanc sæpè morsus inflixisse tres. Neque abludit ab hac vulgata serpentis agilitate Ioannes Vrsinus in Animalium prosopopœa dicens;

Cum pedibus caream, cum nullis efferar alis;
Cur cedit cursu bellua quæque mihi.

Quod idem caput observaveris extremè compressum, sic ut omni frontis vestigio destitutum existat. Cujus defectus causa Galenus ad Pisonem scribens, & Baptista Porta vocarunt inverecundam. Qui mos alioqui quiq; actus τῶν λογιστικῶν ac se recognoscentium animorum proprius est. quare non effrontem fortasse, verum insolentem, & nihil in inferenda iniuria contuentem intellexerint hi. Ad qualiscumque igitur frontis latera positi sunt oculi sub pressulæ testulæ subgrundiis pusillo themate contracti torue tuentes, subdolam, & insidiatricem, ut Cornario placet, feræ conditionem ostendunt. Quod vero sanguineis quasi guttulis sint interpuncti, Hieronymo Gratarolo dicti sunt atroces, & truculenti. Tales Ezelino tyranno, itemque Ioanni Marco Vicecomiti fuisse perhibent historici; & in his primus Paulus Iouius; è physicis verò Ioannes Baptista Porta Lib. 3. Physionomiæ Cap. 5. Maculosi autem oculi, quia monstrant hyænæ fraudem: hujus item anguis maculosi oculi communem fraudulentiæ affectum exponent, & eo maxime, quod maculosa item cutis, quemadmodum ante monstravimus, est quâ nigro, quâ pullo, quâ mixto colore variegata.

Frõtis vacuitas Viperæ.

Oculi Viperini Physionomia.

Oculi Viperæ Maculosi.

Dixi de superiore capitis facie: cæterum ex inferiore genas utrasque seu malas exemplo malignitatis, inuidiæ, vafritiei, sicuti physionomis placet, singulari compressas habet Anguis: quam ob rem homines ad serpentes relati, maligni, invidi, vafri existimantur. Atqui sic malignus, invidus, & veterator hic serpens visus est, ut per oracula sacra fuerit cacodęmoni comparatus, atque adeo pessimam secundum capitis, & cutis partes

Malæ.

infa-

infamis bestiæ physionomiam cognosti. Accipe nunc alias partes, quæ aut fabricæ enormitate, aut veneni pernicie liquido peccavere.

Lingua insolens forma.

De prioribus est lingua nullo exemplo bifida, & fibrulis atris partita, sicut hanc numero plurium expressit Poeta:

Linguis micat ore trisulcis.

Ita quidem Maro. Sed mihi de longo, & tereti capulo producta, & compluribus quasi funiculis diffissa. Præterea, quod resultorie vibretur, flagellum aut flagellosa nuncupabitur. Quo non iniuria in sacrę Iobi historię cap. 20. scriptum est: *venenum aspidis suget, & occidet eum lingua viperæ.* Cui item sententiæ concordans Plinius Veronensis: *atra* dixit, *hominum ceu serpentium lingua vibrat; tabesque animi contrectata adurit omnia.*

De lingua iam habes, sub qua maximi dentes, quamdam conservant immanitatis suæ notam. Enimvero nulli bestiarum generi ferarum impositi dentes æquè truculenti. de quorum execranda structura paulo posterioribus dicturus sum chartis; qui sunt Atropi forficulæ; arma furialia ruricolarum; terror peccati; cacodęmonis architectamentum; Dei vindicis ira; hominum impiorum, ut Aegyptii voluerunt, supplicium; mortis ministri.

caudæ fœditas ex venenata specie, quam præ se fert eadem.

De capite descendam ad extremam caudam. Hęc enim cui non invisa? quæ cuspide tenus extrema unguiculo tenui prominenti armata (quod adnotavit Cardanus loco dudum citato) necnon Amatus Lusitanus in Centur. et Obs. alias citatis subviridem quemdam ac virulẽtum succum concludit, motu vero contorquetur volutim sic & lubrice, ut vermiculum referre videatur horribilem visu. Vt autem insolentior esset desinẽs fabricatio, addita est ungula quæpiam, quam ad immodicam siccitatem retulit Cardanus: ego qui nil huic placito contradicam, sed usum, nõ formam, aut temperamentum persequor, illud ad apprehensionem, & ad terræ carptum fieri credam. Interea sic fœdam, sic aspectu virosam sese exhibuit cauda,

da, ut plerisq; hominum imposuerit ipsam veneni sedem esse; iudicio fortasse communi scorpii, vesparum, & aliarum quarumdam bestiolarum, quæ cauda insultant hominibus nonnullam molestiam inferentes.

Fluidæ viperarum partes.

Hactenus dixi de solidis partibus: de fluidis est sanguis. De cuius insolenti veneno per auxesin perorauit Horatius Carm. Ode 8. & Epodō Ode 3. Nec tacebo de felle, cuius, quod stomacho inductum venenum est, tam dirum existimavit Sanctes Ardoynus libr. 4. de Venen. cap. 14. ut, ni virtus huic adsit divina, non evasurum incolumem affirmarit, consentiens cum Auicen. qui lib. 4. Fen. 6. Tract. 2. c. de viperæ felle professus est nullam adversus tantum virus prævalere medicinam; & cum Haly Abbate, qui Lib. 4. Practices cap. de fellis veneno, decrevit; qui fel viperæ potavit, impossibile ut liberetur.

Fel viperæ quam perniciosum.

De salivæ virulentia.

Iam autem cum de felle dixerim, non dicam item de virulento liquore, qui usque adeo malignus est, ut Basilisci alterum æquiparet. Docuerit quippe te Cælius Rhodiginus historiam Lectionum Antiquarum opere comprehensam demorsa viperis corpora minime attrectari à cæteris omnibus animantibus venenatis, quemadmodum à Regulo demorsi non attrectantur.

Vipera æquiparatur Hydræ.

Difficile videtur æquiparari viperam Basilisco? At non difficile fuit antiquis confundere sæpè cum monstris, primum inquam cum Hydra. Sic enim Ouidius:

Pars quota lerneæ serpens eris unus Echidnæ.

Et 3. Fastorum.

Sanguine Centauri lerneæ sanguis Echidnæ.

Genesis viperæ.

Ad hæc Hesiodus prodidit, Plutarchus repetiit, genitam ex Styge καὶ ἐκ πείραντος, de qua re nos in operis principio. Quid autem Aquilam, quæ pro Iove carnificem in Prometheo exercet, ex Typhone, & echidna productam? Quid echidnam etiam matrem Chimeræ? Quod Cælius asseruit, matremque Hydræ, quod Ouidio placuit, & Isidoro. Quid viperam humana facie ex Herculis complexu peperisse Agathyrsum, Gelonum, Scitum: quod com-

Viperà mater Chimeræ.

Vipera humana facie.

Vipera Medusæ capillitium. mentus est Herod. in 4. Est Medusę capillitiũ colubriferũ.

Credam prius ora Medusæ

Gorgonis anguineis.

Viperis intexti crines Alectonis. Quod primo Tristium proposuit Ouidius. Est & Alectonis & Turbidarum sororum solemne ministerium, præcipuum instrumentum, propria capitis pars vipera:

Huic Dea Cæruleis unum de crinibus anguem

Conijcit.

Cerberi iubar Vipera. Virgil. in 11. Aen. est Cerberi Iubar:

Cui Vates horrere videns fera colla Colubris.

Discordiæ capiti implexa Vipera. Est discordiæ lemniscus, & corona.

Discordia demens

Vipereum crinem vittis innexa cruentis.

Monstrifera Vipera. Ita nullum est insolens, & furiale numen tartareum, quod non referat attingatque vipera.

§. 3. *Pessimi viperæ mores.*

Vitiorũ typus Vipera. Temeritas. Subinde vero nullum est capitale vitium, quod non includat nutriatque vipera. Primum temeritas est illi tanta, ut usque in stomachum sese ingerat sopitorum. Nota apud Hippocratem historia serpentis Argis, abs quo miserabiliter afflictus, & convulsus homo mortuus est. Nisi hoc etiam cupediæ, & liguritionis vitio tribuas, quo *Gulositas.* explendo duplici gustatu, duplicis exertæ linguæ processulis utitur, ut Aristoteli placet, aut potius abutitur, ut ego crediderim animal. Verum quid viperas tantæ inclementiæ fecerim stomachi penetralia temere penetrare? quando, & diuos ipsos ausa est temerare. 1. Aposto- *D. Paulus Vipera insultatus.* lum Paulum adeo criminose, ut sanctum virum periclitata forte fuerit dehonestare, ac scelerare ceu pœnas dantem impietatis. Verum impetentis, ac divinitatem non agnoscentis, quam agnoscere profecto debuerat, solius fuit impietas. Cuius impietatis assertor primus cum sit Cacodæmon divinitatis affectator antiquus; huius vero muneri cum proxima sit magia, porro serpens, qui Cacodæmonis personam initio suscepit, magiæ ministeriis optimè facere comperietur. Quod cognoscens Græca gens

In-

Insulæ Cûs Anguem, qui paucis ante annis perniciei magnæ indigenis armentis fuit, Thoma Porcachio relatore, Magæ Hippocratis filiæ contegere manes asseuerabat. Verum quid Iudices appellavi vulgares? quando, & Clemens Alexandrinus probatissimi iudicii vir veneficiis rite patrandis accommodatissimum anguem existimarit. Petrus verò Crinitus execrationem beneficiorum sagæ cuidam vetulæ Viperæ propterea nominatæ, nuncuparit. Planius autem Flaccus in Epodon Ode 5. de venefica suæ ætatis famosa cecinit hæc:

Canidia brevibus implicata viperis
Crines, & incomtum caput.

Immo idem vir Lib. 1. Satyr. striges istas vocavit colubras, dicens:

Vtque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint terris.

His adiungitur, & bestiolæ fraus, quæ per versicolorem cutem aperta indicatur à physionomis. De libidine iam alias audiuisti, cum qua rapacitas tanta coit, ut reptili suę naturæ vim inferre videatur, cum arbores & columbaria conscendit, pullos involatura nidulantium avicularum, quos & integros & plumis hispidos vorat. Detractionis, & Invidiæ sic altrix, ut exemplo fuerit Plauto, ac D. Hieronymo excetram dicentibus virulentum detractorem. Nucleum excussit & ad vivum rem explicavit Ouidius, qui 2. Metamorph. de Livore dixit. *Rapacitas.* *Inuidia, & detractio.*

Videt intus edentem
Vipereas carnes vitiorum alimenta suorum.

Inseparabilis autem, & proprius sic est viperæ furor, ut Virgilius κατ᾽ ἐξοχὴν enunciarit Vipeream inspirans animam. Quam rei sententiam expressit & Dātes Aligerius Florentinus Poeta Theologus Maronis observator maximus in Cantico Inferni 13. sub persona Petri à Vineis, hominis primum in se ipsum violenti, mox sub inferis in spinosum prunum conversi, sic effatus. *Furor.*

Huomini summo, & hor siam fatti sterpi

D. Ioannis Baptistæ apophthegma.

Ben dourebbe esser la tua man più pia
Se state fussimo anime di serpi.

Sed quid istos nomino profanos? Diuus etiamnum Baptista conditionem Viperarũ iniquã Iudæis domino ingratis torua exprobauit apostrophe sic: Γεννήματα ἐχιδνῶν, *progenies Viperarũ*. Progenies iniquã parentib. non clementior, verũ & teneritudinis inexpertæ iniuriarum ergo immitior, & iniquior quoq; quæ vix è claustris eductæ matris, venenato huius non minus documento quam alimento haustis, & mordere didicerunt, & morsum imprimere mortiferũ, si credimus Vlyssi Bononiensi in Cap. de Temperamento, necnon Abbatio, qui Cap. 20. transfusum in catulos cum semine censuit venenum. Sed parentum, quod frequentissimum est, sic ἑλκοφόρον venenum, sic aspera est noxa, sic vehementer ignea Nicandri calculo, ut corpus demorsi totum excedat; prægnans vero usque iumentum Vegetio teste disrumpere queat. Perorasseque ad summam de vitio maloque omni viperæ videntur antiqui sapientes, qui adagiale illud oraculum invexerunt: Aspis à Vipera. Quę piget parcius à me dici. Nempè, si rectè cẽseamus, hic anguis vestibulum est mortis, atque adeo non iniuria positus est ab antiquis ante fores inferorum. Nam is profecto Cerberus est Centiceps Anguis ab Horatio vocatus in ode 13. carm. lib. 2. & ode. 11 lib. 3. Item qui à Pausania in Laconicis canis etiam ob solidos unos morsus nominatus. Iam autem cum monstrorum æmulatrix, vitiorum fotrix, dolorum & mortis satrix apparuerit vipera; summam ipse per te facile colliges λέρνην κακῶν, idest summam malorum hoc animal esse. Atque hactenus qualitate nocens visa vipera est. Cæterum, quod nostram calamitatem extremè exauget, multitudo est excedens ipsarum. Quo alludens Plinius Veronensis vigilans, liber, severus naturæ censor conquestus de illa: *Non est*, ait, *fateri rerum natura largius venena, an remedia genuerit*. Speciatim vero de re nostra M. Tullius in Academicis admiratus est, cur Deus, quem nostris nos rebus prospicere volumus,

Catuli viperini statim, ut exclusi letalẽ imprimunt dentem.

Vestibulum mortis, & Cẽtanguis Cerberus vipera.

Lerna malorũ vipera.

Multitudo calamitosa viperarum.

tan-

tantam vim natricum, & viperarum fecerit: cur mortifera tam multa disperserit. Dispersa, inquam ego Severinus, est lues serpentium, & viperarum per universum orbem terrarum. Verum certis in orbis partibus suus & ubertimus horum est proventus. Sic Africæ peculiare naturæ malum potius, quam animal hoc esse testati sunt Marsi apud Gal. Lib. de Theriaca ad Pisonem. Vnde rei summam intendens Horatius 2. Satyr. *Peior*, ait, *serpentibus Afris*. Ex tota autem Africa potissimũ Ophiusæ tam innumeræ proveniunt serpentes, quã nomen ipsum declarat. Nec minus in Numidia infinita istorum perhibetur copia. In Arabia quoque thurifera proxima: Dioscorida Insula viperæ quam plurimæ. Plurimæ quoque in Scirone, Pannonia, Aseleno, Corace, Europæ Promontoriis, authore Nicandro. In Asiæ vero, Aegage, Bucartarone, Cercapho promontoriis. In India occidentali in Regni Morphili montibus maxima fuerunt multitudine. Nec Lusitania, ac Hispania minimum iisdem scatet. In Bothnia, quæ cis est mare Liuonicum, multitudinem serpentium tantam esse aiunt, ut perpetua cum his bella gerant pastores indigenæ, in oris item quibusdam septentrioni subditis serpentes innumerabiles sub quercubus Ducem suum coronatum, tamquam apes suum rectorem sequi consuetas, testatus est Olaus Magnus grauissimus istorũ scriptor. In India vero ac Numidia & multo his amplius in Africa, potissimum in Aethiopia, tantam aiunt anguium vim convenire, convoluique in globum invicem, ut montis speciem procul aspicientibus reddant. Per Caspias vero portas serpentium multitudo tanta est, ut nisi hieme quandoque facesserint, transitum peregrinis & mercatoribus non sinant. Sed in Italia in agro Ferrariensi tam multus est viperarum proventus, ut nihil crebrius his locis visatur. In agri vero Puteolani lacum meminit Boccaccius in Libr. de Lacubus Iunio veniente tot serpentium invicem glomeratorum se præcipitare, ut mirabile visu sit. Cui genti proximos Capuanos Oscos, quasi Ophi-

Certi terrarũ tractus viperis affluentes.

Africa peculiare malum serpentes.

Ophiusa, seu Colubraria.

Numidia.

Arabia.

Dioscorida Insula.

Promontoria Asiæ ac Europæ.

India occidẽtalis.

Lusitania. Hispania.

Bothnia.

Anguium mons.

si Ophicos à serpētium multitudine dictos legimus apud Servium in Aeneid. 3. Ad summam Seneca de Hydra dissserens ait: *Ego datum huic fabulæ locum existimo, quod anguium genus, sub quo Hydra continetur, omnium fertilissimum sit, & nisi incendijs semina exurerentur, non esset fœcunditati eorum resistere.* Nimirum, inquam ego Severinus, quod ex Styge, & Amichano idest situ infructuoso, quantum ego interpretor, plurimum exsurgere promptum est hoc genus. Itaq; undique differtis hisce seminibus miseri mortales implacide vivimus, sic ut vix etiam tuto vivamus. quod Horatius indicavit Tertio carminum Ode. 4. sub his:

Nusquam locorum tuti homines a serpētibus.

Vt tuto ab atris corpore viperis
Dormirem,

Et Virgilius in Georg.

Non mihi tum molles sub dio carpere somnos,
Nec dorso nemoris liceat iacuisse per herbam.

Sic non per somnum ab hoc hostiū genere securi sumus, immo neque etiam per vigiliam. Illud in memoriam revocantibus nobis in maxima vitæ securitate maximè nos subditos iniuriis, & contumaciæ viperarum. Porrò cum ab urbanis tempestatibus, ab improborum insidiis ad tranquillitates ruris secessimus, hic curarum vacuitati, hic voluptati & ocii suavitati, hic quieti & paci, hic saluti & sospitati confidere rectissimè videmur. Sic undique tuti discurrimus, lenti sub arborum umbris tempus lętum deducimus, sæpè in odoriferis pratis, & flore vario distinctis molliter inābulamus, interdum autem, dum cum jucunditate spectantur circum, qui alterno terram quatiunt pede intonsi pueri, innuptæque puellæ, tum repente auditus est eiulatus ob id, quod vipera mala tactu sub herba iacens talum percusserit incedentis, & venas veneno perfuderit innocentis. Id quod olim evenit Apesanto Acrisii filio de quo narrat Plutar. Item Aesaco filio Priami, & Alyxothoes, quem dum dilectum Heperiam nympham insequeretur,

Lib 2. Metamorph. Fab. 2.

Ecce latens herba coluber fugientis adunco

Dente

Dente pedem strinxit, virusque in corpore liquit.

Quodque omnium celebratissimæ accidit Eurydice Orphei nuptæ, quam usque ad inferos sequutus est vates. Et quod misera literarum calamitate contigit Demetrio Phalereo Ptolemæi Soteris Bibliothecæ Præfecto digno etiam Pylii vivere secla senis. Quibus singulis casibus & infortuniis quid iniquius? quid calamitosius miserabiliusque? Quam calamitatem, quam vitæ sortem profundiore, quam Bucolicis conveniat, fortasse sensu Virgilius expressit hoc disticho:

Qui legitis flores, & humi nascentia fragra:
Frigidus, ò pueri fugite hinc, latet anguis in herba.

Quem Poetam imitatus, sed planiore tropo, Fr. Petrarcha cultissimus ad amicum ait;

Questa vita mortale è quasi un Prato,
Oue il serpe trà fiori, & l'herba giace.

Præter hanc autem ab humilium herbarum tectura deceptionem est & altera, quando prior non sit, concoloris terræ fallacia. qua ex re serpentes, quod advertit primus Diodorus Siculus, a paucis internoscuntur. Ita coloris errore seducti quidam pedibus conculcantes vitæ periculum adeunt. Adiit & vitæ periculum fœtus nuper natus in lacte suavius sugendo de matris ubere dudum a vipera demorsæ & per lactãtis exuctum servatæ, apud Epigrammatis autorem in Anthologiæ Lib. 3. Sect. 33.

Verum me ineptum, qui unius aut paulo plurium huiusmodi casus narro? quin lugendum velim talibus ab anguibus integras urbes, provincias, regiones, infestatas, devastatas, deletas. Herodoto quippe Neuri Scythiæ populi propter serpentes tum nativos tum ab exteris ingruentes solum vertere sunt coacti. Lycophroni Salamis serpentis infestatione væsana facta est inhabitabilis Plinio; & M. Varroni, Amyclæ in Italia serpentibus sunt deletæ. Adeo scil. insolens, & importuna, adeo temeraria, & iniqua viperæ est natura: ut κυρόστροφος venenum nutriẽs, & ἰόβολος veneni eructatrix, ψολοείς quasi ἡ αἶψα ὀλλὺς .i. statim per-

Devastatas ab anguibus regiones.

perdens appellata sit ipsa Nicandro; αἱμοπλὴξ graviter iciens Nazianzeno; φονία cruenta, ἀνδρόφθορος hominum corruptrix Aristophani, Sophocli, Philocteti, κακοῦργος, deniq; Cyrillo, Theodoro, & ut dicam in summa rem summam κακοδαίμων Aegyptiis, & Pherecidi, qui sicut est in antiquissimis litteris Cęlio commemoratis, Dęmonas prodidit cęlo deiectos Ophioneo duce agminis a divina obedientia descíscentis. Quod quid est aliud, quam prima Septicipitis cornigerique serpentis Apocalypsi sacra demonstrati prævaricatio, & in tartara præcipitatio. Principium & origo cunctorum mundi malorum & ineluctabilis nostri fati. Nam, ut peroravit Isidorus, quot anguium genera, tot venena, quot species tot pernicies, quot colores tot identidem dolores ex his admanant. Cerastas vero quondam serpentes in Aegyptum transmigrantes magnam regionis partem inhabitabilem reddidisse literis prodidit Diodorus.

Pernicies alijs animantibus illata per angues.

Nec solum mortalibus miseris perniciem & mala tot afferunt serpentes, sed & utilibus animantibus. Nam & solidos cervos taurosque haustos ab hisce feris Ravisius autor est: Gillius vero, Cardanus, Scaliger pecorum integros devoratos greges. Qui Scaliger in Comm. 2. de Animal. addidit Cathaii serpentes cæteris omnibus animantibus formidabiles ursis & leonibus insultare atque exitio esse. Raph. vero Volaterranus in 12. testatus est, locis nuper repertis extitisse serpentes, per quos armenta & pastores ex integro sunt absumpti. Dicam nunc & quod mirabilius, si quidem non gravius est, neque volantes in sublimi alites à sontibus istis Alectonibus atq; Harpyis cavere posse. Porro Phrygii, Indici, Aethiopici dracones cauda ad terram adnixi reliquo erecto corpore toto gutture eminente, ac paulatim laxato ad hiatum ore, volucres supervolantes, tametsi sublime & perniciter ferantur, sua expiratione tanquam amatorio quodam ad se alliciunt, rapiuntque, ut Megasthenes, Metrodorus, Plinius, & Mela scripserunt. Ea vastitas est spiritus, ea vis attrahendi

trahendi, quam nullus nostrum pyulco æquare queat. Ad hunc modum neque volucres tutæ sunt a Tyrannicis hisce monstris. Monstrum quoque aliud, quod nescio plus admirabundus an queribundus extulit Plinius de Acontia: *nec pedibus pavendas tantum serpentes, sed & missili volare tormento*. Sic præterquam in terra, nocent & in aere vesani serpentes. Quibus binis elementis cum infesti sint aliis animātibus angues, num & aqua vecti qui sunt hydri, de quibus insultoribus Olaus nō uni homini, sed & conventui plurimorum, sed & exercitui, sed & classi? Sic item Plinius tradit, apud insulas quasdam ante Persidem hydros marinos terruisse classem. Quibus tot tantisque calamitatibus tum nobis tum animantibus multigenis, quę nostro bono serviunt per hoc genus inferri suetis nō sine ratione Plinii ac Ciceronis querelas fuisse manifestum est. Vere quoque enormis atque immanis homo Tiberius, qui serpentem habere potuit in deliciis, eique manu sua cibum ministrare. quibus nimirum ostensoribus insitam animo crudelitatem atrocitatemq; foveret, aleret, aggeraret.

TERRENAM VIPERAE NATVRAM ESSE. CAP. II.

Aturæ placito sancitum est, ut animantia uno singula principio vivendi participato se tueātur. Quod quia operosum, munificum, luculentū, propagativum, proinde calidum oportuit esse: Quoniam autem dissipabilis, & dissipatiua hęc substantia fuit, humidum ipsi pabulum subditum est. Sic observatum, ac verè pronunciatum vitam esse moram caloris in humido; conclusumque duobus principiis vivere calore, & humore nativis. Cuius utriusque temperationem, & grandem symmetriam expendentes hominum sapientissimi fecerunt spiritum, qui calorem hunc continet, pro-

portione respondentem elemento stellarum. Quanquam prout nobilitate, atque obscuritate inter se differunt animæ, sic & huius corporis naturam variam esse. Comprobari autem sententia videtur, quod viuendi principium est cœlum, in quo lumen, & calor, & huius vectores, & immissores, sive infusores Sol, & aurea astra; Luna vero fons est quidam viuidi humoris. quoniam igitur caloris, & humoris coitu unicè delectorum viuendi ratio constat: ab his, quæ longissimè secedunt, qualitates hæ plurimum, sicut Conciliator adnotauit Differẽtia XI. vitæ aduersentur oportet; & quę ex diametro pugnabũt, eo maximè frigidi, siccique elementa. Atque adeò terra, quæ donata plurimum his est, destruendi principium habebitur, ac nequaquam generandi. Quare Aristotele aduertente nullus philosophorum elementum fecit terram. Neque ipsa fermè præstabilis est, nisi quantum se subiicit, & quantum cęli circuitibus, atque aliis, quas dixi, qualitatibus suffusa, meliores ineat modos. Cum autem suam naturam servabit, quo sincerior fuerit, eo tetrior sentietur: in qua porrò sunt Orcus, Inferi, & Parcæ priscorum mythologorum iudicio; non alia certè ratione, quam quæ dicta modo est. Inde sunt terræ venena, quæ patescunt; Aconita, & per herbas mortiferas, per fungos, per fossilia, per mephitas, & quæ hæc hauriunt pleraque alia; nec iniuria, si rectè reminiscimur Dominici decreti iustissimè contrà præuaricatorem hominem primum prolati, quod fuit: *Maledicta terra in opere tuo, Spinas & tribulos germinabit tibi*. Adde & venena atque huiusmodi vitia terrarum omnia, quemadmodum afflati Deo Sacræ Geneseos interpretes exposuerunt. Communicat autem virus suum terra plerisque animantibus: at omnium maximè bestiolis, quæ quo magis adhærent terrę, eo amplius venenũ haurire queũt, ut serpentes, quos Athanasius Kircherus in Magnetis sui par. 7. §. 1. & 2. graviter aduertit, primùm suspensos, & mox relapsos, statim ac terram attigerint, novo veneno repleri; quod non fieret, inquit, nisi hi de terra omnium

miscela

miſcela attraherent quicquam. Quod ne mireris adeò lector, quando ſerpentes terram matrem perpetuo toto corporis ſui tractu contingentes & amplectentes, unum cum ipſa corpus, præſertim quod concolores, qui non diſcernantur, conflare videntur, uſque adeo ut Anteum referant ab antiquis Mythologis memoratum: qui Serpentes terra foti viuunt quidem, de ſolo vero ſublati vitam ſpatio temporis memorabili non tuentur, ideſt naturam ſuam & ſerpentis non conſeruant. Exemplo ſunt ſerpentes, qui de terris aridioribus ad udas inſulas Hiberniæ Britanniæque translati ſeſe viuendo ſuſtinere non valent, ut Hieronymus Cardanus in Lib. 9. de Subtil. in ſermone de Serpentibus generali retulit è multorum narratione. Inde eſt fortaſſe quod Serpentes Apollonius in Argonauticis χθονίους, ideſt non tam meo quidem iudicio terrenos, quam terrigenas appellauit. Terrigenam enim ſationem dentium anguinorum à Cadmo confectam vocauit Andreas Alciatus Mediolanenſis caſtigatiſſimi vir iudicii in emblemate, cuius lemma eſt: Littera occidit, ſpiritus viuificat. Quî non & Statius in 5. Thebaidos *Terrigena exoritur ſerpens, tractuve ſoluto?* Nicander autem apertiſſimè in Theriacis, qua de Scytale præſertim eo verſu; *Locus Apolloniȷ explicatus.*

Magna Deum quando profert ſerpentia Mater.

Cõfirmatur autẽ quod terræ filii dicti ſunt ſerpentes, p̃ſertim colubri per Aegyptios nullo velamento, deinde ſub aliquo tegmento, quod per hos in caduceo terreſtrẽ hominis originem acceperint Aegyptii, ut Pierius expoſuit Valerianus; qui addidit, & Opis telluris Deæ ſerpentes ductores fuiſſe Curules, itemque addidit, hoc animãs non ſecus ac terra grauiſſimum, licet alias leuiſſimum, id eſt maximè lubricum, quod fluat in aquæ morem. Sed poſt mythologos Hieroglyphicos poetas audi Phyſicos, quorum iudicio fit, ut quoniã terrena ſunt angues natura, propter id iſtorum plerique corniculi per frontem nacti fuerint concrementum. Aſpidi quippe cornicula in fron-

te duo; cerasti totidem frumentiformia, totidem etiam hæmorrhoo. Megareæ quoque viperæ sunt Nicandro & Scaligero huius rei testibus. Item vipera Rhinoceros, quam ex refertissimo rerum naturalium admirandarum Illustriss. Patricii Veneti Nicolai Contareni Museo descriptam retulit in obseruationes de Vnicornu Clar. Thomas Bartholinus amicus noster. Adegerunt autem merentes ad hoc supplicium iustæ Dei Vindicis iræ, quæ illi indixerunt, ut pectore tenus super terram gradiretur, ac terram comederet cunctis diebus vitæ suæ; puluerem lingeret, ut Micheæ 8. pulueremque voraret, ut panem, Esaiæ 65. Lingere autem ac depasci puluerem orbitarum visus est Chersydrus Scaligero in 2. de Animantibus 18. quo item apud Scytalem terra ali ipsa testatus est. qui terreus reptilis ferè victus ad usque Scholiastę ad Aristophanis Vespas, & Varino Grãmatico obseruatus est, professis utrisque ab Orophiis anguibus erodi tecta. Planius autem id expressum est à Virgilio, qui Georgico 2. cecinit hæc:

Et tophus scaber, & nigris exesa colubris
Terra.

Et Silius in 17.

Qualis in æstiferis Garamantum fœta veneno
Attollit campis feruenti pastus arena
Colla Parethonius serpens. &c.

Quod igitur perpetuo terræ cohæreant, & terra victitent angues admiratus est dubitauitque Libauius in Alchymię Pharmaceuticæ Capite duodecimo, cur non magis venenum, quam balsamum terrestre ab his hauriri crediderit Quercetanus? Quæ fortasse contradictio constat, etiam constante Iosephi doctrina, si quidem æque deleteria atque alexiteria coluber, & vipera censiti sunt. Quapropter & bonum, malumque succum haurire de terra vipera potest. Verum de his in posterioribus. Interea mecum obserua, tam liquidam hanc terrenam anguium sortem fuisse sapientibus Aegyptiis, ut terram per serpentis hiero-

Conciliatus Libauio Quercetanus.

gly-

glyphicum indicarent. Porro regem non toti orbi, sed huic parti imperantem indicare volentes, anguem dimidiatum pingebant: quod moris imitati fortasse Romani Consules, & Imperatores in numismatis designatas partas victorias, ac subiugatas terræ regiones, non aliis profecto quam serpentium indiciis utebantur. Sebastianum Erycium lege declaratorem numismatum istorum; creberrimas & has anguium iconas, & denotationes offendes. Similis fermè serpentium est conditio quadrupedũ paruarum bestiolarum, quæ plurimum referunt à terra virus, ut rubeta, ranæ, calamites, & bufones, quorum quidem rem ut planissimè comprehendas, huc accipe Cl. Caroli Auancii Patauini philosophi ac medici missam mihi narrationem. Narrabo tibi casum admirandum, quem „ nisi meis ipse oculis vidissem, centum quantumuis deierantibus testibus haud credidissem. Accessit ad me superioribus diebus, cum ruri degerem, muliercula quædam, secum è vicino pago ducens puellam decennem sæuissimis stomachi doloribus grauatam: cui cum ius tepidum oliuo commixtum, neq; enim aliud ad manum erat, propinari mandassem, immissaq; altè in guttur penna vomitum procurassem; tandem maximo cum conatu pariq; cum impetu, viuum bufonem, calamite rana maiorem reiecit. Qui ubi primum ab atra plurima viscidaque materia, qua conuolutus erat expedire se valuit, huc atque illuc per cubiculi pauimentum subsultare cœpit. Rusticabatur tunc forte fortuna mecum Cl. Petrus Angelus Diamanti Corsicus medicus doctissimus; qui ad huius monstri conspectum properè aduocatus, admirabundi puellam sciscitati sumus, num alias hoc genus quidpiam euomuisset: qua idem aliàs euenisse sibi præsentibus duobus pueris affirmante, huius attestatione non contenti, pueros aduocari iussimus ætatis alioquin innocentia fallaciæ doliq; nõ suspectos; qui cunctis stupore attonitis ex ordine narrauerunt, se ipsis antehac in agro colludentibus, puellæ sæuissimis stomachi doloribus ex improuiso „

cor-

„ correptæ consimilem bufonem vomitu reiectum, quem „ ipsi virgis interfecerunt. Indagantibus autem nobis vo- „ mitus portentosi causam, non alia sese nobis obtulit „ examinanda; quam quod puella ab ipsis fermè incunabu- „ lis in hanc usque diem terram largiter voraverit. An igi- „ tur in eius ventre ex ingesta terra per ineffabilem quan- „ dam putredinem hocce genus animantis conformari po- „ tuerit? quemadmodum ex lenta, situque correpta, & „ languore corrupta terra magno in hoc mundo bufones „ nasci consuevere. Quod acerrimo defæcatissimoque tuo, Severine, iudicio discutiendum propono. Hæc ille ad nos qui sic ad institutum nostrum sermonem pergimus;

Cæterum animantes veneni plus hauriunt, quo terrestriores. Ratio autem est, quod denso in corpore magis vigescit atque spissescit; quemadmodum ignis in densioribus & solidioribus corporibus valentior ac vehementior fit. Veruntamen ad hanc densioris subiecti rationem accedit & cruditas, quæ maximè cumulata cum sit in veneno, hæc quidem præterquam in terreno corpore subesse nequit. Ad viperam igitur si deveneris, constat huius venenum ex his, quæ maximè apparent, bile niti. Vt ex incẽdiis, & æstu, & ex aurigine, quę morsu invehit, apparet. Quæ bilis redundantia in denso terreoque corpore longè vehementior redditur. Ad hæc autem cruditatis accessio nova facit, ut inducta in carnes, cũ evinci propter summã suã acerbitatẽ minimè queat, pertinax, ac dura non vincitur, sed vincit; vincit inquam spiritum nostrum; quo quidem confugium habente ad cor, huc deducta per antipathiam virulentia necat animal. His alias rationes & confirmationes adiicio, quibus tuum omnem lector assensum (certus sum) plene delucrabor, observata primum terrarum & locorum, in quibus angues maligniores aut benigniores proveniunt historia. Exitiosissimi porrò, & maximè pestiferi ab Africæ, Asiæque oris sub plagis potissimum australibus, aut meridionalibus eduntur. De quorum locorum Ophiusa à serpentium frequentia

quentia

quentia vocata tellure dictum est à quopiam sapiente; maius à natura productum esse τὸ κακὸν, quam τὸ ζῶον. Angues item Indi mali sunt Straboni; ferocissimi Numidici Cardano. Colubraria serpentes parit copia, & atrocitate præstantes, ut proinde facta fuerit inhabitabilis ulli populo. Quod si de viperis agamus, efferas mittit has Peloponnesus, & Numidicus tractus: ad summum maximè pestiferi sunt in locis, sicut Celsus ait, æstuosis; vel sicut loquitur Avicenna in aquosis græcè ἀνύδροις, & immodica siccitate squalentibus. Intellexit & hanc subtilitatem Dantes noster Aligerius poetarum profundissimus in his:

Più non si vanti Libia con sua rena;
Che se Chelydri, Iacoli & Pharee
Produce, & Cenchri con Amphesibene;

Intellexit & hanc veritatem ex Italis item nostris observatoribus Franciscus Alunnus Ferrariensis vir in architectanda, idest rite disponenda mundi fabrica nobilis, qui lemmate de venenis, & animantibus venenosis hæc utraque genera digessit ac retulit in categoriã terræ. Huius autem è terra solennis ortus causas ut perquiramus, licebit initio supponere; quod terra extremè frigida, extremèque sicca est sub potestate constituta Saturni, qui hac eadem exuberat natura: quemadmodum autor Lib. de Spermate, ac primus omnium Ptolemæus adnotauit. Quod vero spectat ad siccitatem tantum, adeo consentit hic qualitatis excessus veneno, ut disertis suis verbis dixerit Hieronymus Cardanus in Lib. 9. de Subtilit. venenum esse immodicam siccitatem, aut cum immodica siccitate coniunctum. Quantum vero ad frigidum principium, iam audisti, quam hoc vitæ salutisque bono adversetur; adversatur autem è diametro. Qua contrarietate nulla potest fieri maior. Quoniam autem frigida, & sicca exuberantia in constituendo terræ corpore convenere; quam rem Aristoteles luculenter in Lib. 2. de ortu, & interitu demonstravit; est hæc coniugatio qualitatum om-

nium

nium pessima, sic ut inductione multiplici consequi possis. Primum frigida, & sicca anni portio, qui autumnus est; deinde frigidum & siccum animantis curriculum, quæ senectus est; Tertio frigida & sicca corporis animati complexio, quæ melancholica est: ad hæc frigidus, & siccus de visceribus lienis; de similaribus vero ossa; ad summum frigida, & sicca, absolute corporis uniuscuiusque temperies, rectiùs fortasse dixeris intemperies, deterrima est omnium autore Galeno in Lib. 5. de sanitate tuenda & in Lib. 7. metho. med. Sic tellus nedum despectam ac tristem adsciuit sortem; sed etiam virosam, qualem Asiaticam Pontum & advertit & nominauit Virgilius in Primo Georgico; clariùs vero in Ecloga 8.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Mœris; nascuntur plurima Ponto.

Et Horatius in Epodon Ode 8.

Herbasque quas Colchos, atque Iberia
Mittit venenorum ferax.

Est autem Colchos item Thessalia terra venenis inter plurimas scatentissima. Huiusmodi lacus est Asphaltites, est apud Lucanũ Libya deserta, quã dux exercitus Cato peragravit, item turris Babel diruta Nimrodi, sub qua Rhauvolfius multas recẽset bestias venenatas, e quibus una est & virulentissima lacerta maior. Terra item Indica multa fert venena Volaterrano, & Aeliano. Sed multo maxime obnoxia veneno est universa maris Atlantici ora dicta *di Capo Verde*, cuius tractus tam abundè affluit exitialibus fructibus atque herbis, ut his assidue gustatis summe malefici sint omnes indigenæ serpentes. Huiuscemodi & Ophiusa serpentaria terra videri debet. Hæ terræ pestiferarum animantium alumnæ sunt potissimæ. E noxiarum vero plantarum altricibus est Persidis terra, quæ per arboream communi regionis notione dictam venenatos fructus mittit. De quibus utrisque Iunius Moderatus Columella cecinit in hortis suis hæc:

Stipantur calathi & pomis, quæ barbara Persis,

Mise-

Miserat, ut fama est, patriis armata venenis.

Ita quidem apparet genuina terræ improbitas ad venenosam ineundam luem comparata. De qua Ouid. Met. 3.

Num mea Thessalico languent devota veneno.

Scythia posthæc celebrata Statio, qui in Lib. 4. cecinit:

--- Scythicis quoties armata venenis
Colchis aget.

Quæ res confirmari videtur ex illo, quod aquatici angues quamminime sunt venenosi. quin hydrus exsiccatis aquis, in quibus degebat, properè transit in echin; natrix vero resiccata sede lacuna drymus fit authore Scaligero post Geoponicos magistros. Cardani vero testimonio sicuti viperæ terrestres horrendæ visuntur, ita & aquaticæ nullo sunt veneno nocentes. Quanquam ut verum fatear nemo non videt in palustri quoque lentore atque in uliginosis locis perniciosissimos ali serpentes: quod per lernæam paludis hydram, & per Pythonem ἀπὸ τοῦ πύθω, quod est corrumpo, dictum, ostenderunt prisci mythologi ex Theogoniæ Lib. 2. Vin' vero carmen?

Pythius hinc etiam dictus Pythone perempto,
Vel quod putrescant fœda calore Dei.

Ita quidem constat & lacustrium alumnas vere has esse serpentes. Verum enim vero si recte adverteris, à lacustribus & palustribus sævos educi colubres, & hoc telluris substratæ fit vitio, quę corrumpitur ab affuso humore, sicut ferrum ab udo aere tectum trahitur ad rubiginem: non fit autem id solius aquæ vitio, cuius nulla soliditas emittere quidem fœdos evaporationes & mephitas potest; at vero stabilia corporare venena per se ipsã non potest. Audi vero ut explicarit egregie Columella in Lib. 1. cap. 5: *Non oportet ædificiis vicinas esse paludes. nam caloribus noxium virus eructant, & natricum serpentiumque pestes hiberna destitutas uligine cœno, & fermentata colluvie venenatas emittunt. Ex quibus sæpe contrahuntur cæci morbi, quorum causas ne medici quidem perspicere queunt.* Hæc ille. quibus & aliis argumentis nostris apparet, terram semper primam

 & præ-

& præcipuam eſſe, de cuius vi de cuiuſque ſinu venenum erumpit. Matrem vero ſic eſſe ſerpentum, ut hi ſe prorſus agnoſcant eſſe terreſtres.

DE COELESTI ATQVE AETHEREA VIPERAE NATVRA. CAP. III.

Vipera bonum nobile non minus, quam eius improportio corporis multa.

Ametſi vero vipera noſtra Pythia longè teterrima apparuerit; unde & terræ creatricis facinus haberi debeat: nihilo tamen minus nō palinodiā cantaturus, verum reliquam eius fabricæ partem completurus, reliquumque ſuæ hiſtoriæ deſcripturus, dicam proximo ſermone de viperæ pretio, quod ſanè minime videbitur minus, quam quod eius cacoethia nuper oſtenſa eſt. Ad ſummum enim nullum in terris animal homini ſalubrius exiſtit vipera, quæ ſoſpitatem, vitam, robur, acumen, prudentiam, & adverſus venena, venenatoſq; omnes apparatus præſidium ac tutamen præbeat. Divinitùs autem eamdem incolumitati noſtræ tributam cognoſces inde, quod frequentiſſimæ per omnes terras ſint bonæ viperulæ; quippe quæ ſalaciſſimæ monſtrantibus præter ζωότομεν & ἀυτοψίαν Nicādro & hieroglyphicis Aegyptiis. Subinde autem ſunt & fœcundiſſimæ, quemadmodum eſt ſerpens Aeſculapii, quæ longo chiliadum numero ſingulæ quinquagenos fœtus pariunt quotannis, quot unoquoque in agro, nemore, ſilva, fruteto, dumeto, vepreto, colle, valle, confertim inhabitantes, aut diſcurrentes videris viperas. Quamobrem graviter ac rectè bonis iudicibus adverſum eſt, haud conſentaneum rationi videri, ad mortalium perniciem, & ad grave humanitatis malum natura productos hos angues; verum ad bonæ valetudinis conſeruationē, ad ſanitatem, ad vitæ tutelam, ad ſecuritatem, ad ſenſuum omnium acrimoniam impertiendam, ad generationem propagandam, & ad fœcunditatem, ad iuuentutem

Nullum animal homini ſalubrius vipera.

Beneficientia viperarum.

pro-

prorogandam; ad senectutem longè propulsandam; ad teterrimos morborum languores, molestiasque omnes profligandas, ad integritatem denique & ad salutem. Sic τῶ ἔχῃ id est viperæ mari duplex ad procreationem datus sunt a natura penis, quaterni testes, fœminæ vero vulua duplex. Grandia deinde viperarum munera cognosces, quod singulis sui partibus, id est capite atque eius lapillo, iecinore, felle, extis omnibus, adipe, carne, exuviis nostra in laborantium auxilia descendant frequentissimè; nec uno tantum modo parata sed & quamplurimis, id est decoctu, maceratu, in vino, pulvere, sale, clysso, oleo, cerato; item comesta, pota, tosta, elixa, quoquo modo libet oblata languentium vitia gravissima finit. Libet autem opinari, si virtutes huius anguis omnes plenè pernoscerentur, nullum futurum in vita malum medicamentis omnibus insuperabile, quod ab huius ope non superaretur. Argumento est singularis eiusdem agendi prærogatiua, qua præstat ad curandum. Illa autem est tum calidi natiui reparatio, ac temperamenti renouatio: tum alienorum a corpore concrementorum perpurgatio tum habitus omnis interni atque externi transmutatio: quas vires si in cæteris omnibus curiosè perquisiveris, in nullo utique alio mundi corpore inveneris. Quas ob caussas nulla me capit admiratio, quod una ipsa inter omnia delecta sit, sive ad Elephantiasin, sive ad cancrum, sive ad venena, & venenatos, & ad funestissimos quosque morbos efficaciter ac generosè debellandos. Debellat autem crudas & insolentes nostras malorum cohortes: expugnat tot atrocissimas & exitiales pestes, una & admiranda, qua propria gaudet, alexiteria facultate, seu hanc quædam coniugata mali sors pararit, propterea, quod nullum unquam interius malum suo exclusum remedio respondente procedit, seu multa succurrendi necessitas, & ex hoc usu improba mortalium egenorum investigatio, seu bona nostra eutychia, seu natura cunctorum subministratrix; seu quod verissimè creditur, boni

Nullum corporis vitium tã insuperabile, quod viperarũ ope non sit superabile.

nostri provisor Deus Optimus Maximus contribuere. Harum autem & fortassis etiam maiorum, quas non attigimus, virtutum & meritorum obseruatione & contẽplatione factum est, ut Imperatores Romani plerique, & prudentiores, vel ipsi sua in subiectos populos promerita profitentes, vel populo Romano coloniisue celebrati, quod essent publicæ & universæ salutis authores, amplificatores, conservatores, redemptores: nunc cum salutis, nunc cum Hygiæ numine voluerunt se depingi, quę manibus advolutos angues gerant: indeque factum est etiam, ut Romanos rerum dominos gentemque togatam subeunti in sua tecta Angui ad Aesculapium relato, non piguerit summos honores referre: salutis publ. creditum omen optatum: quam rem perorans Ouidius in 15. Metamorph. ait;

Romanis perspecta Viperæ beneficientissima natura.

Huc se de Latia pinu Phœbeius angues
Contulit, & finem specie cæleste resumpta
Luctibus imposuit, venitque salutifer Vrbi.

Elegantia vero pari ita consuevit Andreas Alciatus in emblemate, cui lemma præfixum est SALVS PVBLICA.

Phœbigena erectis Epidaurius insidet aris,
Mitis, & immani conditur angue Deus
Accurrunt ægri, veniatque salutifer orant:
Annuit, atque ratas efficit ille preces.

Quid dicam modo de lectisterniis τοῖς διασκεῦσιν Aeliano, quæ Iovi, Iunoni, Minervæ credulitatis antiquæ Diis discumbendo adorandis, cum in Templis publicè statuerentur, in his plerumque ad pestilentiam, & ad communes morbos auerruncandos, angues bini per summas extremasque spondas pectoribus in Cęlum sublati præfigebantur votiuo scilicet uno nomine salutis. Quam rem nosse licet ex Neronis numismate, cuius altera facie notata sunt.

Neroni opificis inepti manu sculptum numisma, lectisterniorum exprimens.

IMP. NERO. CAESAR. AVG. P. MAX. Altera vero facie discumbens homo.

Ita quidem publica res antiquitus administrata. Cuius Trium-

Triumvir monetalis, qui suo inuentu numismata sub variis formis fundebant & feriebant. M. Acilius priuatè, seu valetudinem signo reueritus, seu voto prosequutus, fœminam quampiam altera Orichalci facie iússit insculpi, quæ columnæ ad hærens contenti per dexteram manum Anguis caput ad os admouet; afflatum, vt credo, salutiferum proximo recipiens interuallo: hoc titulo.

Fœmina adhærens columnæ dextra vipera caput ori admouet.

M. ACILIVS TRIVMVIR VALETVDINI

Habes iam de Romanis. Cæterum inter Græcos Anguis forma cultus Aesculapius, qui excluso ab ouo serpente natus est, vt in dialogo de falso vate prodidit Lucianus. Inde serpentes in Aesculapij tutela esse crediti sunt, cuius gestamen putatus fuit serpens baculo conuolutus, vt scripsit Dercylus. Ab Aesculapio vero prognatus Hippocrates Cous, cognomento magnus, sanitatis, & vitæ assertor clarissimus etiam baculo innixus depictus est; cui baculo vipera circumplexa visitur: dicam & de Græcis aliis. Sosipolin anguem venerati sunt Eleorum populi à seruata sua vrbe nominatum. Argiuis autore Peripatetico Clearcho tradidit Aelianus religionem esse, ne serpentes morti dederent. Serpentis denique forma Iuppiter compluribus Græciæ locis cultus est, vt Claudius Minos in Alciati Emblemata notauit. Finem autem dicendi non facerem, si quam mirificè draconum genus apud Græcos, aliasque gentes fuerit cultũ, exponere vellem. qua propter ad alios populos anguium admiratores transeo. Borussi serpentes venerati sunt. Nouus orbis & Lithuani serpentes adorarunt,

Heroes, qui se Viperæ insignibus exornari maximo in precio habuerunt.

De angutum apud plerosque populos ueneratione.

G. Georgi f.

G.Georg.f.

rarunt, vt est apud Aeneam Syluium. Calecuthi Reges sic de serpentium occisoribus pœnas sumere consueuerunt, ut de homicidis; iniunxereque anguibus tuendis mapalia, quæ defenderent à pluuiis: nimirum, quod cælo lapsos terræ genios, & diuina ipsos numina arbitrentur; hac potissima de causa, quod subitam inferant mortem; plus fortasse Deum ordinatorem in his venerati, quam ipsas feras magni numinis instrumenta. Quid de Aegyptiis dicam, qui Aspides sic assuetos manibus fecerunt, ut ex quotidiana contrectatione cicurati fuerint iidẽ; demorsos vero ab his felices ac Deo dignos arbitrentur, vt testatus est Iosephus Lib. 2. aduersus Appionem. Inter quas aspides Thermuthis est ab ipsis appellata, & habita sacra, & immortalis, regioque diademate coronata; cui in sacris ædibus sub terraneo sacello exædificatis bubulum adipẽ edendũ offerebant: quã in perniciẽ hominũ, & natam negant, & iustitiam populo ministrare malum à bonis auertendo, malisq; supplicia pensitando. Ita enim Aelianus, apud quem autorem & genus hoc alia multa legeris: itemq; apud Herodotum, qua de Thebis Aegyptiis. Similiter & Arabes viperas circum Balsamos arbores hospitantes cauent interfecisse cumprimis sacras opinati, sicut ait Cęlius Cap. LXXV. Ioannes vero Veslingius Professor Pataui celebratissimus, qui ad plenissimam suam doctrinam peregrinationem Hippocratico præcepto, Pythagorico exemplo, Aegyptiacam addidit, in libro de Plantis Aegyptiis c. 14. testatus est Arabas à Viperis circa balsamum hospitantibus obtrectandis tanquam sacris abstinere. Gentem enim eorum, non ut Psylli reptiles has bestias odisse, sed deprehensas intra ædiũ consepta ceu genios loci venerari, victumque suppeditare se obseruasse.

§. II. De

§. II. *De Anguium ad Planetas singulos Analogia.*

HAec inter mortales homines ac selectissimos Heroas serpentis æstimatio fuit. At non Hercules immunia sed sua, utostendemus, cælesti natura, & naturæ diuinitate. Quid enim Draco stellas inter fixas ad septentriones receptu: de quo & D. Iobus in 28. meminit luculente. Quid etiam Parius fortasse anguis astris immixtus est. τοῦ ὀφιούχου nomine, quem Herculem quidam, rectius Aesculapium fecerunt alij, quo pacto, & Ophigenarum primum è serpente in heroa mutatum gloriantur Parij Asiæ populi quidam à sapientissimo Strabone in 13. lib. suæ Geographiæ primis sub paginis descripti: ut quantum scilicet depressus terris per summam abiectionem fuit serpens, tantundem inter multas animantes extet cælo sublimis, atque ad Arctum locatus. Manilium audi canentem.

Aesculapius vere Ophiucos. Ex angue in Heroem primus Ophenigena mutatus.

Tum nobilis Argo
In cælum subducta mari, quod prima cucurrit,
Et meritum magnis mundi tenet acta procellis
Seruando Dea facta Deos, cui proximus Anguis
Squamea dispositis imitatur lumina flammis.

Et Ausonius in signis Cælestibus.

Ad Boreæ partes arcti iunguntur & angues.
Post hos Arctophylax &c.

Verum enim verò non contentus aut fermè pertæsus anguis cælo stellis differtissimo sedes defixisse, certos rursum & vagos cursus per omnes septem orbes inferiores gestiit experiri: idest, inquam, cælestes singulas potestates, & rerum dominos, qui errare creduntur, sideribus subiectos moribus & idea referens πολυπλανήτης apparere. quos adumbratos ab ipso planetas, ut ordine percurramus, de stationibus inferiorum ascendemus ad superiores primo nostro ad lunam facto gradu.

Angues igitur affingit Varro Lunæ, quod hæc proser-

Lunaris anguis.

pat quemadmodum angues, vnde & Proserpina dicta est, Philosophi inter Romanos maximi sententia; verum non item mea, qui proserpere quidem lunæ, & anguibus commune cum admittam, tamen nominis illam congruitatem atque analogiam non admitto, quando dicta est Proserpina commutatis literis Persephones; sicut & in Hercules ab Heraclis græco nomine factum est. Ita quidem de Marci Varronis iudicio. Cæterum lunæ hypogææ Viperam nostram, quæ plurimum aut hibernans, aut aliter stabulans est hypogæa, cõferri commodè licet. *Icon lunæ triformis Deæ.* Alias vero subiicitur Vipera Dianæ, quæ nemorum custos, ut vocat Horat. nemoralium viperarum fasciculum manu gestat, ut in Icone. Aliter ad hæc sidera serpentium ideam retulit Macrobius primo Saturnalium Cap. 19. & 20. per hæc. *Argumentum caducei ad genituram hominum Aegyptii protendunt; ad quam necessario conducunt Sol, & Luna, atque ad huiusmodi argumentum Draconum præcipuè volumen lectum est, propter iter utriusque sideris flexuosum.* Hinc est quod simulacris Aesculapij, & Salutis Draco subiungitur; quia hi ad Solis naturam Lunæque referuntur. Quo eodem caducei nomine Mer- *Mercurialis.* curio conferentur angues; immo etiam ob id, quod hic præstat dolis, astu, versutia, prudentia, & hoc genus, quibus ad vitam tuendam æque instructus est serpens, sic ut his inter cæteras animantes præstare Diuus Ambrosius arbitratus sit. Accedit quod Ἀργηφόντης ϗ ὀφιόκτονος dictus est idem à dominatis hisce serpentibus, Pausania, Eustachio, Hesychio, Pierio comminiscentibus.

Ad Hermen proxime accedit Venus: cuius ditioni, quid *Veneri dicatus.* non accenseatur vipera, quæ duobus anni temporibus, nimirum amœnioribus effræni ad concubitum amoris œstro atque intolerabilibus usque ad furorem Hymenæi incitamentis agitur præceps; mox maritalis in spiras tricasque mutuas duorum fit complexus, quibus circumuolutæ sibi ipsæ cohęrent sic, ut una, quæ primum Aristotelis mox Plinij dictio fuit, existimari biceps possit. Ex qua

item

G. Georgi f.

itē radice fit, ut fœcundæ ſint prole parentes ſingulæ per annos ſingulos quinquaginta catulorū. Quid autē fœcūdū nō ſit hoc genus, cuius præter alia principia, quæ alias enarraui, præſertim ſunt mari teſtes quatuor, penis vero duplex & inſolenter hiſpidus; fæmellæ vero vulua item bifida: organa autem utraque utrique ſic affabre facta, ut puſilli corporis ratione nihil admirabilius obſeruari queat. Qui iidem ipſi parentes in ſuos, quos dixi, catulos talem tantumq; ſeruant affectum (στοργὴν Græci dixerunt) ut hunc præciſe commemorandum iudicarit Plinius, explicarit apud Geſn. Fuchſius, qui iureiurando affirmauit ſe Loſtorfij vidiſſe, cum ouum vnius ſerpentis in fornacem proiectum eſſet, mox matrem ipſam cum feſtinatione acceſſiſſe ſibilantem, odore nimirum percepto, & fornacem ingreſſam eſſe, licet obſtantibus ad id loci quibuſdam viris, à quibus partim baculis occiſa eſt, partim igni læſa.

Talis anguium in natos ſuos amor eſt, at in coniuges memorabilis minus non eſt. Expediam aſpides qui ſunt omnium immitiſſimi. Atqui iſti ipſi tam ſunt affectus cōpotes, tam coniugis & coniugij obſeruatores, ut nunquam ſeiunctæ vagentur: itaque alterutra interempta incredibilis alteri reſtat ultionis cura. Perſequitur interfectorem, unumque eum in quantolibet populi agmine notitia quadam infeſtat. Perrumpit omnes difficultates, permeat ſpatia, nec niſi amnibus arcetur aut perceleri fuga.

Hæc in coniuges ſuos, hęc in filios communis anguium ſollicitudo eſt: quæ ſi congruens & naturalis parium dilectio præſidem huic generi Venerem copulatricem declarat: quanto amplius, quæſo te, declarabit & comprobabit pulcriſe quam in eoſdem poteſtatem? quod Angues plerique omnes puerorum & puellarum elegantium referantur amaſij fuiſſe per Aelianum, per Plutarchum, per Valerianum, per Scaligerum, quæ παιδεραστῶν anguium Malabar inſulæ priuatæ meminit, qui pueros diu-

Serpentes Amaſi.

turno

turno contentoque aspectu sine maleficio contuentur. Ab his tribus cælorum gubernatoribus ad genialem Solem ascendimus similiter inquisituri, num suo is influxu priuato Viperam perlustret; quem equidem influxum certus sum Aegyptios submonstrasse per illud Hieroglyphici, quo Soli rectis super aram quampiam radijs micanti hinc, atque illinc Viperæ duæ adnixæ caudis assurgere gestiunt. quo eodem arcano Aegyptiorum commento notatur mutuus binorum istorum corporum consensus & sympathia. Cuius nos rei monumentum antiquum habemus hoc. Quod autem hæc serpens aliquando temporis aprica ad collustrantem arduo è solio Solem amice conuertatur referentibus hoc alijs ad torpidam ac frigentem Viperæ naturam, altior mihi videtur eius facti causa, quam vt caligantes oculi lippientes cognouerint. Analogia, inquã, sibi obnoxiorum: cuius unius virtute sub Aquilone qui modicum agnoscit solem profunde sub radicibus arboris betulinæ stabulati serpentes molli suo afflatu calorem sub radicibus excitant, sic ut huius arboris folia semper hieme perdurante viridia perdurent: quam rem Olaus Magnus in septentrionis historia testificatus est. Nec multum dissimile videtur asserere Solinus Cap. 40. in quadam Africæ gleba non sine miraculo locum virere undique, secus agris arẽtibus. Solis item virtute & circumactu, sic ut annus perpetuo renouatur, & veluti reiuuenescit ad hunc prope modum serpens, & pelle & senio exuitur quotannis: quæ Pierij Valeriani collatio fuit. Quid quod Apollinis natus Aesculapius ex uniuersarum medicinæ opum censu, quas ipse peperit, unicam sibi viperam adsciuit legitimus Ophiuchos. Qui idem & præses est diuinationis, cuius & Draco serpens alioquin annosus habet auspicia; qui Draco qui ve serpens visus est acutissimi, nullo extra Solem autore prospectus vniuersi summo primoq; Quid plura? Draco Sol appellatus est à Porphyrio Lib. 4. de abstinentia carnium; quin etiam Aesculapium filium

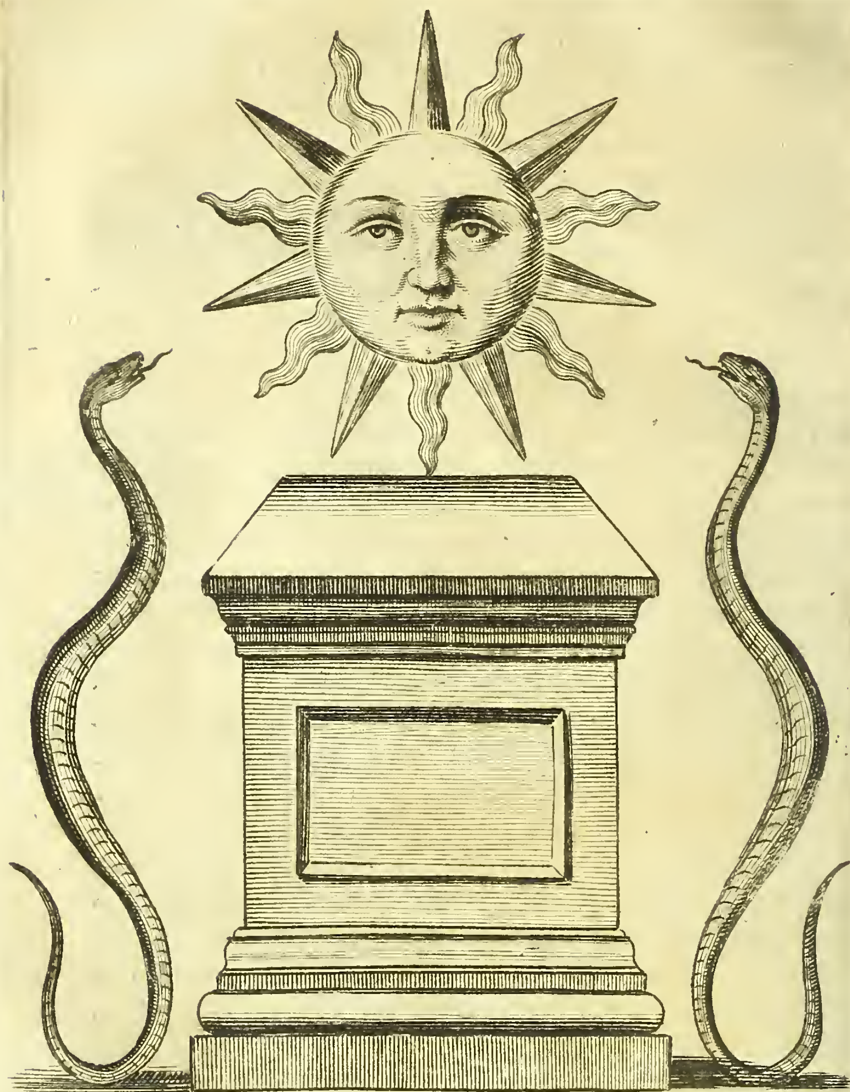
Solaris: Influxus Solis in Viperas.

Sympathia Viperarum ad Solem.

Viperarum ad Solem et Analogia.

Vipera prospectum acutissimum ab autore Sole refert.

Apol-

G.G.f.

Apollinis sub anguis persona longis voluminibus urbem totam lustrantis adoratum à Romanis ante memorauimus. Post hæc Martialem anguem vis cognoscere? Cognosces equidem iracundiam & furorem, quo singulariter pollere dictus est Psalmo 58. Incomparabilis porro in angue furor, quod simul ac se læsum sentit, ita insane furit, ut nunquam absistat, donec venenum intulerit, aut præ rabie exanimetur; quæ verba sunt Euthymii per Valerianum relata: quo mihi expende, & furijs infernis per omne vndique corpus gestari colubros. Expende item Bellonæ armatæ dextera cum torquenti telum furore gestientem & assultantem Viperam assistere cum pugnace gallo. Sic etiam angues circumpositi caduceo bello pacique decernendæ, ac deligendæ propositi fuerunt antiquitus vsu solemni. Bello quidem, si mutati, paci vero, si colligati mansissent. Quod indicatur opinor & numismate Claudij TiberI, in cuius altera facie Victoriæ persona quasi bello abacto caduceum in Viperam ira æstuantem protendit, & retro referri cogit. Ad summam, & Martius Anguis vocatus est ab Statio in 11. Thebaid. ab Ouidio Metamorph. 3. & Martius fortasse magis, quã Martiales à Virgilio Aen. 9. & ab Horatio 1. Carmin. vocati lupi. Martius, inquam adeo, ut in milites armatos euaserint à Cadmo Mineruæ consilio sati dentes, ut in eiusdem Ouidij Metamorphosi. quod quæso te quid aliud est, quam belli semina continere serpentes? Continent, inquam, bellicos æstus præcordijs, & belligeræ sunt feræ pusillæ, quæ Taurum, Leonem, Elephantum inuadunt, atq; consternunt. Martialis iam apparuit Vipera, sed neque minus perspicue Iouialis apparebit cum alijs plerisque, si credimus Herodoto, qui scriptum reliquit: *Circa Thebas Aegyptias sunt sacri serpentes nihil omnino hominibus noxii, pusillo corpore, binis præditi cornibus, quos defunctos in Iouis æde sepeliunt: huic enim Deo sacros illos esse prædicant.* Quo argumento insigne illud est, quod Iupiter serpentis forma complu-

Ingenij Viperæ Martialis.

ribus

Gio. Georgi f.

ribus Græciæ locis colebatur. Quod Claudius Minos in Emblemata Alciati notauit. Cuius utriusque facti, id est, quod Deorum maximo collati fuerint Angues, quænam alia causa sit, quam quod commune utrorumq; fuit studium, ac mos? Quando beneficentissimus etiam est anguis, qui se suasque carnes, & exta, caput, huius lapillum, dentem, linguam, fel, adipem, ossa, puluerem tradit hominum optimæ valetudini, conseruationi, tuitioni, renouationi, perpetuationi, roborationi, saluti. Quo P. Zacconi Catacensis poetæ disertissimi carmen legas velim.

Quæ modo væsanas afflabat Vipera pestes,
Viscere nunc tunso prompta propinat opem.
Tale venenatum cædas si protinus ictu,
Scorpion inflicto fit medicina malo.
Secta, viden, tumido abscedant capita horrida collo;
Caudaque disclusis orbibus ense cadit.
Qui nocuit summis, primis qui partibus, anguis,
Excludit medio viscere sæuitiem.
Discite crudeles, mitescit vipereum cor,
Et suus in colubri pectore regnat amor.

Hæc ille de serpentis clementia, & amplitudine benefaciendi: quæ visa est tanta sapientissimis Aegyptiorum magistris naturæ primis obseruatoribus, ut hunc dixerint eudæmona, cuius beneficio alantur, vigeant, perennent omnia per mundi molem alioquin spiritus diffusi. de quo Virgilius. *Clementia, et amplitudo serpentium.*

Principio cælum, ac terram, camposque liquentes,
Lucentemque globum lunæ, Titaniaque astra,
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Iam vero quoniã adeo benefacit homini serpẽs, benefecerunt, & eidem Dii, dederuntque quo cælestes orbes, & annuam mundi renouationem æmularetur, expressam per Mythologos Poetas apologo, quam Nicander, Aelianus, Cælius exposuere per hæc: Iuppiter ut mortali-

bus gratificaretur, quod furtum Promethei, qui ignem à Vulcano surreptum, & hominibus allatum furatus esset, τῆς ἀγηρασίας donum largitus ut qui cum fessos se viderēt, eamque amplius gestare nollent, Asino imposuerunt, qui sic oneratus ęstiuo tempore incedens & siti laborans ad fontem venit bibendi gratia, sed à dipsade loci custode prohibitus est, nec prius permissus est bibere, quam onus, quod gestabat, serpenti tradidisset: Vnde factum est, ut senectutem abiiciat serpens, homines verò senio obnoxii sint. Serpenti tamen agglutinata sitis est asini, quam & morsu læsus iniecit. Hactenus de apologis, quæ refluam iuuentutem angui tribuere. Postquam autem æuum annosum plusquam homini, ceruis, coruis, cornicibus, largiti superi fuerunt: solliciti de huius sospitate, ac salute; ad hanc serio tuendam addiderunt, & præsidium, quo nullum firmius esse potest; & quo super uniuersas animātes visi sunt hoc genus dilexisse prouisores cœlestes; ut non tantopere vel suos lyncas ac tigres Bacchus; leones Cybele; ceruos, & canes, Diana; boues Luna; equos Mars aut Neptunus; cygnos Phœbus; gryphes Nemesis; columbas Venus; noctuam Pallas; balænas Oceanus; delphinas Tethis custodierint, fouerint amore, & gratia prosequuti fuerint. Super hos enim cunctos valentissimum, & inuictissimum constituerunt. Beneficio, iam percepisti, dentis, qui unus, & alios canis, apri, lupi, leonis, Elephantis, & si qui sunt alii superat violentia. Qua una re populi sunt, qui numen hoc venerantes & adorantes certo certius sibi persuasēre, missas has potestates ad potestatem Dei summi memorandam & iustitiam usu ministrandam. Quoniam autem, ut primo notauimus, imperii nota sunt angues, referemus de his pauca primum attingentes diuos. Porro sicut Iouis imperium arguit Anguis, ita & Iunonis, quæ & soror & coniux illius est, dominatum, in cuius dextera manu per Aegyptios Serpentis caput statuebatur. Quod autem ad mortales attinet Ossi Regis Aegypti fuit insigne serpens. In

tho-

thorace Agamemnonis fuit appictus Draco; In Herculis scuto per Hesiodum duo micabant serpentes: Epaminondas Draconis gestamine insignis fuit. In nummo Cęsaris dictatoris à latere serpens Draco capite surrecto magnis voluminibus terga trahens insculptus erat. Præterquam autem quod à Principibus viris auspicio cultus est Anguis, insuper & Heroibus sacer fuit: Quin & Herois ergastulum apparet olim indutus serpens; quando de quodam serpente felicem euentum portēdente prodidit Apollo talem heroa fuisse. Huius quoque ordinis sunt & ostenta sacrorum Anguium: quibus, ut est apud Pierium in Hieroglyphicis enarrationibus, & summa nominis celebritas, & clara principatus, aut imperii amplitudo præmonstrari consueuit. Hinc aruspices Roscium histrionem, quem puerum dormientem noctu anguis complicasset, clarissimum, & nobilissimum fore prædixerunt. Iam & Imperatoribus quibusdam, ut Aureliano, cuius pueri peluem quod serpens cinxit, futuræ dignitatis indicium fuisse censetur. Ad hæc matronis quibusdam in somnis apparens Draco soboli, quam postea procrearunt, imperium portendisse fertur, ut matri Alexandri, Seueri, Scipionis Africani, & Augusti. Cæterum è Græcis est & ostentum Heleni atque Cassandræ gemellorum, qui vaticinandi scientiam in Apollinis Thymbræi Templo relicti infantes videntur accepisse, compertis mane serpentibus, qui sensoria circumlamberent, infantibus omnino nil oblæsis, indeque responso manante vates futuros illos. Acta vero hęc inibi Priamo genethliaca celebrante, sicut adnotauit Cęlius Rhodiginus in lectionibus antiq.

Heroibus cultus Anguis.

Anguium ostenta.

Hactenus de Iunioribus Diis. Restat Saturnus, cuius alioquin austerissimi, & despectissimi sideris inclementię quis ignorat respondere solitariam, & suspiciosam, & agrestem Viperę conditionem? respondent, & anguium venena vi, quemadmodum Ptolomęo & suis. Sic porro Saturnus a Draconibus & Serpentibus dictus est vehi, ut

Saturninus ὄφις.

est apud Rauisium in titulo de Diis §. de curribus Deorum suis animantibus vectatis. Sic Basilisci sanguinem atrum grande veneficiorum amuletum reputatum prisci magi Saturni sanguinem appellarunt: quod Plinius alicubi scriptum reliquit. Mitto Hieroglyphicum serpentis, caudam suam sub gutture attractam occultantis, quę quidem imago in dextera statuebatur manu, quem pro annuo circuitu pro tempore, pro ęstate, pro immortalitate poni ex multorum scriptis accepimus, quę Pierii Valeriani sunt verba, lemmate de serpente conscripta. Sic ampliuago suo per orbem Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurii, Lunę, solenni suo transcursu πολυπλανήτης vipera comperta est ex singulis istorum potestatibus quidpiam Analogi referens, in Octauo vero pręterquam anguis locum habēt Hydra, Serpens, & Draco. Dicam maiora: si licet mystica profari. nam empyreum ipsum cœlum Draco summus attigerat, si beatam suam sortem tueri nouisset, quā cum per diuam obedientiam conseruare non nouit, de summo illo felicitatis fastigio depulsus est pręceps in infima tartara factus Ophioneus à Pherecide Syro Pythagorę Doctore nominatus, à Diuo vero Apocalypseos scriptore commemoratus. Tam celsa scilicet dignitas, tam singularis amplitudo fuerat serpentis. quę veneratio, quam solennis, quam perennis fuerit, primitus inter heroas omnes, & Principes, & summos viros, leges abūdè apud Cōradum Tigurinum, & eius ęmulatorem Vlyssem Aldrouandum Draconum historia. Nos cœlestem anguis reliquam naturam enarrando compleamus. Attigerunt hanc Aegyptii, quibus ut est apud Orum Apollinem, serpens caudam sibi pręrodens annum & astra significabat, ut vero est apud Pierium, cœlum exprimere volentibus serpens pingebatur suam ipsius caudam abrodens variis interstinctus squamis. per squamas autem stellas, quibus cœlum mundusue distinctus est aliquanto obscurius innuebant. Cognouit, & hoc è nostris Mar-

Luciferi de Cælo lapsus.

Marsili' citi-ni de cœlestè theriaca natura iudicium.

silius Ficinus, qui Antidoti epidemiarum cap. 9. Galeno fretus auctore nos admonuit minime timendum à Theriaca, quę qualitate calida corpus accendat. Tale alioquin elementarium est medicamentum, quod multa cũ materia concretum parum eximii pręstat. Contra vero viperina energia exiguo compagis obducta momento valentissima quęque venena valentior propulsat: cuius specifica virtus donum est alioquin cœleste ac prope spiritale. Intellexit quoque ęthercam anguis naturam D. Eusebius Cæsariensis, & per hunc Iacobus Billius, qui functiones Anguium omnes atque ipsos spiritalissimos fecerunt inter animantes terrę uniuersas. Quod si verum est, ut explorate verissimum, dubitesne, non dubitante Ficino, elementares quasque conditiones excedi per elatissimam viperę naturam? Porro sint elementares illę dotes atq; facultates de nobis hominibus promerentes, quę fuerunt ampliter in huius capitis initio recensitę. Sed enim ne dum hominibus vipera tantopere benefacit, sed & animantibus brutis, serpentes, ait Serapion in lib. de simpl. medic. cingentes pelle deposita vidi capras, & post albescentes minus senescere. Cervorum taceo senescentium renovandi usum per serpentiũ esum: qui cervi, & serpentium alimento vulgarium iam teredines pellunt intestinorum, ut memoriæ prodiderunt Hippocrates, & Absyrtus. Carnibus quoque suis equum vulsivum integritati reddunt; redduntque per aspidem ex stranguria, atque ex pulmunculo ulcere dorsi maligno, atque ex scabie maligna sanum. Perplura quoque istorum remedia ad vitia quadrupedum, & accipitrum exposuerunt Albertus, & Rasius: quæ non est opus huc referre. Extra se vero reuelarunt Aesculapio dracones herbam, qua Glaucus exanimis in vitam revocatus est, ut Plinius, Hyginus, Lycophronis Scholiastes Isacius Tzetzes tradidere.

Cælestis Anguis conditio cognita D. Eusebio.

Enumeratiõ admirandorũ viperæ in homines beneficiorum, & in bruta.

Hæ cælestes viperæ sunt conditiones, quæ nobis ut ne videantur satis, facit ulterior eius divina natura. Difficilis

Cæl... a... pibus an..uis natura.

lis appellatio videtur? At si licuit Maroni de Apiculis profari;

Esse Apibus partem divinæ mentis, & haustus
Aethereos dixere:

Quid non de vipera par elogium liceat nobis extruxisse, cuius erga miseram humanitatem merita longe sunt maiora, sicut audistis. Si cœlestes igitur bestiolas ausus est Poeta divinas appellare: licebit & nobis perfectius augustiusque animal æquè insignire. Porro illud est inter utrasque discrimen, quod Apis illicio mellis incautos pungit, vipera vero suum etiam venenum, quod provocata confixit, tarda non est eluere, si præsens suum antidotum homo non negligat, aut non contemnat.

De Diuina Draconis natura.

A vipera vero si modico, facilique transcursu veneris ad Draconem: hic multa divinitatis indicia præbebit suę. Primum quod vaticinationis non expertes Dracones demonstravit Aelianus. Quare & Trophonii & Apollinis oraculis sacer fuit: deinde quod hi mortui potuerint suo ipsorum ingenio ad vitam revocari quod Xantus historicus, Plinius, & Scholiastes Lycophronis perhibuere. 3. quod simulacrum Apollinis in Delo Draconis effigie positum est. Quibus de rebus mirum est, quod Pythonem occiderint Latoides gemelli. Veruntamen vides, quod Aegialen magnæ Græcię civitatem adiverunt ad expiatum. quin imo narrat Plutarchus Lib. de oraculorum defectu Philosophum Cleombroto probatum dixisse, eum, qui serpentem illum occidisset non tantum per decennium exulasse ac Tempe fugisse, sed ex toto orbe migrasse. Vnde tandem post nouē anni magni revolutiones expiatus, & purificatus redierit, atque ita vere Φοῖβος idest purus & lucidus oraculum Delphicum recuperarit: quod interea temporis Themidis custodiæ fuerat commissum. Tanta scilicet fuerat eius anguis dignitas, tanta religio, nedum veneratio; qui cultus neque minor anguium aliorum fuit. Neque vero aliquid facit, aut quod hoc animal serpat hæreatque terræ; aut quod natura terrenum à me

Expiatio necessaria Apollini, ac Dianæ, qui Pithonem sustulerint Draconem.

Occurritur obiectationi.

serio

ſeriò vocatum ſit, licet aliàs oſtenſum cœleſte. Hæc porro dubitatio non difficilem habet reſolutionem, ſi ad memoriam revocaveris, ſerpentem antiquitus natura comparatum, ut gauderet inceſſu: quod in exegeſi Geneſeos c. 5. ſcripſit Chryſoſtomus, confirmavit Iſidorus. Et ſanè conficitur non reptaviſſe primitus ſerpentem, quando Deus ſummus huic indixit, ut deinceps reptaret, & ut loquitur ſacra pagina ſuper pectus ſuum graderetur. nempe per has diras indictas apparet, quod prius non reptaverit; qui & cum homine tunc immortali coniunctus fuerit amicitia; atque hæc fortaſſe non diſſona, quando ſupremus arbiter inimicitias interminauit inter utrumque dicens: *inimicitiam ponam inter te, & mulierem*. Itaq; quod ad germanam anguis conditionem attinet, non repere natus erat, verum erat ad incedendum comparatus. Quippe qui maledicente Domino relatus eſt ad quadrupeda iumenta, & ad beſtias. Quadrupedum igitur genere videtur fuiſſe animal vulpina fortaſſe forma, ſuadente ſimilitudine in ambobus intercedente; quæ eſt multiplex, primò quod animantia ſunt hæc amiciſſima, ſecundò quia aſtutiſſima ſuper omnia; tertiò latibularia utraque. Verius autem, ut me ipſum maturè corrigam, forma ſerpentis conſona quadrupedis debuit eſſe Dracontopodos, qui ſuper omnes animantes apud omnes nationes cordatiſſimus exiſtimatus eſt; vel denique forma fuit humanæ proxima, quandoquidem & cum homine differentem & rationalibus eloquiis utentem certos nos fecerunt oracula divina. An igitur Draconis magni Sirenæ forma: qualis apud Eſaiam interpretatus eſt Eucherius. Quid enim monſtri fuiſſet animantis brutæ facie ſuaſionem ac diſſuaſionem, adverſus communis Domini præceptiones commentum. Recte igitur venerabilis Doctor Beda virgineo vultu ſpectabilem fecit. Ioannes vero Chryſoſtomus & enarratores alii ſacri ſuper hoc loco ſerpentem primum recto corpore inceſſiſſe humanis affectibus præditum

Serpens initio nõ ſerpens, verum ad inceſſum comparatus.

ditum

ditum & ſupra communem animantium omnium ſortem calidiſſimum fecere. Iudex igitur optimus in ſupplicio ſumendo ſui non oblitus, & conformationis dignitatem conſeruare paratus, miraculum maius in ſerpente creauit coniũcta cũ vili quodã habitu forma tãta, quantã nos anxie deſcribentes vix quidẽ deſcripſimus. Aliud quoq; miraculũ in hac ſpecie extruxit opifex, quod ſibi ipſi, & ſuo cõcremẽto ſimilis ſerpens nõ eſt, ſed maxime heterogeneus, atque difformis, & præterquam, quod terrenus, & venenoſus compertus eſt, tamen æthereus, alexiteriuſque. Deinde, qua calidus, qua frigidus; multis ſiccior, totidemque humidior; graviſſimus ſimul, & leviſſimus, ut alias dixi; aliis denſæ texturæ, aliis raræ; nonnullis craſſi, nonnullis tenuis habitus eſt; idemque nunc venenatus, nunc veneno non inficiens, neque infectus, ſed venena fermè cuncta propellens, & abolens. Quapropter alias quidem de viperæ fœditate, alias de dignitate conſulto nos peroravimus, nimirum utraque complectitur, & ſumme varius eſt, ut hydrargyrum, miraculo inter corpora naturalia & medicamenta omnia maximũ; quod neque abſolutè calidum, neque abſolutè frigidum contenderis; neque humidum, neque ſiccum; non tenue ſimpliciter craſſum; non durum, non molle; ſed graviſſimum ſimul, & leviſſimum: læve quidem actu, aſperum poteſtate. Talis ad unguem vipera meo iudicio. quapropter æque cœleſtis, ac terrena eſſe poteſt eadem. Neq; vero facit, quod terrenum animal ſuam ideſt terrenam tantum retinere ac ſervare conditionem private debet; quandoquidem uniones etiamſi mari ſunt exorti, marique conſervati, ſcopulis etiam adalligati maris; nihilo tamen minus multo nobiliorem habentes cum cœlo cognationem vitalem inde rorem hauriunt in dies. Ad hęc arbores Cypariſſi, & Heliotropiæ, quamvis humi radicatæ, tamen ſatore de cœlo pendentes ſoliſq; cœli proſpectibus illectæ ad parentem ſolem aſſidue aſſurgunt, & convertuntur. Ad hunc prope modum angues tametſi

terram

terram pronissimi abradunt, nihilominus humilitatem quasi dedignati suos à cœlo haustus cognoscunt appetuntque necessarios, ut plane iam agnoueris & æthe-ream & cœlestem anguium esse naturam.

§. III. *De cæteris anguium honoribus secundum diuinas omnes potestates.*

SEd nos ad maiora viperarum & anguium ornamenta transeamus. Inter divos ipsos, quam magno in pretio fuerit vel inde apparet, quod nullum ferme fuit numen divinum, quod non anguis auspicio, necessitudine, consortio se consepserit, fulsiverit, muniverit: nullum inquam, siue inferi seu superi perquirantur. Ex inferis Ceres, quæ se vectari curru per angues amavit. *Ceres anguibus curulibus vecta.*

Secundus ab hac Triptolemus, qui, sicut Seneca proditum reliquit, iunctis draconibus terras sulcavit, ac terræ frumentorum usum indicavit.

III. Et sunt Eumenides, quæ capillitio præcinctu toto ferme gestamine colubris se munivere. *Eumenidum figura.*

IV. Est Mercurius cum virga pugno dexteræ prætenta duos Angues fulciente mutuo connexu complexos; quibus in vitam revocat mortuos. quod repræsentatur imagine apud Natalem Comitem Mythologum, in qua Hermes ab Inferno lacu manu levat ad superos animam quampiam. quod complexus est paucis Virgilius, quæ sunt: *Mercurius.*

Hac animas ille evocat orco.

V. Typho μετεωρούμενον ignitum numen, cuius pectore discurrunt Angues bini, ex utriusq; vero manus digitis singulis exsurgũt funiculorum modo complexi totidem: ex postremis utrisque tibiis educti tertii cum recurrunt ad superiora convoluuntur cruribus velut capreoli vitibus. *Typhonis icon.*

VI. Est & præter hanc Typhoeus è tartaro ac terra genitus; cui per Hesiodum in Theogonia pendent ex hu-

Gio. Georg. f.

meris centum capita serpentis horrēdi draconis linguis atris aerem lambentibus. Hæc infra trans de multis pauca recensita sint numina serpentium amica. Quoniam autem unius gigantis meminimus, & cum hoc genus cōponi succedit. Ouidius enim in Amoribus.

Serpentipedesque gigantes,

Ait etiam alibi,

Mille manus illis dedit, & pro cruribus angues.

Porro de Terra matre filios gigantes armante loquitur alias etiam idem poeta Lib. 4. Tristium El. 6.

Sphinga & Harpyas Serpentigerosque gigantes
Extulit.

VII. Supra trans prima est Opis: in cuius simulacro serpens altera parte, altera leones hieroglyphicis Aegyptiis fuere repræsentati.

IIX. Numerari potest Iuno, in cuius dextera serpentis caput. Aegyptii statuerunt dominam ætheris inferioris.

IX. Accedit & Diana, quæ cornib. frōti superpositis, & arcu secundum humeros, & pelle feræ est adornata; sinistra quidem binos angues, dextera facem intendit; apposita ut figura licet intueri.

X. Serpentis etiam formam indutus est Faunus, cum Hecaten filiam iniit, Ouidio descriptore in Metamorphoseon libris. Item anguinos Draconis pedes habuit Erichtonius Vulcani filius apud eundem Poetam.

XI. Insuper in terris Victoria binis alis levata baculum in angues aspectu suo pacatos intendit, pacem in terris excitans, & annonæ fælicitatem.

XII. Est & cornu copiæ cum anguibus, quam veteres Romani coluere.

XIII. Itē apparet ex una Genius iunior cornu copiæ manu gestans cū adstite angue: ex altera vero senior, & habitu subatro, quorum hic subterraneus, ut equidem interpretor; ille supra terras apparet. Illud fortassis in mente habuit Persius, qui ait;

Pinge duos angues, pueri sacer est locus.

G. Georgi f.

G. Georgii f.

Illudq; Prusio Cincinnatus, qui in numismate platano coronatus serpentem habet in manu: qua figura apud Rom. antistites bonus genius denotabatur, ut est apud Aldrovand. Lib. de Serp. lemmate de numismatis p. 81. & rursus p. *96*. Quo referes & illud divini vatis Ferrariēsis, qui in Cantico Furiosi Rolandi 47. statione *99*. cecinit hæc.

De le fate io son una, & il fatale
Stato, per farti anco saper, ch'importe;
Nascemmo à vn punto, che d'ogn' altro male
Siamo capaci, fuor che della morte:
Mà giunt'è con quest'essere immortale
Condition, non men del morir forte;
Ch'ogni settimo giorno ogn'una è certa,
Che la sua forma in biscia si conuerta.

Hæc isti: quibuscum & vulgaris hominum fama, consentiuntque plurima parte Romantiæ, ἀπὸ τῆς ῥώμης, idest a robore vocatæ narrationes. de hac re celebratissimæ nec fortassis iniuria tantam sibi dignitatem Anguis vendicavit, cuius excellens sub esca modica longæuitas immortalitatis loco reposita est.

XIV. Cum Genii gratissimi productoris ordine coaptari licet & Gratias, quæ cum mutuis colligatæ complexibus inter se sint, adhuc colligari omnes gavisæ sunt, uno Anguis promissimi circa pedes complexu; qualis apud Natalis Comitis mythologiam typis Venetis Ann. Salutis M. DC. XVI. impressam spectare est. Ad hæc pro Anchisæ patris genio fuit anguis Aeneæ anniversarium sacrum eius manibus facienti Aeneid. 5.

XV. Hi quidem ex inferioribus. cæterum ex superioribus est Saturnus, qui sicut est apud Textorem curru vehitur à serpentibus tracto.

XVI. Deinde Iupiter est, qui quod legimus in Commentario ad Emblemata Alciati serpentis forma pluribus Greciæ locis colebatur. Mitto enim quod idem Iupiter anguineis pedib. pictus, ut est apud Abrahamū Gorlæum Lib. de Ann. in Heliotr. 137. & in aurea Sarda 183.

& pri-

& prima libri facie ſtatim oſtenſum eſt, & in ſerpentem aliquãdo mutatus Deoidę comprimẽdæ. Metamorph. 6.

XVII. Tertius eſt ſol qui angue κυκλομένῳ in ſeipſum refluo incluſus capite quidem toto radiis micat, cætero vero corpore ſcarabæum refert. Qui multis nominibus apud Aegyptios eſt ſacer, ut Horus Apollo notavit Aphoriſmo IX. Cum Sole, & eius curſu collocabimus horas 225. quibus orbem Anguis ore caudam, apprehendentis imagine comprehenſum corrotantibus Sol, & Luna de ſuperis dextera, & ſiniſtra bona malaq; mortalibus immittunt. Quoniam autem de Angue atq; anno in ſe ipſum recurrente diximus: eſt & hic pleroſque in modos ab Aegyptiis notatus, quemadmodum obſervare licet his, qui ſunt hieroglyphicorum cultores.

XIIX. De Solis ordine eſt Apollo, qui tum imberbis numiſmatis orbe incluſus baculum geſtat, cui convolutus Anguis eſt: tum etiam prolixa barba veſte ad talos uſq; demiſſa ſtans & coronatus pro pedibus accipitres, ſiniſtra ſagittas, dextera Gratias ſtantes ſecundum pedes ab angue complexus habebat Syris & Aſſyriis, ut apud Natalis Comitis Mythologiam poſtremo editam.

XIX. Poſt Solem eſt Aeſculapius, qui varie depictus ab Antiquis, nuſquam ſine vipera aut angue repræſentatus eſt. neque templum eius ſine angue fuit Parca. quod belle indicavit Ariſtophanes in Pluto ſub Carionis ſerui perſona; qui cum noctu in æde Aeſculapii anus ollam cotharæ ſeu pulmenti plenam cuſtodiret manu deſuper obtenſa, clam, inquit, ſibilans adrepſi, & mordicus manum illius tamquam Pareas ſerpens arripui ὀδὰξ ἐλαβόμην ὡς Παρείας ὢν ὄφις. Nimirum Pareas in huius Dei templo ſacer alebatur.

XX. Eſt & Aeſcul. par Hercules: Artophylaci proximus anguem palma includit. alias vero cum hydra ſerpentifera multiplici devicta demonſtratus eſt.

XXI. Poſt Aeſculapiũ iure recẽſetur Hygeia ſive Salus, quæ cum angue aut vipera ſculpta eſt antiquis perpetuo.

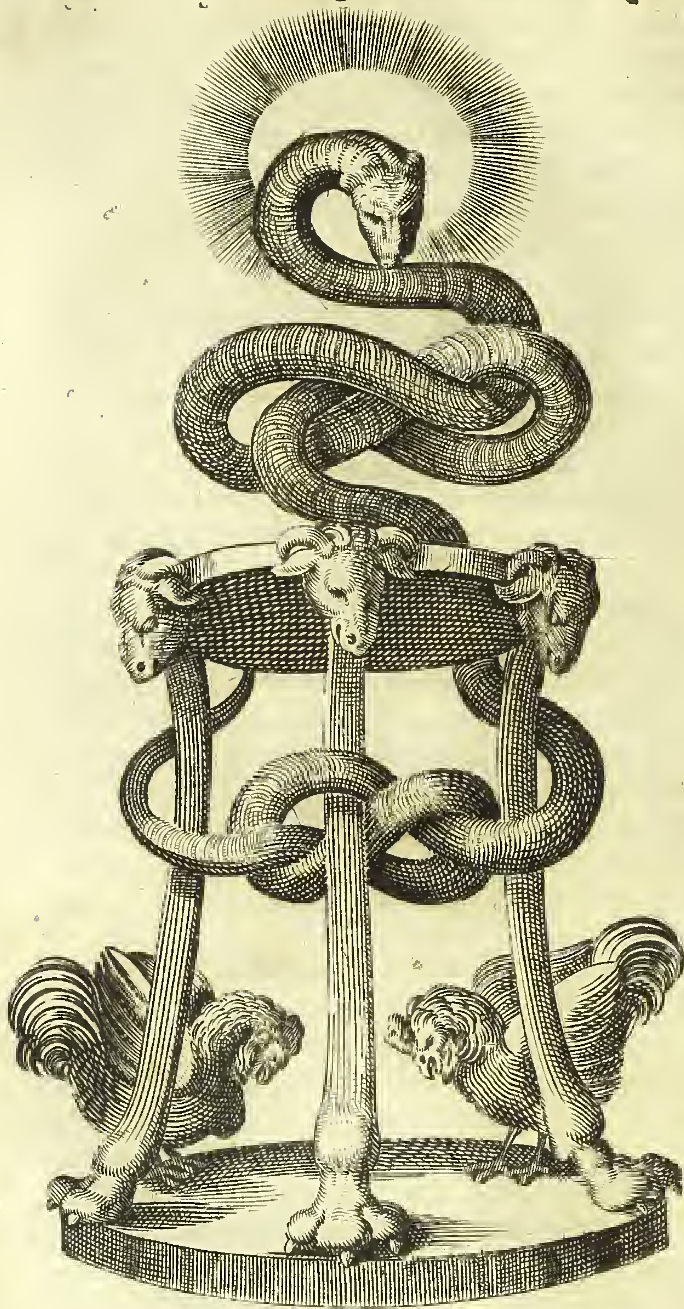
Su-

XXII. Supra Solem est Martia Bellona, quæ casside secundum caput sinistram clypeo Gorgonis capite centenis anguibus obsito munita, dextera sagittas fulminãs viperam pro pedibus applaudentem, atque exultantem habet. Alias verò hastam secundum humerum gestans est depicta, vipera pro pedibus gestiẽte, ut est apud Abrahamum Gorlæum in Lib. de Annulis pag. 17. mox etiam 87. Non solum autem Bellonæ, sed & Minervæ, Iunoni, Dianæ, Baccho, Salutiq; sacer est Draco; Basiliscus vero, quia videretur τῆς ζωῆς κυριέυειν καὶ τοῦ θανάτου, ex auro conformatum capitibus Deorum appingebant Aegyptii peranti-qui. Hæc à plurimis pauca, nimirum sermonis compendio. Taceo ea, Scyllæ, Carybdisque, Medusæ, Gorgonumque aliorum capite serpentigero, atque alia huiusmodi multa, quibus seu quidem poetantium seu philosophantium monumenta plena sunt omnia.

Quoniam autem angues adscitos audistis numinibus, quid nunc non ostenderim, quod summum est, etiãnum anguibus numen fuisse priscorum opinione? Quod arbitror admittetis facile, si memineritis eorum, quæ supra de Aesculapii angue relata fuere: deinde si repetiveritis animo, quæ fuerunt ab Ouidio decantata de Tiresia, qui indignatorum anguiũ ultione sexus sui bis immutavit formam. Nec apertè minus numinis dignitatem expressit Lucanus serius Poeta, qui Lib. 9. Pharsaliæ sic cecinit:

Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis aurato nitidi fulgore Dracones.

Illud item intellexisse videtur is, qui primo angui diadema confinxit; quemadmodum videre est apud Gulielmum Choul in opere de Priscorum Religione, quod translatum videtur e gemma, quam depinxit Abrahamus in l. de annulis in Ceraste secundum caput gestante diadema, quodq; descriptum est ab Aeliano, qui lib. 10. cap. 31. Aspidis, ait, genus unum Thermuthin Aegyptii nominant, hanc sacram esse aiunt, & summa religione co-

G. Georgi f.

sunt. Itaque ea Isidis simulacra tanquam regio quodam diademate coronant; quemadmodum Scarabæo apud Aegyptios & Epapho filio Solis apud Memphitas hircina facie depicto splendidum diadema rutilat circa caput.

Ad summam autem usque naturæ divinitas attributa est viperæ per mortales extrema anguis admiratione captos. Ex his unus est Vrsinus Medicus Poeta Ticinensis, qui in Prosopopæis animantium hæc de vipera comprehendit.

Non ab re galeas magnorum fulcio regum;
Nam mihi divinum numen in esse putant.
Cum pedibus caream, cum nullis efferar alis,
Cur cedit cursu bellua quæque mihi?
Vis dicam? gestit sinuosos numen in artus,
Quod caput, atque oculos, totaque membra regit.
Hinc sese reges agitari numine credunt;
More meo vigiles quos tamen esse decet.
Me collo appensam multi pro torque tulerunt,
Forte quod haud fallax credar alexicacon.
Quid possim exuuio, quid sæuo, & corpore toto
Nemo non dicet Pharmacopola tibi.

Hæc Vrsinus atque alii omnes de mira viperæ conditione. Verum enim vero titulos ab hominibus primum selectissimos, mox heroicos, hinc cœlestes, postremo diuinos retulerit vipera nostra Pythia: adhuc tamen

Vipera morborum causa est eademque salutis,
Viua necem, vitam rite vocata parit.

G. Georgi. f.

VIPERAE CONDITIONEM ALEXITERIAM ESSE. CAP. IV.

PRovisor universorum Deus, & recti consultissima natura, principio, sicut videtur, futurum è re mortalium sancte decreverunt, si bona malis aut proxima, & finitima, aut contigua, & composita forent. Sic enim homo, qui sacri oraculi testimonio positus est in manu consilii sui; animal quippe sagax, providum, artium omnium capax, omnique facultate instructissimum, discretis extremorum utrorumque substantiis, eas partes seligeret, easque seponeret virtutes, quæ suos in usus viderentur accomodatæ. Nam neque voluit Pater bonum sic per sese petere, ut longe ab omni offensamento, atque inquinamento segregatum, merum atque sincerum occurreret oscitantibus, verum cum studio perquireretur, cum labore obtineretur. Quam rem acutè perspiciens Virgilius in princ. Georgic. diserte ac luculenter expressit.

Pater ipse colendi
Haud facilem esse viam voluit, primusque per artem
Mouit agros, curis acuens mortalia corda;
Nec torpere graui passus sua regna veterno.
Ante Iouem nulli subigebant arua coloni.
Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant, ipsaque tellus
Omnia liberius, nullo poscente, ferebat.
Ille malum virus serpentibus addidit atris,
Prædarique lupos iussit, pontumque moueri;
Mellaque decussit foliis, ignemque remouit;
Et passim riuis currentia vina repressit;
Vt varias usus meditando extunderet artes
Paulatim, & sulcis frumenti, quæreret herbam,
Et silicis venis abstrusum excuderet ignem.

Tunc

Tunc alnos primum fluuii ſenſere cauatas:
Nauita cum ſtellis numeros, & nomina fecit,
Pleiadas, Hyadas claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere viſco
Inuentum, & magnos canibus circundare ſaltus;
Atque alius latum funda iam verberat amnem
Alta petens; pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutæ lamina ſerræ.
Nam primi cuneis ſcindebant fiſſile lignum.
Tum variæ venere artes. labor omnia vincit
Improbus, & duris urgens in rebus egeſtas.
Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit, cum iam glandes atque arbuta ſacræ
Deficerent ſiluæ, & victum Dodona negaret.
Mox, & frumentis lab r additus, ut mala culmos
Eſſet rubigo, ſegniſque horreret in aruis
Carduus. intereunt ſegetes; ſubit aſpera ſilua,
Lappæque tribulique, interque nitentia culta
Infelix lolium, & ſteriles dominantur auenæ.
Quod niſi, & aſſiduis terram inſectabere raſtris,
Et ſonitu terrebis aues, & ruris opaci
Falce premes umbras, votiſque vocaueris imbrem:
Heu magnum alterius fruſtra ſpectabis aceruum,
Concuſſaque famem in ſiluis ſolabere quercu.

Nullum ex omni parte medicamentum inculpatum, & medicinas ſummas venenis ineſſe.

Dicendum nunc, & quanta in medelis ſimplicibus boni malique communitas, atque perplexitas. Enimuero nihil in uniuerſa ſilua medicinali grandium eſt virium, quod ſit undequaque frugiferum: neque eſt, difficile cognoſcere ſummis venenis ſummas ineſſe medicinas, ſeu quidem vegetantium, ſeu foſſilium, ſiue animantium genus perquiratur. Itaque Arnaldus Villanou. alicubi ſenſit, a Deo opt. max. datum omnibus fermè & ſingulis, ut & iuuare & lædere poſſint, eaſque ſic coniunctas habitudines, ut ſit quo reprimatur lædentium noxa Singula nos genera percurramus. Vegetabilia primum expenſuri, quid utroq; e veratro, colocynthide, ſcãmonio,

Eu-

euphorbio, agarico, ricino, ad teterrimos debellandos morbos valentius. At hæc singula nisi vim abiiciant malignam, deuorantes facile perdunt: his autem in singulis enarrandis per semetipsa conspicuis tempus nō tero, sed ad fossilia descendo: quorū in usū medicinæ veniētiū multo grauior est malignitas, siue hydrargyrū ipsum sincerum, aut meteoromenon, vulgo sublimatū siue stibiū, siue chalcanthum, siue plumbum, siue lapidem armeniū, cyaneumue acceperis. Quid autem arrhenico perniciosius? attamen, & ipsum suo sulphure volatili spoliatum saluti est & vitæ miseris mortalibus letali morbo conflictatis. Feras nunc percenseamus; è quibus cum multæ, & exitiosissimæ sint, præsertim e serpentibus, vipera non postrema est; cuius pernicialem vim ex insigni sua notatione nobis intelligere licet, qua indicatur, quod vi, vel viro perimat? Fuit autem hæc ab antiquis sapientibus una inter omnes angues in antidotum aduersus venena venenatosque morbos delecta. haud equidem iniuria, verum hoc probabili consilio directis, quod mox exponam. *Vipera etymon.*

Consueuit in dies misera mortalitas exerceri, ne dum malis sponte obortis, sed & venenis illatis quamplurimis, quibus vesane furientibus per mediocria stataque remedia non occurreres. Cogitandum igitur fuit de Antidoto summa, deque alexipharmaco generoso, quod plane venenatis vitiis eximendis satisfacere posset; capiendum quidem non è corporibus mortuis, & à natura nostra maximè dissentaneis, verum ex animantium proximo comparique genere, & ex venenatis, ut nuper proposueram, bestiis. porro quæ insito veneno reluctatur caro, hæc eadē argumento verisimili cū cæteris toxicis aliis pugnatura videtur. Quoniam igitur hæc non in rabido cane, non in simia, neque in araneo, phalangio, scorpione, rana calamite, lepore marino, vel aliis hisce bestiolis, neque in venenatis absolute ac toto genere serpentibus planè patebant, tandem oculos mentemq; di-

fixerunt

fixerunt in unam viperam. cuius hæc proprietas, hæc singularis prærogatiua est; ut non commixtum, & confusum cum toto corpore fuerit virus, quemadmodum in toto columbi complexu fellea portio fusa coaluit; Galeno aduertente in libro de atrabile: C. neque ut in enhorasiclis, quarum sub capite bilis amara reposita est, adnotante Rondeletio lib. 3. de piscibus c. 4. verum ab uniuerso habitu carnis ad gingiuas, & ad dentes amandatum id vitii fuit, quemadmodum ad cerui caudam uniuersum corporis virus, & pastinacæ marinæ lues ad unum aculeum ipsius. Atque inde factum est Galeno in l. Pisoniano, ac Theophrasto Helueto in l. de morbis à tartaro c. 17. auctoribus, ut aliis plerisque relictis singulariter hanc maiores aduersus venena statuerint. Porro tum deleteria, tum alexiteria, quam Bezaarticam alii nominant, eiusdem ex æquo est naturæ. quam rem & noster Marinus nouum Musarum delicium expressit suis aliquot rythmis, quæ per hæc seria condimenti gratia visum est huc transferri.

Questa de le cui polpe opra vitale
Compon medica man, vipera ardente,
Per le Libiche vie volò souente,
Animata saetta, & viuo strale.
Mà se più d'vna piaga empia, e mortale
Aperse già co'l velenoso dente;
Fatt'hor noua d'Achille asta innocente,
Porta schermo al velen, salute al male.

Sed ab his nos ad institutum pedestrem nostrum sermonem reuersi de terrena viperæ natura dicamus.

D E

DE CAVSIS ALEXITERIAE VIRTVTIS VIPERAE. CAP. V.

Voniam autē virtutis alexiterię eius, qua gaudet vipera, meminimus, desiderari videtur, ut exponamus quo nā pacto iuuet ipsa mortales veneno tactos, & unde sit illi vis tanta quę venenum anguium non solum, sed & aliorum quorumuis, metallicum, inquam, è plantis aut ex animantibus petitum stomacho receptum euincant, faciatque quominus venenata vim exerceant suam; affirmantibus nonnullis eos, qui assueuerint esui serpentium, ab his ne morderi quidem, aut si mordeantur, discrimen mortis nō experturos. quorum effectuum experiar nunc inquirere causas atq; principia. Hæc igitur ad summam sunt natura, aut ad naturam accedens assuetudo longis rerum usibus comparata. Præter hæc enim duo principia non est reperire tertium, nisi fortassis ex utrisque coactum dependerit; qualis certe proprietas est ex crasi quadam comparata, qualis Mithridati fuisse prædicatur.

Oppugnandi veneni principia.

Sed deducuntur hæc summa capita in alia genera inferiora. porro ad naturā si referatur agēdi munus; id uniuersim eueniet, vel contrarietatis, vel similitudinis causa, vel etiam absoluta ab his ratione. qui singuli per nos modi sunt enarrandi.

Naturæ in venenum agendi modi.

Si per contrariorum duorum pugnam veneno vis adimatur, id fiet quidem pariter, ac si arsenici platysma supra cor eius hominis, qui arsenicalem & pestiferum affectum patitur, ad eandem pestilentiam profligandam imponatur; aut si argentum viuum sublimatum, hydrargyro, ex quo paratum id fuit, imbuatur, idemque mox sublimetur, futurum est, ut sublimatum hoc alterum vim veneni deponat. quare & his qui sublimatum vulgare deuorarint, refusum stomacho hydrargyrum, sublimati

Per contrarietatem agendi ratio.

vim atteret retundetque. Hæc per contrarietatem venenorum collisio est.

Per similitudinem agendi modus. Si per similitudinem placeat agi rem: hanc philosophandi rationem amplexus est Baldus Angelus Eugubinus, qui proposito sibi particulari capitis & fellis viperini veneno, professus est hæc utrauis ad morsum viperæ imposita vim veneni protinus extrahere, non alia sane ratione, quam cognatis veneno viribus. Hæc autem cognatio cum vel in formam, vel in materiam, vel in utramque referri debeat; porro non in materiã, quæ inefficax est, & patiendi tantum gnara, non agendi particeps. At vero formę satius inesse suadetur. Quamquam enim gelido iam & exanimi animanti veneni forma caduca iam fluxerit: nihilominus ex nonnulla parte perstitisse experimento probabili præsentis adiumenti videtur. Hæc igitur venenati capitis & fellis viperini forma, cum extrorsum rapiat venenum, hoc quidem haud rapit contrarietate; quippe utraque pariter venenata. Ergo per similitudinem & affinitatem id faciat, oportet. Quod idem confirmabitur & inductione complurium venenatarum bestiolarum, quando scorpius ad scorpii ictum, phalangia ad phalangium, rubetæ ad rubetæ morsum, pastinacę marinæ radius ad huius puncturam, draco item ad sui aculei noxam; &, ut summatim dicam, omnes virulentæ bestiæ remedio sunt suis ipsorum ictibus, si non mentitur Galenus in lib. 5. de simplic. medic. & lib. 1. de naturalibus facultat. Hæc ferme omnis de hac re Baldi dissertatio est, quæ cum venenatum pro comperto caput & fel viperæ statuat; in hoc uno fundamento nixa propere corruit. nempe fundamentum nullum est. quando viperæ nec caput, nec fel canibus & gallis gallinaceis vorata, veneni vim ullam nedum mortem intulere, notis & Iohannis Banchini Theriacopæi nobilis experimentis pluribus uno.

Absolutæ agendi forma. Hactenus de veneni actione per similitudinem, itemque per contrarietatem formæ: nunc ratio absolutæ per-

fe-

ſequende eſt. Cuius modum unum mirificus excogitauit Ioſephus Qercetanus in lib. Pharmacopœæ Reſtitutæ capite de Theriacis comprehenſum his verbis; Vipera & coluber naturali quodam inſtinctu exugunt, & in alimentum alliciunt alimentum æthereum, quod tam inſigni viuifica, & ſpecifica facultate pollet aduerſus venenatam, & deleteriam ipſorum naturam, ut ſi eo ſatis reficiantur & inſtaurentur, non ſolum vim acquirant ſpolia ſua utroque tempore exuendi, & ſe renouandi; ſed ob exuberans illud balſamum inſtar medicinæ uniuerſalis ſint ad omnem cutem leproſam, vel quauis alia labe fœdatam. Ita quoque fit eiuſdem balſami virtute alexiterium ſummum cõtra omnia venena lethifera, & præſentiſſima. Argumenta ducit ab effectu, quaſi alia de cauſa exuere ſenectam, & lepram ſanare, fierique antidotus non poſſint, quam ex radicibus & principiis magnæ iſtius & uniuerſalis medicinæ, cum qua participant. Hæc Quercetani propoſitio de balſamo viperę adſcititio fuit quidem ab Andrea Libauio in Alchymia Pharmaceutica cap. 12. valenter confutata. Cuius utriuſque viri meditata tuum eſt Lector iudicioſe cenſere: nimirum ego cenſuram neutrius, multis quidem de cauſis, ſed maxime compendio faciendo velim in præſenti ſubire.

Aliam plane rationem iniit Andreas Libauius Alchymiæ pharmaceuticæ cap. 14. quamquam non uniuerſali propoſita, qualem nos fecimus, theſi, verum hypotheſi definita eorum, qui ſolennem ſibi carnium viperarum fecerint eſum aduerſus venena, decernens; propterea, quod plurimum immutetur homo, qui conſueuit eſitare ſerpentum carnes, ad venena eludenda profectum fieri.

Poſt hos omnes authores nulla laude minores meam ſententiam expoſiturus in præſens optarem equidem vel huc transferres ea, quæ libri huius cap. 7. & 8. relata ſunt de ratione, qua viperæ venenum perimit, vel tantiſper morareris dum ad eam partem deueneris. Verum tamen quum agnoſco meam hoc loco modis omnibus

exigi requirique expositionem; hanc quidem post alias omnes, quæ hactenus auditæ sunt certissimam huc velim transferri: verum quæ breuiter & perfunctorie rem hocce loco explicet, alias repetita, plenius satisfactura, ubi quidem ostendam viperæ venenum exitio esse propterea, quod infecturæ spiritus valentiores, quippe qui pyrotici sunt, spiritus nostros, qui occurrant continenter, dissipent, destruantque parum reluctatos. Hæc una nostra thesis fuit; præter quam & altera statutum est, eosdem spiritus sua ipsorum natura, & acutos & simul crassos esse, inductione facta per plurima mundi maioris minorisque corpora; quibus utrisque suppositis, dico nos tueri viperas interne receptas, quod spirituosa ipsius caro spiritus nostros & foueat, & reficiat, & augeat, quatenus hi contrariis alteris aduentantibus aduersentur, præualeantque noui iam præsidii viribus aucti: qui spiritus a viperina miscela resultantes, & acutiem infecturæ obtundant, reprimant, exerceant, sua ipsorum qualitate densa, crassa, tenui, inaudita. Hæc nostra sententia nostraque ratio suo in loco plenius roboranda, nullam ubi rite recteque perpendatur, difficultatem seruat, nisi fortasse his, qui ad totius substantiæ vim recurrere sueti, ad hanc quoque recurrendum ab aliis volent. Verum nil promptius, quam in abditis statim problematis abditas quoque rerum formas proprietatesque testari. Sed his suam abire viam permissis, nos nostram teneamus. Nam quid dicamus de ambagibus Bartholomæi Marantæ, qui viperæ carne venenata, qualis & plerisque omnibus eius rei professoribus fuit, constituta, futili quadam & implicata per tricas multas ratione philosophatur in lib. 1. c. 3. quem virum si suis ipsius verbis loquentem audiueris; amabo te, qui compendio meo nonnihil consulueris.

DE

DE RECONDITA VIPERAE NATVRA. CAP. VI.

Voniam ostensum fuit, segregatum ab uniuerso corpore viperæ venenum esse: consequens est, ut videamus etiam in quo loco reconditum & reductum sit ipsum; si primum aperiamus breui, quæ sit viperæ natura. Consueuerunt plerique omnes disceptare, utrum sit viperæ calida, vel frigida natura, proferuntque tum pro hac, tum pro illa opinione confirmationes, quæ mihi quidem tantum non vanæ futilesque videntur duplici nomine. primum quod Hippocrates lib. de Arte Veteri lōgo sermone coarguit omnes medicos, qui calidi, frigidique qualitatibus nudis & meris philosophandō innituntur; demonstrans secundas, atque has quæ saporibus constant, efficaciores & præstantiores, quas Hippocratis demonstrationes cum ex summo viro audire liceat, abstinerē equidem libens ab eorum recitatione. verum, quoniam hæc exequenda id exigere videtur, dabo breui productam eiusdem sententiam. quæ est huiusmodi.

Hippocratis de calidis frigidisque qualitatibus decretum.

Quod si quis triticum comedat crudum, aut carnes crudas, & bibat aquam, tali victu proculdubio ægrotabit, & si diutius perseueret cito morietur. huic auxilium neque ex calidis neque ex frigidis, neque ex humidis, neque ex siccis, quæ simplices qualitates sunt, præstari poterit. Sed ea immutatione victus, ut pro tritico panem optime elaboratum edat, & pro crudis carnibus coctas, & pro aqua vinum bibat. non enim panis, quia calidus, aut frigidus sit, humidus aut siccus iuuat, aut lædit: sed quia panis sit, aut furfuri admistus multa aqua sublatus, aut contra crudior, aut superassatus. Idem de cæteris cibis dicendum esse (inquit.) Adeo enim variæ & magnæ

vires

„ vires in diuersis sunt, ut unum alteri simile non reperia-
„ tur. Has igitur medicum quærere, quomodo ab iis homo
„ afficiatur. nam & primi inuentores iuxta hominum natu-
„ ram eas inuestigarunt, artemque dignam censuerunt, ut
„ Deo adscriberetur. sic non quia calidum aut frigidum,
„ humidum aut siccum quod esset hominem lædere, aut
„ iuuare putauerunt. Sed quia superari aut non superari
„ posset ab homine: id vero esse quod saporem præsefert
„ insignem aut temperatum. omnem enim insignem sapo-
„ rem lædere; inter dulcia, quod dulcissimum est, inter a-
„ mara, quod amarissimum, inter acida acidissimum, & in
„ cæteris omnibus quodcunq; excedit. Similiter in homi-
„ ne humores esse diuersis saporibus præditos, qui quam-
„ diu inter se mixti fuerint, & temperati, nequaquam con-
„ spicuos esse, neque lædere: ubi vero affuerit aliquis se-
„ iunctus per se existens, tunc conspicuum esse, & lædere:
„ non sic qualitates simplices, calidum, frigidum, humidũ,
„ & siccum. nam præterquã, quod forte impossibile est, re-
„ periri abiunctas ab aliqua alia specie qualitatum, si for-
„ te ob excessum earum morbus aliquis ortus sit, facile su-
„ peratur, plerunque non egens auxilio externo. Sed si a-
„ marum quid aut salsum aut acidum lædat, ut in febribus
„ acutis contingit, in quibus non solus feruor lædit, non
„ cito liberantur. Ex quibus & aliis huiusmodi cócluditur,
„ in caliditate, frigiditate, humiditate & siccitate non ma-
„ gnam vim inesse ad morbos gignendos; sed longe potẽ-
„ tiores esse facultates ad alterandum corpus humanum
„ in saporibus, quas inter qualitates sanandas reponimus.

Hæc ille. Quibus si credimus, ut credi sane par est; viperæ conditio, quæ tota energetica est, energeticorũ nostrorum hostium propugnatrix est & victrix, cum indaganda se offert, hac utique ratione est indaganda; nimirum ut hæ qualitates, quæ ab Hippocrate prædicantur, patescant. Patescẽt autem respondente gustus iudicio, experimentum captante. Ad hunc enim modum Galeno docente in lib. 1. de simplic. medic. facultatibus pernoscen-

noſcendorum iſtorum, quam certiſſima fieri poteſt, habebitur coniectura. Qua iam re ſic conſtituta, difficile fit cuiquam, ut vipereus ſapor accipi queat: ſcilicet ex carnibus, aut ſinceris non licet, aut ſi certe licet, minus voto ſatisfaciat noſtro; quandoquidem ultimus eiuſdem ſenſus a plurimo materiæ craſſamento præpeditus eſt. quapropter alia omnino viperæ pars huic uſui delegenda requiritur, quæ tum commoda maxime, quæ expeditiſſima atque ampliſſima ſit ex uniuerſo corpore. Atque hic ſi recte diſcernimus, unus opportune ſe offerens eſt humor, a principibus interaneis deciſus, & ad ſummas oris partes amandatus. humor inquam, quem infecturæ fomitem vocaui, ſpiritibus undique turgens, atque inter omnes viperæ partes ἀκριβώτατος, vigor, flos & ſummum operę precium: tantum abeſt, ut vile reiectamentum, inutile recrementum, & ſaliua ſit exiſtimanda. In hunc noſter ſcopus eſt defigendus; in hoc verti labor indaginis; in hoc conſiſtere, & acquieſcere notitia noſtra debet; cuius hę porrò ſunt qualitates. eſt acris & auſterus, eſt hęrens materię viſcidę craſſę, quemadmodum exactius in Capite oſtendetur poſt proximum primo, quod eſt de natura & conditionibus viperei veneni. atque, ut breuibus me expediam, tale chalcanthum aut chalcantho proximum ſulphur exiſtit. quare plurimum in viperam ſulphuris confluxiſſe videtur mihi, ſi tantum mea rite fidem obſeruata merentur: quę antequam a me exponantur, accuratius oportet ſulphuris naturam diſcutiamus.

Succus oris viperæ perfectio totius, & eiuſdem vigor.

Sulphur, Andrea Libauio definitore in lib. de natura metallorum, eſt ſuccus mineralis pinguis fœtorem acrẽ & pungentem emittens, habẽs partem ſubtilem inflammabilem partim craſſam terream fixam, intermixtam ſucco chalcantoſo; itaque ab illa inflammabilem facile; ob hanc figitur, ut nullis ignibus poſſit incendi. Ita quidem Libauius. Verum Geber in tertia Parte ſummę cap. 28. dixit, quod ſulphur eſt pinguedo terrę in minera terrę per decoctionem inſpiſſata, quouſque induretur & ſica-

Sulphur quid Gebro.

ca fiat: & cum indurata fuerit sulphur vocatur. Ita paucis definiuimus quid sit sulphur. quod prædicatum firme viperæ fecimus. Iam vero ad sic explicatum sulphur accedere, quod modo proluseram, viperæ naturam, declarant multa. Primum quod viuax & viuidum est hoc animal; vitæ autem longæuitas calore atque humore fouetur, Philosopho teste in lib. de Generat. quas duas substantias quo plenius in corpore reperias, quam in sulphure? Quod miris modis utrumque complectitur, seu sulphur vulgi statuas seu philosophorum. Quod si philosophorum sulfur concipias, equidem non dubitabo dicere nostrum humidum radicale cum natiuo calore coniunctum, nil aliud ferme esse, quam istud accensum, quod philosophi prædicant. Adeo verum est scilicet viperæ serpentis viuacissimæ sulfuream summam esse.

De sulfurea viperæ exsuperantia demonstrationes.

Natiuum nostrum humidum sulfuri respondens.

II. Quia cum longe magis ad calidam naturam quam ad frigidam appareat viperam accedere, propter eandẽ scilicet suam longæuitatem; & quia etiam concisa viuit; & propter veneni citissimam penetrationem, peruasionemque usque ad cor; & quia degit in frigido diutissime, ob has omnes & alias causas cumulatissime respondens inueneris eiusdem sulfur naturale.

III. Refert vipera sulfur odore, colore, prope etiam sapore. odore quidem tum ipsa, tum eiusdem excrementa; sed hæc maxime si in arca retenta diu, mox patefacta fuerint, fumidum, teterrimum, sulfurulentumque halitum reddunt: quin id & mortuæ viperæ arefactæ demonstrant pulueres, in quos si spiritum effuderis vini, senseris continuo nidorulentum in modum sulphuris halitum spirare. Colorem vero quis non videt illum ipsum, quem sulfur habere? colorum autem varietatem, a quo principio referat, præterquam a sulphure, qui fons est & parens omnium colorum Hermeticis: sed & sapor ichoris virulenti, quem gingiua & dens leoninus effundunt, acerbus, ut ostẽdetur, & ponticus etiamnum est; qualis & acidi sulphuris est. Quum autem sulphur chalcantini spiritus

ritus æmulum liquorem ex fumo reddit, ut Libauius ait, est & chalcantinus liquori ſapor luculentus, quamquam & alia parte retorridus guſtu perſentitur; quod & inflā-mabilem ſulfuris alteram conditionem indicat.

Quid quod ex viperæ corpore balſamum pulmonibus male affectis conducibile conflatur, reſiſtēs item putredinibus; & unitiuum cum primis, abſorptiuum & conſumptiuum, qualis ad unguē ex ſulphure ſuccus elicitur.

Præter hæc habet & utrumque prerogatiuam & conditionem ſingularem, quam corpora naturalia perpauca agnoſcunt. Illa eſt, quod cum portione terrea & concremento depreſſo volatilem & acutam proprietatem ſeruant: quæ duo quippe ſimul conſtare componiq; non eſt facile. iam vero cum componuntur, peregrina & noua res videtur & admiranda.

Sulfur & vipera pugnantes ideſt, acutas terreas cōplectitur qualitates.

Hæ rationes ſunt omnes a variis formis & accidentibus, ſicuti vides, petitæ: quas omnes una longe excellit euidentiſſima, quæ eſt huiuſmodi: euocat ſulphur ichores omnes ſalſos vitioſoſque, vel ſal nitrumque ipſum ad extimam cutem: ſic ſcabiem, pſoram, impetiginem, ſerpiginem, lichenas, maculas omnes & defedationes externi corporis emundat: ſic aduerſus venenatorum animantium ictus miram vim habet Galen. lib. 9. de ſimplic. medic. facultatibus. quo de ſulphure, quod una extrahendi virtute fieri, ſcientiſſimorum eſt iudicium. quod igitur vipera communi omnium calculo de corporis intimis & lepræ & elephantiaſis, & cæterorum huiuſmodi affectuum ſalſugines ad ſummum habitum euocat, attrahat, & educat: unde quæſo id habeat, quam ab una ſulfuris participatione, qua per naturæ prouidentiam magno noſtro bono donata fuit. Lege autem & Ioſephum Quercetanum diſquiſitorem naturæ diligentiſſimum, profeſſorem Hermeticum inſignem in Pharmacopææ dogmaticorum reſtitutæ cap. 23. demonſtrantem, quam uberem ſalis ſulphurei copiam, & veris, & autumni temporibus a tellure tota tum extime, tum intime precioſo

hoc balſamo ſcatente perfuſaque recipiant quotannis viperæ.

Oſtendi iam viperæ ſulfurei plurimum concrementi eſſe: verum enimuero nunc intelligi velim, haud ſimplicem ſulphuris eſſe ſummam, quæ prævalet in iſta beſtiola. Verum ſi venenatam eiuſdem naturam ſpectemus, & arſenicum nonnullum in ſeipſa conditum habet vipera; quod, definitore Libauio, ſuccus eſt metallicus, pinguis, inflammabilis, vicinus ſulfuri, virulentior tamen ob ſalem coniunctum, conſtans pinguedine ſulfurea, hydrargyro pauco & ſpiritu ſalis; quorum pars volatilis eſt, pars fixioni propior. hoc natura producitur: quod vero arte ex auripigmento fit & ſale. eſt autem, inquit idem author, in ſulphure virulentia maior, ob ſalem volatilem cum mercuriali ſpiritu & ſulphure copioſiore coniunctũ; quod tollitur ſublimatione, vel devaporatione cum ſale nitro, & tunc balſamus vulnerum euadit. Ita quidem Libauius de differentia ſulphuris & arſenici. Verum Geberus in tertia parte Summæ cap. 29. dixit: Arſenicum eſt ſubtilis materia ſimilis cum ſulphure; & non oportet illud aliter definiri quam ſulphur: in hoc autem diuerſificatur a ſulphure, quia eſt albedinis tinctura de facili, rubedinis autem difficillimę; ſulphur vero de facili rubedinis, albedinis vero difficillimæ.

Tale quidem cenſoribus Hermeticis, qui ſtudioſiſſimi ſunt metallorum, viſum eſt arſenicum; quod ſerpentibus addit atris Iupiter, Virgilii ſententia. Ego vero viperæ ineſſe iam præluſeram. Vnde autem hauſtum, ubi quæſierint obſeruatores mei: reſponderim protinus ad hunc modum. Credunt pleriq; cum Quercetano, quod viperę per vernum tempus conditæ ſub latibulis, inde roridam quandam hauriant ſubſtantiam, quæ ſal ſulphureum refert. Nõ credamus autem nos probabilius, quod eædem dum ſub terris, & harum ſpiraculis latitant, & ſulphuream foſſilium & arſenicalem ſubſtantiam colligant?

Enimuero ad quodnam venenum, virus; quod vipera con-

continet, & iaculatur, referas congruentius, quam ad arsenicum? Equidem credo ad nullum. Nam & acerrimam & volatilem utramque vim seruant, permeantiaq; in recessus intimos cordis utraque comprobantur pari cum acumine ac subtilitate, quæ spiritali sunt utriusque veneno. neque causam ob aliam, me iudice, perimunt hæc utraque venena, quam quod extinguunt animalis demorsi spiritus vitales. Id quod porro constitit mihi, atque aliis doctis viris spectantibus, pullum vipera enectum, & huic inspectionis usui dissectum: in cuius uniuerso corpore, aut per humores, aut per solidas partes nullam veneni noxam diligentissime peruestigatam inuenimus: qui tamen pullus breuissimo temporis momento, id est quamdiu passus viginti conficeres, expirauit. Illud autem, quod dixi de pullo nullum veneni vestigiũ referente, vidi & in cane, quem quum experimenti gratia Dorycnio venenassemus ego & Fabius Columna, mox mortuum exsecãtes nulla sui parte labefactatum a pharmaco comperimus. Mollitur autem admiratio & antiquorum obseruationibus super Alexandro Magno & Cleopatra, quos cum constaret veneno sublatos, nullum tamen in eorum corporibus veneni indicium aut signum extitit, autore Fabio Paulino in Quæst. Martiar. Libr. 2. p. 549.

Autoris experimentum.

Historia de pullo veneno cõfecto: in cuius corpore dissecto alienum compertum est nihil.

Historia de Cane veneno Dorycnij sublato.

Iam igitur, ubi tanta veneni, quasi fulguris transcurrentis pernicitas, & quæ apparentem nullam in extincto corpore noxam reliquerit; quænam amabo te sit interitus forma, quam spirituum vitalium pernicies & extinctio? Extinguit, inquam, opinione nostra spiritus necando arsenicum: quamquam contra dici licet, quod extrinsecus impositum arsenicum carnes corrumpat ac denigret: unde & septicũ vocatur. Cui nos oppugnanti dubietati satisfacit Hieronymus Fracastorius in lib. de contag. cap. 2. dicens: quod si quædam a medicis putrefa- „
ctiua dicuntur, hoc tamen improprie dicitur, simpliciter „
enim caustica sunt: appellantur autem putrefactiua hæc, „

„ illa autem caustica; quod caustica crustam & vocatam
„ escharam prius faciunt. Vocata autem putrefactiua ve-
„ sicam inducunt, quasi in his calor naturalis euaporet, si-
„ cut in iis, quæ putrescunt. Verum proprie caustica & il-
„ la sunt, ut arsenicum, auripigmentum, pytiocampe,
„ & cantharides, quæ putrefactiua dicuntur; cæterum non
„ putrefaciunt, sed urunt. Hæc ille. Cum quo viro conue-
nit & Petrus Castellus, qui æque luculenter & perite rē exposuit, lib. de Arsenico, & Sandaraca Sectione 6. Nos vero, ut demus medicorum vulgo arsenicum impositum ulceri carnem corrumpere ac denigrare, quasi non causticam, ustiuam, sed putrefactiuam vim habens; nihilominus ex habitu exteriori in interiora viscera raptum non mortificat quidem hæc, sed in spiritus suam vim exerens hos enecat ac extinguit: quo prorsus modo & vitæ spiritus infici viperæ veneno reor.

Petri Castelli testimonium.

Iam vero quoniam & sulfur & arsenicum viperæ attribuimus; arguet hæc nostra quispiam maxime chymicus, aut fossilium naturæ peritus, quod debuissem equidem rectius & compendiosius referre viperam ad arsenicum, quod suapte natura & sulfuris nonnullam partem complectitur, si credimus Andreæ Libauio in Lib. de Natura metallorum, cap. de Arsenico. Quando autem sulfuream portionem continet arsenicum, quid opus sulfuri & arrhenici corpora diuisim statuere, quæ licet utraque breui sub arrhenico complecti? Verum enim vero faciam, ut ne desideres probabilem placiti mei rationem. Nam quod discreuerim in vipera sulfuris & arsenici rationes, id fecit, quod discretas, has utrasque naturas obseruarim, non coniunctas atque complexas. Parte enim altera caro & habitus viperæ sulfureus videtur; parte altera venenum eiusdem arsenicale quid est. Sed enim discreta meo iudicio duo hæc viperæ elementa fuerint æquissimo naturæ prouidentis consilio. quod equidem capite disputationis huiusce quarto, credo luculenter explicatum: prætterquam quod & alia longe subtiliora discrimina

Discretum sulfur & arsenicum prouido natura consilio.

crimina sum expositurus, quum ad problemata enodanda deuenero. Quibus iam expensis, & regula, ut dicitur, Lesbia dimensis, nil errauimus & vera determinauimus nos viperam arsenico cumparantes, seu quidē quod citissime inficiant, seu quod spiritus inficiant utraque. est igitur arsenicale viperæ venenum. Quam demonstrationem exequuto iam mihi, nescio satis an assequuto, dissimulandum hoc loco non est, viris plerisque doctis, nempe Ioanni Baptistæ Capucio municipali meo, multo vero prius Andreæ Libauio in Alchymiæ Pharmaceuticæ Cap. 14. visas affinitatem habere cum hydrargyro viperas. Andreæ quidem illo argumento, quod viperinum sal pellit leucen, lepram, impetiginem feram, elephantiasin, alphum, scabiem feram, defluuia capillorum. Addit ex Aetio quosdam sputa pituitosa reiectare pro pediculis. Verum hæc aut nobis quidem suffragantur, qui viperæ sulfur attribuimus recitata modo vitia omnia finire valens, aut nostro vere placito nil repugnāt, quo constitutum est corpori vipereo plurimum arrhenici subesse: in quo arrhenico nec hydrargyrum desideratur.

De vipera cra si & concremento naturali.

Ioannis Baptistæ Capucij opinio.

Interim quando anguis huiusce naturam via quadam ulli non trita, sed plane abdita demonstraui, libet & nunc eiusdem οὐσίαν vulgatiori ratione, id est, secundum primarum qualitatum amplexum offerre tibi contemplandam: quæ proximo sermone disputatio futura est.

D E

DE VIPERAE TEMPERATVRA. CAP. VII.

§. I. *Ambigua viperæ natura.*

Differenda nunc eſt viperę temperatura; partim ut plena atque abſoluta pernoſcatur viperæ natura; partim ut ſatisfiat ſolenni noſtrorum hominum mori, qui de temperaturis rerum exponendis ſic ſolliciti ſunt, ut has imprimis eruendas velint. Igitur viperæ Craſin expoſiturus, illud monebo primum; iudicium de temperamentis abſolutum facile tradi diſputantibus non licere, contra quam autumant multi credentes ſe iam inſtituto ſuo feciſſe ſatis, cum decreuerint quidpiam calidum, frigidum, humidũ, ſiccum, ſeu binas has qualitates coniunxerint, ſeu ſeiugarint, & ſeiugatas rurſum conſtituerint in primo, ſecundo, tertio, & quarto ordine tales: quas res quidem cum cognouerint obſcuritate implicatas, implicant adhuc illi ipſi magis Qualitatis primum, ſecundum, tertium, & quartum gradum ſingulos late ſe fundentes: ut ſit gradus adhuc ille in latitudinis principio, medio, fine: quæ infinita per hos credita finita confectio, quò ſit quæſo comparata, niſi ut noſtram intelligendi imbecillitatem, noſtramque inſcitiam profiteamur, vel ut ſapientiæ potius frigide veliſicemur, quæ vulgaribus tantum palatis bene ſapit. Satius antiqui, qui tot ambagibus gratuito reiectis ſimplicitatem cum animi candore diſciplinæque integritate retinuerunt. Dioſcoridem nomino primum, qui cum in herbarum notitia tum veterum, tum iuniorũ, facile princeps communi omnium calculo fuerit æſtimatus; his calidi, frigidi, humidi, ſicci, tricis conſultiſſime abſtinuit calefaciendi, refrigerandi, adſtringendi, laxandi, indurandi, molliendi, digerendi, aperiendi, conclu-

Inſulſum temperamentorum quod vulgo fit iudicium.

Dioſcorides ex iudicandis rebus ſimplicium facultatibus laudatus.

cludendi, & aliis huiusmodi notationibus contentus. Sed stirpibus ad hoc tempus omissis, cęteras alias species prosequamur. Carnis natura sic nulli patet, ut iure merito controuersa fuerit Cardano Scaligeroque grauissimis magistris, qppe quæ ambigua sit ac πολυειδὴς, i de st multiformis. Multiformis quoq; ac πολυειδὴς crasis est argento viuo, de cuius primis qualitatibus cum à Galeni æuo per omnes nostros disceptatum sit; adhuc tamen incomperta eiusdem est temperatura. Sic autem obscure calidum est hydrargyrum, ut docti viri multi crediderint frigidum, refragantibus eiusdem effectis calidis. Præter autem hydrargyrum sunt ambiguæ naturæ metalla pleraque, aurum, inquam, ferrum, cuprum, stibium, sal, & omnes eiusdem species; Nitrum, alumen, aqua maris, chalcanthum, alcionium, pumex, cinis; & quis aliorum omnium seu fossilium, seu vegetabilium dissimilibus partibus constantium numerum recenseat? Simili ratione & viperæ natura gryphis grauibus perplexa est, & sic tenebricosa contradicentibus in se particulis, ut miraculo possit esse, præterquam quod hydrargyros est unum quodpiam corpus naturale. id quod fit quidem, iudice me, propterea quod atrabilaria & exusta viperæ natura est; atq; adeo partim calidi primigenii diuaporati defectum, partim adscititii excessum præ se fert una.

Carnis temperatura minime plana.

Hydrargyri ambigua natura.

Vipera haud facile explicabilis natura.

§. II. *Quod frigida vipera sit, ex medicorum quorumdam opinione.*

VErum tamen alia medicorum contradictio fuit, atque alia definitio, quorum alii calidam absolute, alii absolute frigidam voluerunt. Ita quippe frigidæ vipera naturæ visa est Galeno in lib. 2. de locis affect. c. ult. & in l. 4. meth. med. c. 3. mox vero hic idem quasi se ipso correcto in lib. v. de simpl. med. facult. calefacientes & exsiccantes vipereas carnes fecit. Alii vero deliberate frigidam feræ naturam sanciuere per hoc; quod quatuor

Vnde frigida vipera iudicetur, argumenta.

tuor menses hieme, dictante Gal. in eod. de locis affectis, sub terræ latibulis abdita omni escarum genere abstineat, nil sese consumens, sed suo se humore & superuacuis corporis alti reliquiis sustinens. Adhæc animal est torpidum atq; hebes præsertim hieme, quippe quod χθόνιον idest terreum Apollon. Argonauticon 4. visum est atq;inde fortasse fit, quod terram huius esum sacra Gen. prædicarit, cui consentit id quod Virg. 3. Georg. scripsit.

Et tophus scaber, & nigris exesa chelydris
Creta.

Pręterea reptile animal de exsanguium genere censitum vulgo, frigoris est impatiens; sole aprico gaudet, contrectatu siue per hiemem, siue per æstatem frigidum, quale Virgilius appellauit in his;

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Et rursus;

Frigidus, ò pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.

Præterea sunt & alii, qui, quod minime porosum viperarum habitum obseruarint, sed undique conclusum & squamis asperis solidisque cæcum; frigori id factitanti ascribentes; frigidum in his elementum præualere facile sibi persuaserunt, persuadendumq; aliis voluerunt. Ex his est Rhazes 35. Contin. 3. è iunioribus vero Iacobus Greuinus in lib. 5. de Venenis; qui & aliud ad modo recitata multorum hominum argumenta hoc adiunxit; quod voracissimæ cum sint genus hoc angues, nihilo tamen minus perparum potent; argumento, inquit, perspicuo, quod frigidæ madidæque sint apodes naturæ.

Vlyssis Aldrovand. de viperæ frigiditate argumenta.

Præter hæc autem sunt & alia frigidæ naturæ testimonia per Vlyssem Aldrovandum producta, quæ parum magni ponderis cum sint, repetenda non curo. Tantum illud Aristotelis adduco; cui tantus non videtur viperæ calor, ut mollia sub ventrem oua queat indurare; quare & humidiorem frigidioremque philosopho excessum est visa vipera referre. His argumentum ab Antonio Bertiolo Mantuano Ideę Theriaces scriptore nouissimo prolatum

latum est adnectendum; qui frigidam & humidam censuit viperæ conditionem propterea, quod binas quotannis excutiat uniuersi corporis exuuias, quæ sicut cæteris in animantibus epidermis, sic superuacuæ redundantisque pituitæ crassamentum videtur.

Berthioli ad viperæ frigiditatem astruendam argumenta.

§. III. *Quod calidæ vipera sit naturæ nostro decretó.*

HAec isti de frigenti viperę natura. verum meam mihi mentem aperire si licet, calida & acris viperæ natura censetur. cuius ego rei demonstrationem tentabo contexere petitam ex variis viperæ affectionibus, & propriis conditionibus, quæ tum animum, tum corpus, tũ utriusq; complexum id est plenam eiusdem formam consequuntur. Incipiam autem ab his quæ sunt corporis, ut quæ paratiorem exhibent comprehendendi rationem. Prima est conformatio plenissima atque absolutissima viscerum interiorum, quæ tot numero sunt viperæ, quot & animantibus sanguine præditis perfectis, cum quibus una die quarto geneseos à Summo cõditore creata fuit, ut Roberto Fludio placuit: quæ partes sunt, cor, diaphragma, pulmo, iecur, renes, lien, vena porta, & vena caua, arteriæ suis locis; hæc rubra & nitida non aliter, quam maioribus & validi roboris animantibus. Verum pulmones cum sua fistula quid reliqui? cuius ex omnibus tanta est potestas, ut vel hoc uno debeat videri vipera calida, quando nulli spirare datum animanti, cui calidus sanguis non sit, autore Theophrasto Peripatetico, vel cui pulmo non sit autore Francisco Massario in nonum Plinii, qui & hoc ex magno Aristotele professus est, qui l. 3. de partib. animal. c. 6. quod est de pulmone: *quæ viuipara sunt*, ait, *maiorem & copia refertum sanguinis habent* (pulmonem) *propter calorem naturæ suæ ampliorem.* Ouipara vero secus ex albidis vero partibus sunt gula, fellis vesica, ventriculus, mesenterium, intestina, matrix, testes intimi numero quatuor Baldo Angelo Abbatio,

A plenissimis conformati primò corporis numeris.

penes duo, & vaſa ſpermatica, præparantia, deferentia, cerebrum, & ſpina longiſſima muſculis & neruis inſtructiſſima, ſeries ad ſummum plena vitalium, naturalium, animaliumque partium omnium, quas & numero multiplices, & officiis exacte præſtabiles credas a calore non admodum ubere procreatas atque formatas? Quem ipſum uberem calorem declarat & feræ efferata ſalacitas. Declarat & fœcunditas incomparabilis; quippe quæ ſingulari fœtatione vigenos & quinos geſtat catulos: bis autem anno cum pariat edit uſque numero quinquagenos, non piſcium more ex ouis excluſos, verum utero fotos atque perfectos, rem conſone adnotantibus Baldo Angelo Abbatio in operis de viperæ natura veſtibulo; necnon Vlyſſe Aldrouando in cap. de temperamento, qui Vlyſſes profeſſus frigidam viperæ naturam, rem maxime aduertendam non aduertit, ideſt, quod hi catuli ſinguli prodeunt amicti triplici membranarum inuolucro vaſis umbilicalibus, cum cætero perfectorum animantiũ apparatu: neque etiam aduertit alias in eodem capite ſe profeſſum paruulos fœtus ſuumipſorum feruorem, ſuãque acrimoniam parentibus reſpondentem, exordio fouere; quod prior etiam ſcripſit Abbatius eiuſdem de vipera tractationis cap. 6. Quin etiam argumento perfectionis & caloris viperæ ſingulari; poſtquam iidem elapſi de matris utero catuli membranulam uterinam abs ſe diſruptam depoſuerunt, ſexto deinceps die propriam aliam quaſi interulam fœtationis ſuę ſenectam excutiũt. quam rem de compoſito obſeruatam in calce Hiſtoriæ Naturalis primus adnotauit induſtrius vir Ferdinandus Imperatus. Quoniam autem de fœcunditate dixi viperarum, ſcire licet hanc nedum ipſas ſibi ſeruare, ſed & iis, qui eam implorant, ideſt, qui illa utuntur atque veſcuntur, generoſas animantes refundere & communicare, ac nedum iis, qui procreationis aliquem fructum nouerunt, verum etiam iis, qui geniales Venerem & Iunonem fauentes ſibi nunquam ſenſere. Cuius rei teſtimo-

Vipera eſitata fœcunditatem ſterilibus refundunt.

nium

nium fecerunt Cæsar Claudinus in op. de ingressu medici ad infirmos sect. 6. & hoc viro prior Marcus Gatinaria Ticinensis vir & scriptis suis, & Iac. Syluii Parisiensis imitatione commendatus; qui curatam a se viperinarum carnium usura leprosam fœminam narrat 40. iam annis ex constanti sterilitate mascula prole donatam. Quę sic excedens viperarum sibi atque aliis seruata fœcunditas, ex quonam quęso fonte proueniat, nisi ab una sua corporis & viscerum calida temperatione? Talem profecto cognouit Hieremię interpres, qui in capite 14. Quia magnus, ait, est ardor in serpentibus propter calorem internum, coguntur ventum haurire, ut contemperent interiorem ęstum, quo uruntur. Ad has duas maximas anguis dotes ex eodem caloris fonte manans accedit viuacitas, quę ad 300. usq; annos extenditur. Neq; vero contenta fuit natura tam diuturnam vitam huic animanti profundere, sed talem quoque procreauit, quę longęuitatem etiam in alios posset suo ipsius usu transfundere. Porro testatus est in lib. 7. Nat. hist. c. 2. Plinius Veronensis voratores viperarum populos centum & sexaginta annos attigisse. Romulum vero Pollionem per hanc centum annos vixisse. Degat autem secundum seipsum tam longæuam vitam animal, quod natura frigidum sit? Sicut autem secundum seipsum hoc animal calidæ naturæ iam cognoscitur, ita etiam ad generationem relatum, vel eo monstrante, quod una e serpentibus viuum animal parit, ut relatum est ab Arist. lib. 1. de Generatione Animalium, relatum quoque Nicandro in Theriacis: Custodia.

Sola etenim viuo grauidatur vipera fœtu.

Vnde & nomen adsciuisse vipera credita est. Atq; conditio hæc, & prærogatiua ex feruida viuidaque serpentis natura non nasci non potest. Etenim viuiparis calor redundet oportet; quod satum concipere, conceptum augere, auctum perficere, perfectum excludere commode potest. Confirmauit, & hoc Vlysses Bononiensis, qui narrauit more sanguineorum animantium coire, genera-

re, concipere, parere, & pleraque alia facere, quæ calidi fomenti plurimi, sunt indicia. Ad hæc autem consule, & quæ in fine Cap. huius adscripta sunt nostra firmamenta. Interim nos, & alias rationes prosequamur, desumptas à minus communibus & peculiaribus corporis affectionibus eiusdem, quē nos adscribimus, caloris sobole. Harum prima esto fellea redundantia, qua una in rabiem æstate, in furialem iram cætero tempore vipera cietur. Ex eodem quoque caloris principio proficiscitur & incessus, quo Horo Apolline censore sic excellens visa est antiquis Aegyptiis, ut hi cursu velocissimum hominem expresserint viperæ pictura. Boreæ vero & Erichtonii prępetes cursus per caudas viperinas utriusque pedibus affixas. Hoc quidem Hygino in fabulis, illud Pausania in Eliacorum primo testantibus.

Fellea redundantia, incessus pernicitas viperei.

Sic autem, dum se suaque volumina prouolutim explicat, confragosus est viperæ cursus, & cum his coniūctum seu cursitantis maioris belluæ sonitum obstreperum audire putes. quam rem prætérquam de dipsade viperæ specie docuit Auicenna, probatissimæ quoque fidei Sacerdotes Carthusienses, viri, qui nemorosa incolunt, testificati suo nobis experimento fuere. qualis fortasse motus dictus, est Furia, minus quidem Latine, verum exprimente ad viuum ratione Bernardo Gordonio professore Mons Peliensium antiquissimo, in breuicula tractatione quam scriptam reliquit in Libro de Venenis. Cuius viperini æstus etiam specimen est, quod fumida (ψολοεὶς) appellata fuit Nicandro. Adhæc est vipera pruriginosa odoratu, vel solo, sicut Oddus Patauinus ait, contrectatu: estque sudorifera sic, ut Bezaarticum animale dictitarit Ioannes Hartmannus. Inde morborum contumacium & frigidorum expugnatrix est præcise sic, ut à calidorum aggressu sit cauenda, Iulio Cæsare Claudino monitore in lib. de ingressu ad infirmos sectione 6. Igitur & calido vitio correptis obuersa in curationem vipera plurimum nocet, & frigido languore grauatis tantundem

pro-

G. Georgi f.

proficit, ut Galenicus homo probatus affirmat: si tantum constet axioma vulgatum, quod perpetuo per contraria curatio recta sit; indubitato iam, & expresse calentem, & non frigentem viperæ naturam agnoscis; potissimum si addideris, quod in Cent. 1. testatus est Amatus Lusitanus in Agri Nursini frigentissimo fonte, qui distat octo miliaribus à Fulgino urbe, si demorsi a vipera vel serpente venenosis una hora madescant, continuo liberos se sensuros. Aestuosam item agnouimus viperarum naturam, quod in locis æstuosis maxime proueniant hæ serpentes: in sitiẽte, inquã, Africa, in παμφόρω Asia, plurimę; in Europæ vero frigidis locis, quampaucissimæ. Quod adnotauit Bernardus Gordonius in lib. quo de venenis a morsu; educta scilicet specie eductrici & conseruatrici suæ causę id est patrię telluri respondente. Pręter hęc calidę viperę naturę respondent, & alia effecta calida, qualia quidem sunt, partim quę dixi, partim & quod mox additurus sum apertissimum. Idest quod menses morantes explorate ciet, quod nostro quidem experimento vidimus, vidit & retulit obseruationis fide centenę Zacutus peritissimus medicus Lusitanus, qui in Medicę Praxeos historię lib. 3. c. 9. quod est de mulierum menstruo
„ madentium diętis: carnium, ait, viperinarum ad menses
„ ciendos torpidos esus Lusitanis fœminis est solennis.
Cuius quidem aperientis & euocatorię facultatis nulla mihi admiratio est prę feruida & acuta serpularum istarum natura. Adeo quidem feruida, ut neque poetas fugerit, primum Nicandrum cui φολοεὶς est vocata idest ardens & fumida, quod iam dictum est; deinde Virgilium, qui ait:

Parte ferox ardensque oculis & sibilat ore.

Sic & Ioannes Casa in Tetradecade epigrammatum suę linguę cecinit;

Se ben pungendo al cor vipere ardenti &c.

Et Marinus noster in altera sua tetradecade:

Questa delle cui polpe opra vitale

Com-

Compon medica man, vipera ardente.

Adeo scilicet Græcis, Latinis, Hetruscis vatibus nota fuit ardens viperæ natura.

Sic iam caloris plurimi transfusu in varias viperę functiones atque affectiones calida plurimum atque ignea monstratur eadem. Quæ nostra multa confirmat & roborat una testificatio: quam mox subnectam Eusebii, & Iacobi Billii æstimatorum magni virorum; quorum posterior in Epiphanium, quo de serpente primo immortalitatis nostræ corruptore ex ante dicto magistro transtulit hæc: Quare magis forsan physica ratio sit, quam ex „ veteri Aegyptiorum Phœnicumque Theologia collegit „ Eusebius. Videlicet serpentes spiritalissimos esse anima- „ lium omnium. nam absque manuum, aut pedum, & om- „ ninò absque alicuius organi exterioris adiumento, exi- „ mia celeritate feruntur, varias in figuras ac formas, gra- „ diuntur, inuoluto, reuolutoq; gressu in quamlibet partẽ „ rotantur. Hoc autẽ inde habent, quod præ cæteris ani- „ malibus igneã naturam participent. Id decantatissimus „ ille Psaltes sacrarum litterarum Scriba, quem summum „ Deorum interpretem Aegyptii putarunt, cuiusq; libros „ Arrius in Græcam linguam traduxit, concione significa- „ uit, cum conniuente atque adeo clausos habente oculos „ serpente tenebras diffundi; illo verò palpebras oculo- „ rum erigente, luce omnia repleri scripsit. Hinc summa „ in has animantes religio: quibus templa erigebant, quę „ pro Diis venerabantur, rerum omnium principia puta- „ bant: quin & Deum appellabant Ophionea: de quibus ex „ Pherecyde, & Zoroastre apud eundem Eusebium plura. „ Hæc ille. Dixi iam caussas omnes interiores ac propiores, quibus hæc nostra serpens potuit affectu donata calido satis apparere: remotiores nunc persequar confirmationes: quarum primam offendet consideratio victus. Quid enim præferuidæ non æstimetur naturæ fera, quæ propemodum exurentibus ac retorridis utitur escis? quę sunt Aristotelis testimonio in l. 4. de hist. animal. c.

Calida sicca viperæ natura ex assiduo suo victu monstrata.

49. campestres scorpiones; Gal. vero obseruatione in lib. de Theriaca ad Pisonem, sunt pythiocampæ, bupreſtes, erucæ, cantharides, phalangii, scarabæi, stelliones, mures aranei, parui bufones, & aliæ hoc genus bestiolæ, quæ sunt omnes aerea, sulphurea, & nitrosa natura. Tanta autem est eiusmodi victus vis apud Libauium in Alchymiæ pharm. cap. 7. ut plus in victu venenatæ causę esse, quã in natura putet; persuasus ab eo scilicet, quod certis in locis mortiferę sint angues, in aliis non item. In Anglia porrò multos viperis demorsos, & in vita seruatos, quia non sunt ibidem hę ferę venenatę, se vidisse perhibuit Ioannes Hougthon eruditissimus physiatrus amicus meus: quod idem certa historię fide Gerardus mercator in Atlante maiori confirmauit. contra vero uniuersa maris Atlantici ora, quę à perpetuo stirpium virore Capo verde nominata est, venenatis plantis sic est referta, ut gustatis obuiis herbis ac fructibus e vestigio pestiferæ sint serpentes? quibus gignendis & Africa sic obnoxia est, ut inde ὀφιοῦσα id est serpentifera dicta sit; veneno scilicet terræ insito scatens ad procreandam anguium malarum vim accommodato. Ad victum accedit proxime potus; ex quo genere cum vinum sit, cum hoc quidem tanta viperæ sympathia est, ut nobilem argumentationem inde deduxerit Andreas Libauius Lib.

Africa serpentibus obnoxia.

Vipera cum vino sympathia.

„ 1. de Magisteriis. cap. 19. dicens, cur in vino suffocatæ
„ viperæ reddunt id efficacissimum ad eum morbum, qui
„ alias videtur inexpugnabilis. Delectantur viperæ vino:
„ symbolica est spirituum & succorum utrorumque ratio,
„ in symbolum habens facilis est transitio, ibidemq; prom-
„ pta actio ac passio. Hæc ille. Verum enim vero vino non tantum maturo, sed & matura vua delectari viperas ab obseruatoribus audio peritis.

Vipera qualitatem suus prodit victus.

Cæterum hi viperæ victus, hi potatus vorantem hanc declarant calidam bifariam: & quod materiam exhibent talem, & quod, quæ talibus delectetur, autore Galeno in lib. Artis med. visceribus itemque talibus sit oportet; quam-

quamquam verò apud eundem Libauium lib. Alchymiæ Pharm. cap. 7. quorumdam experimento coniecta in amphoram vipera vinum non attigit. Neque id aliquid facit, spectata eius ob captiuitatem consternatione: quandoquidem, ut idem Libauius & Cardanus aduertunt, escam non attingunt captiuæ: quod & Ioannes Branchinus Pharmacopæus in Theriaca quotannis paranda præstanter exercitatus captis sæpius experimentis cognouisse perhibuit nobis.

Contradicens nobis obseruatio.

Viperæ nil gustant captiuæ.

Quid enim, amabo te, proximum vinum velut attiguā Tantalus aquam abnuat, aut detrectet? cuius alioqui liquoris sic appetens est, sic etiam incontinens, ut hoc in præsepibus proposito per insidias; statim accurrens quasi ebrium odore animal ab inuigilantibus venatoribus captetur Arist. autore in lib. 10. de Nat. Animal. c. 4.

Vipera per vini insidias capitur.

Habes iam ex circumstantibus corpori affectionibus demonstrationes. Reliquum esset, ut de his, quæ referuntur ad animum, peruideamus. Ex quorum numero sunt prouidētia, cautela, vigilantia, perspicacitas, & sensus alii. Verum has omnes in proximo Cap. de Characteribus & conditionibus ad plenum seruo mox exponendas. Satis esto nunc astutiam à F. Ponzetto in Lib. 3. de Venenis lib. 9. ad originem omnino calidam pro confesso relatam: ad quam item ego pro confesso referam, & truculentiam, atque audaciam, quam hominibus non dico, sed & gigantibus, sed & vastissimis, & montiformibus bestiis pusillus vermis insultat. Tapinosin porro commisisse mihi videtur Poeta, qui dixit:

Parua necat morsu spatiosum vipera taurum.

§. IV. *Cæteræ animi dotes quæ peracrem viperæ conditionem ostendere queant.*

QVæ cuncta fortasse spectantes antiqui sapientes, prudenter attribuerunt angui tantum ignei vigoris, & spiritus, ut huius imagine, ac pictura spi-

ritum ipſum mundi voluerint deſignandum: quo quid efficientius, quid auguſtius dici queat? Quoniam autem originum viperæ mythologorum modo meminimus, ſi quidem his uti licet, ideſt, ſi ſua his autoritas ac fides, quæ profecto non inſolens eſt, non derogetur; nonnulla ex iſtarum loco veritas, quam defendimus apparebit: ex his unam & plane ſingularem accepero Typhonis, ex cuius ſanguine feruentiſſimo alioquin atque æſtuoſiſſimo ſerpentes & viperas antiqui voluerunt natas, ipſum ſic dipingentes. ex humeris iſtius centum capita ſerpentum eminebant; in cruribus maximè viſebantur viperarum ſpiræ; Corpus erat totum pennis obſitum; crines impexi; barba prolixa; oculi ignei; ignis ex ore multus efferebatur; ut ex proxima figura facile diſci poteſt. Iam verò cum Typhone coiens Echidna, ideſt fœmina vipera aquilam peperit, quæ Promethei iecur exedit perpetuo, ut eſt in Hygini fabulis; itemque Chimæram edidit, ut Cœlius tradidit Rhodiginus. Ex calidiſſimis igitur elementis aut acceptis, aut traditis, quæſo te, fuerint frigidiſſima an verius calidiſſima viperina ſeminia?

Tiphonis deſcriptio.

§. V. *Aduerſantium argumenta diluuntur.*

Satisfit aduerſantibus aliorum argumentis.

APeruimus iam noſtram de viperæ natura ſententiã; aduerſariorum nunc nos oportet ſatisfacere rationibus. Primum autem primę, quæ frigidam feræ naturam adſtruit, per hoc, quod tres aut quatuor menſes lateat, alimenti quidem indiga, nec ſeſe conſumens anguis. Hoc porrò nihil efficit, nihil obtinet. Præterquam enim, quod alimento paſcitur nobiliſſimo, quod ſal eſt ſulphureum ſubtiliſſimæ naturæ balſamum, tum per uniuerſam terræ faciem, tum per interiores huius ſinus diffuſum: quo uno ſtirpes animantur, ac vigent, authore Ioſepho Quercetano in Pharmacopęa reſtit. cap. 23. atque etiam autore Stephano Roderico in lib. de Meteoris microcoſmi c. 4. & Sebaſtiano Baſſone in lib. naturalis philoſo-

G. Georgi f.
phræ

phię aduersus Aristotelem, qua de puluere serpentino & Philippo Tinello in libr. de Genethliacis viperarum, victum sub latibulis hauriunt ęthereum, quod multo potius digniusque est sulphureo terrestri balsamo. Quod balsamum, quodue alimentum, si per id temporis non est viperis; quęso bonos homines, qui contraria sentiũt, quid modicum tempus esca fraudatę sub capsulis viperę contabescant? Quid autem, ut ne contabescant, suis in captiuitate superfluitatibus ali diu non possint? Dicent captiuas superfluis suis succis maxime etiam nutriri, sed defectum alimenti, quo se nutriunt, non vident. Quippe ne sic inedia contabescant in usus optimos theriaces captę viperę, sollicite cauendũ nos monuit Abbatius in c. 8. Pręterquam autem, utrumlibet istorũ alimentũ atq; fomentum nacta est: adhæc sopita sub terris anguis se ipsam non consumit, propterea quod crassius & densius, & pinguius suum humidum radicale reluctetur. Est autem, vides, hoc humidum non vulgare, quale videlicet animantibus pene omnibus est commune. Verum adstrictum & pressum & glutinosum, quale resiniferis, & oliuiferis & omnino viuacibus natura contribuit: est priuatum, quinimo quale & auro affingit Ioannes Heurnius in Lib Medic. institut. c. 6. Adeo, inquam, pingue, densumque est humidum viperę natiuum, ut ad hanc causam singularem referatur a Peripateticis plerisque professoribus ab ipso Peripati Magistro communicatum in 11. de hist. Animal. oculum angui dilaceratum, & caudam resciſſam sua ipsorum vi colligatas redintegrari. Sed & denticulos obeliformes, quos excussiles sępe deprehendimus, viperę singulis vernationibus reparari testati sũt obseruatores naturę, vel ut alii crebrius etiam his periodis. In menses singulos prodidit Ioannes Baptista Hodierna Siculus Agrigentinus Palmensis Mathematices & naturæ subtilioris consultissimus in libello de dente viperino mihi nuncupato. Est, dixi, quidem hoc humidum excellenter crassum. Adde verò impense multũ, usque

Viſciditas ſubſtantiæ faciens ut diſciſſus oculus & cauda viperæ reparentur.

usque adeo, ut quo pacto vitam absumentibus caussis diu resistat, & viuax diu persistat, eadem ad unguem ratione ἄσιτος, idest cibo abstinens sine vitæ offensa supersit diu. Sic quoque Draco Aethiops summam emensus senectutem sine cibo tempore multo viuit, Aeliano, & autore prisco lib. de rerum natura testantibus. Quid plura? Annua durare fame serpentes prodidit Plinius, & serpentium mater dicta vipera Indica de genere hoc est Nerimbergio teste, humido nimirum & pingui principio affluente. Quo ipso donata bestiola nostra Pythia non persentiatur frigida. Porro grauiter in Com. 2. de locis affect. Rodericus Fonseca distinguebat aliud quidem esse acrimonia & intensione caloris pollere; aliud copia innati calidi abundare; atque serpentes hac boni natiui conditione frui, consentit; licet altera caret apparente. Ita quidē ille. Nos vero & hoc calore, sicut & illo potiri viperas iam ostendimus. Hæc nos quidem de qualitate & copia vitalium duorum elementorum: quibus utrisq; modis accedit & admirabilis proportio, qua, conditore sic volente, gaudent serpentes. calorem humido proportionatum vocat Petrus Aponensis interpretatus problema postremum decimæ sectionis: quamquam & vim siderum addit, quæ inediam inducant. Quæ autem ista sint ex Materno & Astronomis habes. Nunc, ut rem quasi manu palpes, afferam exempla τῶν ἀσίτων nonnulla. Simile quippe accedit Tarantulæ calentissimæ alioqui bestiolæ, quæ quinquaginta diebus ieiuno vixit stomacho Vlyssi Bononiensi cap. de victu. concordatque Aristoteles qui diu sine ullo cibatu viuere nos docuit phalangia. Sic denique accidit aloes herbæ, scillæ, pancratio, quæ extra terræ amplexus viuunt, vegetantur, florent, nec consumuntur etiam per longa tempora de laqueari suspensa. Sulfur, quoque natiuum sua pinguedine & crassitudine diu flammam fouet, uno sic volente plurimo crassitudinis suæ fomento. At equidem quid plantas, fossilia, curiosius attexo? quando per Auicennam lib. 3. Cap de de-

Indica vipera serpentium mater appellata.

Ad Rodericū Fonsecam.

Proportio vitalis humidi calido respondēs.

Sidera quæ inediæ seruiunt viperarum.

A plerarumq; stirpium exēplo.

A sulfuris exemplo insecta.

Inedia. destructione appetitus, abstinent Vrsus & Echinus terrestris plurimaq; animalia cibo per hiemem tempore longe extento. Plinius verò lib. Hist. natur. 8. c. 25. Crocodilus quatuor menses hiemis inedia semper transmittit in specu: feruidum alioqui quadrupes, ut ostendunt acerrimus eiusdem visus, prædiuinatio, pugnacitas, rapacitas, longæuitas, duo de viginti cubitorum magnitudo, perpetuum ad usque summam senectam corporis incrementum, partium deniq; suarum aduersus frigidos mortalium languores adiumenta. Huic sic affinis est Scincus, ut terrestrem crocodilum dixerit ex communi omnium consensu Plinius lib. 28. c.8.& multo prior Dioscorides lib. 2. c.6. Atque Scincus est adeo calente natura,ut cupiditates veneris accendat ad hanc inflammãdam præcipuus. Ad hos glires & taxus plenos menses dormitant arborum hospitati ramis, haud frigidæ cæteroqui belluæ. Nec frigidi item verum calidissimi phocæ nimiũ diu dormiũt,ut perhibet Aldrou. De quibus Mart.

Dormitis nimium glires vitulique marini.

Nec equidem dubito, quin ex amphibiis aliis, & ex uniuerso genere animantium sint longe plura, quæ per hiemem dormitent & abstineant esu.nam & pisces more serpentium hieme latent. Atque adeo tum calidioris, quas ante commemorauimus, tum frigidioris complexus animantes latibula colunt hyberna. Vsque adeo ut constet iam & calentibus & algentibus promiscuè dormitatoribus geniis esse commune per hibernos rigores latere. Verum his missis longum viperæ ieiunium ut fiat istorum opinione dicamus. Opinantur, inquam, humore fieri multo, qui certè fuerit calori pabulum undecunque congerenti. Quod eorum assumptum falsum ostenditur propterea, quod exsiccatiuus, & consumtiuus eiusdem usus compertus est, ita ut podagram excutere plurima parte valeat his, qui defluxibus eiusmodi sunt obnoxii. Quod præclarè professus est Gal. in lib. de Theriaca ad Pisonem cap. 15. & Aetius lib. 12. cap. 97. & post hos

Carnes viperæ podagram abigunt.

hos nouissimè nostra ætate Carolus Panicellus Florentinus, homo peritus in suo de apparãdis in esũ viperis tractatu. Quamquam quid longe petitos testes appello, quando, si fides tamen est meo & amicorum experimento, comprobatum est, viperarum esu tostarum podagra vexatos, etsi non ausim dicere absolutos, tamen ita leuatos, ut contentos beneficio vidisses. Cæterum non vident argumentatores amici calorem aliorum omnium animantiũ lõge superari à calore nostræ viperæ, utpote, quæ viuit tercentos usque annos, quotannis sese renouans, & restaurans bis. Quo dulces elegi Tibulli de nostra mortalitate querentes legimus.

Aeuum viperæ.

Crudeles diui serpens nouus exuit annos.
Formæ non ullam fata dedere moram.
Anguibus exuitur tenui cum pelle vetustas.
Cur nos angusta conditione sumus?

Sic quidem ille percontatur tropice. Verum nos serio physice respondemus, quod superat nostræ calor viperæ vitalis tenacitatis conditione, quã agnoscentes Aegyptii apud Horum Apollinem ratam firmamque constituere. Cui placito consentit & illud Aristotelis, cuius in lib. de Longit. & breuit. vitæ cap. 5. ea sunt decreta: *Causas æui longi, quantitatem & qualitatem humidi vitalis videlicet, si multum hoc sit & pingue, sic ut nec facile exsiccetur nec congeletur. Altera causa calidum est, quod non patitur humidum congelari. Tertia est debita proportio inter calidum & humidum. Quarta paucitas excrementorum, utpote quæ sint naturæ contraria.* Hæ porro conditiones omnes inesse videntur viperis, indeque has diu viuaces. Humoris enim vitalis vis ipsa facit, ut diuturnam in ieiunio vitam conseruent. At pinguitudo adstruitur, quia oculi caudæq; insectę rursus complicitę coalescunt. Tertio humidum nullis rigoris aut terræ incommodis congelatur. Excrementa autem huic animanti inter omnes paucissima aduertimus. quin & nostra podagrissantium excrementa comesa resiccat ipsa. Quod si

Longæ vitæ causa secundum Aristot.

ca-

calorem imbecillum adſtruunt iſti viperæ longi ieiunii tolerantia, falluntur iidẽ non ſpectantes quod ſerpentibus modicus in dies ſuæ ſubſtantiæ fit effluxus, nec ſunt quæ auiditatem augeant, quod Plinius aduertit: deinde non ſpectant, quod ita puſillo per illos calore vel frigentiſſimas eſu Salamandras euincant, frigentiſſima ſuper terra interdiu noctuq; per hiemem perque rigorem incubantes. Adhæc accedit aliud obſeruatione longa cõpertum, quod nil vipera mandit, ſed omnia tranſuorat integra; nudas ſcilicet nidorum prępetes aues plumoſas, lacertas, mures, ranas, bufones, quæ exſiccata diu nil cõminuta reddit per membrum ſui ſeceſſus, Ait quidem Libauius in Alchymiæ Pharmaceuticæ cap. 7. Verum per os reiici ſuetas auium deuoratarum plumas & oſſa ſiue draconibus ſiue ſerpentibus aliis prodidit Plinius. utcumq; tamen eximiam alimenti partem torrido archęi alembico extrahit, quę interim omnia ventre reperta, dum occiditur forte fortuna, nihil putere, licet à duodecima die vorata comprobarunt Theriacopæi noſtrates plerique, & Doctor medicus rerum naturę ſtudioſiſſimus Ioſephus Donzellus Neapolitanus: quæ utraque ad viperei conceptaculi ſiccitatem referamus oportet, & ad igneam eiuſdem naturam. Quam deprehendit Gaſpar Volphius apud Conrad: Tigurinum hæc habens: Scorpionem & „ Viperam ratione contrarii veneni ſeſe mutuò interimere „ obſeruauimus. Nam cum in Italia eſſem, mihique & Do- „ mino Georgio Cellario medico Tigurino collegæ nunc „ meo, vipera data dono eſſet, venati ſumus Scorpium. „ Nam in domo habitationis noſtræ locus erat humidus „ qui hoc inſecto ſcatebat. eum cum vipera ampullæ vitreę „ incluſimus, quæ paulo poſt utrimque morſu & ictu datis „ interierunt: utrum vero eorum prius obierit non recte „ memini. Ex quo veneni contrarietatem facile quis co- „ niecerit, quando à ſimili nulla fit paſſio. at ſcorpionis ve- „ nenum frigidum eſſe ſatis conſtat, cui calidum viperæ „ venenũ exitio eſſe potuerit. Hæc ille. cui frigidum ſcor-

Reiectant per os exſiccata omnia ſerpentes.

Pugna viperæ & Scorpij.

pii

pii venenum adstruenti suffragatur & ipse Galenus in lib. 4. methodi medendi Cap. 3. Post hunc Bernardus Gordonius in libro suæ septemplicis medicinæ tractatulo de Venenis; Santes Ardoinus in libro octauo de Venenis cap. 1. Gul. Rondeletius in Methodi Therapeuticæ cap. 41. & alibi etiamnum de Peste tertio qua de Venenis. Item H. Cardanus in l. 11. Contradictionum tractat. 5. contrad. 9. pag. 176. Conradus Tigurinus in libello de Scorpione, lemmate præposito de Ictu; & Thomas deniq; Iordanus in 3. de peste, qua de Venenis. Hæc quidem de humoris materia. Cæterum quod ad calorem, volunt & quod frigidum viperæ temperamentum iudicandum sit, propterea quod hieme stupidæ atque exanimes fere suis in latibulis reperiantur. Sed respondet Petrus And. Matthiolus in 6. Dioscorid. cap. 4. nullam aliam ob caussam id illis accidere, quam quod earum natura, quæ calidissima est, id maxime refugiat, quod sibi contrarium sentit. *Visitur hoc pariter*, inquit, *in piscibus, qui cum frigidi sint natura, cum primum ex aqua extrahuntur aeris calore necantur; quin & vespæ, quæ temperamento calidæ sunt ac siccæ, eadem ratione sub hieme conficiuntur, nisi calidissimis locis recondantur.* Hæc Matthiolus. Cuius cum sensu concordasse videtur Ferdinandus Ponzettus, qui calidam apertè ratus viperæ naturam ex aduerso refellens eos, qui frigidam habuerunt eo nomine, quod hieme diu cauis sub terris lateat nullo victu fota. In lib. 3. de venenis cap. 9. conceptis proposuit verbis hæc: *& quamuis non sit certum an stent reclusæ in solitudinibus prædictis, possunt tamen aliquæ manere illic, ne earum caliditas repercutiatur frigiditate temporis: quia prohibet exitum vaporum ustorum, qui forte exurerent præcordia.* Sic doctissimus vir ad Augustinum Niphum conscribens. quo viro prior Bernardus Gordonius in tractatulo de venen. quod serpentes frigore constupescant, id summa texturæ corporis raritate fieri sensit: quos alioquin natura calidos, haud certe fri-

Calidi serpentes Gordonii sententia.

dos professus est. A quibus nos viris ad Greuinum reuertentes dicimus. Perperam hunc diffisum viperæ calori propter unam cutis & habitus viperini pororum vacuitatem. Enimvero liquido fallitur homo solers, quod etiã exurenti vi caloris quotidie videmus ambustorum cicatrices obcæcari. Atq; perustam viperæ naturam & oculis ante subiecimus, & perspicuam vel cæco fecimus. Præterquam quod vacuitatem hanc pororum solidis & densis obsitam squamis ἀπαθείας necessitati latibulariis alioqui bestiolis tribuamus, quam assidua boni procuratrix sollicite cauit natura. Hæc de priore Greuini argumentatione: quod vero ad secundam attinet, qua confisus est palpabile se viperæ frigus ostensurum, propterea quod escarum voracissima tantundem parcissime potest; equidem miror quid tantum accidentibus, & accidentariis his argumentis per hanc omnem ostensionem doctus alioqui vir innitatur. Nimirum & madentissimi sitiunt hydropes, & æstuantissimi non arent gutture febricitantes plerique. Deinde Scaligero præmonstrante exerc. 189. § 4. Aquilarum, accipitrum, & rapacium auium genus, cum tam multum edaces iidemque calidi sint, quam notum est, prospera sub valetudine nihil potant. Mitto quod serici bombyces humidissimi quidquam in ventrem non ingerunt squalentissimis Sycomori frondibus victitantes: quam postremam clausulam equidem addidi, ne continuo arguteris de herbaceo victu, neque enim ut dasypodes & cuniculi, per succosorum foliorum esum vitam sine poculo transigunt. Complures autem sunt animantium formæ, quibus exiguum est bibendi desiderium, quales apud Aristotelem 8. de Hist. animal. c. 4. sunt omnes, quibus fungosus est pulmo, & quibus parum est sanguinis, quæque suam per oua speciem propagant. Atque tales ad unguem viperæ sunt natura. De quo genere Cerastes abstinentissima potus est Bellonio. cuius natura est in excessu calida, ut maxime venenosa, sicut visum est Ardoyno: quin etiam Dioscoridi, qui compara

Vacuitas pororum latibulariis bestiolis noxia.

parauit hanc vehementia Basilisco. Aut igitur Principibus hisce viris nuncium iam remittat, aut has tricas sibi resoluat Greuinus. Quem demum euincam & contrariam obtrudens narrationem, nimirum, quod Viperæ nimium vorando tam modicum potent: ut in longa sua captiuitate. Quod nostrum & amicorum est experimentum, cum nihil unquam esculenti prævorarint haud parum potent. Quid quod in μὴ ὑομένῃ Theophrasto impluuia Africa maior pars ferarum æstate non bibunt; quam ob causam capti mures Lybici si biberint moriuntur, autore Plinio lib. 10 cap. 73. Itaque animalia multa in Numidia sitim habent pro potu, ut Scaliger exerc. 189. 4. Quid miretur igitur bonus Greuinus viperas per suam ipsorum edacitatem βραχυπότας idest minima gaudere potus usura? Quamquam adstruente Greuino edacitatem viperæ; parcissimum victum eiusdem ad vitam sustentandam attexit Hieron. Mercurialis in lib. 1. de venen. cap. 15. ut intelligas unius atque eiusdem opinionis homines duos pro libito confinxisse, quæ suis utriusq; usibus seruiant. Iam vero cum argumentatur subinde Mercurialis ob id, quod modicus viperæ sit usus edendi, modicum item eius calorem, atq; adeo prævalens frigus esse. Huic eius argumentationi occursum esto, quemadmodum & his, qui longum soporem viperæ obiectabant. Quoniam autem altera Foroliuiẽsis viri ratio est profitentis viperæ frigus propterea, quod delectetur mero: tum occurras velim, immo confici contrarium ex Gal. l. Art. Medicę, qui testatus est appetentia viscera res calidas temperationis esse calidæ per illud axioma quod decernit; similia similibus gaudere, ac similia similibus conseruari. Quamquam hoc & adiuncta siccitate fieri credam propterea, quod vinum affectare serpentibus omnibus sit cõmune: quæ diserta fuit Petri Conciliatoris doctrina lib. de venen. cap. 4. Quoniam igitur Aristotele testante vipera sic peculiariter fruitur, ut incontinẽs sit meri, quod

est temperatura calidum, similitudo aliqua inter potantem hanc & potabile intercedat oportet, quæ est caloris, atque adeo fit, ut sit ipsa calida. Vnde testificatus est Fallopius in libello de cauteriis ex viperæ capite caudaque combustis confici pyroticum sane præstabile. Quare si mortua vel ignem exhibet; quæso viuens frigida sit ipsa? aut frigida sit ipsa, cuius excrementum actu feruidum, ac spirituosum est sic, ut admiratus fuerit Abbatius c. 6. p. 24. Quam tamen vim cinerum adscititiam si causeris; en & volatile Sal eiusdem Hermetica diligentia paratum succedit, quo cum abundet plurimo vipera fixo, non admodum dubites amplius hanc apparatu constare calido? Hæc de frigido viperæ contrectatu ac solenni ad solem apricatu. Cæterum quod ad stabulatum subterraneum, vipera quidem actu frigida est, reductis ad interiora calidis halitibus, una cũ summa cutis constipatione ac densitate: cęterum calidiore est interno corporis recessu propter summam densitatem. Quam cutis habitudinem densiorem perspicaciter aduertit Simon Portius noster in libello de puellę Germanicę ἀσιτίᾳ; interiorem vero in serpentibus attigit Petrus Aponensis Com. 2. problem. 25. qui confutata grauiter aduersantium opinione calidę viperę naturę velificatus est. Iam vero quod astruunt tum Greuinus tum Mercurialis & alii contrectatum anguis huiusce frigidum sole frequenti ac stabulatu subterraneo gaudere, atque alia perpeti, quę sunt huiusmodi. Hęc quidem dilues me censore facile, priora quidem argumento, quod vipera est actu quidem frigida reductis ad interiora calidis halitibus una & summa cutis constipatione ac densitate. Clarissimo autem rei profundioris exemplo fuerint hydrargyros ac stimmi atque alia quędam metalla frigentia quidem extrinsecus, atq; algentia, quę tamen intrinsecus calidę sunt facultatis. Talis quoque Cinis est, qui externa facie prę se fert frigus, alias tamen indubie calidus est: quod declarant ex eo parata lixiua. Aeque igitur mea sentẽtia & cineris naturam

E capitis, & cauda viperina cineribus caustitum non ignobile.

A Salis volatilis affluentia.

Ad id quod vipera cõtrectatu frigida aprici solis amica stabulans subterraneis &c.

Cineri respondens viperæ natura.

turam ſicut & atram bilem, quę alias quidem frigida eſt, alias vero calida, vipera refert: hanc qualitatem origine, illam euentu producente, quemadmodum & Galenus in libr. de Atra bile, & alii medici declarauere. Quoniam extime frigens monſtrata eſt, ſic intime calida videtur nemine dubitante. Quod ſi cui dubitatio fuerit, hanc oſtenſio ſubtrahet, quę mox ſequitur. Animantes ouiparę natura sũt viuiparis frigidiores, hę vero calidiores. Atque vipera viuipara ſic eſt, ut inde per ſummam inter angues omnes ἐξοχὴν & prærogatiuam nuncupata ſit vipera. Igitur eſt aquila, coruo, ſtruthiocamelo, aue Paradiſi, veſpertilione & ſi quæ ſunt aliæ calidiores aues, calidior. Igitur & vipera calidis eſt calidior & abſolute calida. Cæterum quod ad problema 103. lib. 1. vitari à viperis aquæ frigidæ inſperſum, reſpondet Alexander, quod frigidi frigida debent exhorrere. Suppoſitum id viri ne te moueat quidem. Nam quid ſi cute frigidi ſint tantum, quod nos alias admiſimus, & hac parte tenus incurſu frigido infeſtentur? Illud nunc reſtat diſcutiendum, quod Berthiolus Mantuanus Ideæ Theriaces cap. 3. frigidam & humidam cenſuit viperæ naturam, propterea quod anno bis reiectet corpore exuuias redundantis ac ſuperuacuæ pituitæ craſſamentum. Quod iudicium quis non admiretur in mẽtem hominis alioquin docti veniſſe. primũ, quod ex natura excrementorũ deduci recte putet corporis non homogenei naturam. Secundo quod, quæ reſpondenda fuerant argumento caloris apud hunc virum indicia ſunt frigoris. Sunt autem hæc excedentis potius, quam deficientis caloris argumenta;

An approban- ſit problema.

De ſubterraneo viperæ ſtabulatu.

Fermenti naturæ reſeruati turgentia.
Sulfuris anathymiaſis philoſophici.
Roboris & vigoris interni ſpecimen.
Naturæ veneficæ ubertas.
Vernantis anni gratia.
Opima de temporis edacitate ſpolia.
Aetatis conſtantia.

Aeſo-

Ex fermenti vi atrabilari cutis in anguibus abscessio.

Aesonica Restauratio.

Singularis feræ prærogatiua, respondens morbis contumacibus medela.

Naturæ non inglorius abscessus.

Corporis exaltatio atque perfectio.

De qua disertissimus inter omnes noster Ariostus in 17. sic ait:

Sta su la porta il Rè d' Algier lucente
Di fino acciar, che gli arma il petto, e'l busto,
Quasi uscito di tenebre serpente,
Poiche ha lasciato ogni squalor vetusto;
Del nuouo spoglio altero, & che si sente,
Ringiouenito & più che mai robusto;
Tre lingue vibra, & par che getti fuocó,
Douunque passa ogni animal da luoco.

Renouati id est reduuiis exuti serpentis vigor.

Has ob caussas omnes mirabor equidem cum Auicenna in tr. 3. fen. 6. lib. 4. male ferente, quod homines aliquo iudicio præditi extent, qui viperas temperatura frigidas arbitrentur. extare quidem hos iudices miror; nisi quod extimas rerum facies & accidentia spectant, intimam vero naturam non introspiciunt.

§. VI. *Disputatio aduersus Hieron. Mercurialem.*

ALius nunc scrupulus nec minimus superest eximendus, qui est a placito Hieronymi Mercurialis distinguentis primo de venen. c. 21. viperam partibus quidem omnibus frigentem, veneno vero calentem. quam quidem distinctionem controuersamque resolutionem hæ nostræ rationes & leuem & caducam ostendunt.

I. Temperamentum animantis cuius libet unum est; atqui ex calido frigidoque aut inuicem remissis atq; compositis aut conflatur unum temperamẽtum, aut ex utrisque sic conflatur unum, ut reddatur vipera temperata. Quorum neutrum admiserit prudens Mercurialis.

II. Illo primum constituto, quod venenum est reiectaneum

ctaneum; temperamentum vero viperæ totius habitus est fixum: conficitur ex hoc placito Mercurialis, quod reiectaneum æque ut fixum indueret viperam proprio charactere; quod auditu insolens est.

III. Quærentibus naturam viperei veneni protinus indicabit Plinius felleam materiam, cuius compotes cū sint testudines ac pisces, hos pari pacto secundum cæterum corpus licebit frigidos, calidosque censere secundum felleam proportionem: vel hos pari pacto secundum habitum uniuersum licebit censeri calidos, frigidos vero secundum felleam portionem, quæ excrementum est appositi iam alimenti. Ex quibus quidem impuritatibus & reliquiis animantium exstruere temperamentum quā vanum sit, nemo non agnoscit.

IV. Si secundum partium constitutiones philosophandum esset de corporum temperamentis, incerta profecto esset & infinita philosophatio. Nempe cum calidis animantibus partes nonnullæ sint frigidæ, frigidis vero sint item calidæ nonnullæ, quid unquam determinatum certumue sit, si corpora dixerimus inde calida, inde frigida, uniuerso demum temperamento non adinuento? Porro Galenus in Arte Medica viscera mortalium singula proprio suo donauit temperamento, & sic quidem proprio, ut nullum alteri queat esse commune. Nihilominus & homini uniuerso & hominibus singulis unum est temperamentum, etiā cōmunibus Scholę medicæ suffragiis. Quas ob res & reiicienda ista Mercurialis distinctio est, & absoluta corporis viperei temperatura comminiscenda. quod nos utique fecimus.

V. Illud haud negarit Mercurialis, cor viperæ calidū, cerebrum vero frigidum. Iam igitur si retinendus suus est diorismus, cum conferat ipse temperiem totius cum temperie recrementi, statuam ego satius viperam ratione cordis calidam, ratione cerebri frigidam; neque minus hinc, frigidam quam inde calidam. Interim vero de viperæ temperamento nil decretum aut explicatum re-

stat,

ſtat, ſed reſtat anceps viperæ natura, atque anceps auditor ad duas aduerſantes propoſitiones.

VI. Super has quinque rationes taceo, quod comprehendi difficile poteſt, frigida ex tota viperæ uniuerſitate & ex frigidis eiuſdem elementis fluere calidum venenũ, quum ex frigida ſtirpis radice non oriatur calidus intime fructus. Neque ex dulci fonte profluant amaræ aquæ: verum ex calido plantæ principio calidus reſurgat fructus, atque ex amaro fonte amaræ defluant aquæ, ideſt ex calido viperæ ſinu calidum promanet venenum.

VII. Iam vero ſi frigida ſuapte natura caro eſſet viperina; ipſa certe in Theriacæ compoſitione aduerſus veneni calidi energiam iners & inefficax deſideret. calor quippe cæteris paribus ſemper viuidior & præſtantior eſt frigore, ſicut Hippocrates in 5. Aph. & Ariſtot. in phyſicis nos docuere. Neque vero comperitur καθόλου uniuerſale, quod adſtruit Mercurialis, quaſque animantes minime ſanguineas frigidas eſſe omnes. Porro pythiocampæ, cantharides, apes, & veſpæ, & ſanguine carent, & calentiſſimæ ſunt. Quas ob res deſinat iam mirari Mercurialis Auicennam 2. de medic. comp. de ſerpent. uſque adeo in re clara cæcutiſſe, ut non viderit omnia teſtari ſerpentium frigidum temperamentum. Magis miremur nos Mercurialem, qui nõ agnoſſe valuerit: Arabem Principem medicum ſic acutè intelligentem, ut cõtemſerit friuolas has de ſerpentium frigido temperamẽto rationes, & de calido dubitationes; adeo ut admirabile dixerit, extare quoſpiam homines, qui frigidam viperæ temperaturam affirmarint.

§ *VII. Diſputatio aduerſus Ariſtotelem, & ſuos.*

Ad Ariſtotelis argumentum de præmollibus viperæ ouis.

VErum & alios audiamus. Enimuero nonnullis argutantibus ex placito Ariſtotelis in lib. 2. de generatione animal. cap. 9. & 10. viſa vipera eſt frigida, quod oua eius in aluo diu geſtata non durentur, calore ſcilicet

cet nequeunt ex terreo concremento humorem diuaporare. Cui quidem argumentationi pluribus quam uno occurrerim modis. Primo quod licuit naturæ pro suo arbitratu, id est pro tuta speciei prouisione facere, quominus putamina durarentur ouorum, siquidem expediebat conceptaculorum apathiæ mollia manere; ne per assiduos non tantum agrestis feræ reptatus, sed & per saxorum angusta suos insinuatus genitalia illa conceptacula contererentur. Porro censuit ille in Meteor.4. molliora omnia, ἄθλαστα esse, id est fracturam non admittentia. Atqui finali parere debet effectrix causa, non contra. neque vero viperam cum bipedibus animantibus attinet comparari, quæ iaciunt parientes in terram oua. Frequenter autem pinguedine, ut obseruant cortis custodes, præualente, apala id est tenera veniunt gallinis oua; adeo ut non tam calidum elementum, quam siccum ad ouorum induratum appareat desiderari, quo siccitatis elemento exsuperante, in senibus alioqui frigidis cartilagines in ossa durescunt. Iam vero siccum putaminis oui principium & crassum sit oportet, quod in viperis ad ossa innumera ad squamas cutis abit; quod vero carnibus hæsit, illud & cum tenuitate id est spiritu multo coniunctum est, quemadmodum posterius in cap. de viperei veneni conditionibus ostendemus. Tertio mollitudinem cum referunt in defectum caloris, quæ profecto frigiditas est, quid inquam non à frigido durantur oua? iustius equidem mollitiem hanc ad excessum reuocabo caloris, cuius vi per Hippocratem constat emolliri corpora sic, ut etiam effæminentur. Quoniam igitur excedens frigidum principium, quod indurare debuerit, non indurauit, porro calidum excedés principium, quod emollire debuit, emolliuit. ita per ouorum mollitudinem nulla est Aristotelis ratio de viperæ frigiditate toto recensito causarum examine.

Viperarũ oua mollia ad dispathiam à natura curata.

Effectrix duritatis siccitas.

Ouis suis durandis forma repugnat viperæ, itemq; materiæ defectus crassæ.

Sed Aristotelis & suorum firmamenta, atque principia rursus in examen vocemus. Minus enim intellexisse ac

longe aliter quam se res habet, cum Philosopho & Philopono comprehendisse visus est Oddus Patauinus, qui lib. de Theriaca cap. 3. scripsit hæc: *cartilaginata verò, & viperæ foras animal generant; sed intra se ouum producunt. Generant autem perfectum ouum, ita enim ex ouo animal gignitur, ex imperfecto verò nihil.* Subdens rationem, cur hæc animalia extra non pariunt oua, inquit: *quia natura frigida sunt, & non ut quidam dicunt, quia calida*; cum enim intro primum hoc est potentia, ut Philoponus exponit, ouum generent, non ut homines fœtum viuiparum, dehinc foras viperę sunt, cum tempus aduenit partus: quo quidem rumpitur ouum, & tandem extra egreditur animal. Accusandus inquam est Oddus, qui si supparis alioquin æmulatorisque sui thereacopœi obseruationes inquirere atque audire diligenter voluisset, celebriter & Philosophum, & Philoponum, & Niphum, & alios catenuatim insequentes castigare, se verò ipsum in rectam viam dirigere quiisset.

Porrò vigilantissimus homo Ferrandus Imperatus in naturalis historiæ fine, & in Epistola ad Petr. And: Matthiolum conscripta, non tam equidem probè existimauit, quam demonstrauit viperas ne catulos quidem parere in ouis, sed membranarum inuolucris contentos. Parit igitur viuum animal, & in membraneis tunicis vipera; quas ob res fallentes iam Aristotelis sanctiones de viperis deprehendit.

§. IIX. De complexu patibilis qualitatis.

HActenus iam nostram de calida viperæ qualitate sententiam enarrauimus. Nunc ut omnis de temperatura sermo compleatur, deinceps de indaganda qualitate passibili nouus nos labor manet. Porro nonnullæ rationes faciunt ut non calida & sicca; sed calida & humida videatur. Quarum prima est quod viuax & maxime viuax hoc animal est. quoniam autem humidum

Quod humentior vipera sit natura.

ele-

elementum longo æuo præest, ut aduertit docte Ioannes Heurnius in lib. 2. Inst. medic. cap. 6. subinde sicca qualitas haud coaptari cum hoc animante potest. verum humida vere. Altera difficultas est, quod viperarum exanimatæ carnes per hiemem perque brumam corruptas fuisse facile comperimus plus semel, quod ab humore nimio non fieri non potest. Tertia persuasio est ab obseruatione Isidori Hispalensis, qua asserit uda serpentium corpora adeo, ut quacunque teneant viam, hanc designent. Verum hæ rationes udam viperæ conditionem suadentis etiamsi videantur validæ, nihilominus tamen a nobis, qui contra sentimus, facile diluuntur. Prima quidem abstergitur distinctione habitus viperæ natiui, qui ad hominem quidem relatus igneus & siccus apprime sentitur: ad se ipsum vero collatus, suo nonnullo non caret humore, qui tenax & viuax est, quemadmodum alibi hac libri parte explicatum fuit.

Ratio vero secunda abiicitur, si dixeris, corruptionem exanimis serpentis aliam, aut aliam esse secundum partes. Aduerti quippe serpentis huius extincti carnes miro quodam modo conseruari per se ipsas ad omne tempus imputres; non ita vero intestina atque interanea omnia. cutis exanimi facile remollescit & computrescit. quod fit scilicet à laxitate, quam aduertit Aristoteles huic generi propriam. Est autem peculiaris viperę ac cerastæ, quibus utrisq; detractæ pelles & stramine repletæ duplo crassiores redduntur, quàm ipsa fera naturalis. id quod ab experto testatus est Bellonius. Quamquam vero densam istorum cutem censuit Greuinus in lib. 1. de Venen. quia per hanc sub inedia nõ diffletur calor, equidem crediderim compactam & minime porosam ab eo viro intellectam, leuissima difficultas est, quæ tamen unumquempiam implicare non leuiter possit. Intelligit porrò sagax Isidorus haud serpentes perfectos & anguina forma, verum cochleas & limaces nudas & lumbricos, item & hoc genus. Quam quidem enodationem obi-

ter propositam sensui complectendo scriptoris Hispalensis habe.

De ficciore viperæ qualitate. Ita vero siccus cum calore viperę complexus monstratur. Monstratum est non humidam adscitam viperæ qualitaté: deinceps quod complexus siccus sit attribuendus, nostris sumus rationibus ostensuri. quam ut rem comprehendas, recole mecum animo, quod alias atrabilaria alias Saturnina, ac toto genere terrestris, χθόνιος ὄφις Apollonio Argonaut. 4. & colubri per Aegyptios γηγενεῖς idest terræ filii dicti fuerunt. Item meditare quod siticulosa cum estur. quare & mares viperæ & quæ secus mare & aridioribus in locis capiuntur, minus probati Galeno lib. de Theriaca ad Pisonem c. 8. qui vir & 11. de simp. med. fac. calefacientes & exsiccantes viperarum promiscue paratarum carnes prodidit. Quidni vero calida siccaque censeatur vipera, quæ calido siccoque sulfureo nitrosoque utitur victu.

Quare & ipsa item nitrosa vipera sit oportet, cuius sal plurimum diligentis opificis industria colligitur, & in magnos medicinæ usus obseruatur. Colligetur autem obseruatione P. Aemylii Terilli medici grauissimi & regum multorum consulti spagirica resolutione de viperæ corporibus salis & spiritus portio plurima, olei mediocris, phlegmatis bene modica. quas ob res, quod frigidæ humidæque titulos subeat, quid calidæ siccæque recuset vipera? Inde igitur quod nitrosa fera hæc apparet, expurgatrix & amandatrix est quisquiliarum & fœditatum omnium sanguinis de intimo corpore ad summam cutem, ut Galeni iudicio. 11. simp. & alibi. Indeque fit, quod accipitribus & gallinis ministrata eiusdem caro plumas, animantibus aliis pilos de cute decutit, nempe sal secretiuum, nitrum vero semper in exteriora extruditur. a quo item principio fluit, quod fœminis pulchritudinem esitata inuehit, detersa nimirum veteri cute ac teneriore inducta. Itaque si rite recteque rem expenderis, immutat aliis esitata cutem, cutique inhærentem

tem habitum omnem: illo ad unguem modo quo sibi propriam cutem & habitum immutat, quasi sui sit omnino muneris vetustatem & squalorem primum eruderare atque immutare. quod differens alicubi de viperis aduertit Petrus Castellus diligentissimus naturæ rerum obseruator. Inde etiam factum est, ut ulcera ἀνίατα incurabilia curationem nacta fuerint esu viperarum, quem Antonius Musa Cæsaris Augusti medicus in dies imperare consueuerat. Podagras vero strumasque discutit, & absumit usus eius interne frequens autoribus Aetio, Paulo, Iulio Cæsare Claudino, atque aliis. Fuit autem & Lucius Marinerius Siculus qui rerum Hispanicarum l. 3. cap. 16. cum nostra hac opinione, quia excrementa viperæ bene oleant, consensit. Quibus omnibus auditis, nolim in hanc rem plura referri: porro summa maiorum nostrorum auctoritate, valentissimis rationum firmamẽtis, certis obseruationibus, exploratis experimentis calida sicca, viuida & acuta viperæ natura monstrata est.

DE PROPRIIS VIPERAE MORIBVS ET CONDITIONIBVS. CAP. LIX.

Ergam viperæ plerosque tradere characteres & conditiones; quarum aliæ sunt animi, aliæ sunt corporis propriæ. Dicam de his prius: huic generi duplex est vitæ modus: plenissimus alter, cum Anguis hæc integritate fruitur corporis: alter vero mutilus, cum ipsa interit ictu, casuque. Porro secundum utrumque modum vegeta, & viuida est eadem, sic ut productissimum ipsius æuum admirati quidem scriptores fuerint omnes: verum tamen quasi terminum illius vitæ non inuenerint, neque præscripserint, sed immortalem genium, qualem pleræque gentes reputarunt, uno fecerint consensu cuncti. Enimuero nemo usquam gentium, quæ literas norint, quantum *Viuida & vegeta viperæ cõditio prima.*

tum

tum equidem legi: legi autem de hoc argumento scriptorum plurimos: nemo unquam hominum explicauit annorum numerũ, seu quod fortasse per suam unusquisque vitæ longitudinem id non compererit, seu quod cõperiẽdam aliis reliquerit, quod posterorum nullus fecit. Hesiodus apud Plutarchum περὶ τῶν χρηστηρίων, quique de animantium ætatibus scripsit peculiare atq; elegans epicedion Philippus quidam Pinellus homo nostras nescio quo auctore sexcentos annos attingere voluit in libello nouissimo de Genethliacis viperarum, licet traditio omnium communis & iam vulgata trecentos prædicet. Totũ igitur viperarum est ęuum integro suo utens ergastulo, quod dixi. At cum intercisum corporis experta est, aut longam eiusdem διάλυσιν reportauit hæc ex opifice generis, ut non confestim naturæ concederet; verum ut supremam vitæ horam prorogaret, plus minus de maiore aut minore spirituum suorum copia, de habitus firmitate, de virium robore recepta perdurandi sorte. Quæ porro discrimina non indiligentes theriacopæi nostrates obseruarunt singula. Retulerunt autem nobis hæc: si solum amiculo nudatæ sint, corde, & interaneis seruatis omnibus, horas se sustinent 12. Carnis externe atque interne leuatę segmenta viuunt etiam aliquãdiu, quæ eadem cute sua contecta degũt etiam diutius. Diutius viuit secũdum longitudinem insecta, quam per dorsi latitudinem. Postrema vero sine extis & sine cute tres aut longius quatuor palpitant horas. Cauda resecta vegeti more lumbrici cieri gestit diutule. Caput denique cum aliqua trunci parte recisum, sic virium suarum est compos ad multum temporis, ut sensuum integrum suorum & ultionis nauum iniurios remordeat & morte mulctet. 2. Bustum viperinum, idest capite & cauda & cute exemptis viperæ corpus capite excoriatũ vesperi mane sequenti adhuc viuit. 3. Capite detruncato solo, corpus per octo horas & amplius viuit. 4. Caput per quinque horas viuit. 5. Frustula per horas 6. 6. Exenterata

De viuacitate.

solum

ſolũ vipera per 24. horas viuit. Ad sũmã vipera longo interuallo vitæ tenacior eſt omnibus inſectis atq; lacertis.

Ob quam ſane vitæ contumaciam inſuper habitus rediuiui ſymbolum fuit antiquis, Apollini, Aeſculapio, Hippocrati ſerpentem penes ſe appingentibus; & Mercurii dextræ caduceum imponentibus. Seruant autem in morte vitam, ut ita dicam, viperæ propter ſingularem genii formam, quam rediuiui ſtatus conditionem indicatam arbitror in numiſmate, quod eſt apud Abrahamũ Gorlæum in lib. de Annulis. Siquidem in cyanea vipera geſtata manu mulieris ſedentis in humili trunco, ramuſculus poſtico protēſus ſupra caput frondens exſurgit, anaſtaſi ſicut credi par eſt aſſignandæ. Viuunt dein etiam in morte, propter ſpiritus, ut Valerianus aduertit, firmiſſimi tenuiſſimique copiam: quæ res quidem adeo comperta fuit & rata Galeno in lib. de Theriaca ad Piſonem cap. 13. ut hæc præceperit: quod dum facis, ut „ diligenter inſpicias moneo; numquid poſt abſciſſionem „ detruncatæ ſine ſanguine, ſine motu, ac prorſus ſine vita „ ſtatim conſiſtant: nam tales ſi inueneris, antidoto com- „ ponendæ inutiles arbitrator; quod ſi amputatis extremis „ videas in viperis motum aliquem ſupereſſe & vitam per „ aliquod ſpatium prorogari poſſe, ipſas ut optimas con- „ ficiendæ Theriacæ ducito: quippe cum ex eo non imbe- „ cillem, ſed validam habere vim dignoſcantur. Hæc quidem ex virorum maxima nulla laude minorum teſtimoniis. Cæterum quid ex aliorum argumentis viperæ noſtræ vigorem emendicemus? quando illa ipſa ſola ſatis eſt, quæ grandes ſuos vitæ latices & amplitudinem pandere requirentibus queat; vel illa ſola nota, quod gelido ſuo marmore concluſa diu vixerit; ut porro vixit ſub Martino V. Pontifice maximo Hieronymo Cardano narratore in lib. 7. de Varietate cap. 19. Secundo perſpicietur iſta ſubtilitas itemq; ex concupiſcentis nutrientiſque facultatis acrimonia nobili. Quod autem ad ſenſus attinet, obſerua quæſo mirificas & ſingulares exigue-

Galeni teſtimonium de vipera poſt extremorum reſciſſum viuacitate.

Viperæ ſenſus motuſque functiones acutiſſimæ: concupiſcentis nutriẽtiſque facultatis acrimonia.

be-

Audacia. beſtiolæ dotes ac proprietates. Harum prima eſt audacia qua in leonem, taurum, elephantem, gigantem inſultare potis eſt. inde κρατερόφρων dicta eſt Heſiodo in Theogonia. Inde pingebatur in Delphis apud oraculum ſerpens, qui ſingulari certamine videretur Apollinem prouocare. Quam rem Plutarchus ſcriptam reliquit. Secun-
Vigilantia. da eſt vigilantia, quæ quidem anguis ea ſtatuitur ac prædicatur, ut cuſtodiæ fuerit dicatus ab Aegyptiis antiquis ſapientiæ magiſtris. quod acute aduertit graphiceque depinxit Andreas Alciatus in emblemate, cuius lēma eſt, VIRGINES CVSTODIENDAS, adhunc modum.

Vera hæc effigies innuptæ Palladis eius
Hic draco, qui dominæ conſtitit ante pedes.
Cur diuæ comes hoc animal? cuſtodia rerum
Huic data; ſic lucos, ſacraque templa colit.
Innuptas opus eſt cura aſſeruare puellas;
Peruigiles laqueos undique tendit amor.

Sic Heſperidum hortis ſupra theſauros omnes pretioſiſſimis non aliud, quam hoc genus φρουρὸν ὄφιν vocatum Apollonio Argonaut. 4. pręfecerint heroici temporis viri conſultiſſimi. Quæ eadem res expreſſa eſt, ut vides æneo numiſmate Getæ Imperatoris: cuius altera facie nudus Hercules pelle Nemæi leonis ad læuam aduoluta, clauam extra ſuum caput latam geſtit atrox rotare demittereque in draconem ferum, qui felici arbori circumplexus poma ſacra cuſtodit plus ſua vita; Altera vero numiſmatis facie notata ſunt hæc Græcis primum literis mox Latinis, adhunc modum.

Getæ æneum numiſma.
AYTOKPA. KAICAP. CEΠTI. ΓETAC
IMP. CAESAR. SEPTIMIVS. GETA

Tertia prudentia eſt, quæ ſerpentibus haud vulgari certe modo, verum κατ᾽ἐξοχήν competit, ut hoc eodem ſenſu fuerit à Chriſto Deo, viuo æternæ veritatis oraculo diſcipulis indicata per hæc: *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*: a Moſe vero ſcriptorum omnium vetuſtiſſimo ac probatiſſimo habitus eſt ſerpens animantium omnium callidiſſimus; quod item iudicium fuit & Mythologorum veterum naturæ ſcientiſſimorum, qui Mercurio caduceum ex geminis anguibus implexuere, calliditatem & prudentiam per utrumque ſignificantes. *Prudentia ſerpentium.*

Intellexerũt hoc quoque Romani & horum primi Imperatores, qui ſuam in populis gubernandis prudentiam eleganter indicare volentes, viperæ per numiſmata inſculptæ lychnulum vetuſtæ formæ capiti impoſuere. Quamquam ſimpullum Archiater noſter omniſcius vir Marius Schipanus arbitratus eſt, cuius τότι ἦν εἶναι diuina-

Q re

re diffiſus eſt laborioſiſſimus alioqui vir Sebaſtianus Ericius in ſuo de numiſmatis antiquis libro. neque enim hęc aut criſta cenſetur, aut anguis cuiuſpiam propria particula.

Adriani æneũ Græcum eximii opificis numiſma.

ΑΥΤ. ΚΑΙ. ΤΙ. ΑΙ. ΑΔΡΙΑ. CΕΒ.
Id eſt.
Imperator. Caesar. Titvs Aelivs. Hadrianvs. Avgvstvs.

Cui propoſito neque tacendum, quod in Claudii Neronis aureo Numiſmate aræ inſidens noctua, & obliqua ad eamdem excurrens vipera, depictæ ſunt, clariſſima vigilantiæ ac ſapientiæ deſignamenta. In Vitellii vero Orichalcho ſtanti τῷ προσώπῳ noctua pro pedibus; vipera vero baculo conuoluta ſunt expreſſæ.

Quæ

Quę symbola ferme omnia superat tripus, in quo serpens lōgissimus in se ipsū innodatus incumbit caput diademate circūfusus, sub pedibus habēs accipitres duos tū dextra tū sinistra unum, qua prudentię vigilātięq; significatione sit alia clarior? Verum enim vero, quibus ex functionibus, serpentis existat prudentia operæ precium nunc est dignosci, quam alioquin interpretati variè sunt docti plerique. D. Basilius in proprii commodi custodia, in alieni doli cautela reposuit huiusce generis calliditatem. Aliis vero, ut Isacio Tzezæ, Hieronymo Fagio, aliisque multis, qui sacra Geneseos oracula euoluerunt Serpentis prudentia visa est, quæ capite sub confecto de se circulo, ut Ponzettus ait, cautè custodito corpus ictibus obiici non sit sollicita, cuius plagas facile coalitum iri pernouit: Augustino Steucho, quia se angues longissime tueantur: quod, quia longissime cernant, Aldrouandus interpretatus est: Clementi Alexandrino, quia cum maleficiis congruit, quibus in construendis necessarius astus est: Aeliano, quod impendentem pestem, terræmotum, cœli salubritatem, & annonam præsagiat. Nēpe priusquam Helice funditus euerteretur, serpentes omnes locum caute destituerunt. Adstruunt nonnulli caduceum Mercurii ex virga & anguibus complicatum calliditatis cum eloquentia fœderatæ signū, quibus cum utrisque non coniungi astus non potest, quamquam caducei mysterium interprete Suida hoc est: quod baculus indicium sit rectæ rationis, quæ aduersantes & dissultantes duas factiones dirigat & componat. Quo pacto Virgilianus ille dictator in Aeneid. 2. seditionem popularem felicissime compescuit. Alii quoniam citra manuum, pedum, artuum adminicula uno suo corpore progrediūtur, apprehendunt plusquam anguimani elephantes, atq; alia plurima motionibus variis per quam celeribus & expeditis quoquo versum conficiunt. Adhæc cum manuum pedumque careant adiumentis, uno tactus usu rite recteque cætera administrant, quem sensum Cælius Rho-

Vid. Cap. 3.

De serpentium prudentia.

diginus aduertit his esse præpollentem. Hæc isti omnes. Nos dici prudentes angues multis nominibus existimamus. Primum quod præ uniuerso corpore & singulis eius partibus, capite præstant, quæ propria sedes est sapientiæ. Adde, quod hoc cõparatũ corpori, cum extremum sit, maximum est proportione per id quod corpus ita deductum alioquin uniuersum regit. Regit autem ita, ut ad longos caudæ tractus imperium extẽdat suum: argumento est, quod uiuentem semper uideris contentione & conflexione ualentem: postquam uero uigor neruorum & cerebri euanuit, quod in morte fit, laxatum uiseris & mollem, quod Desiderius adnotauit in lib. de Amicitia.

Nos item prudentiæ serpentium hæc obseruauimus indicia, quæ sunt: toto corpore reptantes in caput elati, in latera, & quoquo uersum perpetuo circumspiciunt. Verum illud summum est quod in insidiando atque venando quotidie compertum est, idest depugnantes aduersus inimicas animantes, his præcipuo studio uias spiritus præfocare suetos, circa ilia, & ceruices arctissime & quam vehementissime se circumplicantes. Sic ciconiis animam ut perstringant summopere spectare. Istiusmodi factum quod aliquando vidi, nunc audi. Gestiunt feles natiuo quodam more venandarum bestiolarum cominus aduersas viperas incessere. Sed contra vipera ceruices quadrupedis inuadẽtis ocyus in orbem se conuoluens sic obstringit, ut ipsum strangulet. Res quidem ut obseruetur, aduersarii utriusque astus conspectu digna, adeoq; commemoratu non indigna. Tertio, cum voracissimi sint serpentes longamq; ac tenuem habeant gulam, sese humo excitant celsasque & erectas constituunt externa cauda nitentes, ut in aluum procliuior delabatur esca. Sic enim Aelianus. Quarto vini incontinentes, hoc recondẽtia facile subeũt angustissimi orificii vasa. Quinto Serpens oua deuorat: sed cum acceperit, reducit, & usque eo retractat, quo partem nactus postremam è di-

Anguium vafrementa.

recto

recto constituat;tum colligit sese in breueq; contrahit, ut quod inditum supra tenetur in unum extento corpore deducatur. quod propterea facit, quia gulam tenuem habet, & linguam, Aristotele auctore, solida hauriunt oua, si ea fauces capiunt, sin minus in sesemet conuoluti frangunt intus ita putamina excutiunt. quod si tenerior catuli est ætas, is orbe comprehensa spirarum ita sensim vehementerque perstringit eadem, ut amputata parte ceu ferro, reliquam quæ amplexu tenetur, sorbeat. Sexto, prudens quoq; serpens sit oportet, qui confligere solitus sit cum solertissimis & oppugnatu difficillimis bestiis, idest cum aquila, accipitre, ciconia, gallinaceo, vulture, deinde cum cato calidissimo quadrupede, erinaceo spiculis undique instructissimo, ichneumone, elephante, leone, denique & cancro. Quis autem oratione breui referat versutiarum & astus modos, quibus ad se tuendum atque alios oppugnandos utuntur angues? De Aspidibus nunc speciatim dicam, quorum prudentia, cui non confessa sit, meditanti, quæ scripserit Galenus in libro de Theriaca ad Pisonem per hæc: Inter aspides nominata ptyas ceruicem exporrigens, & interualli metita longitudinem, rationalis cuiusdam animantis modo minime aberrans venenum corporibus inspuit. Alterum quoque istorum solertiæ est argumentum, quod Syros Afrosque, quibus cauent nocere, discernunt, decernũtq; quibus tamẽ minime confidunt Syri. Porro hi, si Belluacensi credimus, filiorum ex se ipsis natorum facientes experimentum hos serpentibus obiiciunt, certi si mordicus offenderint, non esse suos; à mordendo si abstinuerint, generis esse, legitimi. Quamquam hoc non de Syris Afrisue omnibus, verum de Psyllis tantum Libyę populis accipiendum credidit Conradus.

Aspidum prudentia.

De Draconibus vero pasturam venantibus quæ narrat Aelianus non repetam: dici tantum illud accipe, quod præclarum est, in maritimis Aethiopum dracones quaternos quinosue inter se cratium modo implexos erectis.

Draconum Solertia.

ctis capitibus velificantes ad meliora Arabiæ pabula vehi fluctibus. De horum autem vafricie multa per transcursum quid aggrediar? Ea enim, quam aduersus elephantum, & aquilam & alios hostes suos exercent, pluribus est monstrata per Aelianum. & Draconis similis est virtus indagatrix, quæ diligenter omnia perscrutatur, rimaturque studiosissime: ideoq; ab acuto visu nomen illi factum ait Pierius. Indeque vesci draconis corde hepateque oportuit Apollonium, ut per hæc Arabum sapientiæ particeps fieret. quod Eusebius in Hieroclem adnotauit, indeq; Orphei caput in draconem transmutatum, ut Naso in Metamorph. & Plutarchus de Fluuiis in Hebro, monitos nos fecere.

Sunt hæc quidem quæ dixi magna. Verum accipe nunc maiora prudentes enim arbitror iure dici serpentes, quod formam humanam amare consueuerunt: qui speciei humanæ complexus fieri utique non potest sine admirationis aliquo ductu, sine nobili discretione proportionis opificio corporis impositæ, quæ proximam humano iudicio dignotionem produnt. Historias eius rei certus sum audituros libẽter sapientię studiosos. Prima esto,
» quam Aelianus proposuit: Hegemõ, inquit in Dardanicis
» versibus, cum alia de Aleua Thessalo conscribit, tum in
» eius amorem inusitata magnitudine serpentem cum ad
» Thessalicum fontem nomine Aemonium boues pasce-
» ret, venisse, sensimque adrepere ad adamatum solitum
» fuisse, & comam, quam ille auream haberet, osculatione
» persequutum fuisse, & faciem linxisse. Qui idem Aelianus
» & aliam alibi narrationem addidit; in quadam, inquiens,
» Aegypti prouincia nomen ab Hercule trahente for-
» mosum puerum anserum custodem ab Aspide tam mire
» adamatum fuisse: ut is cum obdormisset, e somno ad de-
» clinandas insidias, quas aspidis coniux riualitate com-
» motus ei moliretur ab ea excitatus fuerit, & sibi cauerit.
Hęc Aelianus. qui & de Pindo Macedone per Draconẽ adamato & ad sepulturã mirifice honorato multa perhibuit.

uit. Præterea retulit Plutar. serpentes puellarum amasios alioquin deprehensos esse, omniaque amoris & nequitiæ præbuisse signa: veluti is, qui Aetolicæ cuiusdam amore captus noctu eam adire suetus puellæ corpori circumfusus hac atque illac illabens illam nunquam neque inuitus lædebat, opportuneque sub diluculum recedebat. quod cum ii quibus puella curæ fuerat intellexissēt, eam alio migrare compulerunt. serpens per triduum & quatriduum non adesse, sed diligenter accurateque circuire, illam quæritans: quam ubi mox inuenit, casu illi obuiam factus, non uti solitus erat, mitis & blandus, sed asper & horridus in eam insilit, manibusque primum spira ad corpus adstrictis caudæ residuo femora flagellabat, leuem quandam iram præ se ferens: quæ licet indulgentiæ aliqua permixta esset, castigationem tamen aperte demonstraret. Herodis quoque Regis Iudæorum tempore adamatam a Dracone puellam perhibent. Eius absentia desiderium multis modis testatum. Præter puberes adde, quod angues ouino vel vaccino lacte nutriti amare consueuerunt infantes in cunis, cum quibus ludunt, atque ut custodes fidi condormiunt, quos lædere pro piaculo existimarent. Hæc Olaus Magnus. Pelleos idest Macedones serpentes adeo placidos & mansuetos narrat in Pseudomante Lucianus, ut à mulieribus alti cum pueris una cubent, & calcantes ferant, neq; commoueantur, si quis hos stringat prematque; denique perinde atque infantes lac è papilla sugant. Qua una re quid comius, quid amicius, quid humanius dici queat? Quod obstat quam maxime his, qui serpentibus ex una semper his perpetua & inseparabili malignitate detrectant. Cum amandi autem urbanitate atque elegantia serpentes coniunxerunt & mores, quod cognoueris historia, quam prodidit Philarchus descripta rursus à Plinio per hæc: Aspidem, quæ ad mensam cuiusdam „
alta diu fuerat, enixam catulos, quorum ab uno filius „
hospitis interemtus est, reuersam ad cibi consuetudi- „
nem

,, nem intellecta culpa, necem catulo intulisse, nec in te-
,, ctum deinceps reuersam fuisse. Sic & gratitudinem, &
,, fortitudinem, & æquitatem, & iustitiam, & quem non
,, urbanum moré seruasse videtur aspis, ut probos hoc ge-
,, sto viros retulerit, & intelligentes. Voculam intelligen-
tis admiraris? At hanc ipsam huic generi non dubius ac-
,, cõmodauit Plin lib.28.c.2.non pauci credunt, ait, & ser-
,, pentes ipsas recantari, & hunc unum illis esse intelle-
,, ctũ contrahique Marsorum cãtu etiam in nocturna quie-
,, te. Hæc Plinius. Ex quibus notas, & eurythmia delecta-
ri, & huius admiratione intelligentes incantari. qua in-
telligentia ad humanos sensus accedente factum est, ut
dignitate alia administros templorum, & rerum suarum
præfecerint Dii, vel Hesiodo, Straboneq; auctoribus; cu-
ius posterioris viri verba in lib. 9. Geographiæ principio
,, descripta sunt hæc: Hinc & cychriodes serpens, quem
,, alitum à Cychreo Hesiodus ait, ab Euryclo profligatum
,, fuisse, quũ insulam infestaret, receptumq; Eleusine à Ce-
,, rere in locum administri. Quo quidem elogio quid illu-
strius dici queat, ad indicandum humanam, idest ratio-
nalem anguium perspicacitatem? Quidni autem ea gau-
deant, qui censore Eusebio Cæsariense Ecclesiasticæ
rei probatissimo scriptore natura etiam sunt animantiũ
omnium spiritalissimi, idest mea quidem interpretatio-
ne sanguine prædití subtilissimo. Quocirca audi quæ Aui-
cenna lib.2. de Animalibus ait conceptis his suis verbis;
,, Animal sanguineum est magis obtusum, quod vero sub-
,, tilitatem sanguinis habet, magis est intelligẽs. Quam vi-
ri fortasse normam sequutus est & Magnus Albertus in
21. sanguinis subtilitatem & huius spiritus acutos non
obscure serpentibus adscribens. His congruit consen-
titque per nos capitis & cerebri systema supra modum
omnem accommodatum. Caput, inquam, preparuum &
macrum, qui modus Aristoteli trigesimo problematum
ingenio peregregio datur. Illud autem est superne de-
dolatum & compressum: nimirum, ut ego arbitror, ad ex-
cubias

Serpentes animantium omnium spiritalissimi.

Viperei capitis forma exilis & macra.

cubias & perſpicacitatem, quando ſuos oculos torue, atque utrouis latere quoquo verſum intendat. Quo non paradoxum quidem ſed ſummè verum apparet enuntiatum Galeni lib. 8. de uſu partium cap. 5. ſtatuentis caput oculorum gratia paratum. Hinc autem ad cerebrum ſi deſcenderis, hoc ipſum proprii caloris vi ſic adſtrictum & exſiccatum repereris, ut uvæ acinulum non ſuperet. Pſyllii ſementulis ſubnigricantibus, ſed duplici cum quantitatis & coloris errore, Baldus æquiparauit Abbatius. de qua re noſtra propria zootome. per quæ eadem corpuſcula, perque modicam medullulam, ſuas tamen & memoriæ & æſtimatricis & ſolertis ingenii functiones exercet, ſic me Deus amet, dexteras & acutas, ut nullis ſint ſecundæ, vel Alberti Magni teſtimonio. lib. 15. de anim. cap. de vipera. Agnouit ergo rem diuinitus Galenus, qui lib. de Theriaca ad Piſonem cap. 9. aduertit, recte natura prouiſum, ut ſuprema capitis officina producendus & obſeruandus hic liquor fuerit. Hæc quidem animi ſunt bona. Neque enim deſunt eidem cæteroquin bona corporis; quæ ſunt agilitas, expeditio, dexteritas, & ad ſummam actionum acumen. Sic corpus mire tortuoſum, lingua mobilis ocyſſimo vibratu, ſicut una appareat triplex, caput vero ſic arduum & undequaq; verſatile, oculi ceruici γοργωποὶ Euripidi, oblique tuentes & acute, inde κατ' ἀντονομασίαν ab excellenti viſu dictus eſt ὄφις: adagio vero ὄφεως ὄμμα. Vnde Flaccus:

Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quam aut aquila aut ſerpens Epidaurius.

Teutones vero cordati viri bellatoreſq; præſtãtes, auct. Cõrad. quam acerrimũ equũ ſuo ſibi animo effingẽtes, in hoc fulgureo animãte requirũt in primis duo, quæ sũt utraq; ſerpentis propria, corporis, inquã gyros, & oculorũ acumẽ. Draco vero, qui Conrad. teſte ſerpẽs annoſus eſt, ἀπὸ τοῦ δέρκεσθαι, ideſt a vidẽdo dictus eſt, qui & oculos præterea ſcintillantes habet, ut diſertiſſimè in ſuo de Luce animantium libro Thomas Bartholinus Gaſparis filius

R adno-

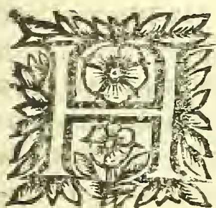
adnotauit. Tametsi vero visus hebes anguium uniuersorum iudicatus est Isidoro; tamen prolatum hoc iudicium de prospectu in anteriora, aut per id tempus quo de cauernis prodeunt hiberno stabulatu. Ita enim interpreteris oportet, si rectè verba perpenderis quæ sunt: Anguibus uniuersis visus hebes est. Raro in aduersum contuentur nec frustra: cum oculos non in fronte habeant, sed in temporibus adeo, ut citius audiant, quam aspiciant. Post visus ἀκρίβειαν, commemorabo eam, quæ est auditus de qua re Isidorus: *Citius audiunt alioqui quam aspiciant serpentes*, ait. nec immerito: quando tradita est ea conditio serpentibus natura suspiciosis, ut alias ostendi: quinimo quales seipsi facile insultātes ostendunt; oportuit acrem & anticipātem esse auditum. De aspide vero priuate pronunciauit alicubi Plinius: *excitatur sæpius auditu, quam visu*. Post quos autores è Neotericis doctissimus Hieronymus Mercurialis: *est aspidi subtilis auditus*. Exponamus nunc istorum gustatum. At hic tam exquisitus anguibus est, ut ei usui duplex illi lingua fuerit a conditore largita. Verba sunt hæc Aristo-
„ telis lib. 2. de Partib. Animal. c. 17: Quanquam ad sa-
„ porum gustatum serpentes & lacerti longam habent lin-
„ guam & bifidam: atque ita longam serpentes, ut ex par-
„ uo longè protrahi possit. Bifida & parte extrema capil-
„ lamenti tenuitate est, propter suæ naturæ cupediam. du-
„ plex enim voluptas iis capitur, quasi duplicem sensum
„ gustandi habeant. De olfactu iam dixi qualis & quantus videri debeat, ubi de στοργῇ idest de naturali in filios affectu dixi. Restat Tactus, de quo Cælius Rhodiginus enunciauit paucis: Serpentes pollent tactu. Ad sum-
„ mam vides exactos esse anguibus sensus exteriores.

Hactenus plerasque multas viperæ conditiones attigimus. præter quas quidem sunt & aliæ nonnullæ, quas sparsim in hoc commentario relatas leges: interim vero comprehensas habere possis hac una nostra viperæ descriptione, quæ est: Vipera est serpens sanguineus,

neus, perfectus, mirifice mobilis, viuiparus, fœcundus, longæuus, ingeniosus suspiciosus insultator, dente maximo ventroso forulato venenum eructãs, cauis sub terris hibernans, & balsamo recondito vitam sustinens, supra vero terram omnigenis alimentis victitans, antidotis apparandis inter omnes venenatos angues accommodatissimus. *Viperæ descriptio.*

DE INDIFFERENTI ET MEDIA VIPERAE NATVRA. CAP. IX.

§. I. *Quo purgatur vipera veneni contumelia.*

HAec quidem viperæ dignitas, hæc ornamenta de grandi pauca numero selecta fuere: quæ quamuis optimorum auctoritate firmissima, & pondere grauissima sint, nihilominus hunc tantum eiusdem splendorem, hæc omnia bona una veneni labes, dixeris, labefactat deturpatque: unde & animantibus brutis auersus, hominibus inuisus semper fuit hic anguis. Ad quam ego obiectationem, & viperæ nostræ Pythiæ obtrectationem, quid si monstretur, inquam, bestiolæ vitium hoc non agnosci proprium, aut intrinsecus concretum. Verum adscititium, & aliunde irrepere consuetum. Quod quidem effatum non unius sapientis viri testimonium; aut non una comprobatio, verum quamplurimæ, atque hæ non futiles, probabile fecere. Fuit autem hæc quoque veritas, si grauiora attendimus iudicia, melioribus sæculis serio notata, & plurimum, ut audies, rata: nobis posterorum hominum impudentia, vel inepta rei interpretatione, vel proteruia, vel ruditate denique fuit ignota, nostris nunc indiciis fortasse restituẽda. Quam nos rem ritè conficiemus, si prius quædam in communi serpentium genere expenderimus huc facientia: quæ fuerint hæc. Primò explanationis pre- *Opprobriosum viperæ venenũ.* *Nostrum vene nipara viperæ asserendæ institutum.* *Ignotæ nostris, per priscos sapientes agnita viperæ innocentia.* *Exsequendorũ series.*

cursu serpentis ampla & multiplex appellatio. Secundò veneni latitudo. Tertiò energia, cursusque veneni. Quartò aliquot serpentium ordines, ac discernicula. Latina serpentis appellatio latiore suo significatu scorpios, araneos, lacertos comprehendit. Verum pressiore nota refert animal sanguineum, prælongo ac tereti de capite ad caudam corpore, pedum expers, volutim & flexuosè progrediens. Addidit Arist. in lib. de Gener. Anim. & ouiparum. Verum, quia per hoc excluditur vipera, quæ viuipara est, non ouipara, qualis serpens est alioqui: propter hanc causam angustior, quam par est, definitio non recipitur hac parte nobis. Mirum autem, quod id non comprehenderit Philosophus: nisi quod id plurimũ, sicut in plurimis fieri consuetum, videtur sequutus. Verum hæc parergo quodam effusa sunto. Non autem placet id, quod Seruius in Aeneid. 2. adnotauit, serpentes terrarum, angues aquarum, dracones templorum proprie dici. Nimirum latinissimus scriptor Cornelius angues pro terrenis frequenter extulit. Anguis etiam nomen quandoque in lib. 29. cap. 4. Plinio videtur usurpatum significatione speciei, qua serpens Aesculapio sacer visus est Libauio in Alchym. Pharm. capit. 13. Hæc usui nostro de appellatione serpentis animaduersa scito: nunc de aliis dicamus. Primum autem occurrit decernendum, an natura venenosum serpentium sit genus. Videtur autem primordio venenatum fuisse, quod his pro confesso fuerint, organa veneni omnia sic adamussim comparata, qualia nos ad unguem descripsimus in cap. 1. lib. huius, venulæ, inquam, delatrices, vesiculæ exceptrices, dentes leonini, cauernulæ horum binæ asseruatrices, hamuli acutissimi, & cæterorum apparatus conformatusq; naturalis, de quo quidem ibidem loci nos. Præterea quis subduxerit causas omnes veneni productrices, quas recensuimus seu victus tetros, & materiam, seu parabilem eque formam, seu effectores, tum internos, tum externos? Finem vero quis ademerit, qualiscum-

Latina serpentis notio.

Propria serpẽtis definitio.

Aduersio in Aristotelis definitionem.

Excusatio producitur Arist.

De anguis nomine aliter iudicauit sapiusque usus est Cornelius.

Quod venenosi primo serpẽtes, affectati A' destinatis.

A caussis.

cumque is fuerit, eiusmodi pariter à principio, qualis & nunc est? Denique neq; ullæ fatales, id est à primo conditore, aut à natura constitutæ causę defuerint usquam, quę venenum serpentibus imposuere. Tantum enim rerum ordinem qui, aut quomodo immutasset, indicetur oportet. Verum enim verò, multa breuibus ut expediam, sacræ Geneseos testimonio quemadmodum nullæ principio stirpes fuere nocentes: sic natura, siquidem eã respicimus, quæ à prima ante lapsum creatione fuit; non videntur venenosi ulli serpentes, imò familiares homini extitisse, atque etiam collusisse. cum verò postremo maledicto ob peccatum omnia deteriora euaserint, consentaneum est, serpentes hoc maximè passos, ut quibus etiã in specie est maledictum, & posita ipsis, hominique inimicitia spiritualis, & corporalis, unde fugiunt se mutuò, nisi quid audacia, & præsumpti pharmaci conscientia mutet: quæ verba sunt Andreæ Libauii in libr. Alchym. pharmaceu. cap. 12. descripta. Quæ sacrorum librorum obseruatio monet nos in præsenti disceptemus, an in arca seruatrice animantium à Noe architectata seruati fuerint serpentes: si autem seruati, ut credi par est, quo sancti Patriarchæ consilio, quaue prouidentia atq; communi boni sollicitudine? nimirum assertorum bonorum miseræ mortalitatis professus alioqui tutelam, venenata potius exterminare, quam conseruare debebat: ut quid igitur in asylũ arcæ contulerit pestiferas feras? An quod exercenda forent supplicia iræque. Diuinæ in veteratore serpente tuendaque facti memoria continenter cum vita præuaricatæ belluæ. an quod nihil uspiam est aliqua parte nocens, quod ex alia nõ queat iuuare? stirpes enim malæ sic mansere, sic & mirificæ belluæ. Antidota quippe, & in horum corporibus latebant intimis? An ut varietas, & ornamentum custodiretur mundi? An ut cauẽdis malis, & discriminibus mortis eludendis acuerentur inde mortalium mentes? quod disertè proposuit nobis Maro Georgic. 1. per hæc:

Quod expertes veneni primordio serpentes.

An in arca Noe asseruati fuerint serpentes.

A fine.

Ille

Ille malum virus serpentibus addidit atris,
Mellaque decussit foliis, ignemque remouit,
Et passim riuis currentia vina repressit,
Vt varios usus meditando excuderet artes
Paulatim, & succis frumenti quæreret herbam.
Tunc alnos primum fluuii sensere cauatas,
Nauita tum stellis numeros, & nomina fecit
Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere visco
Inuentum, & magnos canibus circundare saltus,
Atque alius latum funda iam verberat amnem.
Alta petens, pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri vigor, atque argutæ lamina serræ.
Nam primi cuneis scindebant fissile lignum.
Tum variæ venere artes: labor omnia vincit
Improbus, & duris urgens in rebus egestas.

Virgilium cũ sacris oraculis consensisse.

Hæc poeta maximus. Quæ si rectè perspicis, non multum dissident ab his, quæ sacra Biblia comprehendere, primò scilicet innocentes fuisse serpentes, qui iusto Dei iudicio ac prouidentia mox redditi sunt nocentes. Sed nos ad cætera sermonem nostrum dirigamus: qui de latissima veneni diorasi, multiplicique venenantium discrimine rite sit velim.

Intendi remittique venenũ.

Ante autem omnia sumitur, id quod proposuit Ferdinandus Ponzettus Cardinalis in lib. 1. de Venenis cap. 18. venenositatem, ut cum isto viro loquamur, non esse substantiam, propterea, quod substantiæ non est intendi, atque remitti; secus enim variaretur forma specifica: quare diuisionem, & modum aliquem non patitur: patitur autem hoc forma accidentalis, cuius est proprium recipere contraria: quæ quidem singula theoremata docti nos fuimus ab Aristotele, & à suis hominibus in Metacategoriis. Sic venenosum, quod est accidens concretum, intendi potest, & remitti, tum in uno certo quodam animante, tum etiam in uniuersa specie, tum absolutè, tum secundum climata, & locos veneni. quod postremum effatum

fatum confirmatur inde, quod vipera inter omnes angues, qui venenum gerunt temperatissima est, ut quæ sola viuipara, & præterea venenum sola discretum habet in capite: cæteri vero veneno præstantes confusum toto corpore virus habent: quæ causa est nimirum, ut sapientissimus Andromachus, & hunc innumeri sequuti prisci, Theriacam è sola vipera, conficiendam voluerint, non ex alio quouis; tametsi Osualdo Crollio commixta fuerit theriacæ Cæcilia serpens. Est hæc de minime venenatis, atque etiam innoxia Nicandro in Theriacis. Quamquam & Cæciliã de Viperę genere fecerũt quidam, ut est apud Conradum. Thair quoq; Aegyptii serpentem monoceroton etiam accipiunt in theriacam, quod ostendit Prosper Alpinus in lib. 4. de Med. Aegyptiorum c. 8. nihilominus tamen hunc esse de genere viperarum testis est idem, exponens, quod communia sint cum istis & viperis omnia. Pauca de veneni viperis non perpetui caussis vim eius accendentibus aut amolientibus.

Vipera inter omnes angues tẽperatissima, ut quæ viuipara.

Theriaca è sola vipera non ex alio serpentis genere.

Cæcilia succedanea viperæ ad Theriacã compositionẽ.

Thair Ægyptiis non dissimilis viperæ serpens in theriacam accipitur.

§. II. *De quibusdam ordinibus anguium venenosorum, aut secus.*

CAeterum nunc de celeri, aut seriore placatione, aut vehementiori veneni lue pauca totidem producamus. Porro Nicolaus Florentinus ternos ordines proposuit venenum eiaculantium ore ferarum. Primus earum, quæ statim interimunt; secundus earum, quæ non continuò, verum tempore necant breui. Tertius quę tardissimè inter omnes: e quarum genere vipera est, cuius non pernix adeo vis est, ut inde videris ex pessimis omnibus viperam optimam esse. Verum alium nos ordinem venenatorum anguium proferamus, qui quadruplex obseruatione nostra videtur. Primus est eorum, qui per sese, & absolute sunt exitiosi, ab Auicenna libr. 4. fen. 6. tract. 3. & 4. surdi dictitati; propterea quod, quemadmodum surdi vocantibus nequicquam respondent, sic isti

De celeritate, aut tarditate, vehementiore veneni.

Anguium species secundum habitudinem veneni.

Surdi serpentes Auicēnæ dicti qua causa.

isti medentibus, & horum medelis nequicquam cedunt aut satisfaciunt. Hoccepacto, aduertit subtilissimus Libauius in Alchimiæ Pharmaceuticæ. c. 14. usu quodam venenorum surdum callosumque redditum ventriculum eorum, qui venenis stomacho assumendis sollenniter assueuerint, & ad hæc se tutos usu longo fecerint. Secundus eorum, qui absolutè sunt innocui. Tertius est eorum, qui sunt ἀδιάφοροι indifferentes: quanquam hoc etiam genus discinditur in bina, in ea, quæ rabiei venenum concipiunt priuatim; hæc quadrupeda, bipedaque sunt plurima parte, non feræ; & rursus in altera, quæ venenum simpliciter dictum demorsis infundunt. hæ feræ. De Catoblepa Aelianus lib. 7. cap. 5. Plinius l. 8. c. 21. serpentes omnes esse consueuere. Basiliscus absolute cuius venenata & triuenifica vis haud deleatur. Quamquam triuenificorum ordine Catoblepa est. Ex quadrupedis & serpētibus Basiliscus Gręce, alias Regulus dictus, Latinè licet Basiliscum & Regulum binas serpētis species fecerit indocte Conciliator, cuius quale sit venenum ex his disce. visu, auditu, voce, sibilis, afflatu, olfactu, contactu, omnibus ad summam sensibus confestim necat, nedum homines, sed teterrimos ipsos serpentes. ita ut hunc seu tyrannum videre, aut audire longe, nedum proximè reformident, & capta properè fuga retrò se agant etiam in summa necessariorum egestate. Audi Græcum Nicandrū Latine canentem.

De Basilisci immanitate Nicander.

Illius auditos expectant nulla susurros,
Quantumuis magnas sinuent animalia spiras,
Quando vel in pastum, vel opacæ deuia siluæ
Irriguosue locos mediæ sub luce diei
Ex candescenti succensa furore feruntur.
Sed turpi conuersa fugæ dant terga retrorsum.

Breuius autem Lucanus.

Sibilaque effundens cunctas terrentia pestes
Ante venena nocens latè sibi submouet omne
Vulgus, & in vacua regnat Basiliscus arena.

Ad-

Addidit Gal. in lib. de theriac. c. 8. quod nedum videns ipse, sed & visus è medio tollit intuentes incomparabili quidem exemplo; quamuis & Stellio scorpionem visu perimit: hæc in exilem bestiolam a grandiore quadrupede victoria est. quæ autem ad perniciales bestias, aut harum ad illam comparatio? Quippe triueneficum scelus aeri, aquæ, & terræ, tabem incomprehensam inhalat suam. Aere quidem superuolantes volucres halitu conficit pestifero. Terræ vero fruges obiectas, quasi malo tactas exugit: aquam etiam, quam forte fortuna decurrit contagione inficit. Sunt hæc terrifici veneni effecta, hæc symptomata per Nicandrum decantata sub his: *Secundum singula elementa late se fundens atrocitas Basilisci.*

Quod ferit hic, multo corpus succenditur igne
A membris resoluta suis caro defluit, ex his
Lurida, & obscuro nigrescit opaca colore.
Nullæ etiam volucres, quæ fœda cadauera pascunt,
Sic occisum hominem tangunt.

Sed Auicenna hęc describit nocumenta: illius, quem mordet, corpus liquefit, & inflatur, & currit virus. Nedum autem viuens mortiferus est: sed & mortuus Gal. ad Pisonem docente in commentarii illius cap. 8. & hunc auctorem sequuto Auicenna, qui ait: & moritur statim „ omnis qui appropinquatur illi mortuo, & parum quidem „ euadit, quod pręsens sit vicinitati eius. „ *De Basilisci diritate Auicenna testificatio.*

Non solum autem mortui Basilisci corpus interimit accedentes animantes; sed & baculus, quo verberatus, vel lancea, qua percussus fuerit, exitiosa est; & quod ab eo interfectum fuerit animal, interficit solo contactu, quod testatus est Plinius, & Aelianus, ex Poetis vero Lucanus qui ait. *Tradux Basilisci infectio.*

Quid prodest miseri Basiliscus cuspide Mauri
Transactus? velox currit per tela venenum.

Extremum autem illud erit, quod modo dixero: reposito in Apollinis templo Basilisco, nec araneam suas telas intexere, nec hirundines aduolare; ubilibet vero cinis eius fuerit aspersus, nec veneniferas ullas bestias illuc aduen- *Basilisci siccũ cadauer quã bestiis infensũ uniuersis.*

tare: adeo modis omnibus, & viuentis, & mortui, & in mortui atomis, & in omni sua contage valentissimũ est virus regulo insitum, sic ut causis quibusuis ferme immutabilibus immutabile atque indelebile perstet. Verum autem atque etiam mirum, quod intentione quadam & spiritu veneno à calore nostro nil coacto neque deducto principia nostra sic oppugnantur, sic occupantur, ut deputatæ per naturam functiones nequeant amplius exerceri. Sed nihilominus insolens, immanis tyrannica venenatæ formæ malignitas facit, ut vim quidem corpus comprehendat, mens & ratio non apprehendat. Illud tantum coniectare didicimus, quod est hoc: ab oculis exsecrandæ feræ radii seu visibiles species, à sibilo audibiles auræ, à corpore vero ipso olfactiles formæ diffunduntur: quæ delatæ ad humanos oculos, & ad auriculas, & ad narium superiorum organa, in his singulis spatiantes spiritus & cum his coniunctos humores inficiunt, ex quibus perducta per varios ductus lues adusq; cor ipsum post aliquod tẽpus deniq; conterunt & textile ipsius vitale munus intercidunt. Hæc plebeis quidem hominibus fuerint admiranda, at non edoctis physicas & magneticas subtilitates, & quæ produxit de sensibus profundissima Lucretius. Sunt autem hæc:

Incomprehensibilis veneni Basilisci ferocia de multiplicis locis, quæ a Basilisco fluit.

Ideoque per auras
Mellis apes quamuis longo ducuntur odore;
Vulturiique cadaueribus: tum fissa ferarum
Vngula, quo tulerit gressum promissa canum vis
Ducit: & humanum longe præsentit odorem
Romulidarum arcis seruator candidus anser.
Sic aliis alius nidor datus, ad sua quemque
Pabula ducit, & à tetro resilire veneno
Cogit, eoque modo seruantur sæcla ferarum.

Et inferius.

Quin etiam gallum nocte explaudentibus alis,
Auroram clara consuetum voce vocare:
Hunc nequeunt rapidi contra constare leones,

Inque tueri; ita continuò, meminere fugai.
Nimirum quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cum sunt oculis immissa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces.

Ad hunc modum per Poetam physicum insinuata, sic per nos enarrata est ratio, si admittimus Hypothesin, quam tamen inficiatus est Christophorus de Honestis, cui nihilominus viro ut occurratur, dicam cum Guaynerio, cumque Matthiolo, non deesse venena, quæ solo insessu, contactu, olfactu, vaporatu statim & in momento perdant incautos. Quod venenorum genus a spiritu vocauit a Cæsalpinus in lib. 2. de Venenis cap. 46. Sic constat sane de fungis, qui uno ad nares admotu vitam adimunt. Scripsitque Matthiolus libr. 6. præfat. de Vetonico flore, quem per artem venenatum quum circumforaneus quidam ex his, qui venenum innocue deuorare profitentur, olfaciendum exhibuisset suo competitori in publico Senensi foro, is ex solo olfactu derepente concidit mortuus. Denique & incubitu super stirpibus natura pestiferis, aconito, napello; nec non soporatu sub taxo nerioque arboribus contractam visceribus letalem noxam, idem ibidem autor pro comperto retulit. Quorum quidem omnium causas ad summam venenorum subtilitatem retulit Ferdinan. Ponzettus in lib. 1. de Venenis c. 4. Qui Ferdinãdus videtur & hoc assidue confirmasse per alia, quæ sunt: Basiliscus solet connumerari inter serpen- „ tes surdos, quia priuatur auditu. nam aer, qui subseruit „ virtuti auditiuę resoluitur. Vere mirum ab intensa eius „ caliditate. non tamen est verum, quod eius venenum sit „ solum in capite: eo quod interficit proferendo fumum. quia totum corpus est venenosum. nec spirare per latera, concludit quod venenum sit solum in pectore: Spirat tamen per illa, ne præcordia exurantur à fumis exustis, qui nisi spiramenta essent, in qualibet parte corporis subintrarent inter ossa & neruos & inter pellem & carnem, &

De viribus veneni, quod regulus immittit, iudicium.

separarent partes & compagines sui corporis. Audisti mirabiliorem unquam veneni vim? Adhuc autem, ut non moriatur ipse sua pernicie, in nostris nos problematis disquiremus. Denique difficile non est, efferri de venenatis subiectis ad obnoxia corpora per necabiles species, si spectaueris, ei qui morsum Dryini curauerit abscessum iri cutem manus curatricis. Multo amplius suadeberis, si spectaueris & vestes eius, qui fuit à sepe demorsus non ita multo post cõputruisse. Quod enarrauit Aelianus li.8. de Animal. 7. Quibus per insensiles qualitates miraculis, & occultis agendi rationibus & caussis illud addidit Leuinus Lemnius, quod lupus obuiis hominibus vocem adimit & raucedinẽ afflat halitus, qui ab eo promanat cõtagione. Addo ego, & Aspidẽ, qui sola sua aspiratione oculorum usum aduersus se aspicientibus eripit, & celeriter interficit: cuius rei meminit Aelianus. Ita quoque basiliscus afflatu ac sibilo tamquam emisso iaculo paulo remotiores conficit. Post quem virum & And. Cæsalpinus in lib. 3. artis medicæ c. 4. & 5. instantias addidit fœminarum menstruis occupatarum, cuius effluxus aura virulenta tot emanant in alia corpora viuentia non viuentia seu pernicies seu labes. Quod autem ad basiliscum visu & sibilatu phtharticum: rationem causamque protulit Cæsalpinus proiectati spiritus ab oculis & à sibilãti ore, exemplo, quod ad visum attinet, lippientium, qui longe lippitudinem in alios a se transfundunt: item fascinantiũ vetularum. & quod memorabilius est, historias recitat ex Plinio Triballorum & Illyricorum, qui interimant, quos diutius iratis oculis intueantur. Quod vero ad exsibilatum, memorat ex Africa familias, quarum sola rerum elatione summa & deprædicatione affectata contabescant prata, marcescant arbores, dispereant infantes. Satis igitur putarim, Basilisci ortus & ideam, τὸ πᾶν εἶναι, quamteterrimam incomparabilis serpentis animam, non inficiari. Quæ nostra de absoluto Basilisci veneno fuit opinatio. At diritati atq; atrocitati ex aduerso equiponderat

leui-

leuitas, & mansuetudo multorum anguium ἀπημάντων, ut vocat Nicander, quos modo commemorabo. Hi sunt Aelops siue elaphus, Pelia, Pareas, & serpens Aesculapii, Cœcilia Libyæ, Molurus, Myagros, Oophias, Spathiuros, Carbonarius, & alii incunabulis infantium indormitantes serpentes Olao lib. 21. c. 30. Angues Cracouienses Conr. Tigurino, Serpentes Indiæ Occidentalis, de quibus retulit Petrus Martyr, & Insulæ Hispanæ serpentes, item serpentes montis Ziz Iohanni Leoni in descriptione Africę, qui micas colligunt e mensa deciduas, Piræneí Bigeones Scaligero, qui de mensa cibos familiariter captant. Inter hos dicam de Ophiodectis sic a Pythia dictis Spartanis, qui cum tempestate multitudo serpentium mira in Laconia succreuisset factaq; inde annonæ caritas esset incredibilis, coacti sunt indigenas serpentes in escam humanam vertere. *Serpentium quorumdam mentio.*

Præter hos sunt, & qui certis quibusdam gentibus in esum apparati non insuaviter gustantur. In India quippe & Aethiopia non solum non innoxii cruditate multi serpentes, sed etiam esculenti, Scalig. lib. de Subtilit. Serpentes magnos, & innocuos insula in Oceano versus meridiē ab Iambolo reperta produxit, quorum carnes miræ dulcedinis eduntur Ioanne Bohemo authore. In Macino prouincia Asiatica serpentes assos pro deliciis haberi legimus apud Nicolaum Venetum, & Aeneam Syluiū: in Asia, sic & in prouincia Mansi, vel India superiore serpentes esitantur inter summas delicias: Paulusque Venetus nos docuit in prouincia Caraia serpentum maiorum carnes vendi in cibum. Iuanis vero serpentibus, qualiter nos pauonibus, vesci populos Indiæ Occidentalis prodidit Petrus Martyr Oceanicæ Decad. primæ lib. 3. c. 1. qui addidit, & ouis ipsorum nullum epularum genus esse suauius, ex abdomine sub veru stillato nectareum. Denique P. Bembus hist. Ven. lib. 6. in Cuba Insula serpentes ex aqua & terra viuentes lautio- *Serpentes esculenti.*

tio-

tioribus fuisse epulis testatus est. adeo, addit Scaliger in 2. de Animal. ad vescendum suaues, ut solis Regibus inter epulas apponantur. Hæc & alia de serpentibus esculentis scriptores isti. Quorum quidem serpentium suauis conditio tum quidem ex sua ipsorum ratione, & natura, tum maxime ex cœli benignitate, solique amænitate proficisci plurimum consueuit. Cæterum quoniam hæc obiter dicenda se nobis obtulere: non est quod causas passibilis huius qualitatis longius exequamur. Exequemur autem de venenatis animantium naturis, quæ venenum conditioni suæ non insitum quibusdam de causis adsciscunt. Horum (ut dixi) genus est duplex: alterum quidem serpentium ut viperarum, & Scorpionum. Alterum vero bipedum, & quadrupedum, quæ immutatis ad excedentem, calorem, suauitatem, ustionem, feruorẽ, humoribus efferantur, & in rabiem transmutantur, quæ alioqui natura sunt mitiora, & placidiora. Hi sunt canis, camelus, equus, lupus, ursus, leopardus, vulpes, mustela, viuerra, martes, simia, mulus, muræna, leo, felis, homo, gallus gallinaceus, & si qua sunt alia: de quibus singulis lege quæ Baptista Codronchus l. 1. de Hydrophob. c. 1. conscripsit. Primo de homine dicamus, cuius morsus, ait Aelianus lib. 2. de Animal. c. 24. vel homini perniciosus ipsi & nullius animalis morsui de acerbitate concedit. Produci autem in homine venenum, rarum non est. Scilicet hoc locis in plerisque Galenus fassus est. Primum in lib. 3. de temperam. c. 4. & lib. artis medicæ cap. 94. & lib. 6. de locis affect. c. 5. & com. 2. in primum prorrhetic text. 17. & comm. 75. sect. 3. lib. 3. epid.

Vnde suauior anguium conditio sit.

De venenatarum ferarum ord. 3.

E non venenatir animantiũ mancris, quæ venenum tamen quibusdã de causis adsciscunt.

Per rabiem autem mordens homo venenosior est ieiunus quam pransus, teste And. Libau. in Alchym. pharm. & ante hunc Bartolomæo Maranta libr. de Theriaca, & ante hos Ferdinando Ponzetto lib. de Venenis cap. 11. Quã rabiei procreationem & ab interno seminio, quemadmodum in equabus Hippomanes venenũ, suscitari sub hominum præcordiis, autor est Cœlius Aurelianus, nec

Hominis irati morsus ieiuno stomacho, pestilentior.

non,

non, ut P. Salius voluit, Soranus. Ad quorum sententiam accessisse videtur & Marcellus Donatus lib. 6. Mirab. hist. medic. cap. 1. pag. 296. & 297. Quid dicam autem quam infestum sibimet ipsi venenum appareat fœminæ: menstruum, inquam, inquinamentum: quod sæpe retentum corpore sic conseruescit, excandescit, furit, ut grauiora, quam venenum, inducat symptomata; usque adeo, ut nonnulli venenorum materiam pertractantes, hoc inter venena non dubitent connumerare: quam item naturam veneni comparat & plus iusto retentum in viro semen, ut constante iam frequentissimo experimento veritas hæc in adagium abierit vulgatum. Quid si dixeris venenum hoc homini subortum abusiue ac denominatiue dici, non esse vere? Produxerim ego cõtinuo, quod tradidit Fernelius in lib. de Abd. rerum causis capit. 15. his suis verbis: In nobis similiter corruptio quædam spõte gigni potest; quæ non modo veneni vires æquet sed & ipsa tota venenum sit. Verum hæc iam satis; maxime quod per alium libri locum fuerint enarrata.

Rabies hominis ab interno principio suscitata.

Venenũ ab homine geniũ proprie vere dictũ.

§. III. *De causis productricibus atque immutatricibus veneni.*

PRocreatur inquam in hoc genere animãtis venenum his modo percensitis, & aliis de causis. Verum enim vero, vel ipsorum non est, vel si est, id quidem ex accidenti, & adscita extrinsecus conditione, idest, ab usu rerum vocatarum nobis medicis non naturalium, atque ut Leonardus Tubingẽsis professor vocat immutatricium. Quas omnes ad triplicem ordinem redigit Cardanus lib. 1. de Venenis cap. 6. ad naturam, ad casum ad alimenta. Prout enim hæc fuerint oblata, sic etiam grauiter vel leuiter afficere consueuerunt: quarum quanta sit præcipue aeris, locorum, & alimentorum horum usus meditatus facile intelliges: intelliges quantum aer valeat, & ex his, quæ libr. de Flatibus perstrinxit Hipp. dicens, nihil sine hoc

Caussæ veneni productrices nonnaturales.

De aeris nos immutantis viribus.

„ hoc fieri, nihil ab eo abesse, omnibus rebus adesse, spatium omne inter cœlum, & terram eo esse refertum, hiemis, & æstatis causam esse. Nam quæ cœlum ambit, regere, commutare, mouere, permeare, corrumpere, conseruare, sustinere. Quid autem animantium omnium naturas non immutent, quæ per partes annum, menses, diesque multipliciter immutant, cœlumque & terras generatim & speciatim immutant? Quid autem aeris, & locorum naturas, & differentias medico cognoscēdas tam studiosè præcepit Hipp. in lib. de aere, aqu. & locis: itemque Gal. lib. quod optimus medicus idem sit & philosophus? ni proponant unam rationem, quod maximam in mutandis corporibus energiam eadem habent. Habent & hæc ipsa non minorem, victus genera, & alimenta: siue quidem cibus intelligatur, ut similis, siue ut contrarius, siue ut agens, siue ut patiens: utrouis enim modo consideratus transmutare valentissime apparebit. Nā cum id quod offertur transmutatur, necesse est etiam id cui offertur transmutari. Audi Libauium in Alchym. pharmaceut. cap. 7. dicentē, plus esse in victu, quam in natura: quia dum cibus alteratur, simul alterat, efficiturq; etiam, ut minus malum sit, quod bono cibo nutritur, & magis etiam malum, quod malo cibo nutritur. Hipp. lib. de loc. in hom. est enim nutritio assimilatio nutrientis in quod nutritur Galen. 3. de Natur. facultat. Iam igitur quantam animantibus transmutationem, siue ad bonum, siue ad prauum sanguinem procreandum faciant boni, prauique victus, id plene didiceris ex Gal. lib. de cibis boni malique succi. Atque adeo reptilia, ἀδιώρατα idest indifferentis ad venenum naturæ, qualia viperæ scorpiiq; sunt, prout loca victusque se obtulerint, subdita pari fuerint sorti. Adeo autem subdita, ut hæc una ratio statuatur, etiam decernatur aut hic aut alibi producendorum serpentum. Nullæ in Italia propter cœli solique mollitiem dipsades existunt Hermolao Barbaro in Coroll. ad Dioscoridem 217. nullæ in Hibernia locisque Septentrioni subditis ple-

De victus corpora immutātis energia.

Quid tantopere nos immutare valeat aer.

Reptilia indifferentis ad venenum naturæ quæ.

plerisq; viperæ nascũtur: quibus differta est omnis Africę Asiæq; ora. Promiscue vero serpentes secundum varias mundi plagas, & secundum loca, & victus immutari, testis est Olaus Magnus Histor. septentrionalis in his: *certum est plures & noxios esse serpentes in frigidissima plaga septentrionis, terrestres scilicet, qui acrius aquaticos persequuntur: & hi in terris manent, ac diuersis nutrimentis minutarum herbarum, in quibus acriorem veneni vim cognoscunt, auidius reficiuntur, maxime in locis montosis productarum: hique deteriores sunt in lædendo homines veneno suo, quam littorales aut riparii.* Hæc ille. Petrus vero Andreas Matthiolus adnotauit hæc: „quin etiam feræ omnes, & insecta in montibus, & aridis „locis inter vepres, & saxa degentes citius hominem per- „dunt, iis, quæ palustreus liginososque tractus incolunt: „citius præterea necant, quæ orientalem, & meridionalem „inhabitant plagam, quam quæ septentrionalem, &c. Mirum autem quod Senensis homo non discreuerit montanas patrio cœlo viperas acriores, quam planorum locorum. Sic Cornelius Celsus in V. ait: „serpentum gene- „ra pestifera maxime æstuosis locis gignuntur. Italia fri- „gidioresq; regiones hac quoque parte salubritatem ha- „bent, quod minus terribiles angues edunt. Addidit & aliam loci differentiam immutatricem Auicenna l. 4. fen. 6. tract. 3. cap. 21. dicens, fieri serpentes in sua ipsorum specie deteriores propter locorum arentium squalores: nam illi, qui habitant loca inaquosa, & montes, deteriores sunt eis, qui habitant litora, & loca plurium aquarum. Quamquam quid illud est, quod Gal. lib. de Theriaca & Antidotis c. 8. reiectat viperas litora incolentes; recipit vero agrestes. Verum enim vero fortasse comprehendit animo litorum aquarum dulcium incolas Auicenna; litorales quidem sed maritimas Galenus. Post hos vero Cardanus ait: „fiunt deteriores viperæ aut regione, ut in Nu- „midia, ubi & serpentes ferociores sunt, & perniciosiores „scorpii. similiter velut montanæ nemoralibus: aliæ cibo, „ut quæ ranis rubetis, quas bufones vocant, vescuntur. Qui

Variant & mundi plagæ venenum.

De locis venenorum fortem immutantibus Matthiolus.

De causis venenorum immutatricibus Auicennæ syllepsis.

Auicennæ ac Galeni cõtradictio de viperis littoralibus.

idem ait, viperæ quæ aquas inhabitant parum aut nihil veneni retinẽt. Viperarum autem nomine Cardanus abuti videtur pro quocumque serpentium genere. Quemadmodum ad unguem abusus videtur Rhazes libr. 8. de Remed. cap. 2. qui viperarum morsum facit immedicabilem, fortasse de aspide locutus, aut viperas intellexit Afras, quæ pessimæ sunt. atque hoc etiam instituto similiter scorpiones in Asia, Africa, Aegypto, Scythia plurimum, & ad mortem nocent; qui in Italia non item, quando & in Tridentino agro, & in Pharo insula sunt innoxii. quod testatus est Ambrosius Paræus lib. 20. c. 25. & Ferr Ponzettus lib. 3. de Venen. c. 15. & de Noricarum Alpium scorpiis Scaliger exerc. ad Cardan. subtil. 198. §. 5. & de Pisanis Vidius Medic. part. 2. sect. 2. lib. 2. c. 8. causam reddidit, dicens: Regionis eius humiditas scorpionum venenum maxime hebetat, & ad homines contaminandos ineptum reddit. In Heluetia, quos ad Tigurinum lacum innoxios refert Conradus, Municipalis homo; Mæliteos itẽ scorpios, qui alibi perniciosi sũt, hic mansuescere, lædẽdi naturam penitus deponere, perhibet Th. Fazellus lib. 1. c. 1. Ad hæc exploratum est ipsos se ipsis propter diuersas causas fieri deteriores aut meliores, atque agrestes scorpios nocentiores, quam urbanos sentiri; siquidem in humectis locis humido victu enutritus non purum venenum habet; cum vero terrestris fit, maxime merum & nocentius acquirit. Hæc Aetius in capite de Chersydro. Aliud proposuit Aristoteles: omniũ, inquiens, venenati morsus grauiores sunt, si alterum ederit alterum. & Plinius: in eo genere magis exitialia, si suum genus ederunt antea quam noceant. & Cornelius Celsus in V: illud ignorari non oportet omnis serpentis ictum, & jeiunum, & jeiuno magis nocere. Ideoque perniciosissimi sunt cum incubant. & Aelianus atque Nicander: quilibet serpens periculosus est obuiis cum recens senectutem exuit, vel cum insequentem ceruum fugit. Quam rem naturæ scientiss. Virgil. exposuit hic Georg. 3.

Scorpionum venenum variat sors locorum.

Loca venenatorum immutatorum.

Fames immutatrix veneni

Non

Non mihi tum molles sub dio carpere somnos,
Non dorso nemoris libeat iacuisse per herbas
Cum positis nouus exuuiis nitidusque iuuenta
Voluitur aut catulos tectis aut oua relinquens
Arduus ad solem linguis micat ore trisulcis.

Vernatio veneni vim grauius immutat.

Hactenus exempla ferarum, quæ venenosorum nomine censentur. Referentur post hæc & aliæ, quarum non est perpetua veneni ratio, quæ pro locorum natura vim exacuunt remittuntque veneni. Idemque fit secundum alias rationes. Primum memoretur gallus And. Baccii gallinaceus, qui quoniam agrestibus bestiolis biliosis & venenosis ample fuerat pastus, olitorem per morsum adortus exitio fuit memorabili. Sic & gallinaceus in Chronicis Patrum Capucinorum memoratus mire pugnax in aduentantium insultans facies rostro cunctos ianua propellebat, quem tamen mira vi sanctitatis domuit accedens Pater. Non sic autem domestici galli. In Græcia prauæ qualitatis herbæ esitatæ trahunt in rabiem equos Plinio lib. 18. cap. 7. quo eodem autore Mus araneus in Italia venenatus, ut Histor. natural. lib. 8. cap. 58. nihilominus ait Matthiolus in 2. Dioscoridis Ananiensium agri Tridentini montium incolis inter venenata non habentur quibus locis frequentes visuntur. Loca igitur an tempora rem immutarunt, quæ certe immutata cognoscitur? Natura utcunque promiscua utrumque facit. Quę res porro si difficiles cuiquam videantur, is meminerit, & plantarum inuerti mores alimento terrarum. Quod autem aduertit Triuerius in Apophtheg. 125. per hæc: *Plantæ non semper seruant indolem seminum suorum, eam sæpe mutant cæli terræque societatem: ita victus atque consuetudo subinde mutãt ipsam naturam pro locorum & occasionum ratione.* Mutat quoq; trãslatio sic plantas, ut plurimæ pulcriores euadant & meliores; maxime vero syluestres, quæ repetita trãslatione mansuescunt etiam, aduertente Ioanne Costæo in lib. 1. de uniuersa stirpium natura. cap. 22. Quin imo reiiciunt hæ, quod habuerant venenum. Porro quod

De bipedis quadrupedisque natura nõ venenatis.

De rabioso gallinaceo historia.

Celebris sanctitate Capucini virtus.

Stirpes & animantes loci cultu immutari.

de Belenio ex Persia in Aegyptũ & Palestinam translato prodidit Arist.l.1.de Plantis c.postremo, nec non Gal. in 2.de Alimentorum facult.c.36. narrat de Persico arbore, cuius fructus apud Persas adeo noxius est, ut qui ipsum comederint interimat, qui tamen in Aegyptum si transferatur fit esculentus, manditurque non aliter, quam pyra & mala. De qua eadem immutatione nolim excidant ea quæ cum Musis cultor Hortorum Columella tradidit:

Stipantur Calathi, & pomis quæ barbara Persis
Miserat, ut fama est, patriis armata venenis.
At nunc expositi paruo discrimine lethi
Ambrosios præbent succos oblita nocendi.

Taxi Arboris à loco diuersitas.

Sed & Taxus, cui Plinio teste lib. 16. cap. 10. triste ac dirum in Hispania præcipue venenum est, in Italia innoxia est. Vnde in Symbolis Heroicis F.R. vir Syluester Petrasancta Gnomen posuit ad Taxum scuto appictam: ITALA NVNC QVIESCE TELLVS. Scripsit & de hac eadẽ re Io.Ruell. in 3.de Stirpiũ natura quam plurima, quæ rẽ hãc oculis exponere queant. Sed nos à plantis ad animantia redire necessarium est. Canum homini seruientium rabies citius aut tardius excitatur, prout impulerint causæ, quæ rabiem induxere. Baptista Codronchus lib. de rab. cap. 5. Porro canes in Sicilia facilius rabie tentari scribit Scribonius in lib. de Comp. med. cap. 171. In Caria & Creta Cœlius Aurelianus li.3. Acutarum passion. cap. 15. & B. Codronchius in lib. de Hydrophobia cap. 4. Hæ quidem immutatrices causæ manifestæ fuere. Cæterum sunt, & occultæ, siue quæ cœlo, siue quæ terris obseruantur. Hæ, quæ per antipathiam quandam faciunt, terræ genera ad serpentes relata. Britannia nullum animal venenatum mittit: imo nec infestum præter unos lupos & vulpes, tradidit Cardanus in 9. de Subtilit. quod

Terrarũ generibus quibusdam serpẽtes immutantur.

» naturale priuilegium & Sardiniæ commune fecerat Pau-
» sanias lib. 10. de Phocaicis. Ebusi terra serpentes fugat,
» Colubrariȩ parit: ideo infesta omnibus nisi Ebusitanam
» terrã inferentibus; Plinius. Et Pomponius Mela l. 2. Ebu-

sos

ſos omnium animantium quæ nocent adeo expers eſt, ut ,, nec ea quidem, quæ de agreſtibus mitia fiunt, aut generet, aut ſi inuecta ſunt ſuſtineat. Contraria eſt Colubraria, cuius meminiſſe ſuccurrit, quod cum ſcateat multo, & malefico genere ſerpentium, & ſit ideo inhabitabilis, tamen ingreſſis eam, intra id ſpatium, quod Ebuſitana humo circumſignauerunt, ſine pernicie tuta eſt. iiſdem illis ſerpentibus, qui ſolent obuios appetere, aſpectum eius pulueris, aliuduè verius, procul & cum pauore fugientibus. Hæc Mela. Similiter in Creta nullam maleficam beſtiam, neque gigni, neque viuere aliunde deportatam. quod quidem ipſum ſi quis volet experiri, venenatum animal quodpiam foris aſſumit, quod primum ut hanc terram attigit ſtatim perit. Itaque circulatores qui venantur in Africa ſerpentes talia machinantur, ad mouendum hominum admirationem, eas manſuefactas circumgeſtāt, & ſimul cũ ipſis terræ Africæ, quantũ ſatis ſit, ad earum uſum aſportant. Quod ipſum prouident, ne ſerpentes pereant. ob eamque cauſam, cum ad hanc Inſulam peruenerunt, non prius feras beſtias exponunt, quam terram peregrinam, quam ſecum portant, ſubſtrauerint: ex quo fit, ut multitudinem imperitam congregent, atque ſtupidam detineant. & tametſi eæ quidem ſeſe incitant, non loco tamen ſe mouent, neque ex domeſtico & vernaculo puluere excedunt. Sin in externum, & hoſticum ſolum egrediantur, è vita quoque excedunt. ,,

De terra Baleari, & Ebuſitana.

Hæc Aelianus. Plinius quoque addidit creta Baleari & Ebuſitana ſerpentes, nedum atteri, ſed & necari. Verum de antipathia iſta ſatis. Hæc de terreſtribus occulta cauſa eſt; qua tanto mirabilior, quanto ſuperior eſt cæleſtis. Iſtos enim orbes in venenatos ſerpentes imprimere vim ſuam nemo doctus inficiabitur. Siquidem autore philoſopho in 12. metaph. & eius enarratore Auenrhoe, & utriuſque aſſecla Magno Alberto generationis materiam ſubditam corporibus eſſe cæleſtibus, & eorũ motionibus, quippe gubernantur omnia per ſuperiores

Cæleſtes ſerpẽtium immutatrices cauſæ.

po-

potestates tum generatim, tum speciatim in inferiora influentes. neque quidquam fit nouum in elementaria ditione. Hoc Iunonis cum Ioue coniugium, & hoc dependens imperium, citra vim inditam à superioribus intelligentiis uniuersalibus & particularibus, atque adeo certæ partes cęli comparatæ sunt inducere certam formam, & specialem. Indè dicemus istorum testimonio singulas animantes, & inferiora corpora à superioribus generaliter, & particulariter mutari, conseruari, & modis omnibus, ut Philosophi loquuntur determinari. Adduntque partes Cœli determinatas mutationes inducere in hæc inferiora speciales & determinatas in una quapiam parte cœli: usque adeo, ut Arist. dixerit in Problem. ex una eademque virtute vermes interdum generari, interdum corrumpi; quippe quæ specialem facultatem habent producendi simul, & corrumpendi. Porroque ex una parte cœli gignitur singulare quidpiam unius certæ speciei, ex alia vero gignitur singulare alterius speciei. Sic in peregrinis oris visuntur aliæ animãtes quam in nostris. Adeo scilicet magna, & multiplex est cœli vis in hæc inferiora. Nimirum ipsa causa est effectrix impressionum apparentiumque omnium, terra vero, atque aqua materiam præbent, ut ait idem Philosophus 1. de Gen. animal. cap. 2. quod spectantes antiqui Cœlum & Solem, seu patris seu genitoris nomine appellarunt. Cæterum impressiones istæ fiunt, quia inquit, doctus vir Ioannes de Catratia lib. de Venenis, cum virtutes stellarum vehuntur inferius mediantibus lineis pyramidalibus, & rectis, quæ in lumine ipsarum stellarum firmantur, quod lumẽ per lineas diuersas vectum de stellis dispertiat virtutes specificas, quas derelinquit in compositis, secundum quod componentia meruerunt. Præter cæteras igitur causas, quas diximus, & variis certisque cœli syderum virtutibus viperæ, qua virulẽtæ sunt, qua secus, si quidẽ ita cœli partes decreuere, decretum quoq; autore Gal. lib. 2. de Locis affect.

Cœli partes immutatrices.

Varia cœlestiũ impressionum miracula.

Cœlum omniũ pater: terra vero mater.

Ratio modusque, quo cœlestis in inferiora vis agat.

Viperæ cœlorũ impressione mutabiles.

fect. quod viperæ sub cane furiunt: quo tempore H. Cardanus tradidit lib. 2. de venen. cap. 2: aculeus pastinacæ marinæ, draconis marini, scorpionis, araneorum, crabronum magis nocent, quam alio tempore. His autem, & prior Plinius, & ante omnes Thrasillus, cum sol est in Cancro serpentes torqueri dixerunt. Taceo, quod certis siderum exortibus & occasibus sese condunt sub terris, aut egrediuntur angues. Sic obseruatore Olao Magno se recipiunt serpentes in viscera terræ à solis ingressu in ♎ ad ♉ usque signum. Et Solinus, serpentes, ait, „ undique gentium conuenæ a verno statim die, nimirum „ æquinoctii verni ad Caspias Portas confluunt. „

Animi partes venenorum immutatrices.

Nedum autem ipsæ, quæ tetræ sunt natura serpentes, verum & alii angues, qui expertes veneni sunt, caussis vehementibus in deterius torquentur. Sic Elops siue Pareas, quæ παρὰ τῶ πρᾶω idest à miti more dictus est, cum aliquando in lacustribus pastus ranis rubetis canem venaticum has feras genio naturę allatrantem & persequentem iratus demorsisset, narrauit mihi Thomas Cornelius ingenio sagacissimo vir, municipalis meus, qui vidit principio quidem venaticum discriminose tortum eo veneno mox tumidum & glabrum totum redditum vix mortem euasisse. Sed & Plinius histor. natural. libr. 29. capit. 4. Neque anguis, ait, venenatus est, nisi per mensem „ luna instigatus. Itaque cœlum mutat serpentis naturam, „ non ignipotentibus solum astris, verum, & luna, quę frigidioris est conditionis inter ea, quę calidioribus siderum incitamentis perniciale rabiei venenum inducunt. Adde quod venenum Plinio fel est, ut adnotauit alicubi Conradus. Sub numeris igitur lunę plenis & augeatur & concitetur idem fellis virus oportet.

Etiamnum angues veneni expertes caussis vehementibus in venenosā affectionē immutantur.

Plinii nobile pronūciatū.

Sed pręstat, Plinius quid sibi velit, quęque huius sententię sit difficultas, non dissimulare. Anguis quidem appellatione per hunc autorem indicata est species: quæ anguis vero nomine serpens Aesculapio sacer visus est A. Libauio in Alchym. pharmac. cap. 13. Verum enimuero, quod

Nostra super Plinii verbis interpretatio.

quod Plinius venenum adaptauit angui Aesculapii, mirum est propterea, quod is apud nos nunquam exardeat veneno.

An Boa Plinii sit anguis.

Credideram aliquando Boam, cuius venenum Albertus tertii ordinis statuit, id est minimum, & non curandum. Hoc igitur ancipiti more, cum sit aquaticus anguis, fortasse Bóam quasi excellenter appellatum, & intellectum facile credas Plinio: qui ait, » anguis venenatus non est nisi per mensem sub nouilunio, vel plenilunio luna in» stigatus. » Quippe hic parum, aut nihil virosus à luna exagitari, & ad furorem incitari subditus huic astro potest.

Luna peruertit serpentium morem.

Anguis simpliciter dictus Plinio quis.

Verum tamen anguem Aesculapii sibi memoratum, ipse Plinius paulo posterioribus verbis declarauit. Qui anguis, etsi nostris in oris expers veneni creditur, haud tamen errasse Plinium putes, qui venenatum quandoque reddi serpentem Aesculapii tradidit. Hoc igitur pro cõperto posito, quæ nostra est contentio, videris angues naturaliter veneno non nocentes, externis immutatricibus causis reddi veneno nocentes. His unum denique subiungam, quo nil dici liceat maius: & ipsos Basiliscos inuictos, ut Aegyptii prædicarunt, serpentes pro locorũ varietate temperari: si modo non in Africa torridisque regionibus nidulentur. quod Leuinus Lemnius lib. 4. de occultis naturæ miraculis capite 12. promulgauit. Cuius morsus cum nullum remedium extet Aristotele auctore, Aeliano, & Mose in Cantico suo Deutero. 32. & deniq; consensu omnium hominum in prouerbio, quod ἐξοχῇ proposita memorat δῆγμα ἀσπίδος: quasi dicat inuictũ, immedicabile: nihilominus tamen à medicis videtur fieri medicabile. Quod fit scilicet, quia docente Philosopho anguiũ morsus secundum loca plurimum differunt. Aspis enim anguis, ex quo medicamentum illud putrificum componunt, in Africa gignitur: cuius ictui nullum remedium est. Quasi dixerit hic autor: Cæterum aliis in regionibus haud tantopere inuictum, recipit medelam: quam medici professi sunt Europæi. Qua in re vides & bino-

binorum autorum de hoc veneno medicabiline an immedicabili dissentientium conciliationem; vides & aspidis veneni miram secundum loca diuersitatem, secundũ quam ipsam non taceo, quod hoc genus nusquam visitur in Gallia: quod primus eius ditionis homo prodidit Bellonius. Itaque oculate Lucanus de Aspide in 9.

Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
Sponte sua.

Sic audis videsque cœlo, terris, locis, aeris intercapedinibus & partibus plurimis, ac variis causis venenum tum accendi, tum restingui serpentibus, seu generatim, seu speciatim.

§. IV. *Quod viperæ nullum insitum sit venenum.*

NVnc demum ad nostram viperã reuertor, cui quod nihil veneni sit sua natura, monstrari non difficulter potest. Monstrabitur autem futuro nostro sermone, sic, ut candidis auditoribus ambigendi non restet locus. Fiet autem illud, si viperæ constet primum accessionem & remissionem nonnullam fieri veneni, quemadmodum, & in aliis dictum est. Item, si liquidum forte fiat plurimis in locis viperas, & veneno, & venenandi vi carere, atque immutari tantum occasionibus locorum, cœli, victuum, vitæ, casuum, & rationum aliarum, ut etiamsi viperæ plurimum veneni sit, tamen adscititiam, non genuinam, aut inseparabilem istiusmodi affectionem esse, verum, ut equis, mulis, felibus, vulpibus, lupis, hominibus, vel ut rectius dicam draconi, scytalæ, amphisbenę angui Aesculapii, qui singuli venenati cum non sint natura, tamen usu praui victus, & locorum veneni vim adsciscunt. Quarum scythale & amphisbene, cũ paria quę viperarum morsus, symptomata producãt, paria quæ viperinum venenũ remedia requirũt, Aetio teste: ita pernoueris parem viperę & istarum anguium mitem esse conditionem & sortem. Suadetur autem, aut potius

 osten-

ostendetur acquisitiuum hoc viperæ venenum exemplo Mithridatis, & puellæ, quæ missa fuerat Alexandro Macedoni per huius concubitum venenando, ac tertio illius Sultani, qui afflatu satrapas accedentes pro libitu inficiebat veneno. Hi porrò mortales homines non venenati, facti sunt arte venenati. Ad hunc porrò modum, & vipera haud deleteria per naturam fit victibus & locis deleteria.

Quamquam equidem non diffitebor agrestiorem, & austeriorem huius eiusdem naturam, ut quæ depressior, hærentiorque terræ. Quanti autem id momenti sit ad tristes inde succos improbosque mores comparandos alio nos loco demonstrauimus. Nunc quod cordatis hac de re viris visum sit, quodue esse per hos enunciatum agnoscamus. Primum inter multos citabo Baldum Angelum, qui receptus iam autor, & in hoc argumento consummatissimus in suo commentario de Vipera conceptis suis verbis ita perorauit: *Viperæ igitur venenatæ sunt adscititio veneno, etiam quum cibis utuntur venenosis.* Qui, & cap. 6. fel viperæ nunc venenatum, nunc veneni exsors dixit, prout pasta venenatis, aut secus fuerit fera. Quod genus in Peloponneso insanabili esse morsu prodidit Solinus 72. & in Numidiæ oris truculentissimas esse, aquaticas vero non venenatas, nos docuit Cardanus lib. 9. de Subtilit. Quoniã autem aquę meminimus, & huius in aridum commutatio pariter & veneni vim immutat. Consule Gilliũ ad Nicandrum: enunciabit protinus; cum palus iam solis ardoribus exaruerit, tum in sicco viuens Chersidrus mortiferam plagam infligit. Porro locorum hæc commutatio sola facit, ut ex Hydro simplici voce, Chersydri compositum nomen induat nouum, ut Scholiastes Nicandri decernit. Agnosce autem dulcioris succi corporis in amariorem & virosum conuersionem. qui prius in aqua pulchrior & nitidior, mox in terra hospitatus squalidus & decolor fit: quo tempore sæuior fit Cœlii pronunciatione. Ita quidem exaugetur Chersydro malignitas si

A testimoniis probatorum autorum. & à variis affectionibus locorũ.

Aquæ veneni molitrices, terræ auctrices.

de

de madore in squalorem prodeat: quod si primum in terra suetus in aquas, quod Hermol. credidit, inferat sedem suam; hebetatum iri virus suum plane vides: atque adeo vicissim illud intendi vel remitti pro locorũ incultorum vi & efficientia. Quare cum miratur accusatq; Scaliger Nicandrum qui Dryinum, atque Hydrum eundem serpentem, ut ex Nicandri verbis apparet, diuersis sub capitibus retulerit, fortasse non merito Iulius? quando diuersis a locis duplicem naturam & nomen nouum nacti serpentes iidem prorsus haberi debuerint, usque adeo, ut factum comprobent pleræque sic immutatę stirpes, ut lolii & frumenti, ut species duplicasse videãtur nominibus etiam non præter rem fictis. Quid quod mustela, cum qua pugnauerat pasta vipera, venenum suũ ita reddit potens, ut vel ea inficiat, miro, sicut Athanasius Kircherus in Magnete, naturæ prodigio: quod omnes experiri debent. Nam quæ demum victus vis, & insolentia, quæ viperam deducat ad mortiferum contrectatum? *2. Comm. hist. ani. Ari. c. 18.*

Accedit istorum omnium cõfirmationi præcipuè Pausanias qui in Boeoticis, siue Græciæ lib. 9. De Helicone monte hęc habet: *Aiunt incolæ serpentium virus loci eius pastionibus infirmari, atque adeo, ut si quem serpens ulla momorderit, is, ubi vel de genere Psyllorum, qui in Africa sunt, quemquam aut aliquod comparatum ad hæc medicamentum nancisci potuerit, facile periculo liberetur. Est alioqui teterrimæ cuiusque serpentis venenum, & homini, & cæteris æque animantibus per se letale; fit vero illud, ex pabuli natura ad perniciem valentius. Audiui siquidem Phœnicem hominem, qui diceret in montana Phœnices parte radicum quarundam pastu viperas magis efferari. Narrabatque idem viperam aliquando, cum hominem assequi nequißet; arbori, ad quam ille effugerat, venenum afflasse, ac statim hominem enectum.* Hæc ille de veneniparis viperarum locis: contra vero de iis, quæ ad meliorem immutant morem, hæc ibidem loci prodidit statim. *De viperis vero iis, quæ in Arabia inter Balsami arbores versantur diuersum quidam accepi, id huius modi est. Sunt Balsami arbores*

Helicon dormitor serpentium ferorũ.

Radicum quarumdam pastu viperas efferari.

De viperis balsami vicinia mitigatis.

ea qua myrti stirpes magnitudine, folia qualia herbæ amaraco sunt, sua tenent circa eas plantas cubilia viperæ plures uno, alio pauciores loco. est enim eis balsami liquor cibo multo suauissimus, ipsa etiam fruticis umbra maxime delectantur, ubi sua fuerit legendo humori tempestiuitas: veniunt in sacrum lucum Arabes cum binis ligneolis regulis singuli, earum complosu bestias fugant. Occidi vero magna est religio, quod sacras, & genios veluti quosdam esse balsami putant. quod si quem morsu appetierint, plaga est, qualis è ferri vulnere, sed veneni omnino expers, quod scilicet Balsami pastu liquoris unius omnium odore præstantissimi veneni acerbitas illa pristina mitescit.

Sequutus antiquorum fidem videtur Alexander ab Alexādro nostras Iuriscōsultus & scriptor interis & exteris approbatissimus in lib. 2. dierum Genialium cap. 17.
" cum ait: in Arabia viperas minus esse letales, nec morsus
" mortiferos, quod odoratis depastæ virulentæ non sunt. Quo viro prior & Cælius Rhodiginus lib. 10. lect. Antiq. adnotauit hæc: Dignum scitu in Arabia vim balsami magnam subnasci. Amare porro viperas tum arboris succum, quo alantur, plurimum, tum etiam umbram; ubi vero Arabibus appetat tempus balsami succulentum excipiendi humorem, scutulas fert unusquisque duas aduersum viperas. Quippe inuicem iis allisis, sono illas abigunt: interfecisse namque cauent, cumprimis Balsamo sacras opinati. Quod si quem forte mordicus apprehenderint, fit vulnus perinde ac ferro illatum. Sed veneni timor nullus. Quando cibis pastæ odoratis viperæ virulentiam letalem alias mitiore permutant potestate insignem. Quippe venenis molliendis, vel accendendis vim habent alimēta. Si quidem in Phœnicia compertum, vel halitu modo truculentioris viperæ pernecari hominem. Quod radicum illic succrescentium potentia creditur fieri.

Venenis vel molliendis, vel accendendis quantum momenti habeant alimenta.

Hæc scriptorum omnium de vipera testimonia confirmauit autopsias experimento Ioannes Veslingius vir πολύτροπος structuræ corporum, & facultatum egregie doctus

ctus in libro suo eruditissimo de plantis Aegyptiis cap. 14. perhibens viperarum circa Balsamos hospitantium dentis noxium virus benigno balsami succo temperari, sic ut funestus minime sit. Vnde illud: VENIO POSITVRA VENENVM. Gnome, quam inscripsit super arbore Balsami, ad quam aduentat viperilla, eius in heroicis symbolis disertus vir Syluester Petrasanta. Porro ex horum autorum scriptis notasti gaudere viperas aura balsami, non offendi quicquam. Quid igitur illud est, quod in suo de balsamo opobalsamoque libello Matthias Lobel enunciauit, tantam esse huius succi vim, ut odor solus viperas enecet? Suspecta mihi præstãtis alioquin viri Lobelli autoritas est, ut hominis qui vim amplificare volens Balsami in Theriacæ miscellam necessarii pro venenis arcẽdis, veritus minime fuerit comminisci viperas enecari balsami vigore. Nil talium effutiit profecto Cardanus: qui tantummodo viperas, ait, quæ in balsametis, aut balsami siluis vitam agunt, perinde ut illæ, quæ aquas incolunt, nil veneni seruare.

§. V. *Multorum testimoniis adduntur & nostræ rationes.*

NOs nostras nunc recentioris fidei narrationes, & pleraque doctorum expertorumque hominum testimonia quid non subteximus? Constanti nempe fama prædicari suetum audio, in Melitarum insulam traduci suetas reddi viperas innocentes, quæ tanto fuerant veneno nocentes, Siciliam cum attigerint, & ab hoc agro reductas nocentissimas, Melitæ venenum subinde deposuisse. Est autem ferarum hoc genus teterrimum in Siculis, in solo Melitæo mitissimum, ut etiamnum præ elegantia, pectoris in nudi sinu subductæ gestari consueuerint à quibusdam. In Creta item, Sardinia, Hibernia, Britannia serpentes veneno vacare notauit Corradus lib. 5. qui est de serpentibus pag. 7. ex Solino, Aeliano, Plinio, Bellonio. Qui Bellonius in singularibus vipe-

Vipera venẽnata solo deponunt uno, recipiuntque alio venenũ.

pe-

perarum varietatem paucis conclusi ffe visus est, dicens *Scio magnum esse discrimen inter viperas pro locis, & regionibus, in quibus nascuntur, & educantur. Curiositas enim, ac desiderium eas cognoscendi fecit, ut in Anglia, Gallia, Italia, Græcia, Asia, & Aegypto eas repererim diuersas, ac differentes inter se corporis forma, & colore.* Quoniam autem de colore incidit mentio, subit dicere de viperis Aethiopicis, non secus quam hi populares atris: de quibus ex Pausania Cardanus in opere de varietate. Scirem ego nunc libenter, an eadem qua Aethiopes mansuetudine, quandoquidē eadem utrique nigritie. Sed de colore ibidem multiplici plene differit sic Vlysses Aldrouandus, ut appareat hac angue nulla varicolor magis, utque hæc facierum viperæ varietas indicare facile queat promiscuā eiusdem conditionem.

Insularum plerarumque vipera innocentes.

In Insulis Aenariæ, Prochytæ, Hispaniolæ, Baleariūq; Caprearum angues uniuersi malum nocendi morem posuerunt: Hiberniam insulam nuncium remisisse venenatis feris, & anguibus, ut vulgo notum est, & à scriptoribus plerisque confirmatum. quin, & aduertas venenatas feras, venenatosq; angues suam non prorogare vitam, ut indigenæ testificantur. Tanta scilicet terrarum, & cœli virtus est ad placidiorem morem afflandū. Verum enimuero maius est, sed fortasse longe fidem excedit, quod ligna patria circumposita serpentes conficiunt malignos. ad summam, tanta potestas est situs, & locorum ad immutandas, & conuertendas serpentum viperarumque conditiones, ut testificetur Iul. Cæs. Scaliger, hydrum in ἔχιν idest viperam transire stagnis exsiccatis ex Geoponicorum 15. 1. item hydros siue natrices, quādiu aqua in lacunis est, perraro exire: ubi defecit æstu, Dryinos inuitos ferri. Quod & Aelianus de venenatis omnibus bestiis in Cretam delatis comprobauit. Vnde fortasse factum est, ut hydro simpliciter & Chersydro quidā ex veteribus & Nicander primus attribuerint, quæ dryini sunt. quæ ipsa in dryini historia videris, huc nos illa

Viperas in vita non persistere in Hiberniā delatas.

agge-

aggerare non debemus. Attende quid Aetio Tetrab.4. Serm.1.c.36. Rubeta Ranæ ſpecies eſt, quæ paluſtris vitæ conditionem in terreſtrem mutauit. Ad hæc Draco, qui venenum in ſinu fouet ſuo, Nicandro, Aeliano, Solino, Heliodoro, Plinio, Aetio, Auicennæ, Iſidoro, Vincentio Belluacenſi, denique Moſe Deuteronom.22. atque aliis, ſi qui ſunt teſtibus. E quibus Leo Africanus: *Atlantici, Dracones*, ait, *ſunt virulenti admodum, & ſi caſu quemquam vel contingant, vel momorderint, carnem emolliunt, ac debilitant; neque eſt, qui mortem poſſit euadere*. Atque hanc unam ob cauſam, dicit Seuerinus, incolatus vi rem confirmari Greuini diſertiſſimis verbis, quæ ſunt hæc: *Nicandrum quod etſi Draco ſua natura minimè ſit exitioſus, talis tamen ob locum, in quo habitat, effici poteſt.* Quod ita ſe habere in reliquis quoque ſerpentibus animaduertimus, qui in regionibus frigidis minus certè pernicioſiores ſunt, quam calidis. Hinc Lucanus lib.9. ita ſcribit:

De Dracone locorum incolatu alias mortifero, alias innoxio.

Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis atrato nitidi fulgore Dracones
Peſtiferos ardens facit Africa.

Pauſanias etiam autor eſt in Corynthiacis, in Agro Epidaurio, nuſquam alibi genus quoddam draconum naſci manſuetum, differens ab aliis colore. Non ſolum autem loci vi, ſed etiam per victum ferociorem fieri dicimus teſtimonio Aelian. qui *cum homini*, ait, *aut feræ cuipiam inſidias facturi ſunt Dracones; mortiferas radices atq; herbas edũt: id quod Homerum quoque non latuit. Meminit enim Draconis, qui ante ſuum latibulum immorando ſeque volutando noxias herbas vorauit*. Cuius etiam ſententiæ autorem hiſtoriarum 8. fecit Ariſtotelem Iul. Cæſ. Scaliger in Comment. 2. de Animal. cap. 18.

Præter hæc, quæ ſingularia ſunt enarramenta, uniuerſas breui ſumma cauſas ad immutandam viperæ conditionem valentes complectar, quas nemo ſatius comprehendet. Auicenna, quem imitans Santes Ardoynus, in veſtibulo ſermonis de Vipera tradit hæc: Natura viperæ »

Cauſæ uniuerſæ viperæ venenum immutantes.

eſt

est excessiuè calida, & mediocriter venenosa iuxta venenositatem serpentium secundi ordinis utplurimum interficiens à tribus diebus usque ad septem, nisi debitè succurratur. Variatur autem in venenositate, iuxta diuersitatem regionum, locorum, temporum anni, ætatis, virtutis, sexus, quantitatis, corporis, repletionis, & vacuitatis, passionum animalium, & consimilium. Magis namque venenosa est natura viperæ seu Thirii regionum calidiorum, quam frigidiorum; locorum montanorum, & siccorum, quam locorum planorum, & aquosorum, Aestate, quam hyeme; senis, quam juuenis, ferocis, & robusti, quam imbecillis, & infirmi, masculi quam fœminæ, magni, quam parui, famelici siue jeiuni quam saturi, irati, seu incitati ad coitum, quam quieti in passionibus animalibus, & sic de consimilibus.

Ex hoc quoque genere est quod Ferdinandus Ponzettus lib. 1. de venenis cap. 5. proposuit dicens. *Nunc lætitia serpentis ex ludo cum cato non permittebat acui venenum usque ad terminos illius*. Iam vero sicut placidior & pacatior fuit ex lusu vipera, sic ab animi consternatione, & à cerui venantis terrore nocentior fit ictu. Quod aduertit oculate Iul. Cæs. Scaliger in Comm. 2. super Aristot. historia de animant. cap. 18. Vide nunc quantum animi Pathema in demissa etiam bestiola queat.

Animi Pathemata venenũ immutare.

Hæc naturalia sunt. quid autem si quæ sunt artes addiderim? Dignum animaduersione videtur, quod viperæ quæ sub arculis conclusæ farina furfuris triticei fuerint altæ pristinam acutiem & malitiam remittere consueuerunt. Autor Ponzettus lib. 2. de Venenis cap. 5. de vipera. quod inter manus per circulatorum venenum molliri deponique soleat variis ipsorum artibus, & apta educatione ferarum: quorum aliquam partem commemorauit Galen. lib. de Theriac. ad Piso. cap. 12. ac tertiodecimo. Quibus omnibus addimus, & nos assuetudinis vim mirificam, quæ quid non faciat, qua vel ipsa venena, venena esse desierunt usu, quam nos rem ampliter in problema-

Ea quæ sunt delectus & artis venenum viperinum immutare.

tis

tis enucleauimus. Mutabile, & accidentarium, non natiuum, & inseparabile veneni vitium est viperæ. Hæc intuiti medici scientissimi cunctis exclusis anguibus viperam in antidotum theriacam recepere: deplorat autē iniuriā antidoti Scaliger, cū Cerastes inter angues viperæ simillimus adiectus est. Nedum autem tacito testimonio veritatem hanc suaserunt nobis: verum apertiore, quam interpres naturæ maximus, & omnium fortasse primus Galenus lib. 5. simpl. medicinæ cap. 18. testatus est nobis, viperam inter venenatas, & mites animantes mediā. Quod annunciatum, quoniam nonnihil obscuritatis includit, paucis hic à nobis declaretur oportet. Nimirum hoc præsidium alexipharmacis alterantibus reponitur substantiæ similitudine valentibus, quæ inter naturam, & veneni vim nutant unice nostræ mortalium saluti tum hac dolosi boni, tum delecti mali ratione consulentia, ne si una & simplici deleterii portione constiterit veneni vis huc illuc aggerata, interim interimat nostris quasi votis suffragata: si vero cum mera accedat adiutrice fiducia grauem in hostem minime insultet, verum ab illo conuertatur, & in suum satellitium aggregetur. Secus autem utraq; vi instructum propugnaculum, quatenus compar deleterium ex una quidem parte facile admittitur in negotii consortium: quatenus vero legitimum Alexipharmacum fucatas insinuat pro natura suppetias. Nimirum ęque valet utrumque facere amici pariter, & inimici conditionem nactum. Quam ipse rem quo planius intelligas, en tibi sub hoc typo proportionem. Est A. Alexipharmacum, C. corpus, V. venenum: eadem porro ratio C. ad A. quæ C. ad V. eademque ratio V. ad A. quæ A. ad C. Est autem A. & C. plurima congruentia igitur & V. & A plurima est congruentia. Communem inquam his naturam, tum ratio, tum experientia monstrat. Videris autem intercedere similitudinem, & alio nomine quod alterum in alterum sæpè transit, dico quod crocus, & theriaca cum modum excesserint in venenum facessunt: & rursus cicu-

Vipera cur sola in antidoti compositionem inuecta.

tæ letalis alioquin momentum ad refrigeratorium renũ æstuantium remedium conuertitur. Hæc via ratioq; est, qua credidit Tho. Iordanus Alexipharmaci occupantis ope veneni vim tolli, naturamque vipereæ carnis mediam inter venenata, & non venenata esse. Quam postremam assertionem quamuis à Galeni sensu alienam aduersus Iuliųm Cæsarem Scaligerum Exerc. 33. contenderit in variis lectionib. Clariss. Gaspar Hofmannus nos tamen communem omnium & Auerrhois interpretationem ad hoc tempus sequimur, sequimurque Galenum.

Auerrhois testimonium lib. de theriac. c. 2.

Cuius, & alterum illustre testimonium in c. 8. lib. de Theriac. ad Pisonem enunciauit, quod est: *Solæ viperarum carnes theriacæ admiscentur, non autem aliarum serpentium, quia omnes reliqui aliquid maligni præ viperis habent &c.* Quasi dicat Galen viperas nõ habere quid maligni. Sic enim & aspides in theriacam parandam admitterentur. cuius Theriacæ dignitatẽ, & usquequaq; Polyhistor, & Polygrãmatos Suidas agnouit dicens; Ἐκ τῶν κατὰ τὴν Ἱεριχὼ μάλιστα εὑρισκομένων ὄφεων οἱ ἰατροὶ τὰ πολλὰ τὴν θηριακὴν σκευάζουσι.

Solæ viperarũ carnes in Theriaca perficiendam laudatas.

Ratio autem à Suida non quidem expressa, à Galeno vero in libr. de Ther. ad Pisonem cap. 9. credita fuit ingenita admistaque carnibus viperinis iuuandi facultas, quam & auxiliatricem in capitis calce vocauit. Quibus omnibus sapientum virorum testimoniis, & certis eorumdem obseruationibus iam productis, quod reliquum est, solidiora nunc rationum firmamenta producam, si tantum egregii Hoffmanni obiectiones Var. lection. Lib. VI. cap. 8. audiamus, hisque satisfaciamus.

Ratio viperini ad Theriacam delectus.

Galenus à Scaligero male intellectus De Alexiteriis, præcipue de Theriaca.

DVm contendit Scaliger Exerc. *33*. §. 2. rectè dixiſſe Gal. 5. Simpl. 18. Theriacam eſſe medium quid inter medicamẽtum & venenum, nec ſibi ſatis conſulit, nec Galeno.

I. Enim Galenus non dicit, dari medium quid inter hæc duo. Sed loquens de Alexiteriis, quæ ſimilitudine temperamenti, quam habent cum venenis, reſiſtunt venenis, ait: εἰδέναι χρὴ τὰς δηλητηρίας ἁπάσας δυνάμεις ἐναντιωτάτας οὔσας τῇ κράσει τοῖς βλαπτομένοις ὑπ' αὐτῶν σώμασιν εἴπερ οὖν ὑπὸ τῶν ἐναντίων τῇ κράσει κενοῦνται φαρμάκων, εἴη ἂν δήπου καὶ ταῦτα ταῖς τῶν σωμάτων φύσεσιν ἐναντία. *Cum, vult dicere, venena omnia maximè ſint contraria temperamento corporum, quæ lædunt; ſiquidem illa expelluntur è corporibus à medicamentis (alexiteriis) quæ ipſis temperamento ſunt contraria: fuerint utique & illa (alexiteria) quodam modo corporibus contraria.* Nimirum, ſi venenorum illorum contrarietas cõſiſtit in diſſimilitudine temperamenti ad corpora, quæ lædunt; alexiteria autem ſunt ſimilis temperamenti cum venenis: quemadmodum venena ſunt contraria corpori, ita alexiteria etiam erunt. Quod enim temperamentum facit, ut corpus lædatur: id ipſum facit, ut corpus non lædatur. Ergo, ſi illud eſt contrarium, erit contrarium & hoc. Argumenti vis eſt in illo effato: Quę uni tertio conueniunt, &c. Hoc ergo dicit Galenus: quomodo igitur dicit, Medium quid eſſe inter venenum, & medicamentum? Quare addit: καὶ μέντοι καὶ ἐστὶν ἐναντία πως οὐ μὴν εἰς τοσοῦτόν γε ὥς ἀναιρεῖν, ἀλλ' ἐπαμφοτερίζειν μᾶλλον ἐν τῷ μέσῳ καθεστηκότα τῶν τε βλαπτόντων ἀντικρὺς τὸ τοῦ ζώου σῶμα, καὶ τῶν ὠφελούντων.

Et certè quodam modo ſunt contraria, non eo uſque quidem, quod occidant, ſed potius quod ambigant inter illa, quæ directò lædunt corpus, & quę proſunt. Sed

quomodo ambigunt? Quia ſimilia ſunt temperamento illis, quæ lędunt, nec tamen lædunt. Quis igitur hinc concluderet, Alexiteria eſſe ἑτερογενῆ adeo, ut quædam pars ſit venenum, quædam medicamentum? Sed tranſeat.

II. Vbi dixit Galenus, Theriacam eſſe tale Alexiterium? Cum, docente ipſomet Scaligero, venena ſint quatuor ordinum, totidemque ipſis oppoſita alexiteria: cur non in primorum potius aliquo collocetur, quam in ultimo? Ne ad alios, quam ipſum antidoti autorem, Andromachum, eamus, videat Scaliger, aut quicunque Scaligeri expoſitionem tueri vult, an non comendet ille ad morbos plurimos, quos à veneno eſſe, ne ipſe quidem Somniator Artemidorus dixerit! Quod ſi fidit Scaliger, ut certè fidit, libris duobus de Theriaca inſcriptis: cognoſcat, quæſo, inde, quod dico. Sed abeat & hoc.

III. Quod eſt tandem venenum illud, quod Theriacam ingreditur? Opium non dicet, credo, Scaliger: ad pauca enim reſpexiſſe, ait, qui Theriacam primis ſex menſibus dicunt eſſe frigidam. Ergo, carnem viperinam? Habebit ille quidem ὁμόψηφον Gal. non tantum de Theriaca ad Piſon. 8. & 9. Sed & 1. Antid. 8. Mihi vero dudum planiſſimè perſuaſit Baldus Angelus Abbatius in doctiſſimo ſuo tractatu de Viperis c. 4. Carnes illas nequaquam eſſe venenatas. Et ſenſus docet, Venenum illarum claudi veſiculis, quæ dentes hamatos amplectuntur. Dimittatur verò, & hoc

IV. Cum datur Theriaca in morbis non venenoſis, ut datur quotidiè: quid agit tum venenum in corpore, cum non inueniat venenum, cum quo pugnet?

Notæ in hoc Cap. Variar. lection. Viri Clarissimi Gasp. Hoffmanni.

GAlenus non dicit dari medium.) Demus non dixisse eo loco quem adducit Vir Clarissimus: dixit in antecedentibus, his nimirum: αἱ γὰρ ἀλλοιοῦσαι τὰ δηλητήρια φάρμακα δυνάμεις ἐν τῷ μέσῳ τὴν φύσιν εἰσὶ τῶν τε πασχόντων σωμάτων καὶ ἀδικούντων αὐτὰ φαρμάκων, ὡς ἀνάλογον ἔχειν, ὡς τὸ σῶμα πρὸς τὴν ἀλεξιτήριον δύναμιν, οὕτως ἐκείνην πρὸς τὸ δηλητήριον. *Facultates enim venena alterantes naturaliter in medio constitutæ sunt patientium corporum & pharmacorum ea lædentium: ut analogicè se habeat, quemadmodum corpus ad alexiteriam facultatem; ita ipsa ad venenum.* Quid est, esse in medio constituta patientium corporum, & ea lædentium, quid æqualem ad venena & corpus proportionem habere, quam medię esse inter utraque naturæ? Tepidum quod est frigido calidius, frigidius calido, medium inter calidum & frigidum rectè appellatur. Idē dicamus de Alexiteriis. Porro, esse medię inter corpus & venenum naturę, & esse medium inter pharmacum & venenum, eo saltem discrepant, quod illud præcedens, hoc necessariò sequitur.

Quomodo igitur dicit.) Dixit loco, quem adduximus. dicit & eo quem Hoffmannus citat. Etenim aut valdè fallor, aut hic non probare vult Galenus alexipharmaca esse quodam modo corporum naturis contraria. Nam si sunt contraria temperie venenis alexiteria, colligendum videtur, esse ea potius corpori similia, quàm contraria. Conueniunt scilicet cum hoc in eodem tertio, id est in contrarietate, quæ utrique cum veneno intercedit. Ergo corpus nostrum & alexiteria si hæc ipsi mens fuit, conueniunt inter se: non vero sunt contraria inuicem: ut esse venenis analoga item Galeno probandum erat. Deinde dixerat iam antea, alexipharmaca ita se habere ad venena, quemadmodum se habet corpus ad alexipharmaca. & intulerat: καὶ διὰ τοῦτο τὰ τοῖς δηλητηρίοις ἐναντιούμενα σχεδὸν ἅπαντα

τα

τα πλείω ληφθέντα μεγάλως ἀδικεῖ τὸ τοῦ ζώου σῶμα. Ergo iusta dosi exhibenda esse, ne aut multitudine lædant corpus, aut paucitate a venenis superentur. Paulo post, breuiter repetēs, alexipharmaca contraria esse & venenis & corpori, infert inde alexipharmaca mediæ esse naturæ, quæ conclusio incipit ibi: οὐ μὴν εἰς τοσοῦτόν γε &c. Ita qui inimico meo aduersatur, nec tamen mihi verè fauet, mediæ inter me & inimicum factionis iure dici potest. Quod vir summus habet de similitudine alexiteriorum cum venenis, videtur ab hoc loco alienum.

Quare addit) Clarissimè his verbis Galenus Alexipharmaca media esse inter medicamenta & venena designat. Iuuare enim est medicamenti; lædere veneni.

Quis igitur hinc concluderet) Tentabo. Similia sunt alexiteria temperamento illis quæ lædant. Ergo participant de natura venenorum. Non tamen lædunt. Participant ergò de natura medicamenti, & per consequens sunt heterogenea.

Vbi dixit Galenus) Sufficit dixisse in genere de Alexiteriis, quorum Theriaca est facilè princeps. Dixisse autē, credo me satis ostendisse.

Cum docente) Cum ea quæ tota substantia corpori aduersantur ad peculiarem classem Scaliger retulisset: ea certè quæ illis specificè sunt contraria ad eandem clasē referenda erant.

Ne ad alios) sunt in Theriaca partes alexiteriæ, quarum respectu mediæ dicitur naturæ: sunt aliæ quarum apud Andromachum ad alios morbos usus est etiam Scaligero, quod accuratius l. c. ipsum legenti patebit. Nil ergò impedit, quo minus Theriaca remedium sit πολύχρηστον.

Carnes illas nequaquam) Crederem Hoffmanno & Abbatio, nisi Vipera Pythia Marci Aurelii Seuerini me docuisset, habere carnes viperinas venenum, sed sparsum & partibus aliis permixtum ita, ut nullam vim nocendi habeat, nisi cū per morsum dentis in saliua unitum letalem facultatem exerit. Quæ cum doctissimis ar-

gu-

gumentis ipſe comprobarit, & dubitandi locum nullum reliquerit, actu m nolo agere.

Cum datur Theriaca.) Quæram ego, quid agat lapis Cyaneus in corpore dum confectio AlKermes dyſentericis exhibetur. Si Dioſcoridi lib. 5. cap. 65. credimus, inſignis eſt iſtius lapidis acrimonia, qua inteſtina ulceroſa amplius exaſperare poteſt, & malo malum addere. Habet præterea vim purgandi, ut omnibus eſt notum. Confectione tamen AlKermes optimo cum ſucceſſu practici in dyſenteria utuntur, ut quę facultatem vitalem ab humorum malignitate proſtratam erigit, & cardiacum eſt pręſtantiſſimum. Sed quid agit lapis Cyaneus tum in corpore? Cor exhilarare dicunt. Cur non lędit acrimonia & facultate purgandi? Quia obruitur à potentiori vi benigniorum. Accidit idem in Theriaca. Facultas nimirum deleteria, facilè à benignioribus cohibetur, ne poſſit nocere. Otioſam vero eam eſſe in morbis non venenatis haud crediderim. Subtilitate enim partium, qua maxima pollet, reliquas facultates reddit ad agendum aptiores, contrarietate ſua etiam calcar illis addens. Sic catharticis Trochiſcos Alhandal & Scāmonium pręparatum pro ſtimulo pigrarum alias virium adiicere ſolemus.

Hæc pro Galeno & Scaligero, hæc pro iis quæ credo veriora volui annotare, qui laudibus Clariſſimi Hoffmanni maximè faueo, & ſummum ingenium, quod principatum illi nō Medicinę ſaltem ſed literarum ferè omnium in Germania peperit, ſummoperè admiror veneror que.

Δόξειε δ' ἂν ἴσως βέλτιον εἶναι, καὶ δεῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ γε τῆς ἀληθείας καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν, ἄλλως τε καὶ φιλοσόφους ὄντας. Ariſt. Ethic. Nicomach. l. 4. c. 4.

§. VI. *Subduntur & aliæ rationes de indifferentia viperæ ad venenum.*

VErum enim vero nunc rationum firmamenta oſtenſurus promiſcuam, & indifferentem viperæ conſtitutionem ad venenum apprehendendum eſſe. Oſtenderim autem fortaſſe ſic: ſi ad ſobolem etiam transferri veneni hæc promiſcua paſſio poteſt. Vipera utique eſt indif-

differens ad venenum induendum. Atqui ad sobolem transfertur promiscua veneni passio, ergo &c. Assumptũ autem confirmauerim sic. Venenatis ex parentibus victubus dulcibus assuetæ, locisq; inculpatis versatæ diu viperæ catulos gignunt benignos. Nisi autem hoc admiseris, probabile reddam eo, quod ex veneniparis locis delatæ ad locos veneninescios, & mitescent ipsæ, & mites item pariẽt catulos, ut de Siculis ad Melitæam Insulam translatis viperis narrant, & hi rursus parient mites, & nati natorum, & qui nascentur ab illis perpetuo mites erunt. quare necessum, ut abolita tandiu fuerit omnis veneni labes in his. Quæ si conseruata fuisset, utique venenum naturale fixumque stetisset. Non stetit autem. Igitur venenum viperę naturale fixumq; non fuit. Rursus hæ viperæ veneni immunes Melitæum agrum cũ Siliciense commutent, post aliquod profecto tempus venenum adsciscent, reddenturque venenatæ sic, ut virus suum etiam ad suos fœtus transferant, & hi rursus catulos ab se genitos venenatos ferant, & hi rursus alios atq; alios: quare iam summam supputans, qui fuerant venenati deposuerunt in solo dulciore venenum, & hi ad atriorem translati atrum adsciuerunt morsum, atq; etiamsi vicissim pro arbitratu deduxeris, aut reduxeris de peioribus ad meliores occasiones viperas, aut vice versa, sic innoxias, noxiasve habebis istas. Quare se habent illæ promiscue ad venenum concipiendum aut deponendum. Aliud experimentũ esto. Si viperæ de Phœnicia veneniferæ ad Heliconem, & Arabiam veneniperdas transferantur, catuli qui gignentur innocui erunt. ad quot usque velis generationes: qui iidem post 10. aut 20. annum in Phœniciã deportati veram veneni sortem adsciscent ad quorum usque tempus libitum sit. quando quidem, ut prolusit quidam homo doctus,

Et nocuus serpens habet à genitore venenum.

Quare uiperis uenenum haud genuinum nec fixum est, ut summi ante nos uiri aliquo sub uelo indicauere. Quod

enim

enim Horus Apollo Niliacus in Hierogl. Oppian. 9.l. Alicutic. Plin. l. 12. c. 23. Magnus deinde Albertus l. de Anim. postremo, atque alii plerique prodiderunt coituram viperam cum murena, primo virus suum in loco quopiam ex ore deponere, mox absoluta venere, seruatum ante liquorem ore resumere. Non hæc ego cum risu, verum intelligenda serio velim, intelligēda inquam non ut verba rem insinuant, verum quod abit reditque viperæ venenum, vel quod pastu diuerso viperę venenum vel amittunt vel recuperant. quod Fredericus Sylburgius Syllabo Pausaniæ notauit. Est quippe vipera velut aer, & aqua, quæ quoniam ad omnes affectus facile induendos accōmodata sunt, media ab Aristotele elementa vocātur: estque ut homo, qui mediæ inter animal sensitiuum, & intelligentes substantias naturæ statuitur ab omnibus tum Philosophis tum Theologis: est etiam, ut à genere serpentium non recedam, ut Chersydri, & Chelydri, qui ἀδιόρατοι indifferentes sunt, ut qui vel in aqua, vel in terra viuant Olao Magno relatore. Ad summam autem æquiparatur viperæ venenum murenæ, eademque remedia curando exposcit autore Aetio: quod quid est aliud quam modicam & leuem esse viperæ noxam, tam autem noxiam ut edulium piscium numero adæquetur: itaq; respondens fecerunt antiqui murenæ ac viperæ venenum: ex his vero multi rerum naturam non intelligentes, sed communem anguis utriusq; formam spectantes, quam veneni rationem in murena non agnouerant, hanc ab coeunte cum ea vipera communicatam credidere atque dixere.

Hori Apollinis & aliorum fabulam referentis narrationis ad saniorem sensum interpretatio.

Vipera indifferens ad veneni conceptionem velut aer & aqua ad susceptionē qualitatum contrariarum.

§. VII. Satisfit contradicentium argutationibus, & plenius corroboratur opinio nostra.

His omnibus iam apparet viperæ venenum haud natura quidem esse, verum sorte quadam, & accessorio casu. Verum tamen, quia nos innocentem viperæ natu-

Dissertorum complexio.

naturam contendimus accidentibus in dies ad nocentissimam mutari: renitentur alii contradicentes, & percontantes, quid non potius natura constitutum viperæ venenum locorum,& victuum occasione censeamus euinci. Quibus ego institerim contra memorans, & obtrudens, id quod est naturale, nunquam funditus deleri: qualis est feritas natiua, quæ nullo satis tempore aboleatur. Facilius ergo vipera vim veneni, quam non habet natura, cõparet, ut vitis, quæ proximo consita Napello veneni se subdit sorti. Plus enim in victu videtur esse, quam in natura. Quod censuit Libauius in Alch. Pharmac. cap. 12. Hinc venenum vipera adscitis usibus victuum, & aliorum potius quam quæ naturæ per se est occasione deponat. Quę namque sunt animantibus natura habitu prorsus immutabili, sunt impressa speciei: quæ præterquam corruptione ultima non abolentur, quemadmodũ urticæ à qua dicta est urendi, vis, croco colore luteo tingendi: quæ vero non insunt natura, possunt usu & consuetudine cõparari. Sic homo, qui conflat in se ipso venenum, nullo prorsus amittit tempore ridendi proprietatem. Deponat igitur dipsas sitis immittendæ vim morsu? Hæmorrhous profundendi sanguinis vitium? Physiter habitu, & afflatu necandi vim? Singulę sunt hę cacoethias indelebiles impressurę. Si vipera ergo deponit, id fit, quia non insita malignitas illa est. Quid autem dixi, deponat, quod à natura non tulit? At obiicies ad hęc duo: quorum alterum est, quod venenum hoc, quod locis, & victubus aboleri videtur, vere non aboletur; verum, ut ait Pausanias mitescit, vel sopitur, ut ait Seneca in epistola quinta cuius verba sunt hęc: *Tuto serpens etiã pestifera tractatur, dum riget frigore, non desunt tunc illi uenena, sed torpent*. Atque hoc quod ad tempus viperę placatum. Alterum, quod spectat ad tempus recuperationis veneni; dicet aduersarius, hęc vere non est redintegratio aut excitatio noua veneni, verum est auctio, & iusta completio eius quæ fuerat elisa portionis. Ad quæ utraque obiecta nos respondemus.

De inuertenda nostri problematis veritate aduersatio.

Quæ per naturam accesserũt nullo unquam pacto abolentur, quæ sunt à casu vel instituto, facilius obliterantur.

demus: primum ad prius, dicentes quod illud Senecæ facile admittimus, ut quod nostro proposito nil officit: at neque officit illud Pausaniæ. Maior altera difficultas videbitur. Verum huic nos constanter obsistimus per argumentum efficacissimum, quod est de transpositione veneni ad progeniem mutatis, vicissim locis, & viperis utrisque bonis, & malis, ut appareat inde habitus nouus viperæ non addititius.

Quo pacto viperæ non sit connaturale venenum.

Quomodo autem aut quibus naturalibus causis fiat, in promtu fuerit facile demonstrare: statuendum est tantũ humores ad nostri corporis constitutionem attinere, qui nos alant, augeant, tueantur, bilem inquam unam, tum pituitam, & omnium maximè sanguinem: cætera, quod sint recrementa, non esse nostræ substantiæ portionem, verum separabiles, & reiectaneos à nostra natura? Verum enim vero pugnabis contradicens, quod hęc quoque sors triuenificorum omnium serpentium. Quæres autem & quid facit, quod sola hoc sibi vipera arrogauit. Verum de hac tu re sic habe. Eadem ad unguem ratio in hoc, quę & in animantibus cunctis perfectis. Quo circa viperæ portio fluens nominatis iam quatuor succis contenta cũ essentiales, & necessarii sint duntaxat, cæteri post hos omnes, ἀποπροήγμεν reiiculi sunt, & alieni: reiectanei inquam magis aut minus, prout peius, aut tolerabilius. Itaque quod venenati sint hi, non id quidem viperæ naturã sequitur, verum fortuitas accessiones. Cæterum quod ad prærogatiuæ quæsitum attinet, scire licet inter serpentes uni viperæ viuum animal pari; quęcunque autem sunt huiusmodi, natura perfectiore sunt, & principium sincerius obtinent. Nullum enim intra se gignit animal, nisi quod aerem recipit, & spirat. Perfectiora autem sunt quæ natura calidiore, atque humidiore, nec terrena constant; quę verba sunt Francisci Massarii viri perspicacissimi cap. 24. Comm. 2. in lib. 9. Plinii descripta. Ex quibus fit, ut vipera naturę sit perfectioris, ac tẽperatioris, optimi quoque nutrimenti, quemadmodum Abbatius in lib.

Alia demonstratio de non cognato viperæ veneno.

Craseos viperina vigor.

de Vipera cap. 8. 26. 27. nec non I.C. Claudinus in lib. de ingr. medici ad infirmos addidere, inde sanguine calidiore, & humidiore atque adeo gratiosiore ac mitiore succo præstabilis; alii vero crudiore, ac tetriore: quare venenatum hæc, non venenatum illa simpliciter retulit morem. Quas ob res super ouiparos omnes serpentes vipera sibi prærogat. Prærogat autem usque adeo, quod abiecta sua serpentes oua nō protinus, at uno post anno, cubādo expediunt in generationem: quod ex Aristotele Baldus Angelus perhibuit in lib. sui de vipera cap. 11. Terra tectis incubare scripsit Scalig. in Comm. 2. de Animalib. quæ res frigidam alioquin istorum immoderantiam, atque intemperantiam ostendit. Quod si Cerastes, occurreris, viuum item animal parit, si credimus Brodæo, Bellonioque: Marassus item, uti Nicolao Leoniceno placet in libr. de Dipsade, & aliis serpent. p. 100. item Bernardo Dessenio in lib. 6. de Composi. medic. quâ de vipera: nihilominus hęc ne te turbent quicquam. Nimirum Cerastes de genere Viperarum est Nicandro; atque alia re nulla, præterquam quod corniger est, à vipera differt Greuino. Marassus quoque de genere viperarum est, ut eodem libello de dipsade demonstrauit Tomæus, nec non Franc. Massarius c. 24. Comm. in lib. 9. natur. Historiæ Plinii: quibus consensit, & Bernardus Dessenius lib. de Comp. medic. 6. Hunc autem aut alios si qui sunt huius speciei comprehendit me iudice Pierius Valerianus, qui dixit præter viperas animal parere serpentes nonnullos. Si igitur vipera viuipara sola est grandi naturæ beneficio, singulari animalis eius priuilegio, ne mirum quidem est, quod priuato inter uniuersas serpentes nomine dicta est ἔχις, idest ad partum usque viuum animal in se habens aut gestans: quæ causa una fuit opinor, quod eximius Vir Augustinus Niphus in Comm. ad primum Aristot. lib. de Generat. animal. cap. 10. Viperam seclusit à serpentibus ὄφεσι; non genere scilicet, sed ordine dignitatis: cuius viri sententiam cum non assequutus esset Hieron. Mercurialis, iniuria taxat infantiam,

Viperinæ prærogatiuæ uelificatio.

Quod non sola vipera viuum animal pariat contradictiones.

&

& puerilitatem appellatam, ipse notandus videtur. Hæc una nostra ratio super hoc paradoxo non paradoxo est, spectans fluidam viperæ portionem. Altera ratio est traducta ex Hippocrate in lib. de Natura humana ac suo deinde assecla Galeno in Comm. de temperam. Vitam animantis contineri uno temperaturæ vinculo. quod ipsum primæ qualitates iniecere, atque venenum extra téperiei limites omnino est: quare constare atque coire cum tanta animantis temperie non potest. Indicio autem est quod bene huius nominatæ bestiolæ caro perfectius anguilla, & beneficétius unoquoq; edulio mortalibus est alimento, ita obseruante tum Abbatio cap. 11. 26. 27. ac I. C. Claudino lib. de accessu medicam. ad infirmos qua de viperis, tum multo monstrante plenius experientia. Quod vipereus fœtus cicur quandoque visus est, quod nos historia duplici, & D. Mariæ ab Austria, & Iacobi Mugretti Tigurini iam ostendimus. Cuius facti duæ sunt, utræque valentes causæ. Altera quidem diutinus ad eam rem usus: altera vel à recentibus, & nudis suis quasi puræ tabulæ rudimentis assuetudo. quæ ambo complexus est Maro de vite in alium solum translata Georgico 2.

Defensus Augustinus Niphus, & vindicatus ab iniuria Hieronymi Mercurialis.

Vipera D. Mariæ ab Austria cicurata.

Adeo à teneris assuescere multum est.

Præterquam quod Gal. lib. de Cognosc. & curand. animi morbis capit. 7. & libr. ad Pisonem cap. 12. plene testatus est viperas eo progredi, ut mansuescere videantur. addo equidé & draconé. Quod fit præcipuam ob eam causam, quam alias dixi, videlicet, quod temperatiore sit crasi corporis, atque ad veneni sortem indifferens, & indeterminata. Cæterum aliorum anguium incicurabilium peruicaciam cognoscere licet Apologo nobili Aesopi, qui est, serpentem postquam glacie enectus calide fotus, altus, bene hospitatus, & beneficiis multis auctus diu fuit, in herum insiluisse, virusq; suum effundere voluisse, sed pœnas sceleris dedisse. Quæ tanta viperæ ab aliis serpentibus disparitas, quæ sua dignitas & præcellentia fecit, ut sin-

Serpentium indelebilis feritas.

Principes omnes viri reges Viperarum auspicia coluere.

singuli monarchæ, & Principes omnes viri ab orbe condito tam honorifico precio tam mirifico semper honore habuerint numismatis, torquibus, amiculis, simulacris, sculptũ, pictum, descriptum, impositum, assutum manibus, cinctura, sinu, capite, ceruice, implicatum sacrum hunc anguem. Neque enim ita nocens, & nobis aduersus, ut vulgo creditur, hic anguiculus est. Nos profecto sumus qui tortiles eius sinus, & reptilem eiusdem incessum odisse consueuimus, atque ipsum amicè ac dextere tractare non nouimus. Marsi bene norunt, qui non incantatis verbis, non herbis ut falso creditum, neque ulla magia captant innoxie, sed qui temporum, & locorum oportunitate, & manuum dexteritate serpentum propensione & ingenio callent uti. Sic Gisbertus Horstius Amsterodamus Romę medicus primarius apud Bern. Dessenium summa cum fiducia parique felicitate secus alui exitum adactis utrinque digitis genituram è viperis exprimebat. Igitur non inepte Horatius Guarguantus Soncinas medicus non illaudatus naturæ prouidentiam aduertit, qua viperæ facile capiantur. Est ingenium porro serpentum præter alias suas affectiones æque callidum ac suspiciosum. Argumento est agilitas siue pernicitas, atque in pernicitate prolixum teresq; corpus. In rotunda enim forma, in prolixa admodum spina, commodissimum usui tractum adinuenit natura. Nimirum adiuuantibus se mutuo tum superioribus tum inferioribus gyris. Bene itaque Virgilius:

Tractu se colligit anguis.

Sic & serpentes marini, coluber, acontias, dipsas, natrices, velocissimæ pariter ac longissimæ sunt, τετράλικτοι Epig. 3. Cum qua tamen dote vulgò comprehendunt natura mortalibus despectos angues, eo maximè, quod infimis præ pedibus incaute offendi suetos exhorreamus. Verum tamen hi suspiciosa sua habitudine atque affectione non possunt incidentes homines non lacessere. Interea tamen si primi non inferamus huic iniuriam, non erit ille nobis utique iniurius. His rationibus comprehendisti fortasse

Vipera nulli est iniuria, qui non intulit iniuriam.

se

se non inclementem, ac minime nocentem viperæ naturam. Verum sit nocens eadem, sit infensa: non propterea inutilis, & superuacua terris, non propterea exsecranda videbitur. Sunt alioquin & alia, quæ sub hac inferioris mundi plaga melioris ornatus gratia procreata, malignitate tamen sua procreationem facile demerentur. Aduertoq; ex hoc genere cum Iulio Cæsare Scaligero in exercit. 33. declamãte nostrum hominum genus, quorũ maxima pars quouis angue sumus pestilẽtiores. *Nã quanto est animus corpore potior atque præstantior: tanto est illius hostis huius hoste perniciosior. Nolo nunc in hominis inhumanitatem declamare. Id unum, quod omnes sciunt non tam dicam aliis, quam mihi habeam, serpentum morsu vitam exui, hominis morsu, latratu, afflatu, nostra omnia simul cum vita interire: auferri bona, mutilari corpora obteri dignitatem, & quod maximè detestandum est, animis nostris labes eiusmodi inferri, quibus perniciosæ creatæ persuasiones, & cum dedecore viuere, ac mori turpiter cogunt; neque à malis boni tã queunt esse tuti, quam omnes homines ab omnibus serpentibus. Ad ea loca ne adeas: aduenientes pelle, irruentes interfice; denique amoue incantationibus, medicamentis. Licet id sine legum metu, sine capitis periculo. Ab impostore, tyranno, conuiua venefico, quibus artibus cauere licet? Cum his enim, atque etiam sub his, tibi viuendum est. Nec latet nos utra peste laborarit magis patria Cardani nobilissima. Ad cuius vastitatem tot vides viperas bipedes multiplicatas.* Hæc ille: cui præmonstrator esse potuit fortassis & Aelianus qui in lib. 1. de animantib. c. 54. prodidit hęc: *Dignum sanè hoc animal odio ob redundantiam mali. At fera scelestior, & quæ minus vitari posit mulier venefica; qualem fuisse Medeam, & Circen audimus. Nam aspidum venena non nisi morsu lædunt: illarum autem venena vel solo tactu necare feruntur.* Nec plura Aelianus, cum quo compendiosissimum monitum perorauit Cato vel Catonianus certe vir illud:

Cum tibi proponas animantia cuncta timenda,
Vnum hominem tibi proponas plus esse timendum.

Sed hæc obiter: tu, si memoria vales, auditor, habes iã dissertatione nostra è tot anguiũ ordinib. selectũ viperę genus

nus, & segregatũ ab his, quę natura sunt venenata; non venenatã ipsã fuisse principio, verũ variis existẽtibus veneni gradibus minimũ huius esse, quotis autẽ sit solã in theriacẽ adscitã. Nempe cõparat hęc sibi quemadmodũ homo, canis, feles atq; aliæ cicures animantes ex victubus, locis, aere, cæli terrarumque impressionibus, nec non ex rebus cum necessitate occurrentibus omnibus virulentiam. Cuius si sit expers una inter omnes serpẽtes; id ne te moueat quicquam. Quippe priuilegio gaudet singulari naturæ, quę viuiparam illam fecit, & inter omnes tẽperatissimam. Quas ob res patet, quam inique censuerit, quam multum a recto aberrarit Scaliger, qui venenatorum principes fecit tres, Basiliscum, Aspidem, Viperam. Qui tamen in exerc. 152. Cardanum accusauit, qui censuerit eandem cum Aspide viperam.

I nunc, & inculpatam viperæ conditionem uno virulẽtię ingenitę nomine nullam habe. Hæc equidem aduersus communem hominum sensum παραδόξικῶς ϰ̀ διεξοδικῶς habui. Cæterum si hæc non audierint, aut visa non admiserint pleriq; in vulgato & communi placito obstinatiores, aliam parabimus vim viperæ nostrę defensionem.

DE VIPERAE GENERATIONE. CAP X.

E viperæ nunc dicendum erit procreatione: quæ duplex est arbitraria quadam, & communi diuisione. Altera quidem τροπικὴν figurata; altera vera, & legitima. Vtraque attingenda, ut complurium enarrationes interserantur. Prius autem prior, ut quæ amplior, est proludenda; adeo quidem ampla, ut, quemadmodum Homerum maximum vatem singulæ Græciæ ciuitates indigenã suum sunt conatæ demonstrare; pari fermè pacto varias, multasque viperis origines adsciuerint plerique. Anne igitur præclara & inclita viperæ nostræ Pythiæ naturæ

faciũ,

facit, ut pleræque de hac geneses admirabiles, quasi certatim ab interpretibus amicis attribuantur? An à varia istius, atq; heterogenea natura profectum est? An à multiplici morum, & characterum eiusdem conditione? An quia frequens id visitur, cum de regia quapiam, & magnifica potestate dissertatur, ut plerique omnes consueuerint de eadem variè profiteri; siue, ut honores, siue ut aliud dignum admiratu comminiscantur. Vipera certè nostra heroici generis imago, utpote quam heroes omnes, ac supremi rerum dominatores cunctos per seculorum decursus, cunctasque per nationes modis omnibus sunt dignati; per Physicos, per Mythologos, per Hieroglyphicos, per Poetas, per Historicos, per Medicos, per Theologos, per sapientes denique omnes celebratores est traducta, seu vitam quidem huius omnem, seu natalia principia perquisiueris. Et quod ad ortum attinet; hunc, pars scribentium deduxerunt è medulla humana, ut Aelianus lib. 1. de Animal. cap. 51. mox Plin. lib. 10. cap. 66. & si qui sunt huius ordinis alii. Quorum omnium primus Pythagoras apud Ouid. lib. 15. Metamorphoseon sic rem effatus est:

Sunt qui, cum clauso putrefacta est spina sepulchro,
Mutari credant humanas angue medullas.

Pars ex humani cerebri medulla, ut Plutarchus in Vitis: pars ex Styge, atque ἐκ πέρατος echidna peperit, ut Pausanias in Arcadicis pag. 484. pars ex cineribus, ut Clemens in epistola Baldo Angelo laudata in suo de vipera lib. c. 3. Sed hæc singula, quo feriant, dispiciamus. Quod ad humanos exortus attinet, præmonstrati fuerunt hi binis, me iudice, causis. Altera physica, quod ad prudentiam humanam nullum animal accedat propius serpente. Quin etiam, ut hanc istorum priuatè perspicientiam quasi κάτ' ἐξοχὴν dictam compararent, suos monebat amicos intelligentia seruatoris nostri diuina. Atque adhuc etiam physicè, quod in sepulchris frequenter versentur serpentes. Quam rem Natalis Comes de Cerbero inferorum cu-

ſtode interpretatus aduertit: quodque Virgilius in Aeneid. 5. videtur attigiſſe per anguem, qui de tumulo prodiit Anchiſæ:

Aduſtis cum lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, ſeptena uolumina torſit,
Amplexus placidè tumulum, lapſuſque per aras, &c.

Quamquam fortaſſis & aliqua latens in natura corporis humani reliquiis & viperæ ſimilitudo eſt: quemadmodum videlicet ex bouum cadaueribus apes, ex equis fuci, ex aſinis crabrones exoriuntur: quod Plutarchus Cheronæus alicubi aduertit. Qua quidem analogia, quod ſcripſit Baptiſta Codronchius in Lib. 1. De rabie canina cap. 6. per epidemiam anno 1549. corporibus humanis eruperunt viperæ ſingulis diebus millenos homines per ſæuiſſimos cruciatus conficere conſuetæ: quæ feræ nulla quidem arte, nulliſq; remediis eximi, vel expelli potuere. Cui quidem ſimile eſt illud, quod narrat ex Agatharchide Plutarchus 8. Sympoſ. Quęſt. 9. de anguibus corpore minoribus, qui nati ſub artubus hominum, exertis capitibus, ſuras, & brachia perderent, ac tacti rurſum carnem ſubirent, ac per muſculoſa ſerpentes inflammationum vim intolerabilem excitarent. Cui ſimile ſupplicium & illud eſt, quod in ſacris Numeris legimus, corporibus Hebræorum viuentium exortos ſerpentes quoſdam inflammatorios, quibus peruicaciſſimam hanc gentem antiquitus ad mare rubrum punire Deus voluit iuſtiſſimus. Sed de his lege ſuos ſacrorum Bibliorum interpretes, & Nicolaum Euſebium Nierembergium in hiſt. natur. peregrina. Verum hæ portentoſæ, ac monſtroſæ viperarum ſunt origines; naturalem autem, ac legitimam Aegyptii feciſſe videntur ex parente Sole, ad cuius aram è terra in ſublime viperas volutim ſublatas in æreo numiſmate monſtrarunt, quaſi de ſole peculiariter profectam, & feruidam viperæ naturam indicantes, qua fortaſſe ſolari dote pendulum, & aceſcens vinum vipera reſtituit iniecta, quod Baldus in c. 12. adnotauit.

Sed

Sed reliquas nos Mythologorum interpretationes exequamur. Cæterum enim, quod ex priuatis ſpinæ dorſi, cerebriue partibus ortum his anguibus, aut dederint, aut aduerterint naturæ prudentes, id ego crediderim iſtorum conſilium, quod ad medullam quidem attinet, ſeu quod hæc ad mobilitatem ſummam accommodata eſt, præſertim tot neruorum coniugiis digeſta, ſeu quod hæc forma teres & oblonga ſingulariter eſt analoga: ubi enim e capillis præcipuè mulierum concipi ſerpentes, quod productiores, atque humidiores hi ſint, ſenſit Auicenna, & ex hoc viro Cœlius Rhodiginus, quantò ſatius ex humana medulla procreentur iidem? Adhuc autem, & alia cauſa eſt, qua medullis humanis ortus reſpondet viperæ. Nimirum, quod hæ plurimo ſint humore donatæ natiuo, id eſt pingui, digeſto, craſſoque, quo vigente viget animal, arefacto, areſcit.

Quo prope ſenſu de propinquo vitæ termino, atque ad hunc præparatione monens nos Eccleſiaſtes in 12. *Antequam*, ait, *rumpatur funiculus argenteus, & recurrat vita aurea, & conteratur hydria ſuper fontem, & confringatur rota ſuper ciſternam, & reuertatur puluis in terrã unde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Porrò funiculus argenteus inter tot quæ commemorata ſunt, ſpinæ medulla eſt, interprete Franciſco Valleſio in cap. *66.* lib. de Sacra philoſophia, necnon multiſcio viro Gaſpare Bartholino in lib. *3.* qua de cerebri anatome. Quo non iniuria alimento legimus à ſapientiſſimo Chirone altum & educatum Achillem; itemque Rugerium ab Atlante, apud Homerum noſtrum Italicum, qui Ludouicus Arioſtus eſt ſub Atlantis increpantis perſona ſic canens in 10.

Già di midolle d'orſi, & di leoni
Dunque io ti diedi li primi alimenti.

Quoniam igitur vitalia duo principia nobiliter fauent medullæ calidæ alioquin & humidæ, reſpondentia his elementa retulerunt ab eiſdem prognatę viperę, quę tàm vegetę, tamque viuaces ſunt, quam nouerint omnes.

Hæc cum exposuerim de medullis, idem & de cerebro capitis dictum est. Iam autem, quî Styx, & Piras ortum viperæ dederint, diuinemus. Styx palus est, & loca senta situ, idest uliginosa & humoris illuuie diu corrupta. Mater hæc fuit anguis, pater verò Piras, quasi admoliens quidem, verum ἀμήχανος, & nil obtinens: tamen hi duo parentes viperam ediderunt, id est, in terra quadam situ lenta vacuus, & infructuosus labos. Talis enim propemodum, & non alia serpentium sponte nascentium est propago. Porrò limosis solitudinibus gaudentes dixit Andreas auctor antiquus apud Athenæum in lib. 7. Spōtaneus igitur, si recte perspicimus, non connubialis est hic exortus: de quo Epimenides Cretensis apud Pausaniam, Hesiodus apud Plutarchum meminere. quod si est, Echidnæ nomine rectius Hydram intellexeris, sicut intellexit non ab re Guillelmus Xylander, qui τὴν ἔχιδναν Hydram conuertit, neque aliter Ouidius in eo:

Pars quota lernex serpens eris unus Echidnæ.

Cæterum, quod è cineribus deduxerit Clemens; id equidem credo factum ob id, quod salis plurimum, & energiæ continent viperæ, quibus & cineres abundāt. Cōtradicit verò sibimet auctor ipse, qui ad cinerē resolutā de ligno per ambustionem terræ sic exarētis putredinem quampiam retulerit. Enimuerò non me latet Galenum in lib. 2. de diffe. febr. cap. 11. professum in cinerem verti putridorum humorū terrestrem coctam superfluitatem, atque in lib. 3. De præsagiis ex Pulsibus cap. penult. pus cineri respondere: nihilominus tamen, si rectè aduertimus, illa Pergameni comparatio est demonstrans terminum utriusque facti. neque enim ultra cinerem alia quæpiam est exustio, ut neq; coctionis in abscessu phlegmonode, præter puris confectionem haud naturæ ulterior est conatus. Post naturales istas omnes est & ethica admonitio spectans illud, & curans, quatenus homines scelesti terreantur, è quorum visceribus erupturæ sint

hor-

horribiles, & odiosæ feræ.

Hactenus de mythologicis viperarum originibus, post quas, & aliæ genuinæ, omnique velo nudatæ sunt enarrandæ, spontaneæ, inquam, & per se erumpentes; quales sæpe visæ sunt vulgo ex Pado, qui per illuuionem expansus, postquam in ripas suas refluxit, ciuilibus inter Cæsarem & Antonium bellis exortis, ingentem viperarum vim reliquit, ut est apud Iulium Obsequentem in Libro De prodigiis. Apud verò Sabellicum in lib. *3*. Enn. *6*. Mulier pro infante viperam enixa est. De quo ostentorum genere, & illud est narratum a Matthæo Villano Chronico suo Vernaculo de bello Florentino 1. 2. his suis verbis; *Tre dì & tre notti piouonno in quel paese biscie*. Naturæ verò cognatius est, quod ex lacerta exsiccata vipera natales agnoscit, Theocriti interprete citante Aristotelem auctorem, quæ sasia vipera dicta est, Corrado Tigurino in Vipera C. Alias huiusmodi Metamorphoses conscripsit Fortunius Licetus maior Alexandro Peripateticus in lib. *3* & in lib. 4. De spontaneo viuentium ortu. Quibus omnibus constitutis an precium deteret viperam, quæ præter digniorem illam propagationem ex semine communem, & cum sponte nascentibus sortem habet? Sed minimè tamen ob hoc se deiiciat vipera nostra Pythia, quæ arbitro uno & auspice Liceto tuebitur, si sit ἄυτωμα, veterem suam integritatem. Primum, quod ab ingenioso viro demonstratum in lib. 4. cap. 21. consentiente etiamnum Daniele Sennerto in Hypomnematis Physicis, & alibi; Viuentia spontè nascentia eiusdem speciei esse cum his, quæ semine, coituque procreantur; quia scilicet, spontè nascentia oriuntur ab uniuoco effectore, quod semen est natiuo suo semini proportione respondens; quæ materia verius est cadaueris, in qua, velut in vase, continetur anima, quæ promouente ambiente, ac respondentibus cæteris adiutricibus causis, informatura est materiam ad formam concipiendam naturæ propositam. Quibus

Fortunii Liceti mentio cum laude.

bus iam de spontaneo viperarum ortu exploratis, de altera per semen propagatione disseramus.

§. II. *De genere viperarum, idest, utrum ouiparæ sint.*

ANtequam autem ad partiales procreandi rationes, numerosque deueniam, de viperarum genere disputabo, quod Aristoteles in cartilagineis posuit. mihi verò, si cum libertate, & ex animo philosophari debeam, ut profectò philosophandum est; ouiparum, & cartilagineo par, salua Peripati pace, viperæ genus non videtur.

Quod ut ritè, recteque ostendatur. Primò fundamentum, & dissertatio præmonstranda est Philosophi: mox hypotheses nostræ sunt statuendæ. Tertiò demonstrationes sunt conferendæ. Quod primi ordinis est. Aristoteles in princ.4. de animantibus videtur hoc sensisse: serpentes, quoniam apodes, & natandi compotes, certa quadam habitudine corporis similes sunt piscibus; è quibus quoniam cartilaginei ouipari sunt, & viuipari; ad hos viperæ, sunt referendæ, quę pariter ouiparæ sunt, & viuiparę. Sensus hic. Aristotelis verba ferè sunt hęc; Viperę inter serpentes eędem à cęteris sui generis differentia discrepant, qua inter pisces cartilaginea à cęteris sui generis. Nam & cartilaginea, & viperę animal edunt in lucem, ubi primum intra se oua pepererint. Ventres singulos hęc quoque omnia habent, ut cętera, quę utrinque dentata sunt. Et primo de Generatione animalium cap. 10. inquit: *Cartilaginea verò, & viperæ cum intra se oua generent, mox animal foras pariunt, perfectum generant ouum. Ita enim ex ouo imperfecto. nullum non extra hæc pariunt oua. quia natura frigida sunt, non quia calida, ut quidam volunt* Et libro etiam secundo. *Nam expedum,* inquit, *aliæ animal pariunt, ut uiperæ, & cartilaginea; aliæ ouum, ut piscium genus, ac cæteræ serpentes.* & 3. De natura animaliũ, cum dicit: *Vipera enim animal edit postquam intra se oua peperit, cum cætera serpentum omnia genera oua edant in lucem; quo*

ſit, ut uiperæ uni vulua ſimilis ſit cartilagineis. Et in primo etiam volumine eiuſdem hiſtoriç. *Verum,* ait, *cum cæteræ ſerpentes oua pariant, uipera una animal gignit, non enim pilos omnia habent, quæ animal generant; quippe, cum nonnulli ex piſcibus animal procreent: quæ tamen pilos ſortita non ſunt, animal omnia progignunt.*

Hęc ille; contra quod iudicium tamen obiectem meas dubitationes. Enimuerò, quod is tantopere ratum, confeſſumque habet, quod ouiparę ſint viperę, nedum non ratum, ſed neque confeſſum eſt pleriſque; nimirum, quod ea, quæ & nominat, & exiſtimat, oua non ſunt; cui rei demonſtrandę noſtrę ſunt hypotheſes hę. Scire licet ex ouorum ſeminio multo plura animantium genera, quam ex ſimpliciore ſemine, procreari. Bina quippe genera ſumma ſuum referunt ortum ex his, Aues & piſces: quorum poſteriorum ſolorum ſpecies in humidiſſimo genitę elemento prouenientes, verius quam numeratę, ſunt innumerabiles. Cauſas eius rei Hieron. Fabricius, qui de ouorum ſcripſit fœtamentis autor in hac re noſter expoſuit complures, quas non attinet huc repeti. Quæ oua duplici ſunt genere recenſita; primo quidem Ariſtoteli, perfecta inquam, & imperfecta. Illa, quæ parta extra uterum: hæc quæ intra ipſum perficiuntur. Ex quibus una pars gignitur animantium, quæ tum ouipara ſunt, tum viuipara; ideſt quæ ex ouo quidem ſurgentia, tamen in uteri loculis omnem ſuam formam complent. Huiuſmodi ſunt partim cetacei piſces omnes, & qui extra aquas ſpirare grandi pulmonum participio ſunt comparata; partim ſunt cartilaginea, quædam ἄκονδρα, ſi dici liceat incartilaginea; quæ recenſentur à Rondeletio lib. 4. de piſc. c. 3. Acanthias, Galeus læuis, Centrina, Lamia, Vulpecula. Hæc gignunt intra ſe ouum, ut aues, quod excluſum intra prius, mox viuum pariunt, ut quadrupeda. Vterum horum, ut auium, & piſcium diſcernimus duplicem à natura creatum, ſuperum, inferũ: in ſupero quidem ouarium appenditur iuxta ſeptum, in

qua

qua parte materia totius oui lutea, & aggregatur, & coquitur: qua sic præparata, in superiore uteri parte candidum oui molita, altera fœtus materia candido aggregato complet imperfectum ouum. Quod si fœcundum fuerit animal, in auium quidem genere extra uterum, in viuiparis vero in utero ipso excludit. Dixi fœcundum, si mas intulerit vim genitalem. Nimirum aues, & viuipara, & quæ perfectum pariunt ouum intra se concipere quidē oua possunt sine seminis effectrice vi, gignere animal nō possunt. Dixi excludi intra uterum animal. Explicatur: quod in utero quidem superiore materia paratur lutea, inferiore vero candida pars oui: ex cuius albi portione, altera longè semini propinquiore, atque affluentiore inferne lutea parte, altera supernè ad carnes conflandas aptiore seu piscis, seu serpens concipitur viuiparus: & piscibus quidem illud infrequens, Galeoque peculiare, quod accedens vitellus materia nutribilis animalis secreta neque omnis in conceptione absumpta, fortasse quod uber relinquitur extra fœtum, huius umbilico per processum quemdam appensa tubularem τὸν σύλον Aristoteli ὀμφαλώδην in tertio de generatione animalium c. 2.

His ritè propositis, constabit viperarum haud esse oua, sed ouiformes membranas, tum deficientibus quippe, tum abundantibus oui conditionibus; constantibus vero characteribus, & propria omni habitudine membranarum. Quo ad deficientes proprietates ouorum. Prima equidem non inest; putamen, inquam, quod testaceum est; candidum vero oui, Celso liquor albus, Plinio λεύκωμα Græcè: quippe lacteus est oui liquor, subrufescenti pallet tinctura. Secunda: quod oua absolutè secretam à matrice seruant naturam, & quæ incubari & excludi, si modo fœcunda, licet extra matricem. Hæc autem perpetuò sunt in eadem: quod ostenditur insertu vasorum umbilicalium in matricem; quem comprobarunt cum Aristoteles in lib. de Histor. anim. c. 10. tum Guilielmus Rondeletius in lib. 13. de piscibus c. disertis verbis quar-

to quod legitima oua extra matricem stabilia manent, manentque etiam intra. At vero viperinę soboles ab oui specie breui secedunt, & immutantur in aliam formam, quæ est membranarum; quemadmodum Hieron. Fabricius in libro de oui & pulli formatione,& Gul. Rondeletius in loco antè citato, demonstrarunt. Tamdiu autem oui sub imagine consistunt, quamdiu digesta illa veluti lutea materia descendant in uteri sinum inferiorem; extra quem uterum extare, aut gestatione, aut extra hanc, aut in partu, aut à partu, vel ipsa, vel reliquiæ nunquam sunt visæ; quin etiam viperæ septimestribus ouis fœtæ, à Martio scilicet ad usque Augustum in captiuitate detentæ, nil aut pepererunt, aut aliquid ouorum vestigii reddiderunt. quapropter, ea tum in alimentum consumta, tum in excremētum resoluta, decesserint oportet. Quod idem fit in Galeo læui, de quo genere vel ipse Aristoteles in lib. 6. de Histor. animalium cap. 10. disertis verbis prodidit hæc: Galei qui læues vocantur, oua in media vulua gestant, ut caniculæ, quæ posteà in utrumque uteri sinum descendant; mox animal gignitur umbilico hærente ad vuluam, ita ut ouo absumpto partus non aliter quam in quadrupedibus contineri videatur.

Sequuntur nunc de excedentibus oui speciem conditionibus, argumenta. Quorum primum est. Galei Asteriæue piscis oua abundant appendicula, de qua Philosophus ad recitata subdit mox sequentia verba: Adhæret umbilicus ille prolixus capite altero ad partem vuluarū inferiorem velut ex acetabulo adnexus, altero ad mediū fœtum, qua in parte iecur est. Vocet igitur Aristoteles hoc ouum non pyrum, aut pyramideum quidpiam: quale nam autem, quæso ouum appendiculam habuit in animātium utero? ouum quippe nusquam interruptum, materiæ seminisq; vasculum, & orbi simile. Adde quod Aristoteles scorpionum, bombicum, & insectorum ad summam omnium, nomine vermium comprehendit, non ausus appellare, quæ cæteroquin apparent, oua: pari nobis

ratione non indigitanda ſunt hæc oua, quæ quamuis appareant quidem, non ſunt tamen oua, verũ ᾠομενιγγώδη μέρη. Tollitur autem hoc occurſu contentio nouiſſima aſſeuerantium, quod ante maris feminium ſub forma hac vera ſunt ouorum, propria quadam ac diſcreta ſingulorum cõprehenſione, qualem depictam reliquit nobis Hieron. Fabricius in loco proximè citato. Porro conſideretur oportet ante maſculi ſeminis admiſſum in agrum uteri, ex huius membranis præparationem genitalium partiũ requiri congruenter accõmodatam, atque adeo prouidit natura, quatenus plurima forent, & coaptata loculamenta, ſub quibus ſingulis catuli ſinguli reconderentur. Huiuſmodi fuerunt ouiformes membranæ. Neque enim alia forma debebatur in oblongo alioquin & anguſto carcere, præterquam quod non, ut in cane, daſypode, mure, ac minimis quadrupediis matricis membranæ, crebris quaſi ſtationibus, & circumplexibus, efformari debebant: verum, quales in Galeo muſtelave: cuius quidem ſimulacra apparent ouorum. Talia vero non ſunt re ipſa, verum ouorum primo formam rotundiorem ante ſationem & conceptionem referentia, mox à formato fœtu ſecedunt in oenophori ſtannei formam, qualem pictura indicauimus. Ad eum igitur modum viperarum, quę nominant, creduntque oua, quod referant quidem aliquam imaginem, ſed mox relinquunt oui; oua ſanè non ſunt, ſed ementitæ ouorum membranæ. Verumtamen, ut aliquid magiſtro cõcedatur, demum eiuſmodi oua vel ἄλογα ſunt præludia, vel analoga ad ſummum: præludere, natura geſtiẽte viperam apodam ad apodas piſces æquiparare; non alia planè ratione quam Empdocles autoritatis magnæ Philoſophus fructus plantarum appellauit oua tranſcendenti ſimilitudine ac metaleſpi longa, quæ digeretur & ordinabitur ad hunc modum. Quia omnis generatio eſt per animam, & anima eſt per ſemen, & ouo continetur ſemen, quod continetur putamine; quod putamen eſt ſicut cortex plantarum: ſic plantæ fructus, qui

eſt

est semen, & per animam in semine contentam animal est, sicut animalis ouum.

Per has igitur metalepses fit, ut fructus plantæ sit ouũ longè maiore transcursu, quam illa Virgilii metalepsis:

Post aliquod mea regna videns mirabor aristas.

Non hac quidem poetica, sed Empedoclea illa analogia, fortasse licebit hæc dici oua. De qua nos analogia fusè tradidimus in li 11. Zootomiæ Democritæ peculiari sermone, qui est de uniuersa animarum analogia.

Sic ἀναλογικῶς, vel παρωνύμως dicta palam sunt Aristotelica oua. Apparuit iam his deesse ouorũ conditiones. Atqui non desunt, sed insunt membranæ cõditiones. Siquidem hæc simplex alba, plana, lata, tenuis, extensibilis, neruosa; præterea tunicæ munus, & functio inest. At neque discrepat à membranæ opificio, sed perbene consentit oualis forma, & figura: quia oualem figuram à conditore primo catulis, seu primum concipiendis, seu mox continendis receperunt cæteri plerique, ut canis, muris, dasipodis. Extra vero fœtationem nactæ sunt hanc eandem figuram pleræque in animantis fabrica partes, ut in minoribus bestiis vesica, piscium aliquot ventriculi, & pericardiæ membranę; in aliis vero etiam maioribus testes, insectorum denique plerorumque tegmenta sunt & ouiformia, ut bombicum, & serum, quę & ouorum nomine comprehensa per Hier. Fabricium initio Libri de Ouo in longa ouorum serie à feminis quandoque contexuntur: ut non mirandum, aut nouum habendum sit demum, quod sub viperæ matrice crebrorum ouorum quasi per monile contextum commemorauit Aristoteles. Natura profectò, quæ Dei manus est, sicut quod valet vult, ita etiam quod vult valet: quod frequens effatum Thomæ Campanellæ præceptoris mei venerabilis fuit. Ostendi iam quod respondeat forma, respondet & materia. nempè habitus ouorum aridior & exsuccior est, quod ut facessere debeat in membranas. Galei viperæque oua facile facessunt in membranas, indicio profectò, quod ma-

teria respondet non oui quidem habitudini, sed membranæ. Iam igitur cum oui conditiones deficiant, viperarum membranæ subsint; non est quod oua viperis subtexamus. Igitur non ouipara, tum intra, tum extra matricem, verum viuipara vipera nostra est: cuius ut dignitas appareat singularis, non committam hic, quæ Franciscus Massarius author per omnes doctos laudatissimus adnotauit in cap. 24. Comm. ad Nonum operis Plinii de
„ Hist. nat. Sunt autem hæc: ea pariunt animal, quæ natura
„ perfectiora, & principium sincerius habent. nullum enim
„ intra se gignit animal, nisi quod aerem recipit, ac spirat:
„ perfectiora autem sunt, quæ natura calidiore, & humi-
„ diore, nec terrena constant; caloris verò naturalis ratio
„ pulmone describitur sanguinis compote. Hæc & alia in hanc rem ille: quæ quidem singula & viperæ quadrare comperies, siquidem utraque comprobare te non piguerit: Has autem rationes vides facere, quominus ouipara vipera censenda sit. Quoniam autem aliqua similitudine intercedente cum piscibus, & cartilagineis vipera cõponenda visa est Aristoteli; nobis & cum quadrupediis, & cum auibus idest cum vespertilione mixta ex utrisque forma componenda videtur.

Supersunt nunc ad disceptationem ac perorationem nostram denegatis viperæ ouis consectaria quędam capita, corollaria nostris dicta, quorum illud sit primum. Cum oua simpliciter nulla sint viperis, neque ὑπηνέμια subuentanea competent; atque adeò iam eductis de hyberna statione viperis unoque post mense apricatis, pusilla quę comperiuntur dependentia pręcordiis appellata oua, pręparamenta sunt quędam membranarum ouiformia, in quę cum inflatus fuerit spiritus masculei seminis, aut portio semini fœmineo, quod membranarum orbiculis subest coalescens, in conceptionem abit utraque materia, ut animal adornetur.

2. Nusquam in ouorum conceptaculis est statio vipereilis intra matris claustra, siue principio propè septum, siue

siuè inferiore loco conditis. Sicubi autem adaperto viperæ conclaui catuli videantur extare sub ouis; hæc ouorum quidem haud merentur nomen, verum imaginem dumtaxat ouorum ementientium membranarum.

3. Moueri te nil oportet imagine oui viperini repræsẽtatrice per Hieron. Fabricium in Libro de formato fœtu producta; in qua oui figura videris conclusum catulum viperinum. illa enim ipsa forma membrana est ad conuolutum oblongum anguis circuitum aptè comparata.

4. Iam verò illa, quæ in ouiformibus conceptaculis reconditur materia non ouorum humoribus, sed spermaticæ materiæ analoga est. Argumento est tum quod substat hæretque vasis spermaticis septo substratis utrinque; tum quod accedente semine continuò conferuescit turgescitque materia receptaculis ouiformibus contenta, quemadmodum ex Aristotelis sensu nuper explicaui.

His ad summam corollariis & alia pro ratione respondentia per ingeniosos viros attexantur licet, quando per nos constitutum & ostensum est demum haud ouiparum sed viuiparum animal absolutè viperam esse.

Quanquam ex hoc omni sermone disquirẽdum est rursus, utrum sola inter omnes serpentes viuipara vipera sit.

§. III. *An vipera sola inter omnes angues viuipara.*

PLurimi quippe pro comperto habuerunt viperæ soli ex omni anguium uniuersitate concessum, ut animal pariat viuum: quod judicium subierunt potissimum nominis vi suasi nonnulli per hanc differendi rationem. Illa demum propria est, & peculiaris anguis cuiuspiam natura, quam nomen proprium contrahit, definitque. Atqui proprium nomen contrahit definitq; viperæ viuipariendi animantis facultatem. Igitur viuipariendi animantis facultas propria est, & peculiaris viperæ natura. Confirmatur & alia ratione opinio, quod quæ perfectissima inter omnes visitur anguis, ac temperatissima, hæc inter

omnes

omnes sola viuum animal parit, ea quidem vipera fuit; est igitur vipera quæ inter omnes angues sola viuum animal parit. Hæc isti. Contra alii plerosque serpentes in hoc naturæ priuilegium admissos volunt: è quibus unus, & pręcipuus est Nicolaus Florentinus, qui in Serm. 4. cap. 18. viperam cornutam commemorauit: e posterioribus verò Ioannes est Brodæus, qui in lib. *3*. c. 11. scripsit hęc:
„ cum plurium scripta mihi modicè placent, qui eo tantum
„ nomine viperam à cæteris serpentibus distinguere solēt,
„ quod animal pariat. Id enim Ceraste quoque usu veni-
„ re certum est. nam qui bestiam hanc discendi studio in
„ Aegypto, & Africa dissecuerunt, catulis grauidam sæ-
„ pius offenderunt. Idem & de vipera Ceraste iudicium
ededit Bellonius. Quod tamen facile infirmatur. Primũ, in animal Cerastes non omnes consentiunt. Brodæo fidem abrogauit Iac. Dalecampius in c. *62*. lib. 10. natur. Hist. fortasse quod ex aliorum sensu præscripto, ac priore amplexa factione iudicauit: atq; ex eo præsertim quod præmonstrauit Nicander, viperas, & Cerastes præterquam in cornigero habitu non discrepare. Veruntamen cornea fibra non specialem, verum accidentariam differentiam interponit. Nimirum Aristotele autore, alatum, & non alatum speciem non immutant. Quod comprobatur suffragio Aristotelis, qui primo de Part. anim. exemplum proposuit formicarum & cicindularum, quæ suam non prætergressæ speciem, tum alatæ sunt, tum non alatæ. Quæ enarratio Nicolai fuit Leonic. in Lib. de Dipsade tradita, per quem virum autores omnes tum Græci, tum Latini Cerastes in viperæ genus contulere. Sed rursus de prærogatiua viuiparæ viperæ singulari dubitatur: quod Aspis Ammonites & Sepa viuiparũ pariũt, autore Ioanne Baptista Quadramio apud Vlyssem Aldrouãdum, qua de Theriaca. Sed occurritur primo, quod ad Ammonitē, & Sepã attinet; hos ad viperas reuocatos à Dioscoride, qui contra eius viperæ morsum ait, quam sepem vocant, & Auicenna sepem, & sepedonem species censet viperarum.

rum. Quod vero ad Aſpidem ſpectat, Nicolaus in Serm. 4. cap. 18. viperam cum Aſpide confundit: pariter & Bartholomæus Montagnana apud Nicolaum Leonicenum in Lib. de Dipſade. Dubitauit verò Cardanus in opere de Venenis, an Aſpis è viperarū genere ſit; licet apud Geſnerum exploratum ſit, aliud genus aſpidis eſſe, quam viperę: neque aliter ſentire videtur autor libri de Theriaca ad Piſonem. Re autem vera ſpecies apparent diuerſæ per communia duo veterum adagia: quorum alterum eſt; aſpis à vipera: primum Gelatini Diogenis effatum, cum aduertiſſet duas mulieres colloquētes; alterum eſt aſpis à vipera venenum mutuatur; dictum de homine malo, cuius contagio fit alter deterior. Cæterum & viuiparus Maraſſus eſt, qui plures una die ſigillatim tamen parit; autor Nicolaus Leonicenus. Quin & de viperarum genere deliberate Maraſſum fecit Franciſcus Maſſarius in 9. Plinii c. 14. eſtque adeo conſimilis viperæ Maraſſus, ut pleriſq; creditū ſit pro legitimis viperis per theriacopœos ſubſtitui ſæpè germanos Maraſſos; licet ex aduerſo videatur quidam ſcriptor innominatus apud Cęlium in lib. 6. Lect. antiq. c. 16. Sed ex eruditioribus habitus ad hos Bernardus Deſſenius Hæmorrhoum Cenchriten, Dipſadem, viperis reſpondentes dixit. Sed & dipſadem plerique de viperę genere faciunt apud Ioannem Greuinum & maxime apud Galen. lib. de Theriaca, & apud Aetium, & apud Cardanum quoque. Refragantur Leonicenus, & Scaliger exerc. 152 Cum qua tamen dipſade confunditur à pleriſque Preſter, quę viperę ſpecies à Bellonio refertur. Dipſadem aliter aſpidis ſpeciem fecit Solinus, & Iſidorus. Cęterum quod ad Hęmorrhoi cum vipera Deſſenianum conſenſum, hunc etiam admittit Iulius Cęſar Scaliger in Comm. 18. ad lib. 11. Hiſtor. anim. Ariſtotelis; quin etiam prior Aelianus in lib. 15. animantium Hiſtorię c. 13. His nos & Cęciliam quadrupedulam anguem accenſebimus. Cuius rei, tum veram enarrationem, tum repræſentatricem figuram expoſuit nobis Ferdinandus

Im-

Imperatus in calce Historię Naturalis.

Hęc viperę cum serpentibus aliis uniuersa cognatio est; quę illi fuerit nobis usui, tum ut viuipara Pythię nostrę comprehendatur singulariter natura; tum ut si commiscere cum certis quibusdam anguibus hanc plerique voluerint, intelligant ipsam eminere, ut quę sit omnium quotquot extant serpentum absolutissima.

§. IV. *De Coitu Venereo, & Satione Viperæ: deque loco parientis sollenni.*

DE genere, deque suo viperę loco, cēsuue iam habes: hinc ad generationem & ad primum harum coitū, quem ipsę concelebrant, pergamus. Concelebrant autem ad communem hunc serpentium modum. Quę pedibus carent animantes, oblongo donatę teretique corpore, exigua sui parte sub venerem coniungi compotes sunt, nequeuntque per incōmodam corporis sui formam commodè ad generationem adaptari; idest sese amplecti per membra, quę nulla sunt: pro quibus tamen agilitate corporis utentes natura docente, necessitate compellente mutuò sese ac spiratim in compar coniugis corpus adapplicantes, funiculi duplicis in modum ita complicantur. ita cohęrent, ut unius bicipitis serpentis corpus unum planè videatur, unis tantummodo capitibus inuicem abductis, nisi quantum sese vicissim exosculantur, idest delambunt.

Interim exserit in biualuem vuluam maritus genitale duplex; quod hispidum, ac spinosum sinus uteri densiores undique scalpit ac peruellit. Sic virus vitale, ut ait Plinius, & elementum genitale in fundum vipereum eiaculatur. Hæc vera sationis ratio est ab una τῇ ἐχιδνατομῇ viua serpentis inspectione dictata. A qua multifariam aberrauere priores, Herodotus, inquam, Nicander, Horus Apollo, Aelianus, Plinius, & inter omnes maximè Galenus, si modo Galeni liber est is de Theriaca ad Pisonem,

nem, in quo tradita est ea narratio. Denique Isidorus, qui conceptis asseruit verbis, quod masculus ore inserto viperæ semen inspuat. Qua quidem narratione, aut conceptione quid stultius, quid absurdius, quid alienius à natura dici queat? Translatis scilicet de vulua in os, & in stomachum receptaculis, vacuis penis officiis, rictui traditis; mutata de semine in saliuam materia; casso suo munerum multorum instituto inuersis superiorum atque inferiorum ordinibus, peruersis deniq; inculpatis naturæ consiliis, & geniali eiusdem illusa prouidentia. Diuine igitur Aristoteles, quippe qui mens quasi collustrata diuinitus à magistro Platone dictitari consueuit ac fuit, in 3. de Generat. animal. c. 5. quod neque pisces ait, ut quidam scripsere, neque ulla animalia semine per os impleantur. Meatus enim, qui per os intro tendit in ventriculum fertur, non in vuluam; quodque ventriculum subierit id alimentum effici necesse est, quod concoquitur. Cum hac & secunda allucinatio commissa est commentoribus hisce acutis: quod fœmina receptum ore seminantis maris, caput ingenti qua rapitur rabie voluptatis mordicus obtruncat. Quæ tamen dulcedo, quæ deliciæ nullæ sunt, si non alia, quam per buccas veneream explent viperæ libidinem.

Infinitè porrò minor esset hæc, quam delectatiuncula purpurarum, quæ attritu mutuo Plinio in lib. 9. c. 36. lentorem cuiusdam ceræ saliuant. Constaretque etiam natura magis illud oblectamentum piscium minorum, qui imperceptibili nobis coitus transcursu rem peragunt cónubialem, ut aduertit Rondeletius in Lib. 4. de pisc. cap. item 4. Sed quod par est in piscibus dicam. Enimuero molles, ut sepiæ, polypi, loligines, ore ad os admotó ac ut dicit Plinius, linguis complexuque brachiorum mutuo concumbunt. Verum cui naturalis istorum piscium conformatio spectata est, & serio facta contemplatio, huic facile constat, intestinum quasi reflexa linea ad os reuolui, qualis & buccinis cochleisque exitus est, ut in Zooto-

mia monſtraui, quo ſitu locoue genitalia ſint oportet.

Illa ſunt, fiſtula duplex feminæ, ſimplex mari, per quas inuenit venus viã. Ille igitur ad generationem eſt, ſiue oris, ſiue linguarum in coitu molliorq; piſcium conſertus. Quem uſum imitari viperarum genus deficientibus organis non poteſt. Quare nulla intercedit inter utraſque animantes in hac hypotheſi comparatio, nullaque viperarum per os fit ſuauitas Hymenęi. Sed enim voluptas illa meliorum, ſi ſapiant, iudicio fiet, quod penes duplices hiſpidi ſpinoſique denſiores, & retruſiores uterorum anfractus penetrando, ac reuerſando titillatum Veneris egregiè concelebrent: quod domeſticis verno tempore felibus etiamnum accidit, eadem, quam dixi, penis hiſpidi gratia. Inde igitur eam agitatæ veneris ſuauitatem ſentiunt viperellæ. Cæterum, quo naturę conſilio ſquameus & hirtus his animantibus fuerit inditus penis, poſcit locus, ſuadet argumentum, ſemel enarremus; quod tamen exſequemur breuius. προλαμβάνοντες ad hunc modum.

An quod hiſpido ideſt ſquamoſo habitu fera, ſquamoſum item atque hiſpidum æque penem, qui & exterioris eſt ſua natura atque uſu conſpectus, habeat oportet?

An quia ſub tam oblongo corpore, ſepoſitis longè vaſis ſperma parantibus ac deferentibus excitandus vehementius erat ſenſus? Porro quemadmodum ad longius & intimius aula in ampla conſidentibus, validius pulſandæ ſunt occluſæ fores: ſic ad plenè commouendum genitale ſemen & huius depulſores in poſtrema viperæ vulua valentius affricandum erat, & quatiendum id quod exſequi ſolus aſperrimus valebat colis.

An denique factum eſt illud, quia conſultum ſic uſibus humanis voluit prouidentia. Neq; enim in poſtremis animantibus eſt vipera, verum in perneceſſariis ut alias oſtendi, quam ſerio affectat extare natura. Sic beſtiolam condidit libidinoſam tradente in 4. Stromatum Clemẽte Alexandrino. Sacra hinc ſcriptura vocauit fœtus vi-

pera-

perarum libidinosos, ac voluptuarios, ventrique ac peni seruientes, & propter mundanas voluptates sua inuicem capita abscindentes. Salaci autem animantis naturæ consona erant adaptanda genitalia membra. Atqui talia sunt ad unguem imposita.

Naturalia seminantis viperæ gaudia cum audieris, adulterinæ mox eiusdem cum muræna nuptiæ sunt audiendæ, narratore in Halieuticis Oppiano per hæc: Cumque „ proximum est ut vipera complexu venereo iungatur cum „ murena; venenum vomitione reiicit atque expellit, ut „ bellus decorusque sponsus videatur: postmodum edito „ sibilo tanquam Hymenæo quodam ante nuptias misso „ sponsam appellat: atque ubi mutuam veneris libidinem „ inter se expleuerunt, hæc quidem ad mare regreditur, „ illa vero resorpto veneno, & recollecto ad domesticam „ sedem reuertitur. Ita Oppian. in lib. 1. Halieuticon, item- „ que Aelianus in 9. Ego vero quæ commenta, inquam, & quę anilia nugamenta, bestias terrestres ad maritimas adire, viperam in mari versari, murænam in terra? An vipera suo marito natura congruenti præferat alterum opificio & organis incongruentem? an viro suo non melius coaptetur muræna? Disparium porro, quæ contentio sit, quæue appetentia? quæue reciproca sit fiducia? consonumne sibilo nuptias vocari? num ad tempus euomere? vomitum resorbere? atque alia huiusmodi, quæ sunt dianoeticæ facultatis, & intellectricium mentium confingere? Quam rectè hæc explosit Andreas autor ab Athenæo citatus. Verum enim vero quæ fabulæ totius ansa, quæue origo fuerit, dicam. Mira est Myri maritimi serpentis cum terrestribus similitudo, capite, dentibus, rufo pari colore, toto corporis ductu, ut qui Myrum copulatum viderint, serpentem esse crediderint, maximè cum serpentum more corpora commisceant, ut Rondeletius adnotauit in lib. 14. de pisc. c. 5. Hæc de fœtus satione.

Cæterum maturos iam editu catulos, in quibus nidulatæ locis consueuerint eniti viperæ nulli nos au- *De loco partus Viperæ solitni.*

tores probati docuere. Verumtamen obſeruatum eſt à pleriſque, qui rem ipſi vidiſſe teſtati ſunt, viperam, ubi maturitas aduenerit partus, in ſublimi fruticum atq; arborum conniti ſuetam. Inde enim factum eſt, ut amicis quibuſdam noſtris pone quercus forte fortuna pretereũtibus viſi fuerint elapſi repentè de ramis ſerpentini catuli decidiſſe. Fuerunt autem & qui ſuper rubos ſpinis horrentes (nam neque has ſquamæ reformidant) ſatos fœtus viderint excluſiſſe. Deliguntur autem inter plurima fruticum arborumq; cacumina, ſtudio fortaſſe cautelæ; quæ loca vexatorum quorumlibet offenſis minimè omnium æſtimentur patere.

§. V. *De maturis iam catulis viperinis repurgatæ fabulæ.*

Diximus huc uſque dè his, quæ ad Pythiam attinẽt matrem: nunc de Pythidis paucula contexamus, expoſituri, quid iſtis in poſtremo carcere, quid extra hũc eductis ſingulare ſit. Enimuero perfecto temporis orbe, quod quadrimeſtre eſt, grandiuſculi iam in lucem exire geſtientes, qua exitus datur ex naturalibus partim intenti lateribus matris ilia multa vi facta dirumpunt, ac proſcindunt, partim rictubus anxiis ambedunt nitentis, ſic ut paupellam exaniment, quæ non noſtra quidem eſt ſententia, verum enarratio Herodoti, Hori Apollinis, Nicandri, Aeliani, Plinii, Galeni, Lucani, Iſidori, Plutarchi, Apuleii, & ſexcentorum qui ſequuti ſunt aliorum, uſque adeo ut Grãmaticos etiam peruaſerit iſta lues, qui etymon interpretati vocis ἔχις viperam dictam voluere ἀπὸ τοῦ ἔχειν ἐν ἑαυτῇ τὴν γονὴν ἄχρι θανάτου.

Addo maius atque admirabilius ut pro ſumma autoritate attexta huic credulitati fuerint adagia celebratiſſima, quorum unum illud eſt, quod ſicut viperulæ matrem abradunt, ita liuor edentem. Quæ ſic Ouidius:

Videt intus edentem
Vipereas carnes vitiorum alimenta ſuorum.

Ita

Ita per Hiſtoricos Hieroglyphicos, Mythologos, Philoſophos, Medicos, Poetas, Grammaticos conſtat, quod iniqui filii matrem iniquam conficiant. Quæ fabuloſa tamen eſt enarratio, veluti duæ priores. Quod demonſtratur primum ex inſpectæ ac diligenter obſeruatæ rei natura. Apollonius Thyaneus apud Philoſtratum viperam perhibuit ſe vidiſſe feliciter enixam, mox catulos ſuos amicè ac tenerè lingua delambentem, & quaſi expolientem. Fuit & hæc ipſa obſeruatio quorundam virorum, ætate Pierii Valeriani. Quo autore viperas utriuſque ſexus electas viuariis incluſerunt, eaſq; aliarum inſtar animantium coniungi, concipere, parere, educare fœtus ſuos, experimẽto cõpererũt nullo deſiderato parentum officio. Quæ fuit eadem obſeruatio Amati Luſitani, & Andreæ Lacunæ, utriuſque in Dioſcoridem commentatoris. Spectauit, & hoc idem Cardinalis Toletus, ac Reuerendi Patres Collegii Romani Societatis Ieſu Sacerdotes, ut eſt apud Franciſcum Ferrandium de Corduba in Didaſcaliæ cap. 10. Compertumque ſibi factum hoc naturæ κριτικότατος adnotauit Scaliger in Exerc. 201. nonnullis eiuſmodi ſcripto mandatis in 2. de Hiſtor. animal. c.18. E noſtratibus vero naturæ conſultis non poſtremus Ferrantes Imperatus meus quondam præmonſtrator cũ Nicolao Antonio Stelliola probatiſſimæ doctrinæ viro collega ſuo diligentem hunc quaſi obſtetricatum confecit grauidæ viperæ, quam in lignea theca ſuperpoſitis æneí fili cancellis aluerat, ad uſque ſuam Lucinæ maturitatem, quæ autem ex feræ partu fuerint comperta, ſua hæc ſpectatoris teſtificatio declarat.

Ferrantis Imperati de Vipera enarratio.

Vperæ nomen à facultate profectum eſt; non utique pariendorum ouorum, ut ouiparam interpreteris, verum ab edendi paris animalis viui, quaſi viuipara dicta cognoſcitur; falſique arguitur id quod animo concepere nonnulli, catulis antequam emiſſi fuerint erodi matris parientis uterum Enimuero reſultant hi, quemadmodum alii multigeni fœtus obducti propria tunica ventre diducta,

ducta, secunda vulgo vocata, quæ paulo post quam educti fuerint dirumpitur. Excluduntur omnes intra unum diem circiter, deponuntque spolium ad eum modum, quo statis suis temporibus angues deponunt adultæ suũ. Sunt viperis internè seminaria vasa omnia, quot sunt animãtibus sanguineis. Sed enim figuras singulas seruant longinquitati corporis respondentia. Opinatur Aristoteles, viperam catulos eniti singulis diebus singulos, suumque partum ad vigesimum extendi diem. præterea primos excludi in membranis, quas ipsi derodunt sexta die; cæteris vero morantibus abrumpi membranam inuolutam in claustro matris. Veruntamen, ut dictum est, vidimus nos partes omnes uno die membranis cõtectas, quas ipsi paulo posterius à partu dirumpunt, & sexto die reiiciunt ab se tuniculam, quæ illis est senectæ vice. Hæc Imperatus. Ex quibus apparet planè capitum utrorumq; idest recentissimarum viperillarum, & viperæ matris pacificus prior enixus, & par posterior educatus, atque cõuictus. Nam quod immeritam patris necem ulcisci contendant solenni nascendi serie catuli viperarum, ut morale quidem commentum, sic vana impietatis est excusatio. Nam quæ pietas inconsulto criminosam, si Diis placet, incessere? quid matrem, & recenti & perpetuo quatuor mensium beneficio pro præterito contra patrẽ maleficio lacessere? quid hanc vitio perdere? an isti pro patre vix semel in genitura pro merito matrem continenter ad id usque temporis benefacientem adoriri satius ducant, si rem agant, ut homines intelligentes: si non intelligunt, quid agant cum ęqui iustique comprehensione, cum tanto mentis usu? si per naturæ instigatum id faciant, quid sibi voluit per hæc natura genitorem primũ, mox genitricem perdere. Tertio, & quas adultas utriusq; sexus viperas, cum generationem ineunt, complentque? Vana quidem, vana & nisi somniantis est commentatio illa poetæ Symposii:

Non possum nasci si non occidero matrem.

Occi-

Occidi matrem, ſed me manet exitus idem.
Id mea mors patitur, quod iam mea fecit origo.

Verum enimuero quid tot tantoſque viros permouerit, quidue repoſitum in hac ſuaſione ſubiaceat, expromam. Soboles vicenorum & ſupra natorum à conceptu iam grandium, & victus, qui ſatis ſit, egenorum anguſtis uteri clauſtris compreſſi plurimum incommodi ferunt. Quare meliorem vitam quærentes, atque ab his ſe angoribus expedientes quoquo verſum exitum tentant, & quodcumque offendit, proculcant. Sic foribus demum effractis optata lucis uſura potiũtur. Interim fit tum, ut quum tunicis ſiue intra loculos, ſiue extra diſtractis, ſerpentigena ſoboles veniat, factum hũc credant fœtæ viperæ dilaniatu. Quod ſi nonnullus in utrorumque connixu cõtingeret uteri quaſſatus, is communis eſſet Galeis & Vulpeculis marinis prælongis piſcibus, qui ſinuoſo & abducto ventre quum non ſint, pariter à multiplicibus natis afficiuntur. Ita catuli ſuæ parenti, ſi quid officiunt, imprudentes ac nolentes efficiunt. Cæterum eductis, quæ natorum omnium erga matrem eſt affectio atque coniunctio, communis eadem & viperillarum erga viperam genitricem neceſſitudo & charitas eſt. Nempe obſeruatum eſt hos nouiſſimè excluſos, quum admodum multæ ſui generis in capſula, ſicut fit, confusè congererentur, nihilominus teneros natos ſic adhærere lateri ſuæ parentis, ut mirum ſpectatu ſit, ſimul & iucundum, quam belle fœtatricem ſuam norint, quam carè complectantur. Grandem, & incomparabilem naturæ vim, qua genus gratiam nullam expertum comitatis & benignitatis, hanc nihilominus cumulatam principiis in ſuis experiatur & perfungatur.

§. VI. *Pariendorum partorumque Catulorum obseruationes.*

TEmpus est nunc de reliquis seu pariendorum seu partorum catulorum affectionibus, & conditionibus referamus. De qua re primus Aristoteles, luculentam nobis reliquit narrationem descriptam in Lib. 5. de animantium Histor. c. postremo; quam nos & sequamur, & interpetremur oportet, meliorem alium nullum ducẽ habituri. Græcè verba Philosophi fuere: Τῶν δὲ ὀφέων ὁ μὲν ἔχις ἔξω ζωοτοκεῖ ἐν αὑτῷ πρῶτον ὠοτοκήσας. τὸ δὲ ὠὸν ὥσπερ τῶν ἰχθύων μονόχρουν ἐστιν καὶ μαλακόδερμον. ὁ δὲ νεοττὸς ἄνωθεν περιγίνεται. καὶ οὐ περιέχει φλοιὸς ὀστρακώδης, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἰχθύων. τίκτει δὲ μικρὰν ἐχίδια ἐν ὑμέσιν, οἳ περιῤῥήγνυνται τριταῖοι ἐνιότε δὲ καὶ ἔσωθεν διαφαγόντα, αὐτὰ ἐξέρχεται τίκτει δ' ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καθ' ἕν. τίκτει δὲ πλείω ἢ εἴκοσι. Gazæ conuersio fuit hæc: Vipera è serpentibus una animal edit, cum intra se oua primum pepererit. Ouum hoc unius coloris, & molle, ut piscium est. fœtus superne consistit: nec cortice continetur, sicut nec piscium quidem. Parit catulos obuolutos membranis quæ tertia die rumpuntur. euenit interdum, ut qui in utero adhuc sunt abrosis membranis prorumpant. Singulos diebus singulis parit plures, quam viginti. Scaligero vero hæc translatio fuit. In serpentum genere vipera concepto intra se ouo animal parit. Eius oui cutis unicolor ac mollis, ut piscium, super extat catulus ab summo. Neque enim testaceo ambitur cortice, sicut neque in piscibus. Parit viperillas exiguas in membranis, quæ tertio die circumrumpuntur: fit aliquando, ut catuli dirupta ab se matre egrediantur. Sigillatim parit: absoluit uno die, interdum plura viginti locus his Aristotelis salebrosus est, tum ipse per se, tum redditus talis à plerisque.

Quod ad ipsum per se pertinet, mouet dubitationem. Primum quod pro ἐχίδνα dixit ἔχις contra communem omnium morem. Deinde quod dixit πρῶτον ὠοτοκήσας. ouo intra

se

se c oncepto conuertit Scaliger. ἔχις porrò quando femina est Aristoteli, qua quęso ratione ex ouo per se gignat, aut absolutè? Ex ouo sanè non accidit ut animal procreetur, nisi accedente compare genitura matris afflatur, & grauidetur, ut habet idem Aristoteles in Lib. de generatione animalium. Hoc ergo desiderabatur saltem breui explicandum, ut rei natura perciperetur. Vidimus quippe nos viperas, quæ ex quadrimestribus ouis in lignea theca nil fœtus edidere. quia nimirum oua non fuerant vi seminis infecta, & fœcundata. Dixi equidem infectionem, cuius alioqui vis est tanta, ut semel coeunte cum gallinis gallo toto sint fœcundata anno oua. quod industrius adnotauit Hieron. Fabricius in Libr. de oui & pulli formatione c. 2. p. 37. Tertio velim ex te rescire, quo referatur id, ϗ οὐδὲ περιέχει ὀλιιός? aut etiam quomodo hoc connectatur cum eo quod est, οὐδὲ νεοττὸς ἄνωθεν περιγίνεται? Fortasse voluit id sibi Philosophus quod, quia mollicorium est ouum, sic possit de superioribus ad inferiora descendere. Alia negligentiæ aduersus Aristotelem est insimulatio, quod non declarauit unquam, cur in superioribus ouis gigni catulos primum voluerit natura, qui mox ad uterum sint delapsuri. Cuius nos rationem reddimus hanc, quod in superiore situ iecoris cordisque calida ministeria suppetere possunt abundè, quo materia cōparandæ soboli deriuetur: inferiore vero uteri parte seminariæ ditioni propinqua plenius conformari complerīq; potest omnis œconomia. Cæterum vise, quæ Hieron. Fabricius in parte prima de formatione oui pennat. c. 3. & de pennat. uteri actione c. 2. p. 33. conscripsit. Sequuntur salebræ non suæ, sed per interpretes inuectæ. Parit catulos obuolutos membranis, quæ tertia die rumpuntur. & euenit interdum, ut qui in utero adhuc sunt abrosis membranis prorumpant. Græcè pars posterior est: ἐνιότε δὲ ϗ ἔσωθεν διαφάγοντες ἐξέρχονται, aliquando verò & internè abrodentes egrediuntur ipsæ. Quid autem Gaza addidit de suo, qui in utero, (ut imponeret incautis, vulgatam uteri materni

abrosionem, quam alioquin Aristoteles non attigit, cui tamen manifestam ambestionem attribuit hoc in loco versione sua Scaliger) qui fit ait, aliquando, ut catuli dirupta abse matre egrediantur. Quæ quidem, & demiranda magis est hominis translatio, quod alibi per lib. 2. de Hist. animal. comm. 28. professus est falso creditum à multis viperas parientes perire. Ita scilicet ingenia variant in horas sibi ipsis non constantia. Quas ob res agnosco demum in conuertendis plerumque sensibus αὐτογράφοις satius esse verba sequi ipsa, quam nostros plerosque sensus affingere probabiles, qui postmodum euadunt improbabiles. Fit enim hac ratione periculum frequentius, ut, ne sensus inducantur sui, suffigantur alieni. Quanquam & Græca Aristotelis phrasi deceptus creditur Plinius, qui tradiderit à viperellis abrodi pariturae matris uterum. Verum ego meam cum Rhodigino feram opinionem. Ab alio præterquam Aristotele authore id est ab Herodoto, vel ab Horo Apolline hæc mutuatũ Plinium; indicio illo probabili, quod his utrisque consenserit de corroso per viperam in venere furientem generantis mariti capite. Sed Plinii nunc cæteram historiam de vipera discutiamus. Ambiguitatibus quidem plerisque satisfecit optimè Rhodiginus, qui tamen non sustulit eam, quæ maxima est Plinioque indeprecabilis culpa, nimirum si suis in verbis modo recitatis Veronensis historicus intellexit internam ouorum impendente partu, diruptionem, quemadmodum Cælius interpretatus est. Porro quid in ouis senserit idem toto gestationis spatio cõtineri viperellas, quæ maturo iam partu delabantur in uterum? Hoc certè qua sibi ratione persuaserit non discerno, qui equidem credo satius multo ante tempore fieri fœtus istam transmutationem localem, sicut multo ante tempore facta fuit ex ouo in anima immutatio. Nam postquam est fœtus grandior factus subinde credendus est descendere ad inferiorem uteri sedem. Enimuero postquam conformãdo ritè catulo per superiores uteri partes fuerit subministrata

niſtrata competens materia, mox ad inferiora conformandus, & complendus deſcendit fœtus, quemadmodum obſeruator naturæ diligens enarrauit Hieron. Fabricius in lib. de Ouo, & Pullo citato, quod multo antiquius & longinquius eſt tempus, quam ut tertia ante partum die cõſummatur, & matureſcat. Numerus eſt reliquus, & viperarũ excludẽdarum modus: quorum utrunque ut controuerſum eſt ſic æque definiendum: quæ duo nos exequimur ad hunc modum.

Numerum quidem excluſorum catulorum ex Ariſtotele ſic interpretatus eſt Plinius eodem ipſo loco, quem ante commemoraui. Singulos ſingulis diebus parit xx. fere numero. Quem ducẽ ſequutus eſt Gaza priore ſententiæ parte; in poſteriore vero diſſentit, qui vertit plures, quam viginti numero. Nicolaus Leonicenus in Libr. de Dipſade etiam Plinio & Gaza reprehenſis ſuam intulit translationem, quæ eſt: parit autem una die ſingulos, » parit autem pluſquam viginti. Vt ſenſus ſit verborum: » non quod ſingulos ſingulis diebus pariat, imo quod una die pluſquam 20. numero, ſingulos tamen, hoc eſt non binos, aut ternos, aut quaternos ſimul, ſed unũm poſt alterum. Quod (etiam addidit) facit Maraſſus fœmina, quę plures una die ſigillatim tamen parere viſitur. Quæ profeſſus Leonicenus videtur ſtatuiſſe, totum edendorum numerum abſoluere uno die viperas. Quod etiam ſenſiſſe viſus eſt Scaliger Leonicenum fortaſſe ſequutus, qui vertit: tribus periodi membris ſigillatim parit: abſoluit » uno die, interdum plures 20. Sed multo omnium clariſſimè Ferdinandus Imperatus, cuius aduerſionem atq; obſeruationem ante recitauimus.

De Numero catulorum.

Hactenus de hac re ſcriptores iſti omnes, quorum de iudicio ſiquid interponere liceat mei ſenſus, hic ille eſt; quod hæc Imperati viri ſanè integerrimi æque ac vigilantiſſimi teſtificatio, quę de quoto partus tempore ſatisfacere cuique poſſet, ut hic idem cum eo crederem deliberate. Verum contra hunc apertus eſt Ariſtotelis intelle-

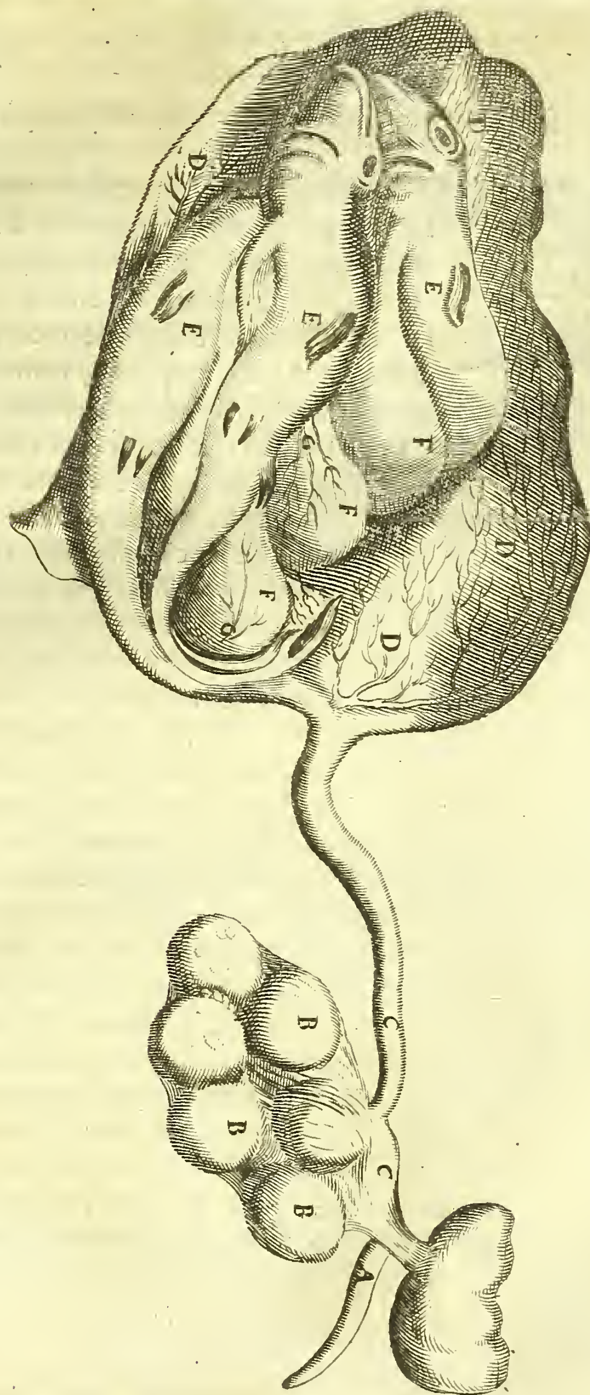
ctus ab his verbis ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, καθ' ἕν. Quibus resp ōdent hęc, *una die ad unum*, velut etiam Scaliger, *una die singulatim*. Hæc autem vera ἔκφρασις, cætera metaphrasis potius. Benè item Leonicenus Plinium, Gazamq; coarguit, quod concludentem Aristotelem una die connixum, partumque omnem non comprehenderint, decepti lapsique lubricè illo [καθ' ἕν] verum non aduerterunt hoc definiri illo ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ. Secus enim dixisset author, καθ' ἡμέραν, nō autem ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ.

De membranis viperellarum.

Superest de inuolucris viperularum, quas certum est è claustris exclusa matris comportas singulari a singulis, utpote quæ sanguine polleant, deque censu animantium sint perfectorum. Suspecta propterea creditur Bellonii narratio, quod Aristotele valere misso, membranarum in viperulis inuolucra inficiatus est aduerso suo quodam experimento, quod quale fuerit non intelligo, nisi quod viperulis ademerit tunicas, quas matris credidit membranas, ut certè crediderunt ante alii ex antiquis, quod abrosa matris viperarum omenta rati fuerunt, quæ catulis debebantur. Constat autem non animantium omnium & partibus, & fœtibus inseparabiles & congenitas esse tuniculas perpetuo; verum & plantarum partibus, fructibus, pomis, seminibus, ouis, etiam monstris, aut monstrosè editis. Adeò naturæ requisitus, adeo necessarius visus est usus tegumentorum istorum ad singulos naturæ concretus. Peruersum igitur infirmumque Bellonii iudicium, qui promiscuè multis obseruatam rem non agnouit.

Diligentius profectò, se, suaque omnia parauit Imperatus noster, qui circumstantes istos amictus lucem nouam visentibus singulis viperellis adiudicauit, & adnotauit. Cum qua viri obseruatione profecto par est, ut nostram hanc de partu viperæ contemplationem & discussionem denique concludamus, si tantummodo præmonitum sit, cætera, quæ desiderari videantur, in cætero libri transcursu suppletum iri.

Ana-

D
D
E
E
E
E
F
G
F
F
D
D
C
C
B
B
B
A
Gio. Georgi f.

ANALYSIS VIPERAE. CAP. XI.

§. I. *Rerum diuiſio, & quorumdam prælusio.*

Rtes omnes unius magiſtræ naturæ imitatrices, & vetus prodidit Philoſophi doctrina, & nos in lib. 2. Zootomiæ ſigillatim oſtendimus. Ducem ſuam uniuerſæ adumbrant, ut equidem exiſtimo, bifariam. Aliæ, inquam, momenta, & partes reſolutas componendo; aliæ compoſita, quæ ſeſe offerunt opificia, reſoluendo, & quaſi retexendo. Hæ quidem analyticæ, illæ ſyntheticæ dicentur nobis. Ratio autem perfungendi binis, ſyntheſis erit, atque analyſis. Sed præſtat exemplis utraſque declarare. Effectrices, & mechanicæ compoſitiuæ videntur plurima ſui parte, ut agricultura, panificium, muraria, ferraria, pictoria, ſculptoria, pharmacopœa. Excipitur huius aliqua pars, qua præſtantiores cuiuſpiam medicamenti particulæ ſecretrice ignis arte ſeliguntur, ac ſelectæ reponuntur. Excipitur, & metallica, quę lapides, aurarium, argentarium, ęrarium, atque alia adminiſtro item igne ſecernit purgamenta. Hæ quidem ex effectricibus multis.

Cęterũ ex actiuis pleræq; ſunt etiã, quæ munus ſuũ coagmẽtãdo perſoluũt, ut Grãmatica, Geometria, & ut sũmatim dicam, omnes mathematicæ ſpecies, quæ cum μαθήματα id eſt diſciplinas viſum fuerit appellari ſapiẽtibus, id equidem eò refero, quod ab addiſcentibus pueris per quotidiana dogmatum coagmenta comparentur. Pauciores numero ſunt Analyticæ doctrinæ; quarum è rationalibus eſt Analytice Ariſtotelis miro artificio conſcripta. Ex naturalibus vero Chymice & Anatomice; quæ miro utraque modo exſequuntur analyſin retextricem eorum, quę Deus opifex arctiſſime contexuit. Clarius autem

Ana-

Anatome; quæ quod singulariter hac ratione persungitur, inde nomen nacta videtur: quæ per duplicem professorum factionem proposita est item duplex: altera, quæ non manu quidem armata scalpris & vario rerum instructu in corpore administratur exanimi, quod crebro lancinatu sit violandum, & minutim pertentandum; verum excellenti perficitur iudicii acribia, ingeniique solertia, dispicientis altè conditam, & arcanam corporum naturam; relatis quotis quibusque eorumdem affectionibus ad comparis macrocosmi respondentes partes & conditiones. Hæc autem Anatome, quoniam essentiam corporis venatur, eapropter essentialis, quoniam vero constante mortalium vita celebratur; ob id vitalis est appellata, & ab Aureolo Theophrasto primum inuecta. Qua multo antiquior est altera dogmaticorũ propria, in mortuis pręcise exercitata & culta, partiũ, & usuum in viuentibus ediscendarum gratia. Hæc item duplex. Altera interpretatoria, seu diiudicatoria, qualis est ab Aristotele in lib. 16. de partibus animalium & Galeno in opere de usu partium, & ab Alberto Magno in opere de Animalibus, & ab Edoardo Vuottó Anglo, in Lib. de differentiis animalium, & à quibusdam aliis pertractata. Ego vero viperei corporis anatomen cum aggressurus sim, ante dictarum trium formarum nullam pro virili non attingam, singulas suo loco dispositurus. Vitalis, inquam, & Theophrastea in cap. post hoc 3. tradetur. Hoc vero & proximè sequuturo, tum φυσιολογία, id est contemplatrix, tum ἐγχείρησις, idest administratrix describetur.

Locus quo disposita vitalis anatome fuit.

Incipiã a cõtẽplatiua, utpote quę generalior & cõior est tractatu. Per hanc nos primum cognoscere tentabimus absolutam viperę naturam, inde exorsi, quę tum corpus omne comprehendat, tum partes. Verum non faciam ut ii, qui corporis forma neglecta & in obscuro relicta, partes dumtaxat exposuere. Structura mihi uniuersa, ut amplior ambitu, & circumscriptione, ita etiam expensu dignior ante repetetur; imo quo illibatior quoque, ita sub-

ſubtilior obſcuriorque. Quocirca non modicum equidem videor facturus operę pretium, ſiquid eius diſciplinæ, aut potiſſimæ partis commemoratu dignum attulerim; Attulerim autem hæc.

Natura procreatrix in uniuerſo quidem rerum opificio multam artem, in viuentibus maiorem, in animantibus educendis longè maximam impendit. Cuius enim generis architectando grauiores & numero plures ad ſummã animo concepit uſus, in hoc æque diligentiorem ſe fabram voluit, & dædalam magis. Atque ſunt animantia, quemadmodum equidem in Zootomes Præfatione demonſtraui præ cæteris in uniuerſa rerum natura perquiſitiſſima. Ex hoc autem omni genere non difficile fuerit ſerpentis ideam extendere ſupra modum, ſupraque fidem omnem artificioſiſſimam.

§. II. *De motione corporis generatim: & quod hæc prima, & potiſſima ſit omnium functio.*

DEus omnium autor ſumme bonus, ſummeque ſapiens ac valens cum hanc rerum uniuerſitatem ex amplo ſuo poteſtatis ſinu, hoc eſt ex nihilo, deduceret in naturam, ad ſuum ipſius ſpectans exemplar, quod infinitè pulcrum eſt, fabricationem, & molitionem ſuam non potuit ſibi non reſpondentem ac per ſimilem condere. Quapropter & circulo recurrentem in ſeipſum, ex cœlo, atque elementis, materia aſſiduis huic formis creaturarum viuẽtium, ſeminibus, aſtris, quæ cuncta moueant, errantibus ac fixis ornatum edidit hunc, quem eodem nomine dicimus mundum. Ex tot autem corporibus uniuerſis innumera animantium genera procreauit, quantũ ad ſe ipſa pertinet, perfecta: quin, & aliorum, ſi ad priora comparentur, imperfectorum ordinis eſſe voluit; quorum nulla ad perfectionem uniuerſi tuendam non ſint, licet non perfecta. Hæc autem, & in ſpecie ſua ſingula etiamnum inſtituit pulcra: quæ nos inſecta, ideſt ex pluribus,

bus coagmentata nominamus. His quodam ordine finitima ſunt reptantia; ſed quæ ſpiritu & ſanguine gaudeāt longè ſunt digniora: verum inuiſa, & deſpecta, quod nedum non adhæſu, vel ictu leui moleſta, ſed & vitæ nocentia non rarò ſentiantur à nobis, cuius ordinationis nihilominus pleræque fuerunt cauſæ per Theologos relatæ. Verum communibus hominum ſenſibus accōmodata videtur una, quam præter Virgil. & alios Claud. deſcripſit ſcitiſſimè. Ex quibus, & aliis, quę nos ſilemus, planū fit, ad abſoluendā & complendam uniuerſitatem creatas fuiſſe minus præſtabiles, aut ſi vocem mauis, deſpicabiles has animantulas. Ex quibus ſi quidem angues cēſueris; & hos oſtendam opifici intelligenti peruiſos non in poſtremis. Quod declarat, non dico præcipuus iſtorum uſus ad mortalium ſalutem directus, ſed fabrefactio non minus quā alia quælibet admiranda. Quam architectationem antequā præludā, ſtatuere primū oportet, & ſupponere, quæ ab Hieronymo Capiuacca excogitata doctore, Michaele vero Gauaſſeto auditore enarrata fuerunt, item ab Euſtachio Rudio Vtinenſi in cap. de uſu corporis humani cōfirmata. Sed Gauaſſetus in lib. de Præludiis, ſeu potius de fundamentis Anatomicis c. 6. monſtrauit unumquodque corpus animatum perfectum inſtrumētum eſſe commune, cuius una ſua propria ſit functio communis, in quam cæteræ omnes confluant, & conſpirent. Iſta autem actio motus ſpontaneus eſt in brutis, in homine vero motus voluntarius rationalis. Hic vero quamuis extremè ſit artificioſus, artificio tamen non deſtitutæ ſunt brutæ animantes. Verum magis minuſue ad abſolutionem acceſſęre. Acceſſerunt quidem ad humani opificii dignitatem proximè, ſimia, ſus, urſus, canis, quadrupedes præſtanter fabrefactæ. Verum ex apodis ideſt pedum, ac manuū beneficii expertibus, quantum quidem in angue opificii non callent introſpicere plurima pars hominum. Tantundem ſpectabilis & honorabilis eſt eiuſdem fabricatio.

Ad corporis humani ſtructuram accedentes proximè animātes.

Enimuero postquam gratia præcipua motus localis, ut dictum est ante, creatum sit unum quodque corpus animantis; hæc motus munera tam cumulatè, tam abundanter explet anguis, ut si plenè cognoueris admirari cogaris. Quippe superat animantes in hoc munere uniuersas, neque etiam exceptis, non dico, simia, sed equo ipso, qui per equitandi magistros miras & innumeras in elegantiam, & in belli vecturæque necessitates edunt motiones. Hanc quidem animantis sellularii agilitatem ac dexteritatem, quæ maxima est, ingenuè dissimulare, aut diffidenter inficiari non debes. Est verum, etsi difficile receperis, cedit anguinæ me iudice mobilitati ac volubilitati prope Vertumnianæ, quã mihi conuertendi varietatem hic ostensuro pleraque de progressu animantium, & statu, sed strictim sunt carpenda. Quæ sunt videlicet. Gressum itumque animantium variari natura secundum species ipsarum. Bipedis rectæ, bipedis pronæ; quadrupedum; multipedum, & apodum notæ motiones. Singularum autem formarum summus Aristoteles hos exposuit itationis modos. Hominem secundum diametrum moueri; bipedes, aues secundum duas notas; quadrupedes secundum quatuor: serpentes item quatuor notis & voluminibus 4. ut τετράλικτοι dicti fuerint Epigram. 3. Sic porro lacertus terrestris, si pedibus priuetur, non aliter quam serpens agitari comperietur, neq; serpens aliud profecto videbatur quam Lacertus aut Lydus Dioscoridis, aut Imperati Scincus, si huic lõgiorẽ corporis excursum addas, pedes demas, restetq; longior & expedatus, ut ad collationem requirit Aristoteles. Vtræque autem animantes τὸν ὁλκὸν idest alternum corporis & caudæ tractum faciunt gradientes: à quo non abludit id, quod est apud Virgilium, *Tractu se colligit anguis*. Verum quid commemoraui Lacertum, non potius congenerem Cæciliam, quę Ferrando Imperato serpens viuipara quadrupes viperam superat uno pedum ministerio, licet pusillorum, & adeo exilium, ut vestigiorum modo sint. Ita singulis

Lacertus expedatus alterum serpentem refert.

gulis

gulis generibus stati sui sunt motus. Itaque & serpenti suus: de quo legite Aristotelem lib. de Animantium motu, & lib. de Animalium incessu, cum suis enarratoribus; quorum autumo diligentissimum Hieronymum Fabriciũ in Lib. de gressu animãtium, & lib. de reptatu. Neq; enim mihi vacat, aut expedit in angusto sermonis huius circũscripto longius in his deuagari. Nempe mea mens, meæque partes sunt ostendere quam longe multiplex sit anguinus, & quam varius motus, quot, & quales tum generis uniuersi, tum specierum complurium, mox exponam: si prius tamen prælongum ac teretem serpentis ductum expẽderim, inde exorsus, ἀναλόγως quidem ex capillis mulierum in udo loco solis radiis expositis oriri serpentes memoriæ prodidit Auicenna in libr. de Animalibus. Multo vero prius ex Gorgoneis capillis natos serpentes commenti sunt poetæ, & horum ingeniosissimus Ouidius Metamorphoseon. 4. *Gorgoneum crinem turpes mutauit in hydros*. & Virg. in Aeneid. 6. Ex medullis humanis ortas angues voluit antiquitas, & Ouidius lib. 15. Metamor. Hac item idea & virga per Moisen in Exodi 7. fuit in anguem mutata. Iam vero per opificem usuum cõsultissimum formati fuere serpentes oblongo corpore motus ocyoris gratia. Natrix quippe torquata velocissima tranatu est. Sic & alii plerique. quippe anguli complures incedentibus superni infernos, & inferni supernos adiuuant ad impulsum. Cæcilia serpens cauda se erecta incitat ad pugnam. Gyllio teste subtilitatem hanc expressit uno seculi verbo Titus Lucretius in 6. *Serpentis gressus qualis.*

Naribus alipedes, ut cerui sæpè putantur,
Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum.

Sic equidem obseruaui longissimę hastæ summo humero gestatæ, summas extremasque partes sese vicissim cõpellere ad anticum posticumque quassatum. Quod similitudinis argumentum attigit mirificè Maximus Tyrius in Serm. 28. per hæc: *Quemadmodum accidit longis atque exilibus hastis, ut quisquis vibrauerit capulum reliquas hastæ*

partes ad cuspidem usque concutiat, & ut qui longi connexique ordine funis extremitatem alteram quatiat, continuam concussionem per medium spatium ad alteram extremitatem transmittat, sic & humanæ menti exiguo principiorum haustu ad integram rerum intelligentiam est opus.

Hæc vis est inquam prælongi corporis reciproca, qua una corporis longinqua prolixitate fit, ut si ab aliqua corporis parte ab aluo usque ad caput ictu aliquo collidatur debilis reddita, cursum habere non possit spina. Quia ubicumque ictus ille inciderit, spinam soluit, per quam costarum pedes & motus corporis agebantur, ut ait Isidorus. Dum autem viuit, conflexa visitur longa prolixitas necessario, quemadmodum habena pergamena recta contineri nequit, sed continuo in se recurrit: ita & viperæ corpus angustum, & prolixum tenuitate sua rectum se continere nequit, sed continuo in se conflectitur. Hoc mihi conditoris consilium, hæc ratio videtur, ut cum tam longo corporis processu formatus fuerit initio serpens: Quam ideæ anguinæ conditionem minime comprehendisse videtur Iulius Cæsar Scaliger, qui commentario secundo de animalibus cap. 8. pronunciauit anguibus omnibus tenuitatem longitudine pensatam. Spectant hæc alioquin ad accidentariã & externã formam, non ad οὐσιώδην & archetypam. Cuius item generis est, ut si longè deductum anguem conflectas, aut conflexum animo concipias, præter anguinos angulos unde dictus est, licet ab ἄγχω idest à tenuitate & proceritate corporis funiculi quasi filo districta nomen anguis deriuet Scaliger in dicto Aristotelis comm. 3. de animalibus cap. 23. tum vide triangulum, tum vide quadratum, sed absolutissimum circulum confici comperies. Sic Aegyptii, ac Phœnices, ut enucleauit Macrobius, Ianum idest Mundum exprimẽtes notabant serpentem, qui in orbem conuolutus, suam ipsius caudam vorat: ut appareret ex hoc mundum ex semetipso ali & in se reuolui; quemadmodum nos accidere videmus terræ, cui continuò subtrahuntur esculenta,

Sentẽtia de cõplexo in se ipsum angue.

&

& rurſus hæc ab animantibus immutata recidunt, præter quem circulum ſimplicem & unum plures etiam orbes formauerit perpetuis ad ſe ipſum coaptatis gyris: & id quidem etiam dupliciter, ideſt capite vel extra, vel intra locato. Quod poſterius Acontias ſerpens facit. Obſeruarunt autem amici mei ſæpius intra reductum caput, ſeu in ſui cuſtodiam, ſeu in alienam offenſam ſublatum hunc anguem. Sic textilis dictus eſt à Sidonio Apollinari nobis facilè deſcriptilis, & omnibus modis conformabilis eſt anguis, quibus cereus certè funiculus ad volentis arbitrium conformatur. *Obſeruatio cōuoluta in ſeipſam Acontiæ.*

Sunt autem humo parallelæ modo deſcriptę compoſitiones, & diſpoſitiones anguis. Inter hęc autem ambiguitas nūc ſe offert, & obliqua dubitatio, num in ſublime ſe conuoluant angues ideſt, num anguli, quos progrediendo conficiunt, hi contingant in puncto terram, neque hos eoſdem angulos conficiant, ſecundum utrumq; latus. Scolii quidem, & lumbrici ſecundum latera corpuſculum conflectunt ſuum; erucæ vero undulatim ſeſe mouentes locum mutant. Quæſtio eſt, utrum iſtorum inſectorum greſſum & itationem communem abſoluant angues, an ſecus. Virgilius quidem 3. Georg. cecinit: *Quæſtio.*

Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltubus anguis
Squamea conuoluens ſublato pectore terga.

Et Aeneid. 2.

Lubrica conuoluit ſublato pectore terga.

Et ibidem.

Pone legit, ſinuantque immenſa volumina terga.

In quibus locis per conuoluere ſe anguem ſublato pectore, ac terga ſinuare, monſtrat fermè Maro Phyſicæ ſcientiſſimus conuolui quidem in ſublime, non in latum, angues. Hanc etiam gradiendi rationem obire marinos angues oſtendit Olaus Magnus exhibita pictura, qua ſerpens immanis nō ſecus fluctus, ac ideſt oblique tranſuerſimque progreditur, verum ſecundum ipſorum globos ſurſum datos.

Deni-

Denique quod ſublato capite plurimi ſerpentium viſuntur incedere, ſublimior eorundem greſſus quam terrę abraſus adſtruitur potius.

Capitis quippe regulam ſequi debet cęterum corpus, & non diſcordare, quo minus alter incommodet alteri. Hæ quidem ſimileſque rationes oſtendunt in altum eſſe circumuolutum ſerpentium.

Verum tamen Ariſtoteles in Libris de Motu, deque inceſſu animantium, & in hæc utraque argumenta commentatus Nicolaus Thomæus Leonicus, & Hieronymus Fabricius ab Aquapendente ad plenum oſtendunt ſerpentium ſanguineorum progreſſum extare non poſſe, pręterquam conflexibus angularibus ad terram obliquè, ſiue per latera binis: quod item explanatores omnes eorum librorum communi conſenſu cenſuere. Itaque traditum eſt à quodam docto viro, ſi Lacertis eximantur pedes hos & eodem modo ſe conuoluturos, quo & ſerpētes. Simillima quippe quadrupes hæc eſt angui. Quare & exſiccatam Lacertam viperæ ortum præbere ſcripſit Ariſt. ut eſt apud interpretem Theocriti, & apud Pieriũ.

Aliam greſſus inceſſuſue rationem commentus eſt I.C. Scaliger in Poetices V. qui ſuper illo Papinii lib. 5.

Scaliger de Serpentium motu.

Terrigena exoritur ſerpens, tractuque ſoluto
Immanem ſeſe vehit, ac poſt terga relinquit.

Quia motus ait reptilium fluctuabundus eſt. Conſtat enim ex pulſu primo, mox tractu, quemadmodum in cęteris quoque animalibus. Idcirco ſeſe relinquit poſt terga; nimirũ eã partẽ, quam tracturus eſt, poſt depulſionẽ antecedentem. Porro vertebrarum, & vertibilium organorum contemplatores fateri cogunt, ſuam in latus conuerſionem eſſe, prętérquam quod non dico difficile, ſed ἀδύνατον videtur, ut ſecus quam per coaptatum ad planam terram ſubſtinere ſe tam longo tamque producto corpore queat. In binis enim, qui binorum complexuum, ſiue angulorum, ſunt punctis continere ſe rectos qui valeant, anguſtiſſimo & protenſiſſimo corpore ferę. Errat

vero

vero Græcæ linguæ Thesauri autor, qui sic illud Virg. *Tractu se colligit anguis*, interpretatur, ut κλίσαδς, erucarum, & vermiũ, qui se in arctũ colligentes, & posteriora attrahẽtes progrediũtur, ut ipse loquutus est. Errauit etiã quicũque Virgilium aliter quam per πείρημα perque latus angues excurrere cogitarit. Neque facit, quod sublato pectore, idest capite terga conuoluant. Reptare simul alioquin, & capite sublato incedere queunt. Cæterum, qui sibi aliud persuaserint, istorum (non me fugit) numerus est longè plurimus, qui natus est error occasione, & obseruatione fortasse picturæ, quę visitur in plana carta, seu tabulæ facie, qua quoquo versum secundum latus sese agitans anguis representatus continuo per spiras & sinus in superiora conuolutus videtur nisus anguis assurgere alternè: quia idem est planum tabulæ atque serpentis. Minimè autem talis appareret, siquidem in dexterum, aut sinistrum contendens affigi potuisset, utcumque serpit abradens obliquè terram anguis, ac minimè per puncta quædam ventris in superiora se conflectit.

Hoc de vero anguis progressu iudicium esto nostrum. Cęterum est & anguibus adscẽsus ad superiora, & sublimiora, tantummodo lęuigato industriè opere nõ sint parata, quemadmodum ostendi fusius in Epistola quadam ad Cl. Thomã Bartholinum Gaspare parente doctissimo doctiorem rescripta; quam epistolam ad maiorem rei claritatem in calce libri repositam leges.

Porro difficile visum est solertissimo Dano, quod antiquam in libro Columellæ lectionem de ascensura ad columbarii nidos vipera sustulerat Petrus Victorius pro viperæ voce substituta viuerræ. Quod non admitteret scilicet Victorius in sublimia loculamenta conscensuram anguem organis à natura negatis. Verum an anguibus omnino negatum fuerit omne pedum ministerium, decerni ritè rem hanc oportet, si voluerimus ascensum descensumq; viperarum inficianti Petro Victorio nos abunde

De pedibus anguium analogis.

de satisfacere. Porro pedum delatorum haud prorsus exsortes visi sunt serpentes Ambrosio Bergomati, qui sic
„ hac voce serpens ait: generale nomen est ad omnia, quæ
„ serpunt citra permutatum pedum, vel quæ tam exiguos
„ habent pedes ut repere potius, quam pedibus incedere
„ videantur. Attigit quoque pedum ministerium anguineorum Ioannes Rauisius, qui qua de serpente, Phariam pedes habere prope caudam affirmauit. Qui quoniam inclementer à Conrado reprehenditur simul cum Hermolao pedes Hęmorrhoi professo; est quod utrumque virum non defendamus quidem, sed excusemus: Rauisium, quod sulcos perinde ac pedum vestigia discurrens humi relinquat pharias iuxta illud Lucani:

Et contentus iter cauda sulcare pharias.

Hermolaum vero, quod hæmorrhoi squamæ corporis hirtæ siccæque pedes referre queant. Quæ squamæ porro notæ sunt pedum, ut erucis & bombycibus, vermibus sericam materiam elaborantibus. Itaque Cardanus & Isidorus prodidere serpentibus esse costas pro pedibus, & squamas pro unguibus. Squamas quoque pro pedibus esse Cerastis circa ventrem ex ordine obsitas testatus Aetius. Tetr. 4. c. 24. Quibus omnibus addo equidem, animantibus structura pręsertim absolutioribus etiamsi videantur deesse nonnulla aliquando, partes tamen his esse semper analogas, ut demonstratum a nobis fusius est in Zootome: quapropter & in regione Caraiam serpentes sunt, quibus loco pedum sunt ungues leoni similes ex Paulo Veneto apud Gesnerum & apud Scaligerum in Comm. 2. de animalib. c. 23. Hęc de pedibus anguium analogis.

De spina nunc aliquot exponuntor, quę nō incongrua sint his, quę dicta sunt, de motionibus multiplicibus serpentium. Hęc certe nulli generi animantium tam est producta, quam angui, constans vertibulis crebris, & diarthrosi laxa colligatis ad latera, videlicet ad quę celebrantur flexus luculenti. Quippe probata philosophi est

doctri-

doctrina in lib. 4. de partibus anim. cap. 6. notata, plura desiderari instrumenta animantibus quę plures exercẽt motiones. Tantum autem est in spinę structura momenti, ut eadẽ sortito tributa Cerasti cartilaginea tam mire flexilem anguem faciat. His omnibus expositis, euidens fit in anguibus facultas adscensus atque descensus: qui descensus & recta est ipsis, & in obliquum. Quare nedum ascendunt in sublime viperę, verum etiam surriguntur ita ut Aeliano teste in lib. de animalibus cap. 18. extrema cauda nixę rectas, celsasque se constituant, ut in aluum cibus auidè voratus procliuior delabatur. Hieronymus vero Cardanus lib. 7. de rerum variet. c. 29. Isidorum imitatus ait, squamis pro unguibus, costis pro cruribus adeo rectè & appositè utuntur, ut nonnullę earum ad cubiti longitudinem erigantur. Iam autem cum istos authores nominaui, scire licet, & longè antiquiorem hãc fuisse obseruationem Aegyptiis, Græcis, Romanis, in quorum numismatis & sculpturis consueuerunt viperæ, atque alii angues stipitibus recti in facies hominum, & in altas aras spectari sublatæ nullisque stipitibus fultæ. Numismatis inquam ex æreis sculpturis, quorum paulo post sic est expressus status.

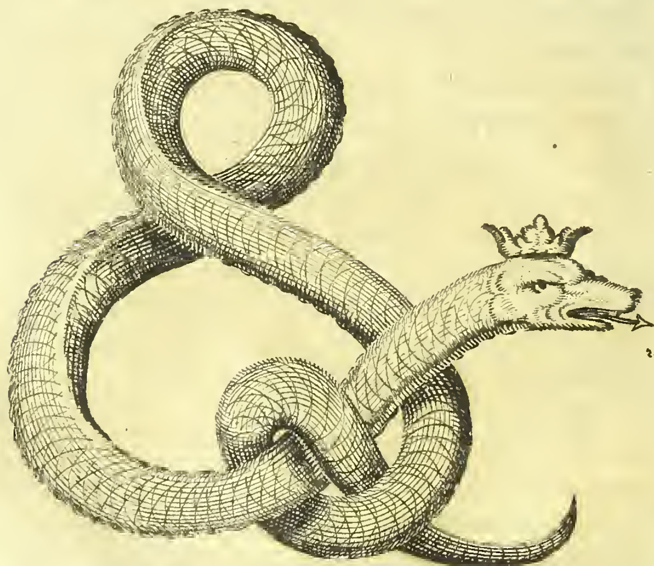
Anguium adscensus ac descensus.

Præter quas motiones sunt & angui in anteriora per subsultum, & in posteriora per retractum corporis, tum sedatum, tum vehemẽtem. Sic in Corcyra hydræ serpentes procreantur, quæ ad insectantes homines retrogradientes se retorqueãt & spiritum malum anhelantes incursatores reprimunt, & ab se auertunt, ut ait Apollodorus in lib. de Theriaca apud Aelianum in lib. 8. de animalib. c. 13. Prætereà sunt, & motiones in latera transuersæ. Sic anguimani dicti sunt elephantes à Lucretio in 2. quod pro boscis quoquò versum flectitur, & conuertitur. Ad summam εὐτοκίνητος est summe serpens; & præ lumbricis terrestribus καὶ τοῖς σκωλήκοις. His enim si sunt illustres locorum permutationes, eædem sunt & anguibus illustrissimæ. Quanquam vere cum vermibus comparandi

Antrorsum, retrorsumque motus.

Sunt, & quoquo versum, conuersiones, & euolutiones.

non ſunt angues, ut qui ſtructura corporis, & metaphreni muſculorum & tendinum opificio eruditi ſunt incomparabili; qualem examuſſim enarrauit Hieronymus Fabricius in lib. de Reptatu. Cuius voluminis doctrinam ediſcas oportet, ut volumina diſcas anguium, & cauſas eorum. Interim luſus noſtri cuiuſdam ſerii ſpecimen dabo, quo volens aliquãdo de [&] coniungendi nota necunde elidenda diſputare libelli, quem ſuper eam rem edidi, frontiſpicio propoſui figuram anguis, qui [&] forma conuolutus ſe ſuumque innodatum cuſtodit, gnome ad emblema ſic appoſita: CERNIS CVSTODIA QVALIS.

§. III. De propriis ſingulorum anguium motionibus.

INterim ab uniuerſalibus, & communibus ad ſpeciales anguium motiones, & greſſus exponendos deſcendam. E quibus primum ſibi locum dari vult Regulus, qui non flexu multiplici velut reliqui ſerpentes corpus impellit, ſed celſus & erectus ſic in ſui medio incedens, ut eſt apud Plinium, utque notat Solinus, media corporis parte ſerpit, arduus eſt & excelſus. *Baſiliſcus.*

Poſt immanem Tyrannum venenatiſſimum recenſebo Draconem, cuius varius, & ſolers ad vitæ ſuæ munia eſt conatus. Scire autem initio licet angues alios pedibus natura donatos, alios pedibus carentes. Pedibus inſtructi rariores, ut placet Belluacenſi, licet aliter videatur Scaligero. Deinde ſcire varias horum nationes; ideſt montanos, campeſtres, paluſtres. Hi poſtremi corpore graues difficulter mouentur: Montani vero acriores, ut Philoſtratus, & velociores fluminibus quantumuis rapidis feruntur, & quamuis ab his euadere nil poſſit quandoq; etiam mare ingreſſi longius nando prouehuntur. Addidit hic vir, & in quamcunque partem verſatiles. Cauda vero ad terram adnixos reliquo erecto corpore toto gutture eminente, & paulatim laxato ore hiante volucres ſuperuolantes, tametſi ſublimes perniceſ- *Draco.*

FABATI

que ferantur, aspiratione sua tanquam philtro ad se attrahere, atque allicere scripsit Aelianus. Cæterum aduersus maiores bestias non in dentibus vim, sed in caudis habere, ac verbere potius quam rictubus nocere prodidit Solinus; cauda vero si quem alligauerit occidit. Belluacensi expertes alarum & pedum in arbores conscendunt, mox dimidiam corporis partem, quæ ad caudam attinet, arborum frondibus velant, anteriorem vero funiculi modo demittunt appensam. Quo cum accesserit elephantus pasturam surculorum capturus, huius oculos insiliens Draco ex improuiso effodit simul anteriore parte collum astringens, posteriore flagellans inusitato & nouo quodam laqueo strangulat. Incautos autem hos vigilanter colligant cauda, ut gressus præcludant: aliquãdo etiam obuii deprehensi in aduersos erigunt sese, oculosque maximè petunt. Habes de Draconis ritu sese mouentis.

Cum Dracone pari tum mansuetudine, tum gressu coniungetur Pareas, siue Pharias serpens, qui quasi totus erectus graditur super caudam, & partem corporis caudæ coniunctam, quæ sunt Alberti verba; cui præmõstrator Lucanus in lib. 9. Pharsaliæ cecinit: *Pareas, seu Pharias.*

Et contentus iter cauda sulcare pharias.

Moluros item τὲς μολέρυς apud Nicandrum in Theriacis, Lonicerus interpretatur, *quasi cauda ingredientes*. Dicetur & cum his de carbonario, qui ne cauda quidem vadit, sed cauda verberat, quod Andreæ Bellunensis fuit testimonium; qui addidit vaccarum à carbonariis sugi mammas cauda cruribus earum circumplicata: itemque carbonarii ait, squamæ laterum parte ima, & latiores sunt, & paululum candicant. Venter squamas habet transuersas, ita ut semicirculis squamosis compactus videatur: ob id illi facultas adrependi sursum.

A pacatis hisce anguibus ad terribilẽ impellimur Leonem: sic enim Cæcilia vocata est. Quæ pugnans cum aduersantibus recta se incitat cauda. Serpens est inflexuosus, *Cæcilia, seu Cenchris.*

sus,

ſus, qui ſemper iter rectum efficit. De quo Lucanus.

Et ſemper recto lapſurus limite cenchris.

Nempe ſub hoc nomine Cæciliam recipit Iſidorus prioris ſententiæ autor. Sic autem recta procurrens inſultu-rit ad innocentes, ut monuerit nos Gyllius in ſcholiis Nicandreis, diuerticulis & flexuris crebris beſtiæ curſum præuertendum ac diſtinendum. Enimuero velociſſima eſt, & cominus in aduerſa corpora ſe vibrat, ſpiris hæc inuoluens, & verbere caudæ rumpens, ut ait linguæ latinę Theſauri Auctor: ut vero notauit Scaliger in Comm. 2. de animal. c. 23. prælongus ferè mobilitate prompta atque pernici cogitur recta impetere ob difficilem vertebrarum conuerſum in flexibus. Quare eum non euadunt fuga, niſi obliqua.

De hæmorrhoi greſſu.

Sequitur hunc Hæmorrhous, qui ſenſim, & pigrè ſerpit ventris ſquamis: terram premens tortuoſa non recta via progreditur, & gradiendo leuiter ſubrepit. De quo Nicander Theriac.

Inſuper horibile ac aſprum caput horret, & inſtar
Ipſius oblique ſua paruula terga Ceraſtes
Claudicat: ex medio videas appellere dorſo
Paruum nauigium: terit imam lubrica terram
Aluus, & haud alto tacite trahit ilia morſu,
Ac per arundineum ſi tranſeat illa grabatum.

„ Et Aetius Tetrab.4. Serm.1. c. 23. Femina ventri incum-
„ bens reptat, & greſſum inferne circa caudam firmat: mas
„ vero circa ventrem ingreſſu nititur, & collum in ſerpen-
„ do extendit. Hermolaus autem de utriſque: Inceſſu tardo & directo ſerpunt ruffis, ut quidam ſcribunt, pedibus: femina in aluum iacet ſerpendo, meatumque verſus caudam inferiore ſitu continet; mas vero verſus aluum habet, ceruicemque ſerpendo porrigit. Diſſentit ab his ſed non à Nicandro Volaterranus, qui dixit tarde quidē pigreque ſerpit, nec præterquam itinere obliquo. Sed diſſidium hoc fortaſſe ſedabis, ſi dixeris oblique coniūges ingredi ſerpentes, quod ſeu claudicantes & elum-

bes

bes procedant, ut interpretatur Conradus Tigurinus, Iul. autem Cæsar Scaliger in 2. de Anim. Hist. huius descriptione: obliquo, ait, incedit fluctuante, & quasi fracto dorso, ventre terram radens strepitu magno. Inde confictum est à Nicandro Poeta, quod Helena indignata nece Canopi gubernatoris nauium mariti confregerit hæmorrhoo spinam. Ex hoc quoque genere Sepedon est, quippe quæ gyros, & flexus suos conficit perniciter sic, ut spectantes de corporis magnitudine falsi auiculam æstiment. E contrario. Sepen recta ac tarde prorepere scripsit Aetius. Sed Pausanias in Arcadicis ait: Quo fermè modo gradiuntur Cancri in obliquum, repunt Seps, & Cerastes. Accedit ad sepedonem νομώδης δρυινὸς clades famosa Mantuano, qui eundo se conuoluit per terram, ut Rauisius ait: & perperam fortasse. Nam potius credemus Solino, qui semper, inquit, directus ambulat: nam si torserit se dum currit, statim crepat. Hunc item semper recto serpentem limite ferri cecinit Lucanus in lib. 9. Ex recta gradientibus progredior ad sinuosos, quorum primus Cerastes est. Cui generi pro spinis in metaphreno cõstructæ cartilagines corpus magis flexile faciunt, quam aliorum serpentum, ut aduertit Bellonius. Ex obliquo non recta perreptat Aetio flexuosus magis, quam alii serpentes, ita ut spinam non habere videatur, ut vult Isidorus consentiens Nicandro, qui σκολοπλανείας vocauit hoc genus: quanquã alioquin Scolii caput perpetuò depressum ferant. Cerastes vero subito utens ingressu, qui per vim agitando impressam obstreperus est. De quo Nicander:

Sed medio diffusius hic se corpore voluit
Curuum errans per iter resonantibus aspera squamis.

Similiter ad voluminosum Colubrum, qui lubricos in tractus flexibus sinuosè labitur autore Isidoro, imitatione, quã monstrauit alias, lectitati Virgilii, qui cecinit Aen. 2.

Nunc positis nouus exuuiis nitidusque iuuenta
Lubrica conuoluens sublato pectore terga

Ar-

Arduus ad solem, & linguis micat ore trisulcis.

Breuius autem alius quispiam de Colubro dixit: tortuosè incedit, & sibilat. Eiusdem vero frequentissimum cubatum descripsit, ut prosa sic & carmine cultissimus Columella per hæc:

Hirtus & ut Coluber nodoso gramine tectus
Ventre cubat flexo semper collectus in orbem.

Nocentissimis his serpentibus aspis accensenda, est quæ ἑλικόεσσα idest sinuosa dicta est Nicandro non incessu, ut equidem interpretor; propterea quod solemni more, sicut adnotauit Iacobus Gyllius somniculosis assiduè oculis fera formidolosa & horribilis est; tardis tractibus serpit, ubi vero strepitum vel vocem audiuerit segnitie excussa protinus in orbem contrahitur, atq; ex mediis spiris terribile caput eleuat, quas aspidis ambages suppressit quidem, licet intellexerit Galenus in libello de Theriaca ad Pisonē dū ait: Aspis Ptyas idest insputatrix ceruicem exporrigens, & interualli metita longitudinem rationalis cuiusdam animantis modo minimè aberrans venenum viuentibus inspuit. Apud Oppianum vero eodem interprete Gyllio Anguem sub pugna licet ignes spirantem, & capite elato denteq; exerto mordicus prementem, & utrinq; se in orbem contrahentem Ichneumon lacerat, & occidit, ut Nicander describit. Aliud accipe de Cicuribus aspidibus, quæ per Aegyptios mensis inuitatæ circumstant; ac reliqua omni spira in solo terræ relicta caput alleuantes circumlambunt &c. quæ conscripsit Aelianus. Hæc de sinuoso Aspidis in se ipsam coaptatu. Cæterum aspides, sicut Olaus Magnus ait, elati super pectus ad medium cubitum incedunt: ad arbores vero conscendunt, ut in Antholog. I. 13. Epigrammate postremo. Peculiaris Acontiæ corporis est iactus, quæ iaculum Latinè dictus est, quia seipsum iaculatur. Sic valet autem saltu, ut xx. cubitorum spatium transilire queat &c. quæ Aelianus in lib. 8. de Animalib. c. 13. de quo item Aetius. Vbi se ad lædendū parat, extendit seipsum,

ipſum, ac veluti iaculum vibratum corporibus inuolat, atque hoc modo verberat. Hic tanta pernicitate ſe torquet, atque elidit à ſtatione, ut volantis vibrati calami faciat ſpeciem. Vnde Volaterranus Acontias ait, à velocitate dictus teli modo ſerpendo ruit: & Plinius; *nec pedibus pauendas tantum ſerpentes, ſed & miſſili volare tormento*. Non ſolum autem ſpeciem volucris refert iaculator anguis, ſed & alatum vere credidit Auic. lib. 4. fen. 6. tr. 3. cap. 40. volantemque alis arbores ſubire dicit Belluacenſis. Ex quibus omnibus tenes iam vibratilem, ſaltatilem præpetem Acontiæ naturam. Huic ſe iaculanti ſerpenti ſimilis à Conrado refertur Tigurinus anguis Plattenſis, qui pedes VI. ſaltu emenſus ruricolæ cuiuſdam brachium lætum totum ſpiris ſuis circumplicauit, adeoque arcte conſtrinxit, ut veſtigia ſpirarum impreſſerit. Alter quoque Glatti fluminis anguis piſces obſidere cõſueuit lapidibus, ſub quibus ipſi laterent, ſpiris ſuis undique comprehenſis.

Sunt & in partibus Aquilonaribus ſerpentes, qui arcuato ſeu rotato curſu velociter mouentur decem pedes ſaltando. Sic Olaus Magnus. Sunt & decurtati, ideſt breues nulla cauda ſerpentes, qui ſe ſimiliter iaculantes telum miſſile referunt Geſnero. Acontia mirabilior eſtu trigrada amphisbæna: ὄφις κατέρσθεν βαίνων ἐκ τοῦ ἀμφὶς καὶ βαίνειν. ut ait Euſtathius, Gallicè *double marcheur* Græco ex amuſſim reſpondet. Similis naui, cui prora eſt utrinque. Cũ, enim (loquitur Aelianus) aliquando progredi neceſſe habet, caudæ loco alterum ponit, altero pro capite utitur: tum rurſus ſi retro ei ſit opus cedere, capitibus contra quam prius utitur. Greſſus eſt à Solino deſcriptus talis: Amphisbęna conſurgit in geminum caput, quorum ” alterum in loco ſuo eſt, alterum in capite, qua caudã eſt; ” quæ cauſa efficit, ut capite utrinque ſecus nitibundo ſer- ” pat tractibus orbiculatis. Eiuſmodi greſſus duplex, & ” ſimilitudo extremorum fecit, ut biceps exiſtimata fuerit fera, qualis reuera non eſt; recte cenſentibus Matthiolo,

Angues Aquilonares.

ac Greuino. Porrò niſi monſtroſum, nullum animal natura biceps.

Angues aquatici. Inter hos non ſunt ſilendi Seruio Grammatico propriè dicti Angues, qui aquatici ſunt, aut amphibii. Porro communis utrique generi eſt itatio per anguloſos conflexus lateribus alternè commotis, qui peculiaris lampetræ, & anguillę motus eſt, adnotante Scaligero Commen. 2. de Animal. Quare poſſent & qui non amphibii ſunt aquas ſubire, & rurſus aquatici, qui ſpirant, in littoribus ſe agitare, non nouo motu, ut Ariſt. ait; itemque murænæ, ſi verum eſſet has cum viperis coire: per aquas tranſuadunt & bicipites ſerpentes in flumine Perſiæ Arcade vocato, ſed binis ad caudam pedibus inſtructi; qui credo pedes ad repellendam obluctantem aquam uſui ſunt, me quidem auctore. Amplius, de aqua Anguis amphibii pedibus inſtructi ad aerem liquidum, ſi pariter ſic ſuſtineret animantium voluminoſorum, progreſſus extendi poſſet Vnde ne diſſonum quidem eſt id, quod antiquitas propoſuit, & Nonius Marcellus de ſerpentibus Medeæ rhedam in aere vectantibus. Quos ſingulorum progredientium formarum ordines memoriæ conſulentes, ſi velimus dictionis compendio comprehendere, paratum ad eam rem utile, licet inconditum, hoc eſto dodecaſtichon.

Angues amphibii pedibus inſtructi.

Regulus auguſto reptat diademate Celſus.
Cæcilia & Dryinus recto ſe corpore pellunt.
Sic Draco, ſic Pharias atque æqui dente Moluri.
Quos ternos caudæ unius mouet infera virtus.
Inflexi Coluber, Seps, atque Hæmorrhous errant,
Qui cauda nixus toto defungitur orbe.
Hos ſuperat cunctos ambagibus una Ceraſtes
Miſſile fulmineum ſe vibrat Acontia pernix,
Tractibus at tardis Aſpis ſe vertit in arcus.
Vtrigrada ad cunctos eſt Amphisbæna meantes,
Alterne motat facili ſe Lampetra lumbo.
Denapedum exiliunt Boreales præpete iactu.

Ha-

Hactenus iam de motionibus ac progressionibus variarum generis anguinei specierum, quorsum dices huc à nobis tot multa cumulata? Cui continuò responderem, ut cognoscatur semel artificiosissimam atq; operosissimam, si quæpiam alia serpentium, structuram ad unam corporis agilitatem ac dexteritatem incomparabilem comparandam contendisse. Natura porro cui formarum nouitas ac varietas procreãti semper studio fuit, in medium animantium unum inuehere voluit, quod foret summopere mobile summeque figurabile; atq; illud profecto fuit anguis, qui callidus & versutus foret per formam aptissimam corporis, quemadmodum homo sapiens fuit per manum. Verum enim vero & ulterius sciscitaberis, & cuinam usui tam exquisita, tamque exacta nobilis animantis architectatio parta est? Nam nunquam conquiescit animus intelligentis usque dum rationem comprehenderit extremam. Quo certe congruit dictum Diuini Hippocratis in Epid. 4. sect. 2. productum alloquium, quod est: non solum causam, sed & causæ principium attingere oportet. Super hoc igitur altissimo primordio philosophandum nobis est. De qua re illud mihi videtur, quod mox subiiciam.

De ratione sineque constitutionis Anguineæ.

Natura aut Deus, qui hanc agitat molẽ arbiter supremus, ut in cunctis mundi partibus varietatem undiq; conseruaret, singulis animantium generibus suas esse voluit ideas, & proprios suos mores. Itaque Canis gratiosus, Vulpes astuta, Ceruus timidus, Asinus piger, Bos constans, Apis parca, Formica laboriosa, Pãthera vehemens, Elephantus mitis, Equus bellicosus. Atqui serpenti, cuius corpus ita artificiosum & versatile peruidimus, peculiaris etiam character inditus est, qui sit quantumuis reconditus, & obscurus, ipsum tamen nos ex sacræ Geneseos testimoniis tentabimus hic exuere penitius fortasse, quam in antecedenti sermone prolusimus. Porro Moses, qui fuit naturæ consultissimus, monumenti sui primi capite 3. effatus est: *serpens erat callidior cunctis animantibus.*

Rectè inquam, callidior vertit πολυγράμματος Hieronymus, & hunc fortasse sequutus Iacobus Billius super Epiphaniũ. Prudentes igitur hos verè verebor appellare, verum sagaces, & callidos. Qua quidem animaduersione, quaue vigilantia brutæ & irrationales angues potiri satis possint; prudentia, quę intelligentium & cum διανοίᾳ persentientium dumtaxat est, uti nō possunt. Versuties alioquin perspicua per id est, quod auditus celeriorem, ut ostendi, sensum, quam visus habent. Id quod & timidis animantibus commune est, quarum multas auritas eodem consilio natura fecit. Qua cautionis vigilantia, quâ se tuendi sagacitate testantur, me iudice, nonnullam boni deficientiam cum aliqua animi imbecillitate coniunctam. Ille autem est assiduus male suspicandi metus ab eo primum tempore conceptus, immutabili Dei summi decreto, qui immanem serpentis temeritatem ultus de prima mortalium satrice constituit, ut ipsa contereret caput eius. Inde igitur metum hunc promouent, aluntque tum solers præsensio quod inuisę & abominabiles natura sunt animantes, tum etiam conscientia propriè suæ habitudinis ad terræ faciem deiectę. Quę constitutio fortasse facit ut Aristoteles in physiognomicis genus serpentium retulerit ad malignitatem, non quod hoc vitii genus vere fiat vitio, verum quod occasio sint potius, unde ad ministeria decurrant maleficarũ insidiarũ. Quę quidē insidię & pro tertio agnoscantur affectu, qui serpentem inseparabiliter consequitur, eodem iusto Dei iudicio compellente, qui aduersus primā parentem læsæ maiestatis ream, serpenti etiamnum supplici præcepit; *Calcaneo insidiaretur mulieris*. Væ autem quam inclementer & vehementer inter cæteros insidiantur Acóntias, Cerastes, Dryinus, Cenchrinæ, natricum genera, & quod non ex anguibus genus? Iam igitur discis obseruatione nostra triplicem quidem anguis habitudinem, callidam, suspiciosam, insidiatricem: verum quæ unam consensu triplici constituant naturam,

Serpens haud vere prudens, callidus est.

quem-

quemadmodum lumen, calor, radius unam ſolis ætherei conflant hypoſtaſin, ac tres animi facultates unam eiuſdem ſummam abſoluunt.

Hæc quantum animo conſequi poſſum uniuerſa ſerpẽtis eſt natura: hic eius in medium producti finis propoſitus primo Creatori. Quod conſilium, quæue idea ſi ultra quæſiueris, cui adhuc uſui directa fuerit; finis quippe philoſophis præter internum & externus eſt: huic protinus problemati ſic occurſum eſto. Satis eſſe quidem ad ornamentum mundi rerum varietatem, verumtamen ad hæc dicere queas, tantum calliditatis & malignitatis tantum angui largitum, atque permiſſum, tum ut opificis amplitudo pateſceret intelligentibus, tum ut hi percuſſores iuſtitiæ diuinæ miniſteria rite rectèque exequi noſſent. Memorabilia porrò ſunt, quę de aſpidis ęſtimatione prodita ſunt apud Aegyptios, qui ſacram hanc Theamutin aiunt, & ſumma religione colunt. Qua itaque Iſidis ſimulacra tanquam regio quodam diademate coronant, eamdem in perniciem hominum natam eſſe negant. Enimuero comminiſcuntur eam à probis abſtinere, contra vero impiis necem afferre. Quod ſi ita eſt, iuſtitiam uniuerſi dixeris hanc feram honorare, ut quæ acrimonia intellectus bonum à malo diſcernat, & tanquam illius miniſtra ac vindex in malos animaduertat. Addunt alii Iſidem ſceleratiſſimis hominum eam immittere. Ita quidem Aegyptii. Quo itẽ iudicio & Melitæi, ut eſt in Actibus Apoſtolorum 28. percuſſo primum à vipera Paulo Deum vindicem huic iratum, mox ubi nil à morſu mali perpeſſum hominem agnouerunt, innocenti benefacientem eumdem crediderunt. Quorum opinatiorum narrationes non dubito complures alias in aliis legi monumentis. Sic planum eſt ſcilicet peſtiferos omnes eſſe diuinæ miniſtros iuſtitiæ ſerpentes, Quæ tibi omnia de viperæ analyſi dicta ſint ſatis.

DE VIPERAE PARTIBVS, CAP. XII.

Clarissimo Viro Marco Aurelio Seuerino Ioannes Veslingius S.P.

Eci lubens, Clarissime Aureli, quæ postulasti, & in partes viperæ, quantum per occupationum seriem licuit, adhibita dissectione inquisiui. Perniciosæ feræ, & veneni sui truculentia abominandæ, nisi parem malo remediorum optimorũ thesaurum possidens iamdudum se dignam præstitisset, quę simulacris Isidis coronam, Regumque diademati ornamentum præbuerit; quæ in Aesculapii templo subterraneis cellulis enutrita fuerit; quæ calamo tuo doctissimo posteritatis memorię consecretur, hisque adeo Euganeis Patauini Phœbi collibus tot seculis feliciter hospitata saluti publicæ, non damno generis humani fœcunda sobole sua perennet.

Cum externum eius habitum contemplor reliquo serpentum generi non dissimilem inuenio. Quo recte Philosophus τοῖς σαύροις παραπλήσιον lacertis proximum scripsit, si quis pedes dempserit, corporis autem longitudini adiecerit. Cum inter ipsas viperas comparationem institui, Aegyptias Patauinis maiores deprehendi. Nicander Asiaticas Europęis aliis magnitudine conspectiores tradit, quas ὀργυόεντας vocat, Orgyales. Troglodyticas extulit Nymphes, & septenum denumque cubitorum refert. Mari caput magis acutum, venter adstrictior, cauda veluti muribus in acutum attenuata; motus robustior: feminæ latius caput, tum venter, quamuis non prægnantis, amplior, breuior, & quasi præsecta cauda, reptatusque magis placidus. Color Euganeæ terreus, & subluteus est, obscurioribus tamen per late-

latera, dorſumque maculis varius. Alexandrinis viperis arenoſus, rarius niger. Candicantes ferre Megaram ad montem Gamboniun, & cornibus armatas, autor eſt Nicander; quamuis & inter Patauinas meminerim, cui argentei nitoris ſquamulas nigræ, purpureæque maculæ pingebant, ſupra narium ſpiracula cornu unico, leuiterque retorto aſſurgente. Cutem ſqualidam, & crebris minutiſque ſquamis per latera & dorſum aſperam, tactu protinus experimur; infernè tamen leuiorem, ac pro corporis amplitudine, plus minuſue latis veluti corticum ſegmentis exquiſite commiſſam. Obtegitur hæc cutis poſt menſium aliquot decurſum cuticula alia, madorem corporis, vaporeſque ambiente externo denſante. Pellucida tota eſt, ſquamarumque ſubditarum ordines eleganti quaſi typo repræſentat. Hanc, cum perſpiratui deinde liberiori officiat, tam verno tempore, cum è latibulis prorepunt, quam autumnali, dũ ſe recondunt, inſtinctu naturæ inter lapidum vepriumue anguſtias, à capite eam paulatim inuertentes, exuunt. Græci σύφαρ, vernationem latini nuncuparunt; ſpolium elegantius, & ſenectam; quia poſtquam hac pellicula viperæ ſpoliatæ ſunt, renouato quaſi corporis nitore ſequioris ætatis vitium poſuiſſe videntur. Eandem cum Ariſtotele ἔσχατον δέρμα extremum corium voces licet. Non ideo tamen τὸ περὶ τὰς γενέσεις κέλυφος primi ortus velamentum: quia omnino diſtinctum quid à vera cute, & ſecundinis eſt; nec ſemel, ſed ſępius à corpore ſerpentium abſtrahitur. Illud vere traditũ γίνεται ἐκδυομένου τὸ ἐντὸς ἐκτὸς ἐκδύεται ὥσπερ τὰ ἔμβρυα ἐκ τῶν χωρίων. Poſitæ ſenectæ partem interiorem extra verti & exui, quemadmodũ Chorii membrana à fœtu. Igitur ut Chorion non perpetuum propriumque embryonis velamentum eſt; ſed temporaneum tantum, breuique reiiciendũ: ſimilem in modum ſenecta, utpote ex accidenti potius producta, non genuina corporis è ſpermate pars exiſtit; ſed aduentitia tantum; falſoque Theodorus Gaza & contra mentem Ariſtotelis ſenectam exui ſcribit, ut cute al-

altera intus subnascente ipsa renouetur. In homine post diuturnas febres similem à toto corpore membranulam abscessisse, & frequentius à lingua, notum ex obseruationibus medicorum. Separatæ porro squamosæ cuti membrana subiacet mollior, panniculum animantium pinguedini substratum exprimens. Qua remota inferius tunica alia subtilior sese offert, quæ peritonæi instar cuncta cōplectitur. Exterius per latera dorsumque musculosa corporis moles occurrit. Huic tamen à capite ad extremum usque caudæ substructa est vertebrata plurimorum ossium compages, non secus atque in piscibus ordinata spinarum costas æmulantium serie, utrinque carinata. Vertebrarum apophyses breuiores sunt, præcipue iuxta caput, cuius propterea flexus in auersum, & latera facilis viperis est; secus leonibus, lupis, hyænis, quorum vertebra, quæ propius caput excipit, latis amplisque processibus velut alis deducta, capitis, collique conuersionem impedit; non quod hoc singulis, ut arbitrabatur Plinius, rectisque ossibus rigeret. Eadem ossium, & spirarum structura efficit, ut nec collum viperis, nec pectus, nisi quadam analogia tribui possit Aristotele censore; adeoque ineptum pariter sit, costas iisdem tribuere mensium diebus numeri paritate respondentes, cum spinarum magnitudine, longitudineque differentium, vel in unico latere maior longe series occurrat. Incumbit his ossibus ingens musculorum minutorum præsidium, tum spinas tendinum exilium magno apparatu diducentium, tum vertebras potissimum in diuersa flectentium, atque erigentium. Adeoque illam corporis miram agilitatem, non tantū (ut refert Stagirita) ὅτι εὐκαμπεῖς καὶ χονδρώδεις οἱ σφόνδυλοι, quoniā faciles ad flexum, & cartilagineas produxit vertebras; sed & quia multiplicia motus localis instrumenta musculos fabrefecit, prouida rerum parens natura consecuta fuit. Sed in externis æquo diutius me detinuit admiratio: verto aciem ad penetrale corporis, & viscera ipsa. Iure tamen Aristotelicum illud præfatus,

&

& propter longitudinem, atque angustiam, qua se corpori aptant, tum διὰ τῶν σχημάτων ὁμοιότητα λανθάνειν, ob figurarum similitudinem cognitioni nostræ subduci. Ne quid igitur administrem confusè, distribuā omnia distinctione iam recepta, in viscera naturalia, vitalia, & animalibus functionibus destinata. Naturalia, vel publicæ coctioni student, vel sobolis generationi operam conferunt. Ex illis ventriculus, iecur, lien, intestina, fellea cystis, & renes: Ventriculus validis è membranis compositus, non ineptè à philosopho laxiori intestino comparatur. Collectus enim est, adeoque insiti caloris robore pollens, cum non secus, atque aliæ serpentes omniuoræ viperæ sint. Illos Aristoteles λιχνοτάτους τῶν ζώων, καὶ πρὸς τὸν οἶνον ἀκρατεῖς animantium gulosissimos, vinique incontinentes scripsit, quamuis & inediæ longe patientissimi, cum non per hiemem tantum, sed æstiuos aliquot menses in vasis detentę vitam absque cibo trahant. Iungitur superiori ventriculi orificio gula, ductu longo à faucibus deorsum protensa, robustis pariter membranis, adeoque magnæ distensioni paribus producta, cum obseruatum sit, viperas lacertas, atque oua integra deglutiisse. Vidi, quæ pollicis mei crassitiem haud excedebat, passerem tamen cum pennis totū deuorarat. Inferiori ventriculi orificio intestina continua sunt, vix notabili tunicarum discrimine variata, neque immerito unicum intestinum philosopho visa. Connectuntur non admodum arcte, gyroque breui flexuosa, longo ductu, rectoque deorsum porrecta finiunt. In iis, quemadmodum & in ventriculo reperi aliquando lumbricos viuos octo, non contemnēdo indicio, vitam serpentes non in propria tantum, sed aliena etiam sobole tueri posse. Iecur habent, ut exta corporis alia, longum, simplici membrana parenchyma suum includēs. Recipit descendentem à corde venæ cauæ truncum, qui partim intra substantiam eius spargitur, partim per superficiem inferius decurrens, tum propinquis visceribus, tum reliquis omnibus ad extremum usque caudæ pertin-

gentibus surculos impertitur. Assurgere autem à iecore venam singularem, quæ ad dentium radices, ut refert Abbatius, fel deferat, ut ibi actu vipereum venenum euadat, neque αὐτοψία confirmat, nec ratio cogit ulla. Quamuis enim contentus intra gingiuarum theculas humor flauedine bilem exprimat; notum tamen est, tum aurium recrementa, tum diutius hærentem intra nares, ac pulmones pituitam, absque particularium venarum accessione simili calore non raro imbui. Solo item vapore bilioso à iecore sublato, amarescere os, linguamque infici. Nam si omnino virus illud misturam bilis per venas affundendæ requireret, nil obstaret, quominus per iugularium venarum ramos scopum hunc natura consequeretur. Cystin fellis iecori subiectam, viperę non habent, quin digiti potius latitudine ab eo seiunctam. Inhęret enim intestinis, quemadmodum auium non paucis, quibus falso alias deesse creditur. Hæc ampla satis est, bilemque à iecore per meatum proprium attrahit, intestinoque sibi commisso refundit. Plinius purgamentum appellat pessimi sanguinis, virus item, ac serpentium venenum. Mihi quidem compertum est, cuti animantiũ etiam largiter illitam bilem, noxæ nihil attulisse. Iecori, cystique fellis propinquum lienem, recte Aristoteles μικρὸν καὶ στρογγύλον ὥσπερ τῶν σαύρων, paruum, & rotundum, qualis lacertorum, expressit. Parenchyma obtinet singulare, simplici membrana indutum, sæpe colore sanguineo, nonnunquam nigricante perfusum, ut argumentum inde actionis propriæ non obscurum nobis præbeat. Renes, & vesicam, veteres dissectionum autores viperis inesse negant, iuxta cum aliis animantibus, quæ squamis, corticibus, aut pennis natura circumdedit; paucam in his aqueam humiditatem, aut motu corporum diffiari, aut in operimenta consumi arbitrantes. Inesse tamen renes viperis nemo dubitauerit, quisquis in iis contemplabitur corpora duo magnitudine integra, descendenti intestino recto utrinque, & dorso coniuncta. Substantiam obtinent

tinent ex plurium veluti glandularum congerie compactam, quæ simplici tenuique membrana obtegitur. Venas & arterias sortiũtur satis conspicuas, specieq; prolixam; sic tamen, ut superior, inferiorq; pars in acumen contrahatur. Dextrum altius est, humilius sinistrum, meatuque proprio ureterum æmulo, in dictum intestinũ redundantem seri portionem transferunt. Pergo ad partes generationi dicatas: in quarum inuestigatione fidem veterum, ac diligentiam non parum vacillare perspicio. Illis, pro sexus discrimine distinctis vipera quoque donanda fuit. Et mas quidem ut semen produceret vasis spermaticis, & testibus, ut productum in uterum spargeret, musculis tensoribus, ac pene instruendus erat. Fœmina ut semen exciperet, conceptumque seruaret, utero. Coeunt igitur, quemadmodum à priscis obseruatum est, περιελιττόμενοι ἀλλήλοις inuicem circumuoluti, sicut serpentis bicipitis unicum corpus adhæsu mutuo repræsentent. Exigua enim parte coniungendis nimia corporum prolixitas impedimento erat futura. Marem autem quod attinet, scripsit Aristoteles in communi οὐδ' ὄρχεις ἔχειν τοὺς ὄφεις οὐδ' (αἰδοῖον, ὅτι οὐδὲ σκέλη; ὄρχεις διὰ τὸ μῆκος) ἀλλὰ πόρους ὥσπερ ἰχθύες. nec testes habere serpentes, nec „
pudendum; sed meatus qualiter habent pisces. Non pu- „
dendum, quia cruribus carent: nõ testes, quoniam longum eorum corpus. Meatum autem piscium totum, talẽ esse refert, qualis in homine similibusque animantibus, τὸ ἕτερον μέρος τῆς ἀναδιπλώσεως pars altera replicationis, vasorum scilicet spermatis, à testibus ad vesicam reflexorum. Nobis hic quod in pari difficultate alibi suadet Philosophus, τῇ αἰσθήσει μᾶλλον, ἢ τῷ λόγῳ πιστευτέον. Sensui magis quam rationi credendum. Neque enim pudendum, vel natura, vel positu à cruribus dependere vero consentaneum est, nec longitudo corporis quotiescunque testes cum spermaticis vasis intus reconditi manent, noxiã semini refrigerationem inferre potest. Id conuincunt

lacertæ, ſcinci, Crocodili, quos ut corporis uiſcerumque prolixitate, ſic partium genitalium ſitu, ſerpentium generi ſimillimos reperio. Senſum igitur ſi conſulimus, teſtes habent viperæ amplos, & oblongos, ſimplicique tunica velatos, ſubſtantiæ glanduloſæ habitu, ſuccique lacteſcentis ubertate, munus ſuum abunde manifeſtantes. Collocati utrinque ſupra renes, ſic ut dexter altior plerumque ſit, humilior ſiniſter, licet Aelianus in lib. cit. teſticulos ad caudam angues habere tradiderit, quod & Abbatio placuit. Deſcendunt ab iis ſupra renes vaſa ſpermatica, albicantia colore, flexu variciformia, quæque circa penis latus internum paulatim dilatantur, ubi excipere ea cõſpicimus glandulas duas oblongas, albas, capſularum inſtar ſeminalium ſperma in pudendi fiſtulas tranſmittentes. Penis in viperis geminus eſt, ſtructuraque plane mirabilis. Originem ſumit ab extremo caudæ principio exili, quod paulatim carnoſius, amplius, & rotundum, non ſecus atque quadrupedibus muſculi penis tenſores, deſinit in porum, meatumue neruoſum, quo valide compreſſo eliditur corpus aſpectu ſpõgioſũ, diſtractum in lobos, minutiſque veluti ſpinulis oblitum, idque in naſcentibus viperillis laxius teſtium ſpecie nonnihil protuberat. Quo in vaginam uteri admiſſo credere par eſt feminam inter illecebras Venereis aculeis pudendi acrius irritatam, non lethali, ſed clementi morſu, caput maris ſæpius petere: idque fabulæ parricidii viperini occaſionem dediſſe. Feminæ viperæ natura mammas negaſſe videtur, cum neque illarum veſtigia ſub ſquamoſo cutis contextu ſe proferãt, nec fœtus matrem lactei alimenti deſiderio ſectetur. Cõſiderabilis in in ea uterus, quo, cum viuam excludat prolem, nomen apud latinos nacta fuit. Illum μακρὸν καὶ δίκροον longum bifidumque recte Philoſophus pronunciat; quum pudendo virili gemina vagina aptari debuerit. Componitur è mẽbranis robuſtis, leniterq; circa ſuperiora contortus expanditur in tenues, & membranoſos loculos, intra quos

rapto

rapto maris semine, spermaticoque feminæ excremento largiter affuso, concipitur id, quod oui speciem in viperis exhibet; atque in eo embryo ipse vermiculo per initia perpusillo compar. Ouum id optime Aristoteles μονόχροον καὶ μαλακόδερμον vnicolor mollique cortice præditũ dixit. Ingenitum ipsi est, quod ouiparis aliis suppetit, lacteum alimentum. Hoc vero nomine circumfluum spermati nobiliori seminalem uteri humorẽ accipimus, quo fouetur, reficitur, conseruaturque fœtus, donec ad incrementum corpusculi sanguinem maternum per umbilici venulas attraxerit. Prodit in lucem perfectus iam fœtus, nunc explicitus secundinis, nunc plus minusue impeditus, prout virium robur nactus fuerit. Arrodere eum membranas, aut lateribus genitricis perforatis erumpere, si fidelis unquam obseruatio detexit, contra naturæ legem accidit. Ventrem denique feminæ lactescentis pinguedinis ingens copia farcit, haud dubiè frigidioris uteri conceptæque sobolis fomentum eximium. Præstantioris ordinis partes sunt, quæ vitæ præsidia conseruant, Cor nimirum, & Pulmo. Cor viperæ pericardio suo, id est præmolli, firmeque membranę inuolucro totum opertum est: quo recluso, venit in conspectum parenchyma ipsum, tenui sub tunica purpurascens, exiguum mole, & oblongum. Philosophus νεφροειδὲς renibus simile prodidit, ideoque conspici minus interdum ad pectus mucronem dirigere. Hoc ut Plinii verbis utar, gemino sinuosoque specu prima domicilia sanguini præbet. Discurrunt ex eo veluti fonte, vena atque arteria magna, tum in inferiora, ut superius innui, tum superiora, duplici ramorum serie, ad maxillas & cerebrum ascendentes, ut membris omnibus vitalem sanguinem irrigent. Solum in grandiore animali diuturnis vitiis non maceratur, nec supplicia vitę trahit; in viperis tamen læsum exemtumque mortem illico non affert. Pulmo spirandi officina, longitudine in-

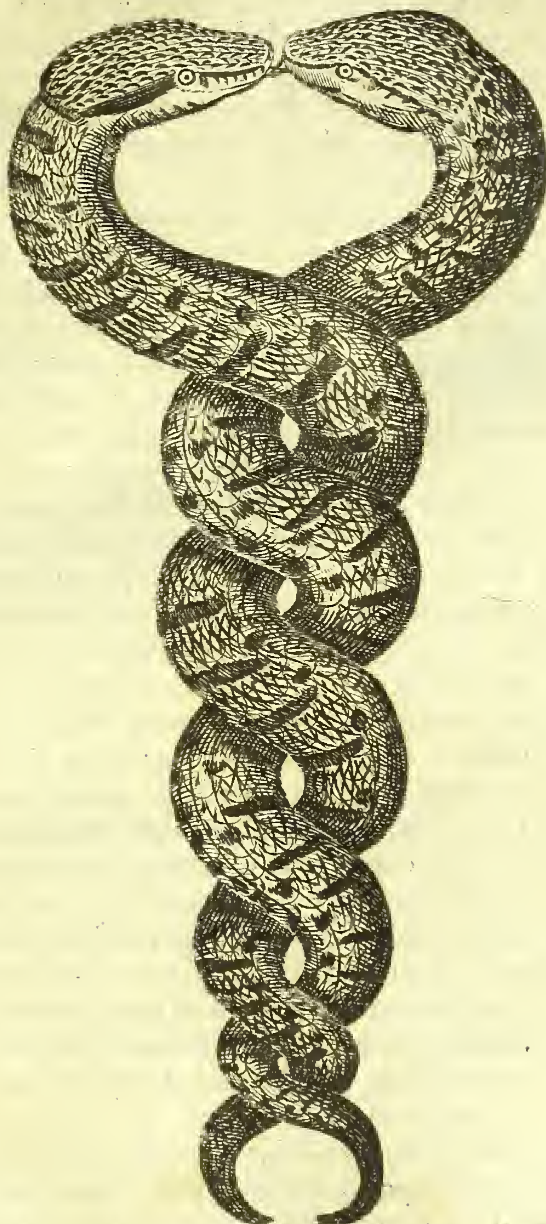
insignis est, propriis à corde tam venis, quam arteriis resparsus. Mollissimus totus, ac spumosus, atque idcirco aëris haustu copioso facile replendus: unde recte Aristoteles hoc genus animantium ἄδιψον καὶ ὀλιγόποτον, καὶ πολλὺν ἐν τῷ ὑγρῷ ἀνέχεσθαι χρόνον. parum sitiens, parumque bibens. & si mergantur diu aquam tolerare scribit. Delabitur in pulmones duplici distracta ramo aspera arteria, tãtę hic longitudinis, ut non tantum ultra gulam assurgat; sed etiam linguæ parti posteriori late incumbat, quãuis hoc Philosophus contingere existimarit διὰ τὸ συσπᾶσθαι τὴν γλῶτταν, καὶ μὴ μένειν ὥσπερ τοῖς ἄλλοις. quoniam contrahatur lingua, neque ut aliis (in situ) maneat. Principium eius in faucibus strangulatæ viperæ conspicuum, tanquam musculis singularibus præditum, adstringi, rursumque dilatari obseruatur. Linguam tenuem, & si extrahatur prælongam adeptæ sunt, initio progressuque carnosam, nerueã in fine. Dirimitur in flagella quasi trina, colore atro perfusa, quorum utrunque capillamenti subtilitate gracilescens vario flexu vibrat. Fulcitur osse proprio cartilagini potius simili, quod bifidum circa linguam, deinceps longo simplicique ductu super asperam arteriam deorsum protenditur. Animalium tandem functionum sedẽ, quis viperis in tanto sensuum motusque localis vigore neget? Cerebrum habẽnt cranei firmo propugnaculo tutum, & duabus supra subterque meningibus velatum. Paruumque quidem, si molem spectes, duobus tamen seiunctum processibus, continuandæ dorsi medullæ abunde sufficiens. Diffundit tam per cranei basim, quam foramina vertebrarum, minutorum neruulorum seriem insignem, spiritum animalem, in sensuum, ac motus organa distribuentium. Oculi laterali orbitæ inclusi palpebra superiore immobili, teguntur, inferiore mobili, qua crebrius cõniuente, fera ipsa dormitabundæ similis non raro conspicitur. At in recessu ampli sunt oculi, humorumque, & tunicarum operosa compositione vel maximis pares. Quo manifestior eorum error, qui e-

ru-

rutos iuxta cum amputatis caudis renasci existimarunt. Aristoteles rem ex aliorũ sententia narrat, non sua. ἐάν τις ἐκκεντήσῃ τῶν ὄφεων ὄμματα φασὶ φύεσθαι πάλιν. serpentium oculos si quis expunxerit, aiunt renasci denuo. Hebetes tamen esse pluribus persuasum est; quamuis dubitem an à natura vitium sit, cum in exuuiis luculenter appareat, eas nõ minus reliquo corpori, quam oculis obduci, non leui tũc visionis impedimento. Nares, biforem odorum viam, exterius duobus meatibus ostendunt, qui diducuntur in cauernas osseas amplas sepimento distinctas, odorẽ halitus specie ad cerebri processus anteriores deferentes. Mirum magis quonam modo tam exactè viperæ audiant, cum vestigia ipsis aurium obscurissima sint. Poros tantũ eas habere auditusque cauernas, traditum à veteribus, forsan coniectura magis quam sensu persuasis: alii communem odori sonoque viam, ut in piscibus assignãt; sed quæ tenuiore ductu in specus cranei auditui proprios vocalem undam peruehat. Subiacet cranio maxilla duplex ossium longa productione rictum constituens. Harum superior, cum morsu ferè sæuit, collo terræ per vim applicito mobilis apparet, quemadmodum in Crocodilo ob longitudinem rictus pedumq; contra breuitatem piscis videbatur, re tamen vera tam in vipera quam in Crocodilo immobilem eam esse, cranioq; firmis ossium harmoniis coniunctam, exploratissimum habeo. Dentibus armantur minutis quam plurimis, pectinatim coeuntibus, ne contrario occursu facile atterantur, laxis utrinque gingiuis inductæ. Accumbunt maxillæ superiori dextra læuaque dentes duo acutissimi, falcium instar versus interiora faucium recuruati. Longior anterior, posterior minor, ac breuior, ambo fragiles, adeoque acrius irascenti mari nonnunquam unus alterue excuti solet: quod in errorem duxit Nicandrum vetustissimum scriptorem, dum fœminæ quatuor, binos mari dentes assignat. Quatuor autem & mari, & feminæ tribuendos esse, tum alueolorum numerus, tum plurium viperarum

in-

inſpectio ſatis poſteros docuit. Reconduntur intra laxas veluti vaginas, felleo liquore plenas: è quibus ad libitum feræ celerrime exſeruntur. Fundamentum loculoſue ſuos habent, non in ipſa maxilla ſuperiore, ſed in eſſe oblongo, & robuſto, lateri externo maxillæ dictæ firmiter adhærenti. Has lethale diſcrimen, & perniciẽ afferre demorſis, tenuique fiſtula, veluti ſcorpionum aculei perforatos infundere venenum, tam experientiæ cenſura, quam autorum diligentiſſimorum ſcriptis ſerio confirmatum eſt. Habes, Vir Clariſsime, quæ ſoloci, ut dicitur, filo de partium viperæ ſtructura pertexere potui. Quæ ſi omnino purpuræ tuę coniungere placitum eſt; penes amorem tamen in me potius, quam penes iudiciũ, facti tui rationem ſtetiſſe, facile poſteritas agnoſcet. Vale feliciter. V Nouembris CIↃIↃCXLIV.

DE VIPERAE GENERATIONE CAP. XIII.

Ad Clarissimum Marcum Aurelium Seuerinum Ioannes Veslingius.

Nimuero non parum tui causa solicitus sum, Cl. Aureli, cum de suborto populi Neapolitani tumultu fama hîc certior diffunderetur. Iam enim animo obuersabantur, quæ moliri solet illa πολυκέφαλος ὕδρα, cum domitorem Herculem non habet, cum in florem fex consurgit,

----- *sæuitque animis ignobile vulgus.*

Nos sospitatori Deo gratias persoluimus, quod Te pariter ac Musas tuas saluas in his incolumesq; bono publico conseruarit. Ad viperini partus inquisitionem quid est quod toties grauioribus occupatum studiis impellis, cum in exhibita nuper viperæ anatome, tàm de illius utero, quam fœtu satis expressisse mihi videar, quæ fundamentis tuis insternere poteras? Dabo tamen hoc affectui, & quæ paucioribus aliàs perstrinxeram, pluribus nunc exponere conabor, utcunque non ea hîc opportunitate usus sim, quâ olim consularis ille apud Plinium: qui constructis ex cornu translucido alueis apum fœturam speculabatur, aut Cl. Io. Rhodii nostri curiositatem assequutus fuerim, scorpii partum numerosamque sobolem in carcere vitreo contemplantis. Igitur ut inde iterum ordiar, uterum viperæ à conceptis ouis tumentem, non ut in animantibus viuos fœtus parientibus crassum, sed tenuem valdè, & pro conceptuũ numero membranosos in loculos distentum obseruamus. Porriguntur ad eum à descendente vena caua arteriaque magna per vinculum membranosum, quod ossibus dorsi vertebratis uterum nectit, vascula plurima

ma, pro fœtus magnitudine plus minusve diducta, quibus alimentum utero pariter ac fœtui subministrandum est. Oua ipsa, seu potius τὰ ᾠοειδῆ, ouiformia illa, quæ utero vipera fert, numero quidem varia, sæpè tamen vicena, aliàs plura videntur. Figura sunt rotunda; sed oblonga & utrinque æqualiter propemodum acuminata; coniuncta inter se, atq; in longitudinem uteri porrecta, ut reptantis genetricis motui nullum obstaculum præbere queant. Aristoteles exclusa à serpentibus aliis sic connexa esse scribit Lib. 4. Hist. cap. ult. ut ὑποδερίδας γυναικῶν, mulierum monilia referant. Componuntur è membrana valida; sed quæ ab initio conceptus ad partum usque mollis est. Simplex item sensui occurrit primum: in progressu tamen chorio fœtus cõmissa deprehenditur. Hanc, cum nondum in membra distinctum est embryum, repletam materia copiosa, lenta, atque albicante, non tamen pellucida siue clara, ut in pennatorum ouis,

Candida quæ croceos circumfluit unda vitellos,

sed vitellis recenter productis, antequam luteum colorem imbibunt, habitu simillima, conspicimus. Hæc vero nihil aliud est, quam obuius in utero viperæ seminalis humor, quem primo fœtuli systemati largiter natura circumfundit, ut id foueat, conseruet, reficiat. Eam in ouiparis aliis ὕλην σπερματικὴν, seminalem materiam appellat Philosophus. Ex qua infœcundum ouum cum membranis, corticibusque producit. Lib. 3. gen. c. 1. In Plantis τὸ πρῶτον γαλακτῶδες, vocat Lib. 2. gen. cap. 4. primum luteum, idque bulbosis adeò copiosè subministratur, ut nõ tantum conceptum nouellum vegetet, sed extra terram quoque suspensum ad germinandum compellat, atque augeat, ut allii, scillæ, similiumque exemplis docemur. In his ouis quod per initia oculis obuium est, primumque ex mare fœminaq; mistum dici potest, exiguum est, rotundumque corpusculum, verè ἀδιαφόρωτον, partibus sensu nostro distinguendis nullis

præditum. Id verò temporis progreſſu vermiculum in ſpiras conuolutum exprimit candidum, pellucidumq; totum, tum vaſorum umbilicalium tenuiſſima veluti filamenta exhibet, tum corculi micantis circa venæ arteriæque magnæ exortum veſtigia euidentiſſima. Eo paulò magis adaucto, & ſeminali matris excremento ſenſim diminuto, ſi ſtrangulata genetrice, nondũ vero mortua, diſſectio fiat, euidentiora ſunt omnia. Nam gemina ſub extima oui membrana conſpiciuntur inuolucra, quorum alterum craſſius eſt, atque oui mẽbranæ proximum, chorio ſecundinarum ſimilatur; alterum tenue valdè, fœtuique propius circumdatum, quod meritò amnium appellaris. Conſurgunt circa genitalia ad chorion extimamque membranam umbilicalia uaſa, ramis, ſurculiſque plurimis diſtributa, lateq; diffuſa, quæque nullo hic carnoſo cotyledone, nullâ placentulâ natura fulcire videtur, nec velamentum addere ſingulare, quod κέλυφος δερματικὸν Ariſtoteli Lib. 2. gener. cap 4. utpote quæ ſatis horum ſecuritati proſpexit, dum quaqua verſum ambientibus membranis ea connectit: idque in ouipararum quoque pullis conſpicitur. Cæterum explicato fœtulo caput apparet amplũ, turgidulis oculorum ſphæris, nec palpebris ſuis penitus opertis. Circa dorſum & latera ſquamularum rudimenta adſunt, & in maſcula prole ſubter umbilicales venas globuli duo, qui teſtes aliis, mihi penis bifidi extrema videntur ſpongioſa, nondum intra corpus adducta. Iam aperta ſecundum longitudinem adhuc viuente beſtiola cor obuium eſt, eximiè conformatum, ac concinno ſyſtoles, diaſtoleſque motu diu citatum. Sub eo iecur ex candido flaueſcens deorſum porrigitur, & vireſcente bile turgida veſicula proximis inteſtinis annexa eſt. Reliqua denique viſcera naturalem habitum diſtinctis περιγραφίαις ſeu lineamentis oſtendunt. De perfecti iam viperini catuli partu quæ nobiles à veteribus ſcriptores tradidere, nota ſunt. Nimirum

ero-

erodere sobolem genetricis aluum, siue Plinii verbis, tarditatis impatientia perrumpere latera, occisa matre: quam ob rem cum parricidis culeo insuta vipera prisco ritu necabatur. Secus tamen Apollonio apud Philostratum visum est, Maximoque Tyrio, Theophrasto apud Aelianum Lib. 15. cap. 16. de anim. qui superesse partui suo viperam obseruarunt, eamque fœtum editum lambendo polire. Mihi sanè, quemadmodum apertè fabulosum est, marem in coitu caput ori viperæ inserere, itemque voluptatis dulcedine id abrodere, vel ut alii loquuntur διακόπτειν, abscindere: ita paternæ necis τιμωρία seu vindicta illa, quam Aelianus Lib. I. cap. 24. innuit, suspecta semper visa fuit. Aristotelem sequor libenter, qui cap. ult. hist. viperam fœtus viuos edere, vel in membranis, quæ tertio tamen die rumpuntur, vel sine membranis explicitos, quum interdum ipsi in utero illas corrodant. Vidi apud Pompeiũ Sprechium Venetum, materiæ medicæ curiosissimum virum, inclusam vitreo vasi viperam, quæ plures catulos pepererat, alios tenui membrana, tanquam amnio velatos, alios vero denudatos, qui tamen omnes iuncta umbilicalibus vasis inuolucra veluti secundinas suis protraxerant. Vale, & cum Dehnio nostro Musarum corculo plurimum salue. Scrip. Patav. XVII. Sept. CIↃIↃC XLVII.

RE-

RECEPTAE DE VIPERIS NARRATIONES, & Aduersiones. Cap. XIV.

Bseruatum est à plerisque, qui rem ipsi vidisse testati sunt: Viperas, ubi maturitas aduenerit partus, in sublimi fruticum atque arborum maiorum conniti suetas. Sic amicis quibusdam nostris quercus forte fortuna prætereuntibus visi sunt repente de ramis viperini catuli decidisse. Quibus accedit & Cardani testimonium, qui Libro de Venenis pendulos e quercus ramis iam iam partos viperæ catulos aliquando sibi visos affirmauit. Fuerunt autem & qui super rubos spinis horrentes (nam neque hos squamæ reformidant) satos hosce fœtus viderint excludi. Deligunter autē inter plurima fruticum arborūq; cacumina suspiciosis alioqui bestiolis studio fortasse cautelę: quippe quod loca hæc importunis aliorum tum hominum, tum brutorum offensis minime omnium existimentur patere. Nescio equidem, qua vulgi fama mutari sæpe anguibus dentes: qui hercle sermo credibilior fit altero simili, quod scripserunt docti, plerique de dentibus Viperæ maris. Sic in agro Insulæ Caprarum, qui serpentes edit minime venenatos, consueti per visum pueri atque puellæ panniculum in os obtrudere, quem simul ac arripuerint angues mordicus illi eodem momento cum vi disttraxerint, affixi linteo dētes excutiuntur. Quod factitare consueti sunt Psyllii Marsique apud Ferrandum Ponzettum Cardinalē Lib. 2. de Venenis Cap. 5. Nimirum ut his tractandis sint securiores, erit hic tibi Anguis Aesculapii sub ergastulo diu seruati narratio tradita nobis ab Ignatio Auersano Theriacopæo perito Societatis Iesu Collegii Neapolitani. A Maio ad usque vindemias detentus sub capsula cælo tenus perforata Anguis nullo cibo altus quinq;

menses, nisi quod aliquando liberatus ad irriguũ horti fontem potauit uberius quidem primum, mox plurimam aquæ partem sua sponte reuomuit. In singulas hebdomadas impastus deponebat aluo quantum gallina regerit semel stercoris: exhalatio sic tetra & horrenda naribus appropinquantium, ut si diu mansisset in eo cubili tabem autori suo facile attulisset, tantum abest ut à nostris hominum naribus ferri potuisset. In vindemiis exuit se senecta, quę capite tenus ad caudam resoluta est inuersa facie tota, postremæ solum cauda e modica & exili relicta portione, ut quæ firmius mordicusque adhæsit, qualis ad hanc diem visitur, cum tuniculis oculorum pellucidis, cum spolii capitulo continenter alicuius membranæ modo concretis. Antequam spoliũ reuulsum fuerat, cum sputare ac tentare animal eodem quasi velo mox deposito lucem multis indiciis ostentare recuperatam: quin lætius euolui, alacrius gestire nitidusque exsultare noua sua iuuenta. Hęc obseruatio tota de Aelope Ignatiana fuit. Cæterum libet hic lucidiori vernationis enucleationi adscribere, quæ Franciscus Massarius vir Naturæ peritissimus in Comm. Lib. 9. Plinii de hac re graphicè enarrauit. Cum serpens pellem exuere incipit, ab oculis primum detrahi aiunt, ita ut obcęcari videatur iis, qui rem non intelligunt, caput exuitur: glabrum enim hoc omnino antequam reliquum corpus apparet. atq; una fere nocte ac die senectus tota exuitur, à capite orsa ad caudam, & cute altera intus subnascente ipsa remouetur. Vt enim fœtus inuolucrum secũdarum, quo contentus prodierit, exuit: sic ista senectute diducta renouatur. Iam uniuerso se habitu renouat, exuitque vipera veteres totos amictus, ut subtensam oculis tunicam, qualem more pisciũ retulit à natura, continuã in vernatione relicta possis agnoscere. Agnouimus porro tales plus semel ex utrisque oculis quasi vitreas fenestellas cæteris squamis discretas apud Ioannem Baptistam Calabrum Thurum

The-

Theriacopæum Carthusiæ Neapolitanę perdiligentem. Quod si est: fallitur profectò Iacobus Greuinus, qui vernationẽ anguium genuinam istorum pellem inficiatus, concrementum dixit ex muco & sorde muci modo circa corpus animantis lente collectum, & resiccatum. Qui fieret enim oculorũ amictus tanta discretiosi confusanea esset illa concretio? Nouellos suos catulos alit singulos studiose Vipera, lingentes & deuorantes quicquid mater in os ingresserit illorũ. Iacobus Lochmanus Heluetus Mugretensis Medicus obseruator. Quod affirmauerat Apollonius Thyanęus apud Philostratum dicens, Viperam esse visam catulos, quos peperisset, lambentem quasi expolientem. Qui idem Iacobus amicus noster hoc eodem inter nos instituto sermone narrabat liberos domi altos catulos viperarum in lac patina dilingẽdum ire redireque assuetos. Cuius rei simile memoriæ prodidit Plutarchus: quod est, Aspidem ab Aegyptio quodã viro tam familiariter altam, ut ad mensam assiduò ventitaret. Prodiditque in vulgus tum Philarchus in xii. tum Aelianus Lib. 17. de Histor. An. Cap. 5. aspides Aegyptiorum illecebris cicurescere. Verniculos per intestina Viperarum, & suo fato, & vi mortuarum plus semel nobis inuenisse contigit, qui plerisque in speciem foetabulorum fuerant viperinorum. Qualem plane historiam & Vlysses Aldrouandus inter Anatomica proposuit pag. 128. Causã adstruens copiam pituitæ, qua per suam ipsarum voracitatem consueuerunt viperæ scatere. Contra tamen est Seneca qui Lib. 2. Naturaliũ Quæstionum 31. statuit in animantibus venenatis non gigni vermes. Cuius causas Hieronymus Mercurialis cap. 14. Lib. 1 de Venenis retulit duas. Vna est, inquit quia in ipsis deest materia apta generationi horum animalium. Nam fiunt vermes animalium ex excrementis, & præsertim crudis, & inconcoctis, in venenosis vero animalibus omnia excrementa sunt excocta, atque etiam ea vi prædita, ut

minimè

minimè poſſint eſſe apta generationi animalium. Atque id probatur, quia excrementa animalium venenoſorũ non fœtent, immo vero ubi habitant ſerpentes, & ubi deponunt ſenectam, ſolet potius fragrantia quædã ſentiri, quam fœtor. Cæterũ voracitas, quam adſtruxit Aldrouandus, Viperis nulla eſt, monſtratis alias à nobis pauco victu contentis; niſi quod dulcia, quibus delectantur hæ feræ, nec non carnis eſca, materiam ſubminiſtrare vermibus facile poſſunt.

Vipera quemquam hominem aut animal præterquam laceſſita non laceſſit. Illudque eſt quod nudos, & dormientes non inceſſit. Quod ſibi etiamnum puero ſæpiſſime contigiſſe perhibet Olaus magnus. Verum enimvero nonnulli ſunt ſerpentes, qui ſuum iter itantes homines & mali nihil aut ſibimet aut aliis cogitantes ex improuiſo inſultant, ut Acontias ſui iaculatrix ſerpens. Obſeruatum eſt, quemadmodum multæ Viperę fortè fuerint in ampla eademque capſa, in qua diſcurrentes alioqui catuli confuſi deberẽt eſſe; nihilominus teneros natos ſic adhærere ſingulis parentibus ſuis, ut mirum ſpectatu ſit ſimul & iucundum quam belle genetrices ſuas ſinguli norint, quam chare complectantur. Grandem & incomparabilem naturæ vim, qua genus nullam gratiam expertum amoris cumulatam hanc principiis in ſuis experiatur, & perfungatur.

Teſtificati ſunt Pſylli, Marſique noſtri, cum forte per Viperas incaute mordentur, ſi continuo morſam particulam exaſperent ſcalpris, adeo ut tingatur caro multo cruore, quẽ diligenter expreſſerint, fieri ſic ut nulla ſequatur noxa. Nimirũ inquit egregius Actuarius in Lib. v. meth. med. cap. 2. ex maioribus plagis copioſiore effuſo ſanguine non nihil etiam veneni elicitur.

Ab aſpide demorſi galli gallinacei, quauis antidoto defenſi perire ſueti, ſolis viperinis pulueribus ex vino miniſtratis ſeruantur. Paulus Emilius Ferrallus Archiatros multorum Regum conſultiſſimus ſua fide affirmabat.

Qui quidem Vir, & solida vasa vitrea, in quibus Viperæ suffocatę fuerint, vino plena disrumpi referebat acrimonia sola commaceratæ ferę. Expenderint hoc qui frigidæ crasis viperam opinantur.

Tertio testatus est, unica Vipera incocta plurimam aquam spumeam abundè fieri: quod spirituosam eiusdem salsuginem declarat. Cui rei consonant ea, quæ scripta reliquit Plinius in Lib. 29. natur. histor. cap. 3. Sunt autem hæc: *Ouorum genus est*, inquit, *in magna Galliarum fama omissum Græcis: angues innumeri æstate conuoluti, saliuis faucium corporumque spumis artifici complexu glomerantur, anguinum appellatur*. Hæc ille. Ex quibus disces, spumosum natura genus anguium esse nitrosum alioquin & flatuosum.

Cęcilia, serpens à Vipera deuorata viuens (nam prę lubricitate contritum dentium diffugit) per intestinorũ ambages longe traducta tandem ex aluo libera prodit, relatore Paulo Mantusio Consentino Medicinæ Doctore cum primis ingenioso. Cui quidem narrationi & data libentius fide assentieris. Quod de mergi podice infimo egredi visa ęst anguilla, quam illa auis transuorauerat, retulit Thomas Hanesius Anglus Londinensis, quem virum honoris causa nomino. Quin etiam scire licet deuoratas à Phalacrocorace integras anguillas per intestinum nouies elapsas, itemque integras: quod in Lib. de piscibus retulit Conradus Tigurinus. Cũ exiguo & vix effatu digno victu se substinentem quempiam subludere volent Calabri nostri promto protinus adagio patrio; Scorzonē dicent, qui victitet vento: quam celebrem populi parœmiam haud temere vel sine obseruatione productam in vulgus credas. Est autem obseruatio, quod ternos quaternosue menses singulis annis vitam ducit cauis sub terris serpens omni abstinens venatu. Ducit & in captiuitate longinquiores moras. Citra quod tempus discurrenti per campos angui pastura nulla est luculenta. Fortassis autem sic alluditur

ad eam sententiam, quod aut tenui quodam aut occulto prorogat æuũ alimento. Quod professi sunt Io. Quercetanus, Stephanus Rodericus, Sebast. Basson, & alii quidam. Ferrariensem agrum referunt præ uniuersa Itala terrâ feracissimum Viperarum atque serpentium, ut mirum sit quantus undelibet occursus istorum anguium. Qua quidem re expensa Hercules Estensis Ferrariensium Dux veterum æmulator Romanorum, atque horum ulli vix inferior, seu celsam eius dignitatem, seu prudentiam ac vigilantiam, seu suorum salutem nõ postremam quidem suam sollicitudinem, sed maximã credo ditionis suę sortem indicans serpentiferam, qualem Scaliger Exerc. CC. notabat adstruens, postquam altera argentei numismatis facie conspectum suum ostendit; altera mox ingentem variè innodatorũ anguiũ confertam vim expressit, imitatus equidem, opinor, Oscum Tyrrhenorum Imperatorem, cuius insigne serpens fuit, propterea quod Osci à serpentibus dicti populi plurimum his abundent.

Viperæ quæ cuique insultare parata sit, si prudens sit is, qui ictum est recepturus, ut sudariolum, vel pileum, vel pugillare aliquod obtrudat, constat fama multorum hominum, qui rem ipsi comperere, feram bestiolam abstenturam ab insultu primum concepto; verũ illud quod obiectum est mire discerpturam, ac dilaceraturam. Adeo verum est adagium vulgare horũ hominũ: cũ verberare non possis asellũ verberaueris ditellas.

Nonnulli nobis certa fide retulerunt, fragrantiam quæ subleuatur ex Vipera, quæ igne torretur, memorabilem esse adeo, ut quispiam illustris homo surrexerit quandoque de strato ad proximum vicum, ut nobilis odoris addisceret causas. Cui narrationi non discrepat ea profecto, quã proposuit Fuchsius se Lostorfii vidisse, cum ouum unius Viperæ in fornacem proiectum esset, mox matrem ipsam cum festinatione accessisse sibilantem, odore nimirum percepto, & fornacem in-

gressam esse, licet astantibus ad rem quibusdam viris, à quibus partim baculis occisa est, partim igne læsa. Dubitari possit, an hoc per στοργὴν acciderit, an quod odore illecta fuerit. Nam & alioqui fertur, si serpens uratur in silua alicubi, alios etiam accedere, siue sibilo tantum, siue odore etiam allecto. Pullus à Vipera demorsus antidoto monocerotis duabus horis in vita perstitit, quod genus non longo momento constare consueuit. Argillæ Meliteæ quotacunque portio in viperæ os immissa exitio est præsentaneo, Io. Baptistæ Portæ Lib. 8. cap. 10. experimento.

DE DENTE VIPERAE VIRVLENTO

D. IOAN. BAPTISTAE HODIERNAE SICVLI SYRACVSANI
in oppido Palmæ Agrigentinæ Diœceseos
Archipresbyteri

Ad Marcum Aurelium Seuerinum Philosophum & Medicum Neapolitanum longe celeberrimum Epistola in paraphrasim inflexa.

ARGVMENTVM.

Vandoquidem nobilis hic auctor Neapoli vulgauerat de Muscæ oculo per microscopium spectatum, lepidum opusculum, miros naturæ lusus & incredibilem in pangendo sagacitatem aperienti, munus hoc gratuitò donantem optimum sacerdotem, ac sedulum naturæ tenuioris interpretem, interpellauit Seuerinus, ut viperæ tũ denticulos intortos, tum latitantes veneni vias organo suo subtilissimo scrutaretur; præsertim ocium nactus, quod sibi minime suppetebat. Quas utrasque obseruationes amicâ diligentiâ, perspicaci studio a Reu.

Vi-

Viro iam confectas, atq;aliquo post tempore communicatas huc inserendas Aurelius ingenuè curauit hoc exemplo.

EPISTOLA.

Quoniam ut omnibus numeris absolueres præclarũ, quod præter plurima Mineruæ tuę monumenta, de vipera complebas opus; Neapoli de arcana dentis viperini natura, Marce Aureli præstantissime, mecum agens meumque ad exilia rerum corpora vestiganda cõparatum ingenium aduertens: exegisti, ut quam Anatomę insectilium oculi deprehendendæ subtilẽ meam accurationem fueras admiratus, eamdem in explorandam dentis huiusce structuram adhiberem, atque operam meam, qualiscunque successisset, epistola recenserem. En quam equidem pollicitus tibi sum, constantem nunc exhibeo fidem.

Opus sane perquam difficile, ac exsequẽdo periculosum, ne quum exitiale caput colubri tractatur, incolumitati noxium atrumque foret. Verùm has atque alias aduersantes operæ difficultates cum bono Deo meam industriam adiuuante superaui. Atque ut omnem rationem, Aureli dissertissime, quaue usus sim industriã, agnoscas; Pragmatiam meam omnem audire, ne te pigeat, quæso.

In Australi Trinacrię Regione, quæ inter Gelam, & Agrigentũ interseritur, est Terrę tractus Montis Clari nuncupatus, in cuius medio Palmę oppidum Palmis siluestribus insigne visitur, littore ad Africam spectante. Hic cum abundè proueniant angues generis pręcipuè viperini, equidem cum oppidanis & agrestibus pepigi sponsionem, ut quotcunque viuentes ad me perferrent angues, certo suo precio redimerem. Quorum in dies varium genus in capsulis & cistulis delati quum essent emissos singulos tum solo serpere, tũ gradus ascendere, descendereve curaui, quatenus quidẽ viuorum in progrediendo motus, & linguæ vibratus è

com-

composito viderem, sibilũ verò curiosis auribus haurirem; mox verò multos strangulando, dissecando, aperiendo, ac resoluendo plurima & selecta obseruarem; tum etiam per opticum tubulum, quo spectabulorum species exiguorum bis millies in magnitudine sub oculos exponuntur, Linguam, dentes, palatum, oculos, nares, singulas denique partes sedulò rimatus sum. Nã præter dentium in ore seriem ac figuram, alia item pleraque scitu dignissima perquisiui atque percepi, quæ tibi non ingratiis nunc studeo commendare. Anguium quippè genera vidi quam plurima, varia discretos magnitudine, multisque distinctos coloribus, in paucis ab se inuicem distare, in pluribus verò conuenire.

Os quippe, Lingua, sibilus, dentes, amictus pellis in singulis ferè pari pacto se habent. Os cunctis amplè patens, ac guttur amplissimum, lingua bifida, dentes partim adunci, atque ad palatum reflexi, partim in utraque maxilla serratim confecti, quemadmodum in lacertis & piscibus dispositi visuntur. Inter quos Lingua, quæ forma insolens & flagellifera serpentium rictibus indita est non initio gutturis aut confinio utriusque maxillæ sub primo hæret palato, sicut in piscibus & in ceteris animantibus; verum per quandam quasi fistulam membranis interiacentibus subligatam quasi per vaginulam ad oris rictum ultro citroque discurrit: per cuius canaliculum Angues bifidam exerẽtes lingulam pernici sic agilitate vibrant, ut hæc fermè coruscare, dissilireque triplex ore videatur. Eodem quoque modo & lacertæ scissam & sub nigris veluti fibris discolorem linguam, sed habitu crassiusculam sibi vindicant. quam equidem eo naturæ consilio tributam anguibus fibrosam, & tenuissimam arbitror, quod cum humillimæ bestiolæ plurimũ in terræ latibulis degant, unguibus & chelis, quibus ad meatus narium extergendos utuntur carentes: flocculatam opportunè lin-

guam

guam huic eidem expediendæ operæ nactæ sunt. Neque verò sibilum ex euidente gutturis larynge, verum è latitante, ac sub inferioris maxillæ membranis demissa fistula spiritum in exilissimum & peracutum stridorē emittunt: per cuius ostiolum ad narium hiatus respondens inspirant respirantque vitales auras. quippe quæ spiritum ad pulmones anhelantes traducant, & ad narium anfractus intra palatum impellant, & ore clauso sibilum educant.

Sed & dentes in singulis utriusque maxillæ lateribus tum aduncos ad guttur spectantes, tum alios è soliditate ossis maxillaris eductos duodecim numeraui, ut cūcti numero sint quadraginta octo; serie quidem & ordinatione, quæ visuntur in Anguillis, quæ maximè inter omnes apodas animantes serpentiū similitudinem exprimūnt: nisi quod Anguillarum genus linguam non emissiuam nec bifidam habet, sed crassam, orique colligatam, quæ fibrulas etiamnum adsciscit sibi. Dentes autem anguium rosæ, aut rubi senticosi figuram referunt; magnitudinem vero cuspidularum urticæ vel aristularum. Aduncos vero, & ad palatum prope parallelo reflexos hæc Animantia dentes habent, ne captata ore alimenta protinus excidant, quæ nullo retinendi subsidio participant. Diuinitus igitur à natura prouisum fuit, ut si quæ Bestiolæ, Ranæ uidelicet, mures, anguillæ sub fauces anguis incurrerint semel, hinc expediri nullo negotio queant; quia præcipitē in gula ad secundā dentium seriē ultrò & minime cōtrita trudantur. Siquidem hasce Bestiolas serpulæ molarium expertes cum sint, in frusta proscindere vel pinsere non sunt pores; atque adeò raptam escam non comminuūt, sed intaminatam vorant, ac in ventrem demittunt. Sed de voratorum istorum ingluuie ac ampla lacuna non omitto dicere. Serpulam enim vidi (nostrates id nomen Anguis Atri fecerunt, quem & innoxium experiuntur) Ranas integras deuorantem. Alteri vero murem strā-

gula-

gulatum continuo deglutitum. Verum lacertam terrestrem lumbricum prælongum in gulæ bulgam præcipitare connixam diu laborasse; tandem ut ventre complecteretur, cauda se & virgulto verberasse: sic demum solidè deuorasse. quam rem equidem attentè contemplatus & admiratus sum ob excedentem absorpti pabuli dimensum, quando lumbricus subtriplus esset ad lacertæ magnitudinem. Quoniam igitur hi serpentem vorandis lumbricis, Ranis, Muribus, & Auiculis diu fatigantur, vides interim os replendum, & guttur omne perstringendum fuisse, nisi si à natura prouisum esset ut fistula pulmonis, quæ tenuissima serpentibus tributa est, intrinsecus per inferioris mandibulæ medium ad hiatum oris educeretur; secus respirationis actum os tracheę confarcinando compressius ore pastum affatim impediret, atque inter vorandum angues præfocaret. Qua cautione factum fuit, ut sicut os illis valdè patulum est, pariter & guttur amplissimum ad ventrẽ usque distendatur.

Verum ad dentes viperæ remorsores nunc deuenio. Porro serpentium genus virulentum, quale & viperæ sic dictæ, quod vi seu violentia perimat, præter id quod habet cum cæteris commune; Dentes utraque maxilla recuruos ac expeditos rapiendæ excipiendæque escæ usus à natura recepit; speciales & cæteris maiores ac proportione longissimos: qui cum sint pro arbitrio mobiles, tũ exseruntur, tum ad interiora palati reponuntur, aduoluunturue, non absimili figura, quam felis aut Leonis ungulæ. Hos itaque dum anguis sedatus est, repositos abdit; quum vero ad pugnam atque ad vindictam accenditur, teli modo dirigit, paratosq; ut percutiant intendit. Quo quidem actu dixeris Aprinum aut Elephantinum caput exprimi; nisi quod utrorumque dentes exserti, situ differunt, quatenus è superioribus in vipera dentes tenduntur; Apris vero ac Elephantis ab infera maxilla. Ad hæc dentes anguiũ

viru-

virulenti & circumquaque tornatiles, fragiles, caui, flexilesque sunt; illi vero singulis hisce conditionibus euariant, sola figura respondentes recurua. Quanquam & figura & magnitudine & colore nil dentibus hisce viperinis similius, quam aculeus capparis senticosi; usque adeo, ut ex hac signatura coniectare liceat aduersaturū viperę veneno suffusum è cappare succū. Quod fit mihi probabilius ex eo, quod sub hac plāta frequentissime condi gaudeant hæ feræ. Neque vero forte opinaberis, vir prudentissime, dentes viperarum hispidos aut serratulos, quales cancrorum sunt chelæ. Declarat quippe Microscopium nulla eos asperitate rigere, sed politos esse sic, ut elephantinos dentes eleganter imagine repręsentent. Sed neque solidi sunt censendi. Quoniam vero sunt ab radice ad verticem caui, hoc etiā in ruptis ac fractis eodem ostendente tubulo visorio; ut mira Plinii se prodat diligentia in minimis etiam quibusque naturæ rebus explorandis, qui viperæ dentes tenui fistula perforatos agnouerit, atque ut scorpionis aculeos veneni condos & promos.

Compertum est item obseruatione diligenti, præterquam ad pugnam ac vindictam viperæ remorsores non erigi dentes; verum eosdem perpetuo inter genas inflecti & custodiri ambiente membranula, quæ sub dextra, lęuaque gena præter constitutam dentium nudorū ordinationem ad oculi perpendiculum sinuatur ac surgit, distincta vesiculis læui quodam humore viscido flauoque refertis, quas profundè denticulos amplexas credideram hactenus veneno condendo paratas, quod eructans internè dens cauus ad inimicos usus eiacularetur. At perspexi demum humorem exitii veri fomitem non esse. Quamobrem aliunde virus effundi oportere. Plinius quidem maximus naturalis historiæ disquisitor non aliud serpentium venenum, quàm fel sibi persuasit, atque inde per venas sub spina repentes ad os peruenire subsequuti scriptores alii transtulere. Quod equidē

animaduertens, viperam à cauda ad collum proſcidi, reperique fellis veſicam Hepati colligatam in mediam prope caudam propagari, atque iſtinc filamenta quædam mira ſubtilitate per ſpinam ad os perduci, ut verũ Plinii profatum comprobaret. Deinde fel pane ſubactũ feli deuorandum obtuli, quo ſtatim integro deglutito fel ſignum letalis alimenti nullum dedit. Quamobrem viperæ fel non eſſe venenum, ſed ſuccum veneno finitimum, à quo virus per eiuſmodi filamenta quaſi per venulas ad dentis cauitatem deducitur, credidi, vel quod veneni vis in dente mox perficiatur: ita ut Dens tanquam letiferi liquoris receptaculum & cornucopia ſit: ob id habitu tam fragili eſt, ut unoquoque ſub ictu dirumpatur amplè diffuſo per attritum vaſculum veneno. Sed violati dentis meum hoc fuit experimentum. Equidem felem & catulum excuſſo viperæ dente plus ſemel percuſſi, qui perpetuo ſecundum apicem eliſus eſt, animante nihil emoto: quod ſcilicet veneni vigor à dente iam euaporarit, atque adeo venenandi facultatem laxarit.

Verum obſeruationem audi maximam, & problema valdè dignum attende. Nam ſi dentem ex ore viperæ refigas, atque euellas, poſtridie & alterum eadẽ ſede tanquam Hydræ caput renatum ex integro reperies. Quæ fit quidem reſtauratio dentium non vi ſolum excuſſorum, verum & ſua ſponte delapſorum. Scire namque licet ſingulis ferè menſibus fieri redintegrationem omnibus in ſolidum conditionibus. Quod equidem haud aliena fide, verum accurata mei ipſius obſeruatione comprobatum teſtor. Neque vero negotiũ hoc exorbitat à naturæ poteſtate, cuius eſt exuuias & ſenectam in eodem angue, ſuppetente natiuo balſamo, reparare, quemadmodum Arbor Climatis Indici melancholica flores, quos diu amiſit, noctu reparat; quod eſt apud Emanuelem Coſtam in Hiſtoria Stirpium indicarum; maiore ſcilicet dente per maiorem, minore-

que

que per alterum minorem reposito. Quo respicit hemistichion Virgilii: *uno auulso non deficit alter*.

Sed rursus quæres, unde, aut quo Naturę placito fiat, ut dentes viruléti seu vi excussi, seu spóte delapsi renascātur. An quia, nisi dentes viperę renascerētur, ferocissima cæteroquin bellua post unam aut alteram pugnam inermis & imbellis præter unam conditoris ideam perpetuo relinqueretur? quod quidem in unoquoque morsu venenum amplè profundendo diruptus dens inutilis inde redditur, & lethiferum animal suppeditatibus aliorum omnigenæque labi fieret obnoxium? Præclarè quidem quæsito satisfactum. Verùm quid causæ subsit, inquies, ut mobiles dentes ac veluti chelæ cancro flexiles ad libitum sibi recondat vipera? An quia si perpetuò dens virulentus exponeretur, subinde fieret animanti perniciosus. Quoties enim in occurrens emissarium escæ vorandæ pars & allideret & impingeret; tū ex hoc facile diffringeretur, & viscosa colluuie nutrimentum inficeretur; unde aut vita demum aut alimonia corrumperetur. Iam igitur vides quā consultò factum sit, ut cum viperæ vescendum esset, iacentes & abscōditos eos dentes inducta non attingeret offa. Sic igitur dexterè prouisum est, ut quoties viperæ vescantur, inter utrumque genarum sinum dentes virulentos supprimant & occulant. Quoniam autem in emortuis ita compressos dentes videre est, inde puto vetitum, ne multis hęc obseruatio plana fuerit.

Hactenus hæc pauca subtiliter in vipera fabrefacta mihi per meas ingenii vires enarranda fuere, quæ tametsi tuæ sint sedulitati perspecta, nihilominus ad uberiorem tuorum effatorum comprobationem usui futura confido. Pręterquam quod & ipse & amici cognoscere possitis meam omnem operam, studium, obseruantiam tuis aut obsequiis aut commodis patuisse: quapropter & hæc boni consulas rogo, & B. vale.

APPENDIX AD EPISTOLAM ANTE RELATAM

Quibusnam conditionibus differat à cæteris Anguibus vipera Obseruatio I.

VIpera cæteris ab anguibus distat per hæc:
1. Quod caput efferat supernè pressula forma.
2. Quod genarum habitu sit torosiore.
3. Quod rostrum subleuet, uti sus.
4. Quod oculorum obtutum ad verticem felium modo contorqueat. Quæ res sanè fortasse fit propterea, quod eadem habitudine prædita, qua feles ad prouidentiam & ad venatum, ut sursum, deorsumq; conspicentur, pupillarum opus habent sublimitate.
5. Quod externus habitus plurima parte cinereus atris perpetuo maculis sit intermistus.
6. Quod eiusdem corpus reducta potius quàm promissa nimium sit longitudine.
7. Quod hostis præsentia non exterretur, sed nulla mora longo in se ipsam gyro contorta, & in pectus erecta confligere prægestiat, ac se distringat, intentans furore mortem. Ex aduerso colubri, atque Angues aquatici teres gestant caput, non explanatum, neque turgidulas malas. Rostrum exporrigunt croceo colore tinctum, pectore verò ac ventre candidiore, cæterum corpus iactant habitius atque prolixius. Sed serpulæ nullis maculis distinctæ, & capite & omni habitu se proferunt atræ, tenuiores, ac productiores: elapsæ domiciliis nidorum exsorbent oua.

De Interaneorum in Serpentibus habitudine. Obser. II.

SErpentis quidem in assere resupinati cute ac peritonæi membrana à podice ad capitis fines usque discissa, primo se offert adeps aluo farcta, mox cor emicat

Sedem

Sedem in pectore ad trientem unũ longitudinis à ſummo capite nactum; quod cor angue perempto duas plus minus horas molliter palpitare videbitur Deinde inferius dextra iecur colore cæteris animantibus reſpondente: lien verò ſiniſtra ſecundo corporis triente ſecundum animantis longitudinem demiſſa pateſcent. Pulmo præpurpuriſſante Cyprinoue nitore conſpicuus uno qua ſi ſacculo tenuiſſimo complicitus. Cæterum reticulatam explicat texturam & opificium omni animantium generi ſingularem. In cuius medium fiſtula ſpiritalis inſerta tenuiſſima, reſectum caput contempto quaſi percuſſore minabundam vibrat linguam, exſerit identidem & recondit. Si quid autem quidpiam ad os alliſum ſenſerit, arreptum continuo perſtringit, præ rabie commordens. Quare decuſſum etiam è trunculo ſerpentis Euganei caput, ſi vitæ ſuæ cauerint, abſtineant ardeliones homines attrectare.

De Serpentium exuuiis. Obſeruatio III.

VEre nouo aëre tepeſcente, latebris Angues relictis veterem vernationem abiicientes etiam intimè reſtaurari prę ſe ferunt. Verùm ut exuuias excutiant, operę preciũ eſt retexere. Quod autẽ autopſia comperi nunc enarrabo. Cũ exuere ſe parat anguis, caudam anguſtè dehiſcenti ſuffigit humo ſic arctè, ut colligatus appareat, & in ſolum perinde ac natiuum quodq; virgultum inſertus, quo tempore caudæ extremo ſumma vi propulſo cutem ad ſuperiora retorquens explicat reſoluitque ſic ad os uſque reductam, ut ea demum expulſa ſerici vermis exuuias deponentis referat modum.

De prudentia Serpentis. Obſeruatio IV.

PRudentia ſerpentis Matthæi cap. x. inſignitè diſcipulis commendata eſt à Seruatore per hæc: *Eſtote*

pru-

prudentes sicut serpentes. Quo verò nomine prudentiæ dignitatem sibi prærogent serpentes incertum est. Equidem hoc eò refero, quod serpens inter omnes animantes maximè sit circumspectus. Enim verò cum eiusdem ergastulum à capite ad caudam multam in longitudinem extendatur, manibus pedibusque carens, & armamento, quo se protegat & undecunque defendat: imbecillam & præsidio defectam corporis longissimi custodiam una sua solertia tuetur. Itaque capite veluti cẽtro primum facto, sed tamen elato. Cæterum in orbem perpetuo quasi circulo corpus funiforme colligit & cõprehendit sic, ut quacunque ad ipsum inimicus insurgat, inde toruo capite subuectus insultet contra, de medio circumiecti glomeris erumpens, tanquam ex arce propugnans armatus miles, qui furorem impetentis opperit, ut vim vi repellat, atque exterminet. Sic humillimus colluctatur rigente ore, exsibilante spiritu, vibrãte lingua, surrectum caput in latus torquet, atque ultra propellit; mox dicto citius insultorem suum percutit dente petens, quo demum effracto veluti vasculo venenum effundit in apertam vulneris viam.

FALSAE DE VIPERIS NARRATIONES. Cap. XV.

PRæter eas, quæ c. huius Lib. sexto recẽsebantur, legeris & hic velim falsas narrationes & opinjones, quæ de viperis seu scripto seu voce feruntur. Quarũ prima est: Catulos Glirium in nido a viperis inuentos partim vorari, partim excæcatos nutriri, donec singulos absumere libitum sit: qui si interim à quoquam homine rapiantur, perditum hunc iri veneno. Apud Aldrouandũ, & prius apud Conradum ex Epiphanio fine Tomi Primi contra Hæreses enunciatum: quamquam Cornelius à Lapide

Comm.

Commen. in Genesin istiusmodi complura per Patres prodita confessus est, quæ sunt ex placito vulgato.

Magnum est quod de Philomela referunt, paterque meus id testabatur: quod tamen apud me supra fidem est, scilicet Philomelam deprehensam in arbore à vipera, quæ arborem ambit, paulatim deflentem miserabili voce in illius os, ut deuoretur, descendere. Si itaque hoc contingat: metus & antipathiæ causa, & cuiusdam stuporis ingeniti ratione fiet. Verum talibus non subscribam, donec videro. Hier. Cardanus in Lib. 7. de rerum varietate Cap. 36.

Philomelæ ergà viperam mirum factum.

Illud quoque reiectat fidem, quod ab angue non attingi nudum hominem in calce XII. scripsit Isidorus. Huic enim saltem poëtę contradixerint, qui tradiderunt impetitum à colubris infantulum Herculem in incunabulis, quem nudum depingere consueuere.

Si viperæ collum summa cautione continens in os illius diductum expuas: sputum in eius ventrem traductum, tanta ei pernicie existit, ut inde ex tabe vipera putrescat. Aeliani quidem, sed amicum experimento falsum compertum πρᾶγμα.

Ebusitanę Terrę puluerẽ rectius aspertum haud ferre serpentes prodidit Pomponius Mela. Terra Hiberna iniecta necari referunt Angli, nec non alia plura de lignis indigenis exterminantibus exteros serpentes. Quę narrationes dignæ sunt, quæ censeãtur. Equidem istas antipathias, quas imposuit natura locis aduersus serpentes ut non ambigo dari, ita etiam facile credo, fabricatas super his hyperbolas nimisque dilatatas ex arbitrio scilicet hominum, quibus ut poëtis attentio mirifica plurimæ est autoritatis. Sed cauerimus hoc nos prudẽtiam statuentes, fidem auditis habendam modicè, nõ profundendam prodige. Assensus igitur istorum plerisque negandus est, si fidem rebus digne quæsitam parce custodimus. Mira res est, si ponantur hinc quidẽ fraxini folia, & hinc ignis, atque in medio constituta fuerit vipera;

pera; potius eliget ſeſe in ignem coniicere, quam ſupra fraxinum tranſire; tanta huius eſt ad fraxinum antipathia. Plinius author prior: mox relator Mercurialis, cui hæc credenti vix ut credam animus patitur.

Plinius de ceruo narrat, quod cum ſentit ſeſe grauari ſenectute ſpiritu per nares è cauernis ſerpentes extrahit. Quod verum non putat Albertus, & cum hoc viro facile nos.

Suis è cauis nequicquam extrahuntur ſerpentes. Læua vero manu facili negotio, ſicut ſentiunt Plinius, Apuleius, & Conſtantinus in Geoponicis. Quam rem ſuperſtitioſus quidem homo facile credet. Ego vero ſcepticã epochen huic non addere nõ poſſum, aut illud? Si Diis placet.

Bonum ſi vipera ſmaragdum intuebitur, eius mox oculi eliquantur, & fluunt è capite. Raſis quantum admirabile, tam incredibili proximum enunciatum.

Serpentem homicidam exulare ſupplicio.

Terra ſerpentem homine percuſſo non amplius recipit, pœnaſq; etiam interitus nomine exigit. Iam ergo ſerpentem, quæ hominem interfecerit (Indi pro multis in hanc rem teſtibus Libycis & Aegyptiis Thebarum incolis utentes dicunt) idcirco ſubterraneam latebram, quia terra ſuis ipſa ſedibus eam nõ amplius recipiat, & quaſi gremio ſuo in exilium eiiciat, ingredi nequire: ſed poſtea errare, vagari, & pluribus iactatam miſeriis æſtiuo & hyberno ſub dio ęrumnoſum omne ætatis tempus degere: neque amplius à coniugibus adiri, neque ab iis, quos ex ſe procreauerit, parentem agnoſci. Ergo pœnas Diuina prouidentia vindice, etiam rationis expertes, ob cædes hominum factas, pendunt. Aelianus, & Lycoſthenes quidẽ in Apophthegmatis narrant, ſed quod Aeſopicas referat fabellas: Licet concordet Plinius & Apuleius apud Gaudentium Merulam Nouarienſem in Lib. Memorabilium. Refragatur tamen hypercriticus Scaliger in Comm. 2. de Animal. hiſt. cap. 8. fabulam adſtruens. Nam quare, ait, eam fouet, quam

ſciat

ſciat eſſe percuſſurum.

Doctores referunt, quod ſi quis viperæ mortuæ renes incaute calcauerit, grauius quam venenum perhibetur nocere, & irremediabiliter vulnus ſerpere. Vincentius hæc Belluacenſis, quæ minus fidei merentur, per ea, quæ nos in Cap. XII. huius operis demonſtrauimus.

Captiua nihil rapit in eſum vipera, nedum aut mater, addidit Cardanus Lib. 3. de Venen. 33. ſed proles eiuſdem. Quare falſi coarguuntur hi, qui furfure atque herbis in capſula nutriendas propoſuere. Perperam quoque monuit nos Autor libri de Theriaca ad Piſonem Cap. 12. non alendas viperas eſcis inſuetis. quanquam contra eſt, quod vipera nonnihil regerit, ut in captiuitate viuentis viperæ deſcriptum fuit.

2. Diutiſſime detentę in captiuitate viperę quę momorderint, non interimunt.

3. Mares, non feminæ, lumbricellos inteſtinis acervare conſueuerunt.

1. Serpentes apud Plinium Lib. 16. cap. 13. capitali odio fraxinum arborem proſequuntur.

2. Simile illud eſt, quod & Mizaldus in Catal. primo Sympath. & Antipath. & Scaliger in Comm. 2. de Animal. hiſt. cap 8. conſcripſerunt, ſerpentes herbæ betonicæ circulo incluſos non tranſilire, ſed ſe ipſos flagellantes interire.

3. Viperam ſiſtit fagi ramus, ſi ei admoueatur Cœlius ait Rhodiginus Lib. 9. cap. 32. fagum pro fraxino accipiens, quod Conrado quoq; viſum eſt, contra quã dudum aſſerebat Plinius. Qui idem ibidem Rhodiginus; Coluber, ait, nudum hominem timet, operimentis indutum perſequitur. Verũ hoc experimento comprobauerimus nos. Huic narrationi ſimilis & illa eſt, quam expoſuit Mizaldus in calce Catalogi primi Sympathiarum, & Antipathiarum per hæc: *Carneam eſcam ſub viperæ ventriculo diu detentam non corrumpi*, *falſum*. Enimuero

Esca carnea sub vipera stomacho corruptionem init. uero non lumbricos tenues & prælongos, quos catulos imperiti æstimauerint, eodem conceptaculo comperimus, quos sæpe nobis dissecantibus contra Senecam, & Hieronymum Mercurialem alibi aduertimus.

Idem ipse Hieronymus in Lib. 1. de Venen. statuit pro vero problema, quod sues non attingat venenum præ nimia scilicet adipe, quæ deleteriam vim obtundit, impeditque quo minus ad cor peruadere queat. Quæ tamen Hypothesis falsa est, per ea, quæ retulere nonnulli, qui viderunt à viperis sues exanimatos, quoniam & Plinius ex Thrasillo tradit, sues à serpētibus letiferis percussas cācri pabulo sibi mederi, quas vorari à suibus testis est Arist. Quoniā autē de viperarū adipe memini, *Euentu non comprobatum.* audi quæ Lusitanus Amatus hac de re. Quoniam viperæ adipē, ubi radicitus pilos sub alis euulseris, prohibere illos recrescere illitum referunt: visum est mihi eius facere periculum esse satius. Ac ubi prout iubent fecissem, mentitos comperi, sicut etiam quod initia suffusionum sanet. Amatus Lusitanus.

1. Concubitura cum Muræna pisce terrena vipera venenum suum mortiferum in saxo quopiam deponit, quo post concubitum non inuento, dolore exanimatur. Autor Oppianus in Alieuticis. Quod repetit Gulielmus Rondeletius in Lib. 14. de Piscibus Cap. 5. Cuius & illud simile videtur apud Conradum, qua de vipera scripserat. Coluber, ut est apud Hieronymum, bibiturus venenum prius euomit, ne ipsum suum hauriat cum aqua. Cum proximum est ut vipera complexu venereo iungatur cum Muræna, venenum euomitione reiicit atque expellit, ut blandus decorusque sponsus videatur: postea edito sibilo (tanquam Hymenæo quodam ante nuptias misso) sponsā appellat; atque ubi mutuam Veneris libidinem inter se expleuerunt, hæc quidem ad mare regreditur, illa vero resorpto veneno & recollecto ad domesticam sedē reuertitur: Aelianus & Oppianus Lib.

Ali-

Alieuticon, & Conciliator Lib. de Venenis Cap. 2. Ego vero quæ cómenta, inquam, & quę anilia deblaterē nugaméta, bestias terrestres ad marinas adire, sibilo vocare, venenū reuomere, vomitum resumere? atque alia huiusmodi, quę sunt intelligentiū, confingere. Mecum autem consentit Andreas autor ab Athenæo citatus, in Lib. 7. Locus autem fabulæ datus mira Myri maris cum serpentibus terrestribus similitudine. Ita Rondelet. De Pisc. Lib. 14 Cap. 5.

De Catulis viperam in partu dilacerantibus.

Catulos viperę iam maturos ad exitū, fœtus natura tacite instigante, claustra, quibus continebantur, vi dissrumpere, ac matrem disrupto ample ventre, patris necem ultos occidere. Quod Herodotus in Thalia & Nicander cecinit in Theriacis. Simile autem est apud Aegyptios professos apud Horum Apollinem in Niliacis, & Pierium Valerianum in Hieroglyphicis catulis exedi parentis uterum, ita ut illa intermoriatur, quod Theophrastus Eresius, Nicander, Horus, Apollo, Lucanus, Plinius, Aelianus, Plutarchus, Apuleius, Augustinus, Hieronymus, Basilius, Epiphanius, Euthymius, Athanasius, Isidorus, Leonicus, Cælius Rhodiginus, Raphael Volaterranus, Iulius Camers, & Simon Maiolus & innumerus scriptitantium ordo confirmauere. Non abibit autem silentio pressus Symposius antiquus ęnigmatum scriptor, cuius verba de vipera sunt hæc:

Non possum nasci si non occidero matrem.
Occidi matrem: sed me manet exitus idem.
Id mea mors patitur; quod iam mea fecit origo.

De his qui facinus hoc inficiati fuere.

Hactenus recensuimus absurditates eorum, qui marem à fœmina in coitu, & fœminā à fœtibus in partu perimi senserunt: nunc ad alios veniemus, qui utrumque negarunt, & quorum sententia non tantum veri similior, sed & usu & experimento probata est. Primus Apollonius Thianæus apud Philostratum. *Neque assentior*, inquit, *imprudenti eorum sermoni, qui dicunt Viperarum filios absque matre nasci*. Neque enim hoc natura patitur, neque

eum probat experientia. Deinde M. Albertus Lib. hist. anim. 25. Quin vero primò omnium Aristotelis si recte percipiantur verba, quæ sunt Lib. 5. hist. anim. cap. 34. descripta. Cuius nostræ sententiæ sunt Pierius Valerianus, I. Cæs. Scaliger in Comm. 2. de hist. animal. Arist. cap. 18. Carolus Roletus, & A. Lacuna in Dioscoridem, qui Lacuna certiores nos fecit Romæ in ædibus Gilberti Medici apprime docti visas abse viperas plures, cæterarum animantium more, coire, parere feminas nullà illata per natos ventris noxa, & viperam viuentem educere natos suos.

Amatus vero Lusitanus Centuria secunda Curat. 79. Philosophos ait & Medicos in hac re huc usque errasse, qui per os viperam concipere & eius viscera in partu à catulis arrodi contendebant, manifestius est, quã à me in hoc loco dici possit. Qui idem vir Obseruatione Prima Cent. 1. confirmauit & Lib. 1. in Dioscor. addidit concepta verba hæc: *Vidimus nos, & plures alii experientia comprobarunt: viperas prægnantes pyxidibus inclusas parere, quæ inde ex partu nec mortuæ nec visceribus perforatæ manserunt, immo potius illæsæ, quæ ut prius in dies multos perdurarunt* Eandem ad unguem experientiam sibi compertam comprobauit, & plurima parte Ferdinandus Imperatus senex venerandus noster in Lib. Histor. natur. sermone de Viperis proprio. Franciscus Ferrandius de Cordoua Didascaliæ cap. x. testatus est à Collegii Romani Societatis Iesu Patribus experimenti gratia conclusam in vitreo vase prægnantem viperam fœtum edidisse sine ullo alui violatu: fœtus autem tantisper ibidem fouisse, dum iisdẽ conseruatoribus fuerat visum. Quã eandem obseruationem sibi factam testatur Cornelius à Lapide in Matthęum. Ita quidem nostri iuniores Physici Theologique. Verum hanc veritatem multo prius deprehenderunt, & Theophrastus, & Aelianus, qui scripsit hæc: *Viperæ catulos, parentis uterum non excedere, neque conficere, neque sane, (ut equidem ludens di-*

cam

eam) foribus effractis obstructum exitum perrumpere, sed feminæ uterum angustiis compulsum non amplius reniti posse, sed disrumpi. Cuius sententia ita rem habere ad veritatem mihi persuadet: siquidem & marinæ acus, quia tenues sunt & haudquaquam sinuosam, & capacem aluum habent, idcirco similiter a suis fœtibus afficiuntur, ut iam ante scripsi. Interim vero Herodotum rogo, ne mihi succenseat, si ea, quæ super viperæ partu ipse affert, ego fabulosa censeam. Hæc ille. Verum quid Aristoteles sensit? Hunc plerique crediderunt cum Herodoto concordare: haud tamen Nicolaus Leonicenus, qui censuit interpretes aberrasse omnes, qui pro inuolucris & membranis catulorum uterum matris intellexerunt abrumpi. Legito in hanc rem Leonicenum.

Quũ vipera ex libidinis voluptate in rabiẽ versa caput maris ore receptum præcidit, quod Isid. scriptũ reliquit, quæso bonos iudices quæ libido, aut quæ voluptas admittenti per os semen maris? quando per uteri tentiginem confricatam non, per os gustui esculentorum dicatum sensurum est animal veneream voluptatem. Quod aperta autem falsitas hæc sit, consentit mecum Amatus Lusitanus Cent. 2. & Comm. in Dioscoridem; & hoc viro longe potior Aelianus.

Quod Aristoteles viperis maribus testes nullos fecerit, credo traditum ea ratione, ac iudicio, quod animantium expedatorum cætera omnia testibus sint fraudata. Verum tamen binos hinc atque hinc esse sua dissectionis fide testificatus est Angelus Abbatius, atque Vlysses Aldrouandus cum testibus à se citatis.

Fungos, circa quos vipera cubauit, funestos falsũ Nicandro. Contra enim est; quod neq; venenũ Aspidum potum letiferum est; neque carnes animantium, ab eo demorsarum, ut perhibet: Plinius: quo minus caueamus culta serpentium. Preterea venenum non afflat vipera, ni tamen Aspis sit tertio loco per Aldrouandum descripta, vel Pthias quæ nimirum afflatu fœdo quicunque occurrerint homines deiicit mortuos. Harum enim sputum

tum & odore interficit, Auicenna referente; quod viperæ genus per κατάχενσιν dictum, vel quod Pthiadem intellexerit Pausanias, interpretor Lib. IX cap. X. narrans hominem quendam, qui feram anguem terrore fugiens arborem conscenderat, à vipera inferne afflante peremptum. Quam item historiam & Hier. Cardanus Lib. 9. de Subtilit. recitauit. Id quoque intellexit Cælius in Lib. X. cap. 35. cum ait, in Phœnicia compertum vel halitu viperæ truculentioris hominem pernecari. Sunt & ex hoc genere, de quibus Horatius Lib. II. Satyr. IIX.

Vt nihil omnino gustaremus, velut illis
Canidia afflasset peior serpentibus Afris.

Sic Columella: Cauendumque est ne à serpentibus afflentur, quarum odor tam pestilens est, ut interimat uniuersos.

Ad hunc modum vides & morsu & afflatu cum veneno noceant duplices angues, ab afflantibus quidē inſici fungos, à vipera vero quæ virus non afflat, nisi perperam dicta sit, haud venenari fungos.

Huic narrationi similis & illa est, quam exposuit Ant. Mizal. in calce Catalogi primi Symp. & Antip. per hęc: *Caput quidem viperæ dissecant Scythæ inter aures ad eximendū lapillum, quem aiunt ab ea deuorari territa.* Sic Plinius, quem virum mirum quidem foret non aduertisse lapillum hunc ex auriculæ interioris ossibus unum esse: ni tamen Anatomes Zootomesque imperitia Romanis omnibus professoribus communis suaderet quoquo pacto excusandum. Sunt, & qui de hydri lapillo prædicant non tam credenda, quam admiranda. Verum probo iudicium Conradi Tigurini qui Lib. de Serpentib. qua de Hydro, & cæteris hoc genus ait: *Ego serpentes huiusmodi reperiri, aut omnino in ullis serpentibus lapides, antequam grauior aliquis & occulatus id referat, non asseram facile.*

Gesn. 19. B. F. & C. de dipsade.

Ad quas fabulosas omnes narrationes obrepentem

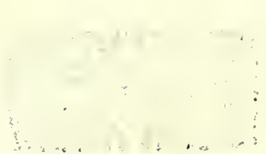
re-

repellere non possum unam de ἀγνρατία, quę sale sensuque condita suo cæteris aliis finem quasi fabulandi præstruat, moueatq; subrisum. quæ fuit, scilicet à Cœlio Rhodigino relata ex Sophocle, Nicandro, Aeliano, in hunc modum. Contenderunt quandoque homines à Diis iuuentam. Iuppiter contribuit, uti nec unquam senescerent, Voti compotes asello gestandam imposuerunt, At is sitiens vehementius, quum aquas comperisset, iam iamque adlubesceret, loci adseruator serpens inhibuit: nec permissurum se prius asseuerauit, quam onus sibi foret condonatum: quod & asellus nimis arescens facile concessit. Quo argumento senectutem abiicit serpens, & senio conficiuntur homines. Illi tamen aselli agglutinata est sitis, quam & morsu læsis iniicit.

Hæ quidem de plurimis paucæ sunt hic adnotatæ falsę de Viperis narrationes, & opiniones. Ita vero explicata Viperę species, naturaque esto: nescio verius an implicata, utcumque tamen leuiter aperuisse libuit rē intelligentibus, qui & de suo queant addere nobiliora. Porro scripsimus omnia per primos occursus illapsa. Scriptionem enim hanc volens molensq; festinatui pręcipitatam verius quam consummatam. Neque immaturam abortus modo editionem veritus sum; plus sollicitus, ne multa, quæ palam feceram, alii pręuenientes mihi pręripperent, sibique arrogarent. Quod factu non insolens hac nostra ætate visum est.

M. AV-

M. AVRELII SEVERINI VIPERÆ PYTHIÆ PARS SECVNDA, QVÆ EST DE EIVSDEM VENENO.

DE PARTIBVS VIPERAE PRAESENTIS VENENI SVSPECTIS. CAP. I.

X vipera quidem animante plus inuiso, quam malo, aliæ sunt partes quæ vim veneni clarius participant, aliæ, quę virosæ quidem facultatis suspicionem exhibent, eiusdem vero vim vere non habent. De utrisque dicendum est: prius autem de his, quæ intaminatiores videntur. Hæ sunt, caput, venæ de felle ad vesiculas dentium deductæ, fel ipsum, lingua, huius vesicula, cauda, spina, corpus denique uniuersum. Explicaturi singulas à Capite ordiamur. Hoc Baldus Angelus cap. 4. pestiferum dixit; aliàs, in quo venenum actu consistit cap. 3. & 6.; aliàs ex Galeni verbis Lib. de Theriaca ad Pisonem cap. 9. descripsit, quod inter alias feras perniciosissimam facultatem habet veneni conficiendi, ut seminis vasa conuoluta, la- *Caput viperæ venenatum Abbatio.*

ctis ubera muliebria, eodem cap. 6; aliàs, quod venenū possideat, & contineat cap. 7. Verum hoc quodcumque dixit, aperte falsum est. Iniectum enim id in stomachū pulli gallinacei noxæ nihil eidem intulit. Hoc natura doctus cognouit Ichneumon, qui forte cum aspide pugnans huius quidem dentes minaces exhorret, morsus mortiferos detestatur: verum haud dubitat, ore raptū inimico præscindere caput: quod Nicander docuit in Theriacis, huius monumenti stabilibus testimoniis, nedum id deleterium non professus, sed professus plane alexiterium, quum pro antidoto vorandum præcepit. Sic falsum aperte deprehenditur iudicium Angeli Baldi, qui cap. 6. testatus est letiferum præmonstrato per Nicandrum experimento, qui cecinit:

Experimentū ostendens Abbatium alurinatum.

Profuit in schedio caput exitialis echidnæ
Limphati datum stillis immanis Iacchi.

Qua propter admiratio nulla sit, quod circulatores sæpe viperarum viuarum capita dentibus attriuerint sine ulla veneni noxa. Quod se vidisse perhibuit Andreas Cæsalpinus in lib. 3. Artis med. cap. 6. ac prius in Lib. de Venenis cap. v. quo quæsitum est, an nutrimento venena possint esse. At nedum caput nullo veneno refutandum est; sed neque etiam lingua, quam veneni expertem Gregorius Macer, & Conradus Tigurinus nil hæsitantes affirmauere. Quamquam autem virulenta miris modis apparuerit lingua, tum D. Iobo, tum Plinio, quorum alias verba recitaui: tamen factum id est confusione serpentium aliorum, quibus finiens in aculeum acutum lingua, atque prædura non est, quòd ferire nequeat. Ex his est Scorsonus Hispanicus, & Catalaunensis; cuius inquit Nicolaus Monardes lingua atra & acuta percutit, ut aculeus scorpionis. Ex his etiam est Amodites, cuius cum caudam fissam, & superne descissam descripserit Aetius, hanc nulli cuiquam angui talem assignauit. Est & ex hoc ordine Iaculum, siue Acontias, cuius ex Galeno Lib. de Theriaca cap. 8. linguam

De Lingua.

Scorsoni serpentis lingua atra & acuta.

Lingua Iaculi serpentis etiā percussoria.

guam acutam, ac prẹduram interpretatur idem Cæsalpinus. Est & Draco lingua acuta sagittellæ cuiusdā modo, qualem delinearunt & Conradus Tigurinus, & Vlysses Bononiensis de Draconibus sermone. Colubri, quorum lingua, & mordens, & virulenta dicta est in sacra pagina per hæc: *Coluber transeuntibus insidiatur & mordens lingua venenum infundit.* Ex quo potissimum loco Colubri nomine pro serpente generatim sumpto, cognoscere licet, solemnem sacris oraculis fuisse morē, ut lingua anguina perpetuo dictitata fuerit venenosa. An fortasse, quod circumsepta sit dentibus, & madeat saliua partibus utrisque venenosis, vel propterea fortasse, quod, quemadmodū sibi persuasit Hieronym. Mercurialis, vesicula linguæ subiecta, huic subinde culpam imponit, quæ sui ipsius est propria. Sed illud tamen haud veniet in mentem mihi, qui contemplatus sim surculo sic resoluto, qualis existit lingua, nullum esse locum in quo recondatur vesicula. Hæc igitur imaginatione mera concepta videtur, ac sub lingua vere non extat. Ita audax est humana leuitas ad aliquid effingēdum, appingens anguibus venenosam linguam, quæ veneni nullius est ferme suspecta; quinimo salutaris in plerisque corporis vitiis eximendis teterrimis, & contagiosis, comperta est, si famæ credimus, & Clarissimo Viro Athanasio Kirchero, qui Artis Magneticæ part. 7. c. 4. §. 11. specum mirabilem descripsit agri Romani serpentium appellatum, in quod asylum sanitatis recuperandæ fiducia delati frequenter ægroti propemodum confecti lepra, & Elephantiasi, nec non abditis aliis plerisq; corporis malis, linctoribus per somnum numerosis undique serpentibus restituuntur. Eandem ad unguē ideam specus Tusci ad oppidum Del Sasso, linctorumq; inibi serpentiū narrauit in Lib. de Naturæ Artisq; Miracelis Petrus Seruius Academiæ Romanæ Mercurius. Hactenus de Lingua, sub qua subditus Ventriculus, an veneni condus promusue sit, non ambigisse videtur

Linctores medici Serpentes.

Olaus Magnus, qui certum relinquitur, ait, serpentes euomere virus exitiale multiplici colore destinctum. Quam etiam opinionem ego Seuerinus audiui & ex Archiatro Mario Schipano Naturæ vestigatore grauissimo: quod ego iudicium promtissimè concesserim de his serpentibus, que venenum afflant: de quo genere Phthias est species Aspidis una.

De Linguæ serpentinæ usu isquisitio.

Hactenus Linguæ contumeliam detersimus veneni; cæterum expurgatæ iam usum enarremus par est. Qui præter communem omnium opinionem abditus, & ad hanc diē inauditus est. Aristotels enim prius de ipsa pronunciauit hæc: *Ad saporum gustatum serpentes, & lacerti linguam habent longam, & bifidam, atq; ita longam serpentes, ut ex paruo longe protrahi possit. Bifida & parte extrema capillamenti tenuitate est, propter suæ naturæ cupediā. Duplex enim voluptas iis capitur, quasi duplicē sensum gustandi habeāt*. Hęc Arist. Deinde Plinius: lingua tenuissima serpentibus est & trisulca: bisulca potius secundum Aristotelem, vibrans, atri coloris, & exilis, & si extrahas prælonga. Ex quibus utriusq; magistri verbis tum formam didicisti linguæ, tū usum qui est ad gustatū Aristoteli. Aduersus quā opinionem est, quod nunc etiā dubitare queas & obiectare. Primum serpentium lingua præter morem omnium animantium condita est; diuersa, inquā, tum exortu, tum connexu. Nempe cum aliis enascatur, coeatque cum osse hyoide, communique cum ventriculo obducatur tunica, anguina hæc ex fistula spiritus extrema producitur, & unitatem recipit. Quæ fistula terminos faucium egressa, atque ad os usque delapsa linguā habet, inferiore vero sui parte foramen, quod pharynx est. Quoniam igitur lingua cum arteriās spiritali compacta est, ad spiritum maxima & præcipua sui parte vidétur pertinere. Dixi autem præcipua sui parte. Nam non dubito seruirę linguam præter hæc deducendis ad paristhmia stomachi alimentis, ac secundario liguritioni subseruire. Cæterum autem si soli Ciborum gustui cōparatum

A forma.

A connexu.

paratum eſt linguæ miniſterium, quid adeo vibratilis eſt uſu tanto? Quid tam ultro citroque volubiliter agitatur? Vt nullum animal tanta celeritate linguã exerceat, quod aduertit Iſidorus. Tanta, inquam, pernicitate, ut lingua triplex inculcata videatur. Quare tres linguas attribuit Draconi Nicander in Theriacis. Quoniam autem eſt continua pharyngi lingua, mirum eſt, ut eſculenta, quæ lingua diſcretura eſt, non obturent arteriam ſpiritalem, unde animal ſtranguletur. Præterea lingua omnis, quæ ſentiendis ſaporibus dicata eſt, mollior & ſpongiæ inſtar antroſa deſideratur. At talis ea verè non eſt, verum omnino durior et ſolidior, quam ut ſaporum diiudicandorum uſibus ſeruiat. Adde, quod teres ac rotunda, quam formam quodcunque guſtabile præterfluit, præſertim, quod tenuiſſima, ſicut ait Plinius, eſt eadem; neq; ullum animantium partem hanc nactum eſt, præterquam teneriorem & rariorem & intra dentium ſepta conſertam: quibus hæc oppoſitas conditiones habet, ſapores expertura. Ad hęc, quid tam extremo ex ore vagari debeat exerta lingua guſtatrix, & Gręce dicta λιχμητής, quæ guſtabilia debet ore interiore venari? Quid quod uſus guſtandi rariuſculus eſt ſerpentibus, qui & alimentis abſtinent diu ſolo elati, humi ſub cauernis trientem & amplius anni tranſigunt. Vnde quæ tanta amplexandorum ſaporum cupedia ſit anguibus aut inedia, aut parcè, ſicut aliàs oſtendi, viuentibus. Quod vero anguium rarior item, ac leuior cibatus multa declarant ex grauiſſimis & ſolidiſſimis maiorum oraculis depromta: *Onagri ſteterunt in excelſis, attraxerunt ventos, tanquam dracones.* Hæc Hieremiæ 14. & cæt. quæ ſequuntur. Sic draconis manſio frequens eſt in ſpeluncis propter æſtum naturalem ſui corporis, & propter accidentalem alterum ſolis, qui maximus eſt in partibus Orientis. quæ priſcus adnotauit autor Lib. de Rerum natura. Non ſolum autem ad viuendi neceſſitatem aëris exſuctu, ſed etiam ad venandas

A differentiis.

A repugnantibus.

A loco.

A tempore.

A pronunciatis.

Anguibus & draconibus aer alimenti uſu.

nandas escas utuntur commemorati proxime dracones, qui perinde sūt rostro minore & productioribus fistulis, per quas spiritum trahunt & linguam exserunt. Isidorus, ac Solinus. Sic dracones attractas spiritu volucres integras atq; alia animantia degluriunt. Serpentibus Bithynis ea vis est spiritus, ut aues quamvis alte ac perniciter volantes absorbeant. Mela, Plinius, Megasthenes: qui viri dracones alias diu cibis abstinere narrarunt. Iā igitur lingua discors & lōginqua sit ā frugis experiundæ deliciis; & satis accomodata deprehenditur spiritus officiis. Et quoniam presertim incommoda nulla per nostram, absurda multa per aliam, opinionem incurrant; apparet liquido, quod officii censenda lingua sit spiritalis, non autem alimenti discretrix sit peculiaris. Deinde in Occidentalis Indiæ Insula Hispaniola Hiuana vocata serpentes quadrupedes gulæ non indulgent, sed ad longos inediam patiuntur dies, apud Ioannem Ionstonum Taumatograph. Quadrupedū Cap 33. Sed quid extranea & longinqua sector? Marsorum omnium cōstans est testimonium serpentibus viperisque toleranter atque æquo animo ferri famem, si quando paulum illis aquæ potandum præbeatur. Quid autem autores nominaui Marsos, quando Plinius, & ipse etiam Arist. perhibuerunt inopiam cibi potusque dracones, serpentes, ac venenata pleraque ferre sine grauiore incommodo, modo libero cælo fruantur.

Adestinatis.

Volucres draco per fistulam absorbent.

Ab antecedentibus.

Fames anguibus durata.

Aqua restauratrix.

Quibus hominum obseruatis consensit & Ioannes Bellonius, qui perhibuit etiam in menses hisce bestiolis inediam sustineri, si modicum his aquæ sæpiculè concedatur. Viperę vero & serpentium matri popularibus appellatę vitam anno prorogari præcisa quacunque victus usura certos nos fecit Nicolaus Eusebius Nierembergius in Naturali historia peregrina. Esse vero captiuis anguibus aliquam aëris unici pasturam suademur ab ab eo, quod pulsatum hunc lingua tricuspide frequenter adlambūt. Adlambentes autem omnes aerē vitalem ser-

Aqua usus.

Ab Actibus.

ſerpentes vix ullo cibo contentos obſeruaueris, ubi curioſe volueris, facillime. λειχμῶντες, linguis nigris lambentes, reliqua omni ſpira in ſolo terræ relicta caput alleuantes. Aelianus Lib. 17. Cap. 5. Hiſtor. Animal. Irritata, inquit Scaliger, linguam biſulcam vibrat, rictumque lambit, id eſt ſi rectius dicere velit rictum lambere videtur. Neque enim hunc vibrando attingit. Quin eodem obſeruatore Scaligero Papinius item in Sexto videtur id attigiſſe, cum ait de ſerpente canens: *Aer lambitrice lingua collectus.*

Incertuſque ſui: liquidum nunc aera lambit.

Sed & ſerpentes vento victitare vulgatũ; & vetus apud noſtros Calabros eſt adagium. Has ob omnes rationes dubitabilis & aſſertionis ſuſpectæ videtur illud Philoſophi placitũ, quod ad delibandi ſit uſus lingua deſtinata. Certius ergo ſit cenſere, ſpiritus uſibus creatum illud flagelli genus, quam ad incongruum eſcarum experimentum.

Sed de Linguæ Viperinæ perculſu ſi quam nouam conceperim aduerſionem, in commune proferre non dubitabo. Sunt anguis productiſſimo corpori productiſſima pariter uniuerſa viſcera. Quapropter, & pulmo in longum productus reſpondet eadem formæ neceſſitate; qui non bifidus, aut multifidus eſt, verum in oblongum ſacculum extentus: proinde & plurimum aëris intro conuehat, & conuerrat neceſſum eſt. Hac opinor cauſa natura ſagax & exſertam ordinauit huic beſtiolæ tracheiam, & corneam huic coagmentauit, & flagelliferam ideſt bifidam, linguam; exſertam inquam ut attrahendo flamini paratior, corneam vero, ut ſolidior perſiſteret, ictibus bifidam, ut undique percelleret aërem, & inuerteret. Exaggerat hanc multifariam aeris alliciẽdi neceſſitatem, quod in recto pulmonis tractu, & laborioſis ergaſtuli tenuiſſimi reptatibus, ſolliciti ferçæ collecti ſpiritus, & aeris facile fit diſpendium: quod anguis ea ratione reponit interdum, & potiſſime concitatus. Has ob cauſas natura iuſta tantam incommoditatem

tem redimens à minori parauit commodatissima spirabula, quæ tam exculta, tam singulariter affabrefacta cũ sint, Dædaleam, & Archimedæam, immo diuinam cõditricis facultatis artem excellenter aduerto fore totis sensibus examinandam, & admirandam, & cum Galeno collaudans hecatombis, & sacris Eleusiniis adoro.

Tale alioquin efformamentum & fabrefactum ad unguem instrumentum lingua videtur, quale aerem verberare flagello queat, & cordis ariditatem recreare atque humectare. Obseruaris autem, quo magis ample aeris usura fraudata fuerit serpens; eo amplius, cum aperto Ioue liberius uti licuerit, eumdem allicere lambitu linguæ, atque ad pulmones conuectare. Egebit autem eo maxime spiritu siue captiuitatis longæ causa, siue æstuantis cæli occasione, siue per iram, perque alias aut animi aut corporis accensiones. Hoc autem aeris attractu crebro, credo fieri, ut sine quopiam alimento diu se sustineant in vita serpentes spõgioso pulmone donati. Non ignoro longa disputatione monstratum à Simone Portio, nullum esse aeris alimentum. Vniuersa autem argumentatio ac dissertatio, qua contendit aere animalia haud nutriri, diluitur hac una occursatione ac responsione; quod aeris alibilis portio satis est, ut calorem natiuum defectu pabuli abeuntem, quaqua esca distineat & attemperet. Est autem eiusmodi esca tam modica tamque leuis, quam spiritalis. Quippe serpentes, quemadmodũ obseruauere pleriq; nostrates, ex plumosis auibus, & ranis, quas integras deuorauerint, & corticosis ouis, accepta dumtaxat tenuissima substãtia, reliquum corpus cassum & quasi fulgure exhaustũ & absorptum ore reddunt. Verum quantus serpentibus aeris sit usus, ex his disce, quæ prodidit Hieremiæ interpres Cap. 14. apud Conradum, qua de dracone dicens per calorem internum coguntur ventum haurire, ut temperent interiorem æstum quo uruntur. Sic igitur, quia multa persuadent anatomes vitalis esse Viperis

Simonis Portii contradictio.

Aestus interior serpentũ.

per

plectrum linguam ; plurima dissuadent vero institutam palpandis escarum deliciis , eamdem hanc nos præcordiorum ministerio , & aeris usuræ comparatam non dubitabimus . Verum de linguæ sic formatæ consilio stylum exercitabimus ad hunc modum.

Quum autem de linguæ forma & qualitate disquisiuimus, & de sibilo par est ut sermonem compleamus. Ad quod problema resoluendum statuo primum & memoro meo lectori, viperæ pulmonem esse prolixum & fistulæ modo cauum; mollem addidit Mich. Ephesius in Cōm. de Respiratione Pag. 39. Reticulatis vero fibrulis contextus graphice videtur. Cauitas quidem aeri recipiendo continendoque parata est; mollities, ad se coaptandum & motum felicius assequendum, ad quem & fibræ comparatæ fuere. Per fistulam autem ubi sufflando perpulsus & ad pharyngem allisus irruit spiritus; quid reliquum est, præterquam ut sibilus audiatur.

Sibilus ut fit angui.

Quod linguę fauces subditæ, ac spiritus viæ venenosā vim exspirent, non ambegisse videtur Olaus Magnus; qui, certum relinquitur, ait, serpentes euomere virus exitiale multiplici colore distinctum. Quam etiam opinionem ego Seuerinus audiui ex Archiatro Mario Schiphano. Quod ego tamen iudicium promptissime concesserim de his serpentibus, quæ venenum efflant, de quo genere Phtias est, species aspidis una.

His iam de Idea viperinæ linguæ prolusis, pergimus ad alias partes visendas, quam venenatam vim includere suspicio sit.

De cauda disquisitio, an virulenta.

Verum, quid de cauda, in qua venenum habere serpentes, quod inde ad os deriuet in vesicam quandam, cuius teneritudo per morsum disrupta depleatur; mox vero repleatur, ut de aspide retulit Aelianus, & de vipera Plinius. Quo similiter facit, quod antiquitus omnes Medici Theriaces apparatores caudam viperæ præcidere consueuerunt. Equidē incertus sum, an Poetices lenocinio, an etiam inexperientia. Porro magnus Andromachus in posteriore poëmatis parte venenatas & capitis & caudæ summitates, apertum fecit hoc disticho:

Infert nam sæuos hinc atque hinc vipera luctus
Et squamis caudæ dira venena tegit.

Sic

Sic quidem ille apud Gal. Lib. de Ther. ad Pisonem Cap. 7. In quem ipsum Librum Scholion meditatus Ioannes Iuuenis viperæ caudam veneni seruatricem voluit, et in caput amandatricem, ut quæ per frequentes circumactus atque contortus huc virulentæ materiæ de toto corpore translatum queat aduocare. Occasio autem, & ansa credendi data fortassis est, à lectis duobus Nicandri versiculis, quibus feminæ diritate mari præposita, sic inquit:

Et plus gliscenti se cauda, & corpore voluit,
Vnde citatior, hac ictus mors occupat artus.

Vel etiam id Scholiastes traduxit ex Galeni verbis ibidem descriptis, quæ sunt: *Nam frequenter cum moueantur, plurimum attrahunt, veluti & piscium caudæ ob assiduum motum magis nutriri dicuntur.* Ita noster Galenus, cuius fuit sensus: per lubricas caudæ viperinæ motiones attrahi quidem succi plurimum, verum haud veneni sanè. Indicio autem est, quod piscium caudam in comparationem acciuit alimenti tractricem. Itaque quod corporis attrahatur ad caudam agitatione continenti venenum, Iuuenis non viri ætate maturi Neapolitani nostri pace fuit commentum. Cæterum quod ad Plinii pronunciatum, hoc nos perparum mouebit, ut quod eidem ad vulgi sensum videtur effutitum: autopsia vero anatomica nec nititur, neque experientia. Verum experientia docet in viperæ cauda nil veneni subesse. Facile autem aduersa opinio subiit in mentem Plinio, qui de cauda meatum in gingiuarum vesiculas deriuauit. Quod & plerique sibi eadem leuitate persuasere: quemadmodũ nõ Hippocrates quidem magnus, verum huic suppositus autor in Lib. de Ossibus ad iram in corde accendendam cholidochum deductorem ad cor extare professus est contra bonam omnem obseruationem, quod nos in eo commentario demonstrauimus. Apparet autem inde Plinii multorumque vana credulitas, quod in cauda venenum stulte reponatur, nullo vel

usu, vel exitu, vel transcursu longo, vel sedis necessitate, vel commodo nullo.

Alutinatio quorundā hominū, qui credunt in cauda viperæ venenū seruari.

Hæc, quod attinet ad priores obiectationes. Cæterum quod antiqui Theriacopæi pæceperint caudam eximendam, id factum, tum quod ossea sit ipsa, carnisque nil exhibeat, ut idem Baldus confessus est Cap. 4., tum quod virosum referat halitum insuauibus oblita succis; verius autem dicam sordidioribus. Vngulam causatus est Amatus Lusitanus loco alias citato, & prior Cardanus. A quo, vel imprudens discrepat Scaliger in Comm. 2. de Animalibus caudam, dicens, viperæ præsectam: quod falsum est. Quid quod Galenus Lib. xi. Simpl. disertis verbis enunciauit, à ratione alienum sibi videri Viperis in Theriacam apparandis adimi caudam: *Nec enim*, inquit, *dicere liceat, quod id faciendum sit ob recrementa nutrimenti, tum liquida, tum sicca. Nam interfectis, aut excoriatis apertisque exempta interanea omnia abiicimus, ut sola sit carnium substantia reliqua, una cum arteriis venisque per ipsas inanitis: quarum minima moles est, ut ad totam carnem, ac ne apparens quidem, nisi quam multum diligenter & attentis oculis consideres.* Ita Pergamenus. Quo viro prior & Dioscorides, qui Lib. 2. Materiæ Medicæ, *Commentitium est*, ait, *certam utrinque portionem præcidi oportere viperis apparandis.* Superstitione, inquam ego Seuerinus, qua & anguillis coquendis caput & caudam amputant homines ab re cauti; nigra item vena, quæ per dorsum excurrit, abscissa; perinde ac si grauidæ veneno fuerint hæ partes, quod omni vanitate vanius equidem comperi sic, ut experimentum exponere putidum sit. Omnis autem virulentiæ suspicandæ data est ansa per communem cum venenatis anguibus formam, quæ nihilominus ad congrum, ophidium, murænam, myrum, in lampetras, & mustelas patet. Verum tamen & vulgus viperæ sorore vocata per se anguilla vesci exhorrent, quas Aristophanes in Pace meras mensarum lautitias appellauit, e-

Cauda viperæ angulosa.

κωπαΐδων ἀσπίδας

dula

dula Pollux delicatiſſima. Hanc igitur & Dioſcorides & Galenus obtruncandæ viperæ vanitatem arguerint. Mirandum autem eſt hic, Valetium virum alioqui iudicii probatioris vanis quibuſdam rationibus, quas in contradicentibus Galeni locis retulit, adhæſiſſe magis aut notho, aut ſuſpecto Galeni loco, quam genuino: quo tamen loco videtur, inquit, cauda abiicienda, quaſi profeſſus aliàs non è ſua ipſius ſententia, verum aliorum calculo pronunciato venenum cauda viperæ contineri. Quod & in Idea Theriacæ cap. 9 Flaminius Euolus, & Iacobus Ferrarius adnotauere. At vero prudentius Peletarius in Cõtradictione xx. maioris momẽti fecit Libri Simplicium locum. Prudentius hanc Galeni ſententiam ſequuti ſunt duo Bononienſium Athenarũ ætate noſtra Clariſſimi viri; Iulius, inquam, Claudinus in Lib. de Ingreſſu Med. ad Infirmos Sect. 6. & Hermeticæ pariter ac Dogmaticæ medicinæ ſcientiſſimus Petrus Poterius in Pharmacopœę Spagiricę Sect. 6. de Animantium extractis. Inter hæc non omittendum eſt iudicium corporis uniuerſi nulla parte pręfecti. Nimirum de trunco citra caput, & caudam viſceribus omnibus caſſo diſputaui longius in ſermone de Theriaca priuato. Sic, cum cauda caputque viperę nullo ſint infecta veneno, quemadmodum apparuit, quanta ſuperſtitio, quantaque vanitas illorum, qui ſollicite cauent, ut extremum utrumque ſimul ſemel amputentur, ea videlicet prouidẽtia, ne poſſit hinc venenũ ad alterum locũ tranſcurrere. Quid enim tranſcurrat, quod utrinque nuſpiã eſt? Nunc quambreuiſſime decernam de toto ipſo ergaſtulo ſerpentis, quod neque venenatum videtur indiciis non leuibus, neque paucis. Sed illud ex multis unũ eſt nimirum, & indubitabile; quod delibutum & commaceratum eo meracum vinum, quod ad eliciendas ſimplicium medicamentorum facultates, atque ad tincturas formales menſtruum Hermeticis profeſſoribus eſt ſummum, atque nedum quidem officit potanti; verum

Falſum Valetii iudiciũ.

Veſiculæ infectorii fluoris aſſertatrices.

etiam

etiam plerosque sanitati iam depositę restituit, vel ipso Galeno confirmāte citato loco Simplicis medicinę quo vana apparet Dioscoridis Lib.6 Mat. medicę & Hieron. Mercurialis, & aliorum asseclarum cautela, qui monuerunt, ne viperæ irrepant in cellaria sepositi vini: in quod vinum delapsæ viperæ liquoris huiusce sectatrices veneni noxam inuehant potanti.

Aeliani & Ambrosii Parei iudicium explosum.

Ostendi iam viuentis viperæ corpus secundum se veneni vitio vacare, multo autem amplius cadauer. Quare falsum deprehenditur, quod Aelianus, & Ambrosius Paræus affirmauere Vespas in viperas vita cassas aduolare, eo naturæ instigatu, ut quemadmodum Hercules (Aeliani verba sunt) Hydræ veneno iacula tinxit, sic bestiolæ venenum comparent exsugendo.

Sperma viperæ venenum non includit.

De corpore iā habes, de contentis aliquot mox dicā. Horū primū & dignissimū relatu se offert Sperma, quod multi quidē adhibebunt veneno, propterea quod venenosæ feræ sit elementum & materies ipsa. Habeat quippe semen oportet conditiones, præsertim proprias, quas animanti natura primum imposuit. Itemque habeat penes se radix necessum est, quæ ramis & caudici sunt indita per propriam naturā. Hic quidem imago rationis imposuerit his, qui rem non intimè discreuerint. Verum tamen experimento compertum est semen, & ouorum succum, qui serpentibus his est, haud veneni prauitatem includere, iniectis videlicet his in ventriculos innocentium ferarum exitii nil inferentis operatis.

De felle.

Post semē alter fellis humor expendendus est. Quē sic venenatū, immo veneni sedem, sibi persuasit Plinius, ut oculis impositū officiendi periculo nō vacare tradiderit. Cui tamen Autori contradixit Albertus, è iunioribus vero scriptoribus Santes Ardoynus in Lib. 14. de Venenis cap. 14. pag. Basiliensi 143. viperæ fel adeo venenosum esse ratus, ut, ni virtus homini adsit diuina, non euasurum incolumē dixerit, sequutus, ut credere par est Auicennam, qui inter venena scripsit & de felle viperę.

Ve-

Verum huius viri autoritas, & obseruatio suspecta est, hypothesi nil sibi constante. Primum quod amaritudine teterrimum liquorem nemo volens prudensq; sumserit præ alio quocumque similiter præstante veneno. Quod si dolo propinatum potauerit quispiam, acceptũ ore sustinuerit, aut non aduerterit amaritudinem teterrimam? Quod si dulcissima & hæc abunde multa remista fuerint, horum immensa atque intensa vis exilem veneni portiunculam dilutam, atque hebetatam dimitteret facile? Verum esto non hebetetur; tum quo minus obtusa fellis amaritudo intolerabilis, eo magis & infensi stomacho subuerso vim inferet ad subitum eiectatũ. Sic excussa veneni materia noxa nulla futura est; vel si futura ulla quæpiam, haud profecto venenosa, vel talis, aut tanta, ut ni virtus homini adsit Diuina, non euasurus sit hic sospes. Quam tantam calamitatem, nescio unde sibi confinxit Abbatius. Verum hanc fortasse confinxit, quod canibus voratum exitio fuerit Cap. 4. pag. 16. & Cap. 7 pag. 21. Deinde quod morsui viperæ alligatum remedio sit. Est autem, inquit, venenatum: quia simile sibi natura trahere comparatum est. Quod enunciatum tam mire placuit Autori suo, ut uniuersale fecerit, & ad venena omnia extenderit, inductione, quam eodem capite legeris, per plurimas animantes venenosas producta. Qua tamen hominis aut argumentatione, aut argumento minime persuaderi, vel nos, vel alios, qui nos audire volent, patiemur. Primum, quod ideo liberet, quia venenatum sit, consequutionis vim nõ admittimus. Potest enim similitudine iuuare, non ea quidem qua communicet venenum, sed qua conditiones materiales, quas nos alias explicauimus. Præterquam quod experimentum hoc fideliter est captãdum, neque semel capto fidendum, sed in longe plurimis plene iam exploratis acquiescendum Quin etiam, ut docuit nos Sanctorius Sãctorius L. 12. C. 6. vit. error Experientiæ firmamento paralogismũ cõmittit, licet ex infinitis

Peccata dissentis Abbatii.

nitis

nitis particularibus colligatur. Miserum autem hominẽ à vipera demorsum, qui totum huic sededat magnificæ soli curæ, spretis aliis omnibus, aut omissis remediis, quæ fidei fuerint integræ ac præiudicatę.

Experimentũ Abbatii male firmum.

Cæterum neque experimentum hominis approbo, quod proiectum canibus, ac voratum cum morte fuerit, licet & hoc professus itemque comprobarit Iulius Cæsar Claudinus Lib. de ingressu Medici ad infirmos sect. 6. Illud equidem certus affirmarim, quia certa obseruationis fide comperi, pulli gallinacei stomacho fel immissum nihil offecisse, quod longe debilius, atque exilius, quam canis animal est. Nam neque id me mouet, quod gallinaceo generi robustus ventriculus est adeo, ut lapillos conterat. Hæc enim ad dura collatio; illa vero ad venena est habitudo ventriculo; pręterquã quod & canis ipse ossa euincit solidissima. Adde quod suspectum, & improbabile bifariam suum experimentũ reddidit Abbatius, qui testatus est ipse tum per se, tum quod proiectum canes auide vorarint. Porro venena mera, & sincera natura doctæ non arripiunt animantes; præsertim vero canes, qui vi pollent odora, verbo Virgilii: tum etiam suspectum, quod alias occiderit canes fel viperinum, alias nil offẽderit, sua ipsius testificatione, potissimum vero diutine abstractum, atq; ut ipse dicit, siccum. His nostris ostensionibus, & his experimentis cadit Abbatius; cadunt & alii cum ipso omnes, itemque Cardanus, qui Lib. 2. de Venen. cap. 1. proposuerat nobis felle viperæ eadem effici, quæ Napello, immo & fel fortasse validius esse illo.

Experimentũ nostrum.

De Venis inferne ad caput ascendentibus.

Hactenus dixi de his, quæ communiter profitentibus Veneni compotes partes habentur. Cæterum, & venæ, quæ minimè quidem à modo commemorato felle, verũ à primis visceribus hepate scilicet & corde deductæ conscendunt ad caput alendum, & ad vesiculas dẽtium, ut isti putant, ex iis quæ doctissimus medicus exercitatissimusque dissector Io. Trullius Romanus de

hac

hac re in epiſtola Kal. Feb. cIↄIↄcxlv. ad me ſcripta confirmauit.

Diſſecui aliquos ſerpentes, ac colubros ex iis, qui æſtate præcedente capti fuerunt, & in iis inueni eadem vaſa ex corde in caput promanantia, quæ in viperis obſeruantur, quæque per uniuerſum corporis habitum diffunduntur. Bina videlicet ex utroque ventriculo oriuntur, quorum duo ſurſum ad caput tendunt, duo deorſum ad caudam, ſingulis particulis ramulos quoſdam impartientia. Quæ ſurſum tendunt, ubi collum pertingunt, in minimos innumeroſque fere ſurculos diuiduntur, qui partim in mandibulas infernas, & partes eis inſeruientes, partim in ſupernas, in oculos, in dentes, in aures, in cerebrum, in eius membranas, in omnes tandem capitis particulas diffunduntur: unde videre eſt quantum decepti fuerint ii, qui venenum ex corde his vaſis immediate ad dentium veſiculas deferri, & ſic ex corde deſumi ſunt arbitrati. Eadem ferme arteriarum venarumque ſtructura eſt in anguillis, ut in viperis, & ſerpentibus reliquis, quemadmodũ repetitis diſſectionibus obſeruaui; & tamen Veneno prorſus caret. Quo circa ſanguine ad partium alimentum non veneno illa vaſa cenſeo eſſe referta; venenumque non in corde, ſed in capite confici, & in veſiculis dentes ambientibus, in ipſiſq; dentibus tanquam in promptuario aſſeruari. Cæterum hæ nec veneni culpã nouere, quandoquidem nec earumdem fontes veneni ſortem attigere. Quę res patet, quod illa viſcera per grauiſſimos viros & per celebratiſſimũ Hermetis aſſeclam Oſualdũ Crolliũ in Theriacam accipiuntur, in pulueris vero medicamẽtum, poſtquam furni calorem exacuerint, apparantur ab egregio Hermetis cultore Petro Poterio in ſua Spagirica Pharmacopœa, & ante hunc virum ab eximio Ioſepho Quercetano in ſuffitus exſiccata probantur. Quid autem plura, vel à Thebanis, quo tempore ſtabant eſitari conſuetum hepar autor eſt Diodorus Siculus Biblio-

bliothecæ Lib.9. Vnde & antiquitas vorandarum viperę carnium agnoſcitur. Iam autem de felle ſatis.

Longè antiquiſſimus vorandarum viperæ carniū et hepatis uſus.

Cæterū & oſſa ſpinę dorſi Viperarum veneni etiamnū ergò leguntur exploſa de medicamentis apud unū præciſe Nicandrum in Carmine de Theriacis, qua de illitis ad homines à morſu præſeruandos in hæc verba. Duos accipe ſerpentes: viperas intellige cum libidini indulgent. Sed hoc eſt ſub finem Veris. Præterea n edu læ cerui drachmas viginti, unguenti roſati vncias triginta ſex, Ol. oliuarum tantundem miſti cum ceræ nouem unciis: ſerpentes autem bulliant eouſque dum caro ab oſſibus ſeparetur: quæ auferre oportet, quia venenoſa ſunt.

Hoc Nicandri monitum accipi non poteſt ſine admiratione: tum quod in externo medicamine commiſta; tum quod abſolutè venenum fouere cenſitæ ſunt vertebræ viperinæ: tum quod ex Plinio in Lib. 7. cap. 2. recitauit Iul. Cæſar. Claudinus Bononienſis Profeſſor clarus, viperarum oſſa ſindone purpurea ſuſpenſa de ceruice; prǽterquam quod idem præſtant, quod iecur, contra vertiginem atque epilepſiam valent. Verum tamen ſi vera fateri licet, effutita hæc ex vulgato hominum iudicio ſe produnt, quando viperinus hic vertebrarum puluis inoffenſus quotidiano noſtrorum experimēto comprobatus eſt. Atque hactenus diiudicatæ partes viperæ ſunto, quæ plurimum inter omnes veneni ſuſpicionem abiecere, ſaliuę diſcuſſione in alium locum aptiorem ſeruata.

DE

DE PARTIBVS ORIS VIPERINI VENENO DELIBVTIS. Cap. II.

Eliquum est nunc ut de particulis aliis, quę iustiorem adsciscunt veneni contumeliam, edisseramus. Nicandro quidem totum os censitum est veneni receptaculum; seu quod morsui natura proximum ac inficiendo primum; seu quod ipsa post cerebrum est officina, ex qua prodeunt infectoria instrumenta; seu quod oris appellatione veniunt dentes, & horum tuniculæ, quorum altera pars condus est, altera vero promus veneni. Quod si laxius, quã palati fornice excurrat ad fauces oris notio; sic & latiore vocis usu licet & os veneni penum ordinare, potissimum in aspide. Quem venenum in multa copia per famem multiplici colore in gutture collectum in obuium hominem expuere scripsit Olaus magnus in sua Septentrionis historia.

Os Viperæ Nicandro quatenus potuerit veneni videri receptaculum.

Hæc de ore viperæ per Nicandri pronunciata. De Vesiculis mox agemus; si prius nomina vesicularum & tunicularum distinxerimus. Quod discrimen primos nos puto facturos. Plerique enim omnes bina vocabula cõfuderunt. Verum ego, quicquid alii crediderint, existimo tuniculas (quod & notio docet) proprias esse dentium maximorum: quales, ut mox audies, necessum est pacatis viperis esse contectos ambientibus amiculis recursoriis ad humani præputii modos, vaginulas Scaligero vocatas, pręcipuorum scilicet percussorum & fistulosorum dentium. Cæterum vero vesiculæ sunt; nõ tam quidem gingiuę laxamenta, quam interstitiorum, dentium euagamenta, ut autopsia demonstrat, & Ambrosii Parei adnotationes in Lib. xx. Cap. xvi, quarum usus tã incertus est, quam inuentu necessarius, ut cætera pernoscantur. Ex qua re nonnihil attigisse videtur Aelia-

De vesiculis gingiuarum.

„ nus,qui ſcripſit, Aſpidis dentes,quos maxime letiferos „ exiſtimaris, tenuiſſimis quibuſdam veluti tuniculis, aut „ membranis indui ac ſepiri, & cum aliquem aſpis mordicus inuadit membranulis inuerſis vel compreſſis humo„ rem venenoſum effundi, tum illas ad priſtinum locum „ redire, & uniri. Ita quidẽ Aelianus, & Gerardus Boumannus apud Conradum, qua de Vipera. Verum mihi diligenter rimato rem viſa eſt par conditio dentium iſtorum anguium, & felis unguicularum; quod habent cum Leonibus commune. Nimirum hæ recurrunt ultro citroque, prout neceſsitas exegerit euaginandi, vel recondendi.

Reciproca viperinorum dentium Tunicula, quales feliũ & leonum ungues.

Continetur & humor intra veſicam illã venenoſus, quem ſimul cum morſu immittit, ut & ſcorpius ex κέντρῳ ſuo, quod cauum eſſe creditur. Nam ſic antiquiſsimus Nicander:

Quatuor hinc iuxta maxillæ concaua dentes
Radices fixere ſuas, quas iuncta quibuſdam
Pelliculis tunica obducit, triste unde venenum
Effundit ſi forte ſuo ſe approximat hoſti.

Hæc ille. Ex quibus omnibus licet elicere nobis, veſiculas iſtas ad dentes proſtratas, & præfixas materiæ ſeruire venenoſæ partim excipiendę & continendæ, partim etiã dentibus ſuggerendę, partim deniq; ſi me nõ fallit Nicandri interpretatio ſaniei iã aggeſtæ tuendæ. Quibus priorũ dictatorum uſibus addo equidem & alterum ſecundarium, qui eſt, ut ne adunci dentes maximi vel minimè impediant, aut præuertant tranſmittendas eſcas, quæ facile cæteroquin adhærent his aduolutæ. Porro quaquaverſum hi toti longo & anguſto quaſi ſacculo vaginulaue Scaligero obducuntur. Præter quem uſum & alterum coniecto, qui eſt ut his pro animantis commodo claudi queant. Quemadmodum autem hic à natura quæſitum cautumq; eſt, ne dentes adunci quidquam incommodent, ſic alibi prouiſum, ac ſtudioſe curatum, ut iidem obuerſi ſeruiant offis altilibus retinendis,

Vſus tuniculorum quæ circa dentes.

dis. In aſpide, inquam, autore Plinio in Lib. XI. dentes in os vergentes ſunt, ne cibi excidant, nullum habentium adminiculum retinendi, &c.

Tuniculæ reſtant, quæ dolũ penitius ut fouerẽt, ſub ſe ipſis occulunt dentes, ut mirus aduertit Plinius Lib. 11. Cap. 37. nec facile ſunt aſpectabiles, ni dentes, ſeu mortuæ, ſeu viuenti beſtiolæ ſubtrahantur, qui in eis quaſi vaginulis reconduntur. Hæ lurido pallentique ſqualent colore, ſic humore tabifico madentes, ut agyrtæ ſubdoli, quum monſtrare volent antidoto ſua præſtanti triueneficæ noxæ tutiſſime occurri, priuſquã admorſuras in ſuos artus adhibeant viperas, his gingiuas, & veſiculas crebris ſcalpri pungentis ictibus exſaniant, ſic facientes, ut inquinamenti mali materia deponatur: qua iam exhauſta ſub impoſitum medicamentum innocuus ſuccedit morſus, non ſine vulgaris, & ſtupidæ plebeculæ plauſu. Sed de iſtorum dolis, & vaframentis eſt tibi Galenus in Piſoniano, eſt & Matthiolus in Dioſcoridis Lib. Secundo.

Hactenus de tutatricibus dentium valuis: tempus eſt iam pleraque de dentibus exponendi. Primum autem de numero maximorum, qui alioquin obſeruatione multorum inter mares & feminas ſcrutatorum incertus eſt & grauiter controuerſus. Nicander, Aetius, & quidã alii poſteriores. Hieron. inquam Mercurialis, & Vlyſſes Aldrouandus, qui ſunt hos ſequuti, binos eſſe caninos dentes crediderunt mari, quaternos femellæ. Sed contra videtur ſenſiſſe Paulus Aegineta & Haliabbas IIX. Theoricæ Cap. LXXI. qui totidem huic ut illi nobis ſuaſit. Iul. Cęſ. Scaliger in Comm. 2. de Anim. hiſtor. Cap. 18. omnibus confeſſum eſt, inquit, maris morſum intelligi ex veſtigio binorum dentium, feminæ ex pluribus: maris dentes acutiores, feminę latiores. Qui idem Scaliger ibidem, ait, viperę utriuſq; (maris & feminę) & bini dentes in inferiore mandibula caninis ſimiles membranula amicti. In quo quidem enunciato

Binos caninos mari quaternos femellæ dentes, opinio prima.

Totidem eſſe opinio ſecũda.

Scaligeri opinio de femellæ dentibus indefinita.

ciato duo ſunt animaduertenda. Et quod hęc aduerſus Nicandrũ & Aetium, atque aduerſus ea, quę nuper ex eodem hoc autore recitauit, contradictionem ſeruant apertam; & quod inferiori maxillæ dentes duos maximos imponit, quos debebat ſuperiori. Conſimilis ſuſpicor aberratio mentis, calami enim quid dicam? Pag. 241. *Aſpidis curui dentes*, ait, *inferiori mandibula quatuor, tunica ad radices obducti*. Quibus verbis demorſores dentes affingit inferiori, quos mandibulę debebat ſuperiori, contra quam Plinius Veronenſis in Lib. XI. nat. hiſt. Cap. 37. Audi verba; *Similes* (dentes) *aſpidi & ſerpentibus: ſed duo in ſupera parte dextra læuaq; longiſſimi, tenui fiſtula perforati, ut ſcorpionũ aculei venenum infundentes.* Sic & Belluacenſis, Aſpidi dentes ſupra modũ lõgos, quales extra os apro ſunt apparent, ait, quod nemo ſcribentium affirmauit. Veslingius etiam monuit, ſe in omnibus viperis in oſſe maxillę ſuperiori coniuncto, & propriis muſculis mobili, duos dentes falcatos, in utroque latere, magnitudine diuerſos reperiſſe.

Aſpidis dentes Scaligero.

Verum ad viperæ dentes quod attinet, controuerſa multum apud autores, ſed nondum ab ullo viro finita diſceptatio eſt de numero dentium maximorum ſeu mariũ ſeu femellarum. Porro cum Baldo Angelo, qui feminis quaternos & maribus binos morſores adſcripſit, conſentiens Franciſcus Leotius Collega meus vir in obſeruanda natura ſedulus, conſtanter affirmauit non ſemel mihi, ſe curioſe rimatum viperarum ora femellarum, in his binos ſemper percuſſores dentes, utrinque unum comperiſſe. Nicander autem unus, qui prę venenoſa fortaſſis offenſione dentes obſeruandos non obſeruauit, ſed alios exaudiuit narratores, facile falli atque alios fallere potuit, ideſt Galenũ, Aetium, Amatũ Luſitanum, Hieron. Mercurialem, & ſi qui ſunt alii, qui Nicandrũ ſequuti crediderunt maſculum viperarũ vigorem à natura duplicibus armamentis orbatum. Inter

De vipera dentibus controuerſia decernitur.

ter hos ego Paulum Aeginetam non nomino, qui disparitatem hanc dentium inter mares & feminas non agnouit.

Cæterum una quasi synopsi viperæ dentes à me sic distinguentur. I. Supernè femellis quidem unum esse eum, & quia sit aduncus resupinari cum momorderit. Aliqui tamen decidere eum rursusq; recrescere facilem de cussu. Verba sunt concepta Plinii Secundi. Conradus de Serpente generatim par. 2.

II. Alterutrimque usque quaterni. Viderat hoc rectè Auicenna qui Lib. 4. Fen. 6. Tract. 3. Cap. 32. egreditur, ait, ex loco duorũ dentium, aut plurium sanguis, usque quaterni.

III. Verum ex hoc toto numero duo sunt hostiles & percussores, immutabiles in æuum, ut qui summo sunt articulationis ac fistulæ artificio conformati.

IV. Cæterum nascuntur, & abiiciuntur quotannis, licet aliis bis anno renasci creditum Plinio.

V. Hi reconditi substernuntur à percussoribus.

VI. Quorum unus interdum surrectus cum percussore præcipuo offenditur obseruanti.

VII. Quorum aliquot exiliores ac perparum inflexi principio cum visantur, mox æuo suo procedente cum cæteris percussoribus obdurescunt, atque rigescunt plenius recurui.

IIX. Infernæ maxillæ ut nihil dentium, sic nihil ex his fit.

Ita quidem natura sagax ordinauit.

His de numero dentium priore tunica contectorum expositis, cæterũ enarranda fabrefactio dentis est maximi perpetuique, & in hoc exstruendo cõformandoque naturæ consilium plane subtile. Prius autem tum de numero, tum de varietate cunctorum est tradenda ratio. Quod igitur inculcarit eos vno loco dentes, id vel ad abundantem materiam referendum simplicem, vel ad hanc simul & ad expultricem facultatem, quæ veluti

ver

vernationem, & hanc quoque redundantem substantiā exserit, quā interim formatrix in dentis educit formam, præsertim quando vires & robur anguis in capite præualēt, piscibus pares: quales aduertit Cardanus in 7. de Rerum varietate. Et quando gliscit præpollens ad hāc armandam partem natura hic alias alucinata, quæ valentissimum & firmissimum præesse dentem non aduertit. Alia causa est, quod qui dentes inferiore mandibula defecerunt, ut in hac abundarint, par fuit.

Verum hîc dentis maximi fabricationē attingamus, qui & à me descriptus est in parte Tractationis nostræ secunda.

Hic autem expendetur aliud, quod est; dentes viperarum Leoninos multifariam ab aliis, qui sunt quadrupedis carniuoris, discrepare. Primum, quia sunt aliis hi simplices, viperis associati multis, quod dixi. Deinde, quod viperis & hoc genus superiorem occupant solummodo maxillā, propter capitis rostrique pressulam formam. Tertio distant collocatione. nam viperæ non exserti, atq; habitu tunicæ sunt obtecti, aliis vero bestiis contra. Præterea differunt adnexis. Etenim in aliis arcte complectentibus alueolis alte defixi sunt, & immoti: viperis vero contra opinionem omnem tortiles sunt & conuersiles. Nimirum exerti ad maleficiū pro voluntate mouentis, aiebat Scaliger Comm. 2. de Animal. Cap. 18. Verū hæc ego declaro. Scire licet maxillæ superioris genæ pusillulæ suffixum capitulum vix aspectabile dentis humilioris: quod tendine prætenui medio versatur; superne, atque inferne vel attollendus, vel deprimendus denticulus laxo quasi cardine, & ut Græci loquuntur, diarthrosi rotatilis est, quatenus ad ampliter apprehendendum nempe chelas cancri referunt; ad carnes ambitu mordicus conuellendas, efferatius lancinandas comparati, atque accōmodati comperiuntur. Quales, ut nimium excrescat viperæ scelus, nec aspidis dentes esse cognoscimus ex his, quæ pro-

Tortilis articulo dens maximus.

posuit

posuit nobis de eodem aspide Nicander, quæ sunt:

Quatuor huic intra maxillæ concaua dentes
Radices fixere suas.

Interea per eosdem denticulos cauitas parata triplex eructare nil moratur exsecrãdum illum Stygium humorem, qui per tortuosas plagulas dente perfossas perniciem inserit afflictatricem hominis miseri, cuius nos fabricæ imagunculam appicta tabula hîc exhibendam curauimus.

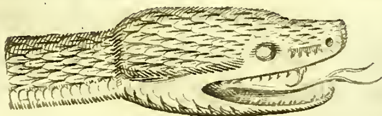

Figura dentis remorsoris repræsentatrix.

Cæterum non te celabo rationem, qua percussum obeunti viperę, sub hoc actu reserentur occlusę lancinatus opifices particulæ. Quoniam enim expositus capitulati bifariam dentis articulus est, atque humiliori capitulo lacertulus tenuis foras attrahendo vibrandoque denticulo destinatus, qui dens per musculum superne disploditur, attrahendus ut arbitror infernæ mandibulæ distentione violenta. Itaque dum os ample hiat concitatæ viperæ per irę furorem & dens nudatur & simul vibratur venenum.

Sed de dentiũ opificio maximo aliàs operis parte Secũda, qua de veneni ratione complura: nunc de minoribus enarrabo. Dentibus quidem atterendarum offarum solidiorum, quę in stomachum ingeruntur officium deputatum cum sit, aliam longe retrusiorem horum utilitatem commenti nos sumus, spectantes, quod hic anguis alimenta pleraque grandiora non comminuta neq; discussa in gulam ingerit, plerumq; mures tum araneos tam siluestres quam domesticos, ranarum omne genus plumososque auium pullos nil attritos, nihilque confractos. Denticulos igitur minutos & serratulos, qui

Dentium viperæ plurimorũ nouus nostra opinione usus.

Non comminuuntur viperæ alimenta solidiora.

præcipuè sub maxillis latent, ei nos usui destinatos arbitramur, quod perpungant tantummodo solidiores escas atq; has fermento suo peracri tabefaciant prope, præsertim quod exserti quidem natura, verum gingiuis obducti dẽtes, dum alimenta conterunt, sic virus e vesiculis exprimant. Si enim id non est, quid numerus dentium tam plane multus, qui viginti quatuor, tum inferne tum superne maxillæ numerati sunt à Ioanne Baptista Spontono in Libro de Puluere viperino Cap. 2: quidue horum tam creber apparatus? Quod si piscibus is est plurimorum dentium usus, Nicolao Leoniceno Thomæo in Quæst. natural. 39. ut multitudine vulnerũ intromissas molliant carnes, quas attritu bene subigere nequeant, non autem ad apprehendendum ac retinendũ, ut placuit Cardano Lib. 7. de Varietate rerũ Cap. 35. quanto plenior sit hęc necessitas in iis, quę solidiora vorant conuincere. Nã neque singulorum hæc piscium, & anguiũ est cognatio, verũ & cõmuniter natant, & quod ad has partes attinet, est & alia similitudo præcipua, quod sicuti pisces ore robur omnes seruant, & dentibus; ita & angues Cardano Lib. & loco ante citato. Cæterũ abditum gingiuis & dentibus viperæ fermentum alio plenius libri loco demonstraui. Monstrauit autem quam egregie fermentatio ad coctionem Chyli conducat naturæ scientissimus Petrus Castellus in Epistolarum medicarum Quinta ad Seuerinum professus se pisces semirosos internis in ventriculis aliorum qui vorauerunt marinorum inuenisse.

Hęc nos in præsenti de Dentibus ac partibus aliis seu veneno imbutis seu in siti veneni sui spectis. Cæterum quæ vera & penitissima sit nostra de veneni principio & generatione sententia, parte operis Secunda leges. Porrò longe aliter se res habet, quam opinatorũ vulgus arbitratur.

DE SCATVRIGINE, VIIS, SEDE PROMPTVARIA VIPERINI VENENI. CAP. III.

QVoniam autẽ virulentam viperę portionẽ ab habitu carnium ſecreuimus, ſecretãque oſtendimus, par eſt nunc ut locũ, unde dimanet, & quo confluit, & ubi ad iaculationis ſiue effuſionis opus aſſeruetur ichor virulentus, exponamus. Quod autem ad ſcaturiginem attinet, neceſſum eſt mea quidem opinione, ut & natura extruendũ ſibi ipſi puteum & promptuarium initio propoſuerit, & nobis naturalem ductum ſequentibus perſcrutandum reliquerit. Soli quippe modioli, & ſolus crater non ſatis erant, quæ facile potuerant exhauriri. Requirebatur porro fons & ſcatebræ, unde affluere ſufficienter & refici deficiens in excipulo quiret humor. Equidẽ quod obſeruatum eſt à nobis, & annotatum à Galeno Lib. de inæquali Intemperie, & Lib. de Theriaca ad Piſonẽ, locis ab Aldrou. non animaduerſis dicam: viperam, quum multoties venenum ipſa per ſe, ſiue manu diligenti cõpoſita in animal ſeu viuens ſeu mortuum exhauſerit, ſubinde mordentem non inficere: exemplo ſemen eſt, quo large exhauſto, mox inanis eſt omni generandi conatus. Nimirum canalibus & veſiculis infecturæ ſucco exinanitis, quibus exinde repletis ſic noxam auſura fera eſt, luemque viuentibus illatura. Vt cognoſcas iã, quo conſtet venenata viperæ facultas, fontis ſub ſe viroſi neceſſitatem eſſe. Qui fons, quæque ſcaturigo, hoc eſt loco nobis inueſtiganda. Hic probabiliter creditus eſt à multis folliculus fellis complures (ut ego arbitror) ob cauſas.

Prima, quod excrementiciũ humorẽ ab excrementoſo latice par erat ſuppeti, & ſubminiſtrari, præſertim qui paucis temporis momẽtis debebat parari deduciq;.

Secunda, quia respondet teter abominabilisque humor tetro abominabilique felleo fomento.

Tertia, respondet & color, odor, & non nulla parte sapor cum annexis, quæ nuper explicauimus.

Quarta, non eiicitur venenum à vipera, nisi per iram, quæ fellis irritamento cordi per venas communicato commouetur: hoc significante Hippocrate Lib. de corporum dissectione, atque vulgato illo disticho:

Cor sapit; & pulmo loquitur; fel commouet iras;
Splen ridere facit; cogit amare iecur.

Acutissime autem & scitissime Flaccus, sed paucis hoc in Ode 13. Lib. 1. significauit dicens:

Feruens difficili bile tumet iecur.

Indicans enim iram, affluere sibi bilem dixit, à causis & à ubiecto scilicet ducto tropo.

Laborans opinio reiicitur. His quidem omnibus isti suam hanc ni fallor fulciunt opinionem. Verum enim vero peccat illa me iudice, quod officina hæc & primus opifex veneni non iners, & supinus excrementi locus ac prope latrina. Quinimmo spirituoso succo gaudens, & viuidũ promptuarium esse debet. *Nostra insuper ratio producitur.* Neque enim sic tenuis, sic celeris, sic acuti roris recrementarius thesaurus, qualis est cholidochus, recte videbitur, sed facultatis dignitati respondẽtis, & principis sedes; quæ cum calore abundet oportet sic & spiritu, qui aut caloris affluxus, est aut calori famulans virtus.

Confirmatur nostra sententia. Quod vero spectauerit hoc ipsum natura conditrix, mõstratur inde perspicue, quod canales ichoridochi viperæ tum ad hepar, tum ad cor spectant, inde & cor & hepar recte statuentur opifices spirituosi succi. Atque hic non alio fonte cadet, quam ab hepate, atque corde, visceribus omnium calidissimis. Hoc adeo verum est, ut approbatum confessumque fuerit à Baldo Abbatio, Iul. Cæs. Claudino Sect. VI. operis de Ingressu medentis ad infirmos Pag. 457. & quod magis etiam refert, autopsia diligenti, hoc est dissectionis fide patere possit.

Sunt

Sunt igitur cor & hepar huius ſucci materiæ principia, veruntamen diuerſo ad ſe inuicem modo. Iecur videlicet humorem largiendo, cor vero largitum in ſpiritualem tenuitatem euehendo: quæ cautio fuit una fortaſſe Nicandro, ut hiſce viſceribus abſtinendum voluerit in Theriacam admiſcendis.

Verum enimuero, nequid diſſimulem, hæc quæ dixi nonnihil difficultatis habent, quod impar videtur utrũque viſcus, ut indignam veneni ſubſtantiam debeant parare, quæ viſcera nectaris potius viuifici, non venefici, ſunt principia. Debent porro apta veneno, ideſt etiam venenata eſſe principia. His aut ſimilibus fortaſſe rationibus vinci ſe ſiuerunt Abbatius & Aldrouandus, qui nullum ab his viſceribus ortum veneni voluerunt, Quercetanus vero Crollius, Poterius, atque alii, ſiue in Theriacã, ſiue in pulueres apparandos receperunt. Cũ quibus & nos ſtatuimus hæc viſcera non venefica, ſed exortia veneni eſſe. Quare diſſonum illud & improbabile videtur, quod iecur & cor cauſæ & elementa ſint peſtiferi ſucci. Non ſunt, inquam, hæc veneni principia, Siquidẽ hæc, de qua quæſtio eſt, materia animanti quidem haud eſt venenata, id eſt ſenſu & conditionibus veneni prædita, verum res eſt conformis, & conſentanea, & ſibi quidem ex bonorum ordine eſt; illo argumento, quod vipera altera alteri detrimento non eſt, Galeno autore Lib. de inæquali intemperie Cap. VI. verum ad homines, ſcilicet quæ ad alias animantes relata, atque his impacta per idoneum inſtrumentum ſanies ſic eſt venenum; ſic ἀνδροφόνος Ariſtophani dicta eſt in Ranis.

Oppugnatio quod lõge alia ſunt probatiſſima viſcera, quã ut veneni principia debeant eſſe.

Aliud & addo non temerarii fortaſſe placiti, nec arbitratus vacui argumentum; viperæ cum remordet non eſſe mentem virus emittere, ſed duntaxat mordere. Iã vero cum mordet connixu indignabundo, ſic decidit ex cauo, ut oſtendemus dente ſuccus, qui venenatus redditur iræ ſuccenſione.

Aduerſarii inſtantia.

At

At reliquum est, dices, quod natura nostra non tam mater quam nouerca ipsa effundendum parauerit, quãdoquidem haud per feram effunditur, sed per ingenitam organorum & vasorũ habitudinem, structuram, atque usum, quæ naturę culpa malum nostrum procurantis recte à Momo cælestium censore, ex mortalibus autore Plinio iure merito fuerit taxanda. Quibus quidem accusationibus & cui argutationi credo satisfactum à primo nostræ disputationis ingressu, quo loco monstratum est, bona omnia cum aliqua parte mali debere esse complicita, Deumque Optimum Maximum desidi mortalium naturę prospicientem ac satagentem, meliori nostro bono, si Virgilio credimus, hęc curasse, quãquam ipse boni nostri curator neque ullum venenum condidit, sed naturas ad seipsas ordinatas; atque relatas, quę mundi, id est, ornatus gratia necessarię visę sunt; haud vero concepta fuerant animo venena, quod sunt certe malum. Deus autem autor neutiquã est mali, sed solius boni conditor & prouisor est. Malum autem accidit solum vitio materię, & propter priuationis, ut physicorum opinio sensit, κακίαν. Vt autem Theologia reuelata monstrat, malum omne fuit propter peccatum culpamque hominis τοῦ προτοπλάστου, ante cuius lapsum Basilio authore sermone de Paradiso nullum serpentibus erat venenum, neque stirpis ullius erat noxa, sed cuncta erant utilia, atque frugifera.

Sed occurritur argutationi.

Vide & quæ scripsit in hanc rem Andreas Baccius à principio.

Sed his nostram contemplationem excedentibus iam missis, interim vipera, si recte perspicimus expertisque viris credimus, non lacessit quempiam nisi lacessita, aut lacessitę sui suspicione capta. Cęterum autem innocentissima est, indeque fit, quod plerique tractant innoxie viperas sola dexteritate, & nulla dum non irritant cautione. Quã rem non aduertentes homines vulgares referũt ad incantationes & magicã peritiã: quã nullis nõ alioqui modis prętexũt iactitãtq; Marsi magistri, & Psylli vocati. Cęterũ vipera nullis aut verbis, aut carminibus

Marsorũ Psyllorumq; fallacia.

bus afficitur, neque mouetur. Enunciatum autem ad vulgi sensum, sicubi legitur; aspidem intrusa in auriculam cauda consulto obsurdescere. Quid autem ait Cardanus in Commen. de Venenis, audiat, si ad immurmuratas cantiones, & ad cætera nostra verba exaudienda à natura comparatus non est. Iam vero quæ anguium auriculæ, quæue excipula caudę respondentia extremæ? Sed de minus firmis hisce narrationibus non credendis in nostra nos de Saluatellę phlebotomę Paradoxologia perorauimus fusè. Sic quidem ostensum ultro feram hanc quempiam haud incessere, verum aut offensa ipsa, aut offensæ suspecta. Verum iniuria sit atq; insultatrix. At hæc in omnes promiscue animantes, non in homines solos fuit ferocia, præsertim quando necessaria & antiqua cuilibet est vitæ suæ defensio. Quare ne queri nos, ut Cicero fecit, oportet aduersus prouisorem nostrum, quod tantam vim natricum atque anguium in aquis ac terris ordinarit. Verum debuerit natura; tot tantisq; anguium iniurias nobis mortalibus dignioribus cauere. Nulla ergò naturæ culpa fit nocentis ichoris emissio, sed partim id fit ex accidente, id est neque animante neque natura decernente. Ad hunc modum consueuit sæpe homini formosam nedum femellam, sed & delectabile aliud quodcumque suauiter oculis spectanti, vel animo contemplanti, vel inter lasciua quælibet versanti, vel quasque voluptatis illecebras tractanti aut factitanti sub his raptu quodam & σύῤῥοις præponderantia vasa veneri seminique dicata primum titillari, mox commota semen defluum una deliciarum vi laxare; quasi vero voluptas omnis in has veluti metas redeat, ac terminetur. Ita & vipera, pro se tuenda graue quidpiam molienti confestim excidit paratus alioquin in meliores usus liquor; fitque tum hoc, tum illud meo quidem iudicio naturali quadam pręppollentia partis ac rapacitate, quia complures in hæc membra sensus virtutesque corporis nutant repuntque. Quare per unumquemque grauiorem actum excitatæ potę-

Alia noua explicatio.

tiæ

tiæ ſpiritus atque organa reſpondentia ad motum ciet. Verum enimuero contradicet continuo nobis offenſus quiſpiam improbabili difficultate, quod in hoc humoris emittendi actu naturę conſilium & interuentum excluſerimus obliti, quod interim dens ita conformatus eſt & primordio comparatus, ut aperto conditoris ſtudio iã appareat ad educendam ex intimo ſinu ſaniem patere. Quam quidem obiectationem, quam ambiguitatem equidem ingenue fateor non aſpernabilem, ſed acutam eſſe. Verũ tamen ubi duæ ſunt huius contradictionis particulæ, altera quæ ad dentis formã ſinumq; pertinet: altera quę ad peſtiferum ſuccum è ſinu prodeuntem ſpectat; utriuſque argumenti vim ſuſtulit Ioannes Baptiſta Spontonus, qui Lib. de Puluere Viperino Cap. x. Pag. 43. profeſſus eſt paratũ hoc dentibus effluuiũ, ne redũdans vel caput animantis grauet, vel ad interiora reflexum virus ſanguinem inquinet, atque animal opprimat. Neque vero te turbet, quod utiliſſimus & probatiſſimus ſtatutus à nobis eſt idem liquor, ac propterea tuendus & conſeruandus, non effundendus & diſperdendus. Nil te turbet hoc, inquã, quando etiam multo abſolutiſſimo ac perneceſſario, ideſt prolifico ſemini, cum late exuberat natura, pariter paratus eſt effluxus: nimirum ut ne copia vel officiat, vel longa retentio: per quam alioqui retentionem malum virus concipitur & venenoſum redditur. At neque te moueat ſecundo, quod recuruus atque adeo offenſorius natura ſit denticulus beſtiolę. Talis eſt alioqui non tam ad percuſſum paratus, quam ad uſus dentium communes, & ad conſeruatum fluidi liquoris, qui ſic è re viperę fuit. Cęterum prouidæ naturę inſtituto fuit hæc dentium ſtructura feris anguibus inducta ad ſui verius tuitionem, quã aliorum lęſionem. Vbi vero ſit ad aliorum oblæſionem, unumquodque animal ſua habuit propugnamenta & armamenta: inter omnes homo, qui conſilii manuſque opera mirum in modũ inſtructiſſimus fuit. Adde quod

ad

ad exacuendas istorũ mentes ac prouidentiã Deus, qui ab exordio fuit amãtissimus nostri suisimiliũ opificiorũ:

Ille malum virus serpentibus addidit atris.

Sed & Greg. Nyssenus Lib. 1. de Homine Cap. 5. venena primitus fuisse testatum reliquit.

DE MATERIA, FORMA, PROXIMO INSTRVMENTO, CONDITIONIBVS VIPERINI VENENI, DEQVE HVIVS GENERATIONE. CAP. IV.

E apparatu atque instrumento proximo viperini veneni non una scribentium omnium est opinio. Verum, ut in plerisque fit, multiplex: quas omnes rite recensebo, ut singulæ diiudicari, & solidissimę deligi queant. E nostris post Hippocratẽ primus est Nicander, qui toto serpentis ore malum inquinamentum recondi sibi persuasit. Cornelius Celsus in Lib. v. Rei Med. Cap. 29. Venenum aut huius sedem videtur credidisse saliuam, utpote, quam pro mortis materia, aut vehiculo, aut effectrice causa perpetuo nominauit. Post hunc autem Lactantius oribus, ait, immundis expuens saliuas venenosas. Ante quos omnes id credo voluit sacrum scriptum, in quo legitur: *Coluber transeuntibus insidiatur, & mordens lingua venenum infundit.* Consilium autem, & ratio perquam inducti sunt autores primi, ut saliuæ nomine uterentur ad indicandum anguium virus, fuit mea sententia multiplex. Vna, quod agnouissent huiusmodi subiunctum alexiterium aduersus venena, tum deleterium quoque esse serpentibus, ut adnotauit alicubi Lucretius per hęc:

Est utique ut serpens hominum contacta saliuis
Disperit, ac sese mandendo conficit ipsa.

Secunda causa est priorem muniens, & confirmans, quod dentibus iam morsum admolitis probabile sit humorem saliuosum ipsum esse, qui cor penetret, & op-

pugnet. Tertia causa fuit, quod obseruarint priores, canis, & hominis rabidi saliuam ore toto diffusam, quę rabiei venenum condat vehatque, sicut aduertit Baptista Codronchus in Lib. I. de Rab. Canina Cap. IV. Persuasi quoque sunt à venenoso aspidũ sputo. unde Ptyades hi dicti sunt angues: de quibus Porphyrius in Lib. 3.
„ de Carnibus esu abstinendis, spuens, ait, dicitur quidã
„ serpens, quia sputo fero interficit illud super quod ca-
„ dit, quod scilicet sputum proiiciunt dentes eius cõstri-
„ cti super alios. Aelianus non unam perpetuo rationem aut sequutus, aut professus est. Alicubi enim dentes
„ virulẽtæ materiæ contentores meminit his verbis: Hęc
„ etiam vis, & natura ad serpentium nationem perti-
„ net: Cor quidem ut in gutture habeant, fel autem ad
„ intestina, testiculos ad caudam possideant, longula sa-
„ ne oua & mollia pariant, in dentibus venenum gerant.

Vesiculæ dentium.

Qui idem Aelianus dentibus pestiferis membranulas quasdam his obductrices, & veneni seruatrices admi-
„ scuit, ita rem exprimens. Aspidis dentes, quos merito
„ letiferos dixeris, tenuissimis quibusdam veluti tunicis
„ aut membranis indui, ac vestiri audio, & cum Aspis a-
„ liquem mordicus inuadit membranulis inuersis vel cõ-
„ pressis humorem venenosum effundi &c. Huic assensus
„ est & Conradus, qui qua de Vipera B. 32. Continetur,
„ ait, humor intra vesiculam illam venenosus, quem si-
„ mul cum morsu immittit, ut & scorpius e κέντρῳ suo,
„ quod cauum esse creditur. Assensus est & Hieronymus
„ Mercurialis, qui Lib. de Venen. Animalia, inquit, quæ
„ morsus venenãt, virus venenosum gestant in vesica qua-
„ dam subtus linguam, qua rupta emanat quidam humor
„ saliuosus, qui ubi corporibus infigitur ea venenat.

Tertiam, & nulli tentatã opinionem commentus est Ambrosius Pareus, qui Lib. XX. Cap. 16. non membranas, aut dentes ipsos, verum ipsorum interstitium, censuit veneni latebras. Cuius fortasse iudicii causa fuit, quod hanc, & commodam cauitatem, & venulis obsitam cõside-

fiderarit. Res quidem utrasque impendio conducibiles asseruãdo promptissimo veneno. Plinius vero cũ de serpentium veneno tradit hoc aperte fel professus est, his suis verbis: Sed duo (dentes) in superna parte dextera leuaque longissimi tenui fistula perforati, ut scorpionũ aculeo, venenum infundentes. Non aliud hoc esse quã fel serpentium: & inde venis sub spina ad os peruenire diligentissimi autores scripsere. Qua Plinii doctrina tam egregie placuit Angelo Abbatio Eugubino, ut nihil pręter hanc commentationem inquirendum voluerit. Contrahit vero grauissimã difficultatem, quod venæ nõ attingunt vesiculas, sed pectus prætereuntes ad cerebrum percurrunt, ut nostra nos Zootome, atque autopsia docuit. Non desunt autem, & qui & in afflatu venenum credidere: qualis est Nicander, qui fungos letales tradidit, iuxta quos Viperæ victitarint. Ex his quoque Pausanias est, qui narrat viperam aliquando, cũ hominem assequi nequisset, arbori, ad quam ille effugerat, venenum afflasse, ac statim hominem enecasse.

Fel venenum serpentium.

Afflatus.

De aspidibus autẽ aquilonaribus narrans Olaus Magnus prodidit hæc: Hi serpentes eleuati super pectus ad medium cubitum incedunt, venenumque in magna quantitate diuersissimo colore in gutture collectum in resistentem aut obuium hominem expuunt. Ita quidem ille. Sed enim hæc veneni ratio si me audis in saliuam potius recidit, quam in afflatum. Hæc isti omnes de parte delatrice veneni, de quorum ego placitis hæc decerno. Saliuam breuibus definiam, quod equidem faciam ad hunc modum: Saliua à sale dicta, quod salem gustatu referat, Græci σίαλος, aut ἡ σιαλίς, est sal resolutus, seu sal dilutum coctionis tertiæ, quod postremo deciditur, & anastomosi, atque diapidesi scatet ex capite, & peculiaribus glandulis tum superioribus, & interioribus, tum gutturis propriis, non tam quidem excrementum istarum partium, quam humor secundi generis propositorum ab Auicenna, certa quædam pituitæ species.

Serpentes Aquilonares venenũ gutture gestant.

Vſus naturalis ſaliuæ multiplex, primò tum madefaciendi ſub neceſſitate fauces, & contemperandi æſtus præcordiorum; tum ad deuoluendas aridas eſcas; tum ad voces elaborandas, tum ad linguæ ac muſculorum pharyngis agitandorũ commoditates. Guſtatui quoq;, ut qui ſine madore non conficitur, ſeruire ſaliuam adnotarunt Cl. Viri Gaſp. Bartholinus & Thomas F. in nouæ ſuæ & ſubtiliſſimæ Anatomes Lib. II. Cap. XI. Porro reſpondet ſaliua qualitatum, & affectionum probitate, & malitia, ſuis elementis, ideſt alimentis temperamentis, humoribus, facultatibus naturalibus, & nõ naturalibus, quæ immutatrices omnes ſunt cauſæ. Hæc in re propoſita licuit nobis de ſaliua dicere, nunc ad iudicia de veneno profeſſorum deuenio. Fel, quod Plinio viſum eſt ſerpentium venenum, materia verius eſt veneni: ſaliua Lucretii Cornelii Latinorum non niſi participatione, & contagione venenum, ſiue hæc viperæ, ſeu canis rabidi, fuerit.

De Ptyadis ſputo dubius ſum, quandoquidem id Aſpidi teterrimo poſt Baſiliſcum omnium angui proprietate quadam naturæ ſortito, quod verbũ eſt Flacci, cõtigit: ex aduerſo vero ſiquidem aſpidis ſaliua dilutum ipſius veneni ſtatuatur, fieri poteſt, ut hoc abunde communicato, quod eſt alioqui valentiſſimum, ſic exitio ſit: quamquam ex alia quadam cauſa, quam ex diluto oris, venenum eſſe poſsit aliquando, & aſpectus etiamnum, & tactus, ut Cencrites, & Rubetæ venenum, quinimmo, & olfactus perimat, quod Aelianus Lib. 9. Cap. 11. itemque Auicenna teſtificatus eſt. Sed hæc ego plus nimio diſcuſsi de viperis delapſus ad aſpides.

Ad peculiarem igitur ſermonem noſtrum relabor viperei veneni, quod Fabius Paulinus in Lib. de Viperis in Theriacam apparandis triplicem iſtorum de re una ſcribentium conciliationem tradere, una quaſi ſumma diſputationis, & hac partitione commentus eſt, dicens; denti quidem viperino venenum eſſe σύμφυτον, coalitum dixe-

dixeris; gingiuis spiritale; felli adscititium, & extrinsecus aduentitium. Quæ Fabii partitio sensum ut reddat clarum interpretatione nostra resoluetur in diuisionem bimembrem; ut portio virus sit duplex: altera crassa, & illaborata, quæ penu est & officina fellis: tenuior altera, quã inde per venas delatam absorpserint gingiuę, intra quas consertus dens, post promum fel, condum membranulæ amiculum, suam ipse seruat insitam venenandi tincturam. Nam hac equidem credo Theophrasti nota medullitus rem exprimi. Speciosa quidem hæc commentatio, verum est salebrosa tantundem, qualem non crediderit suus autor. Salebræ autẽ, & ambiguitates, quas subit Fabiana sententia, sunt hæ mihi. Vna quod eius hypothesi, si dentem sua ipsius facultate venenigerum ac pestiferum statuamus; frustra sic gingiuas, aut harum tuniculas volemus huius eructatrices. Quid enim, quæso te, aggerare atque apparare tot opifices, & opificia veneno configendo, quorum unus satis esse possit huic muneri persoluendo? Deinde, si dens insito polleret veneno; profecto sine viperæ interuentu, seu viuentis, seu vitam egressæ, foret ipse per se venenandi compos: atqui nec venenat ipse citra viperæ viuentis libitum adactus, nec iam mortuæ, sub carne cuiuslibet animantis defixus. Igitur nullo venenat modo dens iste.

Tertio, si nulla veneni materia, nullus virosus humor defluit, aut decurrit in dentem, inficiendi opus & operam adiuturus; qualis amabo constructio caui dentis, ventrosi, fistulosi? qualem ad unguẽ nos descripsimus, & obseruare quisque potest. Fabricatio ista planè descendentis, & elabentis humoris usus declarat: non irrito studio parata est.

Hæc quidem ad dentem attinebant. Quod ad alias partes, & quod ad virus spiritale gingiuarum: huiusmodi substantia, dicat opinator, velim quibus usibus comparata? Aderit is respondens, quod hæc aura tenuis

nuis ex usu erit peruadendi facilius, & cordis conficiendi. Verum ad hæc ego, quid tum ministerii molitus fuerit dens? Dixerit, ut viam sternat plagula adaperta. Verum hoc, inquam, conficere valuisset dens absque suo veneni contagio, atque adeo nequicquam nactus fuisset propriam & cognatam venenandi facultatem. Sunt hæc & alia eius placiti incommoda, quæ compendii gratia sub silentio transigam. Reieci iam disputauique, quid non sit viperæ venenum; deinceps quid ipsum sit dicam, nō quod confidam speciem eius omnem ostensurū, verum decem sequar Galenum, qui, si quid aliud, rem hanc diuinissime assequutus, aut exequutus est, exemplo singulari referens, quod plerique omnes rem alioqui sensibus humanis inexplicabilem minime comprehenderint. Claudii Galeni verba Lib. de Theriaca ad Pisonem Cap. 9. descripta sunt hæc: τῆς τούτων (τῶν κεφαλῶν) φύσεως μεταβλητικήν τινὰ δύναμιν εἰς τὸν ἰὸν ἐχούσης, ὥσπερ δὴ καὶ ἐν τοῖς παραστάταις ὤν σπέρμα, καὶ ἐν τοῖς μαστοῖς τὸ γάλα μεταβαλλόμενον γίνεται. Quæ Latinè sunt. *Nam viperarum capita facultatem obtinent veneni conficiendi, sicuti conuoluta vasa seminis, & muliebria vbera lactis.* Hæc Pergamenus Dictator noster. In quibus cum Idiosyncrasiam fuerit professus τὸν τῆς οὐσίας λόγον, profecto, qui explicari differendo minime potuit, minime conatus est explicare. Verum oblatam sensus & similium viam ingressus est, quæ una tantum non in hisce casibus quæsito satisfacit. Interea non dissimulauerim, neque negauerim equidem, quod patentior est ratio, qua conficiunt mammæ lac, quam qua conficit venenum caput. Illa quidem ad glandularum naturam, vel ad puris similitudinem, vel ad temperamentum omnino partis reduci, referrique facile potest. Capitis vero transmutātis facultas, quam Galenus adstruxit, itemq; ratio transmutandi, non patescunt cuique, ut quæ abditæ sunt natura. Sunt inquam de utrisque componendi modis dispares rationes. Verum tamen in emendicato exemplo

plo, quatenus & quo usu productum est, & nihil deest, & veneni cóflandi per caput proprietas rite restat expressa. Verum enimuero non expressum est, quotum priuatè caput (nam totum omnino nil attinet) idest quæ eiusdem pars hoc sibi munus prærogauerit natura. Capitis igitur nomine certum est, præcipuam, & maximam eiusdem partem intellexisse cerebrum: præsertim quod cerebro qualis mammis adenosa, sicut Hippocrati placuit, est etiã natura. Quinimo fieri potuit, ut penes notarios plus semel transcribentes pro τὸν ἐγκέφαλον irrepserit κέφαλον.

Iam vero, si quæ sit haud quidem ratio transmutandi, sed transmutandi principia hæc viperæ, non silebimus. Materia quidem prima, primumque elementum peracris, & biliosi sanguinis, quæ à virulentis escis proficiscitur, idest sulphureis bestiolis, quę sunt scorpiones, buprestes, aranei, phalãgia, bufones, mures aranei, stelliones, cantharides, pythiocampę, ranæ calamites &c. quem chylum amplexum in sanguinem oportet mutari, eumque mox læua cordis fornax reddit miris modis retorridum, & fumidum. ἀλοιὴς appellauit Nicander, quod ignitum vertit Iac. Greuinus vir in hoc argumento grauiter exercitatus. Ex qua cordis fornace sursum elatæ arteriæ sanguinem spiritalem deuehunt ad retiformem plexum in ventriculis cerebri paratum, à quo plexu plenius elaboratus hic spiritus vitalis redditur demum animalis. Quoniam autem & principio intra fines nutritorios ventriculum & hepar, mox à corde, & ab arteriis magis igneus factus, tandem animalis redditus, multo maxime à cerebri fumosi arteriis extenuatus, & ad summam pyrosin adductus est. Qua una puto causa perniciter mobiles, & usque furiosi dicti sunt à Gordonio serpentes: ut iam semel oculate videas, & quasi manu palpes, quod alias affirmaui, postrema elaborationis ergasteria.

Hunc porro mentis, & ergastuli sui usibus procreatũ, &

& institutum, spiritosum succum, vel succulentum spiritum puto, quem ore ac dentibus vipera recipit, venenum à vulgo existimatum, quod venenum tamen reuera non est: verum, quia sic à natura quęsitus, sic elaboratus est, ut paulo posterius ostendemus, grauissimis, & necessariis animantis commodis paratus. Enimuero quemadmodum in testibus asseruatus, perque corpus uniuersum diffusus spiritus domini virilitatem, alacritatem, vilium contemtum, & constantiam in aduersis, uno verbo dicam, animi corporisque vigorem accendit, quo sine torpidus, eneruatus, hebes, & semiuir est homo: eadem plane ratione credam equidē spirituosum hunc succum viperis tributum, ut tot sensuum viriumque bonis gauderet agrestis fera. Indicio autem aperto est, quod non ad depressum, non ad vilem, non ad expurgatorium aliquem locum deiectus, sed in sublime elatus, sed ad nobilissimam basilicam, sed ad sedem internorum, externorumque sensuū, per purissimos arteriarum venarumque tubos emandatus, atque deuectus fuit hic exquisitissimus naturæ liquor. Quamobrem toto errat cęlo Baldus Abbatius, qui Cap. 4. Pag. 17. F. demandari suetum ad viperæ caput tanquam ad sentinam eiusmodi recrementum, tantum nō inuento plaudens suo, constanter enunciauit. Falsus est, quoque Sebastianus Basson in Ant-Aristotelea sua Philosophia Cap. de Actione, Intentione prima, Art. 4. qui secretum & compulsum à condis undique partis venenum ad caput, & ad dentium valuulas tanquam ad patulas lacunas non iniuria procumbere professus est. Sic enim inquam ego Seuerinus conficeretur, ut hæc in caput viperæ veneni depositio, & collocatio per Bassonem esset fortuita, & citra consilium naturæ facta: quod dignum sapienti viro placitum non videatur.

Quod repositus in capite præcipuus vigor.

Repositus quippe liquor in capite, quo velut armata Pallas galea sic propemodum inter omnes maxime corporis partes esset animal præstabile. Quam rem spectantes Aegyptii, Horo Apolline relatore, colubri signo

vim

vim oris adstruxerunt. Est nempe coluber nullis aliis sui partibus, quam ore validior. Sic referunt vulgo viperam, quum capite in cauum aliquod loculamentum intruso hæserit, adnixam nulla hominis unius vi auulsum iri. Neque est absimile, quod Dracones, ut ex Apollonio prodidit Philostratus, rostro sunt valentissimo tanquam ingentes pisces; apros ego potius dixissem, quibus unice comparari solent à scriptoribus dracones. Iam vero quod ostendi caput ita præcipuum esse serpẽtibus, eadem quoq; sedis principis ratione fieri credã, quod hac valenter percussa vita belluæ facessat. Enimuero cũ vigor, qui spiritus est, inhærens capiti depereat, deperit & cum eo animal. Sic de Dracone retulit Suidas: Capto, si caput verberetur, excuti spiritum & stamen vitale præcidi.

Narratio de vipere capitis firmitudine mira.

Sed his iã de viperei veneni materia formaq;propositis:ceterũ nonnullas eiusdem conditiones edisseramus.

Primum autem si memoria retinuerimus ea, quæ proxime tradita sunt, non dubito vel nolentem te, vel quemcumque præter & scepticum admissurum spiritus emissilis viperæ subtilitatem, qui considerauerit subitum huius in cor, & vitæ septa transcursum, & vim plane incomparabilem. Quam aduertisse Poeta visus est, qui ait:

Parua necat morsu spatiosum vipera taurum.

Quo enim pacto cor extinguitur, nisi quod ipsũ configitur? Quo autem modo tã propere configitur, nisi quod virulenta contagio ad ipsum permeat cito? Iam autem ut tam expedite perniciterque permeet? nisi quod apprime spirituosus ac vigens est viperinus hic liquor; qua una contemplatione factum est, ut ad tantum acumen obtundendum, atque eludendum medicorum prudentissimi coagulantium propriam vim medicamentorum opponendam voluerint principio. Atque eo item consilio peritissimus Andreas Baccius coagulum leporis & omne genus coaguli, quod coagulet secum ipso

venenum, itemque genus omne lactis potandum. Sanguinem vero anseris, aut anatis vorandum proposuit Lib. suo de Venenis Prolegomeno, Cap. de Simplicib. nat. iuuantibus, Pag. 56 quamquam quid Baccium nominaui primum, cum multis ante seculis Nicander eius medelæ meminerit hisce versibus:

Et teneri leporis, similisque coagula fœtus,
Qualis Capreolus, pressansque graue hinnulus uber.
Ex his accipies bis drachmæ pondera rebus
Quatuor in cyathos antiqui deiice vini.

Cumque hoc quoq; viro Pedacius est Dioscorides qui Lib. 6. Materiæ Medicæ Cap. 55. quod est de communibus Ictuum venenatorum curationibus, his & coagulũ, & cerebrum galli gallinacei deuorandum proposuit. Quod continuo sequutus est Actuarius, qui in Lib. 6. Therapeuticæ methodi fine coagulum item leporinum, & Gallinaceum Cerebellum commemorauit. Hæ sunt primæ viperei succi proprietates, quæ spectant ad infectorium apparatum.

Materiales infectura qualitates.

Prosequimur nũc materiales eiusdẽ qualitates; quarum prima est austeritas, saporq; sorbi prope immaturi Ponticus à nostris dictus, qualis est acerbus scilicet, & astringens, cũ insuauitate. Odor vero grauis, fumidus, nonnihil horridus, si caloris præsertim vi halet.

Crassus post hæc viscidusque lentor, ut manu oblitus, & resiccatus crustam relinquat cum leuitate splendidam ac prope vernicatam, qua inde & suum principium arrhenicum æmulatur; cuius fumus cosmica manu ministratus mire nitidam, & illustrem reddit cutem. Eiectus item ipse ichor facile exarescit per se ipsum, fitque friabilis postmodum aureis quasi maculis nitens; quas ob res, & terrei concrementi non modicum ichori subesse pro confesso est. Quoniam autem crassitudinis quæ liquori huic incomparabili inest meminimus; hanc naturæ consentaneam, ac plane necessariam iudico: quando consentientes huic operi causæ omnes, finali

non

non exclusa fuere. Nimirum ut breui rem contraham, prima viperæ forma, suaque percoctoria organa omnia terreæ craseos opifices ex terreis item alimentis sibi similibus formam ut inderent aliam, quam respondentem crassam non video. Itaque indita est agresti feræ crassa species, cuius finis non longe post edisserendus à nobis erit.

CONTROVERSIAE ADVERSVS MODO PROPOSITA. CAP. V.

Nterim non uni nostram hanc opinionē implicant remoranturq; nodi, qui sunt utique resoluendi. Horum unus est naturalis hic, quod vitalis animalis spiritus extremam illam deleteriam cōuersionem pati ut admittat subeatque nō videtur. Porro repugnat uniuersæ rei naturæ, ut e diametro non qualitates quidem solę, verū tota substantia transmutetur. Sic enim quemadmodum ex summe benigna potuit reddi summe maligna, è conuerso comparatis facultatibus, & aliis interuenientibus ad id rei præstantibus posset rursus è summe maligna fieri summe benigna, quando eadem est ratio. Has vero absurditates quis ferat?

Verum tamen rogo te, ut expendas ea, quæ nostra nobis ratio suggerit. Haud enim dicimus secundum unum idemque subiectum fieri transmutationem illā absolutam. Verum sententia nostra est, quod is, qui viperæ vigor est à nobis descriptus, summus sit naturæ nostræ destructor: propterea quod vehementissime insolens, & improportionalis. Quæ improportionis ratio, quæ insolentia, quam magni momenti, quam incredibilis efficaciæ ad vitæ vires opprimendas, explicauimus in eo sermone, qui modum enarrauit, quo viperæ venenum inficiat, perimatque.

Interim ad aliam difficultatem enodandam deuenio, & ad rationem explanandam, qua quidem in cerebri sinu magis procreari, quam obtundi vim veneni suadetur. Quæ ratio scilicet illa est, quod nitrosæ pituitæ fermento delibutus ac tinctus succus ille qui in cerebro generatur non alio sane modo, quam amara bilis cum phlegmate crassiore commixta cacoethia sic comparata vel aucta malos serpentes parit.

Tertia Questio est, qua ratione videtur spiritus huius tenuitas cõfirmari. Ac ne discedamus à proposito genere veneni; si dipsadis virus expẽdamus; & hoc tũ crassũ, tũ etiã tenue pernoscemus. Crassum quidẽ, quale confitentur ad unum omnes. Primus Lucianus in Dialogo de Dipsadib. qui sitis implacabilis causam solam crassitiem adstruit veneni. Secũdus è nostris Santes Ardoynus, qui Dipsadis naturam calidam siccam crassam, symptomatum & affectionum, quæ demorso aduenium omnium unam causam facit. Confitentur autem propterea, quod sitis intense fomes, si constans, si contumax est, ut nullo vel remedio, vel tẽpore sit placabilis, eius, inquam, pertinaciæ, ut nisi madefacias, vitam non sustineat æger. Si hic largissime potet, disrumpatur. Firmus igitur, & crassus est veneni fomes. Tenuis vero videtur propterea, quod per cunctas particulas penitus peruadit, hasque omnes accendit.

De Aspide iam habes: accipe nunc de Basilisco, qui quod visu & sibilatu interimit occurrẽtes animantes, fit utrumq; emissis ab utraque parte spiritibus, qui tenues utique sua natura sunt. At quo, quæso te, pacto locorũ intercapedine non dissipantur? Respondet docte Cesalpinus in Lib. 3. Art. Med. Cap. 4. quod substantia prediti sint crassa, sub qua perpetuo subsunt deleteria omnia. Atque ita quidem se habent secundum naturam valentia. Cæterum videmus & in aliis præter naturam se habentibus, tenuitatem simul, & crassitudinem, quas complexi iam sumus, constare simul posse,

quando

quando crassus lentusque cum habitudine viscosa succus idem & subtilis minime potest esse. Quod si nihilominus pertinaces nos in affirmando velimus esse, modum, & rationem, quasi desperatam requiret à nobis quispiam acutus disputator exponendam. Verum nos, qui constanter ichoris subtilitatem profitemur, & non desperatam aut impossibilem hanc rationem contendimus, & expositu facilem probabilemque spondemus, eo primum supposito, quod naturæ, quæ Dei digitus omnipotens est, atque ita etiam à plerisque doctis vocata, in his præsertim rebus, & animantibus, quorum admirabilis architectatio est, quæ constare nequeunt, constantia; quanto igitur amplius in natura? Scribit Hieronymus Fracastorius in Lib. priore de Contag. C. 7. & Lib. 3. de Contagiosis Morbis Cap. 2. & 10. *Seminaria contagionis acrimoniam habentia in lentore quodam consistere*. Item contagii materiam putrefactionem esse sordidam, profundam, & bene permistam: cuius euaporatio peracris est, & acuta. Exemplo sunt: Syphilis, Phthisis, Pestis, Lepra, Scabies, Lippitudo. Quas iam de contagio, contagiosisque morbis adscriptas conditiones; idest crassitudinem, & acumen; easdem, & venenis profiteri non repugnantes quid vetat? Has enim, & in plerisque natura constantibus reperiri nos obseruauimus: primo quidem in sulphure, quod crassa, pinguique & acuta simul est substantia. Deinde in stibio, quod plumbum referens pondere, colore, tinctura, surdo percussu, atque aliis, nihilominus tam peracre est interne. Adhuc in alumine, Chalcantho, omne genus Auripigmento, Chrysocolla, nitro, sale, atque aliis istorum quam plurimis. Peracria sunt hæc, inquã, quod vigor, & acrimonia semper hisce corporibus appareat subdita, non sine extremo tenuitatis cum crassamento complexu. Hæc e fossilibus.

E stirpium autem genere pleraque dissimilarium snut partium. Quarum plantarum, quæ simul has

qua-

qualitates complectantur, sunt hæ: Caphura, opium, aloe, scilla, cæpa, allium, cupressus, semen lini, fex vini: quin, & viscum arboreum, quo quid crassius? at idē acre, belleque digerens, atque ex alto attrahens est Galeno Lib. 6. Simplic. Deniq; tubera terræ, quæ Marcello Virgilio in 11. Dioscorid. Cap. 134. terrestri substantia concrescere, & constare veteres nonnulli dixerunt, & extenuandi aliquam habere potestatem. Quam ob rem, & ad podagræ pituitam discutiendam cum fructu non modico usum se perhibuit Alphonsus Ciccarellus Mauetanus in Libro suo de Tuberibus.

Hæc autem cum de simplicibus, & inanimis sint exēpla, iustius nunc, quæ ex compari sunt animantiū partiumque earum genere producam. Ex integris quidem horum corporibus araneus est unus, cuius cum crassa saliua sit, longe lateque ducendi reticuli materia tenuē leuemque habitum natura comparauit, ut volare per telam videatur, cum susque deque fertur. Huiusmodi, & scincus est, cuius in crasso corpore spiritus plurimus, spiritus seminis in nobis remorantes promouet satyrio par. Quid de torpedine dicam? Cui cum mucilagineum concrementum naturale multum sit, spiritus tamen in longe dissitas piscatoris manus stupefaciendas e mari profundo dispergit. Aliis hoc genus compluribus supersedeo, & ad animantium partes deuenio. Quid humido radicali dignius ampliusue? Sed hoc pari crassitudine, & tenuitate constat. Crassum, inquam, id est pingue, quo pabulum exhibeat calido natiuo. Tenue vero, ut respondeat & viuidæ eiusdem substantiæ. Quam scientissima rerum construendarum natura glutinoso, & lento corporis crassamento etiam hærere voluit. Rursus quid animali spiritu subtilius, expeditius, purius, absolutius? Qui ex feruido, leuissimo, ac ferme æthereo eductus est spiritu vitali. At is tamen animalis spiritus in massæ frigidæ, hebetis, & fatuæ, quale cerebrum est, carcere constrictus latet. Spermatis itē pro-

Occurritur aduersantibus argumentis.

prolifici spiritus effectores stupidissimo, & inerti glandularum inuolucro, qui testes sunt, custodiuntur. Ipsũ autem in se ipso frigido, & crasso hæret concremento, quæ corporea est substantia; hæret, inquit, Fab. ab Aquapendente in Lib. de Formationi Oui, & Pulli Cap. 3. Pag. 57. *Quia in substantia calida si positum esset, facile digereretur dissipareturque antequam ex ipso animal corporaretur, id quod frigiditas prohibet*. Ad hæc oculorum spiritus, qui de terris in cælum perque omnes horizontis terminos uno ictus momento circumferuntur, humore plurimo pituitæ, qui tum aqueus exquisite, tum mucilagineus, tum vitreus, tum crassus, & densus, immersi variè fuerunt: unde & Plato aqueos istos bulbos existimauit. Spiritus, qui formandis vocibus & locutioni seruit, linguæ humore coactus est; item qui pulmonem promouet insensili spongiformi corpore circumseptus est.

Quæ cum de unis iisdemque corporibus singulatim dicta sint, ostendemus etiamnum in diuersis utramque qualitatem à natura coniunctã, prouida nimirum necessitatis & boni perfecti conseruandi gratia. Neruus enim crassus recipit spiritum tenuem; Arteria vitalem spiritum; Cor compage solida suum similem spiritum, æthereumque calidum tuetur. Sic igitur ut natura facile reparabiles & dissipabiles huius ichoris spiritus diu, & in longos penetrationis usus conseruare valeret; huic addidit & retinaculum siue obligaculum, quo non inconcinne cohiberetur spiritus liberrimi fuga. Quanto autem exactior visa est subtilitas, & tenaciorem affixit parens ergastuli compagem: sic ut ex aduerso liceat etiam argumentari, quo maior fuerit ista crassamenti obductio super spiritus tenuitatem; eo exquisitiorem huius tenuitatem fuisse. Sic me iudice vipera quæ ingenii feruidi fera est, cum plurimam à natura retulerit habitus habitudinem, nihilominus in hac ipsa seruat nobilẽ animi vigorem. Nedum autem ipsa tota & integta; sed

ut

ut mirum in modum mireris etiamnum concisa sua quæcumque particula spiritus gaudet viuido consortio. Sic autem vere gaudet viuido consortio, ut discussi serpentibus oculi renascantur, itēq; resectæ caudæ Aristotelis ac Plinii testimonio, sed neq; dum concisa vitalis est, sed & mortua si rectè perspicis. Nam, & cineres calorem nostrum emortuum refouent, ita, ut recte dixeris hanc

Viuida per omnes modos vipera, etiam in cineribus.

------------- *vitam seruare sepulchro.*

Atque adeo recte opinati sunt Chymistæ, qui sal fixum, & inseparabile assignant rebus uniuersis; adeo scilicet incredibiliter, & incomparabiliter viuifica per omnes modos eiusdem & proprietas: quod maxime redargüit eos, qui frigidam viperæ naturam existimant, spiritibus abunde fœtam inficiantes.

Difformis, & ἑτερογενὴς viperæ natura.

Iam vero quia difformes duas in vipera portiones obseruauimus, nunc & compositionis huiusce consilium inuestigemus.

Obtusum est & hebes viperæ tegumētum eximia cōditoris prouidentia, magna finis necessitate. Quippe par erat viuacem bestiolam non alia, quam crassa viscidaque habitus qualitate donari. Spiritus, enim fugaces & volatiles natura utpote aerei igneique à tenuis habitus complexu facile secessissent, longæuitatemque nullam animanti præbuissent. Quapropter prouida natura tenacem illum lentorem carnium farcturæ consulto subdidit: quemadmodum auolantes auiculas visco solet venator comprehendere, ac retinere. Quo crassamento viperæ iam formæ indito fieri non potuit; quin & consonæ conditiones fuerint continuo consequutæ, hoc est tarditas, hebetario, torporque aliquis: quæ tamen inuolucra atque obsepimenta tanti non sūt, ut sua non agnoscant munera spiritus, suumque vigorem, ubi res feret, prodant. Singulari sunt hæc exemplo expressa Virgilii 6. Aeneidos carminibus, quibus ni plauseris, stipes sis lector.

Ad formam viperæ crassiorē accessere & cætera qualitates

Igneus est ollis vigor & cælestis origo

Virgilii suffragia.

Semi-

Seminibus quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.

Ita ostendimus spirituosiorem feruidioremque quã apparet, esse viperæ naturam, subtilem in crasso corpore spiritum, masculum virtute liquorem, qui principibus de visceribus ad caput, & os meat.

Quamobrem longe falsus videtur Andreas Libauius, qui Lib. Alchymiæ Pharmaceuticæ Cap. 7. professus est, si ratione quapiam ad vitale principium, & ad suos fontes relaberetur quandoque virosum segmentum, fieret sic, ut deleteria suo animanti foret. Quemadmodum si abstracta per artem virulentia de succo veratri, rursus quasi postliminio sub eodem corpore referretur: errasse item & alio nomine Libauius eam rem opinatus apparet, quia si diligenter aduerteris & virosũ liquorem re ipsa sub ventriculum animantis, necessum est plerunque descendere, postea quam videlicet dentibus maximam venationem suã idest auiculã, lacertã, aut murem tutuderit. Sub qua opera conficitur, ut vesiculæ dentiũ inuolucra dirumpantur, quibus diruptis saliuare virus cum esca commiscetur stomachum infectura, atque adeo morte multatura, si verum foret, quod arbitratus & commentus est Libauius. Quod si nostrę adhæseris opinioni, difficile nõ experieris, & quod nil noxium futurum sit productori suo recrementum, & quod usui sit fermentandi chyli materiã & conficiendi, quam rem ante plenius enodauimus. Falsi quoque videntur hi, qui recrementum hoc liquido censuerunt, fecisseque ex vulgi opinione Cornelius Celsus apparet, qui Lib. v. suæ Medicinæ Cap. 27. nec non Galenus qui Lib. de inæquali intemp. saliuam hanc nominauit: nos vero qui infecturæ nomine insigniuimus, nobiliorẽ & cunctis usibus congruentem appellationem imposuisse videbimur his, qui recte iudicare norint.

Pyroticus vigor non teterrimum virus, infectura vipera.

His sic ante propositis, est nunc mihi protestandum, quoties hoc ego venenum appello, non id ex mea sententia,

Autoris protestatio de nominis usu.

tentia, verum vulgato more usum sic appellare. Quãquam etiam reuera definitore Galeno venenum id omne est, quod alimenti, & medicamenti naturas prætergressum, viuentis calorem natiuum corrumpit. Item si quando saliuam cum Cornelio Celso, vel saniem cum Plinio; ichorem cum Græcis, liquorem, humorẽ, succum pro libitu nostro, sed frequentissime infecturam, minus quam par est digna voce vocarim. Id exemplo, auctoritate, usu, verborum penuria coactum, ac pertractum fecisse: mea certe mens ubique, meaque sententia fuit, viperinum hunc succum & dignitate nobilissimum, & usu præstantissimum esse sub vipera.

Sebastiani Bassonis opinio recitata primũ, mox cõfutata.

His sic constantibus, non est quod quispiam ex me, qui cætera ad veneni pertractationem attinentia tradiderim, expetat aut exspectet eiusdem generandi rationem. Hæc porro communis atque eadem est, qui spiritus anguini procreandi modus. A qua quidẽ idea, à qua philosophandi forma, quum longe discesserit Sebastianus Basson professor homo Gallus in operis de Natura Lib. de Actione Intentione 1. Artic. 4. & deinceps in aliis; huius nos opinionem non debemus aut dissimulare, aut indiscussam relinquere, quin, quoniam à nostro discrepat sensu, si valeamus hanc confutare, & preterea maxime quod eo fundamento innititur, ea hypothesi: quod serpentis, ut ipse ait, frigiditas sit manifesta: adeo inquam, manifesta, ut hanc primordio exuerint & ablegarint à disputationibus nostris serpentes. Sed præstat, quæ doctus homo proposuerit audire, etiamsi longiusculo sermone descripta. Sunt autem

Vipera frigida.

Senecta viperæ ut exuatur ut noua cutis reparetur, ut sit hæc adeo medici usus.

hæc. Porrò serpentis frigiditas est manifesta, quæ, ut de adipis auri, cæterorumque mineralium creatione diximus, spiritus tenuissimos erumpentes coercet sub cutem, ubi nouam construit, adeò, ut facilè vetus exuatur, quæ quoniam ex eiusmodi spiritibus etiam ex partè contexta est, sic disposita non paruam virtutem retinet.

Iam,

Iam, ut causam cur venenum habeat serpens indipiscamur, ea duplex est. Pluribus enim rebus pretiosissimis excrementum letale cognatum est, quod & serpenti conuenit: hęc est prima. Et quæ sunt optima talia non euadunt sine exquisita purgatione. Hæc est secunda, sed expositione hoc postremum indiget. Vnde inquam hæc accurata noxiorum expulsio tale venenum procreat; videtur potius contrarium. Ex pellis igitur frigiditate, & natura talem excretionem repellente, dum omnis illa colluuies amandatur antrorsum, qua pori, ac via magis patent, fit quod in alio quouis animali contingeret. Quin finge, quæ in homine sunt noxia, quæque per totum corpus dispersa sunt, ac per cutem, reliquosque meatus exeunt, in unum locum coire, diutius paulatim coqui. Quid futurum speras, ubi maligni illi spiritus in unum congregati, lentoque calore adiuti maiora impedimenta per concoctionem exegerint: si humores excrementitii, dum egeri nequeunt, putrescentes, facessunt in virus, quod hic noxiorum omnium ex omnibus partibus in unum confluxus. Ergo iam habes, quomodo in serpente maligna per totum corpus disgregata, atque inde liberè per cutem quaquauersum exeuntia nullum sui sensum præbuissēt; dum in os veluti in sentinam collecta, non aliā, quam per dentes viam moliuntur, veneni vim ibi acquirant. Qui enim maligni vapores per cutem expirare nequeunt, dum laxiores, qui in anteriora ducunt, poros sequuntur, extremò dentium, maxillarum, aliorumque ossium veluti septo cohibiti quiescunt, donec ira exæstuante exciti per dentes eiiciuntur, quod à serpente morsi experiuntur.

Preciosissimis quibusq; rebus excrementum est letale cognatum.

Optima nō redduntur unquā corpora rei per purgationem.

Venenum vipera quo pacto procreatur.

In homine facilè coalesceret veneni forma, si cogeretur in unū mala eius quæcunq; materia.

Argumenti auxesis una.

Argumenti auxesis secunda.

Dictorum complexio, & à contrario persuasio.

A destinatis, & connexis, quæ via sunt, & terminus, confirmatio.

Hæc illius viri fuit opinio, quam nos, quia cognoscimus à vero longe aberrare; rationes eius rei producemus non nullas; si primo carptim repetiuerimus theses eius potissimas, & capita summa, quę sunt frigus efficiens, vapores materia generandi veneni. Alias spiri-

tus exuuii constructores, & expulsores, alias balsamũ. Generationem veneni fieri per vim frigoris anguis natiui comprimentis materias venenosas, & de corpore uniuerso perpurgantis non extrorsum, sed amandantis ad caput, & ad dentes: aduersus quæ omnia audi si quę natura valeant sic obiecta.

Frigidum serpentis corpus quo pacto spiritus tenuissimos creet? Qui spiritus cum cohiberi sub cute dicantur. Auctorem quæso quomodo cuticulę nouos amictus elaborent, veteres exuuias propellãt, à quibus interrogo rursus ut partim spiritus consederint concreti, partim auolarint; vel si recurrerint compressi frigido, quæ, aut qualis ista varietas, seu loci, seu materiæ, seu effectoris? cum venenum comparetur expurgatione malæ portionis à bona. Perpurgationem istam rogo, quis effector paret? frigiditas repellendo per accidens virtus haud satis est. Calida verò, & efficax Bassoni nulla est. Quis igitur perpurgator? Porro frigidum, nedum non expurgat, verum hebetudinis, & crassitiei vi comprimit, & compingit, compingit, inquam, eo planius, quod arbitratori nostro noua generationis huius materia sunt vapores, qui non sic facile digeruntur in vias exteriores, ac poros, ut ipse contendit; verum densantur appetente frigore per omnes vulgo philosophos. Adde maximum momentum, quod opinatori nostro purgatio hæc, & propulsio accurata, atque exquisita esse debet. Quo mihi loco considera, cerebro per catarrhos non tam frigore pituitam expurgari comprimendo, quam calore secernendo. Præterea frigus ignauum ut ad caput superfluitates propellat, & ad anteriora dumtaxat? Respondebit, viæ per se patent. At quomodo patulæ sunt per frigus præsens, quod semper debet cogere, non laxare, vel laxa cõseruare? Quo itẽ pacto dentes, & ossa uno semper modo, & peruii, ad continendũ parati constent, non ad permittendum descẽdentiũ prolapsũ. Quoniã autem ostendi, non tantũ

in

in caput, sed & in vias inferiores fieri posse propulsus; quid in caput solum, vel ut ad sentinam directa sit hæc materia? Quisque aut qualis hic abusus nulla hæc natura dirigente? quę si dirigat, tamen hęc utiq; calor, & calida vis erit. Insuper ut frigidus potius, quam calidus sit hic secernendi opifex? Quinimmo satius id præstabit calor: quo ego auctore dixissem, uti nunc dico, subeundam, & perficiendam esse secretionem. Præterea refert hanc operam, & alias complures ad balsami vim, verum hæc cum frigidi nihil participet, sic contradicit sibi ipsi Basson. Contradicit, & alias sibi, quod balsamum hoc eodem capite spiritum dixit igneum, sed frigido ritè temperatum, principium in serpente motus, qui, inquam, si principium est uniuscuiuslibet in serpente motus; quid hanc sibi iniuriam præsenti, & informanti fieri patiatur? aut patiatur hanc sibi facultatem à frigido præripi? aut quomodo frigida hæc anguis intemperatura prædominetur præ balsami eiusdem æqua temperatura? Itemque quid illud est, quod igneum spiritum in serpente ponit Philosophator noster, mox verbi suæque suppositionis oblitus, cæteram de frigido repulsu prosequitur argumentationem, constans in his principiis, quæ supra retuli, sed vanis semper principiis & argumentis. Adeo quidem vanis & cassis, ut non persentiat, si exacta hæc exstet veneni secretio summo naturę studio facta: confestim attactum vel gustatum idem virus sit hominem infecturum & confecturũ: quod nos mortale malum ostendimus experimento non euenire. Quamquam hoc experimentum & hoc arcanum naturę miraculum ante nos ad hanc usque horam omnes obseruatores latuit.

Hæc & alia perplura dissertationis Bassonicæ vitia, si per eandem, qua ipse utitur, philosophandi libertatẽ licet, facile pernoscet sincerus atque oculatus iudex, qualem ego tota hac in re appello.

DE RATIONE, MODOQVE QVO VIPERAE LIQVOR INFICIT PERIMITQVE VIVENTIA. CAP. VI.

§ I. De Spiritus venenati energia, & ad diuersa corpora inæquali sua vi.

Votusquisque est hodierna die, qui de venenis quibusque philosophetur, causasque problematum edisserat, illud habet continuo solemne, formam occultam, & ineffabilem agendi rationem prætexere. Quæ sanè res confugium videtur inertium, & eorum omnium, qui suam ignorantiam nutrire libenter volunt: mihi iam in hoc loco, quo referenda causa est, unde viperæ saliua inficiat, conficiatque, est animus citra causarũ occultarum ambages exponere, veneni facultatẽ, agendique modum, sic probabilem mea sententia, ut unicuique cordato viro sit approbanda. Si prius tamen internoscendæ sententiæ potioris ratio philosophantium communis breuibus exponatur, qua perimat omne venenum. Quod facile reor inuentum iri, si methodo procedamus resolutiua, quæ est ab effectu ad causas. Effectus quidem veneni mors. Hæc autem ut Aristoteli placet Libro de Vita & Morte, nihil aliud est quam caloris consumptio, vel extinctio. Consumitur autem atque extinguitur calor, vel à se ipso vel à contrario. A seipso quidem quoniam calor assidue depascens humidum cui innititur, illud tandem absumit, quo absumto is simul & vita concidit. Ita quidem accidit in animantibus lenta exsiccatione ac tabe senescentibus. Extinguitur vero calor a contrario, cum ab eodem quasi iugulatur atque opprimitur, quemadmodum homo debilis à robusto. Cum igitur utro-

De facili promptoque philosophantium nostrorum ad occultas causas confugio.

utroque modo accidat oriri mortem quamcumq;, perspicuum est, non perimere exiccatione venena, quia mors ita naturalis, & sine dolore est. ergo potius oppressione ac iugulatione. Verũ dices, adhuc desiderari quomodo fiat eiusmodi iugulatio. Respondeo quidem eadem methodo. Iugulatur calor, cum amittit naturales illas conditiones, quibus manebat incolumis, quę sunt hæ. Prima quæ propriè spectat ad eiusdem essentiam, siue formam, qua manente incolumis est.

Secunda spectat ad eiusdem quantitatem, ut tanta scilicet sit ipsius mensura, quanta sufficere possit vitæ muneribus obeundis.

Tertia pertinet ad qualitatem, ut sit videlicet purus & mundus idem calor, non fęculentus, neque aquosus. Etenim utrumque vitium opprimit, sicut in ellychnio patet.

Quarta pertinet ad actionem eiusdem perennem, nimirum, ut non offendatur neque intercipiatur eiusdem motus, qui est sursum, atq; deorsum: sursum quidẽ ad fuligines expellendas, deorsum vero ad attrahendum alimentum. Si enim alter uter istorum motus, vel uterque tantisper comprimatur, Galeno autore in Lib. de Marasmo, subinde concidit animal.

Collige nunc summam, ac diuisione facta venenorũ, quod alia agunt a proprietate, alia proprietate simul & qualitatibus manifestis, dic, si agunt à proprietate sic prædominantia calori nostro, illum euertunt, & motum adimunt, vel agunt à qualitate manifesta, & hęc ut calida vel frigida, quæ utraque caloris copiam imminuunt, vel sunt tetris fęcibus coinquinata, & sic eundem conspurcant & suffocant. Tot igitur modi sunt, quibus venena perimendi vim habent. Redeo nunc ad institutum.

Esto autem mihi ad eam rem indubitabile subditum hocce principium. Natura comparatum est, ut quidquid est nobilitate dignius, & superius perpetuò præualeat

Nobilius natura dominatur ignobiliori.

ualeat, ac dominetur obſcuriori, atque inferiori. Hoc latè diſſertum eſt, & luculente monſtratum ab Ambroſio Leone in Commentario de Nobilitate. Quę res, quæue præſtantia, cũ tota rerum uniuerſitate, fuſã ſit; in elemẽtis eſt planè apertiſſima. quippe ignis ἐνεργώτατος ſubiecta omnia inferiora elementa ſummis ſuis viribus ampliter obtinet, & abſumit. Quod enucleate monſtrauit Ariſt. in Lib. Meteorm Quarto, ſeu qui eſt de Miſtis perfectis. Quo circa celebris eſt confeſſio, ſi igni ſupponeretur infinitum combuſtibile, in infinitũ pariter abiturã eiuſdem ambuſtionẽ. Itaq; & terra, quod ſolidiſſimum eſt inferiorum omniũ elementorũ, itemq; aqua, quæ tota ſubſtantia pugnat cum igni, voratorem hunc ſentient, ac deſtructorem; nedum aer, qui leuiore, ac paratiore ad immutandum ſubſtantia facile cedit igni. Iam autem quemadmodum à nobis illud vere ſtatutum eſt de igne, ſic & de igni analogis (πυρατικὰ Græci dixere) quapropter, & ab his, quæ aquæ, & quæ terræ reſpondent, ſimiliter vincentur imbecilliore ſua natura: præſertim autem vincentur, quæ ſubſtantia ſunt tenuiore. Quæ pugna, atque victoria ſi conſtat in genera diuerſa: ea etiam, quę eſt aduerſus eiuſdem generis corpora, itemque conſtabit. Pyrotica, inquam, aduerſus pyrotica inferiora, aut debiliora.

Analoga ſuis principiis reſpondent.

His igitur principio ſic propoſitis, reuocandũ in memoriam eſt illud unum ante definitorum, quod viperæ noſtræ liquor pyroticus eſt, nempè ſulphureus, & arſenicalis reſpondẽs profectò naturæ viperæ, quæ ſulphurea viſa eſt, & arſenicalis. Hæc iam credo, ſatis patuere. Iam igitur cum ex nobis reſcire volet quiſpiam ecquo pacto deperit offenſus homo viperæ morſu, aut quo modo ſanies per morſum inflicta ad mortem officit. Officit inquam. Quod ſpiritus ſaliua conditus, ac deuectus vitalem occurrentem noſtrum ſpiritum vincit. Vincit autem, quia πυρετικότερος, urentiorque viperinus

Vipera ſanies pyrotica quippe qua ſulphurea & arſenicalis.

perinus; submissior, tepidiorque noster aut mitium animantium aliarum. Sic vipera per viperam demorsa nil afficitur. Atque illud est quod Plinius alicubi proposuit dicens, *serpentium morsus non petit serpentes*. Planius autem id approbauit Galenus in Libro de inęquali Intemp. ac ne caprimulgus item, nesciuerim autem an rubetam ranam, & marinum leporem, ac peregrinos nobis angues morsu peremerit vipera. Fortassis, & venenatas paruas bestiolas, & insecta peremerit. Propterea quod enectū à vipera scorpionem, quemadmodum pariter hunc ab illo, perhibuit Gaspar Volfius apud Conradum Tigurinum in Sermone de Serpentibus generali. Quod fit scilicet quia remissior istorum vigor, & spiritus est, illius valentior. Quod enim canis rabiosus ab altero rabioso cane quicquā nō afficitur, Ferrandus Ponzettus Lib. 3. de Venen. Cap. 20. causam adstruxit, quod vires utrorumque sint æquę. Hactenus vipera, vel alios vi venenandi superat, vel non superatur. Cęterum superatur a paruo Araneo superatur & ab Aquila, quæ postquam extracta de visceribus viperæ venena decerpserit, ad huc suctu faucium deuorare virus quod inerat, & extinguere calore decocto audet: quæ verba sunt Plinii. Audi autem quanta volucris hæc cū fiducia serpentem inuolarit, Virgilio XI. Aeneidos hæc canente:

Vtque volans alte raptum cum fulua Draconem
Fert Aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæsit
Saucius, at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisque horret squamis, & sibilat ore:
Arduus insurgens, illa haud minus urget adunco,
Luctantem rostro simul aera verberat alis.

Ita crediderim quoque viperæ virus atteri per ceruos orcaden, elephantum, lacertam, ophimachum, ibin, ciconiā, & si qui sunt oppugnatores huius ordinis alii. Inter uniuersas autem animantes cum valentissimus cuiuspiam thirias est vig or, hic omnes omnium spiritus si-

bi ipsi subiicit, ac necat. Vnus hic & singularis Basiliscus est immortalis propterea significatus Aegyptiis, ac singulariter Reguli nomine insignitus, ut aduertit Horus Apoll. in Hieroglyphicis. De cuius summa præstantia Nicander in Theriacis cecinit hæc:

Illius auditos expectant nulla susurros
Quantumuis magnas sinuent animantia spiras,
Quando vel in pastum, vel opacæ deuia syluæ,
Irriguosque locos media sub luce diei
Excandescentes succensa furore feruntur:
Sed turpi conuersa fuga dant terga retrorsum.

Ita vides è spiritus maiore, vel minore præstantia succedere victoriam. Nec porrò difficile fuerit hanc seu victoriam, seu dispositionis actum mente concipere, si vocaueris in memoriam id, quod prodidit alioquin Galenus Libro de Theriaca ad Pisonem Cap. 17. de Puero, cui spiritus usu Theriacæ breui sunt etiam cum vita dissoluti, vel si volueris cum Thoma Campanella nouo nostro Timęo philosophari, qui Libro. 6. medicinal. 2. Part. professus est viperæ veneno suam in naturam seminali quadam ratione conuerti & transmutari natiuam temperiem, non secus ac grano frumenti terram in herbam ac spicam.

Argumento materiali res ostensa. Ad hæc autem præter Principum virorum auctoritatem facile rem conceperis, si animo proposueris, gestato per domus conclaue prunario ardente aheno, aerem omnem, quicumque circulatus obiicitur, accedi, igneamque naturam subire, suamque amittere iam dissipatam, atque destructã. Sic porrò se ipsam ampliare, ac propagare unaquæq; facultas quærit. Quęrit autem & se propagare veneni facultas. Quæ sententia non sic quidem noua, nec mea solius est, ut non fuerit etiam *Fracastorius astipulatur.* Hieronymi Fracastorii scrutatoris naturæ profundissimi Libro de Contagione 12. Cap. 17., non miratur, quod perniciosa causa sic in animal citissime penetret, idemque paucis post horis perdat: potissimum, si ad spiri-

ſpiritus analoga ſit. quare & cor impetere, arcemque eius expugnare valebit, præſertim quando eodem authore in Lib. eodem Cap. 11. venenorum maxima pars ſpiritali qualitate interficit. Quinimmo limatiſſimo Andreæ Bacc. iudicio in Lib. de Venenis, quibus venena ſæuiant modis Par. 12. eſt unicuique veneno ad ſpiritus analogia: ita ut ab ipſorum ſingulis ſpiritus opprimatur: quippe ſpiritus quidam, aut tenuis humiditas eſt id, quod fere beſtiæ eiaculantur, vel ipſius Galeni ſuffragio in Lib. 6. de Locis affect. Cap. 5. Atque inde fit mea quidem opinione, quod ingeſta caro viperina viperarum ſtomacho lethalis eſt; ſi modo hypotheſis vera ſit: Nimirum quod exploſo veneno, quod fere ſpiritus, & vigor eſt, hoc pereunte animal perit. Acceſſit ad meam quoque ſententiam Ambr. Leo Nolanus Prob. 321. per hæc: ſerpentũ demordentiũ bilis eſt calidiſſima & ſubtiliſſima, quę ſic cito intrat corporis meatus, inq; eis corrũpit quas inuenit humiditates, vertitq; in vapores craſſos ac venenoſos. unde membrũ ictum intumeſcere neceſſum eſt. Signũ namque quod ſuccurrentes eiuſmodi morſis duos treſue deinceps locos, qui ſuperiores percuſſo membro ſunt, arctiſſime ligant, atque frigidis rebus cum aceto miſtis eoſdem liniunt, ut & itinera veneno penetranti præcludant, & inſanam caliditatem extinguant, veluti qui percutiuntur ab apibus vel veſpis.

Maxima pars venenorũ ſpiritali qualitate perimit.

Viperina viperis caro deuorata vitam excutit.

Venenum vero canis rabibi bilis atra eſt, quæ ſpiritus adſtringit atque exſiccat, refrigeratq; immedicabiliter. Sed & Prob. 320. Quare morſus omnis maxime ſerpẽtis eſt venenoſus, ait, an quod omne mordens ira affectũ mordet? In irato vero animali bilis ſubtiliſſima in totũ corpus diffunditur. Quamobrem pars illa bilis, quã circa dentes eſſe contingit, in morſu ipſo relinquitur. quę quo potentior eſt, eo magis ac citius contactum corrumpit vertitque in naturam ſuam, atque ita ſe auget, ut ignis urendo creſcit: quæ munera ſolius veneni eſſe

creduntur. Serpentum autem bilis cum sit acutissima, fit ut eorum morsus maxime venenosus sentiatur. Signum fel enim serpentium maxime letale, &c. de bile atra canum immedicabiliter arefaciente &c.

Verum reuertor ad vim pyroticam viperini veneni. Cui nostræ opinioni aut huius ostensioni in Cap. XI. in quo pleraque tradidit de Singulari eucraseos antipharmaca virtute scripta reliquit hæc. Cognoscitur viperæ venenum à qualitatibus vincere, quia optima corporis constitutio potest venenũ superare si vincit. vincit per qualitates, non vincit tota substantia. Si quis non acquiescat, est & Andreas Cęsalpinus scriptor acutissimus, qui in Lib. I. Quæst. Medicin. Cap. postremo fusè monstrauit, quod venena non occulta, quæ iam inoleuit forma, verum qualitatum primarum excessu perimunt. Quam sententiam Andreas quoque Baccius animo non illibenti videtur amplexus in Prolegomenis de Venen. Cap. de Differentiis Pag. 8. & multo planius Capite de Venenorum ex morsibus animantium sęuitia Part. 13. cuius loci concepta verba sunt hæc: Deinde ex parte agentis, quia illata venena actualem habent illius animantis calorem, qui tamquam ab ancipiti gladio suo veneni vim eiaculatur in spiritus patientis, impellitque ad intimas cordis sedes. Quibus viris aliquãto prior Hieronymus Cardanus in Lib. 9. de Subtil. serpentium vim veneficam ad immodicam sui siccitatem retulit, professus conceptis verbis hæc: Venenum aut est immodica siccitas, aut cum immodica siccitate coniunctum. Accessit & ad horum sententiam adhuc seculo prior Ferdin. Ponzettus Cardinalis in Lib. I. de Venenis Cap. 7. quod inscriptum est: *An expediat ponere proprietates occultas*. Lege autem, quæ proposuit eod. Lib. Cap. 12. Ita quidem isti. Verum me desipientem, quid non Principes viros appellaui, primum Galenum, qui Lib. 3. de Temper. Cap. 4. vim venenorum dixit uniuersam substantiam, & temperiem. Idem quo-

Grauiss. aliorum scriptorũ testimoniis cõfirmata nostra sententia.

quoque visus est sentire Galenus Comm. 2. in primum prorrheticorum professus, nihil aut parum differre tria hæc: venenum serpentum, venenatorũ pestis, & quod gignitur in corporibus nostris. Item venenis perniciosarum ferarum æquiparat humorem in aliqua corporis nostri particula epilepsiæ promotorem Lib. 3. de Locis Affectis Cap. 7. & Lib. 5. eiusdem operis Cap. 7. pariter: itemque veneno epoto, sic citra venenum corrumpi sępè humores, quod & repetitum decretum est Lib. de Dissolutione continui Cap. 19. & Lib. de Spermate C. 3. Qui duo postremi, & Galenici Libri habentur. Quorum omnium locorum, haud dignitate postremus is est, qui legitur Cap. 1. Lib. de Cibis boni maliue succi monstrans, ὡς ἀγνοῆσαι πηλίκον ἐςὶ κακὸν ἐκτραπῆναι τοὺς ἐν τῷ σώματι χυμοὺς εἰς φαρμακώδεις ποιότητας: *quam facile sit cognosci, quantum insit in eo mali, si contenti in corpore humores in medicamentosas qualitates degenerent*. Quæ Græca Galeni verba eo produxi libentius, ut corrigatur amice conuersio Iulii Alexandrini, qui φαρμακώδεις medicamentosas interpretatus est, quas venenosas dicere debuerat Latine, quoniam φάρμακον apud Græcos promiscuo alioquin, idest tum boni tum mali significato, sub mali, si quis rectè sentiat, sensu Galenus accepit. At qui vero his, quæ conflantur intra nos venenis, quis veneficam à tota substantia facultatem appingat; non à manifestis qualitatibus malignitatem, & vim? Quo spectans fortasse Plinius professus est alicubi venenum, quod serpentibus attribuimus, fel esse.

Correcta Iulii Alexandrini ex Galeno conuersio.

Sunt hæc noui nostri placiti firmamenta, sunt hæc doctorum hominum suffragia, quibus nihil aptius, nil cumulatius esse queat.

AMBIGVITATIBVS, QVAE PLACITO NOSTRO ADVERSANTVR, FIT SATIS. CAP. VII.

X aduerso nunc scirpi quidam, idest problemata, quæ quidem huic doctrinę inficias, aut suspectam fidem, aut labem quandoq; sint paritura, deinceps sunt exsoluenda. Ex his una est ambiguitas, qua quæritur, quid tantum opis, ac beneficii conferant antidoti, quidue homini tuendo præstent per nos oblatæ? Porro tantæ veneni exuperantiæ tam multæ diritati quod plenè reluctetur, vel quod laboranti naturæ adminiculetur, dixeris non esse. Cui quidem difficultati præter ea multa, quæ in sermone duplici, & de problematis venenorum, & de Theriace sumus propostituri, sic occursum volumus in præsenti. Veneni quidem vi, & insolentiæ duplicem obsistendi rationem esse; tum qua venenum ipsum obtundatur, dissipetur, eluatur; tum qua natura nostra, & virtus vitalis adiuuetur. Priorem quidem partem exequuti sunt satis ante nos professores omnes, præcipuè Bartholomæus Maranta, qui Cap. 3. Lib. de Theriaca propugnationem huius perscrutatus est. Itemq; Iul. Cęs. Scaliger & alii plerique, quorũ nos sententias qua de Theriaca recitabimus. Dilata igitur hac in alium locum quæstione, maiori mihi curæ, potiori usui nunc est antidoti auxilium, ac beneficium, quod inueniendum est, è confirmandis, augendisque spiritibus, qui, vel vim aduersarii sustinere, vel depellere queant. Quoniam igitur aduersarii spiritus vis timetur, qui peracris, & acutus plurimum est; contra naturalis, ut præstet, præualeatque repugnando, confertus densus, & crassus quam maxime sit oportet. Confertus, inquam, & densus, quo minus ab insultore se debellari

ri finat; craſſitudine vero firmus, quo acumen impetentis impediat, remoreturque ad præcordia tranſcurrentem. Eiuſmodi equidem mente concipio ſpiritus, qui pro calore noſtro vitali, proque corde depugnent aduerſus lethalem viperæ infecturam; atque eæ ſunt ſuppetiæ, quas antidoti viperinæ natura comparatæ ſunt offerre noſtra nobis ſuaſione, tum veneni vim infringentes, tum ſpiritum noſtrum natiuum vegetiorem, ac valentiorem ad colluctandum reddentes. Quamquam, & illud quoque commodum præſtant viperinæ carnes, ſiue per ſe, ſiue antidotis immiſtæ, quod craſſitudinem præpinguem, quam ad remorandam infecturam requiri dixi, hanc veluti mutuo refundunt continuo ſpiritibus noſtris, quas alioqui carnes, ne dum craſſas, ſed & ſolidas, cognouit Iacobus Greuinus Libro de Venenis. Inde autem fortaſſe fit, quod qui ſerpentium carnes eſitauerit percuſſus ab his, vacabit morſus, & mortis diſcriminibus, ut plerique perhibuere nec non, qui iecur anguis deuorauerit, impune morſum huius incurret, ut memorię prodidit Plinius in Libro 19. Cap. 4. Plutarchus in Libro de Loquacitate, & Diodorus Siculus in Lib. Bibliotheces 9. Omnibus autē modis videris craſſitudinis vi potiſſimum repelli venenum. Sic teſtis eſt Ariſt. in 5. de Animal. gener. ſues ſola pinguedinis obſiſtentia morſibus venenatis haud eſſe obnoxios. Quam noſtram rationem ſi reputaſſet animo Hieronymus Cardanus, haud hercle contra experimentum, & fortaſſe etiam contra rationem Lib. Subtilitatum 9. profeſſus fuiſſet, viperis iam exanimis peſtiferam energiam ſeruari, ſuaſus ab eo, quod huius expertes nequicquam conferrent eædem. Atque conferunt, inquam, abundè multa quæ dixi, facta ſpirituum accenſione, quam certè rem ſpeculati Pythagorici voluerunt, exceptis aure auida Muſicis ſymphoniis, malè habentes ex veneno liberari. Quod primus aduertit

Craſſæ ac ſolidæ carnes viperinæ.

Viperis mortuis ſeruari vim veneni Cardano.

Theo-

Theophrastus, ut est apud Agelliũ, mox Cœlius Rhodiginus Lib. 6. Lect. Antiq. Cap. 13. qui hoc ab experto fatetur. & Alexander ab Alexandro Lib. 11. Genial. dier. 17. Siquidem à Tarantula Apula, ideſt Phalangio percuſſos haud aliter ex ancipiti morbo conualeſcere videmus, quam ſi tibicen, aut cythariſta iuxta eos diuerſos modos incinat, ut pro veneni qualitate, ita harmonia, & audiendi illecebra capti venenũ illud, vel ex intimo corpore dilapſum effundant, aut ſenſim hoc per venas diffuſum dilabatur. Quo iuſtè iã ab Epiphanio Ferdinando exſibilatus apparet Hieronymus Mercurialis, qui, quæ tanta viri fuit audacia, Libro 2. de Venenis. Cap. 3. Diuinum hominem Theophraſtum tamquam præclarum tot ſapientum virorum chorum falſi damnauit, qui curatum muſica energia viperæ venenum affirmauere. Illud enim qua vi, vel via fiat, præterquam una ſpiritus humani roboratione, qui ſic auctus, & potior factus aduenientem hoſpitem quẽcumque, hoc eſt Phalangiæum, & vipereum ſpiritum inſultantem valeat eludere. Hoc quoque fouendorũ, & cumulandorum ſpirituum vitalium ſtudio commendatiſſimus eſt meri potus. Quod quidem quam generoſum eſt auxilium, Dioſcoridis, cæterorumque Græcorum teſtimonio veneno infectis, tantundem identidẽ uſitatus aquæ potus aduerſari conſueuit. Dioſcoridi autem, mea quidem interpretatione, videtur Paulus Aegineta conſenſiſſe, qui Libro 5. Cap. 11. De communi venenatorum hominum curat *recentibus*, inquit, *vaporibus, & conuenienti naturæ caliditate corporis temperamentum replere, &c.* Quorum verborum ſenſus quis eſt alius, quam præceptio, ut ea medendi ratione robur afferatur corpori, ſpiritibuſue detrimenta veneni paſſis. Poſt thorexin atque analepticas alias eiuſmodi victus rationes propè ad laſſitudinẽ longe diſcurſus factus homini venenum experto, belle profeciſſe viſus eſt ſæpè, quod ſpiritibus accendendis, ac roborandis ex uſu ut.

Muſica vi ab eiaculato veneno liberati Pithagoreis

Di-

§. II. *Altera contra placitum nostrum oppugnatio.*

DIscussa iam priore difficultate, controuersiam alterã sententia nostra sentit, quod nos pyroticam saniei vim, id est excessũ caloris summo valentẽ statuimus, contra quam nonnulli viri docti senserunt. Quorũ primus Cornelius Celsus est, qui Lib. 5. Cap. 27. in communibus aduersus omnes morsus venenatos curationibus professus id verbi est, quod maxima pars venenorum frigore interimit. Qui idem & Lib. eodem paulo posterius, quo de aspidis morsu curando prodidit acetum ab experto iuuamento præcipuæ fiduciæ medicamentum, confirmans id ratione, quod spissescentem intus humorem ab eo discutit, & sic dari sanitatem. Atqui spissescere humorem arguet, quisque frigidæ videt facultatis opus, haud calidæ, igneæque.

Post hæc videtur, & nostro placito refragari Cornelius, qui Lib. 5. dixit, maxima pars venenorum frigore interimit. Quibus utrisque locis occurrerim multifariam; si frigus equidem interpreter cruditatem; unumquodque enim istorum crudum, incommoderatum, & dispar est, humanæ symmetriæ collatum. Licet autem crudum, immiteque sit, haud tamen tollitur, quin & spiritale nt, ut ex Fracastorii sententia statuimus, & affine igni, quemadmodum partim ex dictis, partim ex dicendis planè constabit. Altera rursus expositio Celsianæ mentis est, ut frigus ponatur terminus motus veneno facti, atque adeo frigore interimit, id est si calido exuit vitali, exponamus. Tertia expositio esto ad P. And. Matthioli sententiã, interpretantis ita ferme frigiditatem extimi corporis, ut ex morsu adueniens, haud utiq; adueniat ex veneni frigiditate; verum quod innatus calor ab extimis, & ultimis corporis partibus, ad cor se conferat, quodq; etiam veneno superetur, & extinguatur. Quo item consilio credas à Card. dictum in Lib. 2. de Venen. Cap. x. refrigerari corpus viperæ veneno.

Celsi aduersantis interpretatio optima.

Interpretatio secunda.

Vt coeat fusus humor veneni allapsu.

Iam vero quod de coitu humoris ex impacto anguis veneno dicemus? Respondeo equidem, & coitũ fieri resoluto calore, ac spiritibus excussis, ubi frigus scilicet priuatio caloris æstimetur: quæ explicatio item esto Dioscoridis, Pauli Aegin. Cæterum volentium Basilisci Cerastis, Aspidis, veneno cogi sanguinẽ, eius qui morsus est: quippe spiritibus animantis, & calore absumpto per vim, & malignitatem veneni gelascit prope sãguis. Quibus sic de Celsi sententia comprehensis non ab re puto futurum, si paucis ostenderim, & frigore non interimere viperæ venenum, his ante propositis, quod, & pauca quantitatę, & cito interimit. Sic igitur quæso te Lector, quo pacto tam pauca quantitate, quanta est guttula una saliuæ grande animal necaret? Galeno alioquin monstrante Lib. 3. de Simp. Cap. 18. & 19. Frigida venena, haud quidem genere id est absolute, sed sola multitudine lethalia fore. Præterea, quî tam perniciter frigidum venenum hominem tollat, cuius crassitudo citam penetrandi vim, & actionẽ moratur? Interim vero si diu cor nõ attingens moratur, à partibus animãtis solidis, & calore immutatum dissoluitur, & nihil nocet.

§. III. *Diluuntur opposita dubitatiunculæ.*

Reliquarum contrauersiarũ compositio.

COmponendæ nunc sunt & reliquæ lites, quæ ex phænomenis idest accedentibus symptomatis profecturæ videntur. Prima dissensio est, quod ex victoria ista spiritus erga compares alteros demorsorum, non videntur tot tantaque mala manare posse. Quod enim ad spirituum hunc conflictum, huic non respondent, sed maiores sunt extumescentiæ vastitas, maculæ luteæ violaceæ per uniuersum fere corpus, ut Brassauola ex Aphorism. 62. Lib. 4. prodidit; dolores acerrimi, Opisthotoni; ut Gesnerus perhibuit Lib. 5. de Animalibus, ubi de vipera; vomitus bilis amarę refrigeratio corporis extrema, ut Iacobus Greuinus in Primo

Qui tantæ per unam spiritus victoriam adueniãt ærumnæ.

de

de Venen. Cap. 10. atque alia, quæ Dioſcorides Lib. 6. Cap. 45. prodidit, quæ ſunt hæc: ubi vipera momor- „ dit, corpus intumet; vehementer areſcit; ſubalbidum- „ que colorem concipit; ſanies à vulnere profunditur, „ primum ſubpinguis, mox cruenta; puſtulæ aduſtis ſi- „ miles erumpunt, & antea depaſcens ulcus, quod in „ proxima repens non ſumma modo corporis, ſed intima „ quoque corripit. Gingiuæ iis cruore ſuffunduntur; in- „ flammatio circa iecur erumpit, tormina, & bilioſi vo- „ mitus ſequuntur, ſopor, & urinæ difficultas accedit, & „ frigidus ſudor effunditur. Ita quidem ille. Quæ uniuer- „ ſa poſt viperinum morſum ſymptomata, ſi probe fuerint per nos expenſa; longe grauiora, & maligniora profe- ctò ſe oſtenderint, quam ut ſpiritui ſpiritum oppugnan- ti ſint referenda. Quare placitum hoc noſtrum male firmum ſit oportet, ac minus veritati conſonum, ac proinde nobis, aut cuiquam minime retinendum. Hæc de improportione ſymptomatum contra decretum no- ſtrum aduerſio tam grauis momenti res, tam multum oneroſa videtur, ut aſſenſum planè eruat audientibus. Verum, attendat Lector. Eſt animus mihi leuiori, quã, ut creditur, negotio tantam argumenti vim repellere, atque eludere, ſi negauero primum aſſumptum aduer- ſarii, quod eſt; ſpiritus debellationi, & proculcationi diſparia videri tot omnia multoque maiora. Porro con- ditiones, & circumſtantiæ ſunt ob oculos ponendæ. Primum enim non ſimplex ſpiritus hæc extinctio neque vulgaris: verum longe excedens, & inſolens, cum ma- xime peſtis intus urit, iecur incenditur, caro tollitur ampulis turgidis, quales ab igne excitãtur, ſcriptũ reli- quit Scaliger. in Comm. 2. de Anim. Hiſt Cap. 18. quod fit ſcilicet complures ob cauſas. Prima & pręcipua πύρωσις fluoris inaudita, cuius ediſſerendæ laborem non eſt quod pluribus quam quæ dudum expoſita ſunt, rurſus obeamus. Satis ex virulentiæ terreſtris origine, ex in- clementi cœlo, ex locis æſtuoſis, ex alimentis viroſis,

ex pestifera generatione, ex infausta ordinatione, ex apparatu nocenti, & instrumentis, atque aliis adnexis didicisse licuit, & comprehendisse. Secundus est atræ bilis interuentus, cuius malignitas, supra quam nota est supine multis, est infra per nos diligentius enarranda. Quo cum biliari atro veneno succenturiatus fermenticius est acor, quo ζυμώδης nullus est peior ad peruertendum comes: quemadmodum ex nobis audies post pauca. Denique irreconciliabilis est antipathia seu naturalis, seu diuinum per decretum agglutinata. Nisi autem inexplicabilem hunc dissensum admittas; intestinus est iuratorum binorum ex opposito genere hostium conflictus; inter quos œconomia tota subuertatur oportet, & misere destruatur, mirifico deuastationis excessu, in quo ima cum summis, intima cum extimis, noua cum veteribus, omnia susque deque conuelluntur, & confunduntur. Talibus hisce turbis, atque etiam non dubito vehementioribus, quales quantasque stylus enarrare non potuit, nihilo inferiorem esse postremam & humani spiritus à vipereis oppugnationem; liquido iam cognoscis. Cui demonstrationi connecto nunc & aliam euidentiorem; idest noxam ex inflicto morsu non spiritalem tantum esse, sed & materialem, idest, materialibus conditionibus instructam, ut nuper à me laudatus author distinguebat. Materiæ, inquam, qualitates fuerunt nuper à nobis enarratæ: quę sunt, immitis cruditas, acerbitas insuauis, subditum crassitiei acumen, & ut cuncta paucis complectar, arsenicalis idea Hæc autem quæ mala, quasue calamitates inuehere non valent?

Infectura vis non spiritalis tantum, sed & materialis alioquin est.

Sed hæc quidem, cum magni sint, tamen non sunt quanti futura est ratio, quam mox subnectam, si dixerim in hunc modum. Professi sunt tum Angelus Abbatius Lib. de Vipera Cap. 4. tum hunc sequutus Vlysses Aldrouandus, qui Lib. 1. de serpentibus, qua de Viperei veneni signis; omnes percussi corporis humores corrumpi

rumpi

rumpi viperæ infectura scribit. Hos item corrumpi contendent hi, qui pro confesso credunt viribus inexploratis, & abditis, quas à forma speciali dicunt, dicuntq; substantiæ totius, leuiter sic à vulgata hominum opinione traducti, quod aliam efficiendi vim, veramq; rationem non agnorint. Verum tamen est explorata & comperta agendi ratio, quæ fuerit huiusmodi. Vipera, & sua ipsius propria forma, & assiduo, quo utitur victu, sulphurearum bestiolarum, plurimum atræ bilis à natura congessit coi crementum, quæ Galeno authore in Lib. περὶ τῆς μελάινης χολῆς. acerbitate, & acore vomentibus, & olfacientibus nobis, tum amplectenti terræ se prodit adeo acrem, ut ipsam terram affusa fermentet, id est primo corradat, & cogat in unum veluti aggerculum coactum, mox in sublime trahat, compositione quadam ex terrestri substantia, aceti humido, & vaporoso spiritu facta. Aceto quidem alias similis ob dictos modo saporem, odorem, tenuitatem; alias substantiæ crassitudine maxime contraria, proinde quibus corporis partibus atra bilis adhæserit, eas protinus erodendo exulcerat. Acetum quippè, quod tenuium partium est, permeat. Atræ autem bilis crassitudo cum sedem ipsi stabilem, firmamque præbet, erosionis fit causa præcipua. Hic autem humor ab aliis, ut per dictas notas dirimitur: ita in eo quoque, quod ne musca quidem aliudue quoduis animal gustare eam velit, ut neq; etiam gustarit meram salsedinem. Neque enim in ea degit animal: cuius quidem rei mare, quod mortuum vocant, argumento esse potest. Atque idcirco exitialis eius bilis generatio videtur, ut quę atro humore superassato completur. Hac vero multo perniciosior ęstimabitur ea bilis, quę ab atra bile superassata proficiscitur. Ex qua materia conflati cancri, elephantiasis, lepra, theriomata, systrophe, laboriosa reiectatio superne, infere; bulimia, epilepsia, & apoplexia, melancholia, mania, lycanthropia, hysterica miracula,

Atra bilis, & Fermentationis sua vis.

Primo prorrhet. t. 40.

mor-

morbi diuini, & si quę sunt alia vitia, affectiones, symptomata, perdunt & occidunt animal facile. Nimirum quod spiritus hinc elatus fumidus, amarus, crassus, densus, opacus, teter, spiritum nostrum viuificum, qui nitidus alioquin, tersus, mitis, tenuis, mobilis, rarus, & gratiosus est, obscurare, inquinare, crassefacere, inficere, sopire, ac extinguere potis est.

Rabiem à cane communicatam ad inexpectatam annorũ longinquitatem erupisse.

Cuius item atrabiliarii fomenti indicio fuerit non contemnendo, quod retorridis canis visceribus apprehensum rabiei venenum, haud protinus furit. Verum interdum, & sæpissimè, ad XI. dies silet, neque non ad septennium quandoque moratur, ut prodidit Albertus Magnus Lib. 7. de Animalib. Cap. 7. Visam quoque ad XVI. annum hydrophobiam narrauit Ant. Musa Brasauola Lib. 2. Aphor Comm. 23. Amplius, & ad XIIX. annum educatam retulit Ant. Guainerius in Tractatu de Venenis Cap. XII. Et quod admirationem maiorem, quam fidem refert, ad XL. usque annos inopine proru-pisse testatus est Alzarauius apud Codronchum in Lib. de Hydrophobia. Ita nimirum crassities, & densitas subiectæ veneno compagis curtas semper habenas, id est longas moras iniicere valet.

Fermentatio ex vipera infectura monstratur.

Vipera igitur atra bile perfusa, fermentoque eiusmodi maligno modis omnibus aduersante munita, ubi succum hunc per dentem eiaculata carnibus nostris inseuerit; quid mireris siquidem admorso protinus membro tumorem, tensionem, afflictationes, incendia; corpore vero languorem, angorem, multum denique putridi halitus inuehit in caput, & cor: quibus denique obsessis tantum vitæ periculum inducitur misero quam ignotum omnibus non est. Ab his certe principiis, nõ aliis tam pessime nobiscum agitur per vipeream infecturam. Quam meam aduersionem exemplo confirmarim rabidi canis in hunc modum. Compertum est per canis rabiosi morsum, quam tremenda, quamue verenda inferantur homini symptomata: qualia sic descripsit eo-

dem

lem Libello Baccius. Accidentia, inquit, quæ sequũ-„
ur confirmato affectu, vel pœnis infernalibus compa-„
anda vidimus, præsertim ex timore aquæ, quam solo „
onspectu perinde abhorrent, ac si in fornacem conii-„
iendi essent ardentem, clamoribus ac ululatibus ca-„
ium ad cælum missis, ut ligati etiam fortissimis funi-„
ous, non cubile solum, & stragula lecti secum trahant, „
ed quasi pessundare illam domum, & qui astiterint su-„
picentur. Quo uno quod miserandũ magis spectaculũ? „
Quamquam abhorreant ut cum maxime aquam, pro „
ntolerabili tamen siti, ac incendio, quo se comburi sẽ-„
iunt, inhiantes ad aquas, ac apertis usque in præcordia „
aucibus, vel instar infernalis Cerberi trifaucis, dum „
roiectas per syphonem longe aquas ingurgitant, ne-„
que cælo, neque terra locum inuenire dixeris: adeo „
excandescunt, adeo se iactant, ac cancinantur, donec „
eu mortui, aut percussi à cacodæmone concidant, „
quamdiu exsiccatis paulo postea à rabie spiritibus, ad „
easdem insurgunt pœnas, & cruciatus. Hæc ille. Quæ „
quidem omnia, quo serius aduenerint, eo durius ex-
cruciatum iri languentem fassus est protinus idem au-
or. Cõflictu nimirum ad quadraginta dies, ad annũm,
ad biennium, ad septennium, ad duodecimum annum,
it dixit M. Albertus Lib. de Animal Cap. 2. & ad qua-
dragesimum, ut prodidit Alzarabius usque dilato. Id
autẽ omne, idest tum affectionum diritas, tum exaltati
paroxysmi longinquitas, ab una pariuntur atra bile: cu-
us ut sera est accensio, sic grauissima est offensio. De
mius problematis ratione lege, quæ Ponzettus Cardi-
alis Lib. III. de Venen. Cap. XVIII. proposuit, &
Riolanus pater in Comm. ad Fernelii Librum de Abdi-
is rerum causis. Similes igitur, ni pares (nam nolim
nunc assignare maiores, quando eadem est propemodũ
gendi vis, eadem fere nocendi materies) viperinis
go morsibus aptarim calamitates.

§. III.

§. IV. Ex Malignitate dentis allatæ comprobationes.

Dentis viperæ proprietates

QVi viperæ dens nonnullas & singulares ad atrocitatem comparandam peculiares nactus est structuræ suæ rationes. Quippe tenuis, acutus, aduncus, sub extremam cuspidē hispidus, multiplex & fistulosus: de quibus conditionibus differam singulis, primum de prioribus dicturus. Dentis quidem viperei cuspis acicularis est, quæ solida pariter & acuta, nullo cæteroquin offendiculo præpediente peruadit, quo quo velit. Visa certè res, quam in angue considerarint scriptores, è quibus unus id attendit Martianus Capella, per hæc: Et Pontanus: *Spinosorum dentium acumine venenato.*

Cuspis acuta dentis.

Vulnificos spinæ referunt in cortice dentes.

Et ommiscius Areostus Cantici XXXII. præludio sic acuminis prauitatem attigit:

Areostus.

D' un altra più spiaceuole, & più rea,
Et di più acuto & venenoso dente.

Quoniam autem hæc communiora sunt serpentibus de viperæ dentibus acutie malignis meminit Cardanus Libro.2.de Venenis. Tanti autem momenti est huius particulæ mucro perstrictus, ut cum venenū Draconis nullum sit, morsu tamen pessimus est Vincentio Belloacensi. Atq; inde etiam arbitror, ut auium rapacium ungues, ac rostra malefica, licet intrinsecus minime venenata, censeat Cardanus Lib. 7. de Rerum Varietate Cap. 35. qui & Cap. 37. Venenatos penitus opinatur aculeos omnes piscium, & Iulidis, Murenæ, colubri: quod dolores, febres, phlegmonas excitent, licet mox huic asserto pugnat, quod draconis & pastinacæ cuspidibus tacti plurimi liberātur. Sacrę vero Theologiæ atque artium acutissimus Magister Angelus Aprosius Eremitarum Augistinianorū decus in Scuto Renaldi C & ungues humanos prodidit venenatos. Itemque D

Quanti sit acutus mucro mōstratur.
Rapacium Auium ungues, & rostra venenata.

Sen-

Sennertus Lib. *6*. cap. *36*. De Leoninis unguibus vero dentibusque Lib. *9*. Histor. Anim. 44. Philosophus ait: quæcunq; ille momorderit, vel unguibus lacerarit, sa- „ nies pallens admodũ de his ulceribus effluit etiam per „ fascias, atque spongias, nec ullo pacto reprimi potest: „ ad eum scilicet modum, quo vipera cõmorsus vehemẽ- „ ter inarescit, ulcus per summa & in profundo depascẽs, gignitque pustulas adustis similes, unde & nonnullis iecur manifeste inflammatur. Quod aduertit Naturæ consultissimus Hermãnus Conringius in Academia Iulia Professor, & scriptor absolutissimus in Libro 1. de Generatione & motu sang. Cap. 17. ἰχῶρες ἄχρι σφόδρα *sanguinis colliquatum* interpretatus. Hæ quidem à naturalibus aculeis sunt offensæ; cæteræ ex arte factis, & exitiosa sunt experimenta. Discriminosam autẽ gangrænã ab acus ictu pręmonstrauit aliquando Galenus in Lib. 5. Meth. & in Lib. de Locis affect. Narrauit vero de feminis duabus Cardanus in Lib. de Rerum varietate ante citato, quæ per aciculas punctæ etiam maximis defensæ præsidiis occubuere. Verum enimuero de spiculis acutioribus rite factis frequens est experimentum. Scilicet enarrauit Hippocrates in Libro 5. Epidem. 44. de Sartore veteramentorum, cui subula in genu adacta festinum intulit fatum. Quam eandem calamitatem ad unguem aduenisse feminæ per aciculam genu colligatam, quam contruserat occurrens fortuito puella, narrauit & mihi Reuerendus Sacerdos D. Franciscus Alexanensis. Consimilis ad unguem sortis, sed clarior claritate personarum continuabitur historia, quã mihi Generosus Basilicæ Marchio narrauit de D. Constantia Comiti illustri femina Romana Cardinalis Eminẽtissimi de Cupis germani fratris uxore, cui ex neglecta aciculæ punctura resectus primo digitus est emortuus: mox progresso vitio rescissa manus: tertio gangræna longius expassa brachium amputatum, & vita postremum adempta fuit. Casus Hercle morbi sæuitie de-

De Mucronib⁹ exilissimis artefactis comprobationes.

Exanimata acicula punctura puella.

Historia persona dignitate illustris.

decisi floris acerbitate, speciei dignitate luctuosus, & memorabilis urbe tota fuit: Quam rectè igitur & oculatè scriptor vitæ Erasti nouercam eius amore vetito depereuntem, desperatione compulsam induxit, ut acicula vestiaria in pectus adacta mortem sibimetipsi cōsisceret. Cum autem hi verè euentus funesti fiant cōplures ob causas, illā equidem æstimo non minimā, quę & ex cœco vulnere, de quo nullus effusus ad intro restibilis sanguis grumescit & venenescit, ut ita dixerim, ab Ioanne Fernelio doctus, qui grumescentem sanguinem ad proximam veneno prauitatem deduxit in Lib. 2. de Abditis rerum causis Cap. 15. His, quæ viperini dentis secundum structuram nocentis sunt ostensiones addiderim equidem aliam meo certe iudicio summam comprobationem, quæ est: si viperæ dentibus maximis, quos alii caninos, alii leoninos appellant extremus apex, & cuspis extremus, qui semilunaris propemodum est, per forficulam eximantur, ubi libera vipera pullum gallinaceū, aut canem, aut felem remorderit compertū est à nobis & ab Ioanne Branchino Pharmacopœo, quo cum experimentum cæpimus, bestiolas istas haud in occubitum ituras, sed victuras, & nil mali perpessuras. Senserunt & nonnulli dentis unam structuram esse, quæ letifera sit. Ex his est Ludouicus Locatellus Bergomas Medicus Hermeticus, qui in Arcanorum Theatro, qua de Theriaca multis ad hanc suasionem argumentis voluit nos impellere. Quæ sunt hæc: Primum memorabo aculeos, cortice qui lęuissimi cū sint, nihilominus in cutem adacti dolorem, ruborem, tumorem non contemnendos inferunt. Ex animalculis natura armatis apes sunt beneficum alioqui genus, quarum & vesparum inter venena per plerosque scriptores reponitur punctura. His Crabrones grauius sauciant, ut carnem alte extumefaciant, & dolore verberent. Quin vero monstrauit, quod interdum & homines exanimarint. Hinc scorpios aduertit nullo fuso veneno, sed tantum aculeo

Adacta acicula una vis mortifera.

Instrumenti ladentis vis.

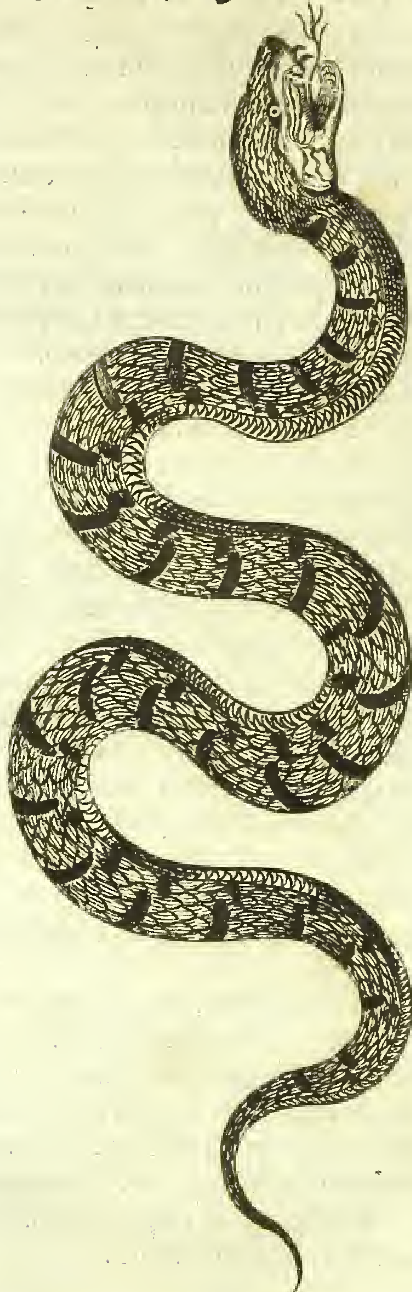
cau-

caudę, aut interitum, aut graue negotium percussorum vitæ facessere. Narrauit autem suo cuidam amico rerum scientia claro paratam acum sic improbis ad noxam aculeis rectis, aduncis horrentem, qua perpunctum animal necessum erat sine veneni quidem vi, verum veneno pari vi inflicto perire, quæ proficiscitur à forma pungentis. Circumforaneos etiam, qui morsui viperarum tam audacter se exponunt, dentes earum non experiri nisi recisa acie. unde vulnere orto licet sanguis effluat, sequaturque in carne leuis alteratio, μίασμα tamen illud venenatum absit, quod mortem inferre possit. Constitisse hac de re Mediolani, ubi cum ad Ducē Feriæ gubernatorem tunc temporis accessisset Martinus Grimaldus, Strabo dictus, Neapolitanus electuariū contra venena vendens, venenisq; aliis haustis, etiam morderi se à vipera passus fuisset, breui sanus euaserat, maximo cum Ducis stupore, cui postmodum comes istius agyrtæ iocis scurrilibus populum allicere solitus arcanum, quod diximus, detexerit, retusam nimirum dentium viperinorum aciem, ipso dein Martino rem ita se habere confesso. Hæc ex Locatello. Sed super hæc omnia, quod inficiari cuiquā non licet, huius rei fidem fecit Gulielmus Fabr. Hildanus Cent. 5. Obs. 2. quæ tota est de grauissimis affectibus per leuissimas causas exitiosis, in qua legere est euentus quatuor letales, quos leues punctiones ex frustulo vitri, ex spinis, seu vegetalium, seu piscium induxere.

Hæ sunt acuminis noxæ cæterum vero cum feræ plurimæ insultorium suum aculeum gestent rectum, vipera dentem habuit aduncum hamiformi flexura, primum ut parata scilicet morsui sęuities adhęreat extremè. Deinde expende, quales et quæ angustiæ restent puncturæ, quæ cum alte penetrauit acumine incomparabili confecta dentis, tantundem & immedicabilis, aut minimè patens penicillis restat anfractus.

Dentis hamiformis teterrima noxa.

Cæci vulneris momentum.

A dentis conflexu deuenio iam ad hirtam eiusdem habitudinem. quam vnam ob causam non vi fortasse veneni credere licet, obiter infenso spiculo Pastinacæ piscis marini (ὀλόεργον hunc vocauit Nicander) adactum exitio vetulum Vlyssem. Illud enim teli si contemplatus es, asperrimis alioquin, & serratulis denticulis ab ultima cuspidula ad primum manubriolum obuersis nitens, si quidem in carnem alte defixeris, ac violenter extraxeris, quem non cruciatum, quam non inflammationem partis, & spasmum excitaueris? Simili sane ratione letalis creditur in retractu conflexus viperæ denticulus aduncus alte confixus ob membranearum, ac neruearum fibrarum discerptum ac dilaceratum. Quippe multum facit modus & forma teli lædentis. Sic in dentibus piscium, & in sagittis, quæ reuelli, nisi difficile, non possunt, itemq; in ensibus lima exasperatis plurimum atrocitatis agnoscit H. Cardanus in Lib. 11. de Venen. 11. Mirum autem, quod longe grauissimum est, ni & cuspidula, qualem dixi, tenuis & adunca in retrahendo ferientis capite dirupta relinquatur, quæ tot tantasque membro corporique turbas inuehat miserabili. Non aliter fortasse, quam Stellio & Vespa Catalanensis apud Arnoldum Villanouanum, quibus demorsus affatim inflatur locus, & grauiter torquetur, donec extrahantur, sicut denticuli stellionis, ait, & lacertæ. Apes ego & vespas subdo. Sic & Hirudinis remedii causa adhibitæ aliquando affixa relinquuntur capita, quæ causa vulnera insanabilia fecit, ac multos interemit, sicut Messalinum e consularibus patriciis cum ad genua admisisset, quæ Plinius Lib. 35. Cap. 10. Sed hirudinū dentes si relicti fuerint in carnem infixi ulcera relinquunt dysepulota, Rondeletio teste Lib. de Piscibus palustrib. Ad istorū autem exitialium, siue morsuum siue ictuum commemorationem adiungenda est & alia, quę difficilem faceret puncturam, idest, hispidulus habitus mucronis extremi, spectantium quidem oculis

Aculei pastinacæ marinæ aspritudo.

Discrimen præfert denticuli tenuitas, ne cuspide fracta nil in vulnere relinquatur.

Relictæ plagæ cuspides exitiales.

Exempla restibilium denticulorū stellionis & Vespæ.

Historia Messalini Patricii Consularis.

culis haud promiscuè conspicuus, verum his, qui adiuti microscopio contueantur. Quo quidem adiumento singulari licuit mihi quandoque teterrimam hanc formam agnoscere. Problema succurrit in hæc quamuile bestiolarum infimarum ergo, tantundem dignum aduersione. Quod fecerit, ut formicas, culices, pulices, cimices, sexcuspides, & hoc genus in venenosis reposuerint Arabes auctores, & Arabistę secũdi, quorũ unus est Conciliator, & Xantes Ardoinus? An scilicet, quia bestiolæ venenum præ se ferunt morsu? Adeo scilicet infesti, ac dolore, ardore, prurigine, & insolenti vellicatu permolesti sunt dentes, quibus carnes peruellunt, atque prærodunt. Ita pediculis absumpti sunt Herodes Iudæę Rex, Speusippus Atheniensis Philosophus, Barcæoræ Regina, Pherecydes Syrus; Alcmæon Poeta, Acastus Peliæ F. Callisthenes, Eunus, Sylla, atque alii quamplurimi. Hæc cum à naturalibus rerum ordinibus sint ostensiones, cæterum ex arte factis parata sunt & alia non aspernanda experimenta, quorũ hoc descripsit Lodouicus Locatellus Bergomas Medicus in Theatro Medicamentorum Chymicorum, Amicũ quendam suum industria manu fabricasse peronas & aculeos sic horrentibus spiculis nocentes, ut impetitæ inde animantes conficerentur. Octauo factus est accessus ad simplicẽ percussorem, sed longe multiplex: nẽpe & opinati quidem ad hoc usq; tempus sunt pleriq; omnes, numerum male patratorum dentiũ alterutrius maxillæ concludi ad summum binario: quæ multitudo excedens in vipera femella videbatur etiam nonnullis. Verum enimuero mihi diu multumque hæc perscrutato compertum est, ex alterutra mandibula ternos minimum atque etiam quaternos, & usque quinos, ambigonum & senos dentes offensores, ut sylua quædam, aut dumus ubertim spinosus fuerit visus, id mecum obseruantibus diligentissimis duobus Theriacopæis & Io. Branchino multoties à me laudato, & Hyppolito ab Auria,

Microscopii adiumentum.

Ex hispidis arte factis experimenta.

Syluosum viperinorũ dentiũ spinetum.

ria, atque etiam Doctore Medico Francisco Causolino. Quę nouitas & excessus supramodum omnem admirabilis, nec satis his, qui nō videre, credibilis visa est. Sed scilicet futura de his semper inspectione facilis, modo nouerint rite recteq; rē administrare. quippe quod offensamento plurimo sint vesiculæ dentium obductrices. Quanti autem ad vulneris grauitatem dentium sit crebritudo, monstrat, quod muris Aranei morsus impressus veneficus est Dioscoridi, Aristoteli, & Aetio.

Dentis viperini cauitas enormis.

Hæc quidem omnia magna sunt: at illud longe maximum, quod aliorum omnium malorum complementum videtur. Nulli bestiarum generi ferarum, non, inquam, urso, non apro; Cani, Leoni, Tigridi, Pantheræ, aut quibusuis feris inditum dentem cauum, tum secundum longitudinem, tum secundum amplitudinem, prę̨terquā viperino; nimirum, ut singularis & inaudita foret huic in nocendo prærogatiua, quam cauitatulam edocti subdoli agyrtæ, ne viperam ipsi tractantes iaculato inde veneno conficiantur, massa viscida consueuerunt obturare, Galeno monitore Lib. de Theriaca ad Pisonē. Mireris autē, & animaduersione dignū fatearis, quod sicut fistulosus est viperæ dens, sic aculeus scorpioni. Quam rem cognouerunt Aelianus, Plinius, Basilius, Bernardus Gordonius, & si qui sunt alii. Rē tamen minimè creditam Sancti Ardoino Lib. de Venen. Cap. 1. neq; cognitam Galeno, quippe, qui miratus est, ut per solidum alioquin aculeum pertransiret veneni corpus, usque adeo, ut coactus fuerit reputare spiritualem hāc substantiam, mole quidem minimā, facultate vero maximam. Est igitur ceu viperæ forulata scorpio cuspis. Quamquam longe superatur à viperæ insolentia. Quæ non per loca infima infecturam, verum per præstantiora, & directiora, idest per superiora, perque caput reiectat. Verum reuertor ad Ardoinum, qui quod fistulosos non agnouerit demorsores dentes, quales hi verè sunt; sic abunde falsus est Ioan. Bapt. Spontonus vir

Agyrtæ mordert se vipera dētibus non verentur, quos prius obturauerunt.

Ardoinus non cognouit dentis fistulam Viperini.

alio-

alioqui doctus, qui quaternis offensoribus dentibus singulis suos adscripsit poros.

§. V. Ex Hermeticorum schola deprompta confirmationes.

Spiritus fermentator Castelli.

HAec quidem omnia, cum producta fuerint ad Galeni, suorumque sententiam; iudico nunc operę precium futurum, si consultis adhuc Hermeticis argumentum hoc nostrum edisseratur. Demonstratum est à Petro Castello grauissimo naturæ mysta, quod à doctis plerisque multis fuit receptum; gesta quæcunque naturæ singulariter admiramur, ad unum opificem spiritum reuocari: non illum dico, qui cœlum æque ac terras vastissime complet: de quo primum Aegyptii, mox Plato, & hunc sequutus Maro prodidere. Verum alterum, qui luna citerior à superioribus orbibus in inferiorem naturam, atque elementa demissus penetrandi vi, agendi celeritate, ac vehementia, functionum varietate pręstabilis singulas partes natura constantium pręsentissime tuetur; Mercurio relatus omnifaber, amplificator, conditor, augmenti largitor, perfector, conseruator: plerorumque iudicio τὸ θεῖον Hippocrati; ἀνάλογον τοῖς ἀστήρισιν Aristoteli, τὸ ἔμβειον τῆς φύσεως Theophrasto Eresio nuncupatus. Quam autem excellenti prærogatiua medius, aut ambiguus inter primas qualitates, & utrarumque particeps, heterogenes uno corpore, substantias angustissimis quibusque ductibus occupatas undique subit, aditu nuspiam & necunde negato? Hanc acoris quidem minus dignam, sed munia tamen aptissime referentem exprimentemque qualitatem posteriora satius effecta sequi suetæ mentes humanæ prudenter accommodauere, atque acidum dicere consueuere. Nimirum hac forma nulla multiplicior, aut amplior excogitari potest. Is præclaras à natura dotes quamplurimas; verum has maxime memorabiles nactus est, quod elementarii caloris vires, etsi

lau-

laudatas, longe lateque præcellit ita, ut quæ θερμότης facultas, aut aggredi, aut assequi plerumque nequit: contra facilè, expeditè, planè, absolutè Mercurialis tinctus acore spiritus faxit. Deinde mobilis est suapte natura perpetuo, nec solum in se ipso percitus, verum quæ sua sibi semper est inquies, & irrequietus mos, hunc, & aliis omnibus, quibus immistus fuerit, pari pacto mutuat, & impertit ἐνορμοῦν, καὶ νύκτωρ καὶ ἀναβολῶν καὶ παραξυνῶν sui ipsius πολιτείας quasi excubitor perpetuus, ut qui nimirum perpetuo septus est satellite turbulento, quod est ζύμη ἢ ζύμωμα, fermentum Latine, suis continenter usibus subditum, & paratum: unde segmenta iudicio Timæi apud Platonem ex putredine attenuata. Hęc eadem ex putredine attenuata angustas venas ingrediuntur, coguntque partes interiores, tam terrestres, quam quodammodo aereas iactatas inuicem commisceri, permistasque circumlabi alias, & alias ingredi, ingressuque suo penetratas, concauas, tensasque efficere, ubi concauus & ampullosus humor aeri circumfunditur: isque humor alias terreus quoquo modo est, alias purus, fitque ex aqua concaua vasculum aeris humidum, atque clarum; sed quod ex pura nascitur, perlucet undique, ampullaque vocatur: quod autem ex luculento magis humore simul agitato quidem, elatoq; & circumtenso conficitur, ebullitio, bulla, fermētumq; dicitur: harū omniū passionum causa acida qualitas appellatur. Ita quidē ille, qui cum περὶ τοῦ καθ᾽ ὑστέρου ζυμώματος philosophatus omnē fermenti vim à putrida transmutatione deducat; nos sicut acida pleraq; de putredinis fermento subnasci non negamus, sic etiam huic spiritui τῷ κυρίῳ, qualem Lib. de Flatibus Hippocrates vocauit. Παντοκράτορα vero nos fecimus: nedum non necessum est putredinem circumponi; verum dissentaneum dignitati suæ imponi censemus, censemusque etiam acorem spiritu plenum, vel spiritum acore circumseptum opificem primum esse cunctarum fermentationum. Indicio

αὐτοκίνητος percitus in se perpetuo spiritus.

cio autem eſt magno, quod ſemen primum & præcipuum, ſed tamen exiguum, & exile receptaculum molem amplam plerumque corporis per particulas huius minutiſſimas, atque atomas miraculo quodam omnium maximo ſeſe ipſo inficit; ita ut totum exprimat: quod in ſiccis etiam plantis plerisque ſentimus odorem, ſaporem, calorem, & contrectabiles quandoque proprietates, atque omnem primigenii ſpiritus, & ſeminis facultatem referentes. Quamquam autem ſpiritus hic frigidioribus, & ſicci oribus ſui partibus plerumque nititur, quod calidum alioqui à raro corpore facile auolaſſet, ſpiritus ineptus ſpiritui fouendo fuiſſet; nihilominus tamen, & ad calidum accedit ſuus is modus; præſertim ubi vehementior eſt acor, & in quibus veſtigium uſti corporis manſit. Ita quidem acidiſſima ob admiſtã acrimoniam facile calida ſtatuuntur, & eo magis, quo ad acriorem exaltata fuerint ſaporem. Taceo cum acredo iſta metallica eſt, vitriolata, inquam, ſulphurea, arſenicalis, atque alia huiuſmodi. quo loco vides properare me iam, redireque ad meum inſtitutum. Neque enim amplius prorogarim viperei fermenti demonſtrationem. Quæ mihi quidem, ſi concedatur, eſto hæc.

Dilucide apparuit noſtro longo ſermone iam viperæ procreationem, & ſummam vim ſulphuris & árrhenici principiis hærere. Atqui in utriſq; corporibus plurimũ acidi ſubeſſe, & auctores ante relati decreuerunt, & eccriſis alchymica monſtrat apertiſſime. Qui acor eo vehementior eſt, grauiorque, quo maiori propinquat acrimoniæ. Quod ſolerter expendit Andreas Cæſalpinus in Lib. 1. de Med. facultat. Cap. 7. Sub liquore igitur viperæ tum acida tum acris vis coniuncta cum ſit, quæ ſint utriuſque futura momenta iam percipis. His accedit quod liquor is, ſi demonſtrationes noſtræ placuerunt, ad ſummum planè acumen exaltatus eſt ab Archæo miniſtro naturæ curioſo.

Quid quum accedit iræ furor? quid cum ſelecta feræ

eia-

eiaculantis arbitrio, atque in sese coacta vis tota liquoris eructetur? Quid quod eidem liquori quantum lupis, & agnis, conuenit carni, fibrisque humanis; & quantum viperæ, atque homini: quorum utrorumque saliuæ mutuo se perimunt ἀντιστροίφοντες propemodum, & principatu contendentes. Etenim natiua gutturis nostri proluuies viperam conterit, & nos viperina. Quod attigit Lucretius his paucis:

Est utique ut serpens hominis contacta saliuis
Disperit, ac sese mandendo conficit ipsa.

Quæ Galenus etiam confirmauit Lib. de Inæq. intemperie Cap.6. & alibi. Quia sub tanta duorum antipathia, sub disparitate tanta, quando sic debilis & male instructus noster est propugnator, sic contra munitus, & exuperans extremè hostis: quę non depopulatio, quę non ærumnæ, quæ non calamitates propere formidandæ, ac expectandæ sunt apparatibus nostris? Explicare quidem verbis, & stylo describere minime confidam strages, incendia, & deuastationes miseræ Prouinciæ nostræ per hunc insolentem hostem? illud memoria repetens: quod quia solum non comprehendimus animo rationem, sæpe ad τὸ θεῖον, id est, ad diuinitatem referre consueuimus. Sed enim, ut dixi, spiritus acerrimi Mercurialisq; fermenti præpollentia fiunt mala omnia, seu turgor, inquam, siue inflammatio, siue æstus, seu virium lapsus, seu intercepta spiratio, seu mentis alienatio, seu exanimatio: quibus profecto paria, non minora, & fortassis etiam maiora menses feminæ retenti, magis autem diu retentum homini semen, & veneni, qui nostro sæpe corpore procreantur, humores edere consueuerunt: adeo ut imprudentibus plerumque propinati veneni speciem imponant. Sunt vero cummaxime, qualia sunt & multo numero per enarratores venenorum recensita. Ex his Fernelius memoretur primus qui Lib. 2. de Abditis rerum Causis Cap. xv. disertis hæc suis verbis scripsit: *In nobis similiter cor-*

Menses feminæ, seu viris diu retentum, veneni vim habent.

ruptionem quandam sponte gigni posse, quæ non modo veneni vires æquet, sed & ipsa tota venenum sit. Itaque syncope admodum grauis & periculosa plerumque fit ex concreto sanguinis grumo, maxime si vel in ventriculo, vel intestinis, deinde si in pectore vel vesica putrescat. Idemque post paulo de lacte docet: Non admodum dissimilia symptomata tradunt & à concreto putrescenteque lacte gigni.

Sic grumi sanguinis putrefacti, sic lac concretum euadit facile venenũ apud Ambianũ autorẽ, apud Petrũ vero Aponensem, & apud Ardoynum inter venena cõmemorantur pisces lacustres, & carnes assatæ continenter conclusę; Leprosi, & hominis rufi furiosi, & tauri sanguis; sudor equorum & aliarum bestiarum, quæ sunt scilicet haud natura suapte venena; vel si talia fiũt, ab intenso fiunt putredinis & corruptionis modo, cuius meminit A. Baccius in Prolegomenis de venenis.

Hactenus iam attuli communes & συνθετικὰς interuenientis in veneno fermenti rationes. Deinceps alię pauculæ ab effectu sunt adnectendæ. Ab effectibus, inquã: quæ sunt extumescens affectus, quem adnotarunt Dioscorides, Paulus, Aetius, quorum effata fuerunt à nobis ante recitata. Sic demorso per viperam D. Paulo, ut est in Actibus Apostolorum 28. venenum à solo tumore effectum edidisse æstimari volebant Melitæi. His & testimonium adde Statii in Theb. v. qui cecinit:

Tumidi stat more veneni
Spuma virens.

Tam multus igitur à saliuæ momento turgor, qua demũ ratione prouenerit, præterquam ab unius efficacitate fermenti? à quo item uno subsultant undique Pustulæ, quę sub venenatis morsibus excitari consueuerunt. Magis autem has obseruaueris in venenatis morsibus, quo maior fuerit veneni suffusi vis, atque sæuitia, atque adeo sub Ammoditis, Colubri, Cerastis, Hæmonrhoi, Dryini, Sepis, Hydri, qui truculentissimi sunt æstimati maxime. Quemadmodum autem panis massæ, seu ignem

non

non expertæ, seu coctæ, sed ante plusquam oportet fermentatæ, atq; acidę factæ solemnis est ampullosa procreatio: sic & carnes veneni fermento tactas vitium pustularum subleuat frequens.

Cæteras omnes malorum venenato viperæ morsui succedentium rationes sigillatim enarrauit Santes Ardoinus. Quem tu vise.

DE ARCANO VENENANDI ICTV ATQVE ACTV OBSERVATIONES, ET EXPERIMENTA NOVA. CAP. VIII.

Actenus de Causis omnibus, ac de interiore apparatu viperei veneni: mox breui summa comprehendã instrumenta, necnon modum & actum proxime inficientis veneni. Pars, inquam, nostri propositi maxima, in qua velut ad Lydiũ lapidem collata comprobabitur tum nostra omnis tum aliorum, qui nos antecesserunt, in conscribendo opera & enarratio. Confido enim, verbo absit inuidia, quamplurimos sic detectum iri errores, quos plerique maiorum, tum ob falsas aliorum narrationes, tum industriæ experimentique vitio commiserunt: ut iam agnituri sint homines, qui attendere in hanc rem velint, quam necessariam, & quam omnino utilem his nos proposuerimus disquisitionem. Cæterum de viperæ partibus in ferendo veneno longinquioribus cum in Prima libri parte disseruerim, de his deinceps quæ proximæ sunt morsui pronunciabo.

Hæ sunt gingiuæ, dentes duo maximi & potissimi canini seu leonini vocati. Ad has vesiculam quę sub lingua est pestiferam addidit Greuinus. De Dente primũ dicã.

Dentẽ quidẽ iam dudum emortuæ viperæ detractum etiã tactu lethalem perhibuit Baldus modo citato loco. Hæc enim particula, inquit, & mortua, & viuens semper

per apta nata est lædendo. Exemplum quoq; etiamnum mortuæ viperæ dentem tactu lethalem habet Iul. Cæsar Claudinus in Operis de ingressu ad infirmos Sect. 6. quod iudicium hi ambo viri fortasse transtulerunt ex Aeliano, qui viperæ venenum geri dentibus arbitratus est. Vlyssem Aldrouandum nomino, qui in Libro de Serpentibus implantatum opinatus denti viperino venenũ, quam de vipera lemmate proposito de Temperamento ut intolerabilem faceret culpam suam, primũ inter usus viperæ medicos commodũ nonnullum, quod dentis est amuletum, accenset ad venenorum discrimina præcauenda: deinde Baldo Angelo duce fretus, Galeni testimonio reiecto, & in obscurum incertumue auctorem Libri de Theriaca ad Pisonẽ traiecto, passus non est dici; sæpius exhausto de Vesicula veneno grauem quantumuis dentis impressum animanti nil incommodaturum: ut nihil incommodantẽ huius demorsum sępe nos comperimus. Quapropter isthãc Vlyssis animaduersionem facile ridemus, ut plane risimus illud Baccii, qui Lib. de Venenis venenatum fecit lupi dentem: quo nedum non sublatos nouimus equos demorsos, verum etiam hos acriores & vegetiores redditos audiuimus cõstanti stabulariorum & equestrium virorum fama. Quin etiam apud nostros omnes teneris infantibus amuletũ est præclarum. Quod & ipsemet Baccius ibidem confessus est, & hoc viro prior Ferdinandus Ponsettus Cardinalis in Lib. 3. de Venen. Cap. 22. Quo falsum etiã apparet id quod Io. Bauhino, viro alioquin grauissimo in opere de Lup. rabie Cap. 77. & Gasp. fratri Lib. 2. de Corpor. humani fabrica Cap. 17. placuit; luporum morsum etiã non rabientium venenatum esse. Nõ venenatũ vero credã ego dentem Murenæ, licet nõnulli demorsum huius conferant cũ viperino. Siquidem Aeliano marini serpentes dentibus potius serratis, quã venenosis videtur. Quod autem periscule sæpe cedat animantibus demorsis fit, quemadmodũ ab impressis violenter ungui-
bus

bus ulcera venenosa fiunt, quod proposuit Ponsettus Lib. 3. de Venen. Cap. 12. Collisionis plerumque vitio nerueis particulis defixæ quampessimam omnium causam aduertit Ambr. Pareus Lib. 20. Cap. 9. etiam ex culpa minus dextræ curationis, quæ sæpe per scarificatum, perque medelas absorbentes exequenda, tamẽ administrat per vulgaria digestiua, perq; certa pinguia lipara Celso dicta: quæ quam aliena, quamq; detrimẽtosa sint usu, Restituta nostra te docebit Chirurgia. Verum ad dentem viperæ reuertor. De quo primum est mihi disputandum aduersus Abbatium, & percontandũ ut quid in Cap. 6. Pag. 23. denti viperino venenũ complantatum, gingiuis vero acquisitum imposuerit, nil utique aduertens, si dens natura venenatus sit, haud esse opus gingiuarum acquisito veneno, ac fortasse nil opus affluente de felle & visceribus veneno. Oculatius ergo Card., qui in Lib. 1. de Venen. C. 15. conceptis verbis affirmat venenatos ex halitu oris, qui ex corde & cerebro prouenit. Tantũ autem abest, ut venenatus sit viperæ dens, ut Cebes apud illustrem Ecclesiæ Neapolitanę Canonicum sacerdotem Franciscum cognomento & literis Clarum memoriæ prodidit viperæ dente semel contactum hominem quempiam nulla deinceps venena formidaturum. Addidit & Conradus Tigurinus Libro de Serp. viperæ dentem impositum denti dolorem elidere: Aetius gingiuarum prurigini succurrere. Plinius vero in Lib. 30. Cap. 5. Viperæ dentibus infanti alligatis dentitionem promoueri prodidit. Ponsettus ut & adultorum dentium superiorum cruciatus adalligatis enhydri dentibus superioribus; inferiorum vero inferioribus leuari comprehendit. Quin & eiusdem Enhydri maris & albi maximo dente circum sacrificari vexatos hominum dentes remedio futurum. Hæc illi. Verum enimuero viperæ aut integer aut comminutus & uti libuerit voratus, nedum non lethiferus, sed neque detrimentosus experimento comprobabitur tibi, seu

Gesn. 69. 50. Collisus vis maligna.

Quam magna culpa ineptarũ per unguenta pinguia curationum.

Enhydri serpẽtis maximus dens odontalgia remedium.

Experimentũ de non venenato viperæ dẽte.

seu nuper mortuæ děticulus, seu viuentis, siue dum digitis tribus coercitus contineatur anguis capite, in animantis cuiuspiam carnem tum ipsius opera per vim adactus, seu per arbitrium viperæ fuerit defixus. Quod duplex nos experimentũ in pullo gallinaceo cepimus. Quapropter errat Abbatius, qui Cap. 4. in hac hæresi persistens defectæ iam viperæ denti venenum adstruit, eo quod aculeis pastinacæ marinæ & Draconis piscium iam diu mortuorum venenum insit. Radium autem pastinacæ marinæ ipse ego mihi in meliceridem sinistri carpi dure turgentem intuli: cuius mihi salutarem operam sensi, qua de spiculi innocentia me scripsisse memini ad Io. Georg. Volchamerum Noribergensẽ Epistola. Neque Draconis spina vel venenata est, vel adeo maligna, nisi neruulum pupugerit, aut membranam. Ita fallit experimento, fallit & argumento noster Abbatius. Falsus quoque cum Abb. Vlysses est Aldrouandus, qui Lib. 1. de Serp. §. de Temperamento detractum viperæ dentem letiferum censuit, qualis reuera non est. Hactenus de Dentibus.

Abbatii lapsus.

Radius pastinacæ marinæ falsò creditur venenosus.

In eodem errore nouo deprehensus Aldrouandus.

De Saliua nunc totidẽ mihi sunt verba facienda, quã saliuam ab antiqua veneni iniuria vindicabo. qui certus sim, quantum ad ipsam attinet, hanc veneni vitiũ non agnoscere. Nempe vidi Io. Branchino Theriacopœo Senensi præcipuo, virosum hunc, qualem dicunt, ichorẽ de viperæ viuentis dente collectum, & confidenter lingua libatum ac deguitatum sapore, qualem alias descripsi, nihilque exinde noxæ perpessum: qui retulit & de gingiua viperæ mortuæ viuentis ore ventriculo captatum alii præter se nulli ex aqua vel vino potatum nocuisse. At neque gallo gallinaceo ad hoc rei destinato immissum in os spathomele succum hunc dentis vidi mali quicquam attulisse. Nimirũ, quod testimonio Galeni in Lib. 3. de Temperamentis Cap. 3. nihil foris, intusque parem agendi facultatem habet. Neque enim aut viperæ venenum, aut rabidi canis spuma, aut aspidis

Sanies viperæ delincta sine aliqua noxa.

dis virus; (quę tamen, si extrinsecus corpori occurrant, offendere creduntur) parem vim habent, vel soli cuti applicata, vel intra assumpta. Hæc Galenus. In quam rem & Cornelius scriptum Libro 5. Cap. 27. reliquit; si ,, stupente Colubra (quod per quędam medicamenta cir- ,, culatores faciunt) in os digitum quis indidit, neque ,, percussus est, nulla in ea saliua noxa est. Quocirca de- ,, mirari licet Amatum Lusitanum, qui cum retulisset de iuuene, qui à vipera demorsum dolentem digitum confestim ori admouisset, fortassis ut sanguinem labiis exugeret e confixo digito, breui addidit: Infelix sua culpa mortuus fuit, neque medica auxilia quicquam illum adiuuerunt; euasisset tamen, inquit, ni serpentis venenum ori admouisset. Ita quidem Amatus. Quo viro prudentior mihi visus est P. A. Matthiolus: qui cum similē ad unguem historiam narrasset de homine, qui vipera percussus secundum digitum huncut fit ore prehensum illico exsuxit; unde mortuus est: mortis tamen culpam non retulit in exsuctum, sed in vim pestiferam illati morsus preter exsuctum. Ita igitur minus prudenter Amatus Lusitanus. Quo viro amplius demiror Corneliū Celsum, qui in ante dicto loco cū docuisset, quod quisquis exemplum Psylli (sequutus vulnus ab aspide inflictum) exsuxerit & ipse tutus erit, adhęc etiam professus ,, fuerit, venenū serpentis non in gustu, sed in vulnere nocere: mox admonuit, ne intereat, ante debere cauere, ne quod in gingiuis palatoue aliaue parte oris habeat ulcus; quasi nō amplius in morsu omnis vis consisteret, sed præter hunc etiā nocere queat venenum serpentis. Quod idē & primus inter Gręcos Dioscorides in Lib. 6. Mater. Medic. Cap. 40. & Aetius in Lib. 13. Cap. 10. nec non alii quidā admonuerunt. Itē de Paulo Aegin. qui in Lib. 5. Cap. 2. sucturo homini inhibuit, ne ieiunus sit.

Celsi dormitatio. ,, ,,

Dioscoridis & Pauli oscitantia.

Consulturū vero sibi docuit, si prius vino os colluat, mox buccis oleo imbutis accedat ad exsugendum. Quę sanę profecto sūt prouisiones & cautiones omnes, quā-

doquidem haud gustu sed vulnere nocere eiusmodi venena libens volensque testatus est Cornelius. Quam tamen luculentam Aurelii sententiam expende nunc mecum, quam perperam interpretentur Ioann. Tagaultius in Lib 3. Chirurg. Institut. xi. & Andreas Vesalius in Lib. 2. Chirurgiæ Magnæ principio comprobantes periculum nullum futurũ homini integro, qui exsuctu persũgeretur; mox vero sui sensus infirmitatẽ perspicuè prodidere, qui admonuerũt, ne quodpiã ulcus in oris sinu subsit: adstruentes apertam Cornelii doctrinã, quod venena non gustu quidem, verum in vulnere idest ulcere nocent; quasi vero plagam intellexerit Celsus, non quam inflixerit vipera, verum quæ αὐτομάτως aduenerit. Qua interpretatione cõtradictorius fit Cornelii sensus. Itaque quod meam subiit mentem libere fatebor. In Chirurgica præceptione Vesalium conari, ut Tagaultium supplantet, perpetuo consueuisse. nunc, qui eundẽ imitetur ampliore cẽsura dignus apparet, & quod æmulum suum occasione data digne sugillare ignorarit, & quid iã sequatur turpiter allucinatum. Hanc nos rei naturã & auctorum testimonia sedulo sequuti silendas nõ cẽsuimus animaduersiones. quas ne quisquã credat impudenter aut temere effutitas, perpendat quęso consili nostri motus & rationes. Enimuero compertũ est compluribus experimentis saliuam dente maximo viperæ collectam exitio non fore, seu gustetur, seu corpori applicetur. De posteriore hypothesi relata pridem historia fuit Pharmacopœi. De priore scire licet, aliquando nos & super manu famuli nostri perpuncta, & in corona galli gallinacei alte discissa de viperæ dentibus haustum malum virus infricuisse, nilque noxarum intulisse. Quod si cumulate, inquam, impressa vulneri saliuæ mei ipsa substantia nihil offecit, quid ad perniciem officiat exsuctus auræ venenatæ: præsertim, adde, quæ longius ab extima cute interius euagatur. Hæc experimenta fecerunt, ac facere certe debuerunt, quominus princi-

pibus

pibus hisce viris adhæserim, fidemque veterem derogarim. Scilicet valentissima vis est veritatis, ut humanas omnes cogitationes facile superet Aeschine autore apud Stobæum 11. Ac veritas sane tum diis tũ hominibus ad omnia bona dux est; quod sensit Plat. Lib. de Legibus. Cæterum, quod falsa quæpiam exciderint viris magnis, id uni ἀναπειρίᾳ, idest in experientiæ condonandum. Nil proinde tantæ autoritati derogandum est. Age autem iam aperiamus modum, quo deciduum dentis humorem cuique pernoscendum excipi consueuiat. Recipietur hic fluor ex vipera viuente, si huius capite secundum internodia maxillarum manus digitis prioribus dextre detento curetur ut vipera obiecti cyathisci ora remordente guttulæ decidentes inde captentur. Hac industria & his experimentis si quandoq; fuissent usi priores, inter cæteros Amatus Lusitanus, Baldus Abbatius, & Vlysses Aldrouandus, haud utique leuiter in culpam fallaciæ lapsi fuissent: quam incurrerent & alii, quos recensere longum esset, homines alioqui grauissimi naturæque scientissimi; ut admirandi par non sit modus. Haud falsus tamen est experientissimus Andreas Baccius, qui recte dissoluit problema, quod venenum viperæ per os delinctum non noceat, breuibus verbis statuens, quod venenata animantia, quam habent relationem ac nocendi proprietatem ex morsu vel ictu venenato, non eandem habent in carnibus neque in aliis partibus. Quæ causa est, ut aspides ex Libro de Theriaca ad Pisonẽ Cap. 8. toto cęteroquin corpore venenosos, tamen in Secundi Therapeutici ad Glauconẽ calce scripsit Galenus, hos victui fuisse Marsis solenni. Neq; enim venenum hoc istis innocuum uno suo priuilegio aut sympathia inter utrosque naturali, quæ nulla est Cornelio Celso, superstitiosa mihi & Ponzetto Cardinali in Lib. 2. de Venen. Cap. 5. & Matthiolo: Ne dens de vipera; refragãte quantumuis Hieronymo Merculiali, ad sympathiæ vim referente. Verũ quia præter-

quam morsu nil nocent hæ feræ, sicut enucleate nos docuit Celsus: propterea perceptum est nullum ab hoc usu detrimentum aut vitę discrimen. Sic mihi quidē hic griphus resoluitur. Cui similis & alius, qui se offert ex autore Lib. de Theriaca ad Pisonem in Cap. 8. non dissimulabitur tantumdem. Ibi porro scriptum est, Cleopatram, quæ mortem sibi destinauerat, in exsectā brachio per suos ipsius dentes magnam profundamque plagam, venenum, quod in pyxide parauerat ex aspide prius, infudisse, atque ita veneno corpus subeunte non multo post insciis custodibus vitam leniter finiisse. Ita quidem auctor ille. Verum aduertas velim, disertis verbis expressum in hac historia, seruatum in pyxide venenum: cuius cum rationem aut ex aspide apparatū simplicem vel compositum cum non declarauerit autor, ancipitem eius loci reliquit interpretationem. Præterquam quod fuit communis historicorum narratio non peremtæ Reginæ ex effuso in exulceratum sponte brachium veneno; verum ex aspide ad brachium admoto. Sic in triumpho imago translata est mortuæ Cleopatræ cum aspide brachio mordicus affixa, non ex infuso veneno. Narrationem igitur recitando corrumpit autor: quod & in aliis huius eiusdem historiæ partibus aduertentium censorum opinione fecit, atque in Annibalis Poeni per intortos in hostem angues strategemate. Ita quidem occursum esto repugnantiæ, si quidem historiam inficiari libitum sit. Quod si fidem enarranti seruemus, distinguere licebit, viperā & aspidē longe dissitas disparesque feras. Truculentior, quippe, multis parasangis est aspis. Quare non iniuria in Theriaces apparatum abstracta est hæc, admissa illa. Quia conceptis eiusdem Galeni verbis eodem in loco descriptis præ cæteris serpentibus viperæ non tam noxiam in se vim habere videntur. Similis eius, quam ex Galeno recitaui dubitatio & cōtradictio est ex Gerardo Bouman apud Conradum in Lib. de Serpentibus. qui narrauit de

puel-

puella quadam, quæ cum carnem, cui venenum viperæ exemtum fuerat, admixtam forte gustasset, in Opisthotonum, aliaque symptomata incurrit grauissima: sed mox vino copiosè potato liberata est. Ita quidem ille, quę tamen omnia, quādoquidem illa ex offa noxa haud exitiosa quidem fuit, verum quæ neruos tentare & stomacho potuerit incommodare: quæ incommoda vel vinum solum emendauit. Ita quidem nos dentes demorsores, ac saniem dentibns deciduam non inficere, inficiendo non interimere demonstrauimus. Quantam veneni vim habere perhibemus, tum impressum viperę dentem, tum eiaculatum per hunc & gingiuarum vesiculas virus: cum simul uno sub ictu coiuerint ambo, quippe ad lethalem noxam hæc separare non licebit.

Actus veneni legitimus eum dente, & effuse comprehensus.

Quum autem hæc ambo simul eodem temporis momento concurrunt; qui remordebitur canis, aut felis vix hora, pullus vero demorsus vix tam diu dum recitetur Angelica Salutatio, detinebitur in vita. Quod adeo verum est, ut referat Aldrouandus viperę collo tenus iam pridem exsectæ caput, quod integrum sit, posse demorsum à se animal veneno perdere. Cuius rei capto experimento videmus horę semisse mortuum gallum gallinaceum. De rustico quoque factam à se obseruationem narrauit Matthiolus Comment. VI. prętatione; qui dum fœnum falce demeteret viperam forte secundum caput discidit: quod creditæ iam exanimis extremum, manu prehensum gestienti monstrare sociis, cōtinuo perculit anguis digitum; quem homo per imprudentiam, ut fit, exugens repente concidit approperato sibi fato sublatus.

Breuicula infectorum vitæ vsura.

Hæ de inseparabili dentis & emissilis ichoris actu nostræ fuerunt obseruationes nostraque experimenta. De quo genere, si placet auditori, narrabimus & alia, quę mostrent extra morsum viperæ partes aut ipsas aut sui contagium ad vitę vim extremam incutiendam non nocere: primū si concessum, viperę corpus crudū, co-

ctum

ctum totũ aut singulæ eiusdem partes ab animali quouis deuorentur; nulla prius aut posterius sumpta in corpus deuorantis antidoto, vel adhibita, venenatum aut mortiferum non futurum: contra quam referunt opinanturq; nonnulli. Verum enim vero nobiscum consentit Cornelius Celsus, qui Lib.5.Cap.27. qua de Serpentium curatione uniuersali de suctu venenati vulne-
» ris scripta reliquit hæc: Neque hercules scientiam præ-
» cipuam habent hi, qui Psylli nominantur, sed audaciã
» usu confirmatam. Nam venenum serpentis quædam et-
» iam venatoria venena, quibus Galli præcipue utun-
» tur, non in gustu, sed in vulnere nocent. Ideoque co-
» lubra tuto estur, ictus eius occidit. Quod Celsi testimonium confirmant & pleraque experimenta, nempe deuoratam scorpionum offam circulatoribus plus semel vidit Baccius ut in Lib. de Ven. Pag. 21. nullo vitæ detrimento, vidit & Ioannes Branchinus Senensis Theriacopœus probatus. Maius est hoc quod sequitur, à pullum gallinaceum nedum esui non lethiferum esse, sed neque noxium aut detrimentosum. Quin audio ab experientibus quibusdam hominibus quartana febre conflictatis aliquoties esitatos istos gallinaceos pullos à viperis demorsos remedio tutissimo fuisse. Quod autem τοὺς ἐχιδνήκτους idest à vipera percussos non atingant auctore Cælio veneno præditæ animantes, tam liquido cognoscitur. Quod nulla fit veneni cautela vel auersatione, verum tactarum à consortibus veneratione. Dicam vero, quod longe maximum et admiratione dignissimum videtur, in cibi usum ingestas gallinas, quas Arsenicum aut Sublimatum è vita sustulerat, nil attulisse mali vorantibus Baccio teste in Cap. 1. quo disputatur, an venenum nutriat. Sed & gallinas, in quarum ingluuie serpentes reperti fuerant, à se deuoratas Rondeletius est testatus; Cæsalpinus vero Cap.8. Libro de Venen. adnotauit anserum, qui venenosa deuorarunt, carnes etiam esu tutas, imo & antidotum interdum esse.

Celsiani enunciati comprobatio.

Pulli vipera percussi quartanæ remedio sunt.

Carnes à viperis demorsorũ non attingunt animantes venenosa.

se. Quid quod & napelli toxico peremtarum caprearum alpestrium carnes nullo venatorum incommodo vorari consuetas perhibuit Antonius Guainerius in Lib. de Venen. cap. 1. sicut Helebori toxico infectas venaticorum ceruorum carnes innocuas esu prodidit Galen. in Lib. de Theriaca ad Pisonem Cap. 10. Adeo frigidum insipiensq; monitum fuit Simonis Sethi, & Gaudentii Merulæ cauentium ne venatores carnibus ceruorum per æstatē, quo temporæ viperis imbutæ sunt, vescātur. Dicam adhuc, & quod extremo loco reponi potest admirationis, potū aspidum venenum quantalibet copia non nocere. Non enim est tabifica vis. Itaq; occisa morsibus earum animalia cibis innoxia sunt: quæ verba sunt Plinii. Quāto igitur interuallo à vero aberunt hi, qui credunt murænam veneno nocentem, quæ ex vipera mare genita sit. Porro hanc opinionem præterquam refellit Plinius atque Atheneus, fabula monstrata coitus terrenorum & marinorū anguium. Confutarim & ego alios, etiam concesso concubitu generum binorum: quia scilicet non communicaretur nisi suo generi suæque etiam speciei venenosę satio naturalis. Quippe necessum esset exceptrice ac conseruatrice pari matrice, necnon victu, habitaculo, atque aliis paribus fouentibus caussis. Adde præterea, quod uteri dispares & difformes & disparia item conceptacula & calor, qui inde exultat minimo minus retineret humorem in sua natura; quandoquidem & diuersitate ventriculi non fit metamorphosis. At de his plusquam satis. Interea vera est scilicet Cornelii Celsi suasio, non in gustu, sed in vulnere nocere venena quæ sunt ex dente morsuue. Quod si legimus apud Amatum Lusitanum Cent. 2. Curat. 65. famulum Arubas (fuit hoc hero nomen) carne gallinæ vipera enectę gustata peremtum: nihilominus cognoscimus ad annum lente tabefactum hominem obiisse. Quare vel non vi certe veneni, vel veneni saltem occasione procatartica, vel huius qualitatibus manifestis, &

Fatua Simonis Sethi, & Gaudentii Merula cautio de non edenda Ceruina, quæ viperis fuerit iā pasta. Potum Aspidis venenum quantumcūq; innoxium.

& subinde febricula, aut interiore aliquo, sicut sæpe fit, alio vitio prius torpescente, mox in consummationem euecto sublatũ. Quę si Baccii narrationes, quæ Cornelii Celsi aliorumque testimonia vera sunt, ut certe sunt verissima, quid audiamus nos eos autores, qui suasere mactatorum veneno, quod conditæ pelles in calceorũ constructum venientes earumq; seuum in candelas detortum, aut lanam, aut alias quaslibet istarum partes perniciosas utentibus futuras. Quidue fidem habeamus ei narrationi Ferdinandi Ponzetti in Lib. 1. de Venen. Cap. 10. Eustachii Rudii in Lib. 2. de Morb. occult. Cap. 2. qui id Gal. autore voluere persuadere. Dixi iam vi veneni peremtum hominem, qui descenderat in solium aquæ percalefactæ succendiculis lignorum, quæ super cauis serpentium cubilibus fuerant excepta: demortuæ viperæ nullo veneno: de viuente nunc restat, quæ stomacho recepta detrimenti nil intulit Marco Gatinaria teste in Cap. de Præfocatione matricis, cuius historiam in curatione præfocatæ matricis relatam audi suis verbis: Fumus sotularium, idest corii combusti, cũ semine lini suffito fugat serpentes viuos, ut vidi in uno existente in hospirali Papiæ, qui habebat viperã in stomacho, cui fecerunt multa remedia, ut eam expellerẽt, scilicet, ponendo lac ad os & multa alia. Veniebat enim ad se & nolebat egredi: tandem factis faciendis æger fuit suffumigatus ex tali fumo, & statim vipera visa est egredi per anum. Ad hos omnes, qui viperæ venenum communicandum aliis modis præterquam dente inuenit, fuit & Andr. Libauius ex Abbatio Cap. 12. Alchym. Pharm. itemq; Iul. Cæs. Claud. Lib. de Ingressu Med. ad infir. Section. 4. qui de viperarum remediis scripserunt, interituras viperas aut alios angues, quibus viperinæ carnes fuerint deuoratæ. Falsum enim illud compertum, cum etiam vinum, in quo vipera immortua ac tabefacta fuerit, nedum non exitio, quod credidit Hieronymus Mercurialis Lib. de Venenis, non exitio,

Verba Gatinaria.

Vinum vipera elutriatum conducibile elephanticis.

tio, inquam, sed & remedio fuit elephanticis, ut per complures Galeni historias fuse recitatas in Lib. 2. de Simp. medic. facult. Cap. 2. docti sumus.

DE MODORVM INFECTVRAE INSTRVMENTORVMQVE PLENITVDINE PROBLEMATIS ENODATIO. CAP. IX.

Vnc admirari, & quærere facile subit, ecquid abstractæ de toto venenandi cóplexu causæ singulę instrumentariæ veneni viperini, quæ dens sunt, & virus, vim aliquam nõ habeant; complexim vero exercitæ vim habeant. cuius quidem quæsiti non una me iudice est enodatio, sed multiplex; varia scilicet ad varias considerationes relata ratione.

Prima petitur ex infecturæ descriptione, quæ est huiusmodi. Infectura est actus feræ difigentis in aliud animal dentem, & inde virus emittentis pro sua ipsius tuitione. In hac porro definitione nil videtur abundare, nil deficere. Comprehendit autem duos effectus præcipuos insilientis viperæ, qui sunt impressio dentis prima in carnem aduersarii, vel pro aduersario habiti animantis, & saliuæ immissio secunda. Licet autem utrique effectus distincti sint natura, nihilominus coeunt in unã à nobis appellatã infecturã, aut si mauis remorsum, aut insultum, libeat utcunque nominare; unus modo constet conceptus, qui est offensa viperæ irascentis, & per iram lacessentis. *Infecturæ definitio, & ab hac petita enodatio.*

Iam igitur, cum eadem sit ratio comprehensioq; definitionis, & definiti: porro definitio perhibet, quod utraque simul instrumentaria causa requiritur, ut infectura consequatur: igitur & utraque simul causa requiritur instrumentalis, quatenus infectura consequatur. Hęc logica quidem ratio est, quæ & physicam includit;

quæ est huiusmodi.

Ratio physica, ab actione itē physica, organica, & materiali.

Destinati ad unum opus producendum duo, vel tres rerum ordines agendi rectè per unum authorem, ut opus producant finale, non adhibentur, neque exerceantur, præterquam exordio fuerunt ordinati: atqui ad agendum fuerunt simul utrique coordinati: quare non seiunctim adhibendi, neque exercendi.

Porro Actio Physica materialis & organica confici nequit, nisi per materiam atque organa. Nam neq; organum sine materia, neque materia sine organo; neq; hæc ambo sine agente cuiquam usui fuerint; neque hęc alioqui sine effectore, aut effector sine organo, ac sine materia quicquam operentur physice. Ad hunc plane modum viperæ dens nil sine virosa stilla, neque virosa stilla quicquam sine dente, neque hæc ambo sine vipera, aut vipera sine ambobus quidpiam attigerint institutæ operæ, idest infecturæ. Hæc ex physico principio ratio nostra esto. Huins autem prope exegesis & exemplum fuerit, & altera ratio παραλλήλα: quā minime quidem subtilis, nec adeo ingeniosa, tam multum etiam accommodata, & quadrata, quæ ambiguam, & incertam difficultatis expediendæ mentem ipsa edoceat, atque componat.

A simili petita ratio.

Generatio animantis, quæ primum à maris facultate prodit, proditque in agrum excipulum femellæ, per duo semper adminicula perficitur: per emittentem inquam penem, perque emissile semen formæ condum & promum: nec præter αὐτόματον masculi principium alicuius momenti est exercitus penis sine seminio, neque seminium sine pene, qui conformatione, & cæteris conditionibus satisfaciat. Ad hunc omninò modum infectura viperæ per duos officiendi modos absoluitur, & per mordentem denticulum, & emissile toxicum; nec dens sine toxici materia; nec toxici materia sine dentis ministerio quicquam expectatæ exhibet operæ.

A dentis structura.

Noscis autem & aperte vides à natura studiose copulatum

latum utrumque opificium, quod denté apparauit cum idoneo canaliculo, apertoq; ductu, per qué refusum delabitur toxicum: quasi docuerit dentem viperæ seruire quidem ad mordendũ; sed morsum hunc institutum, ut guttula parata descenderet ad transfusũ sui ipsius. Ita iã apparet generationis proprie dictæ exemplo duplũ & indiuisibilem esse usum tum toxici viperini, tum dentis: quæ utraq; media ab una diriguntur viperæ voluntate, atq; arbitrii libertate. Quoniam auté memini libertatis & arbitratus, facit hoc, ut & aliud succurrerit animo. Prętér has enim & alia reddi ratio potest quod effectrix viuens non impedita, sed sua utens animæ facultate & libero instrumẽtorũ ministerio, sic infecturam adornare & consummare pro voto valebit: quod faciet scilicet spiritus suos omnes concitando, veneni materiam agitando, atq; irę follibus perflando, sic ut extenuet, extenuatã accendat. Quemadmodũ enim instructi veneno serpẽtes torpidi cũ sint, non percutiunt, nisi quando caluerint, ut Olaus aduertit: sic cũ verè caluerint, venenũ armare atq; euomere queunt. Confirmatio maxime comprobans hoc exemplũ esto, quod demõstrationis cuiusdam loco sit. Exploratũ est, si ludo delectatus alterum alter homo momorderit, vulnus, & intutã salutem esse. Quam ego rem cum usu medendi compererim aliquando, non grauabor in præsens huc referre. Carolo Pisacani Neapolitano adolescenti bene habito corpore, quũ mordicus ab iniquo sodali contritus grauiter inde digitus fuisset, nulla nostra prouisione fieri potuit, quin accederet vulneri gangræna. quam ut curaremus, & medicamẽtis & Chirurgia; ex agitata perdiras febres, perque longos labores vita vix tandem seruata est. Quales & alios casus Collegis nostris obseruatos audio.

Apud Gesnerũ de Serp. G. par. 2. p. 12.

Est enim dentibus hominis virus Plinio autore Lib. 11. cap. 37.

Historia rei per autorem comperta.

Hæ quidem secundum communia & vulgata scholarum placita rationes fuere. Cæterum ex profundiore philosophia nouam & reconditam interpretationem

Ex Hippocratis principiis deducta ratiocinatio.

iam accipe. Legendus est Hippocrates Lib. de Veteri Medicina: qui prodidit hominis visceribus inesse intimis substantias inditas quasdā à natura præcipuas: quæ sunt; dulce, amarum, acerbum, austerum, densum, & hoc genus: quæ cum consistunt, & conquiescunt, nil corpori officiunt: cum vero motione in corpore aliqua facta segregantur, suo de sedato more sublata, tū vim habent comparantq; nocendi. Hæc ille. Quæ miris modis obseruarunt, celebraruntque Spagirici, inter cæteros Petrus Seuerinus in Idea Medicinæ. Iam igitur admirabilis facti cum causa requiritur, unde viperę dēs solus innocuus, & sanies ab eo collecta sola per se innocua est; quæ coniugata sunt mortifera: eo mihi referendum videtur, quod nullis deficientibus subsidiis, sed coactis in unum omnibus, quę natura sagax ordinauit, succus ille, qui toxici materies est, usu naturę decernente, ac mouente suis de sedibus, suaque de quiete abstractus, separatusque acuitur, & exaltatur; ad eum sane modum, quo spiritus stibii massa sua cruda obrutus potui datus etiam excedente dosi nil officit. Quod si aeris ignisque beneficio separetur, in eam veniet acrimoniam, ut veneni vim comparet. Pari ni fallor pacto succus ille viperinus cum suis de scatebris coactus abstrahitur & eleuatur, veneni vim suscipit. Illud autem est quod Libauius in Alchym. Pharmaceuticę Cap. 7. professus est, venenum à sanguine, suo naturali succo, qui est vitæ naturalis, per suos canales in sua receptacula secretum, ibi fieri nocentius.

Qua quidem via & ratione homo, cuius mitissimus & lenissimus inter omnes animantes succus est, in rabiē sępe numero cietur. Qua item via & ratione fit ut, quod retulerunt apud Io. Schenchium de Hydrophobia viri multi præclari, remordens lupus rabidus nunc veneno afficiat, nunc secus animalia: prout nimirum excitatur in furore virus, & sub conatu confercitur. Neque enim probabitur illa ratio, quod specialis dentis est in-

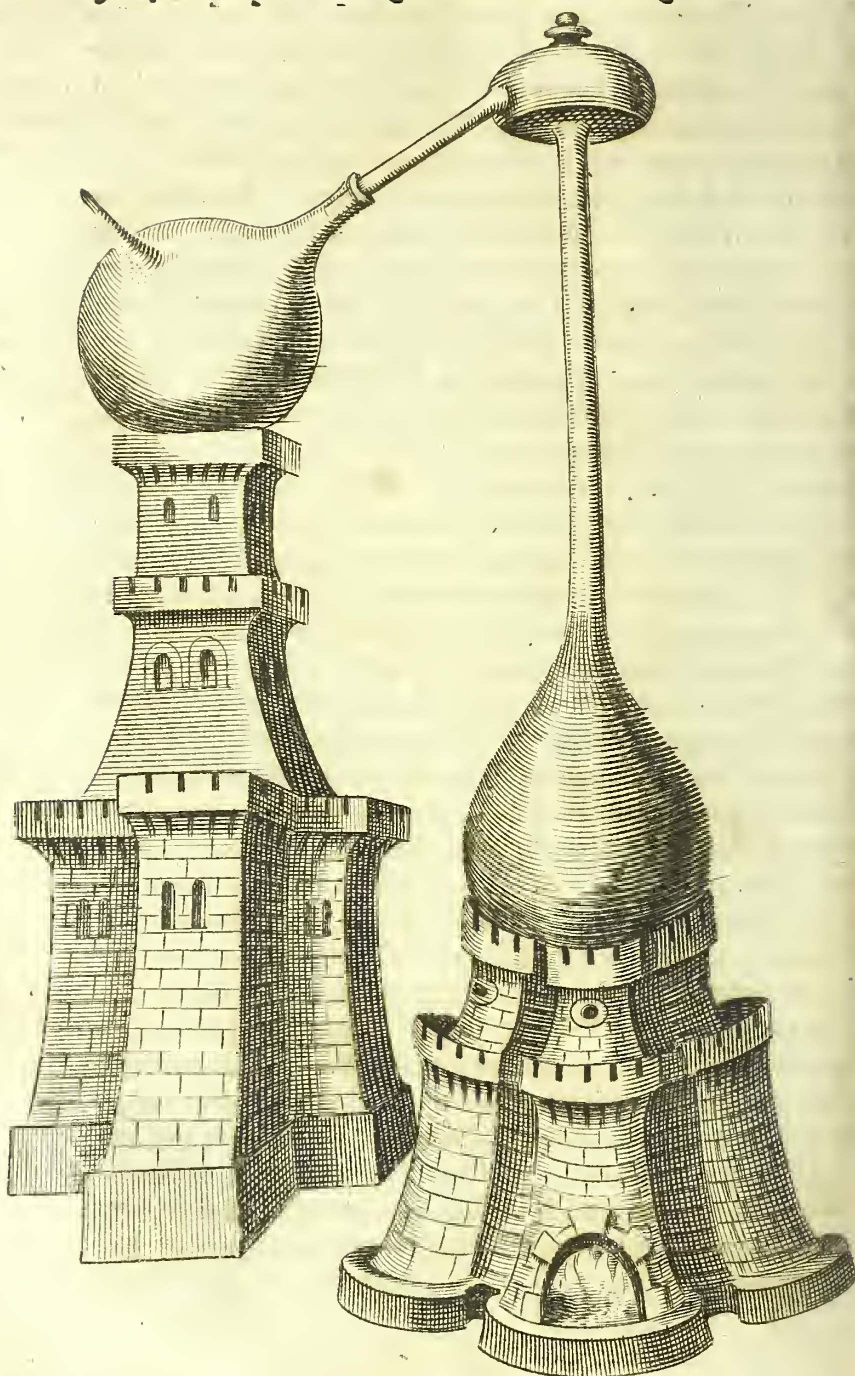
fectio

fectio. Porro quæ sub iram dentium discretio? Imo neque etiam, si velit, queat animal per hunc dentē inficere, per illum non item. Verum audi nunc quoddam Abbatii decretum Lib. sui 1. Cap. descriptum: præter viperæ unam animam informantem, quam veneni confectricem, & verè secretricem nos nuper ostendimus, veneficam certam quandam virtutum bestiolæ nostræ dentibus impositam: quam minimo minus necessariam & confictam iam plane cognoscis. Equidem mihi videri videor hanc veluti sublimationem esse liquoris viperini, cuius principia quidem, & fontes primus hepar, secundus cor, tertius canales ad gingiuas deducentes, quartus caput, Galeno autore Lib. de Theriaca ad Pisonem Cap. 9. quintus vesiculæ, sextus dentis recurui structura: in quibus quidem duobus postremis conceptaculis quater quinquiesue circulatus succus postremam & absolutam recipit veneni formam: quemadmodum varie deductum semen in testibus. Plurimā autem opem confert ad exactam vim veneni parandā viperæ caput: quod ex vesicula veluti pisciculorū bilem more sublimatorii nōnulla parte recipit quemadmodū felis cerebrū, quod veneni genus est omniū scribentiū calculo, aut cauda serpentis, aut ceruix, in qua virus etiam subest: non alio sane modo, quam quo serpenti Porphyro, quod Ael. & Volaterranus literis prodiderunt, seclusis omnibus aliis partibus in ventriculū virus ablegauit natura, & quo itē pacto Columba, ἄχολος alioquin secundum viscera, cholen tamen ipsam uropygio seruatam habet, ut Hieroglyphici notarunt apud Valerianum. Præ se fert autē speciem sublimatorii capitelli: ad cuius apicem sublatus humor, & plurimum extenuatus transfertur, atque deciditur. Hac ego ratione nihil euidentius æstimo: præsertim, si reuoces in memoriam subtilitatem eiusdem succi: quam ego ad superandum aliorum animantium spiritalem subtilitatem dixi præualentem.

Venefica dentium viperarū virtus nulla.

Viperinæ infectura elaboratio sublimatio quædam est.

Con-

Confirmatur quoque cum memoratæ subtilitatis, tū sublimationis usus, quod præsectis dentium utrorumq; cuspidulis, quemcumque vipera remordeat, non interimit. Quare & callidi agyrtæ qui rem nouerunt ut vulgo imponant, præcipuam & singularem antidotum apud se esse aduersus viperæ venenum ementiuntur, viperæ rescissis dentium utrorumque cuspidulis, vel elisis per forficulas gingiuarum finibus. Sic pectus manusue sui ipsorum remordendas ab angue curant. Quod fit quidem postmodum citra infecturam. Illa nimirum causa, quod reseratis ample viis resoluitur liquoris spirituosi vis, in qua infecturæ opera fecerat reseruata. Sic iam ostendimus meteoram veneni in viperis sublimationem & separationem: sic inuenimus arbitror proplematis enodandi viam: ut mirum in modum consenserit nobiscum Sebastianus Basson, qui operis de Natura Lib. 11. professus est, quemcumque hominem, si ad unum quempiam corporis locum vitiosa eius uniuersa colligantur, venenosum hac parte futurum. Verum enimuero præstat pleraque, quæ Basson hac de re omni proposuit, hic repetere: quæ sunt.

Præcisis dentium cuspidulis nulla est, veneni vis.

Iam ut causam, cur venenum habeat serpens indipiscamur: ea duplex est. Pluribus enim rebus preciosissimis excrementum letale cognatum est: quod & serpenti conuenit. Hęc est prima. & quæ sunt optima, talia non euadunt sine exquisita purgatione, hæc est secunda. Sed expositione hoc postremum indiget. Vnde, inquam, hæc accurata noxiorum expulsio tale venenum procreet? Videtur potius contrarium. Ex pellis igitur frigiditate & natura talem excretionem repellente, dum, omnis illa colluuies amandatur antrorsum, qua ori ac vię magis patent, fit quod in alio quouis animali cōtingeret. Quid? Finge, quę in homine sunt noxia, quęq; per totum corpus dispersa sunt, ac per cutem reliquosq; meatus exeunt, in unum locum coire, ibiq; diutius paulatim concoqui, quid futurum speras, ubi maligni

Articuli IV. Sebast. Bassonis aduersus Aristotelē, qua de actione. De puluere, qui fit ex serpente: & de vipera.

ligni illi spiritus in unum congregati, lentoque calor adiuti maiora impedimenta per concoctionem exege rint? Si humores excrementitii, dum egeri nequeunt putrescentes facessunt in virus; quid hic noxiorũ om nium ex omnibus partibus in unum confluxus? Ergo i habes, quomodo, quæ in serpente maligna per totun corpus disgregata, atque inde liberè per cutem qua qua versum exeuntia nullum sui sensum præbuissent dum in os veluti in sentinam collecta non aliam quan per dentes viam moliuntur, veneni vim ibi acquirant Qui enim maligni vapores, per cutẽ expirare nequeunt dum laxiores, qui ad anteriora ducunt, poros sequun tur, extremo dentium, & maxillarum aliorumque os sium veluti septo cohibiti quiescunt, donec ira æ stuante exciti per dentes exeunt: quod à serpente mor si experiuntur. Cæterum, quam facile vis eorum al ambiente frigore sopiatur, testatur eorum, serpent extincto, extinctio. Vnde Galenus testis est, vinum in quo vipera mortua sit, præsentissimum aduersus le pram esse remedium, nedum venenum. Hæc ille. Qu si cum nostris comprobentur, plurimum etiam concor dare sentientur; nisi quod nos de principiis interiori bus, idest visceribus seriatim ad extremum os venen deducimus; ille ex uniuerso plane corpore virus super uacaneum, quod ad habitum exteriorem, & ad cutis po ros explodendum & amandandum fuerat, ab hac ead peripheria frigore vires eiusdem exercente ac retrudẽ te in patulas oris vias, ad imos denique dentes ablega ri, & ibidem, donec animanti commodum fuerit, as seruari ait: asseruari autem, dum usus efflagitarit ef fundendi; quod indignationis & ultionis tempus est.

I. Eadem ratione factum censeo, ut quod casibu variis ex morsu venenato Pag. 8. Prolegomenon d Venenis retulit Andreas Baccius, gallus gallinaceu annosus rufo plumarum habitu, rostro atroci, inexpli cabili ferocia varios hortulos colenti olitori, incer

tum

tum qua sua sorte, ex improuiso icerit læuam manum, mordicitus prosciderit, vitamque absciderit, sanguine nonnihil educto, qui homo miser antequam moreretur ore ringens nullis vel ferri, vel ignis præsidiis adiuuari potuit, tertio vero ab ictu die galli pugnacis specie, id est minacibus oculis, hispidis superciliis, & hianti rostriformi rictu vitam reliquit, horrore magno per totam loci viciniam diffuso.

II. Quod autem exactius nunc disquiri velim: primũ autem considera mihi gallinaceum ruri natum: quo loco, sicuti Baccius ait Pag. 19., serpẽtibus buprestibus, & bufonibus vescuntur, viuosq; deuorant scorpios. Occurrunt autem sæpe numero lacertę Chalcidicæ: quibus equidem nec domesticas gallinas vidi parcere. Secundo considera volucrem uniuersim gallinaceum corpore rufum: quo coloris amictu donatos leones, lupos, vulpes, canes, apes, vespas, viperas, & animantes alias peracres, & in usu medendi acutissimas prædicauit Aureolus Theophrastus in Chirurgiæ Maioris opere.

III. Statuas oportet hunc annosum non decrepitum, cuius præter natiuam sulphuris & nitri ubertatem, qua una salacissimus est gallinarum maritus; ad hæc longa humidi primogenii resiccatio plurimam eiusmodi substantiã excrit in caput, & rostrũ, quemadmodum acerrimo aceto plenũ fictile, nitrosas undiq; bullas reiectat in vasis extimã faciem. Postremo fieri potuit, ut imperiosus & gloriosus generis sui custos, erga suas concubinas iniurium senserit, æstimaritque olitorem prudentem imprudentem, nihil attinet inquirere. Potuitque etiam facile fieri, ut æstu aliquo antecedente cum riuali gallo pugnæ concitatus extiterit forte fortuna bipes alioquin pugnax & zelotypus.

Quas ob causas omnes accensis præcordiis stimulatusque furore Martius dimicator cristas tolleret in miserum herum, qui minus cauens & fortasse contemnens insilientẽ familiarem bestiolam ictum sustinuit, & vul-

nus ab hoſpite immeritum concepit; concepitqu verius luem, quam non veritam demum verer debuiſſet, viditque alium in terris extare baſiliſcum vel hoc certe peiorem. Vtinam autẽ multa & ſcitiſſima, quæ de memorabili caſu in vrbe Romæ, & Italiæ ferme tota vagante fama, per viros doctos cõdita fuere poëmatia nunc nobis comperta forent, excellens aliquis iſtius rei ſenſus mihi iam & lectori meo foret communis, unde nonnullam delibaremus animo voluptatem. Verum ad argumenti caput redeamus.

IV. Aliam ab his rationem commentus eſt Andreas Baccius in Lib. de Venenis. §. An venena nutriant, & quatenus aliquid morſu ſit venenum: aſſumptum vero per os non item: quia dicens eiuſmodi animalia, quam habent relationem & proprietatem nocendi ex morſu vel ictu venenoſo, non eandem habent in carnibus nec in aliis partibus. In qua ſententia plerique conueniunt & autor de Theriaca ad Piſonem, quia talium ſerpentium venena non niſi in eorum morſibus habentur, & ſimiliter in cauda ſcorpionis, qua ferit tantum, cæterum ſubſtantia carnis innoxia. Immo tam ſcorpiones contritos ſuper horum punctione, quam abſciſſa capita viperarum ſuper earundem morſibus imponenda iubent pro amuleto, quod attrahant vim veneni. Habes iam multiplices unius contradictionis propoſitæ reſolutiones: quibus etiam agnouetis falſas multorum hominum interpretationes: agnouetis & frigidam argutiolam inanemque animaduerſionem Iulii Cæſ. Claudini, qui non patitur obtruncari viperæ caput ſimul cum viſceribus ſubiectis, propterea, quod diſſectis ſic ductibus, qui de fellis folliculo viperinũ virus ad dentium veſiculas deferunt, facile fieri poteſt, ut defluens hoc virus carnes inficiat proximas; quæ ſint exinde guſtantibus mortiferæ corruptelæ, non ſalutiferæ medelę. Ita quidem iſte. Verum non videt præter enarratas hypotheſes, & oſtenſiones noſtras fideles, adhuc neque viru-

Iul. Cæſ. Claudini frigida animaduerſio.

ru-

rulentiam ullam adhæsuram aut mansuram carnibus, quæ elixentur, & cũ sale,& anetho depurgentur. Claudicat igitur Claudini ratio, non uno nomine, sed multis, & quod corrigere alios voluerit corrigendus ipse multo satius cum suo suffragatore Minadoo.

SVBTILIORES ALIQVOT DE VENENIS DISQVISITIONES. CAP. IX.

Disquisitio I. Vt foetæ veneno viuant incolumes diu feræ.

Oniiciemus hoc capite de Venenis, venenatisq; feris præstabiles insigni subtilitate quæstiones, quæ partim fuerint de Sympathiis, & antipathiis, partim de venenorum erga animantes viuentes vi & energia; partim de antipharmaco ad se, idest ad belluas venenosas antidoto reflua, atque reciproca, partim de humana audacia assuefaciente se veneno, deque in seipsis elusa virulentorum efficacia. De his quidem omnibus deque huiusmodi aliis hic sermo communis erit.

Primũ igitur quęsitũ, ut viuant incolumes diu bestiæ, quibus præsens perpetuo subest venenũ? Huic ambiguitati satisfecit And. Libauius in Alchym. Pharmac. Cap. 2. dicens: *His esse suum antipharmacum natura paratum, quandoquidem ubi vehemens venenũ, ibi vehemens æque medicina: & ibi reconditum alexipharmacũ fortius, ubi venenũ præsentius.* Quod adeo verum est, ut placeat nonnullis, neque aspides Aegyptias in Theriacam aspernandas: respondent alioquin hæc tibi continuo. Natura porro remedium voluit promtum, ubi noxa parata est: illo demum constante, quod mala sunt vicina bonis summo Dei consilio ac prouidentia. Sic viperæ capite, felis cerebro venenum fouentium bestiolarum sunt carnes esitantibus innoxiæ. Ceruo vero in cauda collectum est,

Diquisitio I.

Aspides in theriacam admittuntur.

Inductio venenatorum animãtium cum presẽti suo remedio.

cætero corpore etiam ad escam commodo. Draco piscis, cum aculeo noceat anguifero, reliqua caro nulli reiicitur ad alendum, quodque demireris etiam magis, hæc eadem animantia, cum suum ipsa sibi seruent alexiterium, seruant & præterquā sibimet aliis ab se percussis. Viperæ caput suum ipsius venenum alteri impactū eximit; lacerta Chalcis, siue Chalcidica vino pota morsus suos sanat: Hydri iecur seruatum aduersus
Lib. 22. Cap. 4 percussos ab ipso, auxiliū est, ut spondet Plinius. Scorpius terrestris ictui suo medetur, itemque marini scorpionis hepar applicitum è vestigio, quem violauerit, sanat, quod Rondeletius ab experto testificatus est.. Radius pastinacæ marinæ suo ipsi vulneri antipharmacus est. Siquidem in cinerem redactus ex aceto fuerit impositus. Ad hæc Araneus Aranei morsus nullius facit. Item Migale suos. Mel apum ictus expellit. Crocodili morsus eiusdem adeps: Denique Bufonis venenum, bufonis lapis discutit. Præstat hæc Aristoteli, Dioscoridi, Aeliano, Plinio, cæteris. Principio enim, ait Rondeletius, nullum fere venenatum est animal, quod veneni sui antipharmacum in se non contineat. cum enim partes diuersæ sint, diuerso quoq; temperamēto inter se aduersari necesse est. Deinde duplex antipharmaci genus esse comperio: Antipathiam, & similitudinem substantiæ: ut hepar venenatorum animalium vulneri impositum similitudine substantiæ venenum retrahit, maximeque confert ea parte, qua fel continetur. Carnes vero impositæ idem præstant per antipathiam, ut viperarum, caro morsui viperarum remedio est, utraque dixi ratione corporibus alienis præstant venenatæ tutamen, sibi verò ipsis aduersus propria venena, non tam antipathia pugnant, quam hæc à corde retrahunt sympathia. Enimuero idem principium, eademque virtus suis in matricibus condita, præfixaque semel fuerunt. Sic igitur se tuentur perniciosæ feræ suis à propriis venenis. Quamquam huic nostro placito

con-

contradici credidit Andr Libauius, quia scorpius per suum in alios animantes inflictum ictum coemtam sibi letiferam noxam fuerat redemturus antidoto profecto sub semet latitante. Verum tamen inquam ego Seuerinus, eo primo proposito quidem veneni, quod est veneni genus, ut scorpii, qualitas quædam est; illud vero quod effluxit à scorpio percussore substantia, vigor alioquin maximus animalis, ut Cap. huius Commentarii XIV. monstraui: ad hunc modum non pugnant in hac hypothesi binæ antipharmacę qualitates; nec antidoti qualitas substantiam semel exclusam valet instaurare: ut ne mirum quidem sit, quod non adiuuet antipharmaca virtus, depereat exhaustus suo vigore scorpius; nimirum adusque nerui subiectum fit eradicatio. quippe qui ad articulorum caudę agitatum, & ad ictus ministerium appenditur aculeus, hic violento raptu discerpitur, ut ait Plinius. Altera ratio est monstrans quod genera lōgo distant hæc interuallo; illato veneno occurrere, & cum exempta particula vulneri mederi: prædestinationes alioquin dicunt Theophrastæi, idest, medendi munera sua sunt natura, non alio consilio, comparata.

De Alexipharmaco Saliuæ. Disquisitio II.

CAeterum, & homo, qui dignissimum, absolutissimumque est animal, à venenatis hisce serpentibus sua se antidoto sospitem seruat: quæ antidotus est ieiuni saliua. Dixi autem sua antidoto, non oscitanter illud intuens, quod adnotauit A. Libauius, Alchim. Pharmac. Cap. XII. Pag. 152. sub his: *Virtus Alexipharmaca, & aduersa veneno serpentium etiam per naturam non deesse homini videtur, quando sputum eius pluribus serpentum aduersatur*, ut inquit Arist. Lib. 8. hist. An. Cap. 29. & Plinius Veronensis in Lib. 4. nat. hist. Cap. 4. & Lib. 7. Cap. 2. ubi ait, *omnibus hominibus contra serpentes inesse venenum, qui dicantur saliua icti, ut feruentes aquæ conta-*

ctu

ctu fugere, mori si in fauces saliua penetrarit.

Hæc quæ retuli sunt Ael., qui Lib. 2. Cap. 24. præfatus aliqua dixit, sed in homine quoq; venenatis serpentibus incredibiliter perniciosum inesse venenum deprehenditur. Quod si viperæ collum summa cautione contineas, in osque illius diductum expuas, sputum in eius ventrem delapsum tanta ei pernicie existit, ut inde vipera contabescat. Alia per Matthiolum est obseruatio, quam Lib. 6. Comm 40. scripsit; viperas capite per venatorem saliua perfuso, nec manibus contactas adhuc non parum vilescere, ac veneni feritatem amittere. Scire autē licet multo perniciosiorem serpentibus hominis saliuam, si ieiuni, famelicique fuerit, ut est apud Galenum, Lib. de Vsci Theriaces ad Pamphilianū, qua properat ad finem liber. Quamquam vero priuilegium hoc antipharmacæ saliuæ attribuerunt alii Psyllis, aut his qui carnes viperinas esitauerint; nihilominus tamē uno omnes ore prædicarunt prærogatiuam hanc hominis fuisse à prouisore Deo inditam, non Psyllorum, & Marsorum priuatam. Hi autē eximentur eo certius, siquidem arte comparatum, qui aquam corporis sui visceribus inseuerint: post quos etiam non tacebo celebratam Rufo Puellam, cuius veneno diu nutritæ saliua consputas quaslibet animantes exitio dabat: quam saliuam neque attingebant gallinæ, seu quidem halitu virulento monitæ, seu natura doctæ. Iam vero nedum serpentibus, verum etiam venenatis omnibus animantibus aduersatissima nostra saliua est, tradentibus primo quidem Arist. Lib. 8. hist. anim. Cap 2. mox Nicandro; tertio, Lucretio. Postremus autem Galenus ea de re iucundam auditu narrationem intexuit Lib. 5. Simplicium hisce verbis: *Mihi sane pollicitus quidam incantationem ostensurum se, quæ scorpiones occideret, ore ipsam pronunciauit, sed singulis vicibus in scorpium inspuebat, quo facto mortuus est. Ego postea ex solo sputo sine incantatione morientes vidi scorpios, idque statim ex alicuius fame-*

Historia Galeni de vi saliua.

lici

lici, & sitibundi sputo, tamen ab iis, qui cibo & potu saturi erant, à mediis inter illos secundum proportionem. Præter scorpiones, etiam ab homine consputæ male se habent araneæ, & hoc genus. At vero sicut venenatas animantes conterit humana saliua, sic & ipsorum venena pariter profligat. Quocirca Lybicus Psyllus apud Calliā hist. Agathoclis Syracusii si vipera percussum offenderit ægerrime dolentem intra dentes aquā multā haustā, inde ore diductam, & in poculum reiectā, vulnerato exsorbendam dederit. Nedum autem nostra nos saliua tutatur aduersus insultores serpentes, sed & urina vesicæ nostræ per nos pota, Varrone auctore, apud Plinium Lib. 29. Cap. 4. Aspidum ictus efficacissime curat, immo & omnes ictus, morsusque venenatos Cardano Lib. 11. de Vene. Cap. x. quod fiat necesse est, ait Libanius, aut quia veneno resistit lotiū, aut aduentitia immutatione ex accepto veneno. Et sane pergit Libanius: idem sibi ipsi posse quadamtenus remedio diximus à natura Mercurii sublimati. Si n. hoc potetur Mercurii, ex quo factum est: mox vero sublimetur, denuo venenum omne deponit: adeo ut hinc argumentum capi possit remedii dandi aduersus sublimatum assumtū. Quamquā alias lac, decoctum maluæ, altheæ, & similia item corrosiuis opponantur. Idē probant scorpiis, rubetis, phalangiis, & similibus suo vulneri impositis. His rite discussis offert se problema: quid humanæ saliuæ subsit, ut tantopere sit infensa serpentibus? Cui quæsito nōnulli credunt se continuo satisfacere per id, quod decuit hominē penes seipsum habere propugnaculum, quo & suos ipse hostes exterminet. Alii, de quorum ordine Pierius est Valerianus, censuerunt fieri propter magnam inter utramque animam contrarietatem. (Audi Balde, qui magnam inter hanc, & hominē Cap. 8 posuisti similitudinem) si quidem serpens frigida, & sicca est corporatura; homo vero calida, & humida: hinc alterum alterius visu, tactuque exhorrescere, hu-

Vide Sextum Philoso. de animalium medicina.

manoque

manoque ſputo tactum anguem æquè fugere, ac ſi feruentem in aquam incidiſſet, idque, ſi penetrauerit in fauces, etiam extingui. Ita Pierius. Galenus vero Libro x. Simplicis Medicinæ ſcripta reliquit hæc: ſputum uniuerſa ſua ſubſtantia venenatis animantibus quã aduerſiſſimũ eſt, etiã Nicandro teſte, & quæ ſequntur. Poſt quem magnum medicinæ magiſtrum probabiliter ratiocinatus eſt Ferrandus Ponzettus Lib. 1. de Venen. Cap. xi. dicens: quia in ſaliua eſt impreſſa virtus membrorum totius corporis, ſic perimit ſerpentes, ſicut complexio temperata ſuperat euincitque venena. De cuius complexionis optimæ antipharmaco fundatę lege quæ conſcripſit idem ibidẽ, & quæ Lib. 3. Cap. 21. Pag. Baſilienſi 572. Sed Hier. Fracaſtorius in Libro ſuo de hiſce rebus præclaro philoſophari nos docuit per antipathiam. Quam antipathiæ vim admiſit quidem Thomas Cãpanella Locrus, nouus Timęus, pręceptor meus in Phyſicis venerandus. Verum altius contemplatus, atque Phyſicis finibus egreſſus cauſam omnem retulit ad exceſſum, & exaltationem quamdam primordiorũ mundi uniuerſalium ſuæ doctrinę ſolemniũ, ideſt appetitus ſenſus poteſtatis, quas ipſe planiore vocabulo primalitates appellauit. Sunt autem eius viri verba hæc: *His conſideratis, arbitror peruerſionem qualitatum in qualibet re, ſeu magnitudinem eſſe, vel venenum; ubi in temperamento nobis contrario in vehementiam eleuantur; vel nobile adiumentum, ubi in conſimili mirificantur. Videmus enim viperam viperæ non eſſe venenoſam, ſed homini, cuius ſputum è contra viperæ eſt venenoſum; quoniam in contrario illi temperamento ſit vehementia aliqua primalitatum noſtrarum. Et in omni ſemine eſſe hanc mirificentiam patet, quoniam tellurem etiam tranſmutat in ſe paulatim. Canes, niſi in rabiem agantur, unde mirificentur primalitates, non habent in nos venenum, nec ſubito nos immutant ut aſpis, ſed paulatim. Hoc autem verum eſſe antipathia rerum admonet. Magnes enim ſpirituoſus trahit ferrum, & non è contra, & chalybes*

etiam

etiam trahit, & non è contra: nec stannum, sed ferrum; ita ut vehementia primalitatum in benefaciendo, & malefaciendo; attrahendo & pellendo, sit quarundam ad quasdam res vicini ordinis, sicut in Libro 5. dictum est, & inter has tantū fieri contagia morbifica, vel saluifica. Actiones autem esse à rebus, non quatenus corpora sunt, sed quatenus calida, & frigida immediatè; sed nec qua calida, frigidaque, sed qua calor & frigus constant appetitu, sensu & potestate. & hæ sunt causæ diuinæ, & virtutes occultæ, quas Hippocrates olfecit, & quæsiuit, & non inuenit. Ita de Hippocrate Stylensis noster. Cæterum si quæsieris, ubi principiorum istorū meminerit Cous senex: equidem mea sententia produxerim præludium Lib. de Arte, in quo institutæ suæ orationi attribuit sapientiā, potestatē, atq; amorē; quēadmodū & Lib. 1. de Diæta n. x. & sequētibus Harmonia, fatū, necessitas, rebus omnibus mundanis, seu procreandis, seu gubernandis constituta sunt: qui dicti sunt influxus magni Campanellæ. Sed hæc quæ strictim & obiter dixerim condonata mihi sunto. Condonetur itē mihi post tantos viros, si quidē adiecerim interpretationem meam, quæ seruit sale armoniaco innixa, quo sale ubertim conspersa est saliua omnis, potissimum humana, quod comperiat is facile, qui impuberis lotium igne congruo destillabit. Adstipulatur nostræ sententiæ Petrus Io. Faber Monspeliensis Chymiatros ætate nostra maximus, qui Lib. 1. Myrothecii C. 30. de Cornubus Rhinocerōtis, etiā cerui differens: *Valent*, ait, *potissimum ad venena, cornua illa, quod sal eorum, quo turgent, vim habeat veneno contrariam. sal enim ex se ipso propter ipsius vitæ fundamentum venenis omnibus aduersatur, hinc hominis saliua serpentes necat.*

Quo pacto vitalia bestiarum veneno armatarum viscera inoffensa patiantur ἀντίστροφον propemodum caudæ venenum sic ut maneant tutæ. Disquisitio III.

HVic difficultati satis fecit Cardinalis Ponzettus Lib. 2. Cap. 26. Pag. 547. adstruens hos esse habitus inter se connaturales. Quasi velit illud insinuare Melphensis heros, quod hæc utraque principio assueuerint nil aduersari: quemadmodum canis, & felis suapte natura ęmula, quę una in domo natę ad inuicem exordio consueuerint, non insidiantur sibi inuicem; neque aduersantur: verum pacate degunt & una victitant patina quandoque. Aliter Iosephus Quercetanus in Pharmacopœa Restituta, qua de Antidotis & Theriaca, causa omni etiam relata ad balsamum antipharmacum, quod ex terræ visceribus ad vernum tempus hauriunt viperæ.

Quod si instes arguendo, quod hoc eodem balsamo serpentes debent omne de se venenum excutere; tuebitur se Iosephus exemplo apum, quæ melle & balsami liquore aliàs affluentes, interim venenum aculeo fouent: præterquam quod nouo quocunque additamento firmum characterem obliterare natura non patitur.

Quid facit, ut idem suo sit generi perniciosum. Disquis. IV.

Caro viperina compares viperas ut necet vorata.

ENimuero viperæ carnes viperis, aut aliis anguibus depastę vitam eripiunt. quam quidem rem experimento suo primus affirmauit Abbatius Cap. 4, secundus me numeratore Iul. Cæs. Claudinus, qui & Theriacos Trochiscos mortiferos perhibuit viperæ, sub Sect. 6 Lib. de Ingressu med. ad inf. qua de viperis. Tertius autor Ioan. est Baptista Spontonus, qui Lib. de Pul.

Vi-

Viperino Cap. x. his ipsis viperas vidit enectas intra stomachum septem horarum spatio receptis : quamquã hypothesis hæc haud facile suadetur iis, qui aduertunt quod viperæ se inuicem admordentes minime necant, attestante Gal. Lib. de Theriaca ad Pisonem, & Libro de Inæq. Int. Cap. 6. Verũ nos neutri supposito incommodantes utriq; satisfecimus agnito inter hæc nõ leuissimo discrimine, ac disparitate. Nimirum in irrita viperarum se inuicem admordentium energia, spiritus quędam qualitas attenditur; oblędentium vero carnium substantia est, quæ mortis est autor. Non occidit, inquã, vipera, quia spiritus parem spiritum exsoluere nequit : ut nos huiusce Libri Cap. 14 monstrauimus. Iam vero, quod viperas exanimet carneus earundem cibatus; id fieri credam ratione, quam alias exposui : id est, quod viperinarum carnium compages haud venenata quidem facultate, verum antipathia venenum ex feræ corpore propellit: illud autem animantis maxima substantia præcipuusque vigor est : quo cum polleat pręsente, ne mirum quidem est si langueat, concidatque iam absente. quam subtilitatem, quamue causam ignoro num agnouerit Baldus Angelus, quum hoc problema tractans, illud emiserit verbi, quod viperina viperis offa venenum propellat. Sed enim proximam, & coniunctissimam causam, quam ex nobis audiuisti, non expressit.

Disquisitio V.

QVæsitum esto, quo referas, ut assueti veneno, veluti Mithridates noxę non sint suppositi venenorum. Audaciores quidem fuisse necesse est Ophiophagos, Psyllos, Marmoridas, Marsos, quos nominat Aristoteles Lib. 8. de Hist. Anim. Cap. 29. & Bufoniuoros, qui ista sibi venenata etiam in cibum quotidianum verterunt. Item Aegyptiorum Sacerdotes, qui sicut in epist. S. Hierony. refert, impune se castrarunt mo-

dicis cicutæ sorbitionibus diutius assueti. Verum tam illo præterito discrimine primo, quod tamen nullum fuit modicis momentis adiecto veneno consuetudine, quod Gal. & Lib. 3. simplicium Cap. 18. notauit, post modum inducta familiaritas est; atque adeo consuetis nulla fit passio. Deinde actio est inter contraria specie, iam autem assueti veneno minime cōtrarium hoc agnoscunt: quod autem plerisque bestiis est natura sustinens veneni, cum nobis est assuetudo. Porro bestię pleræque venena concoquunt, præsertim aues, anates, ibides, ciconiæ, gallinæ, ac præterea pisces. Quin etiam plerisque mortalium ea fuit stomachi viscerumque vis, ut venena digereret. Qualis fortasse femina fuit, quam Libro cōtra Manichæos Diuus Aurelius Augustinus narrauit vel nullo vel leui incōmodo venena hausisse; quæ nullus reorum sustinere quiuisset. Contradixit de consuetudine placito huic Steph. Rodericus in Lib. v. de Met. Microcosmi C. 12. credo Ponzettum imitatus in Lib. 1. de Venen. Cap. 8. scribentem consuetudine quidem mediocres inimicitias cōciliari, maximas & omnino aduersas nō posse: quod etiā scilicet ab minutis deterioribus assidue captatis facile fieri possit ut minus lędatur quispiam: verū haud euenire, ut à veneno similiter ingesto per unam assuetudinis vim minime violetur. Aliter & τῦ ἀδυνάτυ constantiam comment. Lib. Hip. de Alimento Sect. 2. Art. 4. Pag. 293. sub calcem exposuit idem vir, minime passus induci familiaritatem, aut amicitiam conciliari: quia ex parte naturæ fuga est, ex parte veneni furor. An ergo inter furentē & fugientem modus sit contrahendæ familiaritatis? Statuit ergo fieri per aliam rationem, quæ est: venenum à principio in exigua quantitate sumtum posse à natura nostra superari, & separari, atq; in longinquam regionem, hoc est in aliquod emunctorium relegari, atque nullam noxam inferendo per annos permanere, ut Galenus de Innato veneno sentit. Cæterum, cum iterum,

atque

atque iterum paulatim idem venenum assumitur, semper quod repositum est per sympathiam aliud quod denuo ingreditur ad se vocat à cordis municipio vocatũ. Hæc Autor Lusitanus: cuius & alia supra rem hanc disputata legeris eodem loco: legeris item & hanc eãdem repositionem in dicto cõmentarii loco, quod præsumpta antidoto venenum expellebatur, vel ignobili loco seruabatur. Cauet autem hic autor erroris se dissimulatorem profiteri, quod Mithridates aut alter homo quispiam assueuerit veneno, propterea quod extremam e diametro hostilitatem minime patiatur natura: quod tamen facile factum negotium luculenter exposuit Sanctorius in Lib 4. Methodi vitand. errorum Cap. 6. quam suam dissertationem lege. Nempe longior hęc est, quã ut hic inseri liceat. Licebit autem addere quæ Sennertus Paralipom. Inst. Cap. 9. scripsit. Sunt autem hæc: *Quod vero quibusdam venenis homo adsuescere potest, ut cicutæ, & aliis plantis, ut & animalibus venenatis causa hæc est, ut hoc alleg. docuimus, quod venena quædam, ut plantæ, & animalia, etiam quid alimentosi in se continent, quod cum corpori hominis apponi possit, cum eo & venenum se sensim insinuat: alia vero, ut arsenicum, auripigmentum, & similia, cum nihil alimentosi in se habeant, iis nullo modo homo adsuescere potest.* Hæc ille. Nunc audi, quæ de hac re opinatus Thomas Campanella Calaber, Stylensis, Pręceptor meus venerandus in Libro scilicet Medicinaliũ, qua de essentia & causis Pestis. Mithridates ait sapiens venenis vesci solebat, ne posset ledi, vehementia primalitatum in antipathia qualis autem aut quæ si hæc vehementia, ex hoc autore dudum in hoc ipso Capite significaui.

Alia ratio nixa in substantia crassa densaque carnis serpentinæ ac simili victu: qua una comparat hoc sibi quisquam suetus his alimentis, ut facile resistat iniuriis & insolentiæ venenorum. quippe cor & præcordia reddita firmiora, ac solidiora, & impulsum aduenientis *Vise Cap. 13. de ratione infectura.*

ho-

hostis sustinent, & repellunt, non aliter quam homo quispiam armatus thoracem lorica, caput obductus galea quoscunque hostiles insultus tutus accipit, deridetque. Alii crediderunt, fieri repulsum aduenientis hostilis veneni, quia particulæ secundi studiose vorati per hominem veneni illæ sunt, quæ noua iam & alexiteria natura parta sede præoccupata contra nitũtur insultanti, & ne noxa subeat refragantur. Nedum & altera problematis pars est differenda nobis, quo lucide exponamus, ut tutus iam suæ salutis homo, qui aggerauit in se ipso venenum, deleteriam huius vim in alios immittere queat.

Respondit Ferdinandus Ponzettus in Lib. 1. de Venen. Cap. 8. Pag. 52. Venenum transmutari in corpore sumentis, ut perdat formam, & venenositatem: dum tamen permanet in stomacho, antequam digeratur, suo prauo vapore inficit os, & labia, quæ medio gulæ continuantur cum eo. Quare cum saliua infecta poterat de facili venenare osculantes. Habebat igitur illa puella semper aliquam partem napelli in stomacho, & in hunc sensum venenum spoliatũ à sua malitia potuit verti in substantiã nutritam excepta parte quę erat in stomacho non adhuc digesta. Iam de ratione, qua cõparetur ad venena assuetudo, & ex assuetudine venenorum apathia, dicendum est paucis. Ferdinandus Ponzettus in Libro 1. Cap. VIII. de Venenis, cuius autoris doctrinæ dextrè suffragatus est Daniel Sennertus, in Paralipomen. Inst. Cap. 9. & Parte 5. practicæ Sect. 7. Cap. 1. ut assuescat quispiam veneno, requirit mea quidem interpretatione tria: unum est, ut materia venenifera tentetur in ventrẽ dimitti pusillulis momentis. Enimuero, si modicum ingeratur, hoc tantillum quasi contemnens natura per inde ut nihil incommodi laturum, concedet, & non aduersabitur illi. alioquin pugnam illico susciperet de obiectis grauioribus male offensa. Secundum est, ut gradatis in

dies

dies modicorum ponderum augmentis progrediatur homo in assuetudinem usque consummatam propter πλῆστον ut ait Galenus δύνασθαι τὰ ἔθη, καὶ φυσίας ἐπικτήτυς. Tertium est, ut offæ veneni delatrices subditam aliquam alibilis materiæ portionem comprehendant. Ita quidem plantæ mites in locum translatæ venenosum aluntur, & augẽtur feliciter. Omnibus autem modis alienum est ab assuetudinis antipharmacæ consilio genus omne, quod exsuccum & ἄτροφον corpori futurum est. Quartũ animaduersione maxime necessariũ admonuit nos Põzettus dicens: *quia experimenti, ac periclitamenti verius quàm artis hæc est assuescendi peritia: si modo peritia dici debet. ea propter ad experientiam usu longo comprobatam referenda est tota*. Quamquam ut ego interpepetror huic experiendi, tentandique praxi parum aut nil confisus videtur Heros Melphitensis. Siquidem, inquit, hominis vita necesse habet organis ac spiritibus certa temperatura fotis. hæc autem sanguine, aut humore veneni infecto, nec generari, nec conseruari queunt, quod facultates naturales nil obiectum in substantiam vertunt nutribilis corporis, præterquam materiam, unde animal constare potest; reliquum vero depellunt omne. Atque adeo si vita conseruatur alimento. Hoc autem ipsum simile corpori est in fine coctionis. In talem certè conformationẽ euadere materia venenosa non potest, utpote quæ digeri atq; afformari non potest. Pręter hęc incommoda fieret quoq;, utsi vis attractix initio attraheret, retentrix retineret, cõcoctrix concoqueret substantiã veneno insolentem: inter hæc expultrix minime subseruiret hisce virtutibus, quibus parere fuit parata. Hæc fere ad Augustinum Niphum scribens Cardinalis Melphitensis. Quam de expultrice quidem pręsente, nec expulso tamen veneno difficultatem agnoscens Steph. Rodericus loco dudum à me citato haudquaquam passus cum utili apposito alimento coire veneni portionem, hanc prouide de sele-

ctis

ctis orporis locis ad ignobiles, & ad inguina ablegauit: non aduertens tamen veneni vim ubilibet corporis haud posse ignauiter detineri. Atque ubi pro Roderico dices, & luis venereæ venenum diu deses & torpidum sæpe morari: continuo produxerit quispiam Syphilium venenum, haud vere, sed analogicè usurpari. Sed nihilominus Rabidi canis venenũ, quod propriè dici fatentur omnes, ipsum ad 7. & ad 18. item, & ad 40. annos, nedum ad 40. dies iners & inefficax persistit. Hæc nos obiter pro Roderico: cui tamen obsistit altera difficultas indicata verbis Ferd. Ponzetti, qui Lib. 1. de Venenis 1. Capite non admisit sub viuentis corpore remansisse venenum; si quidem, ait, esset aptum inferre mortem. Quam ob incommodi causam Ponzettus aliã iniit viã, & ad præstantiã optimæ temperationis confugit. *Cũ nihil magis* (verba sunt illius) *aduersetur, & resistat cuiusuis discrasiæ & malitiæ veneni, quam bona & temperata complexio, quæ sola restituit corpus in sanitate: ideo est potius præbenda fides experientiæ, quam persuasionibus scribentium.* Ratio etiam suadet, quod maior contrarietas sit inter venenum & cor, quam inter venenum & venenum. Non enim est dubitandum, quod virtus & robur cordis una cum spiritibus, & naturali calore aduersantur magis non solum veneno, sed cuilibet imaginabili distemperamento. Si enim saliua hominis interficit serpentes, & scorpiones, quia forte in ea est impressa virtus membrorum totius corporis, quanto fortius complexio temperata &c. alia, quæ digna sunt lectu cum appendice Cap. XII.

Cæsalpini opinio consultissima.

Sic quidẽ isti omnes: post quos placet adnectere sententiam And. Cæsalpini, qui in Lib. 3. Artis medicę C. 6. non inficiatus consuetudini magnam vim inesse: tamen putandum est, inquit, Mithridati atque aliis nõ sine antidotis huiusmodi consuetudinem tutam & absolutam.

Sextum. Quid facit, ut, cum quid venenosum intrusum est interno corpori, incontaminatũ hoc offensum pes-

Cadmæus prope frater fratrem pessundat, & letaliter habet, si aliud inuenerit, quod in homine oppugnet, cum eo congressum nihil infert mali? Aconiti porro, sicut est apud Plinium Lib. 27. natur. histor. Cap. 2., ea est natura, ut hominem occidat, nisi inueniat quod in corpore conculcet, cum eo solo colluctatur quasi compari intus inuento. Mirumque, exitialia cum ambo sint, duo venena in homine commoriuntur. Hoc de venenis, quæ intrinsecus accipiuntur veterum experimentum fuit. Aliud quoq; memorabile est de externe interneq; oppositis antipharmacis; quibus ad vulnus venenatum hinc atque inde administratis, idest horum parte vorata, parte applicata, venenum media via interceptum facillime desit. Quod adnotauit Laurent. Iubertus Parad. 9. paulo priusquam ad capitis finem perueniatur. Putauit autem eximius hic vir ab impositis topicis alexiteriis, non similitudinis quidem vi, sed contrarii pugna venenum trudi. Sed quæ produxerit scientissimus Auenrhoes referamus. Hic quidē Lib. 5. Collect. Cap. 23. quod est, de Bezaharticis: Sed causa, „ ait, quare bezahar occidit, sane non est, nisi quia „ non habet prodesse, nisi quoniā in corpore est disposi- „ tio venenosa. Ratio inquam Arabis Philosophi, quæ quatuor negatiuis innixa nil explicat preterquam interminationem negatiuam, & in seipsam recurrentem ἑρμηνείαν idest, Cur bezahar pellit venenū tantummodo, cum corpus occupatum est aliqua venenosa affectione. Respondet, quia tantūmodo habet hominem seruare occupatum, aliqua venenosa affectum. Quæ responsio, queue definitio fert iudice me negatiuam definitionē, nil profecto satis fauentem, aut exprimentem. Quare nos ingeniosiorem, & luculentiorem, si conceditur, excogitamus. Summa autem rationis nostræ capita sūt duo. Alterum: sicut alimentum sua ipsius natura rapitur ad nutribiles carnes: sic venenum suopte nutu, non auocatum, recta fertur ad eorum obiectum, vide-

licet suum hostile & aduersarium: quemadmodũ mors & mortifera vitæ aduersantur, & vitalibus. Quamquam enim pleraque venena cerebro, ut cicuta; pulmoni, ut lepus marinus; vesicæ, ut cantharides, comparata sunt afficere: nihilo tamen minus, ut Gentilis Fulginas aduertit, id propterea fit, ut cor in sua regia tentent, quando, si cor præterirent, ne quidem mortifera forent.

Ad cor igitur, & ad huius arcẽ oppugnandam dirigitur recta venenum, nisi quid ipsum auocet & impediat. Impediunt autem plerumque multa: inter cætera occurrens quid subiectum, ut succus quispiam vitiosus: cuius obiecto gaudet velut amica luto sus. Verum quid exempla capessam extera; quando & Mercurii corallini & meteorumenum medicamentum, seu quidem internè, seu externe administratum accomodatissimam exhibet obseruationem? In Camarina quippe Syphilia, in pituitosa synouia, in colluuie succorum putrida qua vi quaue præstantia sese exerceat alacritas Hermetica, ii ferant, qui quotidie medentur in Nosocomiis istorum hominum ingenti numero: quam si conuertam & in abscessus hypothesin monstrabo luculentissimam eiusdem rei demonstrationem. Coniectus enim in sinus putrium excrementorum alter puluisculus, quem præcipitati vel sublimati dicunt: quantum dolorificus principio, tantundem exitu frugiferus comperietur. Cuius opera factas quis referat expurgationes, tum continuo fluidas, tum mox crustularum internis ulcerum oris, & emmotis obductarum, sic ut veluti furbuculas repræsentet: quas nulla alia medicamenta, sed neque ignis ipse, produxerint

Ad alterum nunc descẽdam caput: quæ est una quasi imperii solitarii cupiditas, & consegii impatientia, siue ut verius dicam insolens & tyrannica potestas: quibus studiis diuertens ad corporis infestamẽta cordis insultationi facile supersedet. Sic igitur Aconitum præcordii limine, quod insectaturum erat, morbidum quid & pesti-

stiferum adoritur, atq; expellit: in qua occupatione detortus à corde furor medio sub corpore refrigescit & elanguescit ad inguina, sicut Stephano Roderico Lusitano, vel extra corpus, ut Sebast. Bassoni placuit eliminatus, demum à natura superatus.

Hęc prioris hypothesis & problematis est enodatio: alia & promta Paracelseis est nodi solutio: qui adscribunt medicinis scientiam & prędestinationem singularem, qua non agant nisi inueniant in homine inimicũ; sicut nec magnes attrahit, ubi non est ferrũ; & stibium peculiariter ferrum adoritur. Quam tamen ratiunculam multis argumentis infirmat A. Libauius in Alchym. Pharmaceut. Cap. 14. quæ lector adeas velim mihi laborem eximens recitandi.

Quod vero ad posteriorem spectat, agitatum seu cõtrarii vi, seu antipathia venenum, & à cordis tramite abstractum, mox in medio inter bina alexiteria conflictatu tandem hebescit atque fatiscit: aut fit illud propterea quod accensum suum furorem καὶ ὁρμὴν satis est ut exerceat ubilibet corporum, quod occurrerit: occurrit autem primum id quod in propylæis cordis & in partibus naturalibus offendit; more scilicet furentis hostis qui cum aduersario insultare non possit, si eius induměta & supellectilem diripere & discerpere potis sit, expletur sua libidine ac prope sedatur; aut veluti canis rabiosus, qui cum hominem mordere desponderit, si baculum momorderit, contentus est. Hæc de problemate nos. Cæterum quid causæ sit, ut venena stomacho assumpta vitiosos humores exerceãt, est tibi discussum à Mercuriali Lib. 1. de Ven. Cap 12. quem vise.

Cũ non liceat in aduersarios, sæuiunt in horum sudaria quandoque hostes.

Hoc quoq; cordis aberrati principio & hac Analogia, si recte aduertis, consequitur ex his: quod inter duo venena cum alterum alteri adiectũ fuit, deperit illud, altero per alterũ rapto, & à cordis oppugnatione abstracto. Atque ex his quoque principiis profecto fit, ut inter duo pugnantia Antipharmaca depereat salutaris

essentia. Quod notauit Libau. Alch. Pharm. Cap. 5. nimirum aberrato tramite, quo cordi opis egeno suppetiæ fuerant ferendæ. Atque hinc etiam fit, quod admolientibus euacuationem pharmacis ex veneno suo domitis si Theriaca accesserit, vi catharticorum elisa euacuatio interciditur, si Galeno credimus Cap. 14. tũ ad Pisonẽ tum ad Pamphilianum scribenti: Item Iacobo Syluio in Lib. 4. de Com. Medic. §. de Theriaca, necnon Hieronymo Mercuriali Comm. 4. Lib. Aphorismorum 15. qui tam extreme assensus est huic Hypothesi, ut professus fuerit Theriaces vim & integritatem sic demum explorari, si sumpta superpurgationes finiat statim. Cum his quoque viris est Ioan. Costæus, qui super Canon. Vniuersalium Auic. 5. rationem eius rei tradit his verbis: Sanè illud etiam aduertendum hoc in loco, Theriacam antidotum non recentem solum cohibendæ purgationis habere vires, sed idem etiam præstare antiquam, alia tamen ratione; tum quod vim venenatam medicamenti oppugnat, tum quod humores ad ventriculum confluentes in cutem reuellit. Hæc isti omnes: quæ admittit quidem, verum illud etiam addidit aduertitque Fallopius Empiricorum experimentum: si Theriace catharticis immisceatur, eorumdem catharsin adiutum iri. Itaque antidota, inquit, mixta cum soluẽtibus agunt per virtutem soluentium, exhibita autem post soluentia impediunt actionem illorum. Secus autem A. Libauius, qui Cap. 14 Facto alio, sicut ait, experimento inficiatus est hanc Theriacæ vim inesse. Verum, qui placito priori adhęserit, hic facile vitiosum Theriacæ apparatum adstruet in hypothesi Libauiana; præsertim quando & legitimis careant hi populi: nempe viperas in Germania se nunquam vidisse refert Cordus in Comm. ad Dioscoridem, hisque angues oblatos quoscunque substituant, ut idem Andreas testis prouocatus confessus est. Quanto autẽ discrimine, quam ingenti sæpe malo sit incuriosus & pręposterus

rus Theriaces apparatus, disces ex his, quæ testatus est Aldrouand. Lib. de Serpentibus in sermone de Vipera §. de Theriaca. Hæc de adulterina. Cæterum tam acribus in agendo viribus est legitima Theriaca, ut huius plenior admixtura virtutem alexipharmacam destruat aliorum, Antonio Guainerio censore Lib. 2. de Venenis Cap. 5. Lib. 5. Meth. Med. Cap. 13. & Lib 12. eius operis Cap. 7. & Auic. 6. Tertii, Tract. 2. Cap. ult. & Aetio Tetrabl. 2. Serm. 4. Cap 6. & Paulo Lib. 3. C. 40.

Disquis. VI.

QVo naturę decreto bina venena iuuant, quæ præter modum affectura forent intento bifariam veneno, ut inquit Ponzettus, furore materiam facienti. Verum tamen insequitur salutis effectus, priore quidem à posteriore abstracto. Tradit exemplum Kircherus in Parte 7. Cap. 4. §. 2. sicut frigore vitiata membra aqua imposita niuali restituuntur. Iuxta illud Hipp. Lib. 5. Aphor. 21. & flamma caloris deflagrantia membra spiritu affuso vini refrigescunt, ut experientia docet. Itaque frigus excedens frigore, calor calore delectatur.

Disquis. VII.

QVo pacto fieri credas, ut ex pessimo veneno optima eliciatur medicina? Quia scilicet ex mero veneno paratum arte alexiterium si respondere principio suo debet recte, quo letalius venenũ, & vitalius alexiteriũ exurgere inde debebit. Quo fortasse consilio Germani, de quibus refert Libauius in Alch. Pharmac. C. 7. qui scilicet oblatos serpentes pro puluere captant nil curantes etiamnum sub corylis hospitatos atq; alios venenatissimos. Nimirum in hoc alexiterio præstantior restitit vis euocandi veneni, propterea quod, ut alias alio retulimus, virosum sit oportet, quod virosam vim euin-

Theriacæ vitiosus apparatus.

euincere sibi permittat: sitque antidotorum excessus æquiponderans venenis.

Disquis. IIX.

PEr quam causam fit, ut ad primos Euphratis ortus, Aeliano testante Lib. de Animal. Cap.29. serpentes nascantur hospitibus non item indigenis inimicissimæ, atque usque eo infestæ, ut aduenas morte multét. Ad hæc in Syria circa Euphratis maxime ripas, & dormientes Syros non attingunt angues; à vigilantibus vero conculcatæ, si momordere, nil lædere consueuerunt, in alios cuiusque gentis odium alentes, cumque indignatione vim letalem inurentes. Quam ob causam & Syri, quasi scelus sit, eorum nullo modo tulerint necem. Ita Plinius: qui addidit serpentes in Tiryntho pusillos, quos terra nasci proditur, inquilinis innoxios. Hac una quæsiti parte proposita: cæterum & altera difficiliorem facit explicationem; quod in Latino Cariæ Monte tradat Aristoteles, à scorpionibus hospites non lædi, indigenas vero nec dari.

An hæc igitur sympathias, aut antipathias vi fieri credas? Verum, ut hæc promta ratio sit, iners tamen & supina videtur. Ingeniosior ergo, & probabilior est excogitanda. Qualis fortasse fuerit eiusmodi. Scripsit Agatarchides in parte Syrtium maiorum esse Psyllos à Psyllo Rege dictos, quorum corpori fuit ingenitum virus exitiale serpentibus, cuius odore sopirētur angues. Aliis vero familiis genere Marsis datum est, ut corporis tactus aut sudor venerationi sit serpentibus. Sic horum unus Exagon dictus à consulibus Romæ in dolium serpentium coniectus experimenti causa circum mulcētibus linguis miraculo fuit. Signum eius familiæ fuit, ad verna sudoris virus. Iam autem sicut in Cyrenaica regione Psylli natiuam quandam vim nacti sunt contra serpentes; ad hunc item modum, ait Strabo, sunt Teu-

Aeliani testimonium.

tyritæ

tyritæ contra Crocodilos.

Huc mihi tota dissertatio producta est, ut appareat ex his, prouidere serpentes sua quadam ingenii perspicacia, quibus parere submittique debeant, quibus insidiari: atque hoc utrumque affectione aliqua corporis & qualitate a sensibus tactus, gustus, olfactus, exultāte; quas acri alioquin animantes sagacitate percipere ipsæ queunt, nos vix coniicere; vix diuinare valemus. Fit autē, ut insint hæ gratuitæ affectiones municipibus, quos reuereri debeant angues, atque adeo reuerentur. Cæterū in exteris non existētibus eisdem, non abstinēt antiquo impulsi impetu naturę, ut omnibus iniuriam vel suspicionem inducentibus continenter insultent. Possunt alias exteri quid gratiæ, speciminisue boni præ se ferre; quibus nominibus consultum est natura, ut quicquam mali non intentent angues. atque adeo non intentant. Quibus ipsis caulis credo fieri, ut ictus suos scorpii multo perniciosiores, quam viris infigant femellis, præsertim virginibus, quibus semper letales fuisse testificatus est Plinius Lib. 25. Cap. 9.

Vnde accidit, ut venenata admota sint assumptis periculosiora & calamitosiora. Quod Lib. de Humor. notauit Hippocrates. Ludouicus quidē Duretus in Lib. 1. de Morb. Inter. Cap. 43. confirmata iam re sibi obserseruatis experimentis dixit affici partes aut τὴν γειτονείαν ἔχειν aut τὴν κοινωνίαν, aut propter vicinitatem propterque officii communicationem.

Addimus in hac hypothesi nos esse hinc, quod eleuet veneni vim, hinc quod adiuuet. Porro quod spectat ad veneni vires retundendas, pleraq; multa possunt extare: primum pituita stomacho suffusa, quæ si acidula sit, longe potior erit; deinde robur eiusdem stomachi, quod nonnullis homnibus est tale, ut non una venena eludat: tertius calor ulterior viscerum atque halitus ex arteriis, quorum vigor sæpenumero sequestrat extraque fert venena, vel portionem eorum tenuiorē. Omnibus

nibus ad summam partibus inditum est ingenium, ut se suosque compares tueantur.

Iam vero quod spectat ad externe receptum venenum, primum conclusum in augusto loco vires cumulat, nedum detrectat suas. Secundo comprehensos in vestibulo spiritus nil obluctatos continenter extinguit: inde succos, quæ receptacula fuerant, eadem expeditione inficit & corrumpit, tum ut integritatem suam conseruent partes solidæ: tertio interim quid non moliatur stipantium undique carnium calore eodemque deductus ultra vectore. Adhærens quippe arteriis harum diastole attrahitur & cordi communicatur. Quanto igitur expeditior exterioris quam interioris infecturæ facultas est?

Disquis. IX.

SVmptis ex vipera medicamentis nullus usque alic tum veneno inficitur, tum Libau. ibidem loci 161. Nimirum, quod valentissimè corpora immutat viperæ medicamen: supra quam alia non est immutatio. Hinc equidem autumo fieri, quod qui iecur serpentis ore attigerit, hunc neque attingunt serpentes: aut si attingunt quidem, nullam exinde inferunt noxam: quam nos rem doctos fecit Plinius Lib. 19. natur. Hist. Cap. 4.

De Helenii veneno. Disquis. X.

HActenus Alexipharmaca saliuæ facultas discussa est, ad Helenion hinc transeo plantam, quæ toxicum quidem est extrinsecus, stomacho vero recepta, commodum utentibus alimentum. Quippe Dacos, Dalmatasque prodidit Galenus Lib. de Theriaca ad Pisonem Cap. x. cuspides telorum solemni hoc inficere veneno, quibus confossi cerui stirpis eiusdem se pastu tueantur. Quod problema cum primus Galenus in eo loco proposuerit, haud tamen absoluit. Nostrum igitur erit, si nostrum modo ingenium ferat absoluere.

An

An igitur obtruſerimus ſimile, quod alium, & ſinapi extimo corporis habitu pyrotica, interno ſtomacho alimenta; Lithargyron contra, & Ceruſſa medelę ſunt ulceri, venena vero intus aſſumpta: Mandragora deniq; Hyoſcyamus, cicuta, externo corporis medicatu commoda, intrinſecus homini peſſima ſunt. Itaque ſitus corporis plerumque contraria facit, quod & ipſe Galenus in Cap. 3. Lib. Tertii de Temperamentis aduertit, cum ait: Nihil foris, intuſque parem agendi facultatē „ habet. neque enim, aut viperæ venenum, aut rabidi „ canis ſpuma, aut aſpidis virus, (quæ tamen ſi extrin- „ ſecus corpori occurrant offendere creduntur) parem vim habent, vel ſoli cuti applicata, vel intro aſſumpta. „ Quam ob cauſam non mirari non poſſum id, quod idem ipſemet Galenus oblitus eius, & quod modo memorato loco, & Libro ad Piſonem docuerat, Cap. eiuſdem operis de Theriaca adnotauerit: Cleopatram Aegypti Reginam Cæſari redditam captiuam, ne viuens in hoſtis manus veniret, & per ludibrium in triumpho circūduceretur, aſpidis veneno in brachium per ſuos ipſius dentes alte defoſſum infuſo concidere voluiſſe. Quod venenum equidem aſpidis ſaliuam interpretor. Quam abunde collectam in gutture mox hinc expuere ſcripſit Olaus Magnus. Equidem dico, ſi aſpides vorati, venenumque ipſorum epotum, ut Plinius fatetur, exitio non ſunt, quid offecerit non à libero quidem aſpide iaculatum, verum ex ipſo captum, & impoſitum? Dicerem, quod exterius applicata venena diriora ſunt, Hippocrate autore, Dureto comprobatore, item & Cęſalpino, qui Lib. 3. Medic. Quæſt. quod eſt de Venenis: an „ virus, ait in vulnere, in venas arterias, & neruos ſta- „ tim ingreditur, comeſta vero caro in ventriculo conco- „ quitur ut ſi quod virus ineſt cum excrementis eiiciatur. „ Ob hanc cauſam ictus ferarum citius interimunt, quam „ venena aſſumpta. nam in vulnere ſincerum ſtatim ſub- „ ngreditur &c. Verum id intelligas oportet de viuis,

ideſt viuidis venenis, non autem de iam emortuis: atqui emortuum eſt virus, quod extra libertatem, & voluntatem anguis adminiſtratum eſt. Viſe autem, & huc alia, quæ de dentium viperæ veneno dicta ſunt in Cap. 13. quæ quidem ubi minime ſatis fuerint, ad alias enodationes denuo capeſſendas deueniamus. Petrus Andreas Matthiolus videns necunde fieri poſſe, ut ex Helenio vis prodeat exitioſa, qua lemma fabuloſum, qua gramma mēdoſum arbitratus eſt. Fabuloſum inquā fortaſſe, quod talis fuit ortus credulitatis, quem Aelianus narrauit. Eſt autem eiuſmodi. Cū Thonis Aegyptiorum rex cuſtodiendam accepiſſet Helenam à Menelao per ſuperiora Africæ circa Aegyptum, & Aethiopiam oberrantem, inque eius amorem incidiſſet, & vim illi inferre conaretur, fama eſt, illā uxori Thonidis Polydamnæ rem omnem aperuiſſe. Polydamnam verò, & metuentem, ne propter formam ſibi aliquando præferretur Helena, ſimul miſerantem in Pharum expoſuiſſe, & donauiſſe herbam ſerpentibus illic abundantibus aduerſariam. Cuius ſenſus (ut ferunt) quamprimum perceptus eſt à ſerpentibus, illi paſſim in terram ſe abdiderunt: Helena vero herbam plantauit: quam cum comprehendiſſet, ſuo tempore ſemen ſerpentibus inimicum protulit, & Helenium, ut harum rerum periti aſſerunt, appellata eſt, & in pharo prouenit. Hæc Helenii fabula. Vnde Matthiolo ſuſpicio fuit alias etiam ſuſpicato pro τὸ ἐλλέβορον irrepſiſſe in codicē τὸ ἑλένιον: propterea quod Hiſpani cōſueuerint ſagittas albo veratro venenare: quod toxici genus ſic atrox eſt, vt animal interimat ante horam, nec alio medicamento ſanari vulnerati queant, quam deuoratis Cydoniis malis, vel eorum ebibito ſucco: quippe qui vim radicis reprimit. Verū enimuero cumularit quantumcumq; ſciuerit probabilitatis Matthiolus; tamen haud aduertit, & internis viſceribus letale venenum eſſe veratrum album. At vero in hypotheſi Galeni conſtituta eſt helenii planta vitæ nil aduerſari. Verum quæſo non aduerſetur ſincerum,

Hiſt. anim. l. 9. Cap. 21.

cerum, ut natura prouenit, strangulatorium, & conuulsorium medicamentum? Satius igitur fuerat, ut insiciis Senẽsis homo consisteret, quas & nos consulto sequamur oportet, propter vulgatas alias codicis suspecti causas, atque alias rationes. Enimuero Hier. Cardanus Lib. 1. de Venen. Cap. 18. tradens, quæ assumuntur, quod non semper exterius admota perimant, præter experimenta, & rationem suadere, cum minorem vim habeant: quod vero venenorum, qua exterius admota perimunt, ullũ interius assumptum non occidat, se nõ dum nouisse, & neq; nunc inuentũ esse, neq; in posterum usq; in ęternum inueniri posse, quod interius assumtũ non perimat tanquã venenũ. Verum amabo te Cardane siste tantisper, neq; ita sententiam tuam pręcipites impossibile pronuncians hocce negociũ. Sunt quippe primę notæ viri, qui tibi contendenti velut Harpocrates silentiũ indicunt. Plinius, inquam, qui potum aspidum venenum quantalibet copia dixit non nocere. Non enim est tabifica vis: itaque occisa morsibus earum animalia cibis innoxia sunt. Et Galenus in Lib. ad Pisonem testatus est Marsos aspidibus vesci suetos sine ulla noxa: qualium nihilominus serpentum sic perniciociosum venenum est, ut per excellentiam dici solitum sit, δῆγμα τῦ ἀσπίδος. Nec vero tamen ictus viuentis anguis pestiferus est, verum etiam venenũ ex eo captum, quo Cleopatrã Aegypti Reginam in brachium per suos ipsius dentes alte defossum infuso sublatã perhibet Gal. in eodem Libello. Sed multo maximum est Aristotelis testimonium; qui Lib. 1. de Plantis, Cap. ult. scriptum reliquit βελένιον, quod perniciosum est, in Persia natũ, in Aegyptum & Palęstinam transplantatum edendo esse. Iam autem quia in Aristotelis Belenium incidimus; hoc ipsum puta fuisse Galeno, quod toxicum externe feris tutum est edulium internè. Quare si placet, pro Helenio Belenium substituens sic emendabis Galeni locum hactenus offensum.

Potum aspidũ venenũ haud letalem.

Galeni locus offensus nitori suo restitutus.

Cur Insularum indigenæ serpentes innoxii sunt. Disquisitio XI.

Ponzettus de Venen.

HActenus enodaui multa. Sed enim hîc unum expediendum restat ad calcem problema: quod antehac à nobis sæpe fuit constitutum: Insulis quibusq; venenum abiecisse serpentes. Cuius rei causa cum requiritur, hanc ego continuo doctis ingeniis memorarim; quod materia gignendorum malorum anguiũ una colluuies corruptæ sit aquæ cum terra: cum qua colluuie coniungitur & lentus situs, suam exhalans mephitim. Quæ bina vitia duplici tolluntur insularium aquarum beneficio; & quod sale digeritur natura separatorio lentor, & quod fluore diluitur corruptela: interim vero dispersa materia tota consumitur, & aboletur. Sic nusquam in insulis concipitur venenata serpentium lues, licet ipsę concipiantur. Vnum tamen difficile sidit, quod Sicula terra tetros mittit serpentes, sed nihilominus insula vastior continentis est loco, quę ad Austrum exposita æmulatur australes venenosorum anguium feracissimas. Qua equidem ratione resolui nodum oblatum ab D. Ioanne Rhodio Dano, incomparabili Latinorum principum autorum instauratore, dũ apud Scribonium Largum Compos. 171. percontatus est, ecquid in Sicilia plurimi fiant rabiosi canes.

M. AVRELII SEVERINI VIPERÆ PYTHIÆ PARS TERTIA, QVÆ EST DE EIVSDEM MEDICINA.

DE INDICIIS IVDICIISQVE VIPEREI VENENI. CAP. I.

Vm equidem in hoc Pythiæ Viperæ Libro, ad hunc usque locum de Viperæ natura, deque huius venento, variisq; problematis ad hanc rem attinentibus & numero plurimis, & grauissimis contemplatu pro virili pertractarim; video iam aduentare particulam Therapiæ seruientem. Quam tractationem equidem, quod ad me attinet, verè non institueram, utpote quam alii satis superque enarrarint. Verum quia cognosco plerosque id mihi vitio daturos, meoq; penso non expenso totum hoc opus hac parte deficiens æstimaturos; satius hoc fore putaui, si compendio, quo fieri potest maximo, rem reliquam transigam; sic facturus, ut ne videar huic muneri defuisse, cum tamen parce & sobrie sim hanc operam perfuncturus. Vtar igitur

Instituti ratio.

tur

tur in plerisque Nicandro, Dioscoride primis, mox Galeno, Aetio, Paulo, autoribus Græcis omnibus, prout res feret, nunc fideliter adductis, nunc interpretatione nostra donatis. Nicander esto primus, qui cecinit hæc:

Tu modo vipeream speciem, variasque figuras
Aspice: longa illa est, breuis hæc discrimine tanto
Fert Asia, atque Europa, paresq; haud videris usquam.
Namque per Europam curtæ, queis tubera summis
Naribus existunt, albæque, & cornua gestant.
Hac Scironia saxa colunt, canumque Aselenum.
Ast Asia unam aut plus turgentes pascit in ulnam,
Quales saxosum Bucarteron, Aegageesque
Culmina celsa tenent, & Cercaphus educat ingens.
Latior est harum vertex, tractuque supremo
Corporis exigui, non longa volumina caudæ.
Squamarum serie assidua, nexuque rigentes,
Et piger incessus dumeta per hirta vagantum.
At mas hic longus, breuis ille; sed omnis acuto
Vertice conspicuus, gracilique astrictior aluo:
Cauda quoque in nodos sensim tenuata minores
Porrigitur longo pendens de corpore parua,
Squamisque attritis: quod si furor aggerat iras
Lumina rubra micant, & linguis ora bisulcis
Lambens extremum caudæ finem asperat imæ.
Vipereum proprio Cocytum nomine dicunt.
Huic gemini apparent dentes in carne venenum
Fundentes, verubus sub femina pluribus atrox.
Ore etenim toto mordens illa hæret, & icta
In cute gingiuæ lato signantur hiatu.
Pingui inde haud dispar sanies emanat oliuo
Sanguineo interdum, vel pallida, tum caro sese
Attollens viridi, rubroue infecta colore,
Aut liue ite grauem dat magna mole tumorem:
Hic modo turget aqua plenus; bullæque frequentes,
Quales ignis edax ambusto in corpore tollit,
Erumpunt sparsim, fœdoque humore redundant.

Pu-

Putria mox plagam circumstans ulcera & ipsam
Depascunt, sanie tetroque fluentia tabo;
Flagrat & ardenti corpus consumitur igne,
Et denso crebri singultus agmine guttur
Concutiunt, sonitusque cient per colla ruentes.
Membra rotat cæca vertigine, robore nullo
Stant lumbi, magnoque artus languore fatiscunt;
Caligat, premiturque caput grauitate, sitisque
Interdum fauces arentes aspera torret:
Sæpe rigent ungues, atque æger corpore toto
Horrescit gelido, seu grandinis obrutus imbre;
Sæpe etiam in stomacho collectos bilis aceruos
Pallidus ore vomit: sudor fluit undique riuis
Frigidior niuibus, quas cæli nubila fundunt.
Nigricat ipsa cutis, plumbi modo fusca colore,
Cærulea interdum est, ærisue simillima flori.

Hæc Nicandri placita post suum Scholiasten secundus Iacobus Greuinus in primi de Venenis Libri capite pleraque explanauit, quem adi post Nicandrum.

Secundus Pedacius Anazarbeus esto, qui Lib. 7. C. 10. ait: *Si vipera momordit corpus intumet, ac vehementer arescit, subalbidumq; colorem concipit. Sanies à vulnere profunditur, primum subpingus, mox cruenta: pustulæ adustis similes erumpunt: & antea depascens ulcus, quod in proxima repens, non summa modo corporis, sed intima quæque corripit: gingiuæ iis cruore suffunduntur, inflammatio circa iecur erumpit, tormina, & biliosi vomitus sequuntur.*

Ex his verbis illud comprehensu difficile videtur, quod habet: τοῖς δὲ ὑπὸ ἐχίδνης δηχθεῖσιν, οἰδεῖ καὶ ἐφ' ἱκανὸν τὸ σῶμα ξηραίνεται. Quî porro extumescat magnopere corpus simul, & exsiccetur, animo complecti non possum. Nempe tumor immodicus repugnat exsiccationi, atque exsiccatio vicissim tumori. At neque intelligo citra tumorem, quid sit exsiccari corpus. Quas ob causas mendum irrepsisse in codicē necessum dixi principio, cum difficultas hæc occurrit. Mendum equidem opinatus

sum

ſum illud, quod pro [σῶμα] debet reponi [ςόμα]. Sic enim ſuus omnis conſtat ſenſus: quando & os extumeſcere, ac ſimul exareſcere poteſt. Oris quippe ariditas, & ſqualor adeo notus eſt affectus, ut vulgo dicant os exardeſcere per febres, perque alias ab alto corpore profectas inflammationes. Iam vero, quod mea non diuinatio, ſed recta Dioſcoridis interpretatio ſit, facile declarabit Aetius, qui Dioſcoridis verba mutuatus dixit Tetr. 4. Serm. 1. Cap. 21. *os adeſt exſiccatum.* Itaque recte Marcellus Virgilius Florentinus conuertit *: tumet, exſiccaturque à viperæ morſu magnopere locus.:* ſeu quod incommodum illud, quod dixi, rite agnouerit, ſeu quod Cornelium Celſum fuerit imitatus, qui ſæpe locum, partemue corporis vocat. quo ritu & Pedacius corporis membrum corpus appellauit. Sed nos aliarum apud hunc autorem ambiguitatum enarrationem proſequamur. Primo Dioſcoridianæ hypotheſeos ichor à principio quidem ὑπολίπαρος *ſubpinguis*, ſiue id quidem eueniat admixtione diſciſſæ eius, quæ pingue quid reuomat carnis humanæ; ſiue rectius infectura ſaliuæ, quã nos viſcoſam, & leuem principio deſcripſimus. Id quod fortaſſe præſtat opinari. Neque autem te perturbet, quod ſic fieret, ut emitteretur in exteriora virus, non ſubiens alioquin interiora corporis, infecturæ inquam alioqui perficiendæ; ad quem finem ſuæ ipſius naturæ proprietas tendit. Enimuero, præterquam quod intro quæ permeat eſt portio ſpirituoſa, ad hanc tamen micula quantacunque materialis proportionis ſatis eſt, aut extra cadentem de vulnere humorem ſe ipſa tingere, aut intro etiam ſe propagare. Nimirum infecturæ vim, qualis, quantaue ſit, rite iam expreſſimus.

Ex Aetii verbis noſtra ſententiæ confirmatio.

Dioſcoridis ſẽſus veſtigatio, quoad excrementum oleoſum.

Cæterum prodit ſanguis, quem plaga naturaliter exhibet, dicente Celſo, quod exit ſanguis ex vulnere iam recente, vel ſaneſcente. Prodit, inquam, ichor, ſeu ſanies cruenta, quem cum ſanguine tranſmeantem, ſed ſubſtantia diſcretum natura condidit ad eum modum,

quo

quo in dies e recentibus adhuc plagis quotidie cernimus prodire. Quam rem cum dixerim de hypotheſi Dioſcoridis, id & de cætera Pauli, atque Aetii ſimiliter intelligi velim. Sed illud nunc non omittam, quod Paulus ait: *poſtremo etiam æruginoſus*: quem nonnulli virus viperarum eſſe dicunt, nos fortaſſe rectius manãtem de vulnere miſtam cum ſanie utraque materiæ portionem. Eſt autem hæc poſtremum æruginoſa, propagante ſe in horas exuſtione atque incendio per virus alioquin igneum inducto. Meminit & ad pallorem declinantis liquoris Nicander primus. Exponit autem Greuinus, quaſi medii inter album & nigrum. Id quod ob veneni contagium accidit. Dum enim corpus occupauit atque obſedit, humores partium nutritioni deſtinatos corrumpere incipit.

Alius Pauli nodus explicatus.

Hactenus hæc nos ferme perfunctorie de indiciis iudiciiſque veneni: cæterum ſi plura libeat audire conſulas And. Baccium hæc fuſe diſſerentem à Pag. 39. ad 44.

Aetius Amidenus Tetr. 4. Serm. 1. Cap. 21.

Reperiuntur igitur in eis, quos vipera mas momordit, vulnera in plaga bina; in his vero, qui à femina demorſi ſunt, vulnera quatuor. Primum autem ex eis excernitur ſanguis, deinde ſanies ſanguinolenta, & oleoſa: adeſt tumor bilioſus, feruidus, bulloſus ſubruber, deinde liuidus, & denigratus, & proſerpens: os adeſt exſiccatũ, ardor, exſolutio, & frigidi horroris inſultus; aliquando & bilis vomitus, tormina, capitis grauitas, vertigo, pallor, ſingultus, febris, ſpiritus & anhelitus celer, color plumbeus, ſudor frigidus, Mors in horis ſeptem, aut ut longiſſima adſit tertia die in his qui non ſeruantur, & maxime iis, qui à vipera femina ſunt icti.

Paulus Aegineta Lib. 5. Cap. 12.

V. In viperæ tum maris tum feminę morſu ſimiliumue animalium virus iaculantium, dolor loci ſtatim ab initio ſequitur, mox totius corporis. Apparent etiam

in morsu duo foramina parua inuicem spatio discreta, fluitque ex his sanguis, humorque saniosus, deinde oleosus, postremo vero æruginosus, quem nonnulli virus viperarum esse dicunt: præter hæc tumores iuxta morsum subrubri, liuidique, corporis color perit, vertigines oculorum, stomachi resolutio & animæ defectus oboritur: quibusdam etiam vomitio biliosa, urinæ angustiæ; insuper pustulæ in demorsa parte erumpunt, veluti ex ambustis. Item depastio ipsam inuadit, ad viciniam procedens, gingiuæ his cruentantur: accedit etiam tumor, sopor, & frigidi sudores: minori autem cum periculo liberari quos vipera mas, quam quos femina momordit, videntur. Ex his ipsis minus periclitantur hi, qui cibum præsumserunt. Plerorumque symptomatum causas & rationes enarrauit Eminentissimus & Philos. & Cardinalis Ferdinandus Ponzettus in Lib. 3. de Venenis Cap. 8. disertis his suis verbis: *Ex loco demorso à vipera exit viris spumosum, quoniam calidum & acutum cogit humidum in loco ulceris ebullire, unde vertitur in virulentiam, & succedente putrefactione assimilatur ærugini æris. Exustio enim, quæ continue tendit ad nigredinem, transit per viride, velut per minus opacum, & interdum color occupat totum corpus, quando humores, seu humiditates, quibus nutritur, uruntur, vel putrescunt. Sudor vero succedit quando vires regitiuæ ex labore relaxant humiditates, & est frigidus, quando spiritus & calor prohibentur expandi; & interdum accidit singultus ex defectu digestionis, vel quia vapores vertuntur in ventum. Anhelitus vero coarctatur, quando musculi pectoris exsiccantur multo calore: & tandem cum accidentia augentur, sine præsidio moritur æger intra tres dies, & interdum prius, quando cholera æruginosa hærendo musculis & lacertis, causaret spasmum; aliter posset differri.*

VI. Ad nostra nunc scholia redeamus. Conuenerunt quidem omnes scriptores in tradendo primo, quod exit, excremento, quod Dioscorides ὑπολίπαρον dixit, Paulus vero Aegineta & Aetius ἐλαιώδες. At vero distant

in

in alio Dioſcorides & poſteriores hi duo Græci, quod Pedacius primo fluentem ſcribit humorem oleoſum, deinde ſanioſum: contra vero poſteriores, qui & inter ſe diſcreparunt in pleriſque. Aetius primus dixit: ex „ iis vulnuſculis excernitur ſanguis, deinde ſanies ſan- „ guinolenta & oleoſa complexis, ut notare potes, uno „ commate, ſanguinolenti, & oleoſi, ſiue cum mixtura, ſiue ſine mixtura rerum appellationibus. Paulus vero, „ fluit, inquit, ſanguis & humor ſanioſus comprehenſis „ uno commate: ſiue ut miſcerentur, ſiue ut ſeponerentur ſanguinis, & humoris ſanioſi notationibus; deinde oleoſus. Audiſtis iam Aetii, Paulique diſerta verba; de alia nunc magiſtrorum iſtorum in rebus pleriſq; tradendis diſcrepantia & varietate quid dicendum non „ video; niſi quod pro corporum ſuſcipientium varia diatheſi, & multiformi habitudine cuncta hęc fieri poſſunt, canente Nicandro;

De autorum diſſidio iudicium.

Porro ipſo in vulnere quædam
It ſanies, quæ nunc pinguis, nunc eſſe cruenta
Cernitur, & nullum præfert quandoque colorem;
Sed quæ circumdat plagam caro, turgida mole
Tollitur, interdum rubicunda, ac palma videtur,
Liuida nonnunquam quodam velut hydropę gliſcit.

Sed & Vlyſſes Aldr. in §. de Viperę veneno; vipera demorſis, affirmat, aliis quidem atrum, aliis colores alios excitari; atque aliis quidem hæc ſymptomata, aliis alia fieri: quæ res non accidit, præterquam corporum, & naturarum ſuſcipientium ergo. Verum omnium enarrantium pleniſſime tum ſymptomata tũ notas viperini morſus expoſuit Albertus Magnus in Lib. 25. de Animal. per hæc: *Accidentia huius ſerpentis dicit eſſe Auicenna: quod ex loco morſus duorum aut plurium dentium egreditur à principio ſanguis; deinde virus feruens; & aliquando eſt ſanguis primum aquoſus, deinde ſpumoſus, & poſtea ut ærugo erit: & tunc conuertitur ad veneni ſubſtantiam, & colorem; & do-*

Aldrouandi ſuffragium.

Fff 2 *let*

let locus vehementer: & postea apparet apostema calidum, rubeum, habens bothor & vesicas, sicut fit ex ignis adustione, & dilatatur, & deinde fit viride apostema totum prope morsum, & sub foramen; & accidit infirmo in visceribus inflammatio: & in corpore rubedo: & cum rubore deinde erumpit sudor frigidus, & corruptio coloris declinans ad viriditatem, & commotio capitis ad vertiginem, & frequentia anhelitus, & nausea, & singultus, & aliquando euomit humorem cholericum; & incidit in difficultatem mingendi, & grauatur caput; & quandoque aduenit ei fluxus sanguinis narium; & sentitur grauitas in dorso, & erumpit sudor frigidus, & tremor vehemens, & syncopis: & secundum plurimum moritur in tribus diebus; aliquando tamen manet usque ad septimum.

Calidi an frigidi temperamento magis obnoxii veneno?

Quod autem ad recipientium temperamentum, hoc est, an calidæ, an frigidæ temperaturæ homines facilius à venenis vincantur, hac de re disputauit Andreas Baccius Lib. sæpius laudato de Venenis; quo loco controuersum est, an irrita reddi venena queant; Articulo 5. » Pag. 36. dicens: An calidæ ergo, an frigidæ tempera- » turæ homines facilius à venenis afficiantur? Ex prædictis Galeni 3. simpl. Cap. 18. sententia est, quod calidiores magis lædantur, tum quia venas hi habent natura latiores, tum quia impellentem habent ipsummet calorem naturalem, qui dum repugnat obsistere contra vim præpotentis veneni, venenum acrius insurgit, ac ipsum calorem repugnantem persequens usque ad intimas sedes, citius opprimit. Et contra, quæ minoris est caloris natura, ea minus repugnat, minusque stimulatum venenum tardius afficit. Adde tamen Galeni dictis alteram causam, unde frigidiores possint nihilominus cito affligi: quia ut hi minus excitant veneni vim, ita & minus roboris habent renitendo pugnæ: citius igitur hos succũbere, quã calidiores necesse est. Hæc vir Elpidianus de corporũ suscipientiũ ad venenũ habitudine.

Ita Valles. Comm. Epid.

Aliam quæstionem, qua dubitatur utrumne homo calidæ naturæ veneno frigido citius enecetur, quam

si

si alter naturæ frigidæ stomacho id receperit, disputauit Ferdinandus Ponzettus in Lib. 1. de Ven. Cap. 6. qua disceptatione si placet apud hunc auctorem utere. Cæterum non de absolute maiori noxa, verum de cursu infectionis expeditiore disserens Hieronymus Capiuacca in Lib. 1. de Venenis Cap. 11. suis hæc verbis sententiam descripsit: *Siue venena sint calida, siue frigida, celerius nocent corpori calido, quam frigido: in calido enim vis ipsorum citius ad cor perducitur*. Cuius eiusdem sententiæ fuit & Franc. Valles. in Comm. 6 Section. 6. §. 1. de Morbis populariter vagantibus omni efficacia relata ad valentiorem in calidis attractionem. Sed & pro efficientium causarum, id est, ætatum, temporum, locorum, victuum, materiæ venenatæ maiori minoriue vi, & acrimonia, discrimen multum recipere venenatos ictus certum est; visumque, quod ad locos attinet, viperas insulanas morsibus illatis nil nocere. Qua naturæ benignitate gaudere Pithecusanas, & Capreanas Melitæis pares narrabat mihi Iulius Iasolinus grauissimus præceptor meus. De Anglicis vero morsu innocuis testificatus est Ioannes Hougton vir egregie doctus probatissimus Medicus, meus amicus. De Creticis vero alii, licet in hac insula nullas nasci viperas scripserit Aristoteles. Ad hæc autem tanta est loci benignitas, ut neque venenatas bestias ullas, aut natas aut aduectas in vita se tuentes admittant Hiberniæ loca; de quo naturali priuilegio geographi ferme omnes. Sed hæc nos obiter: qui summam iam conficientes, statuimus pro vario causarũ efficientium & recipiẽtiũ more & concursu varia itẽ serpentiũ, id est innocuorũ, & lethiferorum discrimina contingere. Quas ob res & in venenis substantię plurimũ, & qualitas, & affectio, modus, ordo, & pleraq; alia accidentia immutentur oportet. Sic suspectus falsarũ assertionũ aut peccantis experimenti quispiã istorum autor videri non debet.

Pręter hãc & alia dissẽsio est de alterutrius sexus maiore

iore malignitate; volẽtibus nonnullis apud Conradũ in Vipera qua de Sexu, conuulsione corripi eũ quẽ ἔχις percusserit, sed quẽ ἐχίδνα, non item. Atq; aliis huius album morsũ, illius vero liuidũ. Præterea sentientibus aliis feminæ virus perniciosius esse. Quod si daretur: id fieret quidẽ me iudicãte sola cruditate veneni feminæ maiore, quã maris, licet mas spiritus præstantia & excellenti vigore præpotentior est. Ob hanc causam, quam Pauli Aeginetæ codex à Guinterio conuersus tradit, *Minori cum periculo liberari, quos vipera mas, quam quos femina momordit, videntur*. Fortasse satius, & integriori codice usus Cornarius vertit: *minore vero periculo liberari videntur, qui à vipera femina morsi sunt, quam qui à mare*. Basil. & Aldi quidẽ sic habet; ἀκινδυνώτερον δὲ δοκοῦσιν ἀπαλλάττειν οἱ δηχθέντες ὑπὸ ἐχίδνης μᾶλλον ἢ ἔχεως. Ita quidem Paulus contraria inter enarratores sententia; quẽ autorem sequutus est Auicenna Libro 4. Tract. 6. Cap. 32. dicens feminas incolumiores. Apertius vero professus est Aetius grauiores viperę feminę, quã maris morsus, conceptis his suis verbis: *Mors in horis septem, aut ut longissime absit in tertia die, in his qui non seruantur, & maxime his, qui à vipera femina sunt icti*. Apparet, inquam ego Seuerinus, ex his diriores feminę, quam maris ictus. Eius rei causam referunt nonnulli pluribus ictibus, quos femina facit per quatuor dentes percussores caninos, vel ipso Aetio narratore, qui ait: *Vipera femina quatuor habet caninos dentes, mas vero caninos solum duos*. Et deinde clarius: *Reperiuntur igitur in his, quos vipera mas momorderit vulnera in plaga bina; in his vero, qui à femina sunt demorsi, vulnera quatuor*. Per hoc igitur inquiunt Mercurialis & Aldrouandus feminarũ, quam maris sunt ictus deteriores. Cæterum si ex auctiore vel pauciore dentium numero maioris aut minoris discriminis & mali pendet iudicium; est mihi de hac ipsa re propositum examen, qua de Viperæ partibus.

Verum hæc non patitur Abbatius in Cap. 15. qui sensit

sit tam mari, quam feminæ dentes percussores esse quaternos; quamquam feminis sunt stabiliores & firmiores, quam maribus. Quibus maribus duo sic hærent laxius natura, ut sint plerunque decidui. Verum de dentiũ numero in utriusque sexus viperis in Sermone de Partibus veneno delibutis peculiariter disputaui.

Cæterum, quod ad prænotionẽ attinet; victurusne sit ἐχιόδηκτος, indicio hoc tentandum proposuit Aetius, quod nolui reticeri. Centaurium cum vino tritum bibendum præbeto. Si quidem enim pharmacum euomet homo, morietur: si nõ autẽ, viuet. Hoc generale presagium Aetio fuit. Cæterum ad Eustachium Rudium in Lib. 3. de Morbis Occultis Cap. 18. sunt & specialia videlicet hæc: Si vipera percussus in syncopen incidit, si illi sanguis e naribus profluit, si labia virorem adsciuere, si digiti extremi gelidi redditi fuere, si corpus omne concussum est tremore, &, ut Nicander ait, veluti grandine percussum sibi videtur, certum est inquit ille.

Hæc omnis de Viperæ natura, & veneno sententia nostra est. Quam ipsam si forte fortuna doctus homo quispiam non approbarit, illud pro certo sciat velim, non grauate me laturum, verum honoris, & beneficii loco ab eo accepturum, si tantum aliam suam probatiorem docuerit sedate & candide uni & singulari publicæ utilitatis bono rem proponens: cui viro precor interim afflatum Musarum.

DE HIS QVAE ORDINANTVR AD THERIACAM APPARANDAM. CAP. II.

Vemadmodum extrema in os cauda arrepta conuolutus in orbem coit anguis, Aegyptiis τοῖς βραχυγραφεῦσι recurrentem annum indicans: ſic etiam poſt longas rerum diſquiſitiones in Therapeuticam pragmateian iam deducta vipera noſtra Pythia redit in ſe ipſam demum, id eſt, in enarrationẽ ultimam de ipſius delectu per ſexus diſcrimina perque utriusq; præſtantiæ iudicium facienda. Quare & hæc pauca cum aliis quibuſdam à re propoſita non diſſentientibus, quæ cæteri profeſſores, vel nullo pacto, vel perperã attigerunt, huius loci coniectanea velim eſſe.

Nicander, qui primus omnium de vipera, & hoc genere ſcripſit, notas illas ſexus prodidit, quas in Cap. de Iudiciis recitaui. Gal. Lib. de Ther. ad Piſonẽ viperas eiuſmodi habitus voluit ſuis, ideſt Græcanicis, verbis: ἔσω δὲ καὶ ὑπόξανθα τὰ ζῶα, καὶ εὐκίνητα σφόδρα, καὶ μάλιστα ἐπανατείνοντα τὸν τράχηλον, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπερύθρους ἔχοντα, καὶ ἀναιδεῖς, καὶ θηριώδες βλέποντα, καὶ τὰς κεφαλὰς πλατυτέρας, καὶ τὸ πᾶν σῶμα, καὶ τὴν γαστέρα προκαλλιότερον. καὶ τὸν πόρον πρὸς ἄκρα μᾶλλον τῇ οὐρᾷ ἔχοντα, καὶ τὴν οὐρὰν μὴ περιειλημμένην, ἀλλὰ μᾶλλον συστρέφοντα. καὶ ἠρεμαῖον τὸν περίπατον ποιούμενα. τούτῳ γὰρ τοῦ ἄρρενος ἡ ἔχιδνα διήνεγκε καὶ τῷ πλείονας τῶν δύο κυνοδόντων ἔχειν ὥσπερ δὴ καὶ Νίκανδρος. Quæ nos omnia ſic conuertimus: *ſint autem hæ beſtiæ* a *ſubfuluæ, & ad* b *motũm agiles valde, maxime ſecundum collum* c *vorticoſæ,* *oculis* d *ſubrubentibus maculis diſtinctis,* e *audaces,* f *ferinè reſpicientes;* g *capita latiora,* h *ſinuoſius corpus, & venter;* i *alui meatus plurimum ad caudæ extrema diſpoſitus; cauda minime conuoluta in ſeſe, ſed potius ad superiora reflexa,* k *remiſſiorem & quieti proximũ init femina motum: in hoc enim à mare differt, & quod plures duobus dentes habet caninos: quemadmodum Nicander aduertit.*

a Quia ſulphureæ.

b Quia ſpiritu viuido fœtæ.

c ſic

c Sic prudentes dictitatæ.
d Quod bile vitellina resperſæ.
f Toruæ. Torua leæna Virgilio. Atroces viperæ oculos dicit Gratarolus.
g h De femina dicta eſt fortaſſe.
i Seruiẽte cætera cauitate productiore fœtationib⁹.
i Vt generoſitas ſeruetur. Secus enim vermes, & lumbrici faciunt.
i Quippe quæ plus carnoſa, quam ſpirituoſa.
k Ἠρεμαῖον Greſſu incedat quieto, Iulius Martianus Rota Interpres Libri vertit. Segni vero tractu ſerpit Gyllus ex Nicandro. Inceſſus motuſque celer attributus eſt viperæ per Cardanum. Motu fertur temperatiore Scaligero in Comm. 2. de Animal. Cap. 18. Quin vero per Nicandrum, qui viperam femellam cum mare conferens de ipſa ſic ait:

Et plus gliſcenti ſe cauda & corpore tollit.
Vnde citatior hac ictos mors occupat artus.

In quo quidem diſſidio iudicium ut interponam meum ſic diſtinguendum eſt, ut duplex viperæ ſit inceſſus: lẽtus, inquam, & concitatus: hic ſit curſorius, is progreſſorius. Concitatum viperæ motum indicauit porro Nicander antecedentibus tribus verſibus, qui ſunt:

Porro ex vipereo quod noris germine prima
Femina; quæ veluti maiori accenditur ira:
Sic vehemente magis fert noxia vulnera morſu.

Sed & Aetius Lib. 13. Cap. 21. has notas tradidit omnium luculentiſſime dicens, vipera femina colore quidem eſt ſubflauo, multis inſtar rotarum notis exornata, magnitudine cubitali, longiſſima vero palmos tres æquat, caudam autem habet aceruatim in tenuitatẽ deſinentem, non paulatim imminutam; eſtque omnino carne nuda cauda, & aſpera; oculi vero ſubrubri, & caput latius, & anguſtius collum, ventrem autem ſinuoſiorem habet, & in greſſu ad ſummum caudæ nititur, ſenſim verò inambulat, & quatuor habet caninos dentes

tes. Vipera vero mas eiusdem est coloris, verum caput angustius, & collum crassius habet, & uniuersum corpus tenuius, & quodammodo prolixius; gressum autem superne, & circa ventrem firmat, & alacrius mouetur; dentes autem caninos solum duos habet. Paulatim vero cauda ei imminuta est, quemadmodum & reliquo serpentium generi, non aceruatim, velut in vipera femina dixi, & per hoc sane à femina differt.

Hæc nos, ut abunde dignoscantur, iudicauimus maris, & feminę discrimina ex aduerso respondentia, quasi per tabulam disponenda in hunc modum.

Feminæ	Mari
Caput latius, collum angustius, ut plenitudinē cætero corpore respondentem seruent.	Caput angustius, collum crassius cordis, utpote feræ viuidioris, seruiens amplitudini.
Venter sinuosior eadem corporis crassitudine, & fœtationis distentione.	Vniuersum corpus tenuius & quodammodo prolixius. acrius quippe.
Cauda aceruatim in tenuitatem desinens, nō paulatim imminuta. causa fuit, quod hæc refert coccygem feminis alioqui latum.	Cauda paulatim gracilescens, quemadmodū reliquorum serpentiū generi.
Ingressus ad summū caudæ promouetur. cuius causa dum quæritur, an illud fortasse fiat, quod curtulū alioquin ergastulum vel ab imo spirituosa bestiola fauētibus ad hoc musculis nauiter propellere ac commouere valet.	Gressus superne circa ventrem firmatur, non impedito, ut in femina per fœtationem sic alacrius mouetur.
Quatuor canini dētes, quare maleficentior ictu est ipsa.	Dentes canini duo tantū: quamquam deciduos duos alios dicit Abbatius in Capite xv.
	Genitale duplex. Extabūt autem appressis ad meatum digitis primoribus dextre.

Hæc discrimina & hæ notæ, si recte iudicaueris, omnes physionomiis utrisque bene perpensis ab una sexus forma deduci queant. Hactenus de dignotione sexus; restat nunc expendendum, utrius ad Theriaces apparandæ commoda, maris, an feminæ, potiora sint momenta?

Feminas quidem approbarunt tum communi consensu plurimi, tum Vlysses Aldrouandus Pag. 164. Quorum ratio mihi rem inquirenti videtur duplex. Altera, quod iratior & nocentior vipera, ut §. de Differentiis idem censuit; eo videtur aptior oppugnando veneno. Nempe si confessum est Crollio Lib. de Signat. approbatum, And. Libauio Alchym. Pharmac. monstratum à nobis initio, de summo veneno summam esse medicinam; sic certe, quo venenum intensius, eo ex eodem medela salubrior est. Altera ratio est, quod mares effusu seminis redduntur strigosiores, minus vigentes, minusque spirituosi.

A summo veneno summā esse medicinā.

Hoc quidem istorum iudicium. Verũ si aduersus multos arbitros perdoctos licet uni mihi quicquam audere, neque ista ratio duplex quicquam efficit, ut viperæ feminæ debeant præferri maribus, & contra etiam alia longe diuersa est, quæ facit ut feminæ deligantur. Quod enim ad primam argumentationem attinet; non facile concesserim id, quod astruitur, nocentiorem viperam feminam; & eo amplius: quod controuersa res hæc apud Pauli enarratores visa est satis. Et fortasse etiam illa propositio prolata Libauio Alchymiæ Pharmaceuticæ 7. vel non constat, vel non est de omni, quæ suadet, quo vehementius venenum, eo salubriorem futuram inde medelam. Sic ex ceraste, ex dryino, ex dipsade (sint hæ de viperæ genere, vel secus haud disputo) ex aspide, ex aliis quoque multis dirioribus serpentibus, anguibusque conficeretur aptior Theriaca. Verum hos omnes exclusit Galenus in Lib. de Theriaca ad Pisonem Cap. 5.

Neque id maximi momenti eſt, quod ſecunda noſtrorũ ratio voluit, maritos viperarum fieri hebetiores effuſu ſpermatis: qui alioquin effuſus more paſſerculorum aut gallinaceorum non eſt; verum ſtatis anni temporibus, quod duplex eſt vernum, & autumni. Maioris fortaſſe momenti eſt, quod femina fouens, & pariens anno quinquagenos catulos etiam flacceſcit. Enimuero ſi gallinæ gracileſcunt ouorum fœtura, quid non & vipera, quæ bifidæ vuluæ loculis myriades, ut Baldus ait, ouorum fouet, item non conceptu, fotu, altu, partu ſuorum viperinorum gracileſcat? Graciteſcit inquam, ita ut affectis multis partibus id fieri ſcripſerit idem Abbatius Cap. 10. Grauatur itaque longius ac plenius in generatione mater, quæ eſt oneroſa, in partu doloroſa, poſt partum laborioſa (ſicut Iuriſperiti dictitare conſueuerunt) quam maritus, qui uno ſe coitu expedit à debito naturæ generationis actu. Ita ſqualentiores, & exhauſtiores ſpiritibus redduntur femellæ: qui ſpiritus integriores, & viuidiores reſtitant maribus. Quas ob cauſas in uſũ Theriacę præſtantiores debent videri mares femellis. Porro ſi confectas viperas amat Galenus eas, Lib. de Theriaca ad Piſonem, quæ concitatiores, & viuidiores durant, propterea quod ſpiritibus abundant magis, quid non mares nos eligamus, qui hoc utrumque retinent? Ad hunc modum apparet non præcelli, ſed præcellere mares femellis.

Verum enimuero, quod longis ſeculorum decurſibus apud quaſque gentes conſueuerint deligi feminæ præ maribus, ne quid diſſimulem, dicam. Illa ſcilicet eſt cauſa quædam accidentis, vel accedentis commodi maxima: nimirum quod femina pulpoſior & carnoſior eſt omnibus modis. Talis enim perpetuo viſitur femina, nedum quidem in viperino genere, ſed & unoquoque alio. quod & Iul. Cæſ. Scaliger confirmauit in Comm. 2. de Animant. hiſt. Cap. 8. vel ita quidem ferente craſi, naturaque feminæ, quæ ſanguinis licet dilutioris

lutioris copia prævalet, quemadmodum Andreas Laurentius in Lib. 8. Controuers. 2. professus est, multa naturæ condentis sollicitudine, ne deficerent fœtubus alimenta; seu quod denique femina remissior in agendo torpidiorque est. Quare & minores substantiæ sui met effluxus experitur, contrariis vero mares perpetuo strigosiores sunt femellis. Sed & altera causa est, quapropter feminæ deliguntur, nimirum, quod quo tempore ad Theriaces usus capi viperæ consueuerunt, illud est vernum, quãdo coëuntibus viperis necessum est plus effluxus utilis substantiæ fieri per mares, quam per femellas. Sic enim strigosiores & exsucciores his esse mares. Quare & feminas capi, & mares demitti consultum est. Hæc utique ratio valentior est, cui det quisquam facile manus.

Veruntamen hæc carnosi venatus diligentia tum maxime æstimanda, tumque approbanda magis est, cum necessitas id est penuria viperarum exigit. Vbi nimirũ compendiosus feminarum apparatus est. Cæterum enim ubi prouentus est horum anguium, aut maioris equidem, aut non minoris fecerim ipse mares, cadente præsertim vere, aut autumno captos. Quod equidem cum hypotheticè protulerim, est & Cardanus, qui hoc absolute præcepit Lib. 11. de Vene. Cap. x. qua de viperarum delectu dicens: *Vbi genus inueneris, præstat è locis calidis aridisque eligere masculos.*

Iam igitur ubi nostræ sit optionis viperas habere suo tempore paratas, vere, vel autumno mediis: quæ inter multas propositas ab autoribus captandarum vipeperarum ratio videtur: tum nullo contradictore viperas feminas deligemus. Quod si per maris terrarumq; incommoda quæpiam aut impedimenta fas non sit viperas obtinere suo tempore, verum cogamur his uti concessis utcunque; tum adagio Terentiano audientes necessitatique acquiescentes, ut possumus quando ut volumus non licet; id est, si quidem viperas administrare

re

re feminas omnes ineunte vel medio vere non datur. tum maribus erimus belle contenti. Fuerint hi quippe non minus in rem accommodati, quam femellæ. Eadem quoque necessitatis ratio est, si maior marium quam feminarum sit occasio. Nimirum hi multitudine suppleuerint carnis defectum. Omnibus autem modis minimum abiecta marium conditio debet videri. Cæterum & captæ tempestiue viperæ, tempestiue debent etiam trucidari, neq; ad Theriacam exhaustæ ac longa tabefactę fame in Theriacam apparandam vocari. quod & Galenus monuit Pamphilianum, & nos Abbatius in Cap. 13. & Ioannes Baptista Spontonus in Cap. 5. P. 2 1.

DE THERIACAE FACVLTATE AC DI PRAESTABILI EIVS ANTIDOTI RATIONE. CAP. III.

§. I. *Alexipharmaci diuisiones, & rationes.*

Præstantia Theriacæ venenis debellādis excellen quidem, sed minime compertus modus agendi.

Compertum est & experientia lōga comprobatum antidoti Theriacæ præstantiam summam esse venenis depellendis, castigandis, infringendis, seu calidioribus natura seu frigidioribus. Ratio autem seu modus, quo succurrat homini venenum perpesso, quoue modo occurrat inductæ iam virulentię, non ita planus est, neque certus, his quidem volentibus illud, aliis aliud. Itaque studiosi non contenti reperto solum auxilii fructu; insuper & rationem illius venari curant; ut patefacta iam ista, medelæ administrandæ viam teneant. Quo nos consilio instituimus in præsenti, si concessum sit, facultatem hanc Theriacæ retexere, & rationem, qua saluti conferat mortalium, inuestigare. Recensebimus ergo primum singulas scribentium opiniones; mox probabilissimam; denique, si lector expectat, qualemcunque nostram. Ad uniuersum autem exponendorum captum, sup-

Noster inuestigandæ rationis conatus.

supponi prius oportet aliqua, quæ sunt. Viperam in Theriacę confectione seu carnea eius segmenta veneni nō expertia nonnullis iudicibus statuta esse: quippe quę per similitudinē venenum ad sese rapere professi sunt. Quę autem auté qualisue sit ista similitudo, nisi veneni? Hypothesis. I.

Ex aduerso alii plerique nedum non sympathiæ, verum antipathiæ, quæ opposita est affectio, vim agendi tribuentes, venenum in viperæ carne residuum nullum faciunt, utpote, quod cum amputatis viperei corporis extremis abscessit. Alia opinio.

Altera post hanc hypothesis esto, quam Laurentius Iubertus Decad. 2. Parad. 9. de Alexiteriis & alexipharmacis exposuit paucis obseruata, quæ est hæc. Ea proprie Ἀλεξιτήρια dicūtur Galeno, quę punctionibus, vel morsibus animalium medentur; ἀλεξιφάρμακα vero, quæ medicamentis deleteriis obsistunt. Verum ista non raro confunduntur, ut indifferenter omnia vocentur ἀλεξιφάρμακα, ἀλεξιτήρια, ἀλεξίκακα, ἀντίδοτοι, ἀντιφάρμακα, & Latinis Amuleta. Hoc tamen obseruato discrimine, ut ea sola antidoti nuncupationē mereantur, quę dumtaxat intus assumuntur. Reliquæ enim appellationes non minus admouendis, quam assumendis conueniunt: ut ex Galeni verbis colligimus. Facit vero duas alexiteriorū & alexipharmacorum species: unam quidem eorum, quæ venenum aut deleterium medicamentum ex patiente corpore euacuant: secundo eorū, quæ alterant. Hanc Iuberti partitionem, utpote quæ Galenica est tota, proxime æmulatus est Thomas Iordanus in Tractat. de Peste 3. quam attigerat Cardanus Lib. 2. de Venenis Cap. 14, nisi quod alexiterii nomen ex radice, hoc est ex etymi vi interpretatus dixit, Alexiterium id vere proprieque esse, quod aduersus eiaculata venena peculiariter pręualet nocentiū ferarum; nempe ἀλεξιθήριον, quasi seruans & tuens à feris venenosis: non autem ἀλεξιτήριον, quod iuuans & conducibile simpliciter valet. Quam te reculam celatam nolui lector. Hypothesis. 2.

His

His sic ordine propositis, veluti tabella modus omnis, & rationes, quibus generatim ac speciatim Antidotus Theriaca obstat, breui complexu proponetur. Hæc Antidotus Theriaca venenis occurrit, & homini venenũ experto succurrit, vel per se, idest nullo alterius interuentu, ac directe; vel per accidens, siue per aliud. Per se quidem occurrit, tum attrahens venenatam substantiam, tum corpore cui insidet hanc expellens, tũ eamdem extinguens, vel ut alii, dicunt corrumpens. Quæ terna quidem operarum genera Theriaca edit instrumentis, idest tũ viribus, inquam, occultis, tum manifestis, idest elementariis, & primarum qualitatum: atque utrumque duplici ratione & vi, vel similitudinis; vel contrarii. Similitudine quidẽ attrahens; ut magnes, qui attrahit ad se ferrum. contrarii vero vi propellens, ut theamenes lapis, qui ferrum ab se abigit & exterminat. Hanc quidẽ antipathiam, illam vero sympathiam consueuimus appellare cũ Græcis. Hoc quidem suasi multi, sicut notauit Ponzettus in Cap. 6. Lib. 3. de Venen. veriti sunt Theriacam applicare vulneri venenato, quia venenum ad cor propellat: contra confisi nonnulli similitudine attrahendi antidoton hanc nulla ambiguitate nec mora superdederunt. Quæ sympathia atque antipathia tum naturæ beneficio, tum impertitu cæli sublimiore sunt comparatę. Quibus utrisque addidit Laur. Iubertus & tertiam, quæ est ineffabilis temperatura ex vi mixtionis & diuturna maturissimaque simplicium in compositionem venientium fermentatione comparata. Cęterum extinguit aboletque veneni vim Theriaca, quum constet ex alterantibus tota substantia, quæ medii cuiusdam temperamenti fauore deleteriorum malitiam frangunt, & obtundunt, vel ut Galenus docet, quæ mediam nacta naturam inter corpus nostrum, & venenum huic aduersantur firma alioquin experientia pernoscenda. Hæc autem haud euidens, sed abdita ratio censenda est. Ex quo abditarum rationum genere sunt & aliæ tres. Tertia Hypothesis ex eodem Iuberto mu-

Comprehensio modorum præstantia, quos Theriaca exhibet.

Per accidẽs alexiteria Theriaca.

mutuata. Prȩter alterantia, ſunt alexipharmaca vacuantia ſic dicta; quia deleterium ex infecto corpore detrudunt nunc aſſumta ſtomacho, nunc admota.

Quod attinet ad proprie vocata Alexiteria, horum quædam ſolum admouentur, alia tantum aſſumuntur nonnulla utroque modo actionem ſuam perficiunt, ut theriaca. Quæ non niſi admota iuuant; ſuũ hæc aut proprium virus extrahunt, aut quadam naturæ ſimilitudine venenum ad ſeſe alliciunt, quo ipſa delectatur. Aſſumenda vero proſunt quȩcunque venenum id adeo frequẽter & ad vulnus, unde venit, ſtrenue propellunt. Quæ utroque modo iuuant, utrumque præſtare poſſe creduntur. Atque ſi eorum pars aſſumatur, pars vulneri applicetur, venenũ media via interceptum facilius extinguitur. Hȩc quidem omnia per ſe valet efficere Theriaca, quæ eadem auxilio conſueuit eſſe per accidens, ſiue per aliud multifariam, ſeu calorem quidem natiuũ adaugendo roborandoque, ſeu vim partium expultricẽ exſtimulando, ſeu hoſti prȩcludendo, ſeu ſpiritus vitales conſtipando, ſeu denique abſiſtendo, ac repellendo clypei inſtar: quod verbi commentus eſt Arnaldus Villanouanus.

Has differentias ferme cunctas, aut certe plurimas grauiſſime ſuper omnes ſcribentes complexus eſt Auicenna Lib. de Virib. cordis Cap. 11. per hæc: *Sunt quædam Theriacales illis qualitatibus indigentes diuerſis ex cauſis. Venenum enim, cui repugnant, contrariatur cum ſui ſubſtantia, & forte cum qualitate per ſe contraria, aut forte neceſſarium eſt ut medicina veneno repugnans ſiue calido ſiue frigido, ſit vehementis caliditatis multis ex cauſis: quarum una eſt, ut ſit ſpiritus fortis motus: ſecunda quidem, ut cum potentia mortificandi & Theriaci quam habet longe poſſit obuiare veneno, impugnando & expellendo ipſum, antequam cor attingat. Tertia vero ut ſit fortis ad corrumpendum, & comburendum venenum in modico tempore. in quo cum hoc, quod dictum eſt, inſuper conſeruatur ſpiritus in ſuo ſaluo eſſe Theriacali proprietateque.* Hȩc ille.

§. II. Placitorum omnium recitatio.

SIngulas iam ordinis utriusq; particulas explicemus varias Auctorum opiniones recensentes. Primi autem exponentur hi, qui censuerunt Theriaca venenum explodi per contrarietatem. Horum unus est Gul. Rondeletius Monspeliensis professor elegantissimus, qui Lib. 6. de Pisc. Cap. 19. *Vipera suum* ait *morsum curat antipathia, non sympathia*. Et Lib. de Insectis Cap. 9. *Canis* ait *rabidi morsum erat Hippocampus marinus venenum veneno pellens*. Post quem virum Andreas Libauius in Libro Alchymię Pharmaceuticæ Cap. 7. proposuit hæc: *Crediderunt & fortius alexipharmacum esse, quo venenũ præsentius, cũ viuere bestiæ ipsæ nõ possent, nisi veneni sui remediũ secum haberent argumento scorpii, qui se suo ictu perimit innoxia citra ictum violentia*. Igitur quoniã vipera veneno valens simul & Alexiteria est tantundem: sic in theriaca permixta suum ipsius illatum venenum continuo profligat, nec alio quidẽ pacto, quam ope contrarii. Quippe, sicut notat Libauius, actio est inter specie contraria: quocirca refertur hæc functio ad pugnã duorum, alexiterii scilicet & deleterii. Quod cõfirmat Libauius amuleto arsenicali, & buffonio, necnon, quod multa diuisa sunt venena, quæ coniuncta se mutuo sic afficiunt, ut venenositas in adiumentum salutare commutetur. Longe plenius & compendiosius hoc viro Lauren. Iubertus Decad. 2. Parad. 9. *Effectus*, ait, *Alexipharmaci euacuandi non attractione; similitudinis ergo fiunt*: quæ non contrariorum similitudo & amicitia esse potest, sed antipathia quædam, ut de purgantibus monstratnm à nobis est.

Huius quoque opinionis fuit & Marsilius Ficinus Lib. de Peste Cap. 6. Pag. 20. planissimis professus verbis à Theriaca venenum non attrahi, sed propelli. Eandem quoq; sententiã secutus videtur ante hos utrosq; viros

Aui-

Auicenna Lib. 4. Fen. 6. Tract. 1. Cap. de Medicinis cōmunibus ad venena, per hæc: *Sunt medicinæ quæ contrariæ sunt veneno. quare non permittunt ipsum peruenire ad cor, sicut Theriaca & Mithridatium.*

Accedunt ad hanc sententiã, quæ vim contrarii decernit, hi auctores, qui censuerunt, Theriacæ operæ pretium ac meritum esse venenum siue obtundere siue corrumpere, & modis omnibus labefactare. Quod alii retulerunt ad totius substantiæ complexum, & ad occultã virtutem: alii vero ad balsami cælitus comparati vigorem: alii ad misturæ temperatureque modum inexplicabilem, qui comparatur ex sola fermentatione. Licebit his postremam aut verius fortasse primã attexere Galeni sanctionem, qui Lib. Theriacę ad Pisonem Cap. 16. Theriacæ titulos imposuit ignis purgatorii, seu quidem huic attribuens vitii vim absumendi, seu corrigendi & cludendi. Verum ex primo auctorum ordine Arnaldus est Villanouanus, qui Lib. de Venenis Pag. 153. de Theriaca protulit hæc: *Soluit proprie venenum in vaporem ac fumum.* Alias vero dicit: *Vis ipsius est mediatrix inter corpus sanabile, & venenum, ipsaque venena in clypeum respicit.* Et Introductio medicinæ C. 7. P. 136. dicit: *Liberat venenatum hominem à periculo mortis, quia venenum corrumpit & debilitat, è corpore eiicit: & ideo spiritus & sanguinem & mineras ipsorum non solum à corruptione tuetur, sed etiam corrigit in eis vestigia corruptionis.* His & similia in Introductione P. 51. & alibi.

Sed omnium ordinatissime rem complexus est Petrus Aponensis in Libro de Venen. Cap. 81. & in quæstione, utrum Theriaca magna sit Bezahar, idest à facultate specifica liberans à veneno an materiæ elementaris: *Liberans complexione, non forma curatio* (inquit) *cuiuslibet veneni 4. modis contingit: quia aut frangitur acumen veneni, aut substantia eius resoluitur, aut ipsum expellitur, aut ipsum per oppositionem specificam corrumpitur, & ab eo eius virtus prorsus aufertur.* Pag. 276.

Post hos omnes auctores equidem ignoro cuius sententiæ faciam Auenrhoen, magnum æque Philosophum ac Medicum: adeo videlicet vel multiplici virtute Theriacam decorauit Venenatam adusque antidotum hanc professum adnotauit in Cap. 19. Lib. de Peste Ioubertus: aut incertus ipse in hac re fuit. Sic enim in Lib. 5. Collectaneorum Cap. 23. de Bezaharticis effatus est: *Medicinæ, quæ vocantur bezahar, quæ curant à venenis, operantur has passiones conuersim: hoc est, quia quædam permutant sua qualitate venenum, quando sunt contrariæ. quædam hoc operantur à tota substantia quædam hoc faciunt sua attractione. Et istæ medicinæ bezaharticæ non curant, nisi recipiantur; cum est in corpore dispositio venenosa facta à veneno, tunc dant corpori unam virtutem, quæ est contraria virtuti veneni: & sic curatur Venenum, quasi per accidens. Propterea quando illas comedit homo sanus, sunt sicut venenum, &c.*

Hanc postremam Auenrhois sententiam disertius & ab hoc eodem viro Cap. 7. Lib. de Theriaca Secundo enarratam non passus est facile H. Mercurialis Lib. 1. de Venen. Cap. 25. sequutus vero videtur H. Cardanus L. 3. de Venen. Cap. 2. qui professus est usu Theriaces vitam abbreuiari. *Tu diu multumque Theriaces corporibus sanis ne offerto.*

Quod ad eos, qui volunt Theriacæ vim esse corrumpendi venenum, ex his est Iosephus Quercetanus, qui Lib. pharmaceuticę restitutæ longo sermone de Antidotis, & Stephanus Rodericus à Castro Lib. de Meteoris Microcosmi Cap. 5. cuncta Theriacæ bona remiserunt ad unam viperam, & huius omnia bona retulerunt ad balsamum haustum ab hac fera, siue ex terræ visceribus, ut ait Quercetanus, siue cælitus comparatum, ut ait Rodericus. Virtute ætherea in pauco vigentem dixit Theriacam Ficinus Lib. de Peste nuper citato Pag. 40. Nouam aliam ingressus est viam Ioannes Heurnius, qui Lib. 11. Methodi ad Praxim de Alterantibus conscripsit hæc: *Theriaca, & Mithridatium aperta abditaque vi manifestis*

festis occultisque cordis affectibus efficacissime auxiliantur. Abditam Theriacæ vim, inquit, *Auicenna, diuina quadam vi afflatam esse sapientissimis omnibus videtur: quod fermentatione in nobiliorem vim sese, erigat, quam orbis huius inferioris remedia offerre sibi audeant aut possint. Nam si Theriacæ ac Mithridatii vis ex inductis remediis surgeret, recentiores erant efficaciores. Verum tantum abest vetustiores viuida vi contumacissimos morbos debellent ac disiiciant. Decem annis ex Arabum sententia Theriacæ absoluitur fermentatio, Galeno ad Pisonem annis viginti. Verum ut regio fuerit frigidior ita prolixior ei fermentatio debetur. Quamquam fuerint apud Arabas, qui sex mensium miscela contenti fuerint: non tamen omnia mixtioni ex fermentatione tribuimus, quod diuinā quādam vim in eis spirat.* Hæc ille. Quæ iudice me verbo quidem tenus fermentationem adstruunt causam cuiusque σωτηρίας è Theriaca veram. Sed hæc ad mistionem mixtio in reliquū temperamentum resoluitur demum. Quare temperamentum incomprehensibile Theriaces ab exacta mixtione ac subacta fermentatione profectū est id, quod tantopere commendat Heurnius hac oratione. Huc autem accipe animaduersionem auditu non indignam, quam proposuit ac resoluit Bernar. Gordonius in Lib. de Febribus Particula Prima C. 14. per hæc; *Aduertendū, quod aliquibus videtur, quod Theriaca non operetur à tota substantia, quoniā illā dat natura, & Theriaca conficitur ab arte. Dico, quod quædam natura dat materialia, et ars præparat ac disponit, & ultimo natura complet, ut in vino, blado, & Theriaca, & ita versus 5. annos suæ confectionis vel circiter habet formam perfectam, quam acquisiuit ex fermentatione mistibilium, per quam operatur, et contra venena calida & frigida: quatuor tamen ætates habet sicut & homines.* Hęc ille. Cæterum hę sunt aduersantis veneno Theriacæ facultates.

Ex aduerso philosophantes opinati sunt alii venenū expelli non contrarii efficacitate: verum allici similitudine. Ex his præter primum Galenum, qui Lib. de Theriaca

riaca Cap. 16. Theriacam in attrahendo cucurbitæ comparat, Iulius est Cæsar Scaliger, qui in exercitatione subtilitatū Card. 33. §. secundo conceptis his suis verbis ait: *Cum Theriaca sit ex veneno composita, & ex his quæ veneno aduersantur, ex duobus extremis natura medium factum est arte. Itaque venenum additum est, ut peculiari similitudine cognitum venenum appeteret, cumque eo se conuolueret, atq; ei afferret id quod ipsum vel expelleret, vel extingueret. Id quod à natura quoque in smaragdo factum prædicant, quemadmodū ex iis colligere possumus, quæ ex suis experimentis prodidit Auenzoar.* Huius ad unguē sententiæ fuit & Barth. Maranta Lib. de Theriaca Cap. 3. & Tho. Iordanus Lib. de Peste Cap. 9. & Ambr. Parens Lib. de Venen. Fuit & Alsimar. Lib. de Medend. Febribus Pestilentibus Cap. 2. P. 617. usus testimonio Gal. Lib. 5. de Simplic. medic. facultat. Cap. 18. docentis id fieri vel calore, vel totius substantiæ similitudine, licet hic Galeno sit sermo non de Theriaca gutture vorata, sed ad ictum locum administrata. Hi porro professores Galenici fuere. Ex Arabū asseclis est Santes Ardoinus Lib. 1. de Ven. Cap. 10. quę eius est ineptia, Theriacā à trahendo voluit dictam, quamquam auctorem citat Haly Abbatem x. Practicæ Cap. de Theriacæ utilitatibus. Probatione adiuuit & hoc placitum magnetismo suo Athanasius Kircherus Artis Magneticæ Part. 7. §. 1 monstrans id fieri attractione magnetica, qua simile sibi simile allicit. Modū autem tradidit hunc: *Si viperæ, quæ momorderat, carnes deuorandas patienti dederis, fit ut virus relicto peregrino & incompatibili subiecto proprium, ad quod naturali quodam appetitu fertur: carnem videlicet viperarum repetat, eique naturali subiecto adhæreat, toto membrorum exercitu in communem hostem conspirante, indeque una cum massa venenifera cōiunctis viribus expellente. Hac methodo Erfordiæ in Germania seplasiarium quemdam morsu viperæ ad extremum vitæ discrimen deductum, cum omnibus adhibitis antidotis nulla alia venenum pellendi remedia superessent, carnium eiusdem*

vipe-

viperæ quæ momorderat esu perfecte sanatum vidi. Hæc Autor Fuldensis. Quę sententia conuenit profecto cũ altera Thomæ Campanellæ Magistri nostri, qui L. 6. Medicinalium C. 2. Par. 1. Art. 6. *Qui vipera*, inquit, *demorsi sunt, edentes spinam viperæ in puluerem actam liberantur, & viperas amare, ac tractare consuescunt.* Vide quę addit 4. de sensu rerum. Aliam attrahendi, physicam videlicet rationem commentus est Sebastianus Basson in operis Antaristotelei Lib. de Actione, Intentione 1. Art. 6. Cap. 19. quod est de Puluere Serpentino suis hisce principiis. Quamdiu calido exitum moliente ac propterea humidum dissipante, illud contra humidum aduentitium atque auxiliare accersit, sibique copulat. quod si non debita fuerit inter hæc contraria proportio, sed calidum plus dissipet, aut contra humidum plus attrahat, quam debeat, ita ut vel nimia ignis violentia humidum citius absumatur, ac proinde euadente calido res extinguatur, vel ex aduerso, humido nimirũ exuberante calidum strangulетur: tale compositum ex igneo & humido non vocatur balsamũ, sed illud in quo alterum contrariorum altero legitime temperatur. Talis igitur in temperie horum contrariorum proportio, ut cum valde frigidum eius calidum non expellat, nisi quod noxium est, idque per dentes, ut diximus. Mortuo vero colubro igneum illlud extinguitur, iamq; humidum liberius fit, ut humidum aliud prolectet. Atq; hæc causa est, cur exsectum caput serpentis emisso sanguine, in quo potissimum calor vigebat, spiritibus illis feruidioribus solutis, si applicetur, humidum quod superest, in eius quod effluxit supplementum, venenum ex parte vulnerata proliciatur. Simili ratione pinguedo serpentis illita venenum attrahit longe cum maiore vi, si serpente arefacto atq; in puluerem redacto humidum supersit paucissimum. Quippe venenum, quod est prope similis naturæ, longe potentius allicit, quam humida.

§. III.

§. III. Theriaces effecta per accidens detorta.

HActenus recitata Theriaces per se valentis commoda fuere: pergimus ad effecta, quæ dat per accidens. In quam rem Auic. Lib. 4. Fen. 6. Tract. 3. Cap 1. *Scias*, inquit, *quod canon maximus in curatione veneni est confortatio caloris innati, & excitatio eius ad expellendum, sicut facit Theriaca. Et Cap 4. Fen. 1. Lib. 2. Bezaar*, ait, *est remedium, quod pro sua proprietate conseruat sanitatẽ & virtutem in spiritu, ut veneni noxam à se expellat.* Ita quidẽ Princeps. Quẽ fortassis imitatus Iacobus Schegkius in Libello de Occultis medicamentorum facultat. Pag. 151. *Theriaca salubris est*, ait, *per accidens, calorem naturalem excitando, vimque expultricem irritando.* Ab huius viri sensu minime discessit Andreas Libauius, in loco supra citato. *Fit*, inquit, *usu Theriaces, ut calor natiuus immutetur, acquiratque principium repugnandi suæ bestiæ ichore & bile venenatæ: in qua voluit Plinius venenũ subesse. Hæc autem ex crasi videntur succedere.* Hanc quoq; opinionem sequutus est Hieronymus Capiuacca in Lib. de Vene. Cap. 4. *Patet hinc*, dicens, *Bezaarticum extirpare venenum, non quod agat in venenum, sed quia agat in corpus humanum, & illud roboret, ut veneno expellendo sufficere queat: & sic venenum à Bezaartico, quasi per accidens curatur. Bezaarticum enim non agit in venenum, sed per similem proprietatem, quæ tamen maioris est actiuitatis, corpus immutat, ut huius actus secundus vi veneni iam deperditus recuperetur.*

Hæc medici dogmatici professores, post quas disertissime atque enucleatissima Marsilius Philosophus & Medicus in Lib. 3. de Triplici vita Cap. 12. proloquitur sic: *Dic age de Theriaca, quo modo contra venenum nobis opituletur; non educit illa venenum; abstringit enim aluum, non mutat omnino tam subito veneni naturam. non enim hæc adeo debilis est atque mutabilis, sed spiritum vitalem potius vald*

tenuem

tenuem & mutabilem subito conformi quadã ad ipsum proportione corroborat usque adeo, ut ipse iam validus tanquam agens una cum Theriaca velut instrumento, partim superet venenum, partim mutet, partem præcordiis arceat. Sed quanam proportione siue virtute id efficit Theriaca? Iouiali simul atque Phœbea, quam ex commixtione multarum rerum secundum certam proportionem inuicem confusarum sibi vindicasse videtur. Est autem in ea virtus triplex: Hæc ipsa inquam cælestis, quam modo dicebam; item cælestis alia prius in herbis aromatisque proprietas, quibus electis ipsa rite componitur: quæ virtuti prius dictæ subministrat ad idẽ. Est insuper alia virtus in plerisque partibus eius, elementaris potius quã cælestis, veruntamen talis ut spiritui nutriendo conducat, stypticam dico & aromaticam qualitatem: illa quidem spiritum firmat, ista fouet. Mirabilem ergo Theriaca vim nacta est contra properantem senectutem atque venenum, tribus videlicet, quarum una quidem est cælestis per artificiosam acquisita commixtionem, alia cælestis iterum, sed partibus eius naturaliter insita, alia prorsus elementaris.

Inter hos omnes non silebo placitum Aureoli Theophrasti, qui Lib. de Morbis à tartaro Cap. 17. *Thirus in Theriaca*, dixit, *est venenum, non ut curet, sed ut penetret, & deducat reliquas vires*. Hæc ille cuius opinione me hercules insolente, & cæteris omnibus contradicente videntur pluris momenti fieri cętera Theriacam instruentia quam viperæ symbola una: quæ basis est aliis omnibus professoribus, adiuuantis autem loco posita Theophrasto. Difficile autem non parum sit venenum quale ille dicit statui pro vehiculo, acutissima vero & penetrabilissima corpora egẽtia fieri vehiculi compositione. Verum enim vero fauet hæc assertio vetustissimæ Theriacæ, quę thiri vocabatur materia. Adiecta autẽ Thirus desideranti vehiculum compositioni, quæ causa est finalis additæ Thiri, postrema hac opinione Paracelsi. Sed hanc tu lector accuratius expende.

§. IV. *Noua nostra opinio de Theriacæ facultate.*

HAe plerorumque omnium rationes sunt & modi, quibus præstantiam energiamq; Theriaces exponere queas. Cæterum est & alia non adhuc ulli excogitata, sed à nobis primum animaduersa ratio, quam auditã fortasse dixeris haud despicabilem. Illa autẽ est eiusmodi. Ostensum à nobis est, primum & præualens viperę elementum bilẽ atram esse, quã crasin ex facultatibus, actionibus, spirituũ motione, generatione, proprio charactere, adiacentibus, connexis, victu, rerum nõ naturaliũ & præter naturam indiciis plene cognoueris. Est atra bilis fermento grauida suapte natura, quæ acre refert acetum Gal. Com. 4. Aphor. 23. Lib. de ratione vict Com. 3. humi perfusa terrã abradẽdo subleuat Primi Prorrhet Comm. 2. & 1. de Natura Lib. facult. Cap. 9. & 4. Aphor. 21. De qua bilis atræ & aceti analogia disertissimè perscripsit eximius vir Laurent. Ioubertus Lib. 2. de Quart. Cap. 8. Vehementissima autem inter omnes humores, ferocior, ac turbulentior 2. Prognost. Par. 27. & Lib. 6. Aphor. 13. His causis viperæ carnes uniuersam in quam coniiciuntur simplicium massam agitare, susque deque trahere, in se rapere, atque conuertere præcellenter valent.

Valet etiam per acidam facultatem, quæ cum fermento est perpetuo coniuncta: quod acidum quidem putridi caloris soboles acris est, penetrans, incidens, reprimens, dissipans, siccans: quippe quæ subtilis, ut ignis 1. simpl. Cap. 2. adeo ut attenuet usque metalla Libro 3. de Comp. Med. per genera Cap. 3. præterea venenis aduersatur 6. Epid. Com. 3. Par. 5. contra morsusq; præualet Thiri. Operis de Comp. Medic. Sec. Gener. Lib 5. ex Dorothei Helii remediis ad heminam dandum. Ex Aetio vero Tetrab. 1. Serm. 1. potandum quousque aceti qualitatem circa dexteram præcordiorum

diorum partem percipiat homo. Sed nemo unquam melius aceti virtutem antidotam expressit quam Galenus, qui in Lib. *6*. Hippocr. de Morb. vulg. comm. *6*. ait: Acetum vero, ut glutinosos, quales fungorum esu creantur, succos dissecet, vel etiã refrigerandi causa, sicut aduersus thapsiã requiritur. Lib. de Medic. expertis C. *3*. Vt quid igitur spiritum venenatum ferę bestiolę corpore subtergressum obtundere, reprimere, labefactare, corrumpere cordis penetralia petentem nõ debeat? Debet igitur hoc acidi feruoris atque vigoris hæc & similia facere: vere autem & luculenter facit, uti monstratum est. Hæc nobis congruentissima ratio videtur, qua venenis occurrat vel vipera, vel Theriaca per se.

Cæterum est & alia ratio per accidens, non autem simplex, sed multiplex: primũ quidem calidi natiui copiis adauctis, idest illo spirituosis viuificisque animantis halitibus ample ditato: post hæc nulla mora emicans Theriaca primo suo robore robur etiam cordis & arteriarum iam confirmatum & munitum generosius acuere atque irritare potest ad arcendam vim veneni; simul quoque præcludere vias veneno, quas alexiteria vis ocyssime pręoccupauit, docente Gal. Lib. de Theriaca ad Pisonem Cap. 2. quod nemo hominum, qui demorsus ab angue Theriacam continuo vorauit, veneno succubuisse visus est. Quas operas tres omnes una acidi fermenti vis explet ac perficit. Quippe fermentatio calidum natiuum exaggerat, spiritibus & arteriis ad bellum extumescentibus & ampliuagos orbes sphęræ suæ mittentibus; mox acido stimulatu peruellit eosdem spiritus ad aduersarii profligatum: ad hæc acido constipatu cogit, obstruitque vias, & acido tandem vigore penetrat inimici castra congressum reprimit, disiicitque, & quod ait Auic. corrumpit atque comburit.

Qui Auic. istorum pleraque diuine perspexit, primusq; docuit per hæc: *Aut forte necessarium est, ut medicina ve-*

neno repugnans siue calido siue frigido, sit vehementis caliditatis: quarum una est, ut sit spiritus fortis motus, secunda quidem, ut sit vehementis extensionis, ad hoc quidem, ut cum potentia mortificandi & Theriacali, quam habet, longe possit obuiare veneno, impugnando & expellendo ipsum, antequam cor attingat.

De crassitudine & densitate nobili carnium viperinarum.

Hæc acidi apparatus ordinata rite sunt opera. Non silenda autem est densitas & crassitudo substantiæ viperinæ, quę per nos alias demonstratæ faciunt, ut clypei cuiusdam modo utraque obsistat, quo minus aduersus huius, & clientis sui partes quicquam intentet hostis, donec iste tum à naturalibus tum arte paratis antidotis mirificis euincatur. Quæ causæ sunt, ut anticipata Theriaces opera quadruplo aut quintuplo plus valeat quam veneno subiecta; peculiari Galeni testimonio Libro de Antidotis à principio. Expressit & hanc nostram sententiam, quæ eo quidem amplius probari debet, quod hacce via & calidis & frigidis venenis occurrere Theriaca potest, aliis aliorum modis non ita facile potest, si fermenti munus duntaxat excipias, disertis plane verbis Athanasius Kircherus operis Magnetici Par. 7. S 3. quæ sunt: *Cum igitur nihil huic calori naturali nostro, siue dictæ humoris crasi adeo contrarium sit, quam venena totius substantiæ dissimilitudine ei repugnantia: hinc Theriaca contra venenum sumpta, contra hostem veluti auxiliares sibi copias adsciscis spiritus vitales, tenues, et qualitate contraria informatos, quos conformi quadam adipsum proportione animat, confortatque, & protinus iis veluti instrumento contra venenum insurgens, id partim superat, partim mutat, partim à præcordiis seclusum attractione in naturale subiectũ, trochiscos videlicet viperinos, totius Theriacæ hypostasin deriuat: sicque victoria de hoste reportata hominẽ pristino vigori restituit.*

Hæc viri clariores de Theriaces natura tradiderunt; hæc nos nobiliora comperimus: per quæ iam omnia de multiplici antidoti præstantia præstantiæque ratione parte non modica constet.

VIPERARVM PRAECISAE CARNES AN SINT VENENATAE. CAP. IV.

§. I. Quod venenum omne abiecerunt.

Vnc quod ubique offendiculo atque hæsitationi est, quæstionem de carnibus viperinis, qua dubitatur, num venenatæ sint, aut secus, expediam. Primum autem illorum nobis sententia se offert, qui volunt, venenum elidi carnibus viperarum interanea & extrema utraque parte absolutis. Nimirum quod amoto ad unguem ordine toto membrorum, quæ habebantur pro confesso venenata, reliquum corpus in escę vel medicamenti usum ultro præmittitur, nulla veneni suspicione. Quod si vino, aut oxalme colluuntur, sale & anetho condiuntur, aut aliter componuntur; hæc quidem ferini victus mitius gratiusque reformandi, nidorisque tollendi ferini, ut Claudinus aduertit, prouisio est: quæ halitus non virus quidem, sed virosam arguit habitudinem.

II. Præterea consenserunt omnes in eo, quod natura seminarium omne prauum secreuit ex venis, & ex uniuerso corpore ad supremam corporis custodiam amandatum. Ita Bononiensis Vlysses, ita Baldus Angelus Eugubinus, ita Conradus Tigurinus, & omnium disertissime Sebastianus Basson, & alii. Quare carneũ viperæ fulcimentum liberum ab inquinamento manet, & purum; non alio sane modo, quam columba ἄχολος est bilis expers, hac in uropygium translata, & cerui caro inculpata est, cauda extrema sola hospite veneni; & felis pulpa tuto estur, cerebro manente noxifero: & dracæna laudatus item cibus est, quæ venenosam omnem prauitatem in serratum suum spiculum ablegauit:

&

& melliflua denique tota est apicula, præter unam fi bram aculeatam.

III. Proposita nobis est à Gal. & a secundo approban te Auenrhoe, vipera media inter venenata; quæ pe nos alias est tum deleteria, tum alexiteria monstrata Hæc autẽ forma duplex, quæ materia profecto, & cor poris concremento fulcitur, non confusa neque confu sis momentis partium cohæret, verum diuisis atque di sclusis. Igitur portio, quæ veneno vacat, benigno do nata more, caro est; maligna vero altera, quæ virus ex cepit & fouit, in caput relegata.

IV. Venenum omne viperæ per omne tempus, seu primę procreationis, seu diductionis, seu cuiusq; motio nis mente conceptum, & in examen acceptum perpe tuo per suos canaliculos meat in destinatas suas fun ctiones, & sedes, perpetuo directum, & nusquam ali conuersum, aut reflexum. Non reflexum inquam ad carnes, neque affusum: utpote quod haud alimento fu turum est ipsis, quæ natiua alioqui prærogatiua succ meliore gaudent, & dulciore; qua per has ichore viru lento non attracto, neque per venas vectatrices huc, sed in caput impacto, quæso te carnes viperinas venen taxabis? Cum autem Horatius Lib. 1. Carminum Ode 8. & Lib. Epodon Ode 3.; sanguinem viperinum exhor ruit egregie venenatum; equidem, contra quam argita uit Abbatius, dixerim non perceptum sensum poetæ, qui cruorem conceperat, non benigniorem illum, & mi tiorem, qui alendo est, per venas nutritorias deductũ; verum agrestem alterum, & prauum per ductus priuatos in vesiculas, & in dentes demorsores delatum.

Horatii de sanguine viperino sensus.

V. Ratio est Baldi Angeli Eugubini, qui suo primum experimento longo proposito, quod vorata viperina vi peris exitio nõ est, veneno vi suffosso, continuò subducit veneni vacuitatem, propterea, quod virtus veneni pro pulsatrix, quæ carni subest, simul & venenum ipsum cõ stare non possunt. Adde, quod alimentum probatum

est,

est, siue gallinis, siue canibus deuoratum. Quare veneni prauitatem non agnoscit viperina.

VI. Si venenata viperarum esset caro, vel si veneni suspecta fuisset sapientissimis & prudentissimis primis Theriacæ conditoribus, hi profecto non admiscuissent vehicula & adminicula perducendi qualitatem eius ad cor. Præter tot multa inquam insinuantia non addidissent Crocum, qui Arnaldo, Guaynerio, atque aliis multis aduertentibus cor spectat, sic ut de ipso Hier. Cardanus Lib. 3. de Venen. Cap. 3. scripserit hæc: *In Theriaca duo præcipua, crocus, & vipera: quæ nisi aptata sunt, labor totus perit. Nam viperæ carne proprie resistitur venenis, croco vero deducitur medicamentum statim ad cor. Ideo hæc deligi debent summa cum diligentia.*

VII. Osualdus Crollius Naturæ scrutator acerrimus viperarum abscissis capitibus & caudis seruat in antidoti compositionem hepata & corda, utpote principia ultima ac naturalia, unde potissima vis alexipharmaca. Quas porro partes si non facit veneno tinctas, multo minus veneno tinctas faciemus nos carnes, quæ harum duntaxat vires participant. Eodem pene argumento usus est & Abbatius Cap. 6. Pag. 22.

IIX. Qui Abbatius & alia fuit usus ratione. Quę videlicet est. Venenum viperæ separatum est; quale est Ceruo in extrema cauda, Pastinacæ marinæ in aculeo, Dracænæ in cuspide item sua. Atque cum viperæ venenum hæreat denti, cæterum carnes innoxiæ sunt, & esui parantur tuto.

IX. Si venenum in se conderet viperæ caro in stomachum admissa, tum cum offertur demorso truculentiam adderet truculentiæ, & venenum exaggeraret veneno. Nimirum quodcunque est tale, adiectum tali, facit ut magis sit tale. Neq; arrhenicum adiunctum arrhenico huic aliquid subtrahet, verum roborat id quod inuenit & confirmat. Qua motum dantia, qua recipientia sint oportet, si duo eiusdem speciei supposita destrui curamus.

ramus.

ramus: quod in analogis, ut sublimato, & stibii regulo; item in oleo tartari, & spiritu sulphuris fieri Libauius obseruat.

X. Est argumentatio pro Gal. atq; Aristotele propugnatoris Gasp. Hoffmanni, qui Lib. Variar. Lection. contra Scaligerum extulit ea, quæ Par. 1. C. 4. de media viperæ natura retulimus, & præterea etiam ista.

XI. Cum datur Theriaca in morbis non venenatis, ut datur quotidie; quid agit tum venenum in corpore, cũ non inueniat venenum, cum quo pugnet?

XII. Si credis Gal. Lib. de Theriaca ad Pisonem Cap. 9. professo, quod est ingenita admixtaque carnibus viperarum iuuandi facultas; quęso quo pacto cum hac dote cohæreat vis veneni? Hæc igitur haud substabit, si illa est.

XIII. Si mortua iam vipera viuum in cadauere remaneret venenum, consequerentur inde multæ absurditates. Prima, abolito iam subiecto, quæ forma & crasis erat viperæ, proprietas venenandi, quod accidens est, utpote sequens mixtionem elementariam & complexionem ex mixtura profectam: necnon quia suscipit intentionem ac remissionem (metra bina quibus accidentis ratio pernoscitur Aristoteli) vel remaneret sine subiecto per seipsam fulta: vel aggeranda esset forma substantialis, cui inniteretur ipsa proprietas accidentalis citra quidem necessitatem, verum non citra absurditatem.

II. Vel si proprietas in materiam referenda esset, extincta iam priore materiæ dispositione, introducenda esset similis alia, per quam proprietas seruaretur animantium enectrix.

III Vel sequeretur, quod subiecta quamuis denominationem capiant ab accidentibus, hæc tamen ipsis haud inhęrent: quę singula sunt incommoda longe maxima. E binis igitur enunciatis, aut quod accidentia per se sustineantur extra subiecta, aut quod subiecta se

ipsis

ipsis contenta perstent sine accidentibus. Satius est affirmare posterius, quando videmus lapidibus preciosis, commutatione locorum, itemq; imaginibus arte factis longinquitate temporis exolescere minus suas virtutes, seu culpa opificum, & excusorum, seu materiæ transmutatione, seu rei denique alius externæ culpa. Necessariis his causis omnibus certus sis, haud veneni vitium in se fouere viperarum carnes vita iam cassas.

§. II. *Veneno grauidas viperæ carnes.*

Ex aduerso sunt aliæ doctorum hominum suasiones, quibus carneo viperarum elemento veneni vis asseruari perhibetur. Primò, quod istæ pulpæ Theriacam subeuntes ordinantur attrahendo veneno. Venenum autem sunt attracturæ similitudine formę. Ergo non videntur exortes veneni. Quod si dices, similitudinem hanc formæ iam non extare, seu totam, seu minimis etiam momentis comprehensam, verum corruptam, & desitam longa, idest decennali Auicennę, vicennaria Gal. fermentatione ac mistione: occurrerim cum Gabriele Fallopio Mutinensi, qui Libro de Compositione Medicamentorum Capite 26. fuse monstrauit, quod singula in compositis medicamenta non immutantur, sed seruantur, multis quidem Galeni testimoniis, sed illo præsertim, quod est Lib. 1. de Antidotis Cap. 5. ubi disquirens Heros Pergamenus, quid utamur Theriacā cunctis ferme affectibus curandis, & unde tot adsint uni facultates, decernit, quod plures edit Theriaca functiones, quia pluribus nititur medicamentorum facultatibus. Neque vero Theriaca tam multos promeret effectus, ni totidem etiam esset conflata medicamentis. Quoniā autē compluribus constat medicamentis, ideo complura, & diuersa prodit effecta suis respondentia medicamentis. Cæterum complures in hoc genere pone theses ex Fallopio mutuatas. Prima, quod

longinqua fermentatione deponunt tandem medicamenta suas in composito vires. Secunda, quod ex omnibus medicamentis longo dierum cursu cõceptis, forma fit una, & temperatura noua una. Tertia, quod ex diuturnitate temporis obliuiosa deperit illa prima potestas compositionis, & alia deterior accedit; ut accidit profecto Theriacæ & Mithridatio, ultra decem, aut quindecim annos inueteratis. Habetur hac iam dissertatione, quod valent Theriaci pastilli trahere sua vi venenum, atq; adeo seruant in se illud. Quæ ratio prima est & potissima factionis istius; cui præfuerunt primus autor Lib. de Theriaca ad Pisonem Cap. x. H. Cardanus, & Iulius Cæsar Scaliger in diatribis de Subtilitate. Aureolus Theophrastus Lib. de Morbis à Tartaro Cap. 17. Palmarius, Stephanus Rodericus in Comment. Hippocratis de Alimento Sectio. 11. Articulo 111.

I. Proposita duplici venenorum natura: quorũ quidẽ facultates alteræ sua sint specie angustiores; specie scilicet sua permanente, qualitate vero abolita venenosa; ut pomorum Persicorum: quod est apud Gal. Secundo De alimentorum facultat. Alteræ facultates ampliores sunt sua specie in animantibus vita abolita, sed venenosa facultate non abolita; ex quibus, inquit, tum vipera, tum araneus est, tam alia quædam.

II. Venenum suapte natura infectorium est. quare si viperarum extrema sunt venenata, ut vulgo medicorũ constitutum est: igitur & medium erit venenatum. Porro quæ virtus utrosque ordines discludat, quis non venenata tueatur à venenatis?

III. Reiiciuntur omnium medicinę dictatorum calculo iecur & cor principes uniuersi corporis rectores & conseruatores, mox pulmones, ventriculus, testes, uterus, & exta omnia communi uno nomine, quod veneno insito aduersantur. Sed hæc conda & proma sunt organa, idest fontes irrigui, ex quibus virtus fluit, & la-

te

te disseminatur in reliqua.

IV. Si carnes viperinæ non essent fartæ veneno, ne posset quidem alexiteria species inde parari. Atqui paratur. Igitur, &c. Assumtum vero confirmatur: siquidem non extruuntur magnæ medelæ, præterquã e magnorum venenorum materie. Sic cum lapidem philophorum ideſt uniuersalẽ medicinam Chymici magistri moliuntur ad reparanda vitia salutis, & vitæ, calidi natiui viribus solide roboratis ex atrocissimo illum veneno suffodiunt; Itemque ex venenatorum vegetabilium familia cathartica probatissima demetunt, & ad summam etiã, ut comparatiue rem efferam, quo tetrius natura venenum, inde præstantius elicitur alexipharmacum. Vt quid igitur veneno nullo donatas carnes facias viperinas, quæ veneno sunt obluctaturæ? Sunt igitur carnes vipereæ veneni dote probatæ.

VI. Ratio priuata Libauii in Lib. Alchymiæ Pharmaceuticæ Cap. 14. contra Baldum Angelum, qui proposito primum experimento quod viperis exceptę ventriculo carnes viperinæ pernecabiles sint; mox affirmat veneni expertes esse ipsas. Arguit hũc Andreas dicẽs: ut quid igitur non sint venenatæ; ut unde aut qua vi mortificæ suo generi fiant? Satius igitur, ut statuantur venenatæ.

VII. Venenatæ videntur carnes serpentium. quod Arist. Lib. 8. Hist. Animal. Cap. 29. & Plinius Lib. 10. C. 72. prodiderunt, omnia in genere serpentium magis exitialia, quæ suum genus odere, antequam noceant. Accretio porro illa veneni ex comparium comestarum carnium fit accessu.

VIII. Vipera attrahit natura venenum: atque hoc vi similitudinis substantiæ. Communicant enim quæ sic attrahunt materia, sicut explicat A. Cæsalpinus in Lib. 3. Art. med. Cap. 2. igitur, quia similes venenatæ sunt carnes viperinæ. Sic obseruatę fuerunt venenatæ Ferrando Ponzetto Cardinali Lib. 1. de Venenis Cap. 12.

& quia ſtatuerit venenatas, propterea confecerit ſimilitudinis vi trahere venenum.

IX. Communis omnium profeſſorum notio eſt, in hunc uſum paratas carnes eſſe viperinas, ut ipſæ ſua vi venena debellent. Illud, aiunt, præſtabunt, ſi veneni non ſint immunes: non autē ſi à veneno ſint abſolutæ. Nempe ſicut ait in Alchymia Pharmaceut. Cap. 14. Libauius, non poteſt multum potens aduerſus enormia venena eſſe id, quod cum cibo aut potu uſuali etiam ioco ſumptum homines uti ſunt relinquit, & non valide immutat. Valide autem immutans eſſe debet, quod exigere de corpore venena proprietate antipathias iugulata debet. Quid autem eximii medica ſuper facultate habeat id, quo veſcantur impune ventres? Antidotorum exceſſus æquipollens eſto venenis. Hac quidem ratione exeſa viperę caro demorſum ab hac angue hominem liberat, quod Rudius Lib. 3. de Morb. occult. Cap. 18. notat.

X. Si veneno particeps viperę caro non eſt, amabo te, quibus uſibus tanta, & tam multa undique ſtipātia correctiua? Porro viperea caro, quemadmodum & nomē κάτ' ἐξοχὴν indicat, & explicatiſſime ſuper noſtros omnes nuncupauit ſubtilis tum Philoſophus tum Mathematicus Athanaſius Kircherus in Art. Magneticę Part. 7. & A. Libauius Alchym. Pharm. Cap. 12. cuius & Cap. 14. τὸ πᾶν Theriacæ dicta eſt. Præter baſin autem in unaqualibet recta compoſitione tum adiuuantia tum corrigentia reſtant. Iam vero, quoniam adiuuantibus non eſt opus, Antidoto tam magnæ, qualis viperina caro eſt, reliquum eſt, ut quę admiſta fuerint locum impleant corrigentium. Corrigentia igitur plenè ſunt omnia, quę vipereis pulpis ſunt adiecta: quę cum numero & quātitate longe viperinos excedant artiſcos. Aduertit hoc Tho. Iordanus Lib. de Peſte. Reliquum eſt, ut caſſa ſit congeries tanta, ni venenatam viperę carnem comprimant & caſtigent. Huic igitur uſui quęſita mix-

tio, quæsita præparatio, quod Cap. 9. Lib. 3. de Venenis Andreas Cæsalpinus aduertit. Est igitur viperea caro venenata per primos Theriacæ arbitros & confectores.

§. III. Nostrum inter utrasque partes decretum.

HAec isti pro sua tuenda sententia producere queant. Cæterum inter duas hasce acies, atque inter contradicentes utrinque denas argumentationes si modum & compositionem requiras, id inuentu difficile plurimum sit. Mihi rem animo diu multumque complexo succurrit illud, latitudinem veneni nonnullam esse, quam 1. Lib. descripsimus.

Venenum quidem, aliud absolute, aliud secundum aliud esse. Aliud formale, idest viuidum, & actuosum; aliud materiale, atque hebes. Aliud confertum; aliud ex reliquiis & tinctura delibutum: vel dixeris hoc substantiue, hoc denominatiue. Igitur si qui auctores venenum viperis imposuerunt, hos vere concepisse credam, haud illud absolutum & integrum, verum veneni vestigia, & reliquias, quæ fugerunt primam secretionem, & transmissum illum ad caput, quod officina, & conceptabulum est veneni. Omnibus autem modis id veneni, vel venenosi potius, tale non est, quod afficere nos ad interitum queat. Sed virus quoddam est, commune plerisque minime venenatis feris, quod venenoso victu comparatum inseparabile fit ab istiusmodi corporibus, inter veneni debilis, & halitu gustuque displicentis sensus ambigente natura. Inde enim factũ opinor, ut promiscuam hanc virus nactum sit significationem. Quam naturam disces duplici hoc argumento. Primum est, quod esitatæ gallinis istæ carnes, vel iuscula ex his parata, vehementi suo vigore idest sale secretiuo post aliquod tempus plumas excutiant omnes. Alterum est effectum à Marco Gattinaria obseruatum; per quem elephantico cuidam oblatę carnes viperinę

rinæ plusquam oportuerat istarum pulparum quotidie captanti sæuissimos casus & venenosas affectiones intulere: sed quę tamen robore virtutis, & factis in cutem abcessionibus, vitę non incomodauere. Huic igitur vitio castigando ex sale & anetho percoquebant veteres ad pastillos parandos. Quamquam autem auctor Libri de Theriaca ad Pisonem primum asseruerit Cap. x. pręparationem hanc obtundendo esse: nihilominus post hæc varium subtexuit de venenoso potius, quam de „ veneno sermoné, dicens viperarũ truncum elixari, ad- „ dito salis & anethi plurimo, non solum, ut huiusmodi „ mixturam suauiorem reddamus; sed ut viperæ carnes „ eliquemus, atq; ita, vel parum vel nihil potius veneno- „ sum in ipsis relinquamus. Porro eliquari, rarefieri, & „ emollescere, ut his patefactis quasi viis effluere queat „ virosus humor. Deinde addit idem auctor: multum ad „ castigandas viperæ carnes conferre plurimorũ mixtio- „ nem; nam tot talibusque rebus adiunctæ quonam pa- „ cto officere amplius valent, soluta iam ipsorum noxia „ facultate. Proxime sequutus hanc Galeni suasionem videtur Tho. Iordanus, qui in Tract. de Peste 3. professus est viperæ quidem pulpas nulla non parte venenatas, quarum venenum tot admixta medicamenta sustulerint abunde. Verum ego contra: si quis obstinate tueri velit venenatam iure carnis viperinæ qualitatem, meminerit Ant. Musam Augusti medicum, quoties incidisset in curanda vulnera insanabilia, viperarum carne esui data mira hæc dexteritate persanasse. Quod prodidit Plin. L. 30. C 23. item Gal. P. Simpl. x. carnibus viperinis anguillarũ modo coctis in olla restitutũ leprosum quempiam; viderit quoque quam plurimis comestas puras viperinas carnes, seu tostas, seu elixas, nedũ lethales fuisse, sed salutares, sed gustu gratas. Sic enim Libauius in Alchym. Pharm. Cap. 12. confirmauit his suis verbis: *At separatis bilioso veneno ichoribus excrementitiis & excrementorum vasis, carne tosta vescuntur aliqui, qui*

etiam

etiam affirmant esse cibum gratum: quod verisimile est cum usu tuto quoque esse coniunctas. Sed nos reliqua grauissimorum auctorũ testimonia de eadem ipsa re nunc plenius referemus. Dioscor. primus esto L. 2. Cap. 16. Galenus vero Lib. 2. ad Glauc. Cap. 10. de Alim. facult. Lib. 3. Ad hos Aetius Lib. 8. Cap. 13. ait: *Ipsæ quoque viperæ in cœna obsonio dentur: quas coquere & condire perinde ac pisces opus est*. Paulus quoque Aegineta Lib. 5. Cap. 13. Aetius vero Lib. 2. Cap. 170. podagris sedandis carnes viperinas esitandas præcipit. Quotus autem quisque est doctorum, qui de edendis hisce carnibus non meminere. Iulius inquã Cæsar Claudinus, & apud hunc medicorum omnium consensus, Ant. Fumanellus inquam, Io. Tagauntius, Iac. Greuinus, Gasp Hofmannus, A. Cæsalpinus, Sebastianus Basson, Helideus, Gattinaria, Matth. Gradius, Auerrhoes, Auicenna, Porphyrius, & qui non alii principes viri: quorum singulorum quis enarret historias? Has quidem apud Conradum in Lib. 1. Pag. 7. commodè legeris. Verum equidem recitabo Plin. qui L. 30. C. 3. ait: *Quidã viperis utuntur in cibis: vipera porcelli modo inassata iecinoris sedat dolores.* In Aegypto Aegyptios viperis aliisque serpentibus similiter atque anguillis victitare prodidit Galenus Lib. 3. de Alimentorum facultatibus. Quibus item eos vesci traditũ est, qui Occidentales nouiterq; repertas Indias incolunt. Perinde alii qui Orientales inhabitant, ut L. 7. author est Plinius. Isigonus eos qui Athon montẽ incolunt macrobios existimat, quia viperinis carnibus alantur. itaque neque capite nec victibus eorum noxia corpori inesse animalia Plinius idem ait. Cum quo & alii grauissimi viri consensere.

De ven. c. 142

Quis igitur tam plana refragante experientia, tam solida grauissimorum virorum contradicente autoritate, venenatas viperæ carnes iam audeat asseuerare? Quod si nihilominus aduersantes plerasque multas argutationes obtruseris: equidem confido cunctas præmonstratis nostris distinguendi formis aut paulo instructio-

ctioribus abolitum iri. Sin minus cuncta dissidia tolles, una veritate sancita, quod viperæ caro neque absolute quidem venenata, neque venenatæ sortis prorsus exsors sit, verum mediæ ad utrumque naturæ, qualē omnino professus est Galenus. Qua quidem extremorum moderatione constituta, & quaqua parte venenosas viperæ pulpas, & minime venenosas recte pronunciaris. Vt autem tales non ambigue pronuncies, audi qua ratione vis viperinæ carnis alexipharmaca sua credatur opera defungi. Galeno enim ductore Lib. 3. de Temperam. Cap. 4. & obseruatore huius Andrea Cæsalpino Lib. 3. de Venen. Cap. 9. seu quidem in alteratione seu vacuatione venenum abigentia medicamenta, veneno iam præsenti contraria, corpori vero similia sint oportet. utraque, quatenus rē obtineant, paria, idest è tota substantia. Vtrumque membrum enarremus. Vacuantia per attractionem, si non similia sint veneno, non attraherent; si omnino similia, erunt omnino corpori contraria, & sic deleteria. Idē dicendum est de alterantibus à tota substantia. Nam quod alterat venenum, cōtrarium temperamentum habere oportet veneno: si eius substantia sit similis corpori, vincetur à veneni substantia immutabili: si similis veneno, ipsum quoque venenum erit. Medium igitur esse oportet; & hoc modo medium, ut substantia quidem sit veneno similis, ut persistat in pugna, ac temperamento recedat ab extremis, ne corrumpat corpus. Instabit quis: si non excedat, vincetur à qualitate excedente veneni. Respōdetur: si detur in exigua quantitate, ut est veneni quātitas, minuetur profecto: si quantitate superet, aut una vice, aut iteratis vicibus, vincet. Quibus iam constantibus apparet enodatio problematis, & qua causa primi generalis antidoti confectores, aut cerui, aut pastinacæ, draconis, & porci marinorum carnes non admiscuerint viperæ loco. Nimirum quod istorum nō est media natura, sed ad unum, qui edulis est, modum deter-

minata. Ad bina vero munia vipera determinata, atq; adeo neque venenata, neque veneni expers: quod nobis erat ostendendum, quo simul etiam ostensum est, quo pacto vel theriaca compositio, vel viperina caro opem & operam præstet suam.

DE CONSILIIS ADVERSUS INFECTURAM RITE CAPIENDIS, ET EXEQUENDIS. CAP. V.

EXtremum hunc mea Musa mihi concede laborem, ut quo tendit omnis de viperę veneno disquirẽtis sollicitudo, id est ad remedii inuentionem sua tandem tractatio reuocetur. Quod facio tamen, ut dixi, scriptores inter numero multos compendiose, & quãtum satis est hinc ducto principio. Ad infecturæ vim tum inhibendam, tũ infringendam, tũ educendam; quæ fuit primi Petri Aponensis, mox Fabii Paulini partitio, non unum & simplex, sed varium, & multiplex medici curatoris est cõsilium, & mens, cuius summam omnem in quatuor quasi scopos diuisit Princeps Auicenna Lib.4. Fen. 6. Trac. 3. Cap. 1. Quorum unus & præcipuus est calorem natiuum roborandi. Secundus est, viscera confirmandi, quo minus à peruadente veneno tententur. Tertius, Virulentam infecturam citissime extrahendi, & educendi. Quartus est, vim veneni retundendi, & obliterandi. Ex his autem omnibus, etsi dignissimus sit, quem primo loco proposui; nihilominus is maxime urget, qui est de venenata materia, quæ summa mali est, extrinsecus euocanda, retrahendaque, ne viam viscerum internorũ, & cordis petat. cuius regiam cum citatissime veneni vis insultet, citissime pariter succurri debet. Atque adeo cum offert se demorsa pars, hæc in promptu administranda: vincula, exsuctiones, extractiones, cu-

curbitulæ, scarificatus, ustiones, antidotorum applicationes.

Prima igitur sunto vincula, quæ quatuor supra morsum digitos, si pars violata patitur, alligãda sunt arcte, ut neque transfluere queat infectura, neque periculum excitandæ gangrænæ prouocari. Vinculum autem esto crassissimum, ut rem perficiat, & ne augeat malũ. Hac opera peracta scarificatus creber circa morsus ora conficiendus, & aperta hæc ulcuscula diu tenenda. Quę res ut fiat, sal infricandum est, quod Bernardo Pænoto autore seiuncta continet corpora. Est hæc scarificatus opera confidenter exequenda, neque despondendus est animus, ut despondisse turpiter visus est Baptista Codronchus, qui Libro 2. de Rabie Canina Cap. 2 Improbatis qui prius approbauerant, Fracastorio a Fernelio, scarificatus beneficio renunciauit metu febriculæ plane muliebri. Quid enim hanc non incurri aut non reformidauit rusticus, qui referente Galen Lib. 3. de Loc. Aff. C. 7. remorsus à vipera secundum digitum, hunc sibi per falcem fructuose ac salutarite amputauit. Multo maiores sunt, aut per viperam, au per rabidum canem hi morsus, quam ut fugaci spiritu accensione, & paruo incommodo absterreri debeamus Quid autem, ubi temere inimicum animal percussit, rit recteque consulta medici manu perpungi vereatur qui piam? Sed putidum hoc hominum iudicium missum fa ciamus: Quin porro cum scarificatu licet & aliquem ict particulæ refectum comprehendere, consultore Da mocrate apud Galenum Lib. 2. de Antidotis Cap 6.

Vnus idcirco est omnium curæ modus;
Omnibus & carnem virulentam protinus
Scalpello circumcide, vel igne amputa.

Confirmauit & hoc Gal. in Lib. de Theriaca ad Pisoner Cap. 16. medico curatori suadens pręcipiensque tria quæ sunt, ut plagam ampliet; ut ad rotunditatem red gat circumquaque resecans, ne facile coalescat, & no

coa-

coalitum longum in tempus producat.

Tertius exsuctus est, in quo peragendo compluria ab autoribus tradita fuere monita, & cautelæ: quæ sunt: ut ne ieiunus sit homo suctor; ne sit ore quaque particula ulcerato; ut sugat Theriaca delibutus & ore tinctus, aut hac antidoto, aut vino, aut oleo, aut allio, aut ruta & istorum aliis. Sed hæc cuncta frigida, & superuacanea sunt, quippe quod impune gustare liceat viperæ infecturam; quam securitatem in capite de arcano venenādi actu demonstrauimus nos ante. Exsugat ergo nostra fide quisquis amicus necessarius, minister medicus, nedum seruus aut mancipium, aut damnatus homo; immunis à quaque labe ab unoquoque detrimento me fideiussore futurus est exsuctor. Exsuctor vero si non sit, huius loco cucurbitula esse potest, oblonga tamen, & angusta: qualem attrahendo accommodatā docuit Hippocrates in Libro de Medico. Hæc quidem etiam ab intimo extrahit; ampla & depressa latum peripherię circumductū exsugit. Pręstiterit autē, aut stuppam accensilem, aut aliam quamcunque escam spiritu vini respergere, quo vehementior sit attractio, medicatiorque. Ad quam eandem attractionem Dioscorides, & hunc secuti Græci, Latinique viri præcepere, ut hœdus, gallus, & palumbus, podice deplumato secundū admorsam partem ad moueatur; alii vero, ut hæc aut alia dissecta, tum temporis animantia accommodentur, laudata, tum euidenti tum occulta euocandi facultate. Sed hæc quidem singula insulsa & futilia sunt experimento bonorum. Frigidum etiam & inutile, quod expectent ex vipereo capite veneni sui extractionem: cui quidē etiā assequendæ (deridente Andrea Baccio eos, qui casso iam vita corpore utuntur) palpitanti adhuc trunco solum confiditur. Verum equidem si sanæ mentis sim, à viperæ dente punctus haud facile spem meam in una huius remedii præstantia reponam. Longe præstantius efficaciusque mea sententia fuerit id, quod ab

Aegyptiis venenatorum anguium ictus quotidie perpetientibus factitatum dixit idem Dioscorides Lib. 6. Cap. 55. idest, in calidam, quantum fieri potest, picem sæpe numero immittatur retrahaturq; vicissim pars veneno inquinata. Sic utroque id est actuali & successiuo sensim calore venenum omne rapitur, & foras extrahitur. Aperiemus autem nos unum; quod & vinculis, & exsuctionibus, & cucurbitulis, & viuorum animantium usibus medicatis satisfaciat quoque, & scarificatibus creberrimis. Verum scarificatu equidem ea causa non abstinuerim, quod laxiorem ab inflammatione defluxuque partem reddit. Quare incisiones has ego & profundiores & crebriores factitarim. Verum enim vero quæ approbo extrinsecus, illa sunt duo, omnium absolutissima atque efficacissima. Priorem faciam ignis usum, cuius meminit, & Abohali Auicennæ modo citato loco per funiculum adhibendi. Ego vero præterquã quod & usturam laudo Aegyptiorum ostensam à Prospero Alpino in Lib. de Medic. Aegypt. Cap. 12. longe meliorem facio usturam per fimum caprinum accensum. Nimirum natura sic comparatus ille fimus, ut singuli rhombuli & ignem in se ipsis seruent, & flammam accensi reddant, quam ab uno, me iudice, referunt sulfure: ut non mirer equidem ab Aureolo Theophrasto stercus omne dici consueuisse sulfur naturæ. Quod si inquam uniuersus fimus sulfur est naturæ, quanto luculentius, & præclarius priuate sit caprinus? qui & rhombulatim ad hæc quasi opera paratus, & ad flammã accensilis est à natura? Huius igitur speciei nucleiformes, vel rhombiformes πυρέθυς, Græce dictos, unum, aut plures accensos impones, singulos usque dum cinerescant dimittens; mox porri succum cum sale mixtũ induces, remedio sane magno proficies. Ita quidem si secretam urendi rationem sequi velis. Cæterum & cõmuni modo curatum hominem salubriter, qui sanandi spem abiecerat, testatus est Andreas Baccius in Lib. de

Ve-

Venenis, qua de casibus ex morsu venenatorum variis Pag. 16. qui addidit & totius curationis maxima duo præsidia, vomitum inquam ad assumpta per os venena, & ferrum ignisque usum ad illata per morsum. Vstio quidem expeditissimum est auxilium, inquit Dioscorides, utpote cum ignis cæterorum viribus prestet, simul quod virus domet, nec ferri penitius patiatur. Addidit & alia commoda Ioannes Actuarius Lib. 6. Meth. Med. Cap. 11. dicens, quod non contemnendam occasionem insequenti curationi largitur, quod diutius exulceratio perduret. In id enim imprimis est inuigilandum, ne citius quam res exigit partes coalescãt. Omnibus autem modis ignis actuosissimus atque efficacissimus cognoscitur. Quocirca per antistites Vulcani, qui in Lemno insula ignifera regnat, venenum egregie curatum, interpretor equidem igne curatum. Hæc quidẽ ignei præsidii fiducia, siquidem igne per ferrum non datur uti, siue per hominis intolerantiam, siue per rerum defectum, siue quacunque alia de causa, licebit guttulas accensi sulfuris instillare, maxime quod Galenu s Lib. 9. Simpl. Medicam prodidit aduersus venenatos animantium ictus plurimum valere promte deflagrans hoc fossile. Quam viuidam medelam si neque liceat factitare: tum hoc utere secundo per me tibi promisso remedio: idest ut olei sulphuris ex suo ipsius fumo resoluti guttulas in plagam dimiseris complures, eamque specillo tenuissimo refricaueris protinus. Compertum hoc genus oleo, quod acidula vera est aqua sulphuris, effusam in abaco viperæ infecturam confestim addensari, & in coaguli modum, velut Chymistæ loquuntur, fixari. Certa igitur est fiducia, & in carnes delapsam eandem infecturam eo reprimi posse. Collaudarem equidem, ut oleum id sulphuris, per vitreum campaniforme conceptaculum receptum, rursus & per vitreum retortum organum elaboraretur, & rectificaretur: verum ut conquiescamus in olei vulgaris experimento,

Vomitus, ferrũ, ignis, præsidia potissima.

mento, non audeo suam ulteriorem elaborationem proponere. Addes & oleum è chalcantho, quo nihil aduersum ictus venenatos præstantius affirmauit in Palladio Spagirico Petrus Ioannes Faber Cap. 15. Tuum est, utrūq; si malis experiri: vel si id utrumque non sit, acetum est tibi: quod experimento summo laudauit Cornelius Celsus, probauit item Fracastorius Lib. 3. de Contag. Morb. Cap. 2. qui liberatum veneno viperæ vidit hominem, cui calicem aceti cum Armena gleba sua ipsius manu propinauit. Legas autem & quæ Plinius attigit de vi aceti. Hæc quidem è genere sunt Pharmaceutico. Cæterum e causis vocatis neutris & necessariis duæ sunt imprimis usitandæ. Motus inquam prior, sine intermissu & continenter factus, qui tum venenatam materiam valido multoque exercitio digerit, tum spiritus ad explodendum exterminandumque hostem exsuscitat, armat, acuit. Villicū Ioannis Branchini Theriacopœi nostri, per nos alias cum honore nominati, obseruauimus demorsum à vipera citra remedium aliquod latè longeque vagatum leuius veneni discrimina fuisse expertum: accedentibus autem postmodum auxiliis ad hoc rei comparatis & per nos ante commemoratis feliciore negotio liberatū. Quam vero vis deambulationis venena interrumpat, neque iustitiæ satellites latuit. Itaque carnifex, qui Socrati obtulit cicutam apud Platonem in Phædone, sedulo persuasit Philosopho, ne post sumtum pharmacum inambularet. Nempe cauens ne veneni vim motus corporis moraretur. Quamquam huic salutari præsidio reluctari videtur Galenus in Lib. ad Pisonem C. 8, qui prodidit in Alexandria, cum aliquem hoc supplicii genere necare volunt, aspidem illius pectori admouere, atque ut ambulet curare. Verum huic ego ambiguitati statim occurro dicens; longe dispares esse hypotheses, & multo alios à viperis aspides. Præterea motus, quem requirebant a supplicibus Aegyptii Iustitię pręfecti modicus & breuiculus

Aceti medicamentum salutare veneno corruptis.

E rebus non naturalibus petita remedia.

uiculus erat. Nos longum & ad ſudorem expoſcimus. Ad hæc: ille motus excitatiuus & inſinuatiuus veneni fuit, nobis expulſiuus, atq; exterminatiuus. Cũ autem dixerim de motus ope grauiſſima, venit in mentẽ, quod muſicorum inſtrumentorum concentibus venenis malarum ferarum expellendis utendum voluere Pythagoręi, non ex inſtituto muſicæ ſtudioſi, verum ſuccurrendi miſeris conſilio, quod ſpiritus & corpus prouocet ad laborem, quo plurimum leuari venenis afflictatos aduertit Cardanus in Lib. Subtilitatum 9. Quamquã quid Cardani teſtimonium adduximus, qui & apud Aulum Gellium L. x. Noctium Atticarum, Cap. item x. & apud Cælium C. 27. lectionum antiquarũ Tertii legerimus in Theophraſti notatũ monumentis, viperarũ morſibus tibicinem ſcite modulateq; adhibitum mederi. adeo non ita multa comperias, quæ utilitati ex muſicis ſeſe promenti præuertiſſe velis. Quamquam quid multorũ autoritates congero? Videmus ferme quotidie Phalangio Apulo, Tarantula vulgo dicta, demorſos nullo magis præſidio leuari, quam agitatione ſumma corporis per muſicos ſonos acriter excitata. De qua plene re Epiphanius Ferdinandus tum in Hiſtoria Medicinali, tum maxime in phalangii veneni pertractatione priuata. Qua ſic utili iam comprehenſa corporis experti venenum actione, porro nil miror, quod hi veneno indormientes corroſiuo præſertim certius huic ſuccumbunt, quam qui ſomno abſtinent, non coemto ſcilicet alentes malum fomento, ſed ſpe & ſollicitudine curationem ſuam urgentes. Hos quippe iuſtius ſalutis ſuæ ratio manet. Contra, deſides & ſopiti facile opprimuntur infecturæ vi, non aliter inuadente, quã ſi vigil hoſtis inueniat urbem ſomno vinoque ſepultam, expedite occupat, & ſtationes gladiis impune trucidat. Etenim veneno per morſum altius obrepẽte nihil ſomno peius teſtatus eſt Bernardus Gordonius in Lib. 1. de Venen. Cap. 9. Quo cum conſentit & Hie-

Muſica conſonanti à cur ſalutaris veneno correptis.

Somnus quem in modum officiat viperæ percuſſis.

Hieron. Cardan. in Lib. 3. de Venen. Aetius autem in Lib. 13. Cap. x. *Vigilans*, ait, *æger asseruandus est, ac desidens per totum curationis tempus, donec euidentem remissionem acceperit molestiæ concomitantis*. Hæc est somni noxa. Cęterum nocentis somni causam exposuit Ardoynus illã: quia somnus penetratiuo veneno faciet permultũ. Pareus vero in L. 20. C. 15. rationẽ hãc retulit: quia refluũt humores in viscera per somnum, sequitur exercitationem agitationemque corporis plerunque sudor, qui frugiferus est veneno percussis, & quod euocat hic alte se defigentem veneni vim, & cum ichorosis corporis superfluitatibus educit virus inductum. Sic assę sudationes & æstuaria domi forisue parata refigendo refringendoque huic congruentissima videntur. Cum his inaniendi generibus perstringit & alias quasdam laudato loco Dioscorides. Percussis aiens à serpente prodest alui deiectio, diffluẽs sudor, urina copiose reddita &c. Post quas vacuandi rationes decernendum est & de duobus aliis modis. Prior autem expensu coitus venereus est, quo à serpente ac scorpione percussos leuari placuit Plinio, feminas vero lędi: qui perfectus accensione fortasse caloris aut concussu corporis exteriore niti videtur. Porro hæc nostra interpretatio eo amplius congruere cognoscitur, quod feminas veneno tactas grauatum iri concubitu viri addidit idẽ autor: fortasse quod admittentes potius, quã actitantes venerem existimentur. Quam venerem cum neminem nostrorũ suasisse videam, neque equidem suadebo, sed meum interim iudicium in epoche continebo.

Retulit.

Pestifera quoque & funesta sanguinis est detractio quocunque de vase facta, seu quod spiritus refrigeret, & imminuat, qui plurimi sunt in sanguine necessarii; seu quod succedere vim veneni facit ad interiora, unde sanguis missus est. Talis in pestilentibus affectibus curandis omnibus est opinio Hieron. Fracastorii Lib. 3. de Contag. morb. Cap. 5. Verum Phlebotomen (non dis-

dissimulo) proposuit Auicenna loco ante citato reuertens ad sanguinis missionem, si quidem excurrens undique veneni furor corpore toto fuerit diffusus, vasaque causentur plenitudinem multam. Sic enim veneni labes, tum passim euacuatur, tum huic maxime subtrahitur pabulum, quod sanguis est. Quam praeceptionem ad unguem hausit Princeps ex Paulo Aegineta tradente rem in Lib. 5. Cap. 22. Caeterum in hoc casu sunt eaedem detrahendi sanguinis aut abstinendi leges, quae & in caeteris seruari consueuere: quas ad unguem aduertit Hieronymus Mercurialis Lib. 1. de Venen. Cap. 21. Praeter hos & phlebotomiam faciendam approbauit Hieronymus Capiuacca sub veneno calido, atque ubi corpus sit refertum sanguine, qui vi veneni necessario acrior & feruidior est redditus. *Quin etiam*, addidit, *funditur inde sanguis, & fusus ampliorem occupat locum, unde venae turgidulae apparent*. Haec ille. Verum nos ea quae decreuerunt Paulus & Auicenna satius est ut aduertamus. Generatim autem imminuendi sanguinis sub hoc veneno placitum tenuerunt & Steph. Rodericus in Lib. 4. C. 7. & Io. Bapt. Siluaticus de Met. Mic. Controuers. Medicin. 51. In peste quoque venam compungit Thomas Iordanus in Tractatu de Peste Cap. 8. P. 145. & Georg. Agricola in Curatione Pestis, & Ianus Cornarius in Lib. de Peste Cap. 15. Praeter autem sanguinis detractionē pariter de corporis catharsi constituamus: cuius pauci sunt è nostris, qui meminerunt. Hanc tamen non omisit Hieron. Mercurialis, qui Lib. 1. de Venen. Cap 21. prudenter aduertit duo: primum ut sollicite & confestim obeunda sit haec prouisio, neglecta omni per syrupos humorum praeparatione: deinde ut inter cathartica omnia Agaricus primo deligatur. Caeterum est de quo redarguatur idem vir, qui vomitū reiecit ab exordio: sed tantummodo faciundum prius quam signa lethalissima adsint, & omnis spes sublata: quae adueniunt, inquam, omnia sub longo pathematis

Vtilis sanguinis detractio sub veneno per Auicennā

Mmm transf-

transcursu. Tunc autem temporis cum sublata, ut inquit, spes est omnis, quid vomitione sera sit opus, nō video. Quare satius est, cum Aetio Amideno sentire, qui in vipera percussis præceptū reliquit: vinū potent, reuomantque priusquā urinæ appareant cruentæ. Quod quid est aliud, quam antequam malum progrediatur vomitū procuremus, admonitio? Verum de vomitoriis nos alibi.

Lib. 13. Cap. 21.

Theriacam commendauit Arabs Auicenna Fen. 6. 4. Tract. 3. C. 33. verbis me hercules, quæ consultum fuerit expendi. Considera, inquit, radices cōmunes in curatione. Deinde fortior curatio est, properare ad Theriacam de Viperis, & cum tardatur, tunc possibile est, ut conferat Theriaca multoties, & possibile est, ut non conferat. Nocumentum autem instrumenti veneni nō est malum, quoniā natura, est quæ utitur instrumentis. Rei vero extraneæ non possibile, ut utatur eis, nisi accidat commotio amborum simul. Porro Franciscus Valleriola, qui professus est Enarratione 8. difficilem hunc locum enodasse, mea sententia non enodauit. Verum illud quod de instrumento est, ambiguitate rerum manente, intricauit. Quod aperte videris, si enarrationis suæ sensum cum superioribus autoris verbis coaptaueris. Neque enim cohærebunt ullo pacto, cum instrumētum interpretaberis caliditatem & vehiculū. Hanc enim quid vindicarit Auic. à nocumento? Nimirū hanc superiorū rationē non intelligo. Sed neq; intelligo secundā, quę est; quoniā natura est, quæ utitur instrumentis; præterquam neq; etiam tertia particula Auicennæ cum enarrantis interpretatione satis coaptabitur. Satius interpretatione mea componentur omnia, si per instrumenti voculam intelligamus viperam, aut viperinam carnem præcipuam Theriaces materiam, antidoti quę offertur vipera profecto recte censeatur instrumentum & opifex veneni, sicut vides. Quæ vipera cum alioquin ambegerit inter venenatum & salutare, ut alias au-

Auicenna locus rectius præterquam à Valleriola enarratus.

audiſti, remouere curauit Auicennas antiquam ſuſpicionem monens naturam eſſe, quæ ad antidoti ſalubritatem norit uti hoc inſtrumẽto, & per hoc obniti veneno: cuius partibus & inſtrumentis poſſibile non eſt ut utatur niſi contigerit utrorumque ſubuerſio, pereunte protinus animante. Statui autem oportet his Auicennę verbis ferini quidpiam & virulenti manere adhuc in carne viperæ, quod Cardanum video ſenſiſſe. Verum de his alibi, cum de ratione proficientis antidoti dicemus. Hæc exterioris curationis forma eſto: qua binis poſterioribus ſcopis eſt ſatisfactum quantum licet, virulenta infectura extracta, ac retuſo veneno.

DE SOLENNIBVS ANTIDOTIS, ET INTERIORE CVRATIONE. CAP. VI.

Vratio nunc ſupereſt interior; cui rurſus explendæ duo ſunt ſcopi nauiter tuendi, hoc eſt, tum ut cor, tum ut viſcera confirmentur, ac roborentur: quibus duobus rite præſtandis, quamplurima ſunt prę́ſidia tum ab antiquis, tũ à poſterioribus inuenta. Nos nulli priorũ ſuſceptæ vel omiſſæ prouiſioni parcẽtes ſimul & compendio ſtudentes delectũ neceſſarium auxiliorum, quę maxime placent, ad uſum complectemur: quem & in exteriori curatione modum tenuimus. Ex maximis igitur & digniſſimis Theriaca eſt Andromachi, Maranthæ noſtri cenſura, & modo comparata, vel ex eadem Theriaca elicita aqua cum ſuo ſale demum excepta. Probata eſt quoque alia per Petrum Andream Matthiolum aduerſus omnia lethalia venena; item Aqua Theriacalis, quę ex eiuſmodi antidoto, ſyrupo de corticibus citri, & ſpiritu vini conficitur. Ad hæc antidotus celebris Vrbetani Pſylli noſtra ætate experientiſſimi: cuius cum certa una traditio non ſit, varia apud pleroſque eſt deſcri-

Andromachi Theriaca.

Antidotus Vrbetani Pſylli percelebris.

ptio. Ex secretioribus & spagiricis est Aurum Diaphoreticum à Theophrasto Chir. Maior. Tract. 3. C. 2. propositum; & Arcanũ de ciconia Theophrasti, descriptũ ab Osualdo Crollio in specificis venenatis; necnõ Theriaca eiusdem Crollii ex mumia humana extracta, & cũ Theriaca Andromachi, atque aliis plerisque confecta. Ex his est, & Elixir Magni Ducis Hetruscorum Maximi, cui tum spagirica, tum dogmatica medicina, tum artes omnes liberales in sua regia fotæ, exornatæ, auctæ, plurimum debent. Compendiosius autem extractum erit Caryophyllorum, quod plurimis comprobatum experimentis, & omnium primum vel nullo secundum asseucrabat Reuerendus Pater Cozzarellus e Societate Iesu selectorũ artis arcanorum, & naturę studiosissimus. Est & Anidotus Carthusiana, quam ex selectissimis simplicibus parari curauit summa munificentia colendus Antistes, & visitator Carthusianorum D. Ioannes Baptista Pisantius, consultis in hanc rem egregiis medicis, Francisco Leotto, & Ioanne Baptista Cappuccio, cuius antidoti virtus, & efficacia compluribus experimentis est Neapoli comprobata. Eius hæc est descriptio. ℞. Aq. vitrioli secundæ ℥xxx. Radicis Chelidoniæ in umbra siccatę, Radicis Angelicæ odoratæ a. ℥iiij. Herbæ Veronicæ siccæ cum floribus eiusdem. m. iiij. aquæ ardentis ex bacc. iuniper rectificatæ ℥ xij. mumiæ vitæ ℥ iiij. opii Theb. super lamina ferri exsic. ʒ iiij. croci optimi ℥ ij. Ol. Succini albi ʒ j. & ß. Spiritus vitrioli cordialis ʒ x. Aquam Ardentem ex baccis Iuniperi rectificati ita parabis ℞. Ligni iuniperi abrasi Libras v. Aq. baccarum Iuniperi boccale unum: infunde per horas 24: per balneum subtiliorem partem distilla. Opium ita siccabis: incide opium minute, & laminã ferreã calefacito: postea tantillum succi arantiorum acerbiorum insperge, & ferro subinde co usque versa, dum absumpto pauxillulo, & refrigerato videas, num ita induruerit, ut pulucrizari possit. cauebis sedulo, ne amburas.

Arcanum ex Ciconia Theophrasti.

Elixir Magni Ducis Tuscorum.

Antidotus Chartusiana.

Mu-

Mumiam vitæ ita conficies. ℞. sanguinis ex homine valente & mundo extracti, ut Capite de liquore contra Pleuresin dictum, deinde lento igne arefieri curabis in sartagine testacea vernice illita, indesinenter agitando, dum in puluerem siccum, & fusci coloris redigatur. Tum ex isto puluere sume Lib. 1. aloes Socotrinæ ℥ ij. Myrrhæ electæ ℥ ij. hæc tria simul in puluerem terantur, & cribro excernantur: deinde succo citriorum clarificato fiat massa, quæ in scutella vitrea dissoluatur cineribus calidis imposita, & exhalare succi humiditas, demum frigescere sinatur, & asseruetur. Hanc haut secus ac pretiosam aliquam gemmam seruabis. Habes Mumiam vitæ à nobis inuentam, non præter rationem hoc nomine insignitam. 1. Quod sanguis ex homine viuente extrahitur 2. Quod sanguis verum elixir est humani corporis, receptaculum spiritus vitę, verum ens microcosmi, vitalis omnium membrorum, tam grandiũ quam paruorum essentia. In summa fons infinitis arcanis scatens. Medicus enim, qui eam rite præparare & uti consueuit, administrare nouit, is ea tantum nõ morbos omnes, qui ex sanguine proueniunt, feliciter curauerit. Amplæ omnino, & infinitæ sunt benedictiones Altissimi Dei, qui hominem ita illuminat, ut talia tantaque arcana peruestigata pernoscat. Ecce res, quæ pro excremento habetur, & à Chirurgis proiici solet canibus solertia hominis thesauri locum in medicina merito occupare potest. Hinc collegeris magnum illũ Paracelsum contra quidẽ aliorum opinionem, vere tamen dixisse; similia similibus curãtur. Quid multis? Microcosmus non frustra nomen suum gerit. Nam ad instar maioris illius mundi, & venenum suũ affert, & medicinam suam. Indicio urina quoque hominis fuerit, qua omnia accidentia, quæ ab illa enascuntur, magno cum successu curaueris. Sed hic de substantiis microcosmicis suas ob causas latius non differo: nec vero cessabo Deo (uti par est) ingentes gratias agere, qui mihi

hi qualemcumque arcanorum istorum cognitionem liberaliter concessit.

Ex mumia ista duo Mercurii, duo Sulfura, & totidem Salia, substantia in proprietatibus suis plane differentia separantur: quæ non in medicina tantum, sed etiam in chirurgia locum haud postremum iure obtinent.

Compositio.

Radices herbæ aliquantum contundantur: postmodum in aquam vitrioli vitreo vase contentam immittantur: vas bene occlusum per octo dies in fimo equino ad digestionem sepeliatur, ita ut nullus exspirationi locus fiat: postea ex fimo eximitor: & per cineres lento igni omnis humiditas distilletur. Liquori huic distillato aqua ardens Iuniperina affunditur; additis mumia, & opio pulueratis, Croco, oleo succini, & spiritu vitrioli, quæ omnia circulatorio inclusa ascendant totũ mensem, & vel in arena, vel in sole circulentur; postea summa cum diligentia subtile à spisso per inclinationem separetur. quod balsami instar preciosi ad usum seruetur.

Virtus.

Liquor iste antidoton contra Pestem, aliaque veneni genera præsentaneum est, bis aut ter in septimana mane ieiuno stomacho exhibitus. Dosis est, à semi scrupulo ad scrupulum integrũ pro vice, plus minus pro ætate cuiusque, & infectione dominante. Calidæ complexinis hominibus cum aquis distillatis; Frigidæ autẽ naturæ hominibus cum vino, aut iusculo propinatur. Infecto dosis duplo augeatur, sudore per 2. aut 3. horas in lecto prouocato; & singulis 8. horis semel repetatur, donec ex indiciis constet venenum à corde simul omne depulsum. Postmodum omni mane præseruationis loco liquorem istum sumere pergat infectus, donec plane fuerit curatus, ne venenum denuo ad primum suum centrum redeat. Liquor venenum in cutem euocat, maturat, & eliminat. Sed quid opus est arcanũ proprietatibus memoratis proditum pluribus commendare?

e? Iudicent intelligentes, qui ex multis circumstantiis facile colligent, quas ad infirmitates cum primis faciat, & quomodo in omni complexionum genere administrari debeat. Illi iidem diætam conuenientem norunt pręscribere, cibos, & potus specificos veneno resistentes ordinare, & iis quæ morbum intendunt, & adaugent, prudenter occurrere. Ficus certe, quamuis delicatissimum fructuum producit, tamen arbor ipsa eos in os hominis haudquaquam ingerit. Idem de Arte Medica sentiendum. Nec enim illa dum mensę assides, & in aliorum scripta inquiris, addiscitur, & cum fructu adhibetur; sed quotidiana praxi cum labore improbo coniuncta acquiritur.

Hæc quidem omnia ex officina prodeunt Angeli Salę Vicentini Medici solertissimi repetita rursus atque descripta per Ioannem Danielem Mylium Basilicę Chymicę Lib 5. Cuius antidoti operæ precium & æstimatio, cum sit tutus usus certusque profectus in tuenda letalibus ab iniuriis vita humana, solidam arrham fiduciæ sequuti Reuerendi Patres Carthusienses experimentum in belluis captari curarunt. Itaque captis duobus canibus obtulerunt in offis semissem contritæ Aconiti radicis huic ministerio dudum e Samnio delatæ. Vorato autem pharmaco 4. ab hinc horis æstus laborque grauis utrumque canem incessit; à quo tempore alter, qui debilior offensus est, uno momento animam efflauit: quā opportunitatem agnoscentes medici continuo paratū salubrem liquorem alteri viuenti propinauere; quo in corpus digesto, quasi mutuum duorum hostium conflictatum spectasses, extitere symptomata turbæq; sæuissimæ. Nam nunc quidem tumor uniuersi corporis, nunc casus in terram, interdum syncope, interdum cōuulsio nullo ordine misellum canem quassabant. Qui iactatus est sic ab assumpto liquore ad posteram diem; quæ postquam illuxit repente quies successit, & sæuientis interne mali virus sedatus est furor, sic ut plenis iam

mo-

momentis cognoſceretur ferus hoſtis debellatus. Canis igitur, qui liquorē hauſerat ſalutarem, eſt tandem ſeruatus, licet triduo decumbens inerti corpore. Hæc quam diximus, in quamplurimis exercita experientia eſt; his quidem à ſucco Phœbeo ſeruatis; his enectis, quibus ille negatus eſt. Quibus certis obſeruationibus Pæonia noſtra Antidotus comprobata iam, & Lyſiponias, & Sotirias, & Theodorias, & Iſóchryſou, & Iſotheou titulis digna nobis cenſita eſt, ut nunc ab omnibus cenſetur.

In his quoque eſt Eſſentia Petri Ioannis Fabri Chymiatri ætate noſtra experientiſſimi Lib. 1. Myrothecii Spagyrici Cap. 12. deſcripta per hæc. Euiſceratæ viperę, capite caudaque abſciſſis cuteque depoſita, minutim incidendæ ſunt, vaſi vitreo imponendæ cum ſpiritu ſalis ad eminentiam quatuor digitorum, ſole exiſtente cum Mercurio in domo Geminorum, etiam inſolandæ per 15. dies: deinde diſtillandum eſt quicquid poterit humiditatis. Deſtillatum toties rectificandum, donec empyreuma nullum redoleat, & vitreo vaſi reſeruandum. Feces vero comburendæ & calcinandæ, donec albeſcant cineres: ex his demum ſal extrahendum ſolutione, calcinatione, filtratione; & coagulatione: hiſque ſæpiſſime iteratis operationibus ad ſalis uſque candorem ſummum & puritatem; donec dulceſcat, & liqueſcat ut cera leniſſimo igne. Deinde coniungendus eſt prædictus nobilis & ſplendidus ſal in aqua ſua, & ambo circulandi donec nexu indiſſolubili coniungantur, & fiant unum inſeparabile. Interim ſi quid eſt humiditatis aquoſæ per balnei calorem tepidum poterit ſeparari: quod reſeruari poterit ſeparatim ad oculos albugine, nebulis, & cataracta læſos; & ad auræ peſtiferæ fugam. Hoc arcanum eſt cordis potiſſimum, & vitæ ſolidum propugnaculum. Ideo omnibus veneni ſpeciebus valentiſſime, & efficaciſsime reſiſtit, eaque vincit. Morſus ſerpentium & brutorum

alio-

aliorum venenatorum exterius appositum curat, & venenum mortificat.

Quæ præsidia omnia si satis auido Lectori non sint, en do nostri cogitati nostrique experimenti præcipuũ. Illud autem est balsamum Arrhenici, quod autore Philippo Mullero, ac descriptore Iosepho Quercetano paratur in hunc modum: ℞. Arsenici crystallini ℔. j. tartari opt. ℥ iij. Salis nitri ℔. j. seorsum pulverizata misceãtur. Vas interim ignescat amplum vehementissime; eique candenti iniiciantur puluis per cochlearia, & continuo proprio suo operculo contegatur olla: illico cum magno fumo liquescat sine per se, usque dum amplius non effumet: tum proiiciatur in mortarium marmoreum, vel aliud, sinaturque ut refrigescat: habebitur massa ruffa, quæ teratur, & misceatur cum pari pondere salis nitri, fiatque ut supra, in eodem, vel nouo vase: quo subdito lucidæ flammæ per 6. horas, materia fiet albissima; quę ubi refrixerit in aquã calidam coniicienda, qua salem petræ & tartari separes: in fundo remanebit arsenicum fixum, correctum, & ab omni veneno liberatum. Repetatur pulueris ablutio in magna aquę copia; materia considens in imo fusa, aqua salibus fœta seruari debet ad distillationem, vel exhalationẽ; sal vero ad usum. Huius quoq; notę Bezaharticũ est metallicum eiusdem Petri Ioannis Fabri, descriptũ in Chirurgiæ Spagyricæ Lib. Cap. 17., licet operosius, & sumptuosius fuerit hoc idẽ à Iosepho Quercetano propositũ in Pharmacopœæ restitutæ Cap. 8. & C. 23. Quod Bezaarticũ mane vesperiq; ex mero vetusto haustũ homini nõ crudo potissimũ, excito sudore mirifice opitulabitur.

Nostri usus præsidia.

Bezaarticum minerale.

Faciet ad sudorem, & Bezoartici modo Euonymo, Beguino, Zapatę, Rosello, Castello, spiritus, aut oleum vitrioli ex aqua Nymphææ in dies longos potum. Quoniam autem sudoriferæ medelæ memini, nolim vomitorium dimittas, non dimissum alioquin à prudentissimo Auicenna: quem virum quantum

Sudorificum utile Bezoarticum.

De vomitibus præceptio.

ex hac præceptione laudo, tantundem improbo Hieronymum Mercurialem, quem & supra carpsi, qui principem hunc autorem in hoc malo curando sequutus, cuncta præterquam emetica recitauit, pessimam fortasse rem arbitratus, quæ videri debebat optima, non aliam arbitror ob causam, quam quod mollissimæ nostri seculi medicinę maluit adhærere, quam maioribus & sapientissimis parere. Porro vomitorium homini veneni vim experto congruentissimum videtur, multis id persuadentibus argumentis: & quod usu cõsuetum sit in omnibus veneni casibus, & suspicionibus veneni continuo vomitum conari; & quod his unice corpus mundetur, ut qui concussionis vi, & ex alto vacuet; & quod viscera naturalibus vocatis officiis destinata belle tueatur, hærenti quacunque labe eruderata. Porro nouimus sedulorum hominum experimento, canes, felesque nullis ferme venenis comedẽtibus, exulcerantibus, putrefacientibus obnoxios eius unius rei merito, quod oblata male pharmaca continuo reiectent stomacho. Si quo autem perimuntur illud est, quo vomitus beneficium elabitur, nux vocata Metella seu Canina apud omnes vulgata, mihi vero & Fabio Columnæ præceptori meo venerando Dorychnium compertum ad canes perdendos efficax, de quo alias dixi. Ad has item vomitum comprobantes rationes memorabitur & alia, postrema quidem hoc ordine, sed non dignitate, ratio: quod in vipereo veneno consueuit plerunque fieri vomitio, non tam quidem venenata vi, quam expultrice, ut equidem arbitror, nominata; quod ipsum annotauit egregie doctus Andreas Baccius in opusculo de Venen. qua casum proposuit icti per viperam pharmacopœi Pag. 16. Vomiturientem igitur naturam perquam apposite adiuuabunt emetica nostra medicorum arte parata, præsertim solidis ex metallis educta, quippe quæ venenis aduersantur & obluctantur, ut quæ maxime sunt, ☿, ♁, Halinitrum.

Quod congruentissima sunt vomitoria veneno tactis.

De Canibus experimentũ.

Egre-

Egregium est Angeli Salæ Oxysaccharum Vomitiuũ Libro De Peste Pag. 27. quod recipit Vitri Hyacinthini Matth. more pręparati & subtiliter puluerizati ℥j. cinnam. Zedoar. ligni aloes resinosi optimi, Seminis Angelicæ an. ʒij. Croci Anglici optimi ʒß. Aceti rosati ℥ xviij. Omnia mittantur in vitrum suo subere bene clausum, ne quid sudoris exspirare queat. Post hæc in B. M. per 24. horas digeratur. Balneo refrigerato liquor coletur, vel per chartam emporeticam filtretur, si opus est, ut optime clarificetur. Deinde cum aqua rosarum tantum sacchari soluatur, quantum est pondus liquoris prædicti; & coquantur simul ad consistentiam, quæ requiritur in confectione Manus Christi. Quod saccharum solutum in calidum, prout ab igne sumitur, cum prædicto liquore paulatim mouetur. Quo facto seruatur ad usum. Longo enim tempore conseruatur. Dosis pro debilibus ʒ ij; qui promti sunt ad vomitionem ad ʒ iij; vel vj. pro aliis: imo ad ℥j. pro robustioribus, & qui difficile mouentur. Quod si superciliosi quidam Antimonii hostes sine ratione & experientia hoc uti nolunt, Deum testor etiam infantibus, ubi necessarium sit, absque ullo timore præberi posse. Hæc ille.

Est & meum emeticum quo utor, uni mihi hactenus seruatum, nunc tuæ, lector, gratiæ reuelatum; cuius est hæc parandi ratio. Cupri, & æris rubri portiones æquæ iniectu aquæ separantis aurum ab argento primũ resoluuntur, mox igne resiccatæ cum duplo Halinitri incenduntur: tertio aqua multa diluuntur; ab aqua secretum metallicum, & arefactum in aludel apertum cũ quarta sublimati parte iniicitur, & igni subiicitur, segregata in sublimi materia seligitur, & vij. granorũ pondere ex vino potãdus puluisculus porrigitur ἄνω καὶ κάτω perpurgat moderate nec intuto. Quin etiam si me audias superiora plane tutissima, quod cognoueris inde, quia quotaquæque huius apparatus pars innoxia est, contra communem omnium sublimatorum mercurialium

Nostri usus emeticum

naturam. Quod si timeant nostri medentes ab uniuersis fossilibus medicamentis, suffragante utar Ambrosio Pareo, qui tradens de hac eadem tuendorum ἐχιοδήκτων necessitate, pharmacum Antimonii miris approbauit, non improbauit, ut nostri faciunt, modis. In Lib. 20. C. 15. leuioribus enim, ait, catharticis sperare se efferam huius veneni malignitatē visceribus iam admissam expugnare, extremæ & periculosæ dementiæ esse. Additque Pareus talia verba: *Profecto tale tantumque periculum nunquam sine periculo vincetur.*

De Diureticis animaduersio. His iā de emetico apparatu propositis, superest diuretici pharmacia, quam non perfunctorie proposuit Auicenna. verum non sine nostra aduertentium admiratione, quod diuretica præscripserit, quæ altius in penetralia renum, venarum, & vesicę prodigunt produntq; noxam. Verum enimuero cessat hæsitatio, cum aduertimus Auicennæ quidem probata diuretica non initio, cum integrior est infecturæ vis, verum postquam longo & multiplici remediorum usu debilitata est eadem & propemodum euicta. Tunc enim temporis nil prohibet quo minus hacce via deriuetur humor suspectus. Ad hunc sane modum non absona fuerit lotii prouocatio, quam ipsam coniungi cum sudoriferis uno simul tempore commodissimum fuerit. Cæterum ex hoc omni ordine medicamenta deligere licebit hæc.

Iohanni quidem Heurnio Methodo ad Praxin suo titulo cumprimis laudatus est succus Iuniperi, qui succus ubi non sit, succedet multo potior ex cineribus eiusdem plantæ lixiuia ad trientē pota: Iosepho vero Quercetano in Pharmacopœa Restituta Iustini puluis, Oxymel diureticum, oleum gummi hederę; in Diætetico vero Sect. 3. Cap. 11. vinum e rosis pallidis hortensibus, agrestibus; & radicis vincetoxici. Reinero vero Solenandro vinum Chamædryte. Hippocrati denique probata non taceam e vino decocta grana x. fraxini. cuius arboris foliorum succus laudatissimus est aduersus viperæ venenum.

In-

Inter hæc autem omnia vini meri potus memorari cũ primis & usurpari debet: quod eodem prope molimine quo quęuis antidotus est laudata, spiritus auget, firmosque sustinet ad pugnam. Cui & illud est amplius meri potatio, salutaris operę precium, quod celerrime discurrens cum spiritibus vitæ complexum viam undequaque præcludit subeunti veneno. Adde quod vinum celerrime nutrit: cuius nimirum excretio celer est, docente nos Hipp. 11. Aph. 2. *Quod eorum, quæ velociter nutriunt, veloces quoque sunt excretiones.* Scire autem licet sic unice conducere vinum, ut aqua pestifera sit vipereo veneno tentatis. Qua videlicet mente Galenus vina mera admiscens antidotis, cunctis aquosis studiose abstinet, Lib. de Antidot. Cap. 3. Ipsum vero vinum veneno infectis propinandum voluit Epidem Comm. 6. & multo priores Cornel. Celsus Lib. 5. & Nicander in Alexipharmacis: ad hos Dioscorides Lib. 6. Cap. 55. & ipse Hippocrates 6. Epid. Com. 5. Mitto quod aduersus pestilentiã ex vino glebã Armenam Galenus, myrrhidis radices Dioscorides, suam potionem Rufus obtulere. Sic Toxaris apud Lucianum in Scytha, populum Atheniensem angiportibus ciuitatis vino irroratis pestilentia liberauit. Sic exercitus Cæsariani pestis Plutarcho referente fuit excussa. Quocirca Plinius 27. Nat. Hist. C. 2. pestilentiam abigi vino testatus est, doctus fortassis à consultissimo suo semper autore Virgilio, qui in 3. Georgico ait:

Profuit inserto latices infundere vino
Lenæos, ea visa salus morientibus una.

Sic autem absolutum & singulare vini præsidium ad venena visum est Ioanni Serapioni in Lib. 5. Breuiarii C. de Morsu viperarum, ut conceptis verbis enunciarit hæc: & potus vini puri donec homo morsus toleret, super hoc non indiget & curationibus aliis. Quam pariter rem amplexus ac ferme verificatus est Aetius, & Aegineta, ut si premansum sit, allium & huius multus susti-

stineatur esus, nullum aliud auxilium homini desideratum iri suaserit nobis. Porrum addit & cæpe Ioannes Actuarius in Lib. 6. Meth. Cap. 11. quod victus genus quo pacto proficere queat, enodauit idem autor, causam assignans, quia difficulter hęc mutantur, ægreque exitum reperiunt. Siquidem eorum qualitates ad plures dies permanent, quomodo vi illa letifera non vincantur, neque immutentur, sed ex aduerso illam oppugnent? Quod si priscis mythologis omnia sub velo comprehendentibus credis, Bacchantes, quæ suis in homophagiis serpentes ore demandunt, ostendent & ipsæ fortasse meri valentis ergò morsus non formidari malorum anguium. Post quos omnes comprobatores tam multum eidem detulit Fabius Paulinus vir scientissimus, ut & occulta vi crediderit proficere.

Iam vero quoniam vitæ fomenta, & ad τῆς διαίτης documenta deuenimus: quædam quæ Paulus Aegineta proposuit, hic expendenda subiicimus, alioquin expensu dignissima, quæ me quidē interprete sunt hæc: *Offerre cum ferculis edendum piper, & allium conducit; potandum vero vinum prapotens; instaurantibus vaporationibus, & congruenti concalfactu compagem corporis replentes: post hæc autem ea superdare, quæ morsam particulam percalefaciendi, & lancinandi vim habent.* Hæc porro Pauli præcepta perspicua sunt omnia, verum tamen usus haud omnium compertus. vaporatus, inquā, quod cōtendat, audire potius quā exponere vellem. Verum equidem ut nodi non dissimulaui difficultatem, sic eiusdem resoluendi non detrectabo laborem. Nempe quæcunque sunt ab Aeginensi magistro proposita summum opinioni nostrę suffragium sunt allatura: quæ quidem opinio sanciuit spiritualem & igneam viperei veneni noxiam sic natura comparatā, ut spiritum nostrum viuificum directe primum impetat, mox corrumpat: quæ corruptio ut ne absoluatur, est omni ante conatu spiritus hic noster muniendus, & exaugendus, addensanda itē & confarcienda sua sedes;

quæ

quæ ſucci ſunt alibiles, ac fibrę carnis, quibus idem includitur. Iſthoc igitur conſilio Paulus iubet primum edendum piper & alliū. Allium quoties voratū ἐχιοδήκτῳ. toties cruciatus diros fame leuabat; ſecundo potandū præpotens merum: tertio vaporatus inſtaurantes, & congruente concalefactu compagem corporis confarcinantes. Quibus præceptis ſingulis quid planius, ut indicetur uſus ſpiritus natiui confirmandi? Quid hiſce præſidiis luculentius ad deſignatam hanc operam perficiendam? Nimirum inſtaurantes vaporatus intellige, qui ex ſimplicibus materiis ſpiritum recreantibus, ideſt odoratis & naturæ amicis comparentur, cum amico item concalefactu compagem corporis offarcientibus, recorporantes dicere ſuetus eſt Aurelianus, ἀναληπτικὰς vero communiter Græci. Hic Aeginetæ ſenſus, hæc noſtra interpretatio eſt.

Iam abſolui contractā in pauca veneni viperini curationem, ſi illud unum cum Aureolo Theophraſto Tract. 3. Chirur. Maioris C. 2. prēmonente demum admonuero: celeritatem hiſce præſidiis omnibus cumprimis addendam, nempe niſi præuertatur perniciſſimum fulguris modo venenum, & illudi medicam operam, & ægrum tardas ſeræ medelæ pœnas luere par eſt. Exiſtimes autem velim & hanc tam amplā curandi rationem, quæ & omni generis ictibus venenoſis communis eſſe queat: ſi quæ alia deſideres, hæc apud primos enarratores nanciſci licebit. Interim autem quid non Q. Sereni pleraque ſuper his remedia carminibus expreſſa ſcitiſſima iam recitamus? Sunt aut iſthęc:

Cuſpide non quiſquam longe, neque cæde ſariſſa,
Fulmine non gladii, volucris nec felle ſagittæ,
Quam cito vipereo potis eſt affligier ictu.
Quare aptam dicamus opem, ſuccoſque medentes.
Quem nocuit ſerpens, fertur caput illius apte
Vulneribus iungi: ſanat quem ſauciat ipſa:
Vt Lariſſæa curatus Telephus haſta.

Pro-

Proderit & caulem cum vino haurire sabuci,
Aut coctum raphani librum, tritumque ligare,
Siue etiam excelsa folium de mole cupressi,
Mandabit lactens caprifici succus opellam:
Aut Tithymalus atrox vulnus contrita perungit,
Carduus est nondum doctis fullonibus aptus,
Ex illo radix tepido potatur in amni.
Ceruino ex fœtu commixta coagula vino
Sumuntur, quæ res membris agit atra venena.
Aut ferulæ radix potatur in imbre lyæi:
Betonicæue leues; gallinæ aut iura vetustæ.
Si vero horrendum vulnus fera fecerit aspis,
Vrinam credunt propriam conducere potu.
Varronis fuit ista senis sententia: nec non
(Plinius ut memorat) sumpti iuuat imber aceti.
Dicendum, & quæ sit præcox medicina tementi:
Cautio namque potest diros præuertere morsus,
Si iecur exsectum tardo de vulture portes.
Erucis aut si totos perduxerit artus,
Quas prius attritas vehementi spargis aceto.
Aut tu ceruina per noctem in pelle quiesces,
Aut genere ex ipso dentem portabis amicum.
Toxica præterea qua sint pellenda medela
Expediam: sanguis poterit prodesse caninus,
Qui facile potu antidotos imitatur honestas:
Vis & mirificos cautus prædiscere odores,
Accensis quibus arcetur teterrima serpens,
Aut styracem torres, aut duri vulturis alam,
Vel nepetam, aut frondem rigidæ stirpemque myricæ.

DE REMEDIIS, QVAE EX VIPERA SVMI POSSVNT, EX CONR. GESNERO. CAP. VII.

Irabile elephantiaſis remedium viperarum eſus exiſtit. Eæ vero apparatę eo modo quo ſupra dictum eſt ægro in ſole deſidenti exhibentur, capite tamen probe velato. Neque vero ſemel tantum aut bis viperas edere ſatis eſt; ſed ſępe id fiat, quum extra periculum ſit, & inſuper commoditatem afferat. Sint autem viperæ recens captæ, & ex humectioribus locis accipiantur. Nam quæ iuxta mare degunt, vehementer ſiticuloſæ ſunt, Aetius. Ius etiam coctarum viperarum abſorbendum, Idē. Viperę enim carnes calidæ & ſiccæ tēperaturæ euidenter exiſtūt. quæ corpus totū per cutē expurgant. Hinc multi, quos elephantia male habebat, eſu potuue ipſarum cōſanuerunt. Quę in maritimis aliisq; locis aridis degunt magis ad ſitim faciendam ſunt efficaces, Paul. Aegineta. Auerroes dixit carnem tyri purgare lepram: quoniam ipſius materiem pellit ad cutem, & ideo bibentes incidere primo in paſſionēm tyrię, ideſt cutis excoriationem, & poſtea ab ipſa liberari, Fumanellus. Et ſcias quod caro viperę, & illud in quo eſt virtus carnis eius eſt de nobilibus medicinis leprę, & non oportet ut ſit vipera de luto, aut littoralis, aut de locis humidis. quoniam in ea ſecundum plurimum eſt parum iuuamentui. Et de eis, quę plurimę eſt malitię, eſt illa quę ſitim facit, cum qua eſt perditio: imo eligatur montana, pręcipue alba, & abſcindantur capita earum & caudę vice una ſubito: & tunc ſi multiplicatur curſus ſanguinis, & remanent viuę, & agitantur agitatione plurima tempore longo, tunc iſtę ſunt bonę. Poſt decollationem mūdificentur, & decoquantur: & comedatur ex ęis, & iu-

re ipſarũ, Auicenna. Et ex potatione vini, in quo moritur vipera, aut viuit, iam ſanati ſunt quidam accidentaliter, aut intentione interficiendi, ut moriatur ille leproſus, & quieſcat, Idem. Amatus Cent. 2. agens de viperarũ apparatu pro victu elephanticorũ, ait: *Ius viperarum modo ſupradicto decoctarum primo ebibat, decet: deinde carnes comedat, non ſecus ac veruecis vel aliorum, quæ in prandio quotidie ſumuntur, ſed ieiuno ſtomacho, & in aurora carnes hæ comedi debent, dimidiæ ſaltem pro vice; & aliquando unius integræ viperæ, prout virium robur adfuerit. A quarum eſu cibum vel potum quemcunque per ſex differat horas. Quod ſi ſudauerit, diligenter ſudorem ſeruet maxime expedit. Excoriari autem ægrotantibus cutis ſolet, ut ſerpentibus euenit.* Hæc Amatus. Quod autẽ ſupra citati authores de uſu carnium viperinarum ad lepram ſeu elephantiaſim ſcripſerunt, id totum à Galeno deſumſerunt, qui Lib. de Simpl. Medic. facult. XI. Cap. I. hac de re pluribus agit his verbis: *Viperarum carnes palam videre eſt excalefacientes & deſiccantes, ubi condiuntur ceu anguillæ, &c. Quod autem totum corpus per cutim euacuent, diſcere tibi liceat vel ex iis, quæ ego iuuenis etiamnum in Aſia noſtra ſum expertus: quæ ſingulatim deinceps narrabo. Homo quidam morbo, quem elephanta cognominant, laborans, aliquo uſque cum ſodalibus conuerſabatur, donec ex ipſius conſuetudine conuerſationeque quidam ipſorum morbi inficerentur contagione, & ille iam odoratu grauis, ac fœdus redderetur aſpectu. Conſtructo igitur illi tugurio proxime vicum in iugo collis propter fontem, illic hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quantus vitæ ſuſtinendæ ſatis foret. Cæterum ad canis exortum, cum forte meſſoribus haud procul inde metentibus vinum eſſet allatum in fictili ſane quam fragrans: is quidem qui attulerat depoſito illo prope meſſores abiit. Verum ubi eius bibendi adueniſſet tempus, ſublato fictili adoleſcens, ut pro more impleto cratere competente aqua vinum temperaret, in cratera vinum effundit, & una excidit vipera mortua. Quare attoniti meſſores veriti*

ne quod, si bibissent, inde sibi malum eueniret, suam quidem sitim aquæ potione sedare maluerunt. Cæterum cum illinc discederent, præ humanitate videlicet ac misericordia homini illi elephanti obnoxio vinum largiuntur, rati expedire illi potius mori, quam viuere in ea miseria. At ille ubi bibisset, admirandum in modum sanitati restitutus est. Nam tuberosum omne illud cutis totius non aliter quam animalium à testæ mollitie nuncupatorum malacostracon tegmen decidit. Quod autē reliquum erat, molle admodum apparuit, instar cutis cancrorū, ac locustarum, ubi extima testa fuerit detracta. Alterum quoque eiusmodi non dissimili casu in Mysia Asiæ non procul ab urbe nostra accidit. Vir quidam elephanto laborans profectus est ad aquarum sponte nascentum muscum, sperans nonnihil se commodi adepturum. Erat illi scortum mancipium, iuuenis illa sanè formosa, compluribus amatoribus ambita. Huic tum alia quædam ex domesticis rebus, tum penu æger concrediderat. Profectis igitur illis, in ædibus, quibus vicinus erat locus squalidus & viperarum plenus, forte fortuna ex illis una in urceum vini incidit negligentius positum, extinctaque est. Ac scortum quidem in lucro id reputans, quod fors euenisset, hero id vini propinat, atque ille ebibit. cæterum exinde ad eum modum, quo ille qui degebat in tugurio, persanatus est. Atque hæc iam duo sunt experimenti ex fortuita occasione sumti exempla. Porro tertium quoque annectam, quod ex nostra profectū est imitatione. Cum quidā hoc morbo ægrotaret, animo magis quā vulgus philosophico, & contemtore mortis, oppido quā grauiter ferebat, satiusq; ducebat mortem semel perpeti, quam vitam viuere tam miserabilem. Itaque illi quæ superioribus duobus accidissent indico. Erat autem auguriorum peritus, & amico utebatur mirifice hanc disciplinam tractante. Itaque ubi ad augurium cum illo consedisset, persuasus est, ut quæ per experientiā essent cognita, ipse imitaretur, atque epoto vino, quod sic erat veneno infectum, leprosus factus est: ac postea lepram eius nos consuetis remediis sanauimus. Quartus præterea viuas capiendi viperas arte utebatur. Sed illius in illo morbi tantum erant principia, itaque citra studium, quod nobis fuit, ut

illum quam celerrime sanitati redderemus, misso sanguine, atraque bile medicamento detracta, viperis quas capiebat, uti iussimus spræparatis in olla anguillarum in modum. Atque hic ita sanatus est, euaporato per cutem affectu. Postremo & alius vir quidam opulentus, non nostras ille quidem, sed ex media Thracia, Pergamum aduenit admonitus somnio. Vbi iubente Deo per insomnium, ut quotidie medicamentum biberet, quod confectum est ex viperis, forisque corpus inungeret, non multos post dies morbus in lepram abiit: rursumque & hoc pathos quibus Deus præcipiebat medicamentis curatum est. Hactenus Galenus. Pullos & capos iure & carne viperarum cum pane subactis nutriuit Matthæus Gradi ad usque deplumationem. Curaturus hoc esu elephanticos Syluius: Dant aliqui carnes viperarum coctas adcomedendum, gallinæ etiam brodium ad bibendum, & in tanta quantitate dant quousque gallina deplumetur. quod tunc est signum, quod virtus talium carnium penetrauit, & est imbibita: postea decoquunt gallinam, & de ea dant ad comedendum infirmis. & de usu istarũ carnium viperarum recordor, quod cum Ioan. Matth. Gradi curasset quendam leprosum, fama diuulgabatur usque ad Galliam: & quidam alius accessit Papiam, ut curaretur à lepra, et inueniens ipsum mortuum, accessit ad me, cui exhibui multa remedia: tandem deueni ad exhibitionem talium carnium, quæ laudantur ab omnibus medicinæ autoribus: & dixi illi Gallo ut eas caperet: & fecit: & quod erat multum auidus curari, accepit de eis in multa quantitate cum autem mane ipsum visitarem, inueni ipsum cum sæuissimis accidentibus & venenosis, ita quod timui, ne carnes illæ ipsum occiderent. Sed quia virtus erat fortis, expulit per partes cutis, & facti fuerunt per corpus quasi totum bubones, qui tandem deuenerunt ad saniem; & curatis illis remansit liberatus: Et propter hoc medici non sunt audaces in exhibendo multam quantitatem rerum venenosarum: Gatinaria Cap. de Cura debilitatis visus. Erat

quædam nobilis in hac ciuitate laborans cutis affectione, quæ poſt multorum curationem ad meas deuenerat manus: in cuius curatione nihil proficientibus generoſis pharmacis, ad extremum marito conſentiente viperinas carnes in ea probare conſtitueram: unde femella vipera eo modo mundata ac præparata, quem Galenus præſcribit in Lib. de Theriaca, commiſcẽdo carnem ipſius viperæ cum galanga, croco, &c. coxi ipſam uſque ad extremam coctionem: deinde accepi pullum unum, quem in ſucco ac brodio ex vipera detracto coquere iuſſi ad ſufficientiam. Ne quid inde mali incurreret, primo ipſi exhibui Mithridatum, tandem pullum cum brodio ipſi obtuli; ex cuius eſu melius ſe habere dicebat. Quo viſo accepi aliam viperam maſculum quem coxi ſine appoſitione aliorum. Eius brodium per tres dies ipſi exhibui, unde ſtatim ſudare vehementiſſime cœpit. Sudorem compeſcui Syrupi viol. cũ aqua ſimplice uſu. Poſt ſex dies ſquamæ decidebant: ipſa etiam fuit ſanata. Inſuper concepit maſculum, quum antehac per 40 annos fuerit ſterilis. Alteri mulieri verebar brodiũ de viperis ordinare. ſed cocta optime carne viperarum accepi amylum ſeu farinam, quam cum dicta aqua permiſcui, poſitis ibidem carnibus; feci deinceps globulos ex illa farina, quibus columbos more Hebræorum per tres dies alebam: tandem elixos patienti obtuli, unde fuit optimè ſanata, Helideus. Vinum, in quo ipſi maraſſi ſuffocati fuerint, ſi bibatur, morbo Gallico mederi certo experimento tradunt, Aloyſius. Antonius Muſa Medicus cum incidiſſet in inſanabilia ulcera, viperas edendas dabat miraque celeritate perſanabat, Plinius. Cum Crateri medici ſeruus in morbum peregrinum & inuſitatum incidiſſet, quo carnes ab oſſibus diſiungebantur, cæteraque medicamenta nihil prodeſſent, viperæ in modum piſcis præparatę eſu ſanatus eſt, Porphyrius Lib. 1. de Abſtin. ab animalibus. Viperinę carnes, ſi coctæ dentur, claritatem oculis afferunt, ner-

neruorum vitiis auxiliantur, increſcentes ſtrumas reprimunt, Dioſcorides. Ex iis qui oculis excæcantur, ſunt qui viperarum eſu viſum conſeruant. Porphyrius de abſtinentia animantium. Oculi debilitatem & aquoſitatem & ferè cæcitatem curat brodium omnium viperarum, decoquendo ſimul fœniculum, & debet præparari, id eſt, abſcindendo caudam & caput per quatuor digitos, poſtea euiſcerando & bene abluendo extracta pelle: & ſimiliter valent carnes. Sed dentur in pauca quantitate Incertus. Silentio præteriri nō debet, quod à quibuſdam memoriæ proditum eſt, nempe ſtrumis laborantes, ſicuti & elephantiaſi, viperarum ac ſerpentium uſu mirificè adiuuari, Ioh. Tagautius. Aiunt iis qui viperas eſitent, pediculos procreari: quod plane à veritate abhorret, Dioſcorides. Id tamen affirmat Galenus his verbis: *Conueniens eſt generalis facultatis meminiſſe carnem viperinam dicendo exſiccatoriam, & valenter digerentem, mediocriter vero excalefacientem. Properat autem, ut videtur, vis eius ad cutem, per eam videlicet, quæ in corpore ſunt, excrementa exigens. Quibus ergo affatim eſt mali ſucci in corpore, iis ingens prouenit pediculorū numerus, & à cute ceu ſquama abſcedit ac decidit extrema cutis, quā Græci vocant ἐπιδερμίδα, ad quā ſiſtuntur ac retinentur craſſi terreſtreſque humores ad cutē protruſi: à quibus quidem pſoræ, lepræ, & elephantes naſcuntur.* Hæc Galenus. Ius viperarū præter ſupradicta pediculos è toto corpore expellit, pruritusq; etiam ſummæ cutis, Plinius. Adiiciunt aliqui longam ſenectutē ægris, qui eo cibo, nempe viperis veſcuntur, Dioſcorides. Iſigonus Cirnos Indorum genus, centū quadragenis annis viuere: item Aethiopas macrobios, & Seras exiſtimat, & qui Athon montem incolant: hos quidem, quia viperinis carnibus alantur, Plinius. Viperæ caput impoſitum, vel alterius quam quę percuſſerit, ſine fine prodeſt. Item, ſi quis eam ipſam in vapore baculo ſuſtineat: aiunt enim præcauere. item, ſi quis exuſtæ eius cinerem illinat. Caput quidem diſſecant

Scy-

Scythæ inter aures, ad eximendum lapillum, quem aiunt ab ea deuorari territa. Alii ipso toto capite utuntur, Idem. Ius viperæ elixæ præter supradicta pediculos è toto corpore expellit, pruritusque etiam summæ cutis. Effectum ostendit & per se capitis viperini cinis. Vtilissime oculos inungunt, Idem. Viperarũ capita usta in olla ad cinerem, deinde trita cum decocto lupinorum amarorum crassissimo, & temporibus illita, fluxum oculorum diuturnum sistunt. Cinis ipsorum per se leuissime tritus, & in aridum collyrium adhibitus hebetem visum magnopere corrigit, Aetius. Neruorum nodis medetur capitis viperini cinis ex oleo cyprino illitus, Plinius, & Marcellus. Viperæ caput aridum asseruatum & combustum, deinde ex aceto impositũ, igni sacro medetur, Plinius. Viperæ caput linteolo colligatum, & collo suspensum, magnum sane amuletum est contra anginas: quippe non solum iam factas sanat, sed ne fiant, prohibet, Matthiolus.

Cochlearum inanium cinis admistus ceræ procidentium interaneorum partes extremas prohibet. Oportet autem cineri misceri saniem punctis emissam è cerebro viperæ. Cerebrum viperæ illigatum pelliculæ dentitiones adiuuat, Plinius. Fel viperę mirabile est in abstergendo oculum, nec infert noxam veneni, Albertus. De felle non audacter suaserim quæ præcipiunt: quoniam, ut suo loco docuimus, non aliud est serpentiũ venenum, Plinius.

Constat contra omnium serpentium ictus quamuis insanabiles ipsarum serpentium exta imposita auxiliari: eosque qui aliquando viperæ iecur coctæ hauserint, nunquam feriri à serpente, Idem. Exta eius valent contra omnium serpentium ictum, ut dicit Plinius, Vincentius Belluacensis.

Viperæ adeps contra oculorum hebetudines suffusionesque efficax est, addita cedria melle Attico & pari oleo vetere. Pilos alis euulsos perunctis radicibus re-

cens

cens & per se illitus obliterat, atque renasci non patitur; Dioscorides. Prodest ad oculos inungēdos adeps viperinus, Plinius. Quidam viperarum adipem in principio suffusionum conuenire tradunt, Aetius. Fel aquilæ, hyænę, ursi, & adeps viperæ miscentur liquidis cōpositionibus ad ficosas aliasque eminentias, & oculorū suffusiones apud Galen. L.4. C. 7. κατὰ τόπ. Adeps viperę caliginem oculorum tollit, Vincentius. Porro quoniā viperarum adipē, ubi radicitus pilos sub alis euulseris, prohibere illos recrescere illitum referunt, visum est mihi eius facere periculum esse satius. Ac ubi prout iubent fecissem, mentitos comperi: sicut etiam quod initia suffusionum sanet, Amatus. In podagra utile esse aiunt adipe viperino pedes perungi, Plinius. Ambustis medetur adeps viperinus, Idem. Quidam viperę purgatę, ut supra dictum est, adipem cum olei sextario decoquunt ad dimidias. Ex eo, cum opus sit, ternis stillis additis in oleum perunguntur, ut omnes bestiæ fugiant eos, Idem.

Impetigines extrahit viperę exuuium, Hippocrates Lib. 2. de Morb. Mul. Viperę pellicula in puluerem redacta impositaque alopeciis mirifice pilos regenerat, Galenus Lib. de Ther. ad Pisonem. Pellium viperinarum cinis alopecias celerri me explet, Plinius. Ex pelle viperarum cinerem facies, atq; assidue insperges, emendabis sine mora alopecias, Marcellus. Curant alopecias ex Plinio, Erinacei cinis, murium capita, sinapi, & viperarum pellis, Brassauolus de Morbo Gallico. Echinum comburi cum viperinis pellibus ranisque, & cinerem aspergi potioni iubent magi, claritatem visus promittentes, Plinius. Tunica viperę, quam proiicit cum innouatur, in vino cocta, dentibus, & oculis medetur, Vincentius.

Viperam viuam in fictili nouo comburere, addito fœniculi succo ad cyathum unum, & thuris manna unà, atque ita suffusiones oculorum, & caligines inungere uti-

utilissimum est medicamentum, id Echion vocatur. Fit & collyrium è vipera in olla putrefacta, vermiculisque enatis cum croco tritis, Plinius. Echeon medicamen ad visum, quod sit ex cinere viperæ & melle, Syluaticus.

Quidam viperas totas extendunt & siccant, posteaque terunt, ac eas in potu contra morbum articulorum exhibent, Aetius. Alii viperam circa canis ortum circumcidunt, id est caput & caudam abscindunt, ut diximus: dein mediam comburunt. Dein cinerem eum dant bibēdum ter septenis diebus quantum prehenditur ternis digitis. sic strumis medentur. Aliqui vero circumligant eas lino, quo præligata infra caput vipera pependerit, donec exanimaretur, Plinius. Fila multa, præcipue purpura marina tincta, quibus viperæ collum suffocatum sit, mirum in modum tonsillis, aliisque in collo tumoribus, vel singula circumligata auxiliantur, Galenus. Viperæ laqueus faucium apostematibus medetur, Io. B. Porta. Quidam in tribus heminis olei discoquunt viperam exemtis ossibus, & psilothri vice utuntur, euulsis prius pilis, quos renasci nolunt, Plinius. Arthritici dolores utilissime illinuntur oleo, in quo decocta sit vipera. Hoc enim perfecte curat, Auicenna. Olei viperini confectio apud Leonellum Fauentinum his verbis describitur. ℞. tres vel quatuor viperas: abscindantur partes extremæ caput & cauda per quatuor digitos: reliqua vero pars per quatuor frusta diuidatur, & in olla perforata ponatur; quæ olla ponatur in ollam aliam maiorem, deinde orificia earum claudantur bene cum luto, ut spirare non possint; deinde collocetur aut statuatur in cacabo pleno aqua ebulliente, & ibi stet continuè bulliendo per duas horas in olla, tunc exstillabit liquor à viperis, quæ erant in olla perforata: cum illo oleoso liquore inungantur nucha & membra paralyticata: siquidem à proprietate valet paralyticis. Hactenus Leonellus Fauentinus. Oleum

de Serpentibus: Viperas intellige, & elige ut in Theriaca: & abscinde caput & caudam, & valebit elephãthiasi, Manardus in Mesuem. Oleum de viperis in Italia Bononiæ præsertim fiebat anno 1559. ita ut viuæ cõiicerentur in oleum, & insolarentur dies 40: carnes earum tabescere aiunt, & ceu solui in oleum. Hoc inungi leprosis & in morbo Gallico utile, Incertus. Accipe viperarum nigrarum Lib. iij. olei sesamini sesquisextariũ in vase vitreato angusti oris probe obturato, ne vapor inde exhalet: incoquuntur, donec caro ab ossibus decidat: deinde ubi refrixerint, reponuntur. Cutim expurgat, impetigines, aliaque id genus vitia sanat partibus affectis penna illitis, Andernacus Dialogo 8. Tomi 2. suę Medicinę. Oleum de viperis concisis in partes & insolatis in oleo tota æstate audio D. Fallopium mirifice extollere ad dolores Gallicos aliosque, Gesnerus.

Vincentius Stochetus Anconitanus iuuenis annos natus viginti, elephantiasi laborans, cutim ex viperarum sanie per vitream campanam destillata illinebat. Suadet Galenus Theriacam ebibitam, vel cuti illitam hoc modo laborantibus summopere prodesse. At nos ex viperis destillatitium hoc magis conferre, utpote morbo rebelli, & fere exossatæ elephantiasi dictæ, nõ sine optimo successu augurati sumus. Primò autem sanies ex viperis dissectis, & vasculis vitreis occlusis, ad ignem lentum destillabat: deinde oleum & aqua prodibant, de quibus postea sales concinnari poterant, Amatus Lusit. Cent. 2.

DE THERIACA, ET PASTILLIS THERIACIS.

Theriace non solum, quod ferarũ morsibus probe cõueniat, sed etiam quod feræ ipsæ deinceps in confectura misceantur, congrue ex utroque significato nominatur, Galenus. Theriaca Diacidnes dicitur, id est

è vi-

è vipera. Sic eam vocat Galenus ſcribens ad Glauconem. Dicitur autem τὸ δι' ἐχίδνης φάρμακον & τὸ διὰ κίδνης. Κίδνην autem puto dici per ἀφαίρεσιν τῦ ε, & χ in κ mutatione denſæ in tenuem. Andromachus Theriacam, quę viperas habet, Galenen, ideſt tranquillam cognominat, Galenus Lib. 1. de Antidotis. Vocantur Paſtilli de vipera ſiue orbiculi Theriacæ aut potius Trochiſci de Tyro, Amatus Cent. 2. Confectionem Theriacæ Galenus multis verbis deſcribit tribus libris, nempe Libro de Theriaca ad Piſonem, Libro ad Pamphilianum de Theriacæ uſu, & Lib. 1. de Antid. Liber de Antidotis videtur ultimus eſſe ſcriptus, ideoque ab ipſo maxime peti debere Theriacæ confectionem. Nam in ipſo quædam reprehendit quæ in aliis fieri iubet. In Libro enim ad Pamphilianum viperarum carnibus cum pane miſcendis ius, in quo decoctæ ſunt, affundi iubet: quod in Libro de Antidotis reprehendit. Rurſus in illo ad Piſonem præcipit ſcillas inuolui luto, ut aſſentur: in Libro autem ad Pamphilianum id reprobat. Sunt & alia quædam diuerſa. Hinc colligitur primum ſcriptum eſſe illum ad Piſonem: ſecundo ad Pamphilianum; ultimo de Antidotis. Ideoque forſan non meminit aliorū; quod in primis non exacte tractaſſet rem. Ille tamen, qui de Antidotis eſt, ſolū apparatum Theriacæ docet, non autem utilitates, niſi quantum carmine comprehēdit Andromachus: quod in Libris aliis duobus fuſius docet. Huc autem adferemus quæ ad paſtillos vipereos, qui Theriacæ confectioni admiſcentur, pertinere videbantur.

Ac primum Theriacam antiquiſſimam eſſe, & ſemper ſtudioſe ambitioſeque à medicis locupletatam, donec Andromachus Neronis Medicus viperarum carnes ceu manum extremā operi iā abſoluto addidit, teſtatur Galenus Libro ad Piſonem, & Lib. primo de Antidotis. Solæ viperarum carnes Theriacæ admiſcentur, non autem aliorum ſerpentū: quia omnes reliqui aliquid ma-

ligni præ viperis habeant: viperæ autem minus aliis feris tabificam vim obtinere censeantur, Idem Lib. de Theriaca ad Pisonem.

Viperæ ad Theriacam sumendæ sunt nō quouis tempore, sed potissimum initio veris captæ, cum latebris relictis foras in apricum prodeunt, & non adhuc virus tam prauum habent, Galenus ad Pisonem. Viperas, non ut aliqui faciunt, ęstate media, neque statim ubi cauernas egressæ fuerint, venari conuenit: ęstate siquidem earum carnes sitim excitant, statimque ab egressu frigidę, siccæ, & extenuatæ sunt. Opportunum itaque tempus est, quod iis medium intercedit, quodque Andromachus ipse significauit. quo tempore & qui Libero patri sacra faciunt viperas lacerant, vere quidem finiente, nondum tamen æstate incipiēte: vel si ver, quod ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principiū æstatis, non multo post Pleiadum ortum, Idem Libro primo de Antidotis, & Aetius Lib. decimotertio Cap. 90. Accipiantur viperæ quum est finis veris & incipit æstas. Et si fuerit ver hyemale, dimittantur usquequo consequatur æstas, Auicenna. Viperas feminas accipito. Cauere enim oportet, ne mares in antidoti confectionem assumamus, Aetius. Quomodo autem distinguantur viperæ mares à feminis, dictum est supra. Istis quidem trochiscis non conueniunt omnes viperæ, imo flauę, & de flauis feminæ, Auicenna. Videtur autem viperas vocare quosuis serpentes, ac per flauas, ipsas viperas intelligere.

Viperas autem, quę prægnantes sunt, reiicere oportet, Galenus. Magis enim exasperatæ seipsis redduntur pręgnantes, Aetius. Porro obseruandum est, ne illæ capiantur, quæ in maritimis locis, quæue in aliqua salsa aquarū lacuna degunt. antidotus enim quę ex huiusmodi viperis confecta fuerit, sitim excitabit, Galenus Lib. 1. de Antidotis. Non oportet ut capiantur ex piscinis & littoribus fluuiorum, & aquarū, & marium, neque

que petrosæ; quoniam in eis sunt quercinæ, facientes sitim. Imo capiantur in loco longinquo ab humorositate, & non capiantur illæ quæ sunt debilis motus, imo eligantur illæ, quæ sunt velocis motus, habentes caput eleuatum, Auicenna.

Viperarum caput ac caudam abscindere oportet; nam præterquam, quod hæ particulæ virulentiores esse videantur, etiam duræ & parum carnis habent. Sufficit autem in magnis viperis id, quod utrinque amputatur, quatuor digitos æquare. Galenus Libro I. de Antidotis. Capita præcidimus, quia pessimum humorem, nempe ipsum virus continent. Caudas verò atque ipsa extrema corporis tollimus, tanquam caudæ partes, & ut arbitror sordidiorem substantiæ portionem magis trahentes, adeoque crebrius motus gratia trahentes, quemadmodum partes, quæ proximæ sunt caudis piscium, minus pingues esse ob frequentem motum dicuntur, Idem Lib. de Ther. ad Pisonem. In Libro vero undecimo de simpl. medicam. facultatibus caput quidem viperæ totum abiici probat, ob venenũ, quod ore continent. Verum à ratione alienum sibi videri scribit, adimere & caudam. Nec enim, inquit, dicere liceat, quod id faciendum sit ob recrementa tum liquida tum sicca. Nã interfectis atque excoriatis apertisque exemta interanea omnia abiicimus, ut sola sit carniũ substantia reliqua una cum arteriis venisque per ipsas innatis, quarũ minima moles est ut ad totam carnem, ac ne apparens quidem, nisi quis multum diligenter intentis oculis consideret, Hæc Galenus.

Viperis eo quo dictum est tempore captis, primum capita & caudas amputare quatuor digitorum longitudine conuenit, in tantum sane, quantum videris in eis carne nudatum, Aetius. Dum autem partes has abscindis, diligenter inspicere consilium est, num his amputatis exanguia protinus, immobilia, prorsusque emortua esse animalia videantur. Nam si tales offenderis

bestias,

bestias, nihil ad medicaminis compositionē conducere ipsas censeto. At si motum quendam in ipsis residuum conspicias, & sanguinem conseruare aliquamdiu posse, has seu præstantissimas antidoto præparādo immittes, utque haud ignauam, exolescentemque, sed validam ad seruandam vim habere appareant, Galenus Lib. de Ther. ad Pisonem, & Aetius Lib. 13 Cap. 90.

Fiunt ex vipera pastilli, qui Theriaci vocantur à Græcis, quaternis digitis utrinque amputatis exemtisque interaneis, & liuore spinæ adhærente, reliquo corpore in patina ex aqua & anetho discocto, spinisq; exemtis, & addita similagine, atque ita in umbra siccatis pastillis, quibus ad multa medicamenta utuntur, Plinius. Viperis ab utraque extremitate concisis tota cute detracta, adeps ceu nullius momenti, omniaque interanea, tanquam excrementorum receptacula eximenda sunt, totum vero reliquum corpus aquis primo abluendum, ex duabus aut tribus aquis lauandum, Aetius; ac in vas quoddam fictile quamelegantissime constructum, vel in lebetem probe extersum, splendidumque coniiciēdum est: deinde aquæ puræ fontis congruenti mensura (Aetius) super infusa, viridiq; anetho, (tūc enim viget,) addito, ollæ prunas, ut coquatur, subiicere conuenit: vel arida ligna, quæ quod fumum non emittant, ἄκαπνα vocant; vel quod melius adhuc est vitium sarmenta. Salis autem, si quidem suo tempore viperas ceperis, tantillum immittere oportet: sin æstate iam incipiente, nihil. (Quod si efferueat olla; solet enim assiduè in decoquendo aqua ebullire, & ex olla effundi; quotiescunq; hoc ipsum contigerit, frigidam aquam irrorato, Aetius.) Deinde carnibus iam bene coctis, (sit autē tibi cocturæ mensura cum spinę ab illarum carnibus seiūguntur) tunc lebete ab igne deposito, diligenter carnes à spinis segrega, ut nihil ex spinis simul auferatur. (Ad manum deinde peluim appositam habere oportet mundam, ex iusculo cocturæ aliquid continentem,

atque

atque in eam ipsam depuratas carnes iniicere: facile enim resiccantur, & proinde difficulter conteri possunt. At vero ubi carnes ipsas puras feceris, ac manibus diligenter expresseris, eas ponderato, & in pilam culinariam asperiorem coniicito, ac fortiter aliquandiu terito, paulatimque iusculum instillato, Aetius.) Atque his exquisitè contritis, panis ex purissima farina optimeque confecti, qui præcipue & bene fermentatus sit, & salis quod satis sit habeat, & in furno non sub clibano coctus, modicum quiddam admiscere oportet. Nonnulli tamen in commiscendo panem viperis hanc mensuram seruandam præcipiunt, ut panis pondus viperinarum carnium dimidio minus sit: Magnus, & Damocrates æqualem panis modum ęquali carnium adiũgunt: alii ne tertiam partem excedat malunt. Ego vero quandoque quartam, quandoque & quintam panis imposui. Cæterum nisi probe coctus fuerit, periculum est, ne aliquid aciditatis medicamentum contrahat. At satius est, panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori prius exiccasse. Verum cum viperas & panem coniunxeris, diligenterque adeo subegeris, ut nulla viperinæ carnis particula non contusa remanserit; ex ea massa iusculi, quod satis est, paulatim affuso, & opobalsami contactu inter effingendũ utens, pastillos conficito, qui sunt tenues: nam crassi cum difficulter siccescere soleant, & carnem putrescere, & panem acescere sinunt. Quamobrem panem quoque ante siccatũ terere melius est, & non, quemadmodum ante nos qui Cęsari Theriacam faciebant, viperarum iure maceratũ: id quod ipse quoq; diu feci, (quod etiã tradit Lib. 11. de Medicament. simpl. facultatibus. Non tamen, inquit, tundentes miscemus, verum aqua, in qua decoctę fuerant viperæ maceramus). Sed mihi postea melius esse visum est, panem antea contritum viperarum carnibus exactè iam subactis admiscere: citius namque pastilli siccantur, qui siccum panem non madidum ac-

ce-

ceperint. Sit autem cella in qua paſtillos ſiccabis in ſuperiori domus parte, ad meridiem conuerſa, vel ſaltem ad ſeptentrionem non reſpiciat, ut ſolis radios tota pene die admittat: tali enim loco commode ſicceſcent. Statim ubi fuerint conformati, ea parte collocētur, qua ſolares radii peruenire nō poſſint. (In umbra enim ſiccari eos oportet, Aetius) Frequenter autem ipſos convertere opus erit, ut æqualiter utraque ex parte ſicceſcant. quod facere ſi quis omiſerit, ſuperior quidem pars celeriter aceſcet; inferior autem humida diutius permanebit, periculumque erit ne marceſcant. Poſtea vero quam exſiccati fuerint, maneant adhuc aliquot diebus eadem in cella longius quā prius à ſolis radiis, ſæpeque denuo conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim dies ad ſummum: poſt quod tempus donec Theriacam conficere volueris, (opobalſamo optimo oblinendi, & poſt Aetius) recondi debent in vaſe ſtanneo, aut vitreo, aut etiam aureo. Vitrum ſiquidem, & aurum nullam fraudem admittit: ſtannum autem plumbi miſtura adulteratur: quod vitare conueniet, non ſolum in hac, ſed & in quibuſcunq; aliis antidotis: quemadmodum & argentum, ſi purum non fuerit. Vaſa namque ex eo fabricata celerrime rubiginem contrahunt; purum autem argentum, Romani candidum vocant. Cæterū longe melius eſt haud multo poſt, quam paſtillos confeceris, ipſis uti; quanquā non multum detrimenti capiunt, etiamſi peracto anno, atque etiam multo poſt eis utaris. Recte namq; à principio ſiccati, ad tertium, quartumque annum integri perſeuerant, dummodo tamen apte reponantur, & ſubinde puluiſculus quidam, qui ipſis adnaſci conſueuit, mundis linteis interdum abſtergatur. Is namque ſi diutius inhæreat, paſtillos perforabit. Perſpicuum eſt autem eos inutiles euadere, qui perforati fuerint, quemadmodum antequam hoc ipſis accidat, etiamſi multum tempus interceſſerit, utiles permanent. Hæc

Ga-

Galenus Lib. I. de Antidotis, & Lib. de Ther. ad Pisonem & Lib. XI. de Simpl. Medic. facult. Crito hoc plus de Theriaca scriptum reliquit. Viperas vere finiente vel autumno, comprehendendas, eligendasque illas quæ magnæ & corpulentæ sint, anethoque imposito elixandas, carnibus autem è decem viperis collectis, unã panis siliginei unciam admiscendam censet, atq; ita pastillos Theriacales appellatos conficere, Idem Lib. de Vsu Theriacę ad Pamphilianum. Fuchsius Lib. de Compos. Medicamentorum vipereis pastillis, quorum tamẽ parandi rationem Andromacho acceptam refert, opobalsamum addit. Quamobrem non potui Fuchsium nõ mirari, quod non solum præter Andromachi & Galeni institutum hoc fecerit, sed quod etiam medicamentum addiderit, quo iam penitus diu destituimur, Matthiolus Epistol. Lib. 5. Qui autem plura de Theriacæ confectione & compositione cognoscere volet, & quæ viperinis pastillis adiicienda sint, legat Galenum Libris supradictis, & Aetium Lib. 13.

Vsus autem Theriacæ ad multa prodest. Non enim solum ad bestiarum morsus & venena à natura sua auxiliatur, sed & alias magnas affectiones auxiliare pharmacum per usus experientiam inuentum est. Podagricos enim & articulorum dolores iuuat, fluxiones exsiccat, Hydropicis, Elephantiacis, Melancholicis, Quartanariis, Ictericis, Abscissæ voci, Sputo cruento, Nephriticis, Dysentericis, Calculosis, Anhelosis, Hepatis & Lienis affectibus, Cholericis, Cardiacis, Epilepticis plurimum prodest. Lumbricorum omne genus ex intestinis exigit. Præstantissimum est pestis remedium. Etiam sanis frequens eius usus salubris est. Senectam enim placidam, vitam longæuam, & sanitatem stabilem promittit, excrementa consumit, actiones naturales roborat, sensus & mentem acuit, peregrinantes contra frigoris iniuriã armat, corpus à venenosis aliisq; noxis præseruat, & ægre passibilem reddit: Sanguinem

bonum efficit, aeris & aquarum vitia emendat: nec solum instantibus morbis liberat, sed etiam ab imminentibus præseruat. De quibus plura vide apud Galenum Lib. de Ther. ad Pisonem & Lib. de Vsu Theriacæ ad Pamphilianum, & apud Aetium Lib. 13. C. 96. Res quæ in potu tribuuntur leprosis multæ sunt. Nam de melioribus medicinis est Theriaca maior, facta cum carnibus viperæ, Auicenna. Auenzohar Theriacam non modo assumtã, sed & linitam lepræ conferre, ait Fumanellus. Trochiscos de vipera, aliqui addunt liquoribus destillandis contra Gallicum morbum, ut refert Aug. Ferrerius.

DE SALE THERIACO.

PRæparantur & sales quidam ex his bestiis, id est viperis, qui faciunt ad omnia prædicta, modice lõgoque temporis spatio præsidium præbere habiles, continuo autem usu paulatim adiuuante, Galenus. Sal ex eis ad eadem conficitur, sed inefficacior est. Viua autem vipera in fictile nouum demittitur: adiiciuntur, salis, caricarumq; tritarum, singulatim quinq; sextarii, mellis cyathi sex, mox fictili operculum luto oblinitur, & fornacibus inassatur, donec sal in carbones redigatur, qui postea tritus in pulueris faciem reconditur. Plerumque, ut ori gratior fiat, immiscetur spica, aut nardi, aut malabathri momentum, Dioscorides. Hi sales hunc in modum præparantur: Viperæ prædictis (nempe in viperinorum pastillorum apparatu) similes, & eodem tempore captæ numero quatuor, nõ biduo plus post venationem adseruatæ, sumentur: verum si fieri possit, eodem die quo sunt captæ. (Id vero non in meridie faciendum, sed mane. Tunc enim rigentes adhuc bestiæ ad motum tardiores sunt. Quod si fagi etiam arboris ramulo viperas cædas, ad motum ipsas tardiores reddes & mirabilem eis soporem induces, Aetius.) De-

inde

inde salis ammoniaci, sin minus, communis, colore albi, & leuiter splendescentis, modius Italicus, mox cũ ipsis crassius tundetur Gentianę Creticę Libra vna semis, Aristolochiæ rotundæ sesqui libra, centaurii tenuis comæ Libræ duæ, cardamomi seminis Libra una, Melle Attico hæc uniuntur, (& in 5. aut 6. pastillos latiores, quo probe exuri queant, reducuntur, Aetius,) & dimidia ipsorum pars in nouum fictile coniicitur. Deinde quatuor viperæ viuæ, quibus adduntur etiam scillæ tenerę, recentes quinque minutim concisæ; ita reliqua aliorum dimidia pars adiicitur, ac ubi cooperueris ollam, lutoque diligenter obleueris, tribus quatuorue foraminibus operculum ipsius pertundes, ut per ea vapor coctionis modum indicet. Nam prius fumus exire videbitur copiosus, obscurus, admodumque turbidus, qui ignem bestias iam inuasisse nunciet: quando te animum quoque diligenter aduertere moneo, ne tãdem huius fumi aerem ex viperarum exhalatione infectum inspires. Postea ubi vapor cessauerit, & tenuem quandam flammam per foramina eiici conspexeris, tũc ipsa cocta esse quam optime censeto, atque ita ollam de igne tollito, tota die & nocte refrigerans. Deinde ollam aperito, exemtosque carbones diligenter tundito, & cum hisce misturis cribrato. Rutæ siluestris seminis, hyssopi Cretici, singulorum unciis nouem, hormini sermonis torrefacti unciis tribus, thymi Attici summitatum unciis nouem, malabathri Indici foliorum unciis quatuor, baccarum Iuniperi Laconici carnis libris duabus, coriandri satiui seminis unciis sex, piperis albi & nigri singulorum libris duabus, laseris radicis unciis decem, Zingiberis non forati libris duabus, satyrii seminis vel radicis, pulegii montani, seseli Massiliotici rufi, tordylii montani, seminis menthę, singulorũ unciis sex, casię optimæ unciis duabus, cinnamomi uncia una. Conare autẽ ipsa contusa cibrataque rursus contundere, & cribro frequenter incernere, ut ad amus-

sim fiant leuia: atq; sic in vasis vitreis reposita nō statim usurpare conuenit, sed post decē fere dies. Porro ego ipsos præparaui, bestiis non combustis, sed ipsarum pastillis, quemadmodū in Theriaca ostendi confici, miscēs ipsos quoq; iis quæ cum belluis comburuntur, ut quam habeant in se amarulentiam, eam in adustione deponant, tanta pastillorum mensura adiecta, quantum viperarum numerum habere coniecturabam. (Efficiunt autem quatuor viperæ magnæ pastillorum siccorum sextantem & unciæ dimidium Aetius) & facti sunt longe præstantissimi, nec cinerem ex adustione in gustu referentes, nec colore nigri, sed etiam qualitate in usu suauissimi redditi, & vires ad ea quę dixi peculiariter facere euidentiores obtinentes, Galenus Lib. de Ther. ad Pisonem, Aetius Lib. 13. Cap. 97.

Exuritur vipera in olla cū sale, quem lingendo claritatem oculorum consequuntur, stomachi totiusq; corporis tempestiuitates. Hic sal & pecori datur salubritatis causa, & in antidotum contra serpentes additur, Plinius. Compositio salis Theriaci, quo Brassauola in Phagedænis ulceribusque malignis utebatur ab eodem ordinata: ℞. Salis albi Libras xx. Gentianæ contusæ Libra 1. ß. Aristolochiæ rotundæ Librā 1 ß. summitatum centaurii minoris Libras 11. Cardamomi, Armoniaci, Marrubii an. Librā S. Scordii, Chamædryos, seminis an. Libra 1. melis. Libras x11. viperas num. 11. omnia simul ponantur in vas ferreū supra prunas, & bene comburantur, tandem pulverizentur, & sic erit sal Theriacum iuxta Brassauolæ compositionē Ferrariæ. Sal Theriacus admodum bonus: Recipit salis Ammoniaci, interioris scillæ, singul Librā semis. Silphii, Piperis albi. sing. unc. semis. Piperis nigri, unc. 1. Zingiberis exa. 11. Costi unc. 11. Cyperi, baccarum Lauri, Dauci Cretici, singulorum exag. 11. scrup. 11. Ammoniaci thymiamatis, scrup. vj. Petroselini, pastilli Theriaci, sing. exag. 11. salem cum scilla contunde, & alia cū iis conficiens

dato

dato, Myrepſus. Sal viperæ eſt ſal qui ponitur & reperitur in ventre viperæ ſalitæ, And. Bel. quod nō placet, Geſnerus. In Patauinis montibus reperiuntur Maraſſi ſeu viperæ. Condiuntur ſale, aut ſeruantur in aliquo liquore. Nam ſalem ipſorum doloribus à morbo Gallico (ut vocant) cōtractis illitu remediari lego, Aloyſius.

Hi autem ſales Theriaci ad omnia, ad quæ ipſa Theriaca, valere dicuntur, quamuis non tantam habeant potentiam. Peculiariter autem medentur affectibus maxime ſumma in cute obortis, leucis dico, lepris, impetigini agreſti. Nam ſuperfluitates cuti ſubditas acreſque potiſſimum diſcutiunt. Plurimi igitur ipſos manducantes, ſudoribus largiter diffluunt, ac corruptam vacuant ſubſtantiam, ut pedunculos quoque vocatos quoſdam eiiciant ex corruptione proprie naſcentes. Dentes optime abſtergunt, & flaccidas partes denſant. Fluorem ipſis illabentem reprimunt, à putrilagine dentes præſeruant, erodi ipſos non ſinunt, Galenus. Proprie autem in affectionibus cutis curandis ſales commendantur, cuius generis ſunt, leuce, lepra, impetigo agreſtis, elephantiaſis, alphos, ſcabies agreſtis, & raritas ac defluuiū capillorum. Huiuſmodi enim cutis vitia confeſtim delent, & acria recrementa ſubter cutē redundantia optime diſcutiunt. Pleriſque enim ex eorum eſu ſudor prolicitur, atque ita per exſudationem corrupta ſubſtantia euacuatur, adeo ut quidam in principio pediculos excluſerint intra 14. ad ſummum dies: poſt hos enim nullus in corpore pediculus apparet. Quidam vero pro pediculis ſputa pituitoſa reiectant à ſalium reiectione initium facientes, deinde paulo poſt etiam ſputa repurgata ſiſtuntur. Licet autem tum in prandio, tum in cœna eis uti, cum quibuſcunque eduliis eos accipere velis, neq; ultra ad eorum acceptionem prouocare oportet. Tanta enim ipſis inſita ſuauitas eſt, ut magis voluptatis gratia eos confectos quis dicere poſſit. Licet igitur uſque

ad

ad iij. cochlearia per diem ex eis sumere, maxime si cibus prius in ventre sit probe concoctus. Qui enim eos accipiunt, concoquunt melius, & cibi appetentiores fiunt; floridius etiam corpus habent, & sensus omnes vegetiores. Suffusiones igitur incipientes, & nondum congelatas egregie dissoluunt, neque plane quis suffusionem incurrat, qui eos quotidie accipiat. Purgationes item lunares propter obturationem aliquā aut sanguinis coactionem suppressas cient. Iidem etiam largum & impetuosum ensium defluxum sistunt. Quisquis autem eos præsumserit, omnes venenorum & virus iaculantium bestiarum insidias euincet: neq; etiam quum infectus fuerit, & postea statim sales acceperit, periculum incurret, maxime si corporis sui temperamētum per horum salium usum multo tempore appararit, ac veluti condierit, quemadmodum Mithridates fecisse dicitur. Præstat & pestilenti constitutione instante ad auxiliare hoc & mali depulsoriū pharmacum confugere, præsertim si ei myricæ herbam admiscueris. Morborum præterea omnium medici sales existunt, maxime tamen eorum, qui in renibus consistunt. Lapides enim in eis atterunt, & plane marcidos renes restituunt. Vertigini vero, & dolori capitis inueterato, morboque comitiali nulla alia consimilis medela exhiberi queat: si quis eos per integrum annum ex ordine large sumat. Noui & arquatos diuturnos, & splenicos, ac colicos, qui frequenter in hanc affectionem inciderunt, per eos sanatos. Hydropem etiam maxime subter cutem per eorum usum reficcaui, & ingentem famem, βούλιμον Grę- ci dicunt, dissolui. Vt quis etiam per frigidum aerem iter faciens minus frigore lædatur, comesti faciunt. Rigores autem per circuitum repetentes diuturnos cohibent, & tusses humectas resiccant. Tabidos vero iam mirabiliter ad bonam corporis habitudinem reduxerunt paulatim eduliis aspersi. Exsolutos autem à languore perfecte reuiuiscere faciunt. Scio namque plurimos

rimos membris penitus resoluts per ipsos sanatos. Ad podagram demum maxime incipientem, & omnino ad omnes articulari morbo affectos unicum hoc edulium constructum esse videtur. Adhortor igitur eos qui à podagra liberati sunt, ut eis continue utantur. Cęterū vix satis dignis verbis assequi queas, quantū diuturnas quartanas, & deliria ex atra bile oborta dilatent, & remorentur, si ante accessiones & in interuallis quoq; sumantur. Enecant item omne lumbricorum genus. Optimum est etiam ipsis dentes maxime crassiores confricare. Non enim albiores tantum eos reddunt, sed neque dens postea laxior factus mouebitur, neque erodetur, neque stuporem incurret. Extrahunt etiam per caput recrementorum copiam, ac caput purgant, & oculos leuiores reddunt. Hæc Aetius Lib. 13. Cap. 97. Sal viperæ leprosis iuuatiuus est, Auicenna. Quidam sale cum vipera cremato in olla noua & sępius sumpto, aiunt podagra liberari, Plinius. Hæc è Gesnero, paulo accuratius quam vulgo sunt edita, veterum exemplo describere libuit.

SALIS VIPERINI VOLATILIS PARANDI RATIO

A Clariss. Viro Ioan. Iacobo Vepfero communicata.

CAP. IIX.

Aratur hoc modo: Viperæ eo quo ad Trochiscos preparantur modo in Balneo ut vocant Mariæ modice siccantur, & elementari insipida humiditate exuuntur. Hinc in arena per fortiorem ignem distillantur: transibit in vas recipiens oleum fœtidum, & acris quidam liquor: Alembici lateribus se sal volatilis applicabit. Oleum separatur, & seorsim seruatur. In acri humore sal ille volatilis, qui lateribus adhęrebat, soluitur in phia-

phiala longi colli, & subiecto blando calore tum solutus sal, tum in ichore antea sepultus, & acredine solũ deprehensus simul electabuntur, phialæ parietibus se agglutinaturi, relicto in fundo liquore aliquam acredinem, salis volatilis vestigiũ, retinente, maiore imo & forsan nobiliore sublimata portione. Si hic sal cãdidior & purior petitur, iterum iterumque aqua fontana vel alia pro lubitu dissoluitur, & ut antea sublimatur. Quia vero sic facile tenues in auras euanescit, hac ratione figitur. Sal volatilis in puluerem redactus in cucurbitam vitream altam vel phialam longi colli sternitur, super affunditur spiritus salis communis, qui affusus ebullitionem excitabit: quæ non extimescenda. Affusio eo usque continuanda donec efferuescere desinat: tum liquor, qui plane insipidus erit, abstrahendus Balneo Marię, habebiturque sal volatilis aliquantum fixefactus: in chrystallos pellucidos abibit, si in aqua, quę libuerit, solutus in locum tepentem reponatur. Huius Salis vires ut respondent dogmatici apparatus aliis, sic his maiores & efficaciores esse tenuitatis præstantia debebunt.

Sal Viperarum Volatile, Oleum, Spiritus, Sal Fixum, & Fixatum eiusdem.

VIperæ exsiccatæ, concisæ, & leuiter contusæ una cum epate, & corde, etiam exsiccatis, & forfice comminutis, ingeruntur in retortam loricatam usquedum impletur. Destillatio in vas recipiens amplum, obseruatis ignis gradibus, exhibet primo phlegma & spiritum, hinc sal volatile undique lateribus recipientis, colloque retortæ adhærens: tandem oleum fœtidum & crassum per tritorium vel chartam separandum. Exemtũ vero sal volatile purificetur in phiala satis longa cum amplo si placet alembico sublimandum per arenam moderato igne, ne aquositas aliqua salem

se-

ſequatur : quod aucto igne contingere ſolet. Salis huius partes magis ſublimes reliquis ſunt odoris penetrantioris; idcirco in vitro optime clauſo cuſtodientur. Medicamentum ſumme penetrans putredinem arcet, in toto corpore obſtructiones reſerat, febres reſoluit omnes, etiam quartanas, ſi hora una vel altera ante paroxyſmũ propinetur in liquore appropriato, qui acrimoniã eius nonnihil obtundere, nõ tamen deſtruere valet: utpote in Emulſione ſem. Melon. vel amygd. dulc. addita portione aq. Roſ. vel Cinnamom. & Sacch. alb. Doſ. à gr. vj. ad ℈ ß.

Figitur eodem modo quo Sal Volatile microcoſmi, niſi quod loco proprii ſpiritus Salis fixi, qui paucus eſt in viperis, & ex capite mortuo conſueto modo elicitur, ſumatur ſpiritus ſalis communis. Sic fixatus medicamentum eſt immutabile, totum corpus penetrans, reſoluit excrementa quæcunque, eaque abſtergit inſtar ſaponis, ubicunque locorum hęſerint, etiam aſſimilata, ut facile & cõmode à natura expellantur, vel per ſudorem, inſenſibilem tranſpirationem, aut, quod utplurimum fieri ſolet, per urinam. Propterea in Melancholia quacunque, Podagra, calculo renum & Veſicæ, obſtructionibus viſcerum omnium, & ipſa putredine, prçſentiſſimum eſt remediũ. In deperditis viribus pertingit ad loca affecta; naturam confortat, adiuuat, purgando ſcilicet, & reſoluendo excrementa naturæ aduerſa. Doſ. à ℈ ß. ad ℈ j. in iuſculo, vino, aut alio vehiculo conueniente.

Eſſentia Viperarum.

℞. Iocinora & Corda viperarũ numero centum circiter exſiccata & conciſa, cum ſpiritu vini rectificatiſſimo diebus tribus vel quatuor, fiat tinctura ſecundum artẽ. Iunctis depletionibus adde ad ℔ . j. tincturæ ſalis volatilis ℥ j. ſalis fixati ʒ ß. Vt autem optime uniantur,

 digere

digere adhuc mense uno vel altero, & habebis summum, quod à viperis sperari potest medicamentum.

Serpentium verò carnes Petri Aponensis iudicio in Mesuæum Comm. x. laudabiliores sunt eorũ, qui albi, non aquatici, nec montani, abscissis mensura digitorũ VII. capite & cauda, nec aliter moriantur: prima ebullitionis aqua abiiciatur. Est medicinarum materia diuturnis ægritudinibus, quarum materia fuit cholera & maxime adusta, & omnium humorum adustione, & infectione sanguinis diuturna. & credas de hac medicina in leprosis, & proprie cum lacte hecticis nullum huic ęquipollens medicamen, & ictericis, & supercalefactis hepate, & malitia fellis, non ex coniunctione complexionis & substantiæ, quamuis aliqui ad bene esse sine hac faciant, nec substantia, nec complexione. Scriptũ est enim quia est talis, & non quare, muniuit medicinam largitor bonorum vel naturalis, & supernaturali virtute utraq; cœlesti, & elementari, sicut Deus creauit. quædam est nobilissima in rebus virtus, non natura hac, sed altera natura inuita; non de naturis eorum, quę sunt sub sole, sed alterius nostro intellectui ignotę.

VARII VIPERARVM IN PVLVERES APPARATVS

Ab Illustrissimo viro, Commendatore Dignissimo, & Mecœnate Literatorum optimo D. Cassiano à Puteo communicati.

CAP. IX.

Fficaciæ maximè mirandæ in febribus quamplurimis, contra pestem, lepram, vermes, & similia mala: quorũ secreta à Rudolpho II. Imperatore, ad Patriarcham Caietanum, apud Sac. Cęsar Maiest. Nuncium Apostolicum, ab ipso verò ad quendam eius aulicum, hinc ad D. Franciscum Sandelli peruenere.

Præ-

Præparatio prima.

Sumitur vipera & irritatur. Dein, capite ipsi & cauda abscissa, aperiuntur interiora, & viscera eximuntur. Tum linteo siccatur, inque vino, & aqua vitæ lota in frustula diuiditur. Quæ patinæ imposita, operculoque lutato tecta in furnum post panis extractionem immittuntur & siccantur. Ex quibus pistillo contusis, & colatis puluis perficitur. cuius dosis scrupul. j.

Alter modus, seu Puluis Secundus.

Commendatur hic præ reliquis omnibus. Pulueris dosis à drach. j. ad ij. imo in febribus malignis à drachma j. ad drach. j. & semis, sumitur in aqua rutæ caprariæ mista cum spiritus vitrioli guttis 4, aut 6: occiditur vipera, lauatur, & purgatur, ut supra. Postea suffumigio sequenti suffumigatur. ℞. baccarum Iuniperi Librã j. ß. baccarum lauri ℥ iiij. Myrrhæ ℥ ij. Caryophilorum ℥ j. Thuris ℥ ij. Radicum Ireos ℥ ß. Ligni Aloes ℥ ß. Carabes, Belzoini an. ℥ ß. fiat secundũ artem puluis grossus mixtus, & cum hoc puluere suffumiga per 3. dies quantum vis ad libitum: quanto plus tanto melius. Dosis scrupul j. tempore necessitatis.

Vsus pulueris prædicti.

Dosis eius, drachma semis, sumta in vino, vel brodio; vel in conserua quadam appropriata. In usum etiam venire potest mistus sali communi, ita ut in cibis condiendis illius vicem subeat. Confert in catarrho salso & vehementi, in phthisi, tusse, asthmate, hydrope, sumtus mane in brodio carnis scrupuli pondere. Præseruat à venenis: & si de veneno hausto adsit suspicio, sumitur eius dosis una, ut iam dictum est, in vino vel in

alio liquore. Pestis tempore tam præseruationi quam curationi inseruit, sudore procurato. Pleuritidi, seu puncturæ vehementi remedio est, cum aqua scabiosæ, vel Cardui benedicti: & si calor ægrum non premat, cũ vino. Quo casu si sudor insequatur, nullo modo is impediendus est; imo in febre acuta ardente, dicta alias febre Vngarica, prouocando sudorem vel maxime iuuat.

Præparatio in Electuarium.

℞. Carnem viperarum occisarum, & lauatam, ut supra, in frusta scinde; tum tigillo impone, affusa aqua vitæ bona, eam incende dum in pultem caro redigatur, & bene cocta sit, spathula lignea eam agitando, donec aqua vitæ incendio absumta sit. Pultem ita coctam cola, & in mortario probe contunde. Tum ℞. huius carnis viperinæ ℥ iiij. sacchari candidi optimi ℥ ij. vel iij. Fiat secundum artem confectio cum mucilagine tragacanthi, postea cum aqua cinnamomi ad vij. vel viij. guttas, ut habeat odorem. Dosis scrupuli unius.

Puluis viperæ in Magisterio.

℞. Pulueres carnis viperinæ, solue in spiritu vitrioli in calore cinerum, donec sint soluti: solutionem præcipita cum oleo tartari: postea ablue bis vel ter cum aquis cordialibus. qui puluis erit albissimus. Dosis granorũ vij. vel viij. ad xij.

Præparatur etiam hoc modo: Vipera occisa, & diligenter lauata, tum excoriata & exenterata, siccatur linteo, & in frusta discinditur, quemadmodum quoque cor & hepar: dein puluis scordii in umbra probe siccacatus ipsis inspergitur, frustaque, pane ex furfure tritici, qui iam ante furno immissus fuerat, & fere coctus sit, includuntur, foramine piastræ, ut vocant, vel ducatonis latitudine in pane facto, micisque exemptis, in qua-

quarum locum frusta illa reponuntur: tum tessella, quæ excisa fuerat, foramen clauditur, rimis pasta probè oblitis, sicque furno, post extractum panem, calore satis temperato immittitur, ibique stare sinitur, usquedum dicta frusta puluere consperfa probabiliter possint puluerizari, quod fit in mortario lapideo. Seruatur in vase probe clauso, diuque ob efficaciam scordii conseruatur, quod ipsi maiorem virtutem addit. Nactus est illum à P. D. Horatio Morandi Monacho Vallis Vmbrosæ, qui eum summopere laudabat. Idem ille dixit, fel viperæ, vulneri impositum quod canis rabidus inflixit, ei mederi.

Viperarum puluis mirificus, in venenis, maligna febre, morbillis, à D. Michaele de Fabiis Leiden. Medico Romæ degente.

Luna crescente ac in signo Leonis constituta, Sole vero in Geminis, aut itē Leonis signo viperas agrestes recenter captas abscissis capitibus exenterabis: sic exsiccatas contundes, ac in subtilissimum puluerem rediges, hac, si placuerit, lege, ut pro qualibet futura dosi terna sint tam corda quam iecinora, aut quia fortassis molesta foret humorū distributio, aggregatim permistis ac contusis omnibus, ac in puluerem redactis. Dosis erit à scrupul. ij. ad drachmam j. verno præsertim tempore, post purgationem modicam. Conseruatur puluis in vitreo vase, ac in loco aridiori.

Pilulæ de viperis, cum Balsamo Orientali.

Mirabilis efficaciæ tam contra venena quam contra alia mala, ut infra dicetur: quarum descriptio data fuit D. Cardinali à Monte, à quo habuit D. Ioaunes Faber Agens Romæ Episcopi Bambergensis, simpliciumque

pro-

professor Pauli V. & Vrbani VIII. Summorũ Pontificũ.
℞. Viperas quot vis, cum sunt in magno vigore, iis caput & caudam simul amputa, ne torqueri possint, & statim proiice in aquam, ibique mori sinuntor, deinde excoria & exentera. Aduerte autem ne illis fel rumpatur: quod si rumperetur, abiice totam viperam. nam felli venenum inesse creditur. Cum exenteraueris, exossa, carnem quæ restat linteo bene sicca. Postea ℞. panem ex furfure tritici in furno bene coctum, non ustum, & tessella crustæ eius sublata, excaua, tantum medullæ extrahens ut carnem viperinam capiat: mox repone tessellam corticis panis ibi, unde extraxisti, & glutine facto ex farina & aqua rimulas diligenter illine, & repone in furnum, donec viperina caro siccetur, ut contundi, & in puluerem redigi possit. Cum caro bene sicca erit, abiice panem, carnem serua, & pulueriza. Ex hoc puluere fac pilulas ciceris magnitudine cum opobalsamo orientali albo liquido & optimo. Has pilulas tanquam rem pretiosissimam seruato in lignea pixide in puluere cinnamomi, ut humiditas exeat. Nã pilulę 3. qualibet septimana stomacho ieiuno quatuor horis ante prandium sumi possunt: quæ vitam producunt, bonam valetudinem, visum, & iuuentutem conseruant; renes & uniuersum corpus iuuant: mire venenis, putredinibus, catarrhis, podagris, resistunt. Vsu harum pilularum præparatarum à Medico Cynthio Cleinensi D. Alexander, Cardinalis Vrsinus, patruus eius qui hodienum viuit, à maximo catarrho, qui ipsi oculos, genua, & crura infestabat, principiumque podagræ esse credebatur, liberatus est, sanitatemque pristinam recuperauit. Pilulæ istæ operantur egregie, si earum usui primo purgatio lenis, corpori eius, qui illis uti debet, cõueniens, præmittatur. Cardinalis prædictus quauis septimana duas sumebat, singulas pondere xij. granorum, nõ ultra. Inuoluebat eas pulueri cinnamomi, quo melius conseruarentur. Cumque illis uteretur, guttu-

lam

lam unam vel duas aquæ cinnamomi cochleari infundebat.

Theriacale Principis ANHALTINI.

℞. Viperas, quibus abſcinde caput & caudam, & detrahe pellem, ut artis eſt: eas exentera, & diligenter cor cum hepate reſerua: optime ſiccatum, & deterſum linteo corpus in clibano tepido ſicca, poſt exemtionem panis, lentiſſimo calore, ita ut reduci poſſit in puluerē album. Cor & hepar eodem modo ſicca & pulueriza. Puluis erit rufus, & ſaporis minus grati, licet non omnino ingrati. Doſis eſt drachma j. in quodam liquore cardiaco, in vino ſecundum vires. Puluis albus melior ad præcautionem: rufus potentiſſimus ad curationem. Habuit Princeps hoc remedium à quodam milite gregario ex Hungaria redeunte, qui libenter omne venenum aſſumebat, arſenicum, ſublimatum, omniaque acerrima: quod mirandum. imo et aquam fortem ſe bibere velle dicebat, aſſerebatque ſufficere, ſi ſemel tantum ſingulis ſeptimanis ſumeret, ad præcautionē. Narrauit mihi hiſtoriam princeps de quodam hoſpite ruſtico, cui cum vellet iſte miles hoc ſecretum aliquot taleris vendere cum iactatione virtutum, clam hoſpes miſit in militis poculum arſenicum, à quo cum nullo pacto poſt aliquas horas lædi videret, nunc inquit tecum libere paciſcar, emitque ſecretum 25. taleris. Dixit mihi princeps, ſe ſæpius canibus exhibuiſſe, poſt napellum, arſenicum, ſublimatum, felici ac vero ſucceſſu. Item, ſe habere medicum, qui coram ipſo deuorauit arſenicum, et ſumto hoc remedio manſit incolumis. Item iuuenem quendam, magnatis alicuius familiarē, cum domino ſuo pertenderet imo aſſeueraret, certam eſſe et exploratam virtutem iſtius antidoti, pro qua poſcebat nummos, exutum, ſuadente et hortante milite, à quo iſte iuuenis remedium emerat, arſenicum deuoraſſe, à quo calorem in ſtomacho ſenſit, et poſt aliquot

horas

horas subsultus et conuulsionem in brachiis : Tandem tamen assumpto remedio euasit, sanusque et illæsus permansit. Coram me utrumque puluerem comedit princeps, ego etiam post ea degustaui. Vide Angelum Baldum de Vipera. Illustrissimus D. Di Rodi descriptum nactus est breue mendosum directum ad Serenissimam D. Christinam Lotharingicam Magnam Ducem Hetruriæ de usu carnium viperinarum: quæ dissertatio, ut apparet, quodammodo translata est in tractatum de effectibus mirabilibus carnium viperæ; quibus corpus sanum et à venenis securum conseruatur, iuuentus prolongatur, senectus retardatur, multi morbi incurabiles pelluntur, cum aliis effectibus mirabilibus, Italice editum à Carolo Pannicello Medico et Philosopho, ad Serenissimam D. D. Christinam Lotharingicam Matrem Magnam Ducem Hetruriæ. Florentiæ 1630. Typis Simonis Ciotti, permissione Superiorum. Hic est titulus Tractatus in septendecim capita diuisi, in quibus singulatim agitur de usu carnium viperinarum, de ouis gallinarum quæ illis fuerint nutritæ, et de pulueribus ex viperis confectis. Tractatus est paginar. 103. Dissertatio autem manuscripta, erat Medici Puntæ, qui prædictæ Serenissimæ D. inseruiebat.

Tractant fuse de hoc viperarum puluere, Andreas Libauius, Syntagm. arcan. parte dicta Pharmaceutica, Quercetanus in Pharmacopæia Dogmatica, Ernestus Burgrauius in Pyrotechnia, ubi tradit modum differentem ab eo, quem tradidere Zacharias à Puteo, et Fellius, in Claue medica rationali Spagirica et Chirurgica, de Stranguria, Pruritu et Herpete exedente, impressa Venetiis, in qua docet non solum quomodo sint parandi isti puluere, sed et quomodo istis nutriendi sint pulli, ut horum esu effectus mirabiles sentiantur: & tandem Osualdus Crollius in Basilica Chymica.

DE PVLVERE QVI FIT EX SERPENTE, ET DE VIPERA. CAP. X.

E Sebastiano Bassone in Libro de Actione, Artic. 4 5. 6.

IAm non fuerit intempestiuum, ex hac nostra positione, quam uniuersa natura facit luculentissimam, causam scrutari, cur prędictus puluis serpentis cōtra venena tantam virtutem possideat. Neq; enim id fieri putandum est per attractionem, ut in illis quæ Articulo Secundo retulimus: quasi venenum à veneno prolectetur: quando constat carnes huius serpentis & viperæ exsecto capite & cauda esse saluberrimas prorsusque veneni expertes: cuius quoque si causam sciuerimus, petiti rationem haud obscuram habebimus. Art. 4.

Norunt veri Philosophi, quid sit balsamum illud naturale, quo terra omnium parens impręgnata est, in quo quidem balsamo magnum est secretum. Huius prę omnibus vipera & coluber tantum participant, ut vi eius omnia noxia pellente exuuias quotannis deponant, nouaque pelle induti veluti renascantur, aut certe iuuenescant: quod nulli alteri animali concessum est. Porro serpentis frigiditas est manifesta, quæ, ut de adipis, auri, cæterorumq; mineralium creatione diximus, spiritus tenuissimos erumpentes coercet sub cutem, ubi nouam construunt; adeo ut facile vetus exuatur. quæ, quoniā ex eiusmodi spiritibus etiam ex parte cōtexta est, sic deposita non paruam virtutem retinet. Iam ut causam cur venenum habeat serpens indipiscamur, ea duplex est. Pluribus enim rebus preciosissimis excrementum lethale cognatum est; quod & serpenti conuenit: hæc est prima. Et quæ sunt optima talia nō euadunt sine exquisita purgatione: hæc est secunda. Sed expositione hoc postremum indiget. Vnde, inquā,

hæc accurata noxiorum expulſio tale venenum procreet? Videtur potius contrarium. En. Pellis igitur frigiditate & natura talem excretionem repellente, dum omnis illa colluuies amandatur antrorſum, qua pori ac viæ magis patent, fit, quod in alio quouis animali contingeret. Quid? Finge, quæ in homine ſunt noxia, quęque per totum corpus diſperſa ſunt, ac per cutem reliquoſque meatus exeunt, in unum locum coire, diutius paulatim concoqui. Quid futurum ſperas, ubi maligni illi ſpiritus in unum congregati, lentoque calore adiuti maiora impedimenta per concoctionem exegerint? Si humores excrementitii, dum egeri nequeunt, putreſcentes faceſſunt in virus; quid hic noxiorum omnium ex omnibus partibus in unum confluxus? Ergo iã habes, quomodo, quæ in ſerpente maligna per totum corpus diſgregata, atque inde libere per cutem quaq; verſum exeuntia nullum ſui ſenſum præbuiſſent, dum in os veluti in ſentinam collecta, non aliam quam per dentes viam moliuntur, veneni vim ibi acquirant. Qui enim maligni vapores per cutem expirare nequeunt, dum laxiores, qui in anteriora ducunt, poros ſequuntur, extremo dentium, maxillarum, aliorumque oſſium veluti ſepto cohibiti quieſcunt, donec ira exæſtuante exciti per dentes exeunt; quod à ſerpente morſi experiuntur. Cæterum quam facile vis eorum ab ambiente frigore ſopiatur, teſtatur eorum, extincto ſerpente, extinctio. Vnde Gal. teſtis eſt vinum, in quo vipera mortua ſit, præſentiſſimum aduerſus lepram eſſe remedium, nedum venenum.

His expoſitis adhuc anceps ſum, an quemadmodum ſal illud ſeu balſamum Naturæ e colubro venenum omne per dentes expellit, ita aſſumptum in corpus humanum ac per membra diffuſum veneni ſit impatiens, quod propterea citius expurget. An vero quemadmodũ de bufone, ſcorpione, capite etiam ipſius colubri applica-

to diximus, hic puluis humidũ, quo destitutus est, cõgruum reuocans, hoc venenum alliciat, cum quo discedat e corpore. At si hoc sit: nulla videtur ratio, cur totus coluber perpetuo veneno non madeat. Si enim grauissima venena sublimati, arsenici, & napelli, velut amica & familiaria hic puluis prolectet, quidni cũ erat in serpente venenũ retinebat ut amicum? vel quid illud est, quod in serpente viuo venenum excernebat? Est spiritus quidem igneus, sed frigido rite tẽperatus, quem naturæ balsamum vocauimus. Qui quidem spiritus ita compactus principium motus est in re quauis animata. Possim dicere calorem natiuum cum humido coniunctum. Superius declarauimus, ut pugna sit inter hoc calidum & humidum: quamdiu calido exitum moliente, ac propterea humidum dissipante, illud contra humidum aduentitium atque auxiliare accersit, sibique copulat. Quod si non debita fuerit inter hæc contraria proportio; sed calidum plus dissipet, aut contra humidum plus attrahat, quam debeat; ita ut vel nimia ignis violentia humidum citius absumatur, ac proinde euadente calido res extinguatur, vel ex aduerso humido nimium exuberante calidum stranguletur: tale compositum ex igneo & humido non vocatur balsamum, sed illud in quo alterum contrariorum altero legitime temperetur.

Talis igitur in serpente horum contrariorum proportio, ut, cum valde sit frigidus, eius calidum non expellat, nisi quod noxium est; idque per dentes, ut diximus. Mortuo vero colubro igneum illud extinguitur, iamq; humidum liberius fit, ut humidum aliud prolectet. Atque hæc causa est, cur exsectum caput serpentis, emisso sanguine, in quo potissimum calor vigebat, spiritibusq; illis feruidioribus solutis, si applicetur, humidũ, quod superest, in eius quod effluxit supplementum, venenum ex parte vulnerata proliciat. Simili ratione pinguedo serpentis illita venenum attrahit. Longe vero

maiore, si serpente arefacto atque in puluerem reducto humidum supersit paucissimum, quippe venenum quod est prope similis naturæ longe potentius attrahit, haud secus atque terra arida auidius humorem allicit, quam humida.

Ergo meo quidem iudicio fallitur Quercetanus, cũ in sua Pharmacopœa Restituta hãc talis pulueris efficaciã tribuit balsamo naturali. Si enim tanta inesset in eo puluere balsami naturalis virtus, vires prostratas sũmũ in modũ restauraret: quod minime facit, cum eius vis in venenis proliciendis consistat. Extincto, ut diximus, illo spiritu igneo, qui è serpente venenũ abigebat, id tã facile se recipit ad carnes serpentis, quã sudor. ubi spiritu exhalato refrixit, in corpus reuertitur, unde calidum illud ipsum auexerat. Tanto vero promtius se recipit, quanto magis ab humido relicto in consortium appetitur. Demum tale humidum relictum in serpente tanto auidius simile attrahit, quanto ipsum paucius est, ut videre est in omnibus siccissimis, in quibus modicum humidi, quod superest, humores potenter ad se rapit. Atque hæc est ratio, cur puluis eiusmodi venenũ potentissime proliciat. Verum quæras merito, si humidum serpentis attrahit venenũ ut simile: quidni ipsum est venenosum?

Art. V. *In quonam sita sit veneni natura.*

Venenum, ut alia, constat ex contrariis, sed in veneno potentissimis. Quemadmodũ in succo papaueris ostendimus, aliisq; plurimis, quæ referre longum esset. Si veneni parte sulfurea igneum rei soluente, eiusdem pars frigida frigido rei iungatur, fit breui tempore totius caloris relicti extinctio aut suffocatio, ut de papau. succo diximus. Sin veneni calido agente humidum ambiens pertinacius sit, non cedat, sed ad se rei humidum asciscat, soluitur partis animalis geminus calor humido abscedente. Hic vero calor liberius grassans veneni calido vires auget, contra quas humidum,

ut

ut se sustineat, pergit auidius corporis humidũ ad sese pertrahere. Cuius quanto promptior est cessio, tanto effusior est calidi soluti vis, quæ ferocienti veneni sulfuri pabulum aggregeretur: atq; hunc in modum, venenum, depasto corpore, per omnes partes propagatur. Ergo magnũ discrimen est inter hoc & primũ. In illo namque calidi humidique facile est diuortium, ita ut sulfureum veneni solutum, corporis, quod inuadit, calidum soluat; humidum vero veneni corporis humido facile coeat. At in hoc veneno humidum est tenacius, adeo ut, quamuis urgenti calido non cedat, corporis humidum in societatem alliciat. Itaq; primi illius veneni calido partem aliquam calidi animalis soluente, reliquus calor a præualente humido frigidoque suffocatur, idq; sine magna contrariorum colluctatione. In hoc, vero dira contrariorũ pugna crescit diutius, dum quo magis urget sulfur veneni, eo magis instat eius humidum animalis partes humidas sibi adiungere.

Est tamen hæc inter utrumque conuenientia, quod utrumque ex partibus constet contrariis, quarum actio contraria hanc inferat corpori perniciem. Solue hæc contraria, iam nullum nisi in magna copia corpori afferunt incommodum: quin si parua in quantitate, maxime vero aliis immixta, sumantur, leuamen non exiguum corpori sint allatura. Sic nempe modicum olei vitrioli, vel sulfuris, aliorumue, quæ prudens prætereo, licet summe calidum, in plurimis corporis humani morbis desperatis præsentissimum est remedium. Sic eorum una aut altera gutta febres ardentissimas vel pertinacissimas soluit, non sine miraculo. Quamuis hoc oleũ in maiori copia sumptũ notabile corpori detrimentum afferret, vel etiam uniuersale illius incendium excitaret; sicut videmus moderatum calorem ignis admoti ambustis conferre, qui nimius augeret ambustionem. Debitus namque calor soluit ignẽ, qui alioquin in parte ambusta sæuiret impeditus. Sic olei

lei talis sulfur efficacissimum in corpore calori erratico viam aperit, qua facilem nactus exitum cessat in corpore tumultuari; copiosius tamen corporis succum depasceret.

Huius dogmatis inter alia stibium nobis fidem facit, quod quidem sincerum est violentissimum. Imperiti quoniam id combustione vident lenius, existimant eius malignitatem in partibus, quæ euaporant, latere. At contra ex stibio crudo ac sincero elicitur aqua: quæ sola ac pura longe melior est, quam quisquam credat inexpertus, imo caret illa malignitate, quæ remanet in illo stibio, ex quo protracta est: ex quo rursus alias prolicias partes expertes malitiæ, tandemque quod superabit, vitio carebit. Itaque illius massæ, cuius pauca grana ingentem corporis concussionem mouebant, nullam partem extrahas, quæ rite sumta magnũ corpori non afferat leuamen. In quo igitur veneni illius natura consistebat? Nimirum in tali partium proportione. Sic nempe, ut familiaribus utamur, plurima seorsim optima sunt, ac palato gratissima: quæ si confundantur euadant molestissima.

Ergo ut ad propositam quæstionem reflectamus orationem, quærebatur cur carnes serpentis, quæ venenum ut simile proliciant, non sint venenatæ? Respondeo, humidum eiusmodi carnium simile esse humido veneni, ac idcirco ipsum adsese allicere; calidum vero, quod in illis carnibus restat, veneni sulfuri nequaquam consentire. Idcirco minime mirum, carnes illas non esse venenatas, in quibus non sit calidi humidiq; proportio, qualis ad venenum requiritur. Quin repugnat nihil, dum carnium eiusmodi in corpus ingestarum humidum facit humidi venenosi attractionẽ, aliquas partes calidas ex veneno ad corporis calidum transire, cumque illo fœdus pacisci ad noxiorum expulsionem. Quod quidem de calido huius alexipharmaci non obscurum est, ut ab humido proprio re-

relictum cum animalis calido ineat societatem, ac quicquid nocet, euacuet.

AVCTARIVM OPERIS.

Ad Partis Primæ Caput Quintum
IOANNIS BAPTISTAE CAPVCII
Thurii Coriolanensis eximii Medicinæ Doctoris Exercitatio: An, & cur, ubi maximum Venenum, ibi & maxima Antidotus.

PRima huius problematis pars videbitur iuratis illis veterum, recentiorumue sectatoribus, vel omnino superflua vel temeraria; siquidem ii ab Auerrhoe mutuati sunt periculosum illud enunciatum: Famosum impossile est esse falsum. Nobis vero atq; aliis, quibus citra Socratis, citra Platonis iniuriam, ipsa veritas nuda potius, quam aliena commendatione fucata semper placuit, non indigna & disquisitione, & resolutione visa est. Etenim si absolute & implicite dixerimus; ubi venenũ ibi alexipharmacum subesse, obiiciet non sine ratione quis, pleraque simplicia omnino venefica nullã prorsus antidoti scintillam intra se continere. Quid enim à lethiferi Napelli, siue frondibus, siue radicibus, aut eius flore vitale ex rhizotomo? petas quid ab Aconito pardalianche, quid à venenoso fungo, quid à pessimo bufone, cuius cinis suspectus præter aliorum opinionem fuit celeberrimo trium Cæsarum Archiatro Cratoni? Quinimo nullum è vegetabili familia, inquies, reperire est venenum, quod antidoti secum coniunctionem patiatur. Quę enim à Clarissimo Seuerino recẽsentur veneficæ herbæ, quibus etiam in medicina facienda utimur, non tales dici merentur stricto nomine, sed largo, quo pharmacum omne validum nostrę natu-

ræ

rę venenũ dicimus. Id quod videtur etiam innuisse Cardanus Lib. 2. de Venen. cuius rei rationem ab ipso non traditam nos talem forte adinuenimus. Scammonium nempe (quod instar sit omnium) validum pharmacum vere venenum non esse: siquidē, licet nimia purgatione corporis humores resoluendo hominē tandem perimat, hoc non venefica vi, sed cathartica facit, quæ in illo vegetior est, quam in rheo, & manna; quæ veneni nota nō adhuc infamia euasere. Confirmat hoc & vulgaris Scammonii usus, qui temperat energiam illā mercurialem, & imminuit, non abolet. alioquin inutile omnino esset. At quod vere venenum est, neq; pręparari, neque cicurari potest. Idem de arrhenico dici debet, cuius in butyrum redacti virtus, non alia est specie, ab illa, quam ipsum integrum, crudumque habebat; sed illamet ipsa corrodendi vis, vel exedendi, remissa tamē, & humano usui accomodatior. Id quod obscure, ut sui moris erat, acutus ille, sed barbarus naturæ genius Theophrastus Paracelsus lemuribus suis demonstrasse videtur in Libro Paramiri; vbi ens veneni à quatuor aliis entibus omnino diuersum posuit, quorũ proprium est, ut unum in aliud non transeat. Quod neque Bertinus intellexit; neque tolerabit vulgaris schola de rerũ transmutationibus, & generatione inutilia & falsa quotidie commenta. Verum enimuero si propinquius ad rem ipsam introspiciendam accedamus, quę hucusque in dubitationem allata sunt propositioni Clarissimi Viri non refragabuntur, dummodo illa penitiori sensu capiantur. Non enim intelligendum est, ut antea negauimus, ipsummet veneni ens præparatione aliqua posse humanæ incolumitatis præsidium fieri, ac proinde verificari, ut unde venenum, inde exurgat Antidotus: sed in unoquoque misto heterogeneo, in quo talis venefica vis reperitur, in eodem illo necessario occultari eiusdem venefici principii contrarium, quo è vinculis suis soluto, nihil efficacius excogitari pos-

possit ad contubernalis hostis excidium. At inquies si est in Napello napellini virus antidotus, cur eiusdem radice epota perit homo, non sanatur autem à coniuncto alexipharmaco? cur tot excogitata transmarina remedia, & ex rubro mari inani fastu, ut cũ Plinio dicam, asportata peregrina præsidia, si præstantissimũ, & omniũ generosissimum in eo ipso inuenire datur? Respondeo, (atq; hisce satisfactũ putabo secundę problematistis parti) in venenatis mixtis sua naturali crasi consistẽtibus plus posse venenũ, quam coniunctum alexipharmacum; sicuti in melle ipso plus obseruatur palato dulcedinis, quam corrosiuæ aciditatis, qua tamen neque caret, neque eget, ut ex vitali anatome per spagirica instrumenta autopsia comprobatum est. Perdit igitur homines napellus veneno, suo non curat antidoto. Quia hominis Archęus venenoso illius multo sulfuri & volatili succumbit cito ob spirituum tenuitatem: nescit vero nequicquã ex eodem parem antidotum illico pręparare, & in sua vi illam exaltare, adeo ut veneni operationem vel infringat, vel retardet. Id quod Archæus muris, qui napelli radices depascitur, bene callet, & quod mirabilius est tenuissimæ muscæ, quę illius floribus victitat, mechanicus spiritus. Neq; vero, quia Hippocrates atq; Gręci omnes vini spiritum & ardentem aquã non viderunt è vino abstractam, quis mendax haberi potuisset, si vitali anatomia instructus demonstrasset necessariis rationibus illam è vino per accõmodata vasa elici posse. Ita neque temerariæ doctrinæ iuste ego accusari possum, si defendam tale quid alexipharmacum in se Napellum habere, quod ipsius veneno apprime aduersum sit, si neque in vitro, neque in pixide illud ostendam; dummodo necessariis argumentis sic esse posse, & debere demonstrauerim. Quid enim amabo muri illi Napelliuoro egregiam illam vim contra napelli venenum largitur, nisi idem & napellus? At quæ napelli pars, ni illa, quam diximus alexipharma-

ca, destructa, vel separata venenosa? Finge enim talem non esse, dicasque ex venefico napello carnem, ossa, sanguinem, totumq; animalculum illud sibi præparare alexipharmacum: quia talis nempe est muris calor, talis facultas, talis anima, ut virulentũ atq; letiferũ trãsmutet in salubre: Nugaberis. Ni etenim arcana illa separatio fiet, ficta hæc transmutatio non sufficiet, quin venenosus etiam mus adolescat. Non enim tanta est viuentium facultas, ut obuium quidquid arripit ad libitum vertat & transmutet. Neque porro unum omnia sunt, ut Anaxagoras dicebat, neq; quodlibet ex quolibet, sed tale ex tali, determinatum ex determinato. Neque etiam verum est quod publice passimque in Medicorum subselliis declamatur, à calido nempe iecore bilẽ generari, quæ humor est amarus, luteus, à sanguine diuersus, ex eadem puta lactuca, ex qua temperatum alias iecur nihil tale prius conficiebat: siquidem amarus succus ubi in alimento paucus est, in unoquoq; hepate paucus separabitur, (non generabitur) atque etiã in flagrantissimo non copiosior erit. Cuius paradoxi fidẽ non suspectam habebit ille, qui hermetica analysi instructus penitiora naturalis Philosophiæ introspexerit, & veritatis partibus (non authoritatis) stabit; cuius magister sensus est. Id quod nos alias luculentius forte demonstrabimus. Adde quod Hippo. habemus 6. Epid. Sect. 5. dicentẽ nutricem elaterio bibito puello purgationẽ promouere, quia post concoctionem ea præcipue quæ valida sunt subdit Gal. priorẽ vim retinent, usquequo totalis illa separatio ubi fieri debet potestq;, non fiat. Celebris est historia illa de venenata puella Alexandro oblata. Multi & sunt qui viperarum venenum è partibus venenatarum buprestium conflari autumant. Idem igitur de moschi mure dicendum esset, si napellus nihil præter venenum haberet: si mus peculiari alchymista careret, qui mirabilem illam separationem instituit salubris à letifero. Hæc enim dico requiruntur

ambo-

ambo, ut admirabile hoc opus fiat. Insuper si talis est ex se muris facultas producendi antidotum, & è cibo, quo ille vescitur, nó fit, cur, si alio alatur cibo, non remanet? cur non accusatur insaniæ natura, quæ innocétissimo animali de periculosissima esca prouidit? Tutius erat alexipharmacis, & bezoardicis herbis musculum alere, quibus Indicæ capræ, quæ bezaar lapidem generant, victitant, ut pōst alios refert Doctor Oglime, Clarissimus Gallic., & noster Archiater: ni sagax illa natura in paruo hoc animali industriam, & suæ potentiæ vim patefacere voluisset, demonstrata in humanum genus ampla beneficentia: ut si accusanda illa esset ob productum venenum, laudanda statim & colendā esset ob exhibitam tam mirabili modo contra illud antidotū. Oportuit igitur moschi murem napellini veneni antidoto napello vesci, atque Archæum talem habere, qui valeat venenosum sulfur à commansa radice separare, & balsamicam illam salinam essentiam à suo contrario solutā exaltare, elaborare, & in præstantissimum vitę humanæ subsidium aduersus domesticum virus deducere. Neq; hoc mirū, cū ex eodem flore apis archæus dulcissimum nectar exugat, araneus autē pungentissimum venenum. Neque nouum videatur dogma, cum adsertorem habeat diuinum Hippocratē Lib. de Natura humana; vbi ait, adesse in terra salsum acidum, amarum, & dulce, & omnigenum, trahere verò unumquodque, quod sibi familiare est. Atque illud est quod iugiter Medicorum schola inculcat, simile à simili trahi, foueri, nutriri: utpote quod osseum est in sanguine ossibus apponi, quod hepaticū hepati, quod spiritale facile conuerti in spiritum: quam operationē recentiores Naturæ mystæ magnetismum dixere. Sed non est hic nobis subsistendum, imo potius intrinsecus penetrando disquirendum est, si quæ in hac humanæ ignorantiæ caligine veritatis lux affulgeat, ut causam & rationem inueniamus, cur posita est simul cū Napel-

lo veneno antidotus, quam quidem adæquate vulgaribus Philosophię principiis diffiterer prorsus adinuenire. Adeunda nobis igitur sunt spagirica oracula, apud quæ Axioma hoc legimus. In quocumque mixto excellens aliquod ex tribus manifestum est: in eo necessario aliud delitescit principiũ egregiæ virtutis. Est exempli gratia in ipso opio manifestum sulfur narcoticum, cuius specifica actio est, spiritus addensare (nulla hîc, vel frigoris, vel caloris petitur energia) & proinde euacuationes omnes sistere. At si penitiora opii vulcanico igne lustraueris, salem reperies vitriolatum, qui enormes vomitus concitare aptus est. Obseruatur etiã ab ignauo palato piperis acrimonia, quam caloris sobolem vulgares faciunt. Gusta etiam eiusdem oleum per vesicam destillatum, dulce quid percipies; & si Hartmanno credimus parasti frigidum hepatis medicamen; interim ipsa acredine neque diminuta, neque abolita, sed in ipso recremento adhuc latitante, quod olim ingeniosissimum & egregium Doctorem Medicum illustremque Theriacopœum D. Donzellum traxit in admirationem. His adde etiam, quod quanto magis in heterogeneo aliquo corpore principium unum exaltatur in manifesto, eo magis in occulto alterum. Sicuti enim è china radice, in qua in manifesto nullum videtur excellens, in occulto nihil pretiosum reperitur; in vino vero, quo generosiori, aut spirituosiori, eo maior acidi tartari, quẽ vulgo dicimus, & fixioris in illo copia recondita est: ita & in maxime venenoso mixto, maxima & intẽsissima in occulto vis alexipharmaca delitescit mixtionis lege, quã occulte Hipp. Lib. de Nat. hum. nu. 7. & de Vet. Medic. num. 24. expressit. Ait enim ibi sanitatẽ in temperie cõsistere. Hanc vero facere, ubi amarũ dulci, acerbum acri optime immixtum est: adeo ut nihil eorũ exsuperet, & nulla excellens qualitas sentiatur. Contra vero ubi unum alteri præponderauerit, quod fit ubi ab altero se secreuerit, tunc morbum adesse. Sic porro in

mixtis:

mixtis. In quibus enim experimur intensam qualitatem vel balsamicã, vel venenosam, necessario concludimus, nullam esse contemperationem, & refractionem. Proinde uti valentissimũ erit venenum in manifesto, sic infracta erit antidotus in occulto. Contra vero in mixto illo, in quo egregia vis & energia non obseruatur, ibi omnia sub vinculo amicitiæ & contemperationis mixta sunt: in quibus neque venenum, neque antidotus inueniri licet. Concludamus igitur, non creasse Altissimum absque bezoartico venenum, neque alexiterium sine viru; atque mixta quot lethifera sunt, ea intra se antidoti scintillam aliquam habere: quæ si optimum adinuenerit separatorem, possit supra omnia alia alexipharmaca coniunctum extinguere venenum. Atque his Clarissimi Viri propositionem confirmatam suo robori reponimus parati contrariis rationibus, ubi validiores & veriores fuerint, succumbere, ubi futiles & logicæ, condigna responsione occurrere.

Clarissimo Viro THOMAE BARTHOLINO Gasparis Filio Marcus Aurelius Seuerinus Salutem. Patauium.

QVod hebes quidem iudicium meum dubiis in plerisque quæstionibus persæpe consulas, Bartholine solertissime, video iam honorificentiæ tuę proprium characterem. Quid enim ego sus Mineruam? Nam neque admirandam ingenii tui lucem ac perspicaciam hic dicendo equidem attrectem; tum ne hanc infantia ipse mea turpiter detrectem; tum ne videar virtuti tuæ palpum dare. Verum quantumcunque ineptus modò morigerus suam hanc quæsito paro responsionẽ. *Neossotrophii tota maceries opere tectorio leuigatur extra intraque, ne feles aut vipera perrepat*. Verba sunt Iunii Moderati Columellæ Lib. VIII. de Re Rust. Cap. XV. proposita. In quibus Petrus Victorius vir in castigandis bono-

bonorũ autorũ codicibus exercitatissimus in Adnotation. ad Colum. rectè visus est sibi suspicari mendũ subesse: quod reptãti alioqui natura viperæ minime cõsentiat in columbarii pullos aspirare: quod opus priuatum est animantium, quæ unguibus in sublimes conscensus niti queant. Sic accomodate pro *Vipera* substituendum voluit *Viuerra*, quæ Latina vox id valet quod γάλη Græcè. Aduersionẽ quidẽ principio sagacem, & ingeniosũ certe commentum. Verum si condonent id liberi à perturbationibus manes, lubricum, ac facile, id est, quod non expendit cuncta, Victorii iudicium porro mõstrabo; & quam rectissime constare sibi locum Columellæ, & vanam nullamque fuisse castigatoris restitutionem; quam tua, Bartholine, solertia mea quidem opinione funditus intuita, præcisa ad omnem modum interrogatione subodorata est. Primum enim te non latet fama, qua perhibetur fœtas mature viperas super arboribus ad partum conniti consuetas. quæ vulgaris prædicatio si falsa sit: attamen non fallent summatum quorumque virorum testimonia, quibus singulis aut omnibus insania sit obloqui, vel contra sentire. utrum amas rogo, iuniorum recentem experientiam, an indubitabilem veterum autoritatem? utrorumque nos utrãque producemus. E iunioribus cõfidis sedulitati Hieronymi Cardani, qui in Lib. 7. de Varietate plures, ait, viperæ super arborem serpunt. Varinus autem ex Scholiis ad Vespas Aristophanis, inquit, mures ac serpentes orophiæ dicuntur, quæ circa ὄροφας, hoc est ædium tecta versantur atque erodunt. Ante hos vero est consultissimus animalium indagator Albertus, qui viperã ramos arboris emensam cum pica pullos agnatæ defendente colluctatam narrauit. Venio nunc ad amplioris notæ viros, quorũ primus est Nicander, qui in Theriacis Draco, ait, auiũ omniũ nidos inuadit. Neq; vero te moueat suspicatio de alatis: nimirũ meminuit Aelianus Dracones, ut elephantis arborũ ramos ore decerpturis

pturis insidientur, in has prius serpere. Post Nicandrũ audi Philostratum in Apollonio, qui non obscure scripsit serpentibus conscendi sublimes auiũ nidos. Accedit Oppianus, qui Laur. Lippio interprete Lib. 5. de Piscib.

Et veluti serpens, qui tigno nactus ab alto
Altis est verna pullos sub tecta sonantes
Mactat, & occisos subicit sub dentibus artus.

Ab his non dissentit Ael. qui Lib. 8. de Animal. 13. de Iaculo serpente disserens, ait: *Persæpe etiam correpens in arborem ascendit*: Qui & alibi draconem mensa conscensa eputem commemorauit. Est & in Anthologiæ 1. 13. Epig. postremo Poëta, qui conscendentis in arborem aspidis meminit. Ad hos Constantinus de Agricultura Lib. 14. Cap. 5. *Serpentes non infestabunt columbarium, si in quatuor anglos columbarii inscripseris*. Id Adam rei non ignorauit Epiphanius, qui Lib. 2. Tom. 1. contra Hæreses narrat e Physicorum nescio quorum traditione myoxi, id est gliris, partos catulos à viperis venatione corripi. Qui glires præterquam in glandiferis, idest cellis arboribus non nidificant. Hæc Græci plerique. Cæterum Latinorum neque Terentius Afer istius facti non meminit in Phormione dicens; *Anguis per impluuium decidit de tegulis*. Sed & Plinius in Cap. XII. Lib. VIII. Histor. Natur. ait: *Mira animalium pro se cuique solertia est, ut iis una scandendi in tantam altitudinem difficultas. Draco itaque iter ad pabula speculatus ab excelsa se arbore iniicit*. De Acontia nunc seu de Iaculo serpente sermonem serã. Recte Isidorus: *Exiliunt in arboribus, & dum aliquod animal obuium fuerit, iactant se super illud, & perimunt*. Et Albertus ait: *Acontias in arboribus latere*. Et alibi: *occultantur inter folia sub arboribus*. Et Vincentius Belluacensis: *Iaculus est serpens, qui arbores subit*. Ita & Petrus Andreas Matthiolus in Commentario; & Solinus: *Iaculos ex arborum ramis vibrari vulgatum* dixit; alias vero: *Iaculi arbores subeunt*. Et Luc. Pharsaliæ nono:

Ecce procul sæuus sterilis se robore trunci

Torsit

Torsit & immisit, Iaculum vocat Africa serpens.

Verum aliis longe plurimis dimissis aduersus Petrum non aliis armis pugnare velim, quam suis ipsius, id est verbis Columellæ, qui non sinit imponi nec suaderi nobis aliud, quam quod modo dictum est in Lib. 8. Cap. 14. aiens: *In anserum struendis cellis seruanda sunt eadem quæ aliis generibus pullorum, ne coluber, ne vipera, felesue, aut etiam mustela possit aspirare; quæ fere pernicies ad internecionem prosternunt teneros.* Quo effato quid clarius? quãdo & coluber hic nominatur uti vipera, & quando etiã mustela similiter memoratur, quæ cum viuerra congeneris est. Neq; nostrę sententiæ minus facit locus Columellæ, in quo Victorius offendit. Nempe cum dicit Romanus author: *Neossotrophii tota maceries opere tectorio leuigatur extra intraque, ne feles aut vipera perrepat*; apparet his verbis leuigandam esse maceriem opere tectorio, ut per hoc recta (quod Varro dixit in 3. de Re Rust. Cap. 13.) id est leuis & polite incrustata sit: nam secus videlicet viperam per aspera correpere facile quiret. Igitur Victorio ne sua sibi opinio quid imponeret, vel ipsa Columellę verba fuerant satis. Quippe per aspera & scabra perrepere ascendendo rectè vipera potest; per leuia vero & polita non potest. Hæc quidem magni momenti sunt: verum longè maxima sunt, quæ mox subnectam; id est naturalia viperæ organa, & fabrefactę ad usum ascendendi particulæ. Siquidem adnotarunt prior Isidorus Hispalensis in opere de Originibus, & posterior H. Cardanus in Lib. 7. de Varietate Cap. 29. costis quasi cruribus, & squamis quasi unguibus uti serpentes ad incedendũ, ac sese quoquo modo deferendum. Quarum quidem squamarum fabricatio tam nobilis est, tam luculenta, ut Virgilius accuratissimus obseruator astantes appellarit squamas in hydro per hæc: *Vipera & attonitis squamis astantibus hydri.* Id est mea quidem interpretatione arrectis sic, ut quasi adstent, metaphora ex animatis & prouidis ad inanima-

traducta; pro [astantibus] autem cum promptius dici fuisset [*horrentibus*] grauius fit argumentum nostrum, quòd electum est dici [*astantibus*]. Cæterum placuit Aeneid. XI. dici: *Arrectisque horret squamis, & sibilat ore.* Est igitur astantium squamarum epitheto energię plurimum, ut dixi. Nimirum serpentibus per antedictos autores surriguntur squamæ non aliter, quam histricibus spicula. Dixi de Serpentium ἀναβάσει, atque ad sublimia conscendendi facultate. Cæterum, ut longè superet admiratio; possunt & per semet rectas aliquãdiu se sustinere viperę. Nec me fallit Aelianus de Animal. Cap. 18. *Quibus surriguntur*, ait, *ita viperæ, ut extrema cauda nixæ rectas celsasque se constituant.* Tali ad unguem positu in nomismate Aesculapii insculptas apud Sebastianum Ericium legeris binas utrinque medias binas baculis suffultas; has quidem, ut ego interpretor, indicandæ minus integræ sanitati, illas vero absolutæ integritati. Sunt igitur indita instrumenta, & sese sursum attollendi, & in sublime ascendendi viperis: nam & cauda niti possunt. Audi magnum Albertum, qui ait: *Pareas est serpens, qui quasi totus erectus graditur super caudam, & partem corporis caudæ coniunctam.* Lonicerus item Nicandri Moluros serpentes interpretatur, quasi cauda ingredientes: & Aelianus alicubi Dracones, ait cauda ad terrã adniti, reliquo erecto corpore. Quin & complexæ viperæ mutuis inter se spiris in coitu venereo rectæ se sustinent, ut Abbatius in Lib. de Vipera Cap. 16. nec non obseruatores alii ferunt. Adeo nimirum metaphreno validi sunt serpentes. Quæ si perpendisset aut si nouisset Victorius, itemque illud Virgilii Georg. 3. certè summum; *Aut tecto assuetus coluber succedere, & umbræ;* haud quicquã hercules in codice Colum. emouisset, verum cuncta præter castigationem adornasset; & authoris prudentiam peculiariter explicasset. Quæ mihi per hanc epistolam edisserenda visa sunt; quatenus honestæ tuę, Bartholine, petitioni satisface-

re solennique tuę circa pulcras aduersiones sedulitati obsecundare libuit. Cæterum si quid in his desideres amplius, perpetuarum mearum commentationum occupationumque multiplicium angustiis id condones rogo. Præterquam tui amicorumue causa quicquam alieni subiecti subire non patior in præsenti. Ex aduerso nulla est tam obstricta, tam excellens gratia, quam tuę, Bartholine, comitati non habeam nunc, referendam vero & rependendam non seruem postero tempore, quòd nomen meum pro virili tueris. Obscurior equidem illustrari per viros autoritatis probatæ quid non amem, qui gloriolę dulcedinem & non vulgarem amo? Disertissimo Rhodio plurimam à me dic salutem, suadeque ut me non scribentem ferat, dum ei Messanensem Hortum Castelli reddendum curem. Fratris aduentum tui, eius credo quem abs te tertium nõ adhuc cognoui, percupide opperior, tum ut hunc quidem priuate, tum ut te in eodem pernorim specimina Bartholinæ domus, simul etiam cum Bartolo, clarissima. Qui tres omnes feliciter valete. Cl. Viro Io. Veslingio plurimam meo nomine salutem imperti. Neapoli Idibus Octobris An. M. DC. XLIII.

SYLLA.

SYLLABVS AVCTORVM

qui citantur, restituuntur, & explicantur.

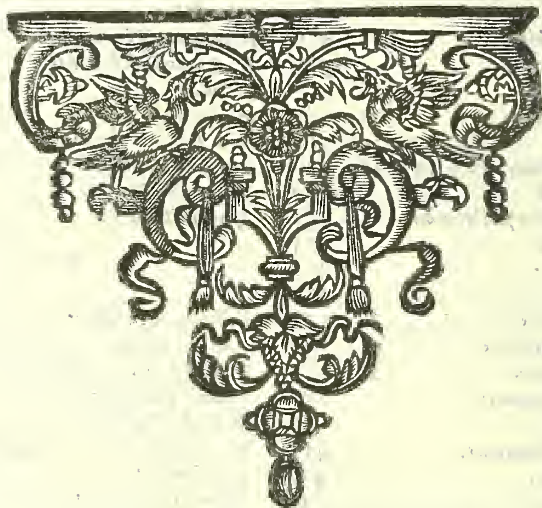
A

V v v 2

Eran-

ditur

An-

Rerum

Rerum & Verborum memorabilium

INDEX.

B

He-

I

K

L

Ophiu-

T

Au-

Errata grauiora ſic reſtituantur: literarum, & interſtinctionum leuiora eruditus Lector ſponte corriget.

Pag. 3. Ad margin. *Corporis anguini termini*
5. Primum lemma transferatur in paginam ſuperiorem.
33. fœdas
34. ad marg. *Beneficentia*
44. pulcriſequam
47. cum furore torquenti telum
53. nedum
62. Abrahamum Gorlæum
65. del. pag. 17. mox etiam Charybdiſque,
69. accommodatæ
71. ſublimatum,
72. encraſicholis, Lib. 7.
74. noſtris &
75. perſequenda eſt,
95. in quamlibet
106. potet;
112. valuerit Arabem
Ad oram: *ouis*.
114. theriacopœi
catenatim
115. ſuadentes
119. ſub marmore
133. iræque diuinæ
136. abſolute,
139. A Cæſalpin.
145. paluſtres uliginoſoſq;
158. ſier.
159. *Athlantici Dracones*
Notandum, quod etſi
161. enunciatum
dele terium
162. Hofmannus,
163. ὠφελέντων.
176. del. vim
187. quam ut faceſſere
202. αὐτογράφοις
204. excluſas matris comportari ſingulas à ſingulis,
232. ſpinarum
247. Thurium
248. ingeſſerit
249. Acontias, id eſt jaculatrix
251. clitellas.
263. πρᾶγμα.
aſperſum
267. Horus Apollo,
271. nolenſque feſtinaui
276. cum arteria
279. feræ
284. præceperint
285. edulia
285. dele, operatis.
298. inſiti veneni ſuſpectis.
300. affluxus eſt, aut
302. Lemma proximũ huc transferendum.
310. ducem
331. rabidi.
337. ſpirituale ſit,
338. quid de
339. ampullis
341. Ad marg. dele *Primo*
inferne;
343. lancinantur
344. Et Pontanus: Refer ad ſequẽtem verſum.
361. Parentheſis poſterior damatur.
367. procatarctica
382. de vſu Theriacis.
386. ἀντίστροφον
388. poſtmodum
389. lædi
398. verna tempora

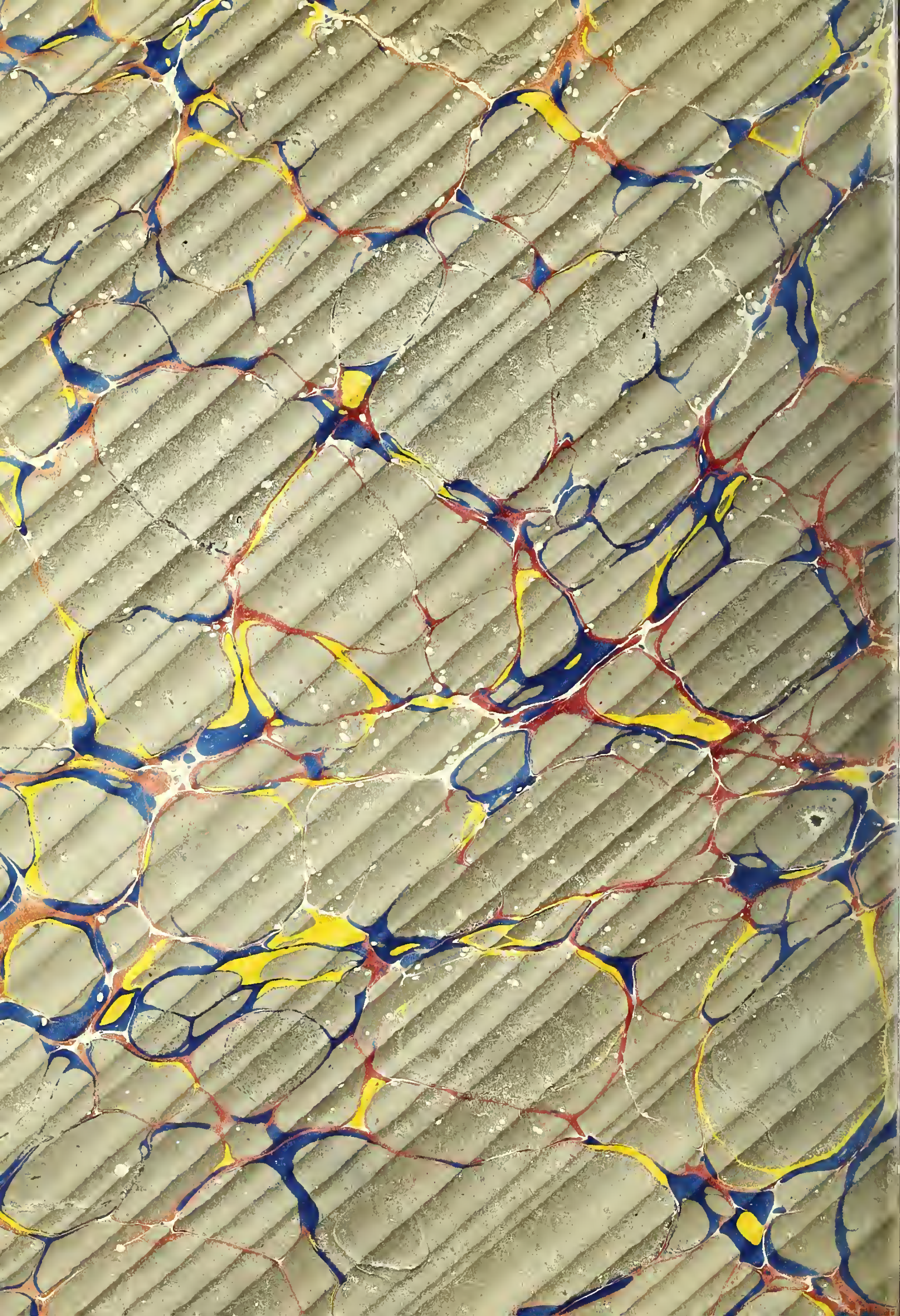
Z z z   aliam

401. allium
402. satisfecerint
403. In marg. *letale.*
414. quam
425. obsistendo,
426. *morsum curat*
similitudinis
427. temperaturæque
429. incomprehensibile
455. Ad marg. *Musica consonantia cur.*
456. In marg. dele *Retulit.*
457. Rod. in Lib. de Met. Micr. 4. c.7.& Io. Bapt. Silu. Contr.
464. Cap. 14.
empyreuma
465. del. fine.
466. Dorycnium
467. granorum pondere
super omnia plane

469. testificatus est Ætius,
476. deplumationem, curaturus
491. seminis torrefacti
494. impetuosum mensium
499. caryophyllorum
511. rhizotomo petas?
518. accommodate
519. epulantem.
columbari Adam inscripseris.
Id rei
iter

In Syllabo Auctorum lit. P.
Iouinianus Pontanus.

Indici Rerum lit. I. add.

I
Severinu

